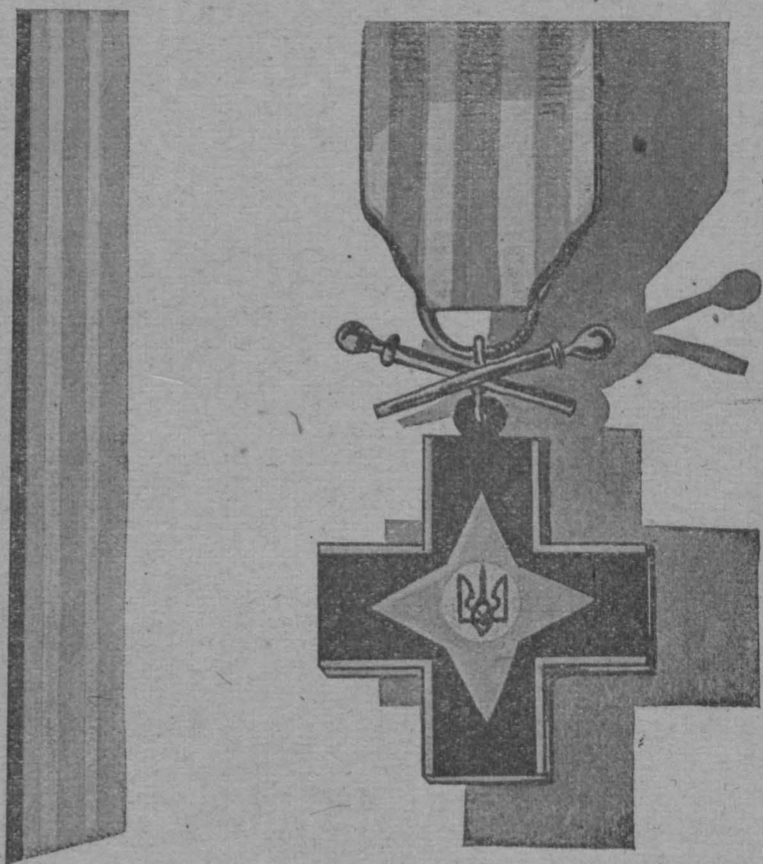

125.

Український КОМБАТАНТ

ЧАСОПИС СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

1947 р. На Чужині Ч. 1

УКРАЇНСЬКИЙ КОМБАТАНТ

ЧАСОПИС

СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Ч. 1

„Не забуваймо про меч, учімося міцніше тримати його в руках, а одночасно дбаймо про підживлення нацією моральних елементів, її буття — творчої любови до Батьківщини, сторожкости до ворога та помсти за кривди, заподіяні нам, — в симбіозі яких знайдемо вірний шлях до звільнення і програму для будівництва!"

Симон Петлюра.

1 9 4 7

На Чужині

ВІД РЕДАКЦІЇ

Панове комбатанти!

З розпорядження Головної Управи Союзу Українських Ветеранів ми приступили до видання журналу „УКРАЇНСЬКИЙ КОМБАТАНТ“.

В сучасних умовах не легка це справа, але наказ є наказ. Брак матеріяльних засобів, брак фахової літератури значно утруднює нашу працю, але потреба в духовому зв'язку вимагає від нас виконати поставлене перед нами завдання, не зважаючи на великі труднощі.

Випускаючи в світ перше число нашого журналу, ми віримо, що спільними зусиллями комбатантських лав не тільки задовольнимо духові потреби комбатанта, а й зможемо виховувати молоде покоління на боєвих традиціях наших славних лицарів, що в боротьбі за державу та незалежність не знали ані страху, ані втоми.

З вірою в перемогу ми розпочинаємо нашу скромну працю.

З вояцьким привітом:

За Редакцію „УКРАЇНСЬКИЙ КОМБАТАНТ“
Головний редактор
полк. ЗВЕНИГОРОДСЬКИЙ

під впливом наростаючих революційних сил в державі — це заздалегідь себе демобілізувати й виключити від активної боротьби проти найнебезпечнішого ворога нашої державности.

Надавати значення золотим пагонам або відновленню церкви як ознакам відступу компартії або зміни генеральної лінії партії Леніна, партії Сталіна, партії большевиків — це повний абсурд. Це повне незнання природи большевизму, природи зажерливого комунізму.

Внутрішній лад і економіка держави побудовані так, що всякі наростання протиріч всевидящим оком НКВД завжди і своєчасно будуть зліквідовані.

Природній відбір елементів, що психологічно не зживаються з існуючим режимом, відбувається перманентно і місце для них завше там, „где так вольно дишет человєк" — Колима й Соловки.

Все, що робиться в СССР, випливає з самої природи комуністичного суспільства.

Ніякої зміни, ніякого відступу, ніякого переродження там немає. Ніякої зради жовтневої революції там немає. Все там плянується й будується так, як цього вимагає большевицька жовтнева революція.

Совєтський Союз — зразок практичного застосування жовтневої революції.

Жовтнева революція—це типове явище російського імперіялізму, властиве тільки росіянам. Для інших народів ця революція є смертельною загрозою.

Самообманом займаються ті комуністи, які з формальних причин, в силу тих чи інших обставин, опинилися поза партією, або їм співчуваючі, коли думають, що може бути якась інша компартія, крім існуючих, яка мала б відмінний характер, іншу природу і до чогось іншого привела б.

Комуністичні партії цілого світу — це п'ята колона російського імперіялізму. Інших компартій світ не знає.

Завдання комбатанта, а також кожного еміґранта—викрити справжню природу комунізму. Бо тільки ті, що на своїй шкурі, під „сонцем сталінської конституції" відчули „блага" комуністичного будівництва, зможуть розкрити руйнуючу силу большевизму й стати морально-ідейним центром антикомунізму.

Еміграція (ДП) — це грізна пересторога для тих народів, в яких ще не вивітрився чад ілюзій комуністичного раю.

Треба твердо запам'ятати, що ДП появилися не в наслідок війни, (війни й раніше бували, але ДП не було), а в наслідок існування комуністичної Росії. Буде знищена комуністична Росія,—тюрма й жандарм свободолюбивих народів, — буде усунутий терор і страх, відпаде й породження новоутворів з мільйонових мас на зразок ДП.

Ось справжня причина існування ДП.

Домагання московських володарів, повторювані на кожній конференції, примусово повернути ДП до своїх країн, — тільки підтверджують їх зажерливість.

Кожен народ, державний чи бездержавний, повинен усвідомити, що його чекає така ж доля поневіряння по світі, як і наша, в разі там запанує комунізм.

Комунізм, як суспільно-політичний лад, побудований за теорією Карла Маркса, в практичнім здійсненні Леніна-Сталіна, нічого іншого й не може дати, як рабство. Він підриває віками встановлені поняття моралі людських взаємовідносин.

Тридцятирічний комуністичний експеримент в СССР показав повну його непридатність для перебудови світу. З України, про яку колись писали росіяни як про „край, где всьо обільєм дишет, ґде рекі льются чіще серебра" — зроблено голодну пустелю, а людей перетворено в злиденних жебраків.

Така ж доля спіткала й інші мільйонові народи, поневолені СССР. Все це відбувається тому, що суспільно політичний лад в СССР побудовано на засадах, суперечних з основними законами розвитку людства.

Вояки армії Української Народньої Республіки, теперішні комбатанти, перші в світі стали до боротьби проти комунізму. Вони залишили рідні землі не тому, що їм хотілося шукати десь пригод, вони опустили Україну під натиском переважаючих сил ворога.

Світ не розумів та й зараз ще не цілком розуміє справжню небезпеку комунізму. Після другої світової війни прийшло до нового укладу сил. Фашизм знищено раз і назавжди. Позосталі дві систем система справжньої демократі і система диктатури,—існувати разом довго не можуть. Між ними прийде до збройного зудару, і це буде третя і остання світова війна.

Переможцем при зударі двох світів вийде демократія, що на своїх прапорах несе гасла свободи слова, свободи вірування та свободи приватної ініціятиви.

Коли прийде до зудару, — цього зараз ніхто сказати не зможе. Факт залишається фактом — збройний зудар неминучий. Ніякі політичні чи дипломатичні чинники цього не відвернуть. Мирним шляхом усунути одну з систем не вдасться. Це ми повинні твердо пам'ятати й до цього бути приготовані.

Полк. К. З.

Єдино боротьбою, упертою і безкомпромісовою, ми показали світові, що Україна є, що її народ живе й бореться за своє право, за свою свободу й державну незалежність!

Симон Петлюра.

ЧИМ ВЕЛИКІ ЦІЛІ ОСЯГАЄТЬСЯ

Коли Ґарібальді (1807-1882), що добивався волі італійському народові, мусів утікати перед переважаючою силою ворога, то кликав за собою і патріотів-повстанців, кликав їх так:

— Я з Риму забираюсь. А ви, що хочете продовжувати війну з наїздником, ходіть за мною. Я не обіцяю вам ані плати, ані хат для перебування, ані поживи, — я обіцяю голод, спрагу, вперті походи, битви й смерть. Нехай ті, що люблять свій край серцем, а не тільки устами, йдуть за мною."

Ґарібальді перший віддавав для свого народу своє життя, отже міг збирати кругом себе людей з найбільшою посвятою. І їх жертвами Італія тоді стала вільною

Гнат ДЯДЮРЕНКО.

25 травня 1926 року

Рука, неначе чорне жало,
Горячу зброю простягла,
І синє небо закружляло,
Й вогонь торкнувся до чола.

Війнули холодом каштани
(Такі їх лагідні ряди...),
І мовкне серце полумяне,
І гасне погляд назавжди.

І може думка пролітає
Остання—чиста і швидка—
Що це ж не перше вириває
Життя підкуплена рука.

Не плач, не сльози, лиш відплата
Вогнем пекла тверді серця.
На чужині ховали брата,
Проводиря свого, борця.

І піднімалася молитва,
І присягалися уста,
Що спалахне остання битва,
Борня нещадна і свята.

Що встане знов одвічне право,
Ударить суд над чорним злом,
І оживе в боях Держава—
Земля, потоптана врагом.

... Хилились важко, наче крила,
Над тілом рідні прапори.
І сонце золотом росило
Лице заквітчане згори.

Морозом зімкнуті повіки—
Життя нежданний перелом...
А десь степи шуміли й ріки,
І мріяв Київ над Дніпром.

Полк. Панас ВАСИЛЕНКО.

Петлюра і петлюрівці

Український Народ, що під проводом Отамана Петлюри першим розпочав боротьбу з московським большевицьким тоталітаризмом та поніс у тій боротьбі найбільші матеріяльні й людські страти, викував у собі найбільше завзяття та відпорність на всі розкладові сили большевизму.

(З відозви Уряду УНР до громадян Української Народньої Республіки).

Розвал Російської імперії, що наступив після революції 1917 р. на її широких просторах, приніс поневоленим народам Росії надію вирватися з-під колоніяльного рабства.

Початок Лютневої революції носив характер чисто кабінетного перевороту, хоч незабаром розвиток політичних подій привів до громадянської війни в цілій Російській імперії.

Російська ліберальна та демократична буржуазія займалися балаканиною і нездатні були відвернути суспільство від наростаючої большевицької революції, що в дальшому прибрала загальновідому назву „октябрської революції". Октябрська революція, підготовлена большевицькою партією, переводилася в життя всякими покидьками

суспільства за керівництвом безсовісних демагогів, що нехтували всі людські закони. Розраховуючи на жадність одчайдушного збосяченого елементу та зганґренованої царської армії, вони кинули гасло: „грабуй награбоване". Так виглядала Російська революція.

Зовсім інакше відбувалася революція в Україні. Ідеї „октябрської революції" були чужі українському народові. Народ, що історично виріс на традиціях шанувати своє і чуже, народ, що ніколи не був віроломним, хотів цю революцію провести безкровно. В Україні було проголошено основні принципи демократії: свобода віри, свобода слова, свобода вільних виборів. Але не так то було легко будувати в своїй хаті свою правду.

Скомунізований російський народ, що віками виховувався на загарбницькій політиці, змінивши форму державного ладу та почавши на своїх корінних землях соціяльну й економічну перебудову, мав успадковані царські апетити — поневолювати чужі народи. Не маючи на початку достатньої мілітарної сили, щоб захопити Україну, большевики повели тут диверсійну акцію. Кадри політичних диверсантів вишколювалися в Москві і через необсаджені українсько-московські кордони гуртом і вроздріб перепачковувалися в Україну. Серед населення українського вишукувано російські елементи і їх підготовлювано для дальших акцій.

Раптовість революційних подій в Росії застала українську селянську масу не підготовленою до сприймання революції. Переважна більшість населення трималася насторожено й займала становище — моя хата з краю. Це привело до того, що в Україні — в одному закутку трималися ще старого, в другому захоплювалися романтикою козацьких часів, а в третьому — комуністичні ворохобники грабували та палили народнє майно. Національно свідома інтеліґенція, що сиділа по тюрмах та на засланні, ще не встигла пірнути у вир національної визвольної революції.

Новоповсталий уряд — Українська Центральна Рада, — не мав до своєї розпорядимости достатньої кількости українських сил, щоб ними обставити державний апарат згори донизу. Цим скористувалися різного роду свої й чужі політичні спекулянти, аґенти білої і червоної Москви — вони понапихались до різних установ та організацій і, як шашіль, підточували державний організм.

Російські комуністичні банди то тут, то там зчиняли в Україні збройний заколот, щоб перевірити, наскільки їм вдалося підготувати „октябрську революцію" в Україні. Не в малій мірі спричинялися до цього й українські яничари — комуністи. Ніякі каяття, ніякі виправдання цих народніх зрадників не зменшать їх вини. Скільки буде жити український народ, стільки буде пам'ятати, що ніж в спину українській визвольній революції всадили російські комуністи за допомогою наших же таки українських комуністів. Не мав би ворог своєї п'ятої колони

в Україні, коли не вдалося б йому окупувати на десятки років Українську Народню Республіку.

За московськими большевиками в Україну посунули німці. Що не встигли пограбувати одні, то докінчували другі.

Під заслоною кайзерівських баґнетів до влади прийшов гетьман. Відразу почали, як з-під землі, вилазити царські золотопагонники. Знову засвистали жандармські нагайки по спинах працюючих. Комуністи грабували, палили, а українському селянинові й робітникові довелося розплачуватися. Український народ гетьманський лад сприйняв вороже. Національно-визвольна революція була в небезпеці. В цей надзвичайно відповідальний історичний момент Національний Союз, рятуючи державу, підготовив всенароднє повстання проти існуючого ладу. Керувати повстанням було доручено Симонові Петлюрі.

Серед широких мас ім'я Петлюри до цього повстання було мало відоме, але з цього моменту воно стало найпопулярнішим. Не було такого закутка в Україні, де не було б чути імени Петлюри. Росли леґенди. Всі, в кого билося українське серце, кому дорога була Україна, ставав під команду Симона Петлюри, під боєві, обстріляні синьо-жовті прапори і йшов до бою за волю України.

З цього часу великий патріот українського народу і демократ Симон Петлюра став безсмертним героєм свого народу.

В заграві революційних пожеж родився Петлюра, в огні і бурі Визвольних змагань зродилися невмирущі петлюрівці.

Крилаті думки, кинуті Петлюрою до свого народу, що Україна має бути Самостійною і ні від кого Незалежною державою, зродили безмежні лави петлюрівців-носіїв ідеї Української Самостійної Соборної Держави.

Три роки збройної боротьби реґулярних військ Української Народньої Республіки проти московських комуністичних загарбників під проводом Симона Петлюри та сотні тисяч народних месників — повстанців зробили українську справу голосною на цілий світ.

Ці роки збройної боротьби за державність створили армію УНР— форпост антикомунізму, яка вкрила себе безсмертною славою.

Чверть століття віддаляє нас від тих часів, коли під командою леґендарного командарма генерала М. Омеляновича-Павленка петлюрівські полки по широких просторах України завдавали смертельних ударів червоним бандам.

Двадцять один рік минув з того часу, коли московська куля, вкладена в руки жида-терориста, на вулиці Парижу обірвала життя Голови Української Держави й головного Отамана Симона Васильовича Петлюри.

Обірвалося за цей час не одно життя товаришів по зброї — в Краю і на еміґрації. Обірвали життя чекісти-енкаведисти не одному мільйонові петлюрівців. Але петлюрівської ідеї не обірвали. Вона живуча, як живучий український народ.

Даремне старання сталінських посіпак виховати з українця комуніста. Українець ніколи не був і не буде носієм комуністичної чуми. Ідеї большевицької комуни чужі українському народові. Українець з діда прадіда любить свободу, любить соціяльну справедливість, любить бути господарем у своїй в л а с н і й хаті.

Молоде покоління, що виросло за цей час, продовжить славні традиції святої памяти Симона Васильовича Петлюри й справу, розпочату ним, завершить побудовою Української Самостійної Соборної Держави.

15. 5. 47 р. Постій.

* * *

Петлюра — народній герой, основоположник Третьої Української Держави, носій і трибун української демократії, ідей українського народоправства, національної і соціяльної справедливости.

Семен Підгайний.

* * *

Сила Петлюри як організатора і вождя армії лежала в його відданості ідеї державної самостійности України, в його відвазі, в його слові.

Андрій Жук.

* * *

Петлюра був прегарний товариш, певний і вірний у всіх перипетіях змінливої долі. Незвичайно лагідний супроти кожної людини та толерантний, він не судив легковажно людей за їхні погляди та вчинки.

Микола Порш.

Командир 1-ої Гайдамацької гавбичної батареї полк. С.—Раєвський.

Моя служба під командуванням св. п. Симона Петлюри

В 1917 році в квітні місяці на першому військовому з'їзді в Києві, де я був як делегат Румунського фронту від 7 корпусу, я вперше зустрівся з Симоном Петлюрою. Промова С. Петлюри на цьому з'їзді у справі українізації військових частин на нас, старшин, зробила велике враження.

Після першого з'їзду делеґати роз'їхались до своїх частин і розпочали гарячу роботу по підготовці до другого військового з'їзду. На другому з'їзді я рівно ж був делеґатом від вищезгаданого корпусу. На цьому з'їзді було значно більше делеґатів, багато з них виступали з різними промовами і домагались посилення української пропаґанди як з боку Центральної Ради, так і з боку Військового Секретаріяту—як на фронті, так і в запіллі.

Під час цього з'їзду я вже ближче познайомився з Симоном Петлюрою.

Після другого з'їзду я почав домагатися перед командуючим Румунським фронтом, щоб мене було перенесено до Москви, де формувались російські частини для відправки до Франції на поповнення експедиційного корпусу. Отримавши дозвіл перенесення до Москви, я заїхав до Києва, де разом з другими старшинами від Генерального Секретаря Військових Справ—Симона Петлюри одержав уповноваження на Московську і Петроградську округи по українізації військових частин.

В цій справі делеґація, на чолі якої стояв полк. Мілашевський — командир 4-го окремого артилерійського дивізіона і до якої входив і я, два рази їздила з Москви до Петрограду до військового міністра полк. Верховського. Полк. Верховський категорично заборонив нам переводити намічену роботу, висловлюючись так: „нєльзя дєліть шкури, коґда медвєдь нє забіт". Далі він заявив, що він сам походить з Поділля і йому дуже подобаються „малоросійські" білі хатки—тільки йому незрозуміло „почему малороси дєлают Украіну" і відриваються від „матушкі Расєї".

Але все таки полк. Верховський дав офіційну згоду зформувати „большой полк із харошіх малоросєйськіх салдат" для охорони майбутнього „учредітєльного собранія в Москвє."

Цей офіційний дозвіл наша делеґація використовувала на офіційне і неофіційне формування українськик частин у Московській окрузі. Так само наша делеґація нав'язала тісний зв'язок з Українським Національним Комітетом у Петрограді, де вже са-

мочинно провадилась українізація і формування українських військових частин.

Про наслідки роботи нашої делеґації до військового міністра Верховського ми повідомляли рапортом через кур'єрів до Києва, до генерального Секретаря військових справ С. Петлюри. Це було формування в Москві (на Ходинці в Єгерських казармах і в літніх ляґерах піхоти) українських військових частин запорозького полку, виключно з бувших гвардійців, та (в селі Шелепиха над р. Москвою) двох гарматних дивізіонів і піхоти.

Від липня і до кінця жовтня 1917 року українська піхота несла варти в гарнізонах, а головна варта була в Кремлі. Тоді на Кремлівській башті після трикольорового царського прапору повівав український синьо-жовтий прапор, аж до часу, коли большевики опанували Москву і вивісили свій червоний прапор, який висить до цього часу. Так само в Петрограді і в Одесі та її окрузі, а також у військовій фльоті повівав український прапор (синій згори і жовтий внизу і ніколи жовтим зверху).

Під час бійки червоної робітничої гвардії (китайців і лотишів, які служили за гроші) проти білогвардійців українські частини окопались у своїх районах і тримали невтралітет. (Як українські частини перевозилися з Москви на Україну, буде написано додатково в другому числі „Українського Комбатанта").

В кінці жовтня 1917 року я виїхав з делеґацією з Москви до Києва на 3-ій Військовий З'їзд і до Москви провернувся лише 12 листопада. Після закінчення 3-го Військового З'їзду 3. 11. 1917 року утворено комісію, на чолі якої стояв інж. КОВЕНКО і до складу якої входив і я. Комісія за завданням СИМОНА ПЕТЛЮРИ їздила до Одеського гарнізону, щоб тамтешні українські частини, як Гайдамацький і інші полки, відправити до Києва на зміцнення Київського гарнізону. Я тоді мав листа від С. Петлюри до головного українського комісара д-ра Луценка, якого большевики забили в 1919 році на Волині.

Коли наша делеґація вернулася з Одеси до Києва, я зараз же виїхав до Москви, де розпочалась гарячкова підготовка, щоб українські частини як найскорше перевезти з Москви до Києва. В цьому большевики робили нам велику перешкоду, бо не хотіли пустити українські частини зі зброєю, а головне, з гарматами до Києва. Дуже зле відносився до нас московський большевицький комендант гарнізону м. Москви, бувший прапорщик з аґрономів — Муралов.

По довгих домаганнях нашої делеґації Муралов дав згоду відправити піхоту без зброї тільки сотнями в пасажирськлх вагонах, а артилерію—спеціяльними ешелонами пропустив з умовою, що українські артилеристи і два курені піхоти ліквідують тульську республіку, „яка не визнавала московської радянської влади".

На це українська делеґація дала згоду Муралову. Ешелон з артилерією і піхотою на ранок 17. 11. прибув на станцію Тулу та вивантажив батарею гаубиць. Мої гарматчики (я був командиром гарматної батареї) робили це з великою охотою. Було випущено до сотні гарматних набоїв: бомби тротилові, мелінітові, а також шрапнелі зробили своє діло. За пів години Тула горіла, а представники влади Керенського прибули на станцію і піддались під владу червоних комісарів.

За пару годин наш ешелон від'їхав до Києва, де 7 гарматний дивізіон літ. С (французькі гармати) розмістився за Дніпром на Слобідці. Піхота, що прибула з Москви, мала розміститись: половина в Харкові, половина в Полтаві. Кількість цієї піхоти становила приблизно 7 тисяч чоловік. Знаю добре, що до Харкова і Полтави прибуло по парі сотень, а решта вояків поїхали або пішли додому—„ділити землю".

Під кінець листопада гарматний дивізіон (літ. С) був цілком здеморалізований і розкладений большевицькою пропаґандою комуністки Бош та „совєтом солдатських депутатів", які на той час безкарно провадили свою пропаґанду в столиці України. Теж саме, з другого боку, робили прихильники Керенського з своїми юнкерами гарматної Константинівської школи. Крім того комендант Київського гарнізону полк. Оберучев викликав донських козаків і чеські леґіони для придушення молодої Української Держави.

Покійний С. Петлюра здавав собі справу і болів душею, що утримати українськими військовими частинами столицю України, а також утримати порядок на всій Україні було не можливо, бо ці частини під впливом большевицької пропаганди з дня на день танули, як весною сніг. До цієї розкладницької роботи приклали руки і наші землячки українці, які виступали в Центральній Раді проти творення українського війська і пропонували для утримання порядку на Україні створити народню міліцію.

С. Петлюра не погоджувався з тезою: „Україна без війська", бо він добре розумів, що червоні москалі посунуть на Україну за хлібом і салом, а боронити не буде кому. Симон Петлюра кинув гасло, що всі свідомі українці—вояки, яким дорога воля України та її революційні здобутки,—мають стати до зброї.

З таких вояків почав формуватися Кіш Гайдамаків Слобідської України під командою С. Петлюри і нач. штабу ген. Удовиченка. До цього Коша були приєднані малого складу полки: Богданівський, Дорошенківський, курінь Січових стрільців під командою Є. Коновальця, дві Юнацькі старшинські школи та інші.

Частини Коша вже від 15. 1. 18 р. спішно вантажились у Києві до ешелонів та відправлялись на північ (Чернігівщина та

Крути) проти Муравйовських большевицьких банд, що сунули на Україну. Після від'їзду Коша в Києві залишилась лише залога „Вільного Козацтва“.

„Совєт Солдатських Депутатів“ і його шеф Бош використали момент зменшення Київського гарнізону і в столиці України з арсенальськими та залізничними робітниками зробили повстання. До них прилучились і українізовані військові частини: 2 понтонних куріні (3-й і 5-й), 2 куріні матросів з Чорноморської фльоти, частини Георгіївського полку (решта залишились невтральними) та артилерія, що була розташована під Києвом в Броварях і на Слобідці.

Залога „Вільного Козацтва“ завзято боронила Українську Столицю, але сил було замало. Тому Кіш Слобідської України змушений був повернутись з північного фронту для рятування Центральної Ради і Столиці.

Кіш розвантажився на ст. Дарниця і розпочав наступ на Київ в декількох напрямках. Одна колона—Гайдамацькі куріні, Богданівці і спішені кінні сотні наступали по Броварському шосейному шляху через Слобідку і Ланцюговий міст на Нікольський узвіз і Аскольдову могилу. Цю колону підтримувала артилерія під моїм керівництвом, як командира гавбічної батареї, та легка артилерія під керівництвом капітана Хижного. Колону провадив отаман Волох. На цьому відтинку перебував штаб Коша на чолі з Симоном Петлюрою.

При першій колоні одну сотню Січових стрільців провадив полк. Р. Сушко, що мав завдання за Ланцюговим мостом понад Дніпром наступати на Поділ.

Друга колона—1 - ша Юнацька, курінь Січових стрільців і курінь Богданівців (2 сотні) наступали через залізничний міст на Печерськ—Звіринець—Київ 2. Колону провадив полк. Є. Коновалець та полк. Андрій Мельник. Наступ цієї колони підтримувала артилерія під командою поруч. Одинця.

Розпочався жорстокий бій. Від Хрещатика і Велико-Васильківської вулиці наступали частини „Вільного Козацтва“. За пару день Гайдамаки й Січові стрільці опанували Звіринець, Київ-2, Печерськ, Києво-Печерську Лавру, Аскольдову могилу і Царський палац, де містився Совєт Солдатських Депутатів.

Українські вояки кільцем оточували большевицьких бунтівників, що скупчувалися в Арсеналі та його фортах. З цих твердинь було дуже тяжко їх вибити, бо на той час частини „Вільних Козаків“ мали лише ручну зброю і скорострілі. Але Кіш Слобідської України своєю батареєю гавбиць примусив куріні понтонерів і інших бунтівників здатися. На другий день здалися й арсенальці на чолі з Бош.

Під час облоги Арсеналу Головний от. С. Петлюра із своїм нерозлучним нач. штабу Коша ген. Ол. Удовиченком увесь час

перебував біля гармат, що стріляли зблизька до Арсеналу. Коли капітан Хижний і кілька юнаків з гарматної обслуги були тяжко поранені, тоді сам Головний отаман, а також його нач. штабу робили перев'язку пораненим. В той час був сильний мороз, потрібно було давати негайну допомогу раненим. Ген. Ол. Удовиченко також особисто підлазив до стін арсеналу і кидав ручні гранати в розбиті вікна.

Після опанування ситуації і перемоги над большевиками, на майдані Св. Софії відбувся молебінь і парад усіх військових частин, які приймали участь в бою за Столицю. Та недовго ми тішилися перемогою. Через декілька день підійшли червоні банди Муравйова і почали наступ на Столицю.

Розпочався гарячий бій за утримання Києва і цей бій тривав біля двох тижнів. На допомогу Муравйову пішли російські та наші „малоросійські" робітники, головне залізничники, які спішно робили в Київському депо бронепотяги і з Києва - 1, Посту Волинського та Кадетської рощі почали обстрілювати наше запілля. Ті ж робітники зайняли Звіринець, Печерськ та Київ-II.

Нам у цей час бракувало гарматних набоїв, а наші „українізовані" полки: Шевченківський, Полуботківський, гарматний дивізіон (на Слобідці), інженерна старшинська школа (на Звіринці) 9 саперний курінь, матроські кур,ні і Старшинський курінь . . . оголосили невтралітет.

Симон Петлюра змушений був залишити столицю і з своїм військом відійти до Житомира. А пізніше сотні старшин „невтральних" частин большевики розстріляли в Царському саду.

В цей час з району Житомира добре організовані і відживлені українським хлібом чеські дивізії посувались на Київ для допомоги Муравйову.

Частини Коша Слобідської України в Житомирі ладувались в ешелони і просувались в напрямках: Шепетівка, Звягель та Коростень для затримання і розброєння ешелонів тих вояків, що самочинно залишили фронт на р. Стоході і через Україну посувались на Московщину, по дорозі грабуючи українську людність.

Цей був час, коли в Бересті йшли мирні переговори з німцями. Головний отаман Симон Петлюра настоював, щоб німці не йшли на Україну, а лише пропустили українські дивізії синьожупанників та сірожупанників, що були зформовані з полонених українців в Німеччині та Австрії. З цими свідомими, добре організованими та вишколеними українськими частинами ми змогли б вигнати з України московсько-большевицьких окупантів. Тоді українське населення вже добре зрозуміло большевицьке гасло—„общій котьолок", реальний зміст якого—грабуй Україну.

Але німці добре розуміли, що українське військо буде перешкоджати їхнім імперіялістичним і колонізаційним плянам на

Україні, і тому більшу частину згаданих дивізій вони роззброїли ще в Ковелі, залишивши лише дві дивізії. Вони почали окуповувати Україну своїм військом. А ці дві дивізії пізніше були демобілізовані гетьманом.

Покійний Головний отаман Симон Петлюра був рішучим противником угоди з німцями. Він висловлювався цілком неґативно про українсько-німецьку угоду і цими своїми поглядами ділився з нами, старшинами.

Напередодні прибуття німецьких ешелонів до станції Коростень С. Петлюра зібрав старшин Гайдамацького коша до свого поїзду на нараду. Коли він увійшов до ваґону з своїм штабом (ген. Удовиченко, ген. Кирей, полк. Афанасьїв та адьютанти), то лице в його було бліде, а вигляд сумний, пригнічений. Такий же вигляд мали й штабові співробітники.

Ми, старшини, відразу зрозуміли, що для загальної української справи трапилось щось недобре. От. Симон Петлюра звернувся до нас із словами: „Чого я не бажав для України, те сталось. Завтра німецькі ешелони вирушають на столицю України. Мої дорогі вояки! Я відходжу від вас, бо не можу командувати Гайдамацьким Кошем, який би допомагав німцям окупувати Україну“.

Слова от. Симона Петлюри на всіх старшин зробили дуже ґнітюче враження, у багатьох старшин в очах показалися сльози. До отамана Симона Петлюри розпочав говорити от. Волох (командир чорних гайдамаків), пізніше його помічник капітан Шаповал, а також інші старшини. Всі просили от. Петлюру не покидати командувати нашими частинами, аж до вступу до Києва. С. Петлюра погодився і свого слова дотримав.

В цей час на ст. Коростень, вертаючись з Берестя, прибув з своїм штабом український військовий міністер підполк. Жуківський. Він настоював, щоб в авангарді наступу на Київ були німецькі війська, гайдамаки мають посуватися за німцями. Вояки Коша категорично запротестували і сказали: — Ми Київ залишили, ми його й здобудемо.

І так було. Кіш гайдамаків перший вирушив на Київ у напрямку Коростень — Ірпінь, Пуща-Водиця, Сирець і Київ. Друга колона (полковника Пресовського) вирушила в напрямку Житомир — Святошин — Київ.

Після зайняття Києва українськими частинами до нього підійшли німці. Головний от. Симон Петлюра із своїм штабом залишив Гайдамацький Кіш. Пізніше цей Кіш увійшов у склад Запорізького корпусу.

* * *

Якось мені доводилось говорити про Головного от. Симона Петлюру з американськими старшинами. Вони говорили, що

С. Петлюра був великим українським нацистом і великим прихильником Німеччини. Це вони знають з американської літератури і преси. Як бачимо, ці твердження американських старшин спростовується цілим рядом прикладів, історичних фактів. Такі твердження цілком розходяться з історичною правдою.

Світлої памяти покійний С. Петлюра добре знав історію народів, добре знав, з одного боку, Бісмаркову ідею союзу з „єдіно-нєдєлімою Росією" і, з другого боку, імперіялістичні ідеї колонізації України і дальшої експансії кайзерівсько-прусацької Німеччини на Схід.

С. Петлюра, навпаки, був великим прибічником союзу з Антантою і мав на меті українськими частинами стримати східньо-німецький фронт на кордонах України, чого домагалися військові місії Англії і Франції, що тоді перебували в Києві.

Симон Петлюра ніколи не був нацистом. Він завжди був правдивим демократом, шляхетним вояком і гарячим патріотом свого знедоленого народу.

* * *

Великий чин наших лицарів учить вірности ідеалам, умінню підпорядкуватись. Тільки вірність і служність творять передумови успіху національної боротьби.

Симон Петлюра.

Як катовано село

Розташоване серед глибоких ярів та лісів у верхів'ї р. Хоробри, правого допливу р. Росі, Медвин, як і інші села Шевченківщини, багатий історичною минувшиною.

Перед першою світовою війною малоземельне село мало понад 12 тис. мешканців, але працювало добре і жило не бідно. Були в селі дві церкви, три народні школи та вища початкова школа.

1905 року Медвин брав активну участь в революційних подіях. За це з півсотні активніших селян відбували в Олонецькій губерні політичне заслання, але перед першою світовою війною всі повернулися додому.

У перші дні лютневої революції 17 року медвинці свідомо стали на справжній шлях національно-визвольної боротьби. Під Медвином відбувались бої з німцями, денікінцями, поляками і большевиками.

Настала друга половина 20 року, і московський окупант почав закріплюватись на Україні. 5-го серпня (ст. ст.) до Медвина прибули „пітерські комісари", скликали загальні збори селян і оголосили мобілізацію на колчаківський фронт, програму „продразверстки" та почали погрожувати розправою „петлюрівській контрреволюції" і зневажати українську мову, називаючи її „контрреволюційним языком". Не стерпіли медвинці такої зневаги і образи, заарештували комісарів і 6 серпня оголосили повстання проти „совєтської власті". Вся молодь взялася за зброю. З сусідніх сіл прибувала підмога. Повстання очолив сотник Лебідь з місцевими старшинами.

Стурбувалась „власть" околишніх міст: Таращі, Богуслава, Корсуня тощо і мобілізувала всі наявні сили місцевої охорони та оперативних відділів червоної армії на боротьбу з „петлюрівською контрреволюцією". І збройна боротьба розпочалась.

Тількищо каблизився ворог, великий дзвін Успенської церкви ударив на сполох. З поля, де люди працювали, а діти пасли худобу, все поспішало до села і ставало насупроти ворога, — одні з рушницями, інші з киями.

Сім раз із різних боків наступав ворог, але кожного разу мусів поспішно відступати. 9-го серпня невели-

кий загін ворога заскочив у село. Спалено оселю священика, забито кілька селян та пограбовано частину хат. Але село завзято боронилось.

Медвинці провадять успішні операції в околицях сусідніх міст. Повстання от от пошириться на більші терени.

І ось, занепокоєний Кремль дає наказ своїм військовим частинам, що переходили з польського на південно-врангелівський фронт, зруйнувати „гнєздо петлюровськой контрреволюції в Медвінє“.

21-го вересня надвечір до Медвина наближається ціла дивізія ворожого війська і з трьох боків облягає село. Настає остання передсмертна ніч. Тепла, трохи хмарна, але страшна своєю тишою, хоч ніхто в селі не спав: всі готувались до смертельного бою.

О 9-й годині ранку 22 вересня ворожа ракета сигналізує початок бою. До 4-х годин дня з трьох боків сипався смертельний вогонь цілої ворожої дивізії по селу. В оборонців, що налічували у себе щось коло 300-400 рушниць та 3-х кулеметів не вистачає набоїв. Ворог ближче підсунув артилерію і почав обстрілювати Медвин. Він штурмує село, а його кіннота готується перетнути шляхи відступу оборонців з четвертого боку села, що прилягає до лісу, але дарма. Невелика група смільчаків, серед яких був і 17-річний юнак, автор цих спогадів, пробралась у тил ворога, обстріляла з близької відстані його кінноту, наробила шелесту, після розсипалась. Оборонці села всі поволі вийшли в безпечніші місця—до лісу, а ворог штурмував вулицю за вулицею, займаючи село.

Три дні горів пограбований Медвин. Згоріло щось із дві тисячі хат та інших господарських будівезь, 40 вітряків, Успенська церква. Стягнуто з села величезну контрибуцію хлібом, салом, кіньми, свиньми, вівцями, гусьми, курми, кожухами, полотном, сіном тощо.

Повстанці ховались у лісах. Десь трапилась збройна сутичка з подорожніми „будьоновськими обозами“. І ось 30-го вересня заскакує до Медвина кіннота Будьонного і голими шаблюками зганяє всіх чоловіків і молодь на майдан до волости, де навколо стоять кулемети. Виступає „комисар“ з коротким повчальним словом. Бере переднього селянина за груди, виводить на трибуну, витягає пістоль і тут же стріляє його. „Такоє будєт всєм“, „поплатітєсь своімі синамі“! „Расходітєсь“!—промовив комісар. Потім відібрали 80 молодших чоловіків

хлопців і вже присмерком через село погнали в напрямку до Лисянки.

Незабаром село почуло смертельні крики своїх братів та стрілянину, що тривала 5-10 хвилин. За кілометр від села, коло Ковтунового ліска, обіч шляху ці 80 чоловіка були порубані та постріляні. Лишився лише один, що, легко поранений, впав у струмок і уцілів під трупами своїх братів.

Свято Покрови стрічали медвинці великим горем. Батьки, жінки і діти вдосвіта серед купи перемішаних з кров'ю і землею трупів розшукували своїх дітей, чоловіків і батьків та, поспішаючи, без домовини, ховали їх на цвинтарях. За кілька день люди зібрали на місці подій змочену кров'ю землю, насипали могилу і поставили на ній хрест.

Щоб закріпити „рабочє-крестьянскую власть", в селі на цілу зиму розкватировано полк кінноти і полк піхоти на цілковитому утриманні села, а згодом приїхав відділ Київської „Губчека" і забрав декілька сот селян до Смілої, де мав їх судити „Ревтрибунал". Назад ніхто з них не повернувся.

А потім? А потім впродовж цілої зими групи людей по 20-40 чоловіка гнано в напрямку Богуслава до Києва на Єлисаветинську вулицю, що на Печерську, відкіля теж ніхто не повертався.

А потім „контрреволюціонноє петлюровскоє" село почало совєтизуватись, з'явились: комнезам, комсомол, ком'ячейка, колгоспи і т. ін.

А потім в 1932-33 роках цілі вулиці, переважно комнезамівські, геть спустіли. Трупи голодних по декілька днів валялись у хатах і на вулицях. Померлих хоронили селяни в себе по городах, бо не було кому копати ями і віднести покійного на цвинтар. Хто був відважніший, той їздив по хліб до Москви чи до Ленінґраду або тікав до міста чи Донбасу.

А потім в 1937-38 р. забрали решту петлюрівців, що звались тепер „вороги народу".

Медвин занепав. Садки сплюндровано, оселі спустіли. Людей зменшилось до 5-6 тисяч. Замість колишніх поміщицьких, є чотири колгоспних двори, що побудовані на місцях селянських осель. Люди працюють багато, але живуть в нужді і горі. Минула війна цю нужду і горе не зменшила, але ще зменшила мешканців.

Передсмертна ніч з 21-го вересня 1920 р. уже 27 років висить на Медвином, що є одним із тисячів подібних, як символ усієї нашої Батьківщини.

І. Д-ць.

Від Бугу і Сяну до Сталінграда

По невдалій повітряній офензиві німецької авіації на Англію, Гітлер зрозумів, що мрії його про блискавичну війну скінчилися, і що треба готуватися до нової війни.

Це готування полягало в накопиченні всілякого роду зброї, бензини, різних сирівців, а найважніше — харчів. Властива Німеччина цих можливостей не мала і для того Гітлер звернув свої очі на Совєтській Союз, з яким мав пакт приязні. Те, що Сов. Союз доставляв Німеччині, не могло її заспокоїти, а врештою, ці доставі могли кожної хвилини припинитися. Щоб цьому запобігти, німці почали готуватися до війни з Сов. Росією. Большевики з непокоєм дивилися на концентрацію німецьких військ на свойому кордоні, і в свою чергу зміцняли свої західні границі і підвозили нові війська. В таких то умовинах провадилися німецько - совєтські переговори. Як один, так і другий партнер здавали собі справу, що до війни мусить дійти, бо це властиво було їм обом — на руку, і тому не дивно, що большевики ставили домагання, щоб впровадити свої гарнізони до Болгарії, а німці жадали дозволу на перевіз своїх військ через совєтську територію на Кавказ. Як бачимо, ці домагання абсолютно не були приємливі як для одної, так і для другої сторони.

22. VI. 1941 р. німці без виповідження війни розпочали військові дії проти Совєтів. Плян війни проти большевиків виготував генерал Паулюс.

Пізніше він був виконавцем нефортунного походу на Сталінград, про який мова буде. Як відомо, большевицькі сили над границею були розбиті і німці тріюмфальним маршом йшли вглибину Сов. Союзу. Початок цієї війни приніс німцям велику славу, масу полонених і різного військового майна Офензива ця скінчилася осягненням наказаної лінії, але з великими для Німеччини стратами. З цього приводу Гітлер через радіо заявив, що большевики розбиті і більше не піднесуться на ноги, але це не цілком відповідало дійсності, бо большевики кинули в бій величезні сили, прекрасно озброєні і випосажені в зимовий одяг. Німці ж натомість у своїх калькуляціях забули про російську зиму, наслідком чого мали велику кількість людей з відмороженням. Большевицьку протиофензиву з великим трудом удалося німцям затримати і стабілізувати фронт. Розпочинаючи свою офензиву проти Совєтів, німці хотіли опанувати лінію Архангельськ-Астрахань як стратегічну ціль, але далі в своїх операціях визначили вже не вищезгадану лінію, а її відтинок між Воронєжем і Кавказом, а то в наслідок понесених страт. Поповнивши ці страти новими контингентами військ з Франції, Італії і Балканів, німці на весні 1942 року розпочали нову офензиву південним своїм крилом. Офензива ця розпочалася двома офензивними клинами, провадженими ген. Паулюсом і ген. Шведлером, з метою завдати большевикам удару через Дон, дійти до Волги і опанувати степовими теренами між Воронєжем і Кавказом. Клин, провадженпй ген. Паулюсом. ударив в нампрямку на Сталінград, а другий — ген. Шведлера — на південь в напрямку на Нижній Дін.

Генерала Паулюса стримувала 62-га большевицька армія під командою Жукова. Жуков уникав поважних боїв, дякуючи чому його армія не була розбита.

В тім часі на південь від Сталінґраду появилася большеви-

цька армія, яка стримала полудневе німецьке крило під м. Котельніково, але далі на південь німці не зустріли сильнішого опору і тому продовжували свій марш в нампрямку на Астрахань.

Армія Паулюса своїм північним крилом заатукувала Калач на Дону, якій впав по двотижневій обороні. Водночас німці розпочинають своєю авіяцією бомбардувати Сталінґрад. Час, виграний під Калачем, дав можливість большевикам укріпити Сталінґрад і підвезти нові резерви.

14 вересня 1942 року німецька панцерна колона підійшла під Сталінґрад і почала облогу того великого міста. Від 14 вересня до 19 листопада генерал Паулюс своїми 22-ма дивізіями атакував місто, щоб його здобути. Атаки ці вспомагало потужне летунство. Страти по обидвох стороах були величезні, особливо по большевицькій стороні, так напр. большевицька 70-та див. стратила 9.200 люда на 10.000 лічбового стану дивізії, а німці в перших днях стратили 50.000 чол.

Жуков нібито мав сказати: німці тоді здобудуть наші позиції, якщо наші страти скоріше будуть поставати, ніж доплив свіжих сил на їх заміну.

12 жовтня ген. Паулюс наказав новий наступ. В цьому наступі брали участь 5 піхотних дивізій плюс дві панцерні дивізії на відтинку коло 3-ох кілометрів. Коли зважити, що одна піхотна дивізія наступає на сильно уміщеного ворога на широчіні 3-ох кілометрів і це рахується вже сильним наступом, то можемо собі уявити як виглядав цей наступ. Наслідки цього наступу—здобуття 1500 метрів терену в глибину, так що, властиво кажучи, наступ заломився, бо міста не здобув. Але для Гітлерівської пропоґанди це був тріюмф, і Гітлер 1. V. 42 сказав: для нас більше вже не потрібно посилати нові сили в бій, а позоставимо нашій тяжкій артилерії і летунству добити ворога.

В кінці жовтня большевики перейшли до контрнаступу, але цей контрнаступ заломився, і від 5 листопада вже не було більших наступів, як з одної, так із другої сторони. Обидві сторони обмежувалися провадженням розвідки. В міжчасі десь від початку жовтня німці ровпочали наступ на м. Грозний, щоб його здобутиі, звідтіля далі наступати в напрямку на Баку і Тіфліс.

Цей наступ був затриманий большевиками, отже не приніс німцям бажаних наслідків, натомість розбив їх сили, а головне летунство, яке з під Сталінграда перенесено було на Кавказ.

19 листопада 1942 р. большевики розпочали наступ з півночі на південь силами 3-ох панцерних і 2-ох кавалерійських корпусів на північній флянґ німецького ударного клину, рівнож розпочався большевицький наступ із півдня, більш-меньш такими ж силами. Обидва ці наступи були перепроваджені великими панцерними з'єднаннями, укомплектованими американськими танками.

Наслідки цих наступів були дуже фатальними для німців, бо 23 листопада обидві наступаючі групи подали собі руки при Мариновці на німецькому запіллі і тим самим оточили 6-ту німецьку армію (300.000-4000.000) чоловік.

Найболючіще для німців це була страта 2-ох залізничних ліній, які лучили армію Паулюса з запіллям. Незрозумілим є байдужість загального німецького командування, з якою воно прийняло відомість про оточення 6-ої армії бо німці могли ще вивести ту армію з оточення, якби вирішили це зробити з початком большевицької офензиви. Минуло три тижні, аж нерешті 6 армію, зрозуміли, і для того наказали ген. Манштайнові прийти їй з поміччю.

12 грудня 1942 р. ген. Манштайн з 120 тисячною армією розпочав наступ з Котельнікова в напрямку на Сталінград, з завданням розірвати оточуюче большевицьке коло. Як оказалося сили до такого

завдання були абсолютно замалі, через це наступ ген. Маліновським був відкинений на Котельніково, і ще пізніше—аж до Ростова. Завдяки невдалій офензиві ген. Манштайна німці стратили комунікаційні лінії, які лучили їхнє запілля з Кавказом. Початок 1943 року був для німців дуже несприятливий. Від початку большевицької офензиви, т. з. від 19 листопада 1942 р. німці стратили 38 див. в тому числі 6 панцерних, які були знищені або розв'язані в наслідок страт, дальших 7 див. понесли такі страти, що стали небоєздатними. Число попавших до полону виносило 137 тисяч. Більша частина великого лугу Дону була в большевицьких руках і звідти вони розпочали наступ на Сталінград (на німецькі тили). З великого оборонного терену, який німці розбудували між Доном і Волгою, (130 км. ширини і 65 км глибини), зістався тільки уміцнений терен 50 км. в ширину і 30 км в глибину. Повторні німецькі атаки нічого позитивного не дали, а навпаки, поважно зменшили сили 6-армі Ще більше погіршилося становище німців з хвилею утрати Малаєвого Кургана в Сталінграді, на якому вони мали уряджені обсерваційні пункти,— бо артилерія німецька перестала бути чинною. Щоденне звуження терену, в якому знаходилася 6-та армія, зробило її сліпою (брак обсерв. пунктів) і не рухливою. 8 січня зажадали большевики від генерала Паулюса, щоб він піддався. Не можучи сам цього вирішити, ген. Паулюс просив на це дозволу у Гітлера, але Гітлер відмовив. 10. 1. 43. большевики розпочали новий наступ, а 16 1. 43 розпочали наступ з заходу і з полудня. Наступи ці допровадили до ще більшого звуження терену; тоді ж большевики опанували летовище Питомнік, через яке відбувалося повітряною дорогою постачання окруженої армії.

Тиждень пізніше впало в большевицькі руки останнє німецьке летовище Гумрак. 22 січня большевики вбили в німецькі позиції клин; бачучи безвихідне положення, генерал Паулюс просив знову у Гітлера дозвіл на піддання, Гітлер і тим разом відмовив. 31. 1. 43 року заломилася німецька оборона, і коли большевицькі групи показалися біля бункера, в якому знаходився ген. Паулюс, він наказав підняти білий прапор. Так закінчилася найбільша і найкривавіша битва в воєнній історії.

Це була битва в стилі Канн. 2 лютого піддалася решта обсади оборонних позицій, яка виносила 24 німецьких генерали, 2 рум. генерали, 2.500 старшин і 90.000 вояків. Крім цього в большевицькі руки впало 60.000 тягарових авт, 6.700 гармат, 1.500 панцерників і багато різної добичі. Такої поразки німецька армія ніколи досі не знала.

Повстає тепер питання, чи можна було цій поразці запобігти?

1. Здається що так,—коли б вчасно ствердили концентрацію большевиків в районі Серафімович і на північний схід від Котельнікова.

2. Коли розпочався з тих пунктів наступ, німці мусіли розпочати відворот з під Сталінграду.

3. В пізнішому часі міг ген. Паулюс великим флянґовим рухом пробувати вирватися з оточення в напрямку на Ростов.

4. Генерал Манштайн, вирушаючи до наступу, мусів мати більше сил.

Майор ТАТАРСЬКИЙ

МАРШАЛ СОВЄТСЬКОГО СОЮЗУ — ПАУЛЮС

Маршал Паулюс перебуває у своїй головній кватирі в місцевості, віддаленій всього 30 кл. від Москви. Він поставив завдання — під російським контролем із спеціяльно для цього створеними совєтськими референтурами—членів його орґанізації „Фраєс Дойчлянд" перенестись до Німеччини та обсадити ними відповідальні пости в різних галузях німецького господарчого життя. Для цієї мети штабом Паулюса і Зайдліца вишколено понад 90 тисяч колишніх німецьких старшин і підстаршин, щоб захопити в свої руки пости в адміністрації, як тільки почнеться окупація. В пляні є охопити Німеччину міцною сіткою урядовців, які одержували б накази зі штабу „Фраєс Дойчлянд".

В штабі Паулюса працює 80 генералів. Крім того фон Паулюс вибрав біля 3000 німецьких старшин і передав їх совєтській армії, головно до далекосхідного корпусу. Їхнім завданням є вивчити політичну роботу в рямцях совєтської армії і простудіювати сторожеву систему. Цих старшин запевнено, що їх буде вжито для пізніших завдань в Німеччині, а не для постійної служби в совєтській армії. Значна кількість штабових старшин закінчила перевишкіл і перебуває тепер на високих посадах в совєтській зоні Німеччини. Ось наприклад: міністер внутрішніх справ Бранденбурґії — майор Вальтер Бехлер, шеф поліції Берліна — плк. Пауль Маркграф, керівник німецького шкільництва совєтської зони — сотник Ернст Гадерманн, голова міста Шверін — майор Зайц, голова міста Штральзунд — сотник Фрост, шеф поліції провінції Мекленбурґ — майор Кагель, і ін. („Ді Тат" ч. 112).

По СССР

Летунство в СССР

Року 1942 Совєти мали 26 летунських фабрик (фабрик літаків). 1945 р. — 130, з продукцією (за Сталіним) 40.000 літаків на рік. Авіяційна промисловість стоїть нижче від західньої, досвіди над реактивними літаками є тільки в початковій стадії. Летунська продукція підлягає генеральній реорганізації. Від березня минулого року керує летунством окреме міністерство. Совєти мають тепер 750.000 вишколених летунів.

Атомобільна промисловість

1914 р. в Росії було 40.000 самоходів, які виготовлено закордоном. За час з 1931 — 1937 року кількість самоходів власних і імпортованих виросла від 75.000 до 585.000. Четверта 5-річка передбачає на 1950 рік річної продукції самоходів — 500.000. Про відносність цих цифр свідчить продукція США, де в 1940 р. випродуковано 2.400.000 авт. Передбачена продукція на 1947 р. — 6.000.000.

36 — годинна війна

Під таким заголовком з'явилася в американському часописові „Лайф" цікава стаття генерала Генрі Арнольда, команудвача повітряними силами США.

Він пише: „За останню війну авіяція Сполучених Штатів звела нанівець багато теорій щодо важливости кожної зброї зокрема. Наша авіяція мусить і в майбутній війні відіграти якщо не першу, то досить визначну ролю. Якщо наземна оборона проти авіяції унеможливила б ефективність дій з повітря, нам би довелося застосувати славетну німецьку ракету V-2, удосконалену за останній період в такий спосіб, що її траєкторія стала велетенською. V-2 є не лише монополією США—вона відома й іншим державам—плюс відкриття атомової енергії, яка вже не є тепер науковою проблемою, а виріб атомової бомби становить лише технічну проблему для інших країн. Це все може привести до найбільш блискавичної війни, про яку не мріяв навіть Гітлер.

Руйнуваня світу почнеться зараз після вибуху атомових бомб в таких містах як Лондон, Париж, Москва, Вашінґтон. Руїни, заподіяні атомовою бомбою будуть настільки жахливі і колосальні, що війна може бути закінчена протягом 36 годин (дивись мал. I).

Ген. Арнольд не вважає, що лише найбільш вдосконалена зброя була б певною запорукою перемоги США в майбутньому. „Було б краще —каже він—застосувати атомові бомби тепер, за мирного часу, ніж під час війни. Вжити їх як стимул для переведення в життя рішень ОН і Ради Безпеки.

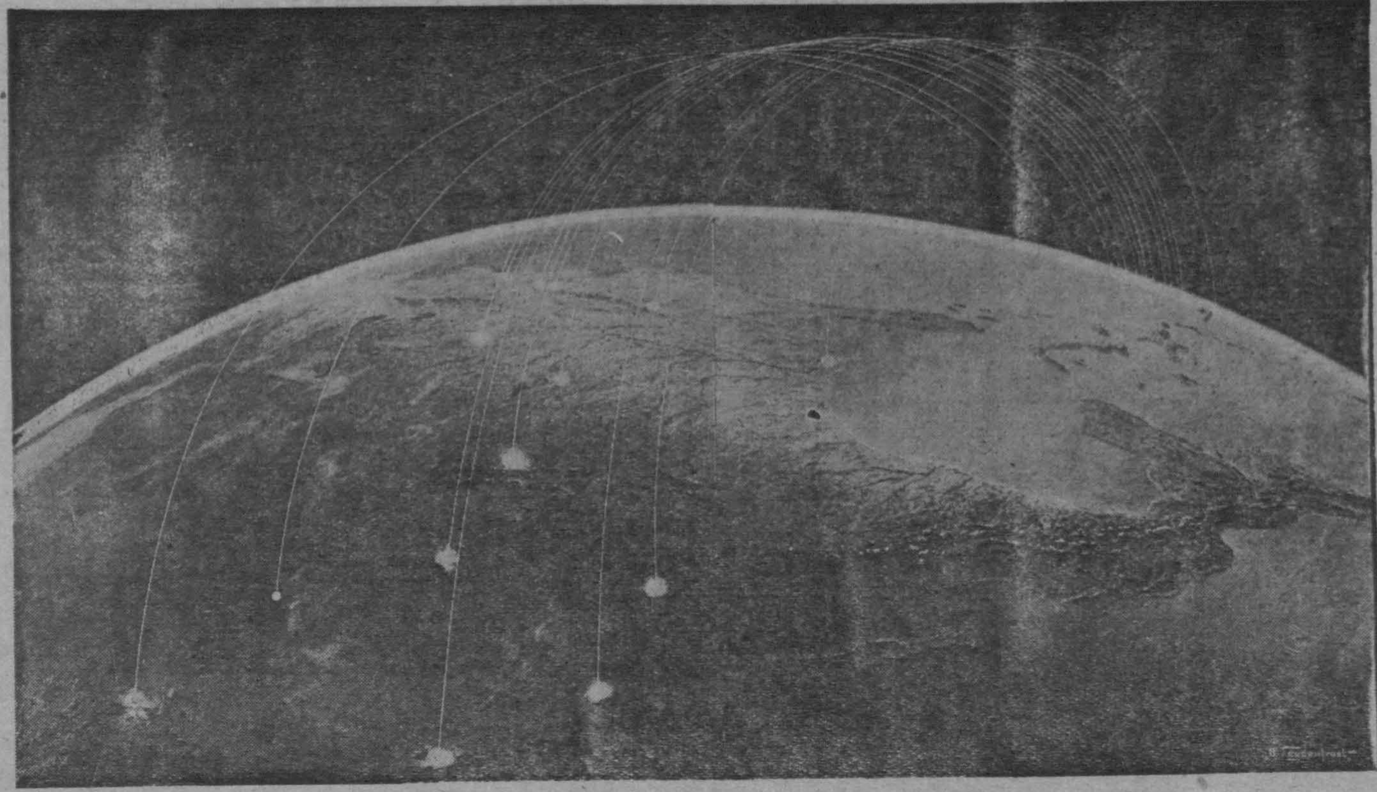
Вибух наступної війни може бути несподіваним. При сучасній зброї і вдосконаленій авіяції, ворожа авіяція за кілька годин може доставити й скинути атомову бомбу на терени США, дуже знищивши наші населені міста, індустріяльні центри тощо. Досить 13 ворожих ракет наладованих атомовою вибуховою речовиною, і скинути їх на 13 головних міст, щоб з паралізувати життя США. На малюнкові—1, світла пляма зліва являє собою ворожу ракету, що її знищено поза атмосферою американською протиатомовою ракетою. На горизонті біла лінія—це межа земної атмосфери. За кілька хвилин може бути знищено 10 мільйонів людей. Ракета проходить три милі на сек., за годину 10800 міль, тобто від Центральної Африки до США

В недоступних і пустих місцевостях ворог заготовляє свою атомову зброю, щоб контроль ОН не побачив цього і не заборонив її задалегідь.

„Радар — каже ґен. Арнольд — це на сьогодні єдиний спосіб оборони проти атомової зброї і летунства." (див. мал. 2).

На малюнку показано ролю радару при ракетній війні. Радар велетенської сили посилає свій сніп проміння в простір і обшукує небо. За тисячі миль радарове проміння відбивається від предмета і образ цього предмета з'являється на екрані. За допомогою радару можна за тридцять хвилин підготовитись до оборони від ракетних бомб. Але ж цей період дуже малий. Для ефективної оборони треба вже наперед бути підготовленим. Радар може приймати ворожі ракети, відмічаючи їх курс, і автоматично керувати протиракетною зброєю. Однак радар не може вважатися за ефективну зброю проти ракет, а лише як засіб пасивної оборони, тому що низько літаючі набої типу V-1 можуть у цьому випадку бути більш ефективними, ніж високо літаючі ракети.

Радар також нічого не може влі-

Мал. 1. Обстріл атомовими бомбами США.

яти проти пекельних машин з атомовою речовиною, що їх будуть розставляти на терені США ворожі агенти.

Так само не досить ефективні протиракети, хоч вони і будуть збивати в просторах багато атомових ракет ворога.

Ґен. Арнольд подає детально розроблений проєкт контратаки США. За його проєктом має бути декілька десятків станцій з фабриками атомових ракет (див. мал. 2). Це дасть можливість, не дивлячися на страшні руйнації і великі втрати серед населення, на кожну ворожу сальву атомових ракет. відповісти подвійною, а то і потрійною сальвою. При цій умові США хутко переможуть ворога.

Цікаво, що й при сучасних методах ведення війни ген. Арнольд вважає необхідним висадку повітряного десанта, щоб закріпити перемогу.

На випадок інвазії

Що могли б зробити кволі англо-американські сили на континенті проти наглої інвазії 300-мільйонової маси людей Сходу? Нічого.

Протягом 24 годин совєтське військо, перекинуте повітряною дорогою до Франції, займе летовище, де комуністи приготували все на їх прийняття. Протягом 48 годин моторизовані совєтські збройні сили стануть на берегах Атлантики. Тоді вирушить до акції озброєна французька комуністична партія.

Совєтське ґестапо, що зветься НКВД, вже є на місці під претестом шукання „упертих росіян". Не існує атомових набоїв, які б стримали інвазію Сходу. Атомова бомба надається тільки на найбільші цілі великих об'єктів. Під час останньої війни американське командування діяло перевагою матеріяльною, заощаджуючи життя людей, а Совєти користувалися з підсоння, простору, і своїх 600 дивізій. Німці тут були такі ж безпорадні, як Наполеон під Ляйпціґом. Схід має по своїй стороні право рахунку.

На випадок конфлікту між континентальною Росією і англосаксами рішальне значіння мають три стратегічні пункти: Аляска, Ґібральтар і Суец. Захоплення Аляски цілком можливе з огляду на близьке положення, зручну комунікацію і підсоння; воно дало б можливості Совєтам бомбардувати важкими літаками важливі американські промислові пункти. Ґібральтар і Суец необхідні англосаксам під час дій в Европі і на Близькому Сході. В тих трьох пунктах відбудеться розв'язка.

Можливо, що Англії пощастить, утримати причілки в Голляндії Бельгії і в усті Ельби. Можливо, що другий опорний пункт буде Швайцарія. Але хто втримає маси, що ринутимуть між цими двома причілками? Напевно не 6 французьких дивізій, які окуповують Німеччину.

Деякі французи оскаржують американців у тім, що вони виводять своє військо з Европи. Але англо-американці краще знають, де буде рішальний бій.

Мал. 2. Об'єкт протиатомової оборони.

З американської преси

Банкротцтво атомової зброї?

Найздібніший американський публіцист Вальтер Ліппман в „Реадерс Дігест" пише про те, що США мусять бути великою мілітарною потугою, і це ми чули і від Президента, генералів та адміралів. Але фактом є те, що досі в тому достатньо не переконано Конгресу і публічної опінії. Вже пройшло півтора року після другої війни, а США не будують військових споруд, завдяки яким виграли війну, не мають також плянів, людей і грошей, потрібних до повоєнних військових уряджень. Деякі твердять, що це є наслідки повоєнного змучення, другі — що винні політики, треті — що це зв'язано з виборами, а я думаю, що в цьому завинила атомова бомба.

Її існування є головною причиною того, що американський нарід ще й дотепер не рішив, яка має бути національна армія, військова фльота та летунство. Говорено американському народові, що в короткому часі будемо мати атомові бомби значно сильніші від тих, які кидали на Японію, і що ці бомби зможуть цілковито знищити головні міста в кожному краю світу, і що війна виграється через заскочення на протязі кількох годин.

А коли так в дійсності є, то пощо тоді змушувати молодих людей служити в армії аж цілий рік, коли ця армія ніколи не буде ужита? Війна може скінчитися, поки армія буде змобілізована.

Говорено американцям, що проти атомової бомби військова фльота стала анахронізмом, і що в короткому часі буде можна перекидати атомові бомби з допомогою ракет на три тисячі миль і на кожну довільну ціль.

Отже не тільки армія і військова фльота є анахронізмом, але й летунство. Атомову війну буде провадити група учених, інженерів, техніків і механіків, що будуть лише перекладати підойми (важілі) і натискувати різні „ґудзики". Ця майбутність є образ страху, але разом з тим вона гальмує всяку дію, бо така війна не вимагає жодної напруги і жодної обов'язкової військової служби, жодного школення і традиційних військових уряджень, лише грошей і технічного знання США.

Щоб ґарантувати собі безпеку і зломати кожний опір, потрібно тільки в як найбільше ефектовний спосіб ужити атомову зброю — першому „натиснути ґудзик".

Чи такий образ будучої війни є правдивий? Ні.

Вистачить тільки вказати на загальновідому річ, що атомова війна натисканням ґудзиків є тільки в фазі плянування і досвідчень, а це займе чимало часу.

іниі держави використовують цей час по своюму, наприклад: Америка не дасть собі ради з Росією, коли Росія наперед буде сподіватись, що США хотять і зможуть її розбити.

Безумовно, що Америка сьогодні не може змусити Росію до безапеляційної капітуляції. Про це знають американці, знають про це і росіяни. Коли на досвіди над атомовою фазою війни пройде чимало часу, то за той час Росія зробить все можливе, аби дебре підготовитись до атомового протинаступу. А до того Росія має великі запаси піхоти (людського матеріялу) до оборони і наступу. Росія завжди на наймішнішу зброю противника відповідала відступом, використовуючи стратегічні людські маси і простір, і тим самим знесилювала противника. Так було з Наполеоном, сталось так і з Гітлером.

У відповідь на життя атомової бомби наступить відступ російської армії, тільки не в глибину Росії, а до Західньої Европи.

Не треба забувати, що російська піхота стоїть на кордонах Норвегії, Швеції і Данії, на р. Лабі в Німеччині і на Дунаї в Австрії, а також через Югославію у воріт Італії. Коли росіяни будуть переконані, що їхні промислові осередки можуть бути знищені на протязі кількох день, вони негайно опанують міста Европи.

Атомова бомба не надається до війни з розсипаною піхотою. Коли росіяни своєю червоною армією займуть, наприклад, Париж, Антверпен і Рим, їх не можна буде звідтіля інакше вибити, як знищити ті міста з сотнями тисяч французів, бельгійців і італійців.

Американці того не захотять робити, а европейські комуністи захотять мати добрі відносини, а то й активно будуть помагати Росії, а ні в якому разі не будуть воювати проти неї.

Майбутня війна буде відбуватися в Европі, а не на російських землях, тільки справді на европейських землях з західньою цивілізацією, яку західня демократія хоче так охоронити від знищення червоними москалями.

Коли ж Західня Европа буде опанована большевиками, тоді Америка буде мати до вибору: виступити проти них, яко господарів европейського континенту, міста якого лежатимуть в руїнах, або кидати на Европу нові десанти з великими масами піхоти та всілякої американської зброї для викинення російської піхоти з Европи.

По кількох роках приготування може б то і вдалося, коли б американці хотіли заплатити за ці операції величезними втратами людей і матеріялів.

Як довго США будуть певні, що атомова бомба мало коштує і є простішим і зручнішим середником до виграння війни, так довго без жадних реальних підстав вони будуть себе обманювати. Вони певні, що мають зброю, якою можуть підбити цілий світ, а в дійсності самі можуть бути розбиті і роззброєні. Будуть приймати на себе політичні зобов'язання, а для виконання їх не матимуть ефективної військової сили.

атомова ракета є зброєю, що служить до знищення цивільної людности, т. зн. тотальної війни, а не певної ограниченої цілі, як н. пр., запобігти окупації сильним ворогом союзних держав.

Як можна уживати атомову зброю в Китаю (Хінах), Бірмі чи Індонезії? Це є слабий дипломатичний інструмент, направду, це є потуга, тільки не можна цього ужити в спосіб поміркований.

Атомова зброя не може заступити полку морської піхоти або пароплаву військової фльоти, чи ескадри бомбовиків в якімсь неспокійним місці.

В атомовій бомбі Америка схопила за хвіст білого ведмедя, якого тримає, а випустити боїться.

Що ж Америка зробить з тим проклятим фантом?

Треба його вжити до одної цілі, до якої атомова бомба надається: не як зброя військова, не як зброя, що нищить цивільне населення, але як інструмент до розв'язання політичних завдань сьогоднішньої дійсности.

К. МІЩЕНКО. Пол.

В день трагічної смерти Головного Отамана Симона Петлюри Генерал Сінклер приймає рапорт від полк. С. про діяльність українських комбатантів Горішнього Шлезьку.

Примара атомової війни

В дискусії про атомову бомбу американський сенатор Mc Mahon висловив своє переконання, що Совєти будують в Сибіру таємну фабрику атомових бомб. Ген. Kenney підрахував, що несподівана атомова атака на США позбавила б в один день життя біля 25 мільйонів людей і спаралізувала б промисловість. Henry Stimpson і dr Compton оголосили висновок, з якого випливає, що бомби на Гірошіма і Нагасакі були для Японії актом ласки. Попередні повітряні напади на Японію були дошкульніші й більше принесли шкоди й жертв, але не зламали опору японців до боротьби.

Коли б не дві атомові бомби, війна протягнулася б до 1946 р й забрала б мілійони людських жертв та більйони втрат матеріяльних.

Щодо совєтських військових приготувань, то хіба Совєти були б божевільними, щоб у сучасних умовах, коли вони жадних зобов'язань нікому не дали і коли немає ніякої гарантії, що проти них не буде використано атомових бомб, щоб вони самі не підготовляли цього виду зброї. Інша справа, з якою метою вони використають ці бомби, з метою оборони, а чи нападу, і інша справо—чи це їм вдасться.

Під час війни США доставили до СССР комплект фабрики самоходів і цієї фабрики Совєти до цього часу не урухомили. Продукція атомових бомб є далеко складніша. Але не виключено, що Совєти знайдуть якісь простіші методи, віж американські.

Д-р S. L. Warren, декан Каліфорнійського університету, а перед тим головний радіологічний офіцер на Бікіні, повідомив: Вистарчило б двох атомових бомб, кинутих у воду по обидва боки пам'ятника Свободи, щоб на 50 — 100 років зробити місто примарою. 4–5 бомб, скинутих в озера біля Чікаґо, затроїли б озеро і вмертвили б місто.

До цього часу лише 4 атомових бомб вибухнуло в повітрі. Їх проміняєті наслідки були порівнюючи малі, бо велику частину енерґії поглинула субстратафера.

Бомба, скинута в море біля Бікіні, спричинилась до великої кількости промінової енерґії була в воді, парі і водяній куряві. Мгла атомова, яка в постаті гриба була піднесена над морем, мала в собі енерґії стільки, скільки має 100 тонн радію.

Коли б така мгла пересунулася на місто, то люди згинули б від ґама-променів.

Д-р Чікаґського унівевситету E. Teller, який працює від 1939 року в галузі атомової енерґії, заявив: через тиждень після вибуху атомової бомби біля Бікіні, підтверджено явища радіоактивности в США. Вживаючи радіоактивного газу, можна б умертвити США без атомових бомб. Вистарчало б випустити велику кількість такого газу біля берегів Тихого океану в той час, як вітер віяв на США. Спостерігати рух радіоактивного повітря можна, але стримати його сучасна наука й техніка не може.

* * *

Совєтський фахівець атомової енерґії проф. Семен Александров заявив: Не маю останній час контакту з своєю країною, але можу сказати, що ми далеко ближче до реалізації проекту атомової бомби, як багато людей думає. Фізики свою працю закінчили, дальші кроки залишилися за інженерами.

Страхіття майбутньої війни

Ген. Іra Eaker, що є тепер заступником шефа летунства США, передбачає нову війну і застерігає, що США „ніколи не були так загрожені, як тепер".

Він виголосив промову в грудні місяці м. р. в Інституті Журналістики в Льос Анжелос. Підкреслючи, що він зовсім не належить до підпалювачів війни, ген. Eaker заявив:

„Є цілком можливим, що протягом кількох років будуть збудовані спеціяльні суперракети, що рухатимуться з швидкістю 5-6 тисяч миль на годину з набоєм в 5-6 тисяч тонн вибухового матеріялу або атомовим набоєм. Цим засобом ворог зможе несподівано вдарити на нас, а ми не зможемо навіть приготовитись".

Ген. Eaker закликав до приготування й оберігання перед новою війною, готування фахових дипломатів, організації центрального розвідчого бюра, а також утримання збройних сил, поки ОН не викаже своїх здібностей до утримання миру. Ген. Eaker закликав до того, щоб США створили вихідні бази на Північнім полюсі.

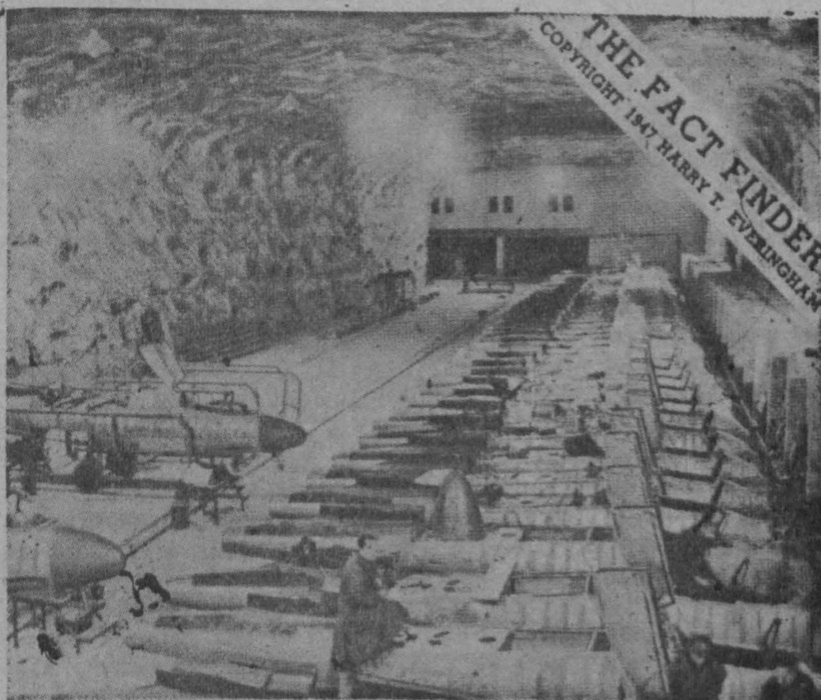
„Совєтська демобілізація"

Совєтська армія ввесь час демобілізується. На кінець вересня м. р. вона налічувала 4,5 мільйона людей, що складає половину збройних сил військового часу. Демобілізація не охоплює в однаковій мірі всіх родів зброї й всіх національностей. Демобілізують головним чином піхоту, кінноту, польову артилерію і допомогові служби, не демобілізується летунство, панцерні частини, важку артилерію і морську фльоту. Ці роди зброї навіть збільшують за рахунок поповнення офіцерами й підофіцерами з демобілізованих частин.

Звільнені вояки рідко коли потрапляють до своїх попередніх місць. Розміщується їх на окупованих теренах або висилається на побережжя Тихого океану та в райони Печори, де твориться тяжку військову промисловість. Звільнених українців, як правило, на Україну не пускають. Совєтське головне командування реорганізується. Маршали і герої СССР знаходяться в різних військових комісіях, де мають мало безпосереднього впливу. Конев знаходиться в штабі молодих і певних політичних офіцерів. Деякі з них як полк. Леонтьєв (32 роки), полк. Софразнян (36 років), полк. Козлов (31 рік), ген. Дорогов (38 років), ген. Сорнік (40 років),—правдоподібно призначені на найвищі військові посади. Замість мас піхоти утворюються одиниці меньші і рухливіші. Совєтські приготування на випадок війни посуваються вперед.

Великі запаси збіжжя не концентрують на зерносховищах вздовж Волги, як це було в 1941 р., але розкидано їх в глибині Далекого Сходу і Далекої Півночі. В Одесі відбудовується лише військова промисловість.

(Contin News Service)

Чи можемо зустріти факти?

Від редакції.

З США одержали ми листівку яка масово розповсюджена серед населення США. Листівку видала установа, що має назву — „Вишукувач фактів", видавець Гаррі Т. Еверінхем, р. 1947. Подаємо переклад без змін.

Нові повідомлення з добре поінформованих голяндських джерел свідчать, що росіяни винайшли вже атомову бомбу, яка своєю силою далеко більша ніж наша.

В Росії тисячі німецьких вчених примушені зараз, як раби, працювати на атомових комбінатах, в порівнянні з якими наші атомові заводи в Оак-Рідж Тенесси виглядають ліліпутами.

Під час останньої війни як німці, так і росіяни, навчилися продукувати військові матеріяли під землею. Хоч ми й утримуємо покищо світовий спокій сьогодні, нам все одно доведеться незабаром переходити на підземне виробництво, а це нам не подобається. Вентиляція погана, шум страшний. Тільки уявити собі тисячі людських істот, закоркованих під землею, продукуючих смерть і живущих в надрах землі, аби її уникнути.

Скоро будуть більш удосконалені і смертельніші атомові бомби, ніж ми маємо їх тепер. Від них не буде заслони, атомові бомби до-

сить мішні, щоб знищити ціле місто, досить швидкі, щоб летіти поперед свого власного звуку, атомова бомба, що керується радіом у вигляді ракети, яка з надзвичайною швидкістю летить через стратосферу, знищуючи міста і людей раніш, ніж її можна буде побачити або почути.

Наші військові авторитети кажуть нам, що тільки кілька сот таких потужних атомових ракет, які зараз відкриваються, можуть виграти війну за кілька день, навіть годин. Нема захисту від них! Вони можуть перелітати океан на протязі 3000 міль менше, ніж за годину. Вони роблять всі військові відділи зовсім не боєздатними, знищивщи засоби постачання, фабрики, їх продукцію і центри звязку.

Сторона яка почне III Світову війну, буде переможцем!

Наша конституція не дозволяє нам розпочати війну без попереднього її оголошення... проте сьогодні ворог розпочне війну без всякого оголошення.

Ректор Чікагського університету Гочкінс, де провадилась більша частина дослідів над атомовою бомбою, каже, що єдиний захист від атомової бомби — не бути там, де вона вибухає. Д-р Гочкінс також каже, що радіо-активні промені більш смертельні, ніж самий вибух атомової бомби. Радіо-активність від вибуху на Бікіні в 1946 р. досягла США з певною силою за один тиждень. Якщо можливо збільшити цю радіоактивність в 100 тисяч або 1 мільйон разів, ворог міг би зробити весь терен США непридатним до життя, скинувши лише одну або дві бомби на Тихо-океанському узбережжі.

Ця війна визначає смерть для всіх нас. Смерть цивілістам, смерть бійцям. Смерть робітникам, смерть спекулянтам на війні. Смерть для дезертирів і саботажників. Вона визначає смерть для кожного!

Ми повинні дати зрозуміти це всім і всюди в Америці. Наша єдина надія на життя—**це мир.** Наша єдина надія на мир лежить в силі. Лише єдину мову поважає комуністична Росія — загроза силою. Але ми досягнемо цієї сили лише національною єдністю.

В нашій країні комуністи намагаються дезорганізувати національну єдність. Вони агітують нас один проти другого своїми загально-національними страйками, загально-індустріяльними заворушеннями, які приводять до занепаду. Вони намагаються сіяти ненависть серед нас. Вони штучно викликають скорочення виробництва в той час, як Америка стоїть на роздоріжжі в її міжнародній політиці.

Чи буде Америка проводирем Світу — чи нацією рабів?

Всі народи світу спостерігають гігантів, що готові до бою. Вони чекають, хто з них доведе свою силу, щоб бути проводирем світу — США чи Росія. Малі нації повинні знати, як їм плянувати своє майбутнє. Чи зможуть вони спокійно йти по американсьій дорозі в життя, чи повинні прийняти російську систему?

Американський шлях життя пропонує капіталізм, систему індивідуальної конкуренції, яка дає необмежену можливість в побуті, що

навіть середня родина в Америці може дозволити собі життьові умови в 5 разів ліпші, ніж в Росії.

Російський шлях пропонує комунізм, диктатуру, коли кожний повинен робити так, як йому наказано і одержувати лише те, що йому дають. Комунізм пропонує безпеку лише тим, які згодні жертвувати своїм власним життям і свободою на те, щоб дати можливість іншим виконувати свої пляни.

Комунізм походить з голоду та злиднів. Він особливо поширюється після кожної війни. Війна знищує силу нації, щоб виробляти достатню кількість необхідних для життя річей. Війна приводить до підвищення податків та збільшення національного боргу. Війна спричинює інфляцію, а звідти депресію і безробіття. Кожна війна приводить націю до злиднів, які в свою чергу приводять до заворушень і громадської війни.

Росіяни ніколи не пішли б з нами на відкриту боротьбу, щоб потім вести світ до комунізму. Але серед нас їх насіння ненависти продовжує прищеплюватися. І якщо п'ята колона (комуністи) в США матиме надалі успіх в справі нашого послаблення своєю улюбленою методою „індустріяльної війни" та руйнуванням наших шляхів до життя, тоді наша країна не буде достатньо сильною, щоб вступити у війну з Росією.

Д. Едгар Гувер з F B I (Служба державної безпеки) знає це. Знають про це також Генеральний Адвокат США Там Кларк, як і інші наші державні мужі і представники, що добре поінформовані. Вони добре знають цю шкоду, що вже нам заподіяла „Червона Короста" в наших лавах. Вони знають, що нам ще загрожує в майбутньому.

Якщо ми всі робітники, підприємці і урядовці станемо в одну лаву проти тих, що намагаються російськими ідеями розхитати нашу єдність, аби потім, подолавши нас, заволодіти всім світом, ми залишимося досить міцними й усунемо війну.

Але американці не будуть спроможні вести за собою світ до кращого майбутнього, доки вони не доведуть свого хисту до самоврядуваня. Але, як вільний народ, складаємо вже уряд. Ми повинні памятати, що не могли б мати доброго уряду, добрих комерційних умов або добробуту якщо одна група серед нас прагнула б лише власних інтересів. Ми повині пов'язати дійсну самопожертву властиву для американізму, і всім працювати на користь всій нації. Ми можемо захистити наше майбутнє життя вірою в це і проводячи це на користь всім нам. Тоді всі інші народи світу побачать наші досягнення і, не загаючись, підуть за нами по нашому шляху свободи і процвітання.

Ніхто з інших народів не піде тоді за Росією по шляху диктатури, де нема майбутнього, лише сьогодні, нема надії на індивідуальне життя, нема віри, а ні в Бога, а ні в людину

Наша перша боротьба проти незнання!

Передай ці факти іншим!

Досягнення в галузі авіаційної техніки

Американські військовоповітряні сили повідомили про будівництво найбільшого в світі транспортового літака нової конструкції, типу „XS-99", призначеного насамперед для перевезення товарів. Розмах крил цього літака-велетня становить біля 67 метрів, довжина його фюзеляжів — майже 53 метри, а сила моторів 18 тис. ПС. Запроєктована пересічна швидкість 450 клм. за годину, а радіюс дії— 12 тис. кілометрів. Залога його складатиметься з 10 осіб, а вантажно-підйомна спроможність досягатиме 40 тонн. Конструкцією передбачено, що при застосуванні певного внутрішнього обладнання літак зможе бути використаний для одночасного транспортування 335 ранених або хворих. Якщо в літакові побудувати крісла, він братиме 225 пасажирів.

За повідомленням агенції AP, вже переведено в Америці перше випробування чотиримоторового бомбардувальника з ракетовими моторами. Його „корисний вантаж", як показало випробування, становитиме майже 300 центнерів.

Також в Америці фабрика літаків Chrislea будує новосконструйований одномоторовий „літак-автомобіль". Це цікаве пов'язання частин літака з автом має дати можливість літати в повітрі і, після 7-ми хвилинної перебудови літака на авто, однаково успішно їздити ним по землі. Пролітаючи за 3 години 480 клм., літак потребуватиме 60 літр. бензини. Запляноване серійне виробництво таких літаків, продажна ціна їх становитиме 4 тис. долярів. Управління кермами висоти та нампрямку відбуватиметься при допомозі колеса, подібного до такого, як в авті. Гальма „літака - автомобіля" мають бути пристосовані до безпосереднього гальмування, як тільки літак торкатиметься землі колесами свого шасі.

Третє велике досягнення американської авіяційної техніки — це опрацювання закладами «Douglas Aircaft Curp» нового типу ракетного „X-S-3". Праця над цією конструкцією, виконувана з доручення морської фльти США, базується на досвіді випробовувань подібної попередньої конструції „Bell XC-1" Передбачена швидкість цього літака сягатиме 2400 клм. за годину, тобто приблизно вдвоє більше за швидкість звуку.

В зв'язку з цим цікаво зазначити, що дотеперішній світовий рекорд швидкости —991 клм. за годину. Його встановив 3-го вересня 1946 року Е. М Дональдсон на двомоторовому ракетному літаку типу „Gloster Meteor IV".

Англійська літако-будівельна фірма «Sanders-Roe» повідоимла, що, незабаром закінчується будування, гравдоподібно першого в світі

ракетного гідропляна-винищувача. Цей одноособовий, двомоторовий гідролітак має бути озброєний чотирма 20 мм. гарматами, вбудованими в його фюзеляжі. Кабіна пілота, розрахована для льоту на великих висотах, може герметично закриватися. Передбачено також пристрій для автоматичного викидання пілота з парашутом з літака на випадок повітряної катастрофи. Цінною якістю тієї нової конструкції, за словами винахідників, є незалежність від літаконосців та дорогих устаткувань для приземлення.

Одночасно з створенням нових конструкцій літаків в Америці і далі тривають інтенсивні дослідження стратосфери.

Проф. Жан Піккард, що підіймався в 1939 р. на висоту 3 тис. метрів, плянує перевести досвіди на висоті 30 тис. метрів. З цією метою науково-дослідчі заклади морської фльоти одержали зарядження збудувати аеростат, що нараховуватиме 100 бальонів з проміром 17 метрів кожний. Проф. Піккард підійматиметься з пілотом американської морської фльоти в ґондолі цього аеростату, збудованої з з легкого металу, важитиме біля 200 клгр.

В дослідній місцевості американської армії вперше пощастило одержати точні наукові дані про стратосферні прошарки за допомогою приладів, що їх вистрілювали ракетами на великі висоти і потім без пошкоджень спускали до землі на парашутах.

Ю. ФЕДЧУК.

---

* ВАШІНҐТОН. (Дена). Уряд США запропонував Панамі проєкт угоди, в якій він вимагає і за мирного часу надати США деяку частину оборонних споруд поза межами каналу.

* ЛОНДОН. (Дена-Ройтер). В Карпатах польські частини були змушені ввести в бій проти українських партизан навіть танки. Згідно з повідомленнями польської преси, в Карпатах діють групи українських повстанців, кол. членів власовської армії та члени угорських і сербських організацій.

* ЛОНДОН. (ББС). 11 травня. СССР, Польща та Чехо-Словаччина виробили єдину лінію боротьби з українськими націоналістами, що найдужче активізуються в південно-східній частині Польщі.

* ВАШІНҐТОН. Найближчими днями розпочнуться найбільші в американській історії маневри повітряної фльоти. Маневри відбуватимуться на американському східньому побережжі („Швебіше Донау-Цайтунг", 10. 5).

* МОСКВА. (Дена). В одній статті з нагоди другої річниці капітуляції Німеччини совєтський офіційний орган „Правда" подає, що втрати СССР під час другої світової війни становлять понад 7 мілн. убитих. Матеріяльних збитків заподіяно на суму 679 млрд. карбованців.

* ТОКІО. Згідно з повідомленням альянтської головної кватирі в Токіо, в совєтському полоні досі перебуває 1.019.770 японських вояків, з них понад 650.000 в Сибірі. („Райнішер Меркур").

Як запобігти авіаційних катастроф

З осени минулого року зареєстровано цілий ряд авіаційних катастроф. Справою забезпечення від катастроф зайнялися фахівці і техніки, вишукуючи причин і засобів.

Варто тільки зазначити, що за два перші місяці цього року було понад 50 катастроф, які потягнули за собою більше 300 жертв.

Справою цією зайнявся видатний французький фахівець авіяції Басхет. Твердить він, що на землі дорогу перельоту визначують техніки, але в повітрі летуни здані на ласку компасу. Найменша похибка приводить літак і пасажирів на долю припадку.

Серед головних причин авіяційних катастроф зазначається погана дія радіо, несправність магнета в моторах та недостача метеорологічних даних, особливо щодо атмосферних умов. Літак через погану видимість зачіпляється за гори або розбивається під час посадки (приземлення). Так було з літаком „Дакотом", що загинув в Альпах, з „Ю-52", який впав біля Ліможе, з „Ю-52", на лінії Париж—Лондон і Париж—Касаблянка.

Подібна справа є з китайськими літаками, які розбилися при дотику з землею. При всіх цих випадках головною причиною були завше технічні помилки, зв'язані з приземленням, недостатні дані радіо, яке часто відмовлялося працювати на випадок поганої дії магнето.

Один з досвідчених лінійних летунів заявив:

„Летун перелітає простори в-сліпу. Людина довіряє свою долю фахівцям, озброєним компасами та розрахунками, що провадять летуна біля рухомих перешкод гір, моря і атмосфери. Летун летить, керуючись радієвими хвилями, або хвилями „Десса". Летунська служба може запевнити реґулярність літання, але найменша помилка призводить до катастрофи. Тому погано прийнята відомість, незадовільно перекладені й переказані цифри загрожують катастрофою. Нарешті, приладдя й інструменти літака повинні діяти безвідмовно".

Басхет стверджує, що різноманітність метод у кожній країні не полегшує праці летунів. Існує тепер намагання узгіднити ті всі системи. Після останньої війни скільки вимірних приладів знищено, бо неодноразово відмовлялися вони виконувати ті обов'язки, які на них покладалося в летунстві.

Від радіо-техніка вимагається, щоб був дуже точним і уважним, бо коли минає бодай декілька хвилин, то літак пролітає вже тисячі метрів. Цього вистачає, щоб літак, який летить в долині, зачепився за гору і розбився на місці.

Після цього радіометрія—наука, що подає характеристику місцевости, повинна бути опанована всіми фахівцями, що керують ще з землі польотом літака.

Макс Гіман, головний директор французького летунства, що бере участь в анкетах про катастрофи в Лондоні, підтверджує головну причину катастрофи в Кройдоні та Копенгагені, коли була погана видимість. Про недоліки французької авіяції Гіман говорить, що спеціялісти в галузі радіотехніки не є ще

в стані ґарантувати цілковиту безпеку літання з огляду на те, що наземне устаткування французької авіяції не дорівнює сучасному розвиткові летунства.

Басхет зазначає, що за більшої кількости перельотів, наприк., 30 літаках, що перелітають через дану місцевість в один час, повітряна служба не в стані уділити всім одноразово потрібних даних, щодо напрямку траси і можливости приземлення. Тоді летуни летять насліпо і мають чекати на інформації.

Під час поганої видимости метеорологічна служба є основною підставою для летуна при русі літака. Непогода є першим ворогом летуна. Головною умовою забезпечення летунства під час поганої погоди є густа метеорологічна сітка для дослідження й окреслення атмосферних заворушень. Брак, наприклад застереження літака Париж-Касабланка, що над Африкою лютувала буря, був причиною катастрофи.

Басхет закінчує підтвердження, що всі літання повинні бути старанно підготовлені, всі атмосферні дані подані своєчасно, радіослужба повинна працювати бездоганно, і тоді число катастроф зменшиться на дві третини.

(За часописом Д. Ж.)

МОРСЬКИЙ ТОННАЖ

Зміни в тоннажі морськім (ураховано пароплави важчі за 1600 тонн). Відомості подані в мільйонах бруторееєстр. тоннах.

	1946	1939	військові втрати
США	39. 800	9. 350	4. 210
В. Брітанія	13. 730	21. 320	11. 380
Норвегія	2. 730	4. 840	2. 390
Голляндія	1. 470	2. 970	1. 560
СССР	1. 330	1. 320	0. 190
Швеція	1. 330	1. 580	0. 500
Франція	0. 840	2. 930	0. 810
Данія	0. 700	1. 180	0. 520
Греція	0. 700	1. 780	1. 180
Італія	0. 420	3. 440	2. 830
Японія	0. 350	5. 630	3. 590
Німеччина	—	4. 490	3. 500

СССР скріплює позиції

ЛОНДОН (ПАТ) „Дейлі телеграф" вміщує донесення свого кореспондента з Адіс Абеби, який пише про надзвичайне зацікавлення Росії Абісінією. Добре поставлена советська пропаґанда перекриває працю всіх інших дипломатичних корпусів.

В центрі міста найкращий будинок найнятий советським посольством для советської виставки. Головним завданням цієї виставки, що містить фотографії з війни, є твердження, що росіяни відіграли вирішальну ролю в війні проти німців, а роля аліянтів була незначна.

Переводяться спроби показування советських фільмів, але заміри ті не мають успіху, бо місцева людність не має зацікавлення до советських фільмів.

Дальшими заходами советської пропаґанди є будова великої лікарнікарні в Адіс Абебі. Маршал Сталін з нагоди заложення фундаменту, вислав депешу до Гаіле Сенасі, в якій висловлює подив, щодо геройської боротьби абісінців проти фашизму.

Незалежно від посольства, існує советська торгова місія, в звязку з чим розійшлися непідтверджені відомості, що до порту Джібуті прибули вантажі з російським цементом.

Закордонні спостерігачі з Адіс Абеби вважають, що зацікавлення Советів Абісінією носить перед всім політичний характер. Совети хотіли б створити в Абісінії політичну й ідеологічну бази на цілу Африку.

Маневри на Далекому Сход[і]

МОСКВА. (ДПД). Першого травня 250 тис. вояків советської далеко-східньої армії розпочали на просторі від Забайкалля до Берінґової протоки свої весняні маневри. Про це повідомляла французька пресова аґенція АФП. Як підтверджують советські вірогідні джерела, маневри триватимуть 2 місяці і відбуватимуться за участю армії Монгольської народньої республіки та з'єднань советської далекосхідньої морської фльоти.

Рух советських військ

Російська військова влада перекидає чималу частину своїх окупаційних військ з Угорщини до Австрії. У зв'язку з цією концентрацією військ, в інших трьох окупаційних зонах Австрії панує, як повідомляють з Швайцарії, легке занепокоєння, хоча російський командувач у Відні запевняв, що тут ідеться про весняні маневри. («Райнішер Меркур», 17. 5.).

* * *

Україна поділена на дві військових округи: південна і північна.

Південною військовою округою командує маршал Жуков. Штаб південної військової округи розташовано в м. Одесі. Командування одної з найважливіших округ в досвідчених руках. Терени, які підлягають військовій контролі — Дарданелли й інші південні важливі території. (Дз. Ж. № 230).

Совєти випробовують нерви Туреччини

Совєти за допомогою спеціяльно зорґанізованих банд випробовують відпорність Туреччини. Банди в 200-300 осіб добре озброєних вояків переходять кордон і намагаються зробити враження, що прикордонні терени в стані революційних заворушень.

Один з таких випадків описує „Neu-York, Herald Tribüne“. Недавно трапився інцидент, який вартий загальної уваги. В районі Карсу вдерлася до Туреччини, напевно не без згоди совєтської влади, група в 200 армян (вірмен). Іх метою було випробувати реакцію турецької влади, а може викликати повстання. Реакція Туреччини була не двозначна—тих вірменів вибито до ноги.

Преса совєтська про те мовчала, натомість совєтська влада звернулася до турків, щоб ті видали родинам забитих їх табакерки, ножі й інші особисті предмети, що турки й зробили.

Таких спроб на совєтсько-турецькому кордоні було більше, але меншого розміру. До цього треба додати психологічний натиск Совєтів на Туреччину через пресу, радіо, територіяльні домагання, інспірація вимог Сирії до Александрії тощо.

Як відповідь на це, Туреччина тримає 600-700 тисячну армію, що, звичайно, є в декілька раз перебільшенням для мирних часів держави, що має населення біля 20 мільйонів.

В Туреччинні панує думка, що, на випадок конфлікту з Совєтами, опір цієї армії міг би потриваити найдовше 4-6 місяців, а експерти підраховують, що 4-6 тижнів. Дехто з турецьких фахівців вважає необхідним половину армії демобілізувати, а решту вишколювати для партизанської війни. Інші побоюються, що Совєти прийняли б це за слабість Туреччини, а народ дійшов би до морального заломлення.

В сучасну хвилю є великі господарчі труднощі. Росте небезпека інфляції і фінансового хаосу. Надія лише на США.

США зміцнюють нерви Туреччини

ВАШІНГТОН. (ЮП, ОІС). Минулого тижня в Канзас Сіті президент Трумен підписав закон про надання 400 млн. долярів допомоги Греції і Туреччині.

Фахівці США, які прибули до Анкари 22-го травня, найближчими днями розпочнуть свою роботу офіційно. Вони вже відбули підготовчі наради з турецьким міністром військових справ і генеральним штабом. Щоб визначити потреби турецької армії, фахівці, ймовірно, оглядатимуть всі гарнізони, оборонні і морські споруди. Турецький генеральний штаб, з свого боку, теж уже опрацював звіт про найконечніші військові потреби країни. Перший відділ військової місії до Греції 23-го травня прибув до Франкфурту, щоб потім їхати до Атен. Через тиждень-два за ним вирушає більша делегація.

Під час миру

Армія США під час миру

Трумен заявив на конгресі, що під час миру збройні сили США матимуть: 1.070.000 вояків в армії та 571.000 вояків у фльоті.

Де беруть зброю грецькі повстанці?

АТЕНИ. Урядові кола офіційно повідомляють, що повстанці в північній Греції отримують зброю в великій кількості через повітряні десанти від північного сусіда.

Австрія матиме військо

На нараді заступників міністрів закордонних справ у Лондоні ухвалено, що Австрія матиме своє військо, не виключаючи й летунство.

Делегати одноголосно погодилися на те, що Австрія не матиме права володіти атомовою зброєю і не матиме права вести наукові дослідження в галузі атомової енергії. Заборонено також мати ракетні набої, морські міни, керуючі торпеди, підводні човни, сторожові гармати, що стріляють понад 30 км., а також газів.

Бойові літаки — Норвегії

ЛОНДОН. (АДН). Щоб зміцнити норвезьку повітряну фльоту, минулого четверга англійські повітряні сили передали Норвегії 10 бойових літаків типу „Spitfire". До кінця цього року Норвегія одержить в цілому 72 таких машин. Крім того, вона одержить ще 18 бойових бомбардувальників „Moskito" і 30 навчальних машин

Англія скорочує термін військової служби

ЛОНДОН. (Дена-Ройтер) 8 травня. Втомлені і неголені члени парляменту — деякі з них без комірців і краваток — зібралися ранком у четвер в Нижній палаті, щоб продовжувати далі дебати з приводу закону про військову службу. Дебати тривають уже 18 годин без перерви. До 200 депутатів були присутні під час нічних дебатів, коли параграф за параграфом обговорювано всі точки законопроекту. Інші члени парляменту спали в кімнатах до курення і на галеріях. Після майже 23 годин промов, найдовшого засідання в історії англійської Нижньої палати, дебати з приводу закону про військову службу перенесено на 11 год 30 хвилин.

У середу Нижня палата схвалила 368 голосами проти 17 додаткову пропозицію уряду скоротити термін військової служби з 18 до 12 місяців.

* * *

БАҐДАД. (Дена). Іракський уряд схвалив п'ятирічний плян розбудови іракської армії, яку вважає за одну з найкращих на всьому Близькому Сході і яка озброєна наймодернішою зброєю, літаками-винищувачами і бомбардувальниками.

ЗБРОЙНІ СИЛИ СВІТУ

Німецькі полонені

МОСКВА. (УП). На одному з засідань Московської Конференції обговорювано справу німецьких полонених, які перебувають до цього часу в полоні в Союзників. Англійський міністр Бевін запропонував звільнити всіх німецьких полонених до кінця 1948 р.

За пляном міністра Бевіна чотири держави мають запропонувати до 1-го червня ц. р. Союзній Контрольній Раді докладно опрацьований проєкт репатріяції бувших німецьких вояків. Репатріяційні пляни повинні бути опрацьовані з узглядненням також тих полонених, яких великі держави передали в свій час іншим союзним державам.

За офіційними даними в полоні чотирьох держав зараз є понад 2 мільйони полонених. Крім того, інші союзні держави тримають в себе теж чималу кількість полонених.

Останні подані відомості такі: СССР тримає в полоні 890.532, полонених, Великобрітанія—435.295 Франція—831.383 і США—30.976. Число полонених, що працюють в інших союзних державах, ще не (за В. П.)

19 МІЛЬЙОНІВ ВОЯКІВ

НЬЮ-ИОРК. (ҐБС). На підставі різних розслідувань своїх кореспондентів „Нью-Йорк Таймс" констатує, що в різних країнах світу перебуває тепер на військовій службі приблизно 19 мільйонів вояків. На першому місці стоїть Китай — 5.750.000 вояків, далі Росія — 3.800.000, Великобрітанія — 1.210 тис., Індія—до 1 мільйона, Туреччина — 675.000, США—670.000, Франція — 430.000, Еспанія—422 тис. У всіх інших країнах разом нараховується у війську приблизно 2.220.000 вояків. 2 мільйони осіб перебуває тепер на окупаційній службі у чужих країнах. Витрати на утримання збройних сил становлять 27 мільярдів долярів річно, тобто на 10 мільярдів долярів більше, ніж в 1938 році.

ЛОНДОН. Вперше по закінченні війни англійські бойові кораблі завітають до одного совєтського порту на Кримському півострові. Мову мовиться про з'єднання англійської середземноморської фльоти під командою адмірала Вілліса, яке протягом липня відвідає спочатку Стамбул, а потім Севастопіль.

ФРАНКФУРТ. (УП). Головна Американська Квартира оголосила, що до цього часу назву USFET (United States Forces Ewropean Theater) замінено на EUCOM (European Commond).

Зміна обов'язкова з часом оголошення.

(За В. П 25. 3. 47 р.)

Топографія

Топографія, слово грецького походження, означає опис місцевости. Місцевість відограє величезну, а іноді вирішальну, ролю при переведенні військових операцій, тому місцевості надається велике значення.

Безпосередній огляд місцевости в натурі не може охопити достатнього простору, а огляд, переведений по частках, декількома особами, не дасть цілої картини, тому безпосередньо місцевість заступає її малюнок, накреслений на папері за допомогою умовних знаків у зменшеному вигляді.

Такий малюнок зветься топографічною картою.

Отже, топографічна карта дає нам попередні відомості про місцевість.

МІСЦЕВІСТЬ.

Місцевість складається з чотирьох складників:

1) Рельєф. —

Рельєфом звуться всі нерівності земної поверхні природнього походження, напр.: гори, долини, яри тощо.

2) Контури.

Контуроми звуться: а) всі елементи, створені рукою людини — дороги, заселені пункти, окремі будівлі тощо; б) межі лугів, лісів, багниськ тощо.

3) Рослинність.

Ліси та кущі суціяьні. Примітка: окремі дерева, окремі кущі входять в групу орієнтирів і викреслюються, як і контур, чорною фарбою.

4) Води. Сюди належать моря, озера, ріки, колодязі та все те, що на місцевості (в терені) є—мокре, багна, солонці і т. ін.

Кожний із цих елеменіт взабарвлюється на карті своєю фарбою: Рельєф—темно-синьою, контури — чорною, рослинність — зеленою та води — блакитною.

УМОВНІ ЗНАКИ.

Як ми уже зазначили, місцевість наноситься на карти за допомогою умовних знаків. Щоб прочитати карту, себто зрозуміти її зміст, необхідно розумітися на умовних знаках.

Умовні знаки поділяються на **контурні** та **маштабні**.

За допомогою **контурних** умовних знаків ми зазначаємо елемент площинний; ліси, луги, багна, сади, городи тощо.

За допомогою **маштабного** умовного знаку ми зазначаємо такі предмети, що за своїм малим розміром не можуть бути зазначені на карті маштабно (з додержанням своєї дійсної конфігурації), але вони мають важливе значення для розпізнання (т. з. орієнтири). Такі будуть — вітряки, окремі хрести, вежі, дороговкази, церкви, окремі дерева тощо.

МАШТАБ.

Щоб мати уявлення про розміри місцевости, представленої на карті, та вміти вимірювати віддалі — необхідно запізнатися ще з одним чинником — маштабом.

Маштаби бувають **чисельні** та **лінійні**.

Чисельний маштаб — це стосунок, який показує скільки разів лінія місцевости зменшена для нанесення на карту. Нпр., **1 : 10000, —** означає, що лінія місцевости зменшена в 10000 разів на карті.

Лінійний маштаб — це іменоване число, яке показує скільки одиниць лінійної міри на місцевості відповідає одній одиниці виміру на карті в нашому прикладі: 1 цм. карти відповідає 100 метрам на місцевості. Лінійний маштаб, як правило, визначається простою лінією, поділеною на центиметри і кожному центиметрові надається значення лінійних мір на місцевості. Так, нпр., чисельний маштаб 1 : 25000 — себто 1 цм. карти відповідає 25000 сантиметрів на місцевості, обо 25 метрів.

ОРІЄНТУВАННЯ КАРТИ.

Орієнтування карти полягає в тому, що північ карти необхідно скерувати в напрямку півночі на місцевості. Орієнтування проводиться двома способами: по компасу та по місцевих предметах, (дерева, каміння мохом завжди обростають з півночі), і православних церквах (вівтар — на схід).

I. Компас прикладаємо до бічної рамки карти і разом з картою повертаємо до того моменту, поки напрямок вказівки (її продовження — вісь) і бічна не створять один напрямок. Тоді карту вважаємо зорієнтованою.

II. Орієнтування по місцевих предметах провадимо так: Вибираємо на місцевості добре визначений контур, який одночасово знаходиться і на карті, стаємо на цьому контурові та скеровуємо інший, визначений орієнтир карти на ідентичний орієнтир на місцевості, вважаючи за центр повороту карти наш пункт стояння. Після цього вважаємо карту зорієнтованою. Примітка: Військовий компас, незалежно від градировки лімба (360°, 1000, 64,600 тощо) обов'язково мусить мати візирне припасовання (діопри) та індекси прикладання до карти. (Мова йде про ручний компас).

ВИЗНАЧЕННЯ АЗИМУТА НА МІСЦЕВОСТІ ТА ПО КАРТІ.

Азимутом зветься кут, який створено полудневиком та напрямком, що нас цікавить. Завжди кут вимірюється від полудневика в напрямку руху сонця. Коли мова йде про якийнебудь пункт, нас завжди цікавлять дві речі: напрямок (азимут) та дистанція. Дистанція опреділюється по карті або безпосереднім виміром на місцевости. Для визначення азимута ми скеровуємо компас в потрібному напрямку і, як коливання стрілки припиниться, робимо відрахунок на лімбі компаса за попереднім діоптром.

Коли визначаємо азимут по карті, тоді компас прикладаємо до напрямку прокресленому на карті (попередньо карту потрібно зорієнтувати) і відрахунок робимо по північному кінці стрілки. Цей відрахунок не буде азимутом, а лише доповненням до 360° для точних потреб, азимут та дистанцію вираховуємо по координатах (по їх різниці) за формулами:

ОПЕРАТИВНІ ДОКУМЕНТИ.

До кожного військового оперативного документу, як пояснюючий матеріял, треба додавати карту. Для донесень стрільця (рядового) або підстаршини таким пояснюючим документом буде схема. Примітка: Схемою зветься малюнок місцевости з приблизним додержанням маштабу та виконаний приспішено, на око.

Для прискорення виконання схеми, попередньо виготовляється сітка, на папір нанесено основні моменти карти: дороги, річки, головні контури в засязі нашого справоздання. Потім, під час виконування завдання на місцевості, на нашу сітку карти наносимо (окомірно, з додержанням порядку розташування на місцевості) всі моменти, які нас цікавлять (звичайно все домалювання ми провадимо умовними знаками і топографічними і тактичними).

С. Р-кий

Короткий опис протипанцерної сотні

Частини протипанцерної зброї народились в останніх роках перед війною 1939 р., а також під час війни.

Говорячи про протипанцерну зброю, маємо на увазі насамперед протипанцерні гармати калібру: 3,7 см.; 4,5 см.; 5 см.; 7,5 см.; стріли поодинокі чи автоматичні, а також кількацівкові в. кулемети з протипанцерними кулями.

Зформовані в німецьких дивізіях у спеціяльних відділах — дві сотні 5 см. і одної сотні 7,5 см. В піхотинських курінях уведено, крім того, протипанцерні сотні, озброєні зброєю, яка поборювала танки з близької віддалі.

Були люди, яким удавалося нищити до 15 танків. В загальному можна сказати, що призначення тих відділів цілковито оправдали себе.

Сотні ті концентровано на місцях, де була можливість атаки і передбаченого прориву ворожими танками.

Протипанцерна сотня складається з трьох чот:

Група делегатів Першого З'їзду Союзу Українських Ветеранів 7. 5. 1946 р. N.

1-ша чота—озброєна панцерними кулеметами,

2-га чота— озброєна відкритими рурами,

3-тя чота — протипанцерними мінами (протипанцерні міни бувають тарілкові та магнетні з квадратовими набоями), ручними гранатами—вибуховими і димовими.

Перша чота з протипанцерними кулаками виступала проти танків, ховаючись в протитанкових ровах, за грубі дерева, за рогами будинків і т. п. Їхнім головним завданням було: допустити танк на потрібну віддаль (200-50 метрів) і знищити його. Ураховуючи потрібне випередження танка, вояк випускає стрільно. Після цього треба було знищити обслугу танка, яка в багатьох випадках пробувала втікати. Коли обслуга втікає, тоді той самий вояк нищить її з автомата, або йому допомагає сусід вояк.

Друга чота, озброєна відкритими рурами, мала менше успіху через недосконалу конструкцію самої зброї. Обслуга протипанцерної рури, що складається з двох вояків, які мусіли лежати на поверхні землі при двометровій рурі, не могли користуватись протипанцерними ямами чи іншими штучно побудованими перешкодами.

Вони були виразною і великою ціллю для противника. Стрільно з відкритої рури било до 150 м., коли противник вже з далекої віддалі міг їх знищити вогнем скорострілів чи гарматним. Отже, наслідки цієї зброї були малі, а нараження і знищення цих вояків дуже велике.

Третя чота, озброєна мінами і різного роду вибуховими матеріялами, мусіла безпосередньо стрічатися з танками.

Їх відважна праця залежить від їх спритности і вміння виконувати своє завдання.

Для поборювання танка треба двох чоловіків: один з міною підкрадається до танка, використовуючи терен і мертвий кут бачення, завішував, зглядно уміщував, міну на найменш захищене місце, відкривав запальник, а сам негайно ховався в криївці.

Завданням другого чоловіка було тримати в шаху обслугу танка, яка через відкриття панцерної покривки могла знищити гранатою або пістолею стрільця з міною, поки він добрався до цілі.

Грізною вброєю були тарілкові міни, які мають велику вибухову силу. Міни з магнетними ніжками також мали велике значення у свій час, — але їх роля обнижувалась з часом, коли почали танки покривати слоєм цементу, дошками або сітками.

Подібно застосували з успіхом і інші вибухові матеріяли (правда, рідко): тритіловий квадратовий ладунок вибухового матеріялу і ручні гранати, пов'язані по п'ять штук разом.

В загальному найбільшим успіхом і признанням між вояками аж до закінчення другої війни тішився протипанцерний кулак.

Полк. Кость БУНЧУК.

ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ВЕТЕРАНІВ В КАНАДІ

1. Об'єднати всіх українських ветеранів в Канаді.

2. Поборювати расову дискримінацію, яка могла б пошкодити Спільці Українських Ветеранів.

3. Допомогти вдовам, нареченим і дітям Українських Канадських Ветеранів з'єднатися з своїми родинами в Канаді.

4. Провадити громадський контакт в справі святкування періодичних свят, традиційно-релігійних свят та ветеранських зустрічей.

5. Захищати інтереси і бажання, а також висловлювати загальні думки, погляди та бажання Укр. Кан. Ветеранів.

6. Скласти список втрат Українських Канадських Ветеранів вбитими, пораненими та тих, що зникли тощо.

7. Скласти список приставлених до відзнак та нагород.

8. Доглядати і піклуватися могилами ветеранів.

9. Організувати групове відвідування кладовищ та урочисті відправи ювілейних служб на могилах ветеранів.

10. Відвідувати полонених і дивитися за їх родинами — чи не бракує їм чого.

11. По можливості доглядати родини тих, хто не повернувся з війни.

12. Засновувати клюби добробуту і комфорту «У. К. В.»

13. Збирати всі друковані матеріяли, літературу, інформативні листки що-до демобілізації, повійськового навчання, освіти і всі ті матеріяли, які могли б зацікавити ветеранів, що повертаються до цивільного життя.

14. Дивитися за тим, щоб всі члени були добре влаштовані на постійну працю.

15. Публікувати періодичний орган «У. К. В.» англійською мовою.

Центральне Представництво
УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ
УКРАЇНСЬКИЙ
Центральний Допомоговий Ком.
в Німеччині

дня 29 квітня 1946 р
П._Ч. 271. /46/ОРГ/Р/С/

До Союзу Ветеранів
(Товариства Українських Вояків)
на руки В. пана Ген. Омельяновича-Павленка

Маємо честь повідомити Вас, що Президія ЦПУЕ на своєму засіданні 14. квітня ц. р. розглянула статут Союзу Ветеранів, стверджуючи, що статут не обіймає ніяких постанов, які суперечили б постановам статуту і завданням ЦПУЕ та зареєструвала Союз Ветеранів по думці § 4 статуту як члена ЦПУЕ

Витяг з протоколу

Делегатського З'їзду Товариства Українських Вояків
(Союз Українських Ветеранів),
що відбувся 5-6 травня 1946 року.

Справа: Прапор Союзу Українських Ветеранів.

Ухвалили; Прийняти прапор Союзу Українських Ветеранів синьо-жовтий (синій колір вгорі, а жовтий внизу), прапор під яким боролись ветерани в час Визвольних Змагань Українського Народу за свою Державну Незалежність в роках 1917 - 21.

Голова З'їзду СУВ
ген. полк. М. Омелянович Павленко

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ
ВЕТЕРАНІВ (ТоУВ)
ГОЛОВНА УПРАВА

Дня 18. IX. 1946 р

Обіжник ч. 6.

Цим доводжу до відома членів С. В., що з днем 18. IX. 46 р. я—в наслідок прийняття мною нового призначення, хоч правда воно матиме часовий і виключно технічний характер,—складаю з себе обов'язки Голови С. В.

До часу скликання заповідженого попередніми обіжниками делегатського з'їзду С. В. своїм наступником визначаю начальника Орг. Відділу Полк. См — Раєвського, якому доручаю провадити дальшу справу С. В. в тісному і дружньому контакті з членами Головної Управи С. В.

Маю надію, що Т-во і далі буде стояти на засадах, які визначені в статуті С. В., згідно з волею ініціяторів Т-ва (список членів-ініціяторів знаходиться в актах Голов. Управи С. У. В.).

За ввесь час перебування на посаді Голови С. В. я і члени Управи одержували стільки ознак довір'я і товариської приязні, як від членів, так і від поважного громадянства, що уступаючи зі свого становища, я певний того, що Т-во і далі буде розвиватися та міцніти у своїй істоті.

Також маю надію, що солідні досліджувачі завжди узнають, що провід С. В. точно додержував вимогу ініціяторів, що Т-во в цілому належатиме Нації, а не якійбудь громадській чи політичній групі. Зазначене вище було досягнуте не без тяжкого бою, і в справах Гол. Управи є тому чисельні докази. Додержання цієї ґенеральної лінії буде і надалі обов'язком Гол. Управи С. В., і лише делеґатському з'їздові С. В. належатиме право її змінити.

Щасти, Боже, всім щирим працівникам С. В., — відхожу з вірою, що основне моє пересвідчення, про яке я безліч разів говорив, а саме: християнство, праця та лицарство на базі наших традицій є вистачаючим, щоб члени С. В. разом творили зі себе міцний суто національний організм. Також є моїм глибоким пересвідченням, що всілякі тертя поміж нашими політичними угрупованнями та взаємно непошанування може тішити лише того третього, котрий завжди в цьому бачив головний адут для розкладу нашого національного фронту. Отже, утримання Т-ва в рямках неучасти у всіляких політичних комбінаціях становить до пори і часу основну вимогу в тактиці Т-ва. Щиро прошу всіх провідників С. В. найбільшу увагу звертати на тактику в поступованні та додержуватись наших лицарських традицій з часів наших Визвольних Змагань.

З вояцьким привітом
Голова Союзу Ветеранів Ген. Пол. М. О. П.

НАКАЗ

Військовому міністерству і дієвій Армії Української Народньої Республіки

ч. 1.

18 січня 1936 р.

Появлення збірників „Український Ветеран" і „Немезіда" є явище ганебне, скер[illegible] на розятрення негідних інстинктів в слабих духом та на р[illegible] шерегах еміґрації. Ті збірники остільки огидні, що недоводитьс[illegible]рати їх по артикулах; зних може тішитися і мати зиск лише ворог наш — Москва. Бо ж давно вже чи то червона, чи біла Москва в своїй боротьбі проти єдиного носія української державности — Уряду Української Народньої Республіки вдалася до внесення заколоту в шереги нашої еміґрації взагалі, а передусім небезпечного для неї нашого вояцтва. Віддавна вже у Москвинів на порядку денному підривання авторітету наших національно-політичних діячів. А ім'я забитого агентом Москви нашого Вождя, Творця нашої збройної сили, св. п. С. Петлюри було об'єктом особливо запеклих нападів, навіть по Його смерті. На окупованій Москвою Україні назву „Петлюрівець" надається тим усім вірним синам України, що боряться проти окупанта та засуджені на найтяжчі кари. Там кожний прояв національного життя охрещується „Петлюрівщиною". А поза межами СССР, українці на цілому світі створили культ Вождя, Героя, Мученика-Симона Петлюри, пам'ять якого урочисто св'яткують що року.

Боляче і соромно за тих, що називають себе старшинами Армії УНР, в згаданих збірниках написали те, під чим охоче підписався б найзапекліший ворог наших визвольних змагань. Вояцтво і еміґрація тепер, а Рідний Народ пізніше осудять їх.

Всі автори, підписані під артикулами в „Українськім Ветерані", є, згідго оголошення тамже, видавцями його із огляду на те, що не виказано відповідального редактора, відповідальні за цілий зміст „Українського Ветерана".

Тому: 1) авторів з „Українського Ветерана" — . . . підполковника Варфоломія Євтимовича . . . та редактора „Немезіди" пп. Сідоренка звільняю з усіх посад, а останнього виключаю із складу приділених до генерального Штабу і передаю їх усіх до Військового Суду, за переступ §§ 76 і 243 Військового Статуту (Державна зрада);

2) Виділити для окремого доходження справу тих авторів з „Українського Ветерана", що не відважилися підписати своїх прізвищ;

3) Судову розправу і доходження розпочати заразже по поверненні на Рідну Землю.

Підписав: В. САЛЬСЬКИЙ,

Ґенерального Штабу Генерал-Хорунжий, Міністер Військових Справ.

ПОСТАНОВА

Об'єднаних зборів Головної Управи Союзу Ветеранів, Товариства Лицарів Залізного Хреста, Товариства Лицарів Хреста Симона Петлюри, Товариства Орденської Відзнаки У. Г. А. та Філії Союзу Ветеранів, з дня 9 вересня 1946 року.

Заслухавши статтю під наголовком „Авторитети", вміщену в часописі „Українське Слово" від 8 вересня 1946 р., підписану псевдонімом „Блазень" — збори стверджують:

а) Ця стаття є пасквілем, спрямуванням, головно, проти колишнього Верховного Командувача Українських військ, теперішнього Голови Союзу Ветеранів.

б) Цей пасквіль спрямований також проти Покійного Головного Отамана Української Народної Республіки Симона Петлюри і взагалі плюгавить нашу минулу політичну і збройну боротьбу.

Збори вважають, що:

1) Такі події, як політичні і військові договори з поляками, денікінцями, совєтським командуванням, що їх, в силу історичних обставин, підписували в минулому наші державні і військові чинники, — мають підлягати судові історії, а не судові „Блазнів".

2) На „дотеп", хто кого водив під час Зимового Походу, чи генерал армію, чи армія його водила за собою, збори, в першу чергу учасники походу — лицарі ордену Залізного Христа,— стверджують: генерал водив армію, особисто керував боями, перебував завжди там, де була найбільша небезпека.

3) Генерал командував українським військом не тільки під час Зимового Походу: командував Українською Галицькою Армією під Львовом та в Чортківському проломі, командував Збройними Силами Української Народної Республіки в кампанії 1920 р.

4) Дії Українського війська, що ним командував наш найстарший генерал, належно висвітлені і оцінені не лише українськими, але й чужинецькими військовими авторитетами.

5) В справі „елястичности" збори стверджують: генерал, в справах політичних, не сходив ніколи з позиції чесного українського вояка-патріота.

б) „Січ", яку, за твердженням автора статті, гене, рал „для... УНР... монтує" — називається Союз Українських Ветеранів, існує вже двадцять п'ять років в різних державах Европи і Америки і є об'єднанням тих, що боролися за волю України за всіх українських урядів, на всіх землях України.

Збори вважають, що:

Розділ, звернений до тих, „хто пробував його слідами йти" — торкається всіх, хто в минулому воював за Українслку справу.

Плюгавлення, із-за укриття, минулого, осв'яченого кров'ю кращих синів України, — безчещення тих, що командували нами в боях за волю, може бути лише вислідом повного політичного бузглуздя і зриродніння, або наслідком праці замаскованих ворогів української справи.

Збори вимагають:

Щоб ЦПУЕ, СУЖ, все громадянство, а в першу чергу — колишні вояки-ветерани — зайняли виразну позицію до цього ганебного факту і до можливости повторення чогось подібного надалі.

Шановній редакції „Українське Слово" збори радять для своїх „дотепів" брати теми не з доби героїчної боротьби Українського Народу за волю, а лише з діяльности сучасних здеморалізованих політикантів.

Перо журналіста не сміє бути в руках блазнів з політичного цирку.

Збори ухвалили:

Надіслати цю постанову до всіх українських часописів на еміґрації для опублікування.

Союз Українських Ветеранів
Товариство Лицарів Залізного Хреста
Товариство Лицарів Хреста Симона Петлюри
Товариство Орденської Відзнаки УГА
Філія Союзу Ветеранів

Оригінал підписали Управи згаданих Товариств.

ПОСТАНОВА

Голвної управи Союзу Українськьих Ветеранів

Справа: Відзнаки членів Союзу Українських Ветеранів

Ухвалили: 1. Прийняти нагрудний великий і малий значки Краківського Союзу Комбатантів без исадних змін (малюнки прикладається: великий знач. —.1, малнй знач.—.2). На зворотній стороні значка позначається вгорі скорочена назва організації — СУВ, а внизу порядкове число відзнаки.

Кожен ветеран (комбатант) свій значок має носити завжди на лівому борті в петельці.

2. Зразок значка помістити в часописі „Український Комбатант" ч-1.

3, Зразок Ветеранської книжки прийняти-Варшавського Союзу Комбатантів.

Мал. — 1
Великиї нагрудний значок
члена СУВ

Мал. — 2
Малий нагрудний значок
члена СУВ

Прізвище ....

Ім'я ....

Ранґа ....

Адреса ....

.... 194 р.

До Управи Союзу Українських Ветеранів

філія ....

З А Я В А

Прошу прийняти мене в дійсні члени С о ю з у У к р а ї н с ь к и х В е т е р а н і в.

Обов'язки, які покладено на дійсного члена, зобов'язуюсь чесно виконувати згідно з статутом і постановами Союзу Українських Ветеранів..............

П і д п и с ______________________

Члени Поручителі

1

2

Взірець заяви для вступу в члени СУВ.

БІБЛІОГРАФІЯ

НА ПРАВАХ РУКОПИСУ.

ГЕН. М. ОМЕЛЬЯНОВИЧ-ПАВЛЕНКО

Семінар Резервового Старшини

в тезах і таблицях (в 3-сх зошитах)

(Видання друге, доповнене комісією під головуванням автора при СУВ)

Ціна поодинокого зошита 5 Н. М.

Комплект 15 Н. М.

Виданням семінару автор мав на меті дати воякові вихідну базу для дальшого самоудосконалення після приписових форм.

Військова справа має нахил до консерватизму, але в міру того, як змінюється техніка, настає зміна і в засобах боротьби, а боєві формації набувають інших субстанцій, що викликає зміни і в царині застосування їх на війні (тактика).

Ясно без коментарів, що кожна еволюція в царині військової справи викликає найперше нові вимоги до людини, як основного чинника війни, с. т. до її нервів, інтелігенції та фізичної структури. Ми—свідки того, як многомільйонові армії складають свою зброю перед ворогом ще далеко до того, як вичерпані всі засоби боротьби, і навпаки—часто обідрані і напівозброєні формації, загартовані на боєвищах, шукають і находять можливість для продовження свого діла, хоч би з підстави, що на війні не завжди можна бути переможцем, але виконувати свою повинність вояка чесно і зручно—можна. Через те перший ЗОШИТ Семінару автор присвятив саме моральному моментові у війську, як більший вступ до двох наступних зошитів.

Було і є правдою твердження, що не має поганих вояків, а є лише не відповідаючі своєму високому призначенню старшини. Тому ДРУГИЙ ЗОШИТ Семінар присвячує темі: Старшина (вимоги до модерного старшини, добір, вишкіл, виховання та селекційні методи).

Далі, посилаючись на тезу Великого Корсиканця: „Добра Армія є та, де кожний старшина знає, як він має діяти в кожній ситуації, що витвориться"—автор семінару свій ТРЕТІЙ ЗОШИТ присвячує питанню ВИХОВАННЯ СТАРШИНИ (предпосилаючи темі елементарний нарис обсягу військової доктрини) та більш доклатно спиняється на такому важливому для старшини питанні, як ОПЕРАТИВНЕ КРЕДО, питанню, без свідомого ставлення до якого вся технічна підготовка старшини є нонсенсом.

Скрутні сучасні обставини не дозволили авторові належно розвинути, а головне, ілюструвати певним матеріялом окремі розділи ТРЕТЬОГО ЗОШИТУ.

Видаючи свій Семінар в другому й доповненому виданні за досвідом останньої війни, автор зовсім не мав на думці вважати в нього-

му викладені засади як дещо абсолютно усталене. Життя ввесь час поступає, а з ними марширує військова справа. Другі сторінки тексту всюди залишені вільними, щоб читач, на підставі власних спостережень або новішої літератури, вносив до тексту свої поправки і так став би активним співробітником семінару. Викликати саме духа зацікавлення, ініціятиву до військової справи в модерних умовах— це було найбільшим бажанням автора семінару. Приходиться лише пожалкувати, що технічно семінар не виглядає так, як то мусіло б бути.

Нижче наводимо докладну програму семінару:

ЗОШИТ І. Вступ до семінару — МОРАЛЬНА БАЗА ДЛЯ ВІЙСЬКОВОЇ СПРАВИ.

РОЗДІЛ І. Вплив культури на міжнародні взаємини. Др. Лебон: **„Майбутні відносини між народами".**

РПЗДІЛ II. „Коли хочеш миру—готуйся до війни".

РОЗДІЛ III. Традиції в світі і у нас. Традиція козацька жива, але потребує знайти свої модерно-реалістичні форми морально-військового потенціялу на майбутнє.

АФОРИЗМИ

ЗОШИТ II. СТАРШИНА. (Вимоги, добір, вишкіл та еволюція в фаховому розумінні, селекція).

ПЕРЕДНЄ СЛОВО.

Розділ І. Аналіза військової чинности; боєва праця командного складу; чи дозволяє вона вживати колективні методи праці? (Карнейль, Толстой, Кареєв, Кляузевіц).

Розділ II. Старшина (загальний нарис), характеристика, вимоги.

Розділ III. Корпус резервових старшин.

Розділ IV. Корпус активних старшин.

Розділ V. Коректива в горішній частині старшинського корпусу. Кінцева нотатка до зошиту. Обітниця старшини.

АФОРИЗМИ.

ЗОШИТ III „А". ПЕРЕДНЄ СЛОВО: Чому воєнна доктрина мусить бути національна? Хто покликаний її творити? В чому суть воєнної доктрини? — нарис новодобової війни,—сучасне військо та корективи за досвідом другої світової війни.

ТАКТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИНИ. (В двох зошитах).

Частина І. ОПЕРАТИВНЕ КРЕДО.

Роздім І. Місце загальної тактики в ряді інших військових наук. Програма.

Розділ II. Принципи.

Розділ III. Обставини як фактор.

Розділ IV. Теорія оперативного думання як метода в опеоативній праці.

Розділ V. Начальник і його штаб. Оперативна механіка.

АФОРИЗМИ ДО ТЕКСТУ.

(В більшості запозичені з праць проф. Ф. Фоша „Маневр для битви").

ЗОШИТ III „Б"

Частина II. ТАКТИЧНИЙ ВИШКІЛ СТАРШИНИ.

Розділ I. Методика дослідження тактичного матеріялу.

Розділ II. Від чистої теорії до „омускулювання" знань шляхом використання прикладів з воєнної історії.

Розділ III. Від теорії до виховання старшини-практика. Кінцеве слово до читачів семінару.

Додатки. 1. Мірила. 2. Топографічні умовні знаки. 3. Тактичні умовні знаки. 4. Основні тактичні поняття. 5. Муштровий статут (витяг).

Бібліотека Комбатанта

При Головній Управі Союзу Українських Ветеранів закладається бібліотека.

Підстава: Ухвала Першого Делегатського З'їзду Союзу Українських Ветеранів від 6. 5. 46 р.

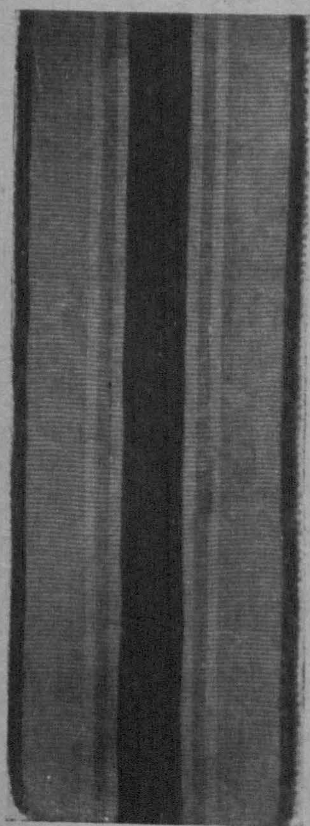
Обовязком кожного члена СУВ—внести пожертву книжками, історичними матеріялами або грішми.

Інформації

В справі одержання боєвих орденів та відзнак за час Визвольних Змагань (Залізний Хрест, Хрест Симона Петлюри пропамятна відзнака УГА) подає Секретаріят Союзу українських Ветеранів.

ЗМІСТ

Український Комбатант

ЧАСОПИС СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

1954 р. На Чужині Ч. 2.

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКИЙ КОМБАТАНТ

ЧАСОПИС

СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Ч. 2

«. . . Не всі політичні організації і не завжди розуміли необхідність існування Державного Центру на чужині. Натомість наше вояцтво, що змагалося в лицарських боях проти всякої Москви і вийшло на чужину для продовження боротьби, завжди були патріотами, завжди горнулося до свого незмінного Проводу . . . »

А. Лівицький

(З привітання на 2-й Делегатський З'їзд СУВ 8—9 травня 1948 р.)

1954

НА ЧУЖИНІ

Видає:
СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ
Редагує:
КОЛЕГІЯ

Druck: Dr. Peter Belej, München 13, Schleissheimerstr. 71, Tel. 37 14 97

балесту й куші, які церква дозволила вживати тільки проти «невірних».

Поруч вище згаданих обмежень, великий вплив на зменшення воєнних знищень мав факт будови міст, обнесених мурами, та лицарських замків.

Битви середньовіччя більш пригадували турніри, ніж плянову й керовану битву. Участь лучників у цих битвах був дуже малий, що належить приписати тому, що лицарство відчувало відразу до такої зброї.

Подібним упередженням не надавала жодного значення Візантійська Імперія. Вона дивилась на війну з практичного боку, а не героїчного. Посвята життя людського для осягнення того, що можна було осягнути підступом, вважалась за верх злого командування.

Військо візантійське складалося з кінноти, піхоти й артилерії. Позатим Імперія посідала воєнну фльоту, що диспонувала страшливою зброєю, яка називалась «морський вогонь», або «грецький вогонь». Це була субстанція, що запалювалася,зіткнувшись з водою. Випускалася ця речовина з сифонів, уміщених на кораблях. Сьогодні подібна зброя носить назву «метача вогню».

Щодо тактики Заходу, можна сказати, що певний поступ внесли «хрестові походи».

Першою ластівкою занепаду февдального лицарства було вжиття англійцями довгого луку (так званого англійського), що був страшною зброєю, навіть проти окритого панцером лицарства. Тому від часу битви під Греци в 1346 році февдальна система починає хилитися до упадку. Усе це належить приписати зростові міської міліції, збираному війську, озброєнню піхоти списами, англійському лукові й нарешті, винаходові стрільного пороху, за поміччю якого почали руйнувати замки февдалів.

РОЗДІЛ IV. «Доба Пороху». На вступі цього розділу генерал Фуллер твердить, що з винаходом стрільного пороху почалася технологічна епоха війни, скритим імпульсом якої було виелімінування в людині елементу фізичного й морального й залишення тільки елементу інтелектуального. Таким чином, порох здемократизував війну і знищив середньовічний порядок під оглядом фізичним і моральним. Винахід пороху генерал Фуллер приписує Регерові Бокен в 1249 році. Перша згадка про гармату знаходиться в арабському документі з 1304 року. В 1387 році появилася перша гармата з 144-ма люфами (цівками), що стріляла сальвами. Перед кінцем XIV-го століття вже були одливані «бомбарди» (старовинна гармата, що стріляла каменними ядрами) калібру 25 дюймів. У тім же більш-

менш часі почала входити в життя ручна вогнестрільна зброя, про яку перша згадка появилася в 1384 році. Ручна гармата появилася в 1382 році. Димне стрільно — в 1405, шнур запальний — в 1410, порох зернистий — в 1429, вогняні стрільна в 1400-1450 рр., замок з ґнотом запальним (аркебуз) — в 1450 році, вибуховий набій з брондзи — в 1463, бомби вибухові — в 1470, лафета на колесах — біля 1470 року, пістоль — в 1483 році, запальний набій — в 1487, ґвинт — в 1520, замок коловий, або мушкет еспанський — в 1521 році, уліпшені ручні гранати — в 1536 році, пістоль з коловим замком — 1543, гільзи папірові — в 1560, звичайний вибуховий набій — в 1588, ґвинтований пістоль — біля 1592 р., запальник ударний — в 1596 році.

Вже у війнах Гуситських і у Столітній війні артилерія відіграла поважну ролю. Але тільки здобуття Константинополя Мохамедом II-м в 1453 році показало, що пануючою зброєю є гармата.

В наслідок розвою артилерії збільшилось значення польових фортифікацій. Усе це зменшило значення кінноти й висунуло на перший плян піхоту. Батьком тогочасної піхоти, на думку автора, є Маркіз Пескара, що в початках XVI-го століття поклав підвалини під її тактику. Більш-менш біля половини XVI-го століття постає тактика сполучених родів зброї, що протривала більш 100 років. Тактика ця полягала на тому, що артилерія торовала дорогу піхоті, мушкетери цієї піхоти прочищували влом для піших пікінерів, або озброєної в списи й шаблі кінноти.

Перехід від середньовічного способу битви на новий спосіб відбувся нагло. Це можна ствердити через порівняння складу військ. В той час, коли в 1494 році кіннота становивила дві третини французького війська, то в році 1528-му кіннота становила ледве одну одинадцяту частину цілости. Подібне було й у війську еспанському.

Впровадження стрільного пороху започаткувало рівно ж новий період в історії цивілізації, що вирізняється намаганням до централізації влади в руках королів. Це була тенденція, противна середньовічному устрєві, де влада була поділена поміж февдавлів. Переміна ця являлася наслідком великих коштів організації війська, озброєного у вогнестрільну зброю, передовсім озброєного в артилерію. Такого великого тягару не могли нести одиниці, а тому перебрала його держава. Наслідком централізації влади в світських руках, монархія була винесена понад церкву; це викликало перетворення війни, з суду морального — в знаряддя політики.

В XVI-м столітті разом з постанням постійних військ є прагнення втримання рівноваги сил. Служба військова перестає бути привілеєм вищих кляс, а битви набирають прикмет масових боїв.

Винахід стрільного пороху поклав підвалини під морську потугу Англії, що була першою в озброєнні своїх кораблів в сильну артилерію. Від того часу англійська фльота почала класти головний натиск на вогневий бій, відсовуючи на другий плян абордаж. Еспанці ще в 1588 р. змагались до абордажу й легковажили вогонь. Це, безперечно, у великій мірі, спричинилось до поразки Еспанської Великої Армади.

Порох відіграв величезну ролю в заморських здобичах. Це яскраво підкреслюється у виправах конквістадорів Cortesa i Pizarra. Без пересади можна сказати, що Америки були здобуті вогнестрільною зброєю і конем. Наслідком тих здобичей було народженя імперіялізму.

Однак, найбільшою переміною, яку спричинив порох, — це вплив гармати на розвій промислу. Наслідком того було передовсім збільшення видобування заліза та постання групи фінансістів, що,в заміну уділюваних опроцентованих позик, брали в застав королівські копальні. Так було покладено підвалини для капіталізму. З другого боку, великі заборгования королів змушували їх до шукання нової здобичі й до експлуатації віддалених теренів, щоб цим шляхом знайти можливости до сплачення боргів вірителям. Наслідком цього було народження нового міту суспільного — вже не релігійного, не військового, а господарчого. Метою війни стає передовсім золото. Ці зміни були джерелом Реформації й Тридцятилітньої війни (1816-1848). Під оглядом політичним ця війна показала, що конфлікти ідеологічні не дають бажаних наслідків, а це тому, що ідеї не можна вбити. Цієї науки не могли забути багато майбутніх поколінь. Під оглядом військовим Тридцятилітня війна принесла дальший поступ в розвитку озброєння та збільшення потуги вогню. Реформи короля Густава-Адольфа в 1594-1632 рр. висовують на чоло піхоту, як головну зброю. До цього рівно ж спричинився винахід дешевого кремневого замка (біля 1635 року) та багнету (біля 1647 р.). Впровадження до озброєння багнету ліквідує тогочасний поділ на пікінерів та мушкетерів та спрощує тактику бою.

Ці радикальні зміни збігаються із змінами вигляду війни. Цей факт зміни вигляду війни треба приписати більшому розумінню того, що, оскільки жахи війни не будуть обложені певними обмеженнями, то суспільству загрожуватиме заглада. В наслідок цього було впроваджено — 1) кодекс гоноровий, що обняв командирів та 2) засади, що «ані спра-

ведливість, ані право, ані жадна пристрасть, що порушує людьми, не повинна бути мішана з війною». Крім того, великі кошти спричинилися до зменшення кількости військ та виробили тенденцію до уникання кривавих битв, з огляду на страти цінного вояка. Якщо йде про забезпечення війська, то місце грабунку заступає система постачання з уряджених магазинів.

Дальшою іновацією, яку приносить цей період, — було впровадження Фридрихом II-м кінної артилерії. Однак, найбільші реформи артилерія завдячує французькому генералові Gribeauval (1715-1789), що устійнив її калібри й започаткував модерну організацію.

В Розділі V-му («Доба Пару») автор обмірковує наслідки постання меркантилізму й винаходу парової машини. Меркантилізм пхав держави до нових завойовань, а тим самим — до війни. Война вимагала зросту виробництва, виробництво зміцнювало меркантилізм. В такий спосіб постало блудне коло.

Парова машина започаткувала промислову революцію. Це збігається з новим суспільним напрямком, пропонованим тогочасними філософами. Проповідуючи рівність і вільність, цей філософічний напрямок домагався покликання народньої армії для оборони перед тиранією. Американська війна за незалежність була першою війною, що провадилась під гаслом боротьби з тиранією і дала початок XIX-столітньому способові воювання, який далі був розвинений війнами Великої Революції та війнами Наполеонівськими.

Головною прикметою тогочасних військ було впровадження конскріпції, що зроджує стремління шукати кількісної переваги. В тактиці приходять великі зміни, входять у життя розгорнуті лади й розстрільні.

Цей період дає Clausewitz'а, що приймає ідею кількости, як істоту Наполеоновської системи і на ній опірає свою філософію війни. Під час, коли пропагований Кляузевітцем «спартанізм» стремить до перетворення держави у воєнну машину, — уярмлена сила пари починає перетворювати державу в машину промислову. Від того часу військо і машина перестають бути слугами людей, а замінюються в їх панів. З того часу над життям запановує боротьба мас, а Дарвін, Маркс і Кляузевітц стають пануючою трійкою XIX і XX-го століть.

В ділянці озброєння в першій половині XIX-го століття можна зазначити два першорядної ваги військові винаходи, а саме: ударний запальник (1814 р.) і циліндричний набій (1823 р.). Ці винаходи зробили революцію в тактиці піхоти: унезалежнили рушницю від непогоди та збільшили його

цільність. Це зробило карабін смертоносною зброєю століття, а винахід запалюючої речовини (капсуля) уможливив впровадження одноманітного набою (1847-1861 р.).

Цим змінам у військовій ділянці дотримав кроку поступ в розвитку парової машини, яка поклала військові підвалини під політику сили. Без парового корабля Велика Британія не поширила б своєї влади на морях, а Прусія, а пізніше й інші континентальні держави, не могли б впровадити в життя теорії Кляузевітца.

Кримська війна виявила вражливість деревляного корабля на вогонь артилерії, що започаткувало опанцернення кораблів. Однак, вартість нових опанцернених кораблів була оцінена лише під час громадянської війни в Сполучених Штатах. Під час цієї війни, в 1861 році, дійшло до зустрічі двох панцерних кораблів, які, після двогодинного вогневого бою і взаємного наїзджання — роз'їхалися, не вирішивши бою.

Щодо залізниці, то першою державою, яка оцінила її військове значення, була Прусія, а першим генералом, що поставив залізничну стратегію на належний рівень, був Мольтке.

Почавши від 1866-го року, з'являлися щораз більше війська, які складалися з короткотермінових поборових, що були озброєні у відзадкову рушницю (гвинтівку)*) Цю рушницю перша впровадила Прусія, в 1861 році. Рівнож в артилерії, на місце негвинтованої гармати, впроваджується відзадкова — нарізна гармата.

Найбільший поступ у військовій ділянці принесла домова війна в Сполучених Штатах Америки. Головно торкається це нових винаходів. Побачили тоді світло, магазинкова рушниця, скоростріл; випробувані були торпеди, сухопутні міни й морські, польовий телеграф, світляна сигналізація, сигналізація прапорцями, дротяні перешкоди, деревляні овинені дроти, гранатомети, ручні гранати, гранати з крилами ракети та різного роду мінові пастки. Крім цього, уживано було панцерні потяги, вибухових бальонів та карабінових набоїв. Рівно ж вимагано впровадження прожекторів, смердячих стрілен (задушливої дії); пропоновано вжиття вогнемету. А укоронуванням усього цього було затоплення корабля «Housatonic» конфедерацьким підводним човном, що порушувався людською силою.

Далі автор переходить до війни Австрійсько-Пруської, що відбулась в 1866 р. Ця війна не принесла великого поступу.

---

*) За словником І. Ільницького-Занкевича: „Deutsches u. Ukrainisches Militär wörterbuch". — Berlin, 1939.

Американські досліди не дійшли ще до Европи. Натомість,

Австрійсько-Пруська війна виявила велику перевагу відзадкового карабіну над карабіном, ладованим через люфу. Під оглядом політичним, наслідком цієї війни було збільшення людности Прусії на 24 мільйони, що дало їй перевагу на одну третину над Францією.

У війні Французько-Пруській яскраво зазначились вищість відзадкової гармати пруської над французькою, ладованою від переду. Ця війна рівно ж виказала конечність переказання командирами командування в руки Головного Штабу.

Мир, що постав по Французько-Пруській війні, був періодом нових винаходів. Поліпшено, зглядно винайдено, підводну міну, підводний човен, малокаліборовий карабін магазинковий, кулемет, бездимний порох, скорострільну гарматку з опороповоротником. Гармата ця, завдяки засягові своєї дії і скорострільності, стає пануючою зброєю, відзискує знову перевагу над карабіном, що він мав свого часу над гарматою без опороповоротника.

Крім того, цей період відзначився постанням економічної «февдальної системи»: в ній місце февдальних баронів посіли фінансисти, промисловці й підприємці. В руки цієї групи переходять справи війни й миру. Це явище дуже влучно окреслив Мольтке словами : «сьогодні біржа осягла такі впливи, що може для оборони своїх справ, випровадити армії в поле».

Візію війни, що мала б закінчити цей період, найкраще представив польський жид, банкір I. S. Bloch у трьохтомовій праці під наголовком «Майбутня війна», — що була видана в 1897 році. В цій праці він передбачає не тільки політичні й господарські наслідки майбутнього конфлікту, але рівно ж переміни в тактиці й у засобах бою.

РОЗДІЛ VI («Нафта») генерал Фуллер розпочинає твердженням, що два винаходи зреволюціонували війну, а саме: мотор внутрішнього горіння й радіо. Винахід мотору внутрішнього горіння впровадив транспорт моторовий, що змінило обличчя війни на землі й уможливило опанування повітря; це опанування перенесло війну в третій вимір. Другий винахід — радіо — поконав час і простір. Ці та ще інші винаходи перетворили революцію промислову в цивілізацію технологічну. Однак цей важливий факт не був спостережений військовиками, які були відокремлені від цивільного життя й не зауважили, що діється.

Цьому треба приписати дуже багато, просто абсурдальних тверджень, як наприклад: «битви в укріплених таборах, подібних до таких як під Плевною, або під Мукде-

ном, ніколи не будуть мати місця у війні з армією французькою», або — «... в битві треба дотримуватись тільки одної засади, а саме — атакувати».

Божищами цих «єресей» були — генерали Foch. Grandmaison, Langlois. Вони заснували школу військової думки — «думки, що могла ревалізувати тільки з Суданськими дервішами». Їх вихідною точкою було твердження, що «мораль — це найкраща відповідь на кулю». Прикладом цього може бути таке розуміння Foch'а, що цитуючи слова Josepha de Maistre, що «програною битвою є така битва, про яку думається, що її програлося, бо ж битви не можна програти фізично», — додає від себе, що битва може бути програна, або виграна тільки морально. Завдяки такому розумінню Foch дійшов до такого афоризму: «виграною битвою є така битва, після якої не визнано себе за побитого». Розповсюджувачі подібних байок забули, що наступ може мати бажаний успіх тільки тоді, коли повернемося до істоти Наполеоновської офензиви, — що «війну робиться артилерією». В наслідок вищезгаданих помилкових поглядів французьке військо вийшло на війну з доктриною наступу, але без тяжкої артилерії.

Трохи краще представлялася справа у німців. Однак і вони не витягнули повних висновків, а обмежились тільки збільшеням тяжкої артилерії, замість того, щоб оперти організацію війська на панучу зброю — гармату. Якби військо німецьке було організовано навколо гармати і скорострілу, а не навколо карабіну повторального, то німці перемогли б Францію. Це виявила 1-ша світова війна. Після короткого періоду рухомих боїв, що значно скривавили обидві сторони, дійшло до застою й війна набрала вигляду позиційних дій. Над полем бою запанували скоростріл і гармата. Не будучи в силах проламати фронту, Союзники поклали усі свої надії на морську бльокаду, на що німці відповіли безкомпромісовою війною підводних човнів. Проблема проламання оборони була розв'язна тільки в 1917 році повзами (танками).

Наслідки цієї війни були революційні. Під оглядом політичним вона повалила три імперії: німецьку, російську й австрійську. Під оглядом господарчим і фінансовим вона знищила переможених і, за винятком Америки, цілковито вичерпала переможців.

Не менш революційним був і характер 1-ої світової війни. Вона відкинула моральність і санкціонувала страхіття і терор як середники битви психологічної. Крім того, вона показала, що перемогу дає не кількість війська в полю, а потенціял промисловий.

Як переважно буває, після катастрофи 1-ої світової війни, властиві висновки витягнули переможені. Німці, Совєтська Росія й уменшому ступені — Італія, зрозуміли, що після лекцій останнього конфлікту потрібно було збільшити: 1) авторитет політичний, 2) народню дисципліну, 3) самовистарчальність господарчу і 4) технологію. А тому, що цих посунень вимагала війна, зроблено було висновок, що це треба впровадити в життя вже в часі миру, щоб бути готовим до війни.

Реформи ці провадили до автократії, регляментуючи автаркії і механізації; усе це творило нову концепцію цивілізації. В такий спосіб дійшло до того, що переможені замінили славний вислів, що війна є дальшим тягом мирної політики — новою формулою, що «мир є дальшим тягом воєнної політики».

Якщо йде про переможців, то вони, подібно до середньовічних «чорнокнижників», наложили клятву й намагались накласти інтердикт на нову зброю.

Переворот, що був викликаний появою літака, танка та бойових газів, не був жадною державою належно оцінений. Навіть Німеччина й Росія, дві держави, що займали чолові місця в озброєннях, замість того, щоб організувати свої війська довкола танка, підпертого літунством, обмежились на створенні двох відмінних військ: одного, що можна було назвати «рукодільним» і другого, що можна було б назвати машиновим. Натомість на добро тих держав можна зарахувати те, що вони не відокремили свого літуства від решти війська, — що устерегло їх, згідно з твердженням генерала Фуллера, від прийняття помилкових теорій Doheta, Mitchelle Severskyego, які в літаку бачили таку потужну зброю, що всі інші роди зброї здавалися їм малозначущими.

Тим часом у ділянці промисловій щораз скорший поступ допоровадив в короткому часі до надпродукції, яка в свою чергу викликала безробіття. Держави, що вийшли з 1-ої світової війни переможені не могли собі на це дозволити і впровадили примус праці та спрямували робочу силу до воєнного промислу, продукцію якого можна було зужити тільки на війні.

В такий спосіб постали дві суперечні собі концепції миру — нового і старого порядку. Метою нового порядку було зорганізування самовистарчальних бльоків із держав, пов'язаних грішми, що були оперті на здібності виробничій. Метою старого порядку було затримання дотихчасового стану в надії, що стара грошева система розв'яже в якийсь, ближ-

на перший український військовий з'їзд, що відбувся в Києві.*)

Мені особисто не раз доводилось чути від українських громадян, навіть і від військовиків, що перший український військовий з'їзд можна було скликати значно раніше, ніж він відбувся. Через запізнене нібито скликання з'їзду ми, мовляв, багато втратили для української справи взагалі в перші місяці після російської революції. На такі нарікання непоінформованих осіб коротко можна відповісти так.

Як же можна було раніше скликати з'їзд українських військовиків, коли ж сама Українська Центральна Рада оформилася лише 20. березня 1917 року с. ст., тобто не минуло й місяця після російської революції та не минуло двох місяців перед відбуттям першого українського військового з'їзду. А якщо ще взяти до уваги, що праця по скликанні делеґатів на з'їзд не була такою легкою й простою, як то можна собі уявляти, коли підходити до неї з думками не сьогоднішньої спокійної доби, а тодішнього військово-революційнго часу, та коли взяти на увагу й те, що дуже мало було таких командирів частин тодішньої російської армії, які не стояли б на перешкоді поїздці українців-делеґатів із фронту від його частини на український військовий з'їзд, те ще аж до самого Києва, — стане зрозумілим, чому перший український військовий з'їзд не міг відбутися раніше. Таких несприятливих обставин скликання з'їзду можна навести ще багато; всі вони дуже гальмували працю. Та все ж, не дивлячися на всі ці перешкоди й труднощі, що їх створювали вороже наставлені різні командири частин тодішньої російської армії, українським чинникам, які очолювали справу скликання військових делеґатів на з'їзд, усі ці труднощі, як політичного, так і технічно-фінансового характеру, з успіхом пощастило подолати і перший український військовий з'їзд таки відбувся. На нього прибуло до тисячі делеґатів-українців, що репрезентували до одного мільйона військовиків, які вилвили себе українськими, а не російськими вояками. (Характеристично, що між делеґатами з'їзду не було ані одного генерала — ніби в російській армії не було зовсім генералів-українців. Був, правда, присутній, як гість, генерал Іванов, що ввесь час протягом цього з'їзду сидів спокійно на самій горі, на бальконі, — його, як фахівця, пізніше кооптували до Інспекторського відділу Українсько-

*) Як український Організаційний комітет на чолі з полковником Глинським, так і Клюб імени гетьмана Полуботка на чолі з підпор. М. Міхновським мали своє урядування в одному помешканні на Миколаєвській вулиці.

го Військового Генерального Комітету. Потім зголосився ще один генерал — Кондратович чи Кондрашевич — прізвища якого вже добре й не пам'ятаю.)

Найбільше і найорганізованніше прибули делеґати на з'їзд з т. зв. північного фронту, а між ними до Києва прибув і наш майбутній Головний Отаман війська Української Народньої Республіки С. Петлюра. Ще перед його приїздом деякі військовики знали про це — наприклад, полковник (пізніше генерал) Пількевич та раділи ,що на з'їзді буде й С. Петлюра. Я особисто теж був дуже зацікавлений особою С. Петлюри, якого хоч і побачив на з'їзді вперше в моєму житті, але про нього знав від його рідного брата, полковника О. Петлюри, з яким я запізнався в Полтаві ще 1913 р.

Не вважаю за потрібне на цьому місці звеличувати особу незабутнього Головного Отамана С. Петлюру, бо його ім'я вже звеличено та відоме українському народові. Але все ж таки не можна обійти мовчанкою та не згадати бодай про те, який великий вплив мав С. Петлюра на хід праці з'їзду та з яким великим ентузіязмом зустрічали делеґати з'їзду Петлюру, коли він ще тільки показувався на підвищенні, де виголошували промови. Заля, що була вщерть переповнена тисячною масою укранїських військовиків, поміж якими виднілися й цивільні особи, як гості, просто шаліла від вигуків «Слава», схвального брязкоту зброї й оплесків. Вояки вже тоді, мабуть, відчували в цій, невисокого росту, сухорлявій постаті провідника українського народу. Коли С. Петлюра починав промовляти, то спочатку говорив дуже тихо, але далі підвищував свій голос, оживав, і промова його так захоплювала делеґатів з'їзду, що можна було чути, як десь у залі літала муха.

Ще за кілька днів до відкриття з'їзду відбувалися делеґатські наради, на яких, часами, було сотки делеґатів з'їзду. На цих нарадах не один раз виступав і С. Петлюра. Промови його були такі палкі, захоплюючі, що просто полонили слухачів та влучали прямо в серце кожного з присутніх. Тому немає нічого дивного, що коли почали делеґати намічати осіб до президії з'їзду, з усіх кінців залі понеслися голоси: «Петлюру, Петлюру!» А хто не знав його прізвища, то просто показував пальцем: «До президії — отого пана, що там сидить, що промовляв на наших нарадах».

Перший український військовий з'їзд відбувався на Володимирській вулиці, в Педагогічному Музеї, в помекшанні Української Центральної Ради. З'їзд відчинив проф. М. Грушевський під дуже гучні оплески делеґатів (коли він показався на підвищенні). Після привітання делеґатів першого

українського військового з'їзду, що прибули на цей з'їзд, М. Грушевський у своїй змістовній й високопатріотичній промові висловився, між іншим, що «тепер упали московські кайдані, якими був скутий поневолений український нарід більше двохсотроків і настав час, коли наш нарід сам мусить творити своє життя по своїй вподобі».

Після його промови було обрано президію з'їзду. До складу президії ввійшли такі особи: проф. М. Грушевський, С. Петлюра, В. Винниченко, підпор. М. Міхновський, полковник Капкан (Командир першого українського імени гетьмана Богдана Хмельницького полку, який був уже сформований і який ніс почесну варту під час з'їзду), військовий лікар Луценко, сотник Селецький, моряк С. Письменний, чотовий Роніс та ще одна особа, прізвища якої, на жаль, уже не пам'ятаю. В технічному апараті були чотирі секретарі, а між ними й стенограф.

(Кінець в наступному числі)

Озброєння і Історія

„J. F. C. Fuller — ‚Armoment and History' — A Study of the Influence of Armament on History from the Dawn. of Classical. Worfare to the Second World War. 1946, Eyre & Spottiswood. London."

Книга англійського ген. Фуллера «Озброєнння і Історія» (Armoment and History) являється одною із найкращих його праць, а тому заслуговує на спеціяльну увагу вояцтва. На жаль ширшим колам нашого вояцтва книга ця не є доступна.

Щоб дати можливість нашим воякам познайомитися із змістом цієї цікавої праці ген. Фуллера, подаю його в скороченню.

Леонід Василів

Книжку цю генерал Фуллер почав писати під час II-ї світової війни. Сім перших розділів були готові до друку ще перед вибухом першої атомової бомби. Поява цього епохального винаходу схилила автора написати ще один розділ — восьмий, — що, згідно з опінією самого автора, повинен бути потрактований радше, як додаток до закінченої праці, а не як кінцевий розділ. Як усі праці генерала Фуллера, так і ця книжка виявляє його велику ерудицію, дуже глибоке знання предмету та надзвичайну здібність синтетичного охоплення питань та історичних процесів. Генерал Фуллер є філософ, що явища війн трактує науково, завжди підкреслюючи їх тісний зв'язок із тогочасною епохою цивілізації.

Цілість праці «Озброєння й Історія» складається з передмови, вступу та восьми розділів, з яких кожний містить великий виказ джерел і індекс.

Перший розділ має херактер загальний і служить вступом до дальших розділів, яким автор дає назви, що відповідають черговим періодам нашої цивілізаії, а саме: періоди — Мужности, Лицарства, Стрільного Пороху, Пари, Нафти I, Нафти II, та Атомової Енергії.

У вступі до цієї книжки генерал Фуллер підкреслює варварський характер сучасних війн, перед якими біднуть варварства диких племен періоду старовини, жорстокости середньовіччя та страхіття тридцятилітньої війни. Автор каже, що сучасному прагненню цілковитого знищення ворога рівночасно товаришить моральний занепад. Для підтвердження цього автор подає цитату з праць візантійського історика Прокопіуса, що писав про страхіття, які мали місце при здобутті Тіволі в 554 році. Прокопіус писав: «Готи повбивали всіх мешканців Тіволі разом з їх капланами в такий жахливий спосіб, що не буду описувати, щоб не лишати пізнішим століттям пам'ятника нелюдяности».

«Який із сучасних журналістів був би так сантиментальний, як Прокопіус?» — запитує генерал Фуллер.

Загальний упадок моралі автор приписує винахідливому генієві людськости, що затер у людині почуття моральних вартостей. Через закохання в машині її творець став сам ніби її частиною. Генерал Фуллер не вірить у можливість виелімінування війни тому, що вона є часткою життя. Натомість, вірить він, що війну можна обмежити. На підставі історичних прикладів, автор стверджує, що в осанніх двох тисячоліттях чотири системи обмежували війну. Першою був «Pax Romana»; другою — система Середньовіччя, або Християнська, оперта на санкціях церкви й феодальних привілеях; третьою — Королівська система, або система XVIII століття і четверта — «Pax Britanica» з його засадами втримання рівноваги сил.

До сучасно проєктованих міжнародних збройних сил, що мали б забезпечувати мир, автор ставиться з недовір'ям, бо вважає, що невідміним наслідком цього буде боротьба поміж «поліціянтами». Екзекуційна чота не розв'яже проблеми, та причиною цього є ментальність цієї чоти.

Розв'язання цього питання генерал Фуллер бачить у науковому дослідженні справ війни й усуненні причин війни — після їх виявлення. Війна стала річчю самою в собі, зовсім відірваною від поняття миру. Тепер одинокою метою війни є знищення. Сьогодні кожне страхіття війни є виправдане військовими вимогами, так — ніби тільки вони були найважливішими вартостями.

Війна тільки тоді є розумна, коли вона є інструментом, що підлягає політиці. Метою політики повинно бути прагнення миру, кращого, ніж був попередній. Але, якщо недобрий мир буде заступлений ще гіршим — війна під моральним оглядом буде програна, навіть тоді, коли ворог буде цілковито побитий. От чому треба пам'ятати слова, уміщені на пам'ятникові ген. Шермана у Вашінґтоні: «Правдивою метою війни є якнайбільш досконалий мир».

Розділ I генерал Фуллер починає твердженням, що вся техніка війни є оперта — поперше — на середниках війни, подруге — на їх застосуванні. Перше обіймає знаряддя бою й організацію, друге — стосується воєнних дій і політики. Автор кваліфікує знаряддя бою на підставі таких прикмет: обсяг дії, нищівна сила, цільність, вогнева видайність і переносна здібність.

З вищезазначених прикмет перші дві можна назвати головними, бо вони панують над боєм. А тому участь у бою всіх інших видів зброї повинен бути пристосований до головної зброї. Інакше кажучи — зброя з більшим засягом дії повинна бути підставою для тактики усіх сполучених видів зброї. Наприклад, коли мається до діла з вояками, озброєними луками, ратищами й мечами, то треба творити тактику оперту на лук. Якщо в гру входять гармати, мушкети й списи, то тактика повинна бути оперта на гарматі. Якщо диспонуєься літаками, артилерією й рушницями, тактика повинна базуватися на літаку.

Пануюча зброя не завжди повинна відповідати п'яти вищенаведеним прикметам. Але це мусить бути зброя, що з огляду на свій обсяг, може бути якнайшвидше впроваджена в бій і щоб під її захистом могли входити в бій усі інші види зброї за порядком, що відповідав би їх прикметам. Звичайно, що більша буде нищівна сила, цільність, вогнева видайність та переносність пануючої зброї, то вищий буде ступінь її панування на полю бою. Тому літак є сьогодні пануючою зброєю, бо має найбільший засяг, а крім того — величезну нищівну силу і переносність. І правдоподібно, був би він передовою зброєю, якби не два чинники, що обмежують його дії, а саме: 1) мала цільність і вогнева видайність і 2) конечність повороту до бази (у випадках, коли будуть викинуті бомби).

Про вище згадані прикмети різних родів зброї не треба забувати, коли мовиться про тактику, тобто про рівночасне сполучене вжиття різних родів зброї. Бо таке сполучене вживання ставить перед нами проблеми, поперше, ослони,

подруге, затримання (тобто здібности стати твердо на одному місці, або здібности затримати ворога), потретє, проблему руху.

Так, як обсяг є домінуючою прикметою зачіпної зброї, так швидкість і рухливість є домінуючими прикметами зачіпних дій. Слушно рух називають «душею війни», бо він є щодо організації тим самим, що засяг у відношенні до зброї, а саме — чинником пануючим. Тому, поки джерелом руху була тварина, тактична організація формувалася навколо тварини. Стан такий затримався так довго, як довго засяг і вогнева спроможність зброї були обмежені. Але з хвилиною, коли засяг і спроможність вогневої зброї збільшилися до такого ступеня, що унерухомили кінноту, — тактична організація почала змінятися, опираючись уже не на здібність до руху, але на нищівну спроможність.

В такий спосіб вогнева спроможність стала початком і кінцем усієї військової організації. Коли б поява мотору внутрішнього горіння була належно оцінена військовими організаціями, то тоді, ще перед другою світовою війною, замість обмежуватись до впровадження човга (танка), трактора артилерійського і транспортного возу, — військо було б зорганізовано, спираючись на мотор, панцер і гусеницю. Але цього не сталося, бо знехтували факт, що рух є пануючим елементом в організації.

Розглядаючи вплив озброєння на історію, треба ствердити, що цивілізації повторюються циклами. Кожна цивілізація проходить період своїх народин, свого росту, упадку і розкладу. На ці цикли, що рівнож є циклами історії, війна виявляє домінуючий вплив.

Під час дослідження історії впадає у вічі факт, що всі випадки обертаються навколо двох тем — миру й війни, при чому мир, за малими винятками, є періодом зародку нової війни і приготуванням до неї. Другим фактом, що впадає у вічі є те, що характер війни змінюється враз з поступом цивілізації і віруваннями. Третє, що спостерігається — це взаємне діяння на себе війни й цивілізаційного поступу. Цивілізаційний поступ спричинює перетворення війни, а війна вносить зміни до цивілізаційного поступу. Ще більше: винахідництво, яке завжди збуджує війна, розвиває культуру. Рівно ж треба зазначити, що оскільки воєнний винахід буває часом причиною війни, то з другого боку — зброя не раз була творцем, або оборонцем культури.

Переходячи до розгляду прав і загальних засад, що реґулюють розвій зброї, можна ствердити, що цей розвій є проблемою промисловою й науковою та проблемою кілько-

сти і якости. А тому, коли зустрічаються два війська, що однаково озброєні, більше військо перемагає.

Загально відомо, що людина підлягає впливам оточення і свідомо, або півсвідомо достосовується до нього. Право еволюції твердить, що ті люди, що достосовуються швидше, легше переживають. Те саме стосується до військових організацій, що мусять достосовуватися до навколишніх цивілізацій. З цього права генерал Фуллер виводить засаду, яку називає «постійним тактичним чинником» (Constant Tactical Factor). Засада ця говорить: «Кожне поліпшення зброї має на меті зменшити власну небезпеку, а збільшити загрозу противній стороні». А тому наслідком кожного поліпшення зброї було впровадження кращого протизасобу, що робило б дане поліпшення перестарілим... У минулому, коли поступ ішов повільно, розвій озброєння був також повільний. Сьогодні цей розвій уже такий швидкий, що жодне військо мирного часу не може бути в повнім значенні слова «новітнім». З цього висновок, що під час війни еволюція тактики буде дуже швидка і що те військо, яке буде духово краще підготовлене до тактичних змін, буде мати величезну перевагу над іншими.

«Від наступу до оборони і з поворотом до наступу» — це нормальний ритм тактичного розвою. Цей ритм має завжди найсильніший вплив на формування. Quincy Weight сказав, що перевага наступу над обороною сприяла політичному скріпленню, натомість, перевага оборони над наступом провадила до політичного розкладу. Ще більше: оборона, що продовжувала час тривання війни, збільшувала знищення не тільки фізично, але й морально.

В розділі II-му — «Доба Мужности» — генерал Фуллер обговорює розвиток озброєння й воєнного мистецтва старовинної доби. Автор доводить, що вже тоді відомо було багато засобів бою, дуже подібних до сучасних. Наприклад, в 413 році перед народженням Христа було перепроваджено газову атаку. Олександер Великий (356-323 перед народженням Христа) уживав катапульт не тільки, як машин до облоги, але рівно ж, як польову артилерію (так як сьогодні її вживають). Апарати підслухові до викривання підкопів були вжиті вже в IV-му віці перед народженням Христа. Гармати, що викидали стрільна на віддаль до 800 ярдів, існували вже біля 200 років перед народженням Христа. Рівно ж вже в той час знана була скорострільна «гармата» з магазинками для стрілен та катапульти, що посідали ціліндри із стисненим повітрям. За часів Юрія Цезаря — високого рівня досягала військова інженерія.

Поступові в ділянці зброї товаришив розвій військової організації і воєнного мистецтва. Згідно з опінією генерала Фуллера, першим европейським військом, науково організованим, була армія Пилипа ІІ-го Македонського, яка, в сполученні з генієм Олександра Великого, відіграла поважну ролю в народженні нової гелленської культури.

Рівно ж Юрій Цезар проєктував науково воєнне мистецтво. Але війни, які він провадив, були надзвичайно брутальні, а битви — дуже криваві.

Цей період історії закінчився 250-літнім «Pax Romana», під час якого пацифізм Римлян породив мілітаризм германських варварів. Перестаріла тактика македонської фаланги й римського леґіону — поступились місцем тактиці «атаки, в якій головною чеснотою була мужність вояка».

В Розділі III-му — «Доба Рицарства» — автор підкреслює, що занепадові Римської Імперії товаришив занепад воєнного мистецтва на Заході, де над інтелігенцією вояка запанував культ мужности в найбільш примітивній формі. Катастрофа Заходу не відбилася на Візантійській Імперії і на воєнному мистецтві Сходу; там воно продовжувало розвиватися й осягнуло такого високого рівня, до якого Захід дійшов тільки в XIX столітті. Завдяки високому рівню воєнного мистецтва, Візантійська Імперія довший час відбивала напади варварів із Сходу й, помимо свого внутрішнього розкладу, перетривала ще 1000 років.

На Заході, під впливом церкви й пануючої февдальної системи, формується тип християнського лицаря, що сполучав у собі силу й запал старовинного воїна з мужністю й покорою святого. Хоч той виідеалізований лицар був більш витвором фантазії, ніж життьової дійсности, він все ж таки став зразком для багатьох поколінь.

Впливи церкви сягнули рівно ж і справ війни: через впровадження — спочатку «Pax Dei», а потім «Treuga Dei» — церква обклала рестрикціями (обмеженнями) також і війну. Рестрикції, що були функціями февдальної системи, прибрали дві форми. Перша була застереженням, що війна є заняттям виключно для людей шляхецького походження й що вона підлягає правилам гонорового кодексу. Другою формою рестрикцій, що обмежували проливання крови, було право окупу.

«Ушляхотнення» війни потягало за собою ще дальші рестрикції. Першою було те, що війною почали займатися тільки люди заможні, бо тільки вони могли дозволити собі на покриття коштів озброєння. Другим наслідком «ушляхотнення» війни була спроба костела обмежити вживання зброї, що викидала стрільна. Заборона ця стосувалась ар-

балесту й куші, які церква дозволила вживати тільки проти «невірних».

Поруч вище згаданих обмежень, великий вплив на зменшення воєнних знищень мав факт будови міст, обнесених мурами, та лицарських замків.

Битви середньовіччя більш пригадували турніри, ніж плянову й керовану битву. Участь лучників у цих битвах був дуже малий, що належить приписати тому, що лицарство відчувало відразу до такої зброї.

Подібним упередженням не надавала жодного значення Візантійська Імперія. Вона дивилась на війну з практичного боку, а не героїчного. Посвята життя людського для осягнення того, що можна було осягнути підступом, вважалась за верх злого командування.

Військо візантійське складалося з кінноти, піхоти й артилерії. Позатим Імперія посідала воєнну фльоту, що диспонувала страшливою зброєю, яка називалась «морський вогонь», або «грецький вогонь». Це була субстанція, що запалювалася,зіткнувщись з водою. Випускалася ця речовина з сифонів, уміщених на кораблях. Сьогодні подібна зброя носить назву «метача вогню».

Щодо тактики Заходу, можна сказати, що певний поступ внесли «хрестові походи».

Першою ластівкою занепаду февдального лицарства було вжиття англійцями довгого луку (так званого англійського), що був страшною зброєю, навіть проти окритого панцером лицарства. Тому від часу битви під Греци в 1346 році февдальна система починає хилитися до упадку. Усе це належить приписати зростові міської міліції, збираному війську, озброєнню піхоти списами, англійському лукові й нарешті, винаходові стрільного пороху, за поміччю якого почали руйнувати замки февдалів.

Р О З Д І Л IV. «Доба Пороху». На вступі цього розділу генерал Фуллер твердить, що з винаходом стрільного пороху почалася технологічна епоха війни, скритим імпульсом якої було виелімінування в людині елементу фізичного й морального й залишення тільки елементу інтелектуального. Таким чином, порох здемократизував війну і знищив середньовічний порядок під оглядом фізичним і моральним. Винахід пороху генерал Фуллер приписує Регерові Бокен в 1249 році. Перша згадка про гармату знаходиться в арабському документі з 1304 року. В 1387 році появилася перша гармата з 144-ма люфами (цівками), що стріляла сальвами. Перед кінцем XIV-го століття вже були одливані «бомбарди» (старовинна гармата, що стріляла каменними ядрами) калібру 25 дюймів. У тім же більш-

менш часі почала входити в життя ручна вогнестрільна зброя, про яку перша згадка появилася в 1384 році. Ручна гармата появилася в 1382 році. Димне стрільно — в 1405, шнур запальний — в 1410, порох зернистий — в 1429, вогняні стрільна в 1400-1450 рр., замок з ґнотом запальним (аркебуз) — в 1450 році, вибуховий набій з брондзи — в 1463, бомби вибухові — в 1470, лафета на колесах — біля 1470 року, пістоль — в 1483 році, запальний набій — в 1487, ґвинт — в 1520, замок коловий, або мушкет еспанський — в 1521 році, уліпшені ручні гранати — в 1536 році, пістоль з коловим замком — 1543, гільзи папірові — в 1560, звичайний вибуховий набій — в 1588, ґвинтований пістоль — біля 1592 р., запальник ударний — в 1596 році.

Вже у війнах Гуситських і у Столітній війні артилерія відіграла поважну ролю. Але тільки здобуття Константинополя Мохамедом II-м в 1453 році показало, що пануючою зброєю є гармата.

В наслідок розвою артилерії збільшилось значення польових фортифікацій. Усе це зменшило значення кінноти й висунуло на перший плян піхоту. Батьком тогочасної піхоти, на думку автора, є Маркіз Пескара, що в початках XVI-го століття поклав підвалини під її тактику. Більшменш біля половини XVI-го століття постає тактика сполучених родів зброї, що протривала більш 100 років. Тактика ця полягала на тому, що артилерія торовала дорогу піхоті, мушкетери цієї піхоти прочищували влом для піших пікінерів, або озброєної в списи й шаблі кінноти.

Перехід від середньовічного способу битви на новий спосіб відбувся нагло. Це можна ствердити через порівняння складу військ. В той час, коли в 1494 році кіннота становила дві третини французького війська, то в році 1528-му кіннота становила ледве одну одинадцяту частину цілости. Подібне було й у війську еспанському.

Впровадження стрільного пороху започаткувало рівно ж новий період в історії цивілізації, що вирізняється намаганням до централізації влади в руках королів. Це була тенденція, противна середньовічному устреві, де влада була поділена поміж февдавлів. Переміна ця являлася наслідком великих коштів організації війська, озброєного у вогнестрільну зброю, передовсім озброєного в артилерію. Такого великого тягару не могли нести одиниці, а тому перебрала його держава. Наслідком централізації влади в світських руках, монархія була винесена понад церкву; це викликало перетворення війни, з суду морального — в знаряддя політики.

В XVI-м столітті разом з постанням постійних військ є прагнення втримання рівноваги сил. Служба військова перестає бути привілеєм вищих кляс, а битви набирають прикмет масових боїв.

Винахід стрільного пороху поклав підвалини під морську потугу Англії, що була першою в озброєнні своїх кораблів в сильну артилерію. Від того часу англійська фльота почала класти головний натиск на вогневий бій, відсовуючи на другий плян абордаж. Еспанці ще в 1588 р. змагались до абордажу й легковажили вогонь. Це, безперечно, у великій мірі, спричинилось до поразки Еспанської Великої Армади.

Порох відіграв величезну ролю в заморських здобичах. Це яскраво підкреслюється у виправах конквістадорів Cortesa і Pizarra. Без пересади можна сказати, що Америки були здобуті вогнестрільною зброєю і конем. Наслідком тих здобичей було народженя імперіялізму.

Однак, найбільшою переміною, яку спричинив порох, — це вплив гармати на розвій промислу. Наслідком того було передовсім збільшення видобування заліза та постання групи фінансістів, що,в заміну уділюваних опроцентованих позик, брали в застав королівські копальні. Так було покладено підвалини для капіталізму. З другого боку, великі заборгування королів змушували їх до шукання нової здобичі й до експлуатації віддалених теренів, щоб цим шляхом знайти можливости до сплачення боргів вірителям. Наслідком цього було народження нового міту суспільного — вже не релігійного, не військового, а господарчого. Метою війни стає передовсім золото. Ці зміни були джерелом Реформації й Тридцятилітньої війни (1816-1848). Під оглядом політичним ця війна показала, що конфлікти ідеологічні не дають бажаних наслідків, а це тому, що ідеї не можна вбити. Цієї науки не могли забути багато майбутніх поколінь. Під оглядом військовим Тридцятилітня війна принесла дальший поступ в розвитку озброєння та збільшення потуги вогню. Реформи короля Густава-Адольфа в 1594-1632 рр. висовують на чоло піхоту, як головну зброю. До цього рівно ж спричинився винахід дешевого кремневого замка (біля 1635 року) та багнету (біля 1647 р.). Впровадження до озброєння багнету ліквідує тогочасний поділ на пікінерів та мушкетерів та спрощує тактику бою.

Ці радикальні зміни збігаються із змінами вигляду війни. Цей факт зміни вигляду війни треба приписати більшому розумінню того, що, оскільки жахи війни не будуть обложені певними обмеженнями, то суспільству загрожуватиме заглада. В наслідок цього було впроваджено — 1) кодекс гоноровий, що обняв командирів та 2) засади, що «ані спра-

ведливість, ані право, ані жадна пристрасть, що порушує людьми, не повинна бути мішана з війною». Крім того, великі кошти спричинилися до зменшення кількости військ та виробили тенденцію до уникання кривавих битв, з огляду на страти цінного вояка. Якщо йде про забезпечення війська, то місце грабунку заступає система постачання з уряджених магазинів.

Дальшою іновацією, яку приносить цей період, — було впровадження Фридрихом II-м кінної артилерії. Однак, найбільші реформи артилерія завдячує французькому генералові Gribeauval (1715-1789), що устійнив її калібри й започаткував модерну організацію.

В Розділі V-му («Доба Пару») автор обмірковує наслідки постання меркантилізму й винаходу парової машини. Меркантилізм пхав держави до нових завойовань, а тим самим — до війни. Война вимагала зросту виробництва, виробництво зміцнювало меркантилізм. В такий спосіб постало блудне коло.

Парова машина започаткувала промислову революцію. Це збігається з новим суспільним напрямком, пропонованим тогочасними філософами. Проповідуючи рівність і вільність, цей філософічний напрямок домагався поклинання народньої армії для оборони перед тиранією. Американська війна за незалежність була першою війною, що провадилась під гаслом боротьби з тиранією і дала початок XIX-столітньому способові воювання, який далі був розвинений війнами Великої Революції та війнами Наполеонівськими.

Головною прикметою тогочасних військ було впровадження конскріпції, що зроджує стремління шукати кількісної переваги. В тактиці приходять великі зміни, входять у життя розгорнуті лади й розстрільні.

Цей період дає Clausewitz'а, що приймає ідею кількости, як істоту Наполеоновської системи і на ній опірає свою філософію війни. Під час, коли пропагований Кляузевітцем «спартанізм» стремить до перетворення держави у воєнну машину, — уярмлена сила пари починає перетворювати державу в машину промислову. Від того часу військо і машина перестають бути слугами людей, а замінюються в їх панів. З того часу над життям запановує боротьба мас, а Дарвін, Маркс і Кляузевітц стають пануючою трійкою XIX і XX-го століть.

В ділянці озброєння в першій половині XIX-го століття можна зазначити два першорядної ваги військові винаходи, а саме: ударний запальник (1814 р.) і циліндричний набій (1823 р.). Ці винаходи зробили революцію в тактиці піхоти: унезалежнили рушницю від непогоди та збільшили його

цільність. Це зробило карабін смертоносною зброєю століття, а винахід запалюючої речовини (капсуля) уможливив впровадження одноманітного набою (1847-1861 р.).

Цим змінам у військовій ділянці дотримав кроку поступ в розвитку парової машини, яка поклала військові підвалини під політику сили. Без парового корабля Велика Британія не поширила б своєї влади на морях, а Прусія, а пізніше й інші континентальні держави, не могли б впровадити в життя теорії Кляузевітца.

Кримська війна виявила вразливість дерев'яного корабля на вогонь артилерії, що започаткувало опанцернення кораблів. Однак, вартість нових опанцернених кораблів була оцінена лише під час громадянської війни в Сполучених Штатах. Під час цієї війни, в 1861 році, дійшло до зустрічі двох панцерних кораблів, які, після двогодинного вогневого бою і взаємного наїзджання — роз'їхалися, не вирішивши бою.

Щодо залізниці, то першою державою, яка оцінила її військове значення, була Прусія, а першим генералом, що поставив залізничну стратегію на належний рівень, був Мольтке.

Почавши від 1866-го року, з'являлися щораз більше війська, які складалися з короткотермінових поборових, що були озброєні у відзадкову рушницю (гвинтівку)*) Цю рушницю перша впровадила Прусія, в 1861 році. Рівнож в артилерії, на місце негвинтованої гармати, впроваджується відзадкова — нарізна гармата.

Найбільший поступ у військовій ділянці принесла домова війна в Сполучених Штатах Америки. Головно торкається це нових винаходів. Побачили тоді світло, магазинкова рушниця, скоростріл; випробувані були торпеди, сухопутні міни й морські, польовий телеграф, світляна сигналізація, сигналізація прапорцями, дротяні перешкоди, дерев'яні овинені дроти, гранатомети, ручні гранати, гранати з крилами ракети та різного роду мінові пастки. Крім цього, уживано було панцерні потяги, вибухових бальонів та карабінових набоїв. Рівно ж вимагано впровадження прожекторів, смердячих стрілен (задушливої дії); пропоновано вжиття вогнемету. А укоронуванням усього цього було затоплення корабля «Housatonic» конфедерацьким підводним човном, що порушувався людською силою.

Далі автор переходить до війни Австрійсько-Пруської, що відбулась в 1866 р. Ця війна не принесла великого поступу.

---

*) За словником І. Ільницького-Занкевича: „Deutsches u. Ukrainisches Militär wörterbuch". — Berlin, 1939.

Американські досліди не дійшли ще до Европи. Натомість, Австрійсько-Пруська війна виявила велику перевагу відзадкового карабіну над карабіном, ладованим через люфу. Під оглядом політичним, наслідком цієї війни було збільшення людности Прусії на 24 мільйони, що дало їй перевагу на одну третину над Францією.

У війні Французько-Пруській яскраво зазначились вищість відзадкової гармати пруської над французькою, ладованою від переду. Ця війна рівно ж виказала конечність переказання командирами командування в руки Головного Штабу.

Мир, що постав по Французько-Пруській війні, був періодом нових винаходів. Поліпшено, зглядно винайдено, підводну міну, підводний човен, малокаліберовий карабін магазинковий, кулемет, бездимний порох, скорострільну гарматку з опороповоротником. Гармата ця, завдяки засягові своєї дії і скорострільності, стає пануючою зброєю, відзискує знову перевагу над карабіном, що він мав свого часу над гарматою без опороповоротника.

Крім того, цей період відзначився постанням економічної «февдальної системи»: в ній місце февдальних баронів посіли фінансисти, промисловці й підприємці. В руки цієї групи переходять справи війни й миру. Це явище дуже влучно окреслив Мольтке словами : «сьогодні біржа осягла такі впливи, що може для оборони своїх справ, випровадити армії в поле».

Візію війни, що мала б закінчити цей період, найкраще представив польський жид, банкір I. S. Bloch у трьохтомовій праці під наголовком «Майбутня війна», — що була видана в 1897 році. В цій праці він передбачає не тільки політичні й господарські наслідки майбутнього конфлікту, але рівно ж переміни в тактиці й у засобах бою.

РОЗДІЛ VI («Нафта») генерал Фуллер розпочинає твердженням, що два винаходи зреволюціонували війну, а саме: мотор внутрішнього горіння й радіо. Винахід мотору внутрішнього горіння впровадив транспорт моторовий, що змінило обличчя війни на землі й уможливило опанування повітря; це опанування перенесло війну в третій вимір. Другий винахід — радіо — поконав час і простір. Ці та ще інші винаходи перетворили революцію промислову в цивілізацію технологічну. Однак цей важливий факт не був спостережений військовиками, які були відокремлені від цивільного життя й не зауважили, що діється.

Цьому треба приписати дуже багато, просто абсурдальних тверджень, як наприклад: «битви в укріплених таборах, подібних до таких як під Плевною, або під Мукде-

ном, ніколи не будуть мати місця у війні з армією французькою», або — «... в битві треба дотримуватись тільки одної засади, а саме — атакувати».

Божищами цих «ересей» були — генерали Foch. Grandmaison, Langlois. Вони заснували школу військової думки — «думки, що могла ревалізувати тільки з Суданськими дервішами». Їх вихідною точкою було твердження, що «мораль — це найкраща відповідь на кулю». Прикладом цього може бути таке розуміння Foch'а, що цитуючи слова Josepha de Maistre, що «програною битвою є така битва, про яку думається, що її програлося, бо ж битви не можна програти фізично», — додає від себе, що битва може бути програна, або виграна тільки морально. Завдяки такому розумінню Foch дійшов до такого афоризму: «виграною битвою є така битва, після якої не визнано себе за побитого». Розповсюджувачі подібних байок забули, що наступ може мати бажаний успіх тільки тоді, коли повернемося до істоти Наполеоновської офензиви, — що «війну робиться артилерією». В наслідок вищезгаданих помилкових поглядів французьке військо вийшло на війну з доктриною наступу, але без тяжкої артилерії.

Трохи краще представлялася справа у німців. Однак і вони не витягнули повних висновків, а обмежились тільки збільшеням тяжкої артилерії, замість того, щоб оперти організацію війська на панучу зброю — гармату. Якби військо німецьке було організовано навколо гармати і скорострілу, а не навколо карабіну повторального, то німці перемогли б Францію. Це виявила 1-ша світова війна. Після короткого періоду рухомих боїв, що значно скривавили обидві сторони, дійшло до застою й війна набрала вигляду позиційних дій. Над полем бою запанували скоростріл і гармата. Не будучи в силах проламати фронту, Союзники поклали усі свої надії на морську бльокаду, на що німці відповіли безкомпромісовою війною підводних човнів. Проблема проламання оборони була розв'язна тільки в 1917 році повзами (танками).

Наслідки цієї війни були революційні. Під оглядом політичним вона повалила три імперії: німецьку, російську й австрійську. Під оглядом господарчим і фінансовим вона знищила переможених і, за винятком Америки, цілковито вичерпала переможців.

Не менш революційним був і характер 1-ої світової війни. Вона відкинула моральність і санкціонувала страхіття і терор як середники битви психологічної. Крім того, вона показала, що перемогу дає не кількість війська в полю, а потенціял промисловий.

Як переважно буває, після катастрофи 1-ої світової війни, властиві висновки витягнули переможені. Німці, Совєтська Росія й уменшому ступені — Італія, зрозуміли, що після лекцій останнього конфлікту потрібно було збільшити: 1) авторитет політичний, 2) народню дисципліну, 3) самовистарчальність господарчу і 4) технологію. А тому, що цих посунень вимагала війна, зроблено було висновок, що це треба впровадити в життя вже в часі миру, щоб бути готовим до війни.

Реформи ці провадили до автократії, регляментуючи автаркії і механізації; усе це творило нову концепцію цивілізації. В такий спосіб дійшло до того, що переможені замінили славний вислів, що війна є дальшим тягом мирної політики — новою формулою, що «мир є дальшим тягом воєнної політики».

Якщо йде про переможців, то вони, подібно до середньовічних «чорнокнижників», наложили клятву й намагались накласти інтердикт на нову зброю.

Переворот, що був викликаний появою літака, танка та бойових газів, не був жадною державою належно оцінений. Навіть Німеччина й Росія, дві держави, що займали чолові місця в озброєннях, замість того, щоб організувати свої війська довкола танка, підпертого літунством, обмежились на створенні двох відмінних військ: одного, що можна було назвати «рукодільним» і другого, що можна було б назвати машиновим. Натомість на добро тих держав можна зарахувати те, що вони не відокремили свого літуства від решти війська, — що устерегло їх, згідно з твердженням генерала Фуллера, від прийняття помилкових теорій Doheta, Mitchelle Severskyego, які в літаку бачили таку потужну зброю, що всі інші роди зброї здавалися їм малозначущими.

Тим часом у ділянці промисловій щораз скорший поступ допоровадив в короткому часі до надпродукції, яка в свою чергу викликала безробіття. Держави, що вийшли з 1-ої світової війни переможені не могли собі на це дозволити і впровадили примус праці та спрямували робочу силу до воєнного промислу, продукцію якого можна було зужити тільки на війні.

В такий спосіб постали дві суперечні собі концепції миру — нового і старого порядку. Метою нового порядку було зорганізування самовистарчальних бльоків із держав, пов'язаних грішми, що були оперті на здібності виробничій. Метою старого порядку було затримання дотихчасового стану в надії, що стара грошева система розв'яже в якийсь, ближ-

че нескреслений, спосіб проблеми, що спричинила техніка. Це, на думку Фуллера, допровадило до нової війни.

Друга світова війна була нагодою до сконфронтування різних воєнних теорій; між ними на чоло висовувались такі:

1) Вартість народу під зброєю, як знаряддя боротьби, згідно з теорією Clausewitz'a.

2) Вартість механічних військ панцерних, згідно з теорією генерала Фуллера та інших.

3) Вартість лініярної оборони, що була репрезентована оборонною лінією Maginota.

4) Вартість бльокади з концепціями британськими.

5) Вартість теорії Doheta атакування промислу і волі народу.

6) Вплив повітряних сил на наземні сили і морські.

Перед розважанням над цими технічно-тактичними проблемами — необхідно розглянути стратегічні рами, що в них були ці проблеми оправлені.

Починаючи розважання над повищими проблемами, треба ствердити, що існують дві стратегії: стратегія знищення і стратегія виснаження. Перша стремить до вирішальної битви, друга — вважає битву одним із багатьох засобів (як маневр, або натиск господарчий), що за їх допомогою осягається політична мета. В сучасному, коли військо залежне є від промислової продукції, стратегія знищення має бути успішно перепроваджена шляхом опанування тих частин краю, без яких противник не може продовжувати боротьбу. Підтвердила це війна Німецько-Польська в 1939 р. й війна з Францією в 1940. Натомість, війна проти Росії в подібний спосіб не могла бути розіграна, а то з причини величезного простору. Совети це зрозуміли і з самого початку застосували стратегію виснаження ворога, а потім перемінили її на стратегію знищення. Але на таку комбінацію двох стратегій може собі дозволити тільки Росія.

Далі автор переходить до розгляду вищенаведених теорій:

1) Якщо йдеться про вартість народу під зброєю, то вона була підтверджена, але в іншому вигляді, ніж бачив її Clausewitz. Щоправда, держави змобілізували всіх громадян, здібних до зброї, або до праці. Але тільки невелика частина з-поміж них вирушила в поле. Решту поглинули фабрики, міліція, пожежна служба, протилітунська оборона тощо. Clausewitz бачив нарід під зброєю в касарнях, а друга світова війна спрямувала його до арсеналів.

2) Вартість панцерних військ була безумовно доказана. Всюди, де був добре вжитий танк, він виявився зброєю

вирішальною. І тільки у війні проти Росії в 1942 і 1943 рр. успіхи його були обмежені помилковою тактикою німців та відсутністю тереново-транспортних засобів, що, не послуговуючись дорогами, могли б довозити постачання. Засадничою помилкою німців було впровадження в бій проти Росії цілости панцерних сил, без затримання певної їх частини в резерві для підміни з'єднань першого ешелона, — що дало б можливість не послаблювати темпа наступу. Наступаючи в дуже глибокому просторі німці «втратили віддих», і, не маючи більше машин, повернулися до людської сили, а тим самим ще більше закоркували комунікацію і дали змогу совєтській панцерній зброї окружити і знищити малорухливу таку силу.

3) Вартість оборони ліній супроти панцерних військ виявилися не дуже великою. А сталося це тому, що в умовах рухомої панцерної війни, оборона повинна бути більш стратегічною, ніж тактичною, а саме: повинна сильно опиратися на просторі, як на чинникові виснаження противника, ніж на перешкодах, як чинникові спротиву. В подібних діях не існує оборони лініярної, ані незаводної оборони постійно. Натомість, існують тільки дві можливости, що допровадили б противника до такого вичерпання, яке дозволило б вирвати у нього ініціятиву — в наступі — йти вперед, в обороні — відступати. Подібно, як в кожній кінноті, оборона і наступ залежать від рухливости.

4) Вартість морської бльокади є найбільшою, якщо вона позбавляє противника свободи рухів на суходолі. І навпаки, вона тратить своє значення, якщо противник залишить собі можливости здобуття нових джерел забезпечення. Гострота бльокади зменшується рівнож в наслідок щораз більшого застосування синтетичних і заступних матеріялів. Рівно ж щораз більше зменшує вартість морської бльокади — повітряна бльокада, що атакує конвої і бомбардує порти.

5) Вартість теорії Doheta автор оцінює в такий спосіб: «Бомбові атаки на ворожі промислові центри та цивільну людність, як засіб швидкого закінчення війни, були коштовним фіяском. Акція ця не тільки продовжила війну, але захитала підстави майбутнього миру. В 1939-42 рр. кожна велика офензива ясно вказувала, що успіх дій, а тим самим швидке закінчення війни, залежить від інтегрального пов'язання сил — суходольних і повітряних. Помимо того, від 1942 року британці й американці поклали головний натиск на те, що називалося «стратегічним бомбардуванням». Наслідок був такий, що замість одної скоординованої офензиви, провадилося дві окремі битви — одну на сухо-

долі, з недостатньою літунською силою, а другу — проти ворожих міст з надмірною кількістю середників. Шкоди культуральні, страти в людях і забудованнях були величезні. Рівно ж не був узгляднений факт, що в цивілізації промисловій знищення ворожого промислу повинно безумовно виважити з завіс майбутній мир. Для того, щоб узаснити назву «стратегічного бомбардування» належало б, після заспокоєння потреб війська, решту бомбових сил спрямувати не проти центрів промислових, але проти джерел енергії і проти комунікації. Якби німецькі копальні вугіля й осередки продукції синтетичного палива знаходилися під постійним бомбардуванням, то німецька тяжка промисловість стала б. Правда, при кінці війни така система бомбардування була застосована і допровадила Німеччину до цілковитого упадку — із-за недостачі палива.

6) Вплив повітряних сил на сили суходільні і морські є величезний. Під час самостійних дій літунства, тактика літунської атаки була так брутальна, як атака колишньої кінноти, а іноді так приголомшуюча, як під час налету на Гамбурґ, в літі 1943 року. Але найбільших успіхів літунство осягнуло тоді, коли співдіяло з військом, або фльотою. Доказом цього може служити кампанія французька 1940 року, Британський наступ в Північній Африці в 1942-43 рр. та інвазія на европейський континент. Подібне було і на морі, — дії на Кораловім морі в 1942, і на островах Філіпінських 1944 р.

Однак найбільшого перевороту доконав літак в ділянці повітряного транспорту, як при перевозі військ повітряного десанту, так і при використанні його для цілей постачання.

Якщо йдеться про винаходи, які принесла II-га світова війна, то їх є багато. У великій мірі відноситься це до уліпшення різного роду зброї. Але найбільш революційним винаходом була літаюча бомба та ракета. Спеціяльно це торкається останньої, бо збільшення засягу дії ракети допровадить до того, що її нищівна сила буде гльобальною. До цього треба додати, що як літаюча бомба так і ракета зредукували фізичний уділ людини до мінімума. Живемо в надзвичайних часах. Війна з кожним днем стає щораз більше змаганням поміж винахідниками і щораз менше — битвою поміж вояками. Це так очевидно, що щораз більше постає потреба шукати «винахідного генія», і то не стільки поміж тими, що винаходять нові середники бою, скільки поміж тими, що, за допомогою сполучення старих і нових середників бою та уставлення їх довкола пануючої зброї, — проектують нові военні організації, винаходять нові ар-

мії та нові фльоти. Оскільки категорія винахідників нових засобів бою є споріднена з уявою (фантазією), оскільки категорія винахідників нових воєнних організацій є пов'язана розумованням.

Людина, що сполучила струною два кінці палиці, винайшла лук. Людина ця була з фантазією. А той, що трапив на думку звести лучників і вояків, озброєних в сполученні групи — був резонером. Прикладом подібного роду винахідности може служити приготування й організація інвазії Нормандії з барками для висадки на пляжах, ущільненими механічними возами та штучними портами.

РОЗДІЛ VII («Нафта II») — це як доповнення і замкнення попереднього розділу.

В цьому розділі автор наводить ряд думок і розважань своїх та чужих на тему війни і її впливу на цивілізацію. Автор доходить до висновку, що як довго машина буде управляти війною і миром, так довго існуватиме блудне коло, а саме: машина викликає безробіття, безробіття зміцнює мілітаризм, мілітаризм, щоб усправедливити своє існування, потребує ворога; політика робить цього ворога, — надслідком чого є війна, що ліквідує на певний час безробіття.

На думку генерала Фуллера, такий процес вже знаходиться в зародку. Щодо питань військових — генерал Фуллер висловлює опінію, що наближається кінець війська, як він називає «війська до всього», а надходить період війська «спеціяльного призначення». Узасаднює він це тим, що кожна важлива воєнна проблема може бути швидко й економічно розв'язана тільки при вжитті спеціяльно для того приготованого інструменту. Військо «спеціяльного призначення» вимагало б передовсім нового типу Головного Штабу — органу, що подібним був би до заряду великого підприємства. Окрема секція цього штабу повинна була б займатися кожною новою проблемою, спеціяльно й безупинно досліджувати її в світлі наукового і промислового поступу та постійно подавати винахідникам умови, яким повинна відповідати зброя, яка потрібна для розв'язування цієї проблеми.

Розважаючи над наслідком II-ої світової війни, автор підкреслює, що Европі загрожує здеградування її до ролі причілка Азії. Є це наслідком того, що Велика Британія і Сполучені Штати відчинили російським ордам браму Східньої Европи.

Остаточною думкою автора є те, що по періоді «Pax Romana» і «Pax Britanica» надходить період, в якому над світом запанує «Pax Americana», або «Pax Sovetica».

В РОЗДІЛІ VIII («Атомова енергія») генерал Фуллер зупиняється над наслідками появи атомової бомби і доходить до таких висновків:

Перше — бомба атомова підтверджує його опінію, що була оголошена ще в 1919 році і наведена в розділі 1-му, а саме: оскільки є можливий винахід властивої зброї, то ця зброя творить 99 процентів перемоги. Стратегія, командування, провід, відвага, дисципліна, постачання, організація та всі моральні й фізичні складники, що співдіють у війні, є нічим в порівнянні з великою перевагою зброї і творять вони що найбільш один відсоток цілости.

Друге: хоч бомба атомова не заперечує «права мілітарної еволюції», — що голосить про достосування військ до оточення, яким є цивілізація, з котрої вони вийшли, — то принаймні наразі відвертає те право, бо робить з війни оточення, до якого цивілізація мусить достосуватися, або згинути.

Третє: бомба атомова підтверджує, але й одночасно заперечує твердження автора, що «і якість б'є кількість, а не тільки більша кількість меншу». Зброя атомова підтримує цей вислів автора, що завдяки **«відпролетаризуванню»** війни, вона валить тепер уже абсурдальнну засаду народу під зброєю та редукує кількість війська, що бере участь у битві, до мінімума. Натомість, завдячує вона вищенаведеному твердженню, бо її нищівна потуга — так велика, що скорше збільшення кількости бомб, а не їх якість, будуть вирішувати про знищення противника.

Четверте: тяжко наразі категорично висловлювати щодо слушности, або неслушности «Сталого права Тактичного чинника», яке каже, що наслідком появи нової зброї є рівно ж поява протисередника. Дотепер завжди так було. Одначе, постає питання, чи в цьому випадку, поки дійде до катаклізму, з'явиться відповідний протисередник на час. Справа не представлялась би так грізно, якби була надія, що людськість знову осягає рівновагу умислу і почне знову трактувати війну, як середник політики, а не виключно, як середник катаклізму. Надії на це дуже малі. Навпаки, заноситься на те, що народи тепер будуть битися за поклади урану, або іншого сирівця, з якого будуть робити знаряддя знищення, так як попередньо билися за золото, залізо, вугілля і нафту. Виходячи з останнього заложення, треба застановитися, який вплив на війну може мати бомба атомова.

Передусім треба ствердити, що останній конфлікт і у відношенні до майбутнього буде зовсім застарілим. Бо як довго метою війни буде тільки нищення, виряд сучасних

збройних сил буде видаватись тільки на злом. У війні поміж ляборaторіями не буде потрібно війська, повітряної сили, або воєнної фльоти. Їх місце заступить всемогутня ракета, що буде порушувана атомовою енергією та виряджена в атомову комору ладункову. Одинокою метою цієї ракети буде подмух.

В зв'язку з цим можна собі уявити цілі країни, оточені радаровими станціями, що будуть стало прислуховуватись та очікувати на перший сигнал, що заповідатиме загладу. Недалеко від станцій будуть укриті дві тактичні організації атомових ракет, — одна зачіпна, друга — оборонна. Перші будуть спрямовані на чужі міста в цілому світі тому, що перед вибухом війни — виповідження війни було б божевіллям: жаден нарід не буде знати, котрий з решти народів є властиво противником. Друга організація буде керована радаром. Коли будуть засиґналізовані надлітаючі наступальні ракети, ракетні оборони будуть автоматично викинуті в стратосферу й вибухнуть там у часі, який вирішить радар. Ця, позбавлена шуму, битва поміж подмухом і протиподмухом буде відбуватися на височині сотні миль над землею. Час-від-часу прорветься якийнебудь напасник, і тоді Лондон, Париж або Нью-Йорк обернеться у височенний гриб диму і куряви. Тому ніхто не буде знати, що діється... і хто з ким б'ється, про що властиво провадиться війна.

Війна ця буде провадитись так довго, аж поки буде знищена остання ляборaторія. Після цього, якщо на землі лишиться яке-небудь життя, без сумніву буде скликана конференція, що вирішить, хто є переможцем, а хто переможеним, при чому останній буде з місця зліквідований першим, як злочинець війни.

Абсурдальність війни є зовсім ясна, але помимо того, перспективи на майбутнє не є радісні. Бо вже тепер сучасні політики мішають військові середники з політичними цілями. Це автор називає «помилкою черчілевською». Звичайно, можна б цього уникнути, якщо б порадились у Clausewitz, який докладно окреслив, чим повинна бути війна для політики («продовження державної політики при вжитті інших засобів»), а чим для вояка («нічим іншим, як тільки поєдинком на більшу скалю»). Помимо того, що ці два аспекти взаємно доповнюються, цілі політика і вояка є різні і противні собі. А тому ціллю першого повинна бути поміркованість, другого — насильство. Якщо поміркованість буде заслонено насильством — війна із знаряддя перетвориться на пана, що унеможливить поворот до поміркованости, якої вимагає мир.

Усе це ясно представляє Clausewitz в слідуючих словах: «Підпорядкування політичного пункту бачення військовому є противне здоровому розсудку, тому що політика зделярувала війну; політика є чинником розумовим, війна — тільки знаряддям, а не навпаки. Тому підпорядкування військового пункту бачення політичному є одинокою можливістю».

Тепер постає питання, чи бомба атомова може бути засобом для продовження війни в розумінні Clausewitz'a, а не в розумінні Черчіля. Згідно з думкою автора, це є можливим оскільки, згідно з правом «сталого тактичного чинника» буде винайдений який-небудь контрсередник проти неї. Але якщо цей середник не буде негайно винайдений — війна, після Clausewitz'a, буде неможлива з причини занадто великої нищівної потуги, що посідає атомова бомба.

Одинокою можливістю, що запобігла б цьому — це запанування миру, який би усунув причини майбутньої війни. Це повинно бути доконано після наукового викриття й дослідження причин війни. Автор доходить тут висновку, що причини останніх воєн були натури фінансової і господарчої. Прихід до влади Гітлер завдячував господарчій руїні Німеччини, — що спричинив Версальський трактат, — та безробіттю, що було наслідком накинутого переможцями повороту до золотого штандарту. Започатковане Гітлером відірвання Німеччини від стандарту золота виявилось так відповідно посуненим для відбудови господарчого життя, що створило правдиву небезпеку для господарки держав, що трималися ортодоксальних метод економічних. Для поперття цих тверджень автор наводить опінію британського міністра закордоннної торгівлі, голови Вестміністерського Банку, що була виглошена в 1938-1939 рр., як рівно ж факт проголошення в критичнім моменті для Альянтів (1914) Атлантійської карти, що потім, коли перемога Альянтів вже була певна, була заступлена укладом Bretton Wood з його золотим стандартом та укладом в Димбартон Оокс з його пляном господарчого знищеня Німеччини.

Автор не вірить у добровільне усунення народами фінансових і господарчих причин майбутньої війни й висловлює думку, що ці причини будуть автоматично виеліміновані завдяки новим винаходом в ділянці атомовій, що нарешті дасть людині віддавна пошукуваний нею «філософський камінь» та започатокує «Вік Достатку», в якому зникне вартість золота, позички, борги, закордонні ринки, тарифи і т. п.

Але в цілковите виелімінування війни генерал Фуллер не вірить. Натомість передбачає, що буде винайдений якийсь

протисередник, що зменшить небезпеку безпосереднього поцілення атомової ракети. Одначе, завдяки великій нищівній силі атомової ракети, навіть найкращий засіб оборони не вистачить і не забезпечить краю від знищення. Тому відповіддю на напад атомової ракети не може бути така сама ракета, — треба шукати іншого способу до розв'язання цього питання. Таким розв'язанням може бути удар на ворожі злагоди для викидування атомових ракет і знищення їх і в такий спосіб закінчити війну. Такий удар може бути виконанний тільки десантом війська на повітряних кораблях, які порушуватимуться атомовою енергією з швидкістю тисячі миль на годину. Якщо подібний середник буде вжитий, війна може знову стати тим, чим була — знаряддям політики, а не ціллю самою в собі.

Василів Леонід (майор)

Вплив різних, незалежних від людської волі, чиннинів на вислід бою

Військовий теоретик, німецький генерал Кляузевіц, у своїй монументальній праці «ФОМ КРІҐЕ» вираховує чинники, які на полі бою витворюють певну атмосферу, від якої залежить перебіг бою чи певної бойової акції. Тими чинниками є: небезпека, фізичний і психологічний стан, непевність положення, а також припадковість, або нездійснені надії, які покладалися на військо чи поодиноких осіб; ці останні чинники він називає «фрікціонен»*).

На війні дуже часто добрий вислід бою залежить більше від того, чи пощастить виелімінувати фрикції, як від того чи були витягнені логічні внески й узяті правильні постанови. Швайцарський полк. Єрнст, з праці якого я користався, каже, що для старшин, які належать до армій, що ніколи не воювали, дуже тяжко уявити собі ту чи іншу подію на полі бою, не беручи в ній участи. Так само можемо сказати й ми, українці, бо ми рівно ж, за винятком нечисельної групи, не брали участи в тій війні. Однак між нами є велика різниця, бо коли взяти назагал, то майже всі українські старшини запізнані з атмосферою бою, бо брали участь принаймні в одній війні, а яка б війна не була, більше чи менше змодернізована, вона має всі ті чинники, про

---

*) З огляду на те, що не можна знайти українського відповідника «Фрікціонен», ми будемо в дальшому викладі називати «фрикція».

які говорить ген. Кляузевіц (фрикції). Однак швайцарська армія має можливість нормального вишколу, перепровадження маневрів, дослідів і т. д., чого на жаль ми, українці не маємо. Правда, що як би ми добре не приготували навчання, в якому старалися б впровадити вищезазначені чинники, то таке навчання не дасть нам дійсности бою, а коли ми ще додамо фантназії, витворюючи штучні ситуації, то це буде лише гамувати перебіг навчання.

Приклад такої штучної ситуації з додатком фантазії подає німецький генерал. Підчас воєнної гри в терені, синя дивізія переслідує червоних з півночі на південь і перебуває 15 кілометрів на північ від річки, що тече зі сходу на захід. Дивізія має одну добру дорогу, що в місцевості М. переходить через річку, і в тій місцевості дивізія хоче на другий день здобути переправу й захватити непошкоджений міст. На другий день рано розвідка доносить, що ворог опустив місцевість М. і обсадив південний берег. Дивізія негайно наказує одному полкові опанувати місцевсть М. і створити мостовий причілок. Не доходячи 2-х кілометрів до місцевости, полк раптом затримався, хоч не було спереду чути жадної стрілянини, а, крім цього, розвідка ще раз ствердила, що місцевість вільна від ворога. В короткому часі командир полку дістає повідомлення, що дорога затарасована, а зійти з неї полк не може, бо по боках дороги — великі природні перешкоди, а тому полк просить прислати якнайскоріше саперів для очищення дороги. Командир полку дуже здивований таким повідомленням і разом з командиром дивізії, який над'їхав, рушають до передового куреня і застають командира куреня з керівником навчання; цей останній, вже в їх присутности, каже курінному, що його курінь не може дальше посуватися, бо звідси аж до річки дорога затарасована різними возами і що по ній може з трудом посуватися піший; направо й наліво не можна зійти, бо навіддаль 10 метрів з однієї й другої сторони протікають канали двометрової глибокости. Командир куреня дивиться здивовано на керівника навчання і каже: «якщо так близько ворожі колони стоять переді мною і не стріляють, то вони правдподібно не хотять більше битися й тому мені легко очистити дорогу й зайняти місцевість, про яку мова в наказі». Тоді керівник каже: «я забувся додати, що в цій колоні немає ані одного чоловіка». На це командир запитує його: «скільки там може бути колон?» — «26 батерій» — відповідає керівник. Командир куреня здвигнув раменами і каже, що нічого з цього не розуміє. На це з піднесенням керівник каже: «26 ворожих батерій!» Завдяки так витвореній ситуації, дивізія простояла 4 години і тим самим дала ворогові час уміцнитися.

Під час обговорення цього навчання, високий начальник сказав: «Кожний керівник навчання має право витворювати різні ситуації, але це не може переходити меж можливостей, бо може статися так, що учасники таких навчань не будуть брати їх поважно».

Однак ця не реальна ситуація стала дійсністю 10 червня 1940 р., коли німецька 44 піхотна дивізія мала опанувати переправу на Оїсе біля Понт Ст. Максенс у Франції. Коли дивізія наближалася до місцевости, то французи висадили міст і по цей бік залишилася вся дивізійна артилерія, яка затарасувала дорогу, і німці мали вимушену одноденну затримку. Як бачимо, вимушену затримку дивізії викликав випадок.

Який має вплив припадок на дальший хід подій — для підкреслення — наведу приклад з власного досвіду.

Під час боїв з партизанами в Словаччині я одного разу дістав наказ передати свій відтинок німцям і машерувати з відділом до місцевости Х, яку мав осягнути о год. 4 рано і там дати воякам двогодинний відпочинок. Вирушив я о год. 12-й ночі; ніч була темна, дорога погана, провадила вона через гірський залісений терен, в якому грасували червоні партизани. Для забезпечення свого табору, що ма-

Передача прапору начальникові Відділу СУВ в Крейщнах

шерував на кінці колони, я визначив чоту з кулеметом. Коли я, по двогодинному марші, зарядив відпочинок, то ствердив, що бракує одного воза й чоти. Я стратив цілі дві години, поки віднайшов свою «згубу», а військо стратило відпочинок і, не відпочивши, війшло до нової бойової акції. Пізніше виявилося, що зараз, по вирушенню з місця, останній віз попсувся й затримався, а командир чоти, думаючи, що це затрималася колона, наказав чоті рівно ж затриматися. Як бачимо, — на відпочинок війська вплинули: й випадковість поламання воза й помилка командира чоти, що не ствердив причини затримки воза.

Таких прикладів можна навести безліч, тому не будемо затримуватися, а перейдімо далі.

Націям, які не провадять воєн, або таким, що не мають власного війська, а мають лише колишних вояків, які в найкращому випадку згуртовані в комбатантських організаціях, нічого більше не залишається, як студіювати літературу тих армій, які мають великий досвід з останньої війни. Правда, і цей спосіб є зв'язаний для нас з великими труднощами, бо не вся військова література є приступна для нас, як рівно ж дуже перешкоджає цьому незнання чужих мов.

Правда, що у військовій літературі трудно знайти донесення, які давали б правдивий життьовий образ з поля бою, а якщо і є такі, то вони переважно стосуються проблеми вищого керівництва, а менше малих відтинків. Якщо ж і трапляться описи й донесення з менших відтинків, то вони переважно суб'єктивні, бо той, що подає ці донесення, часто не має відповідних підстав — це одно; а друге — це те, що в таких описах або донесеннях часто на перше місце висувається особисті переживання. Одним словом, рідко трапляються бойові описи, які історично відбивали б певну акцію і одночасно мали б в собі дух модерної війни.

Недавно в рамах великої праці американського генерального штабу: «У.С.А. (Америка) в ІІ-й світовій війні» з'явився опис трьох бойових акцій, що їх перепроваджувано в стисло обмеженому часі й терені.

В цьому описі знаходимо подробиці перебігу бою куреня, сотні й чоти. Читач має змогу докладно стежити переживаня малих підрозділів, а навіть і поодиноких вояків. Книжка ця опрацьована на підставі багатьох документів, рапортів та зізнань полонених. У деяких випадках на тих теренах, про які йде мова, відтворювалися бойові сцени, де участь брали ті, що в часі війни там билися.

Опис цих боїв є суворо об'єктивний, без жодних прикрас, не звертається навіть уваги на престиж деякіх командирів, подаються помилки, як командирів, так і війська. Ця

книжка подає досить виразно, як, на вигляд, маловажні випадки впливають на хід бою.

Опис першого бою.

Форсування американцями Мозелі біля Дорнот-Арнавіль (С. Метц) у вересні 1944 року.

Акція ця розпочалася в атмосфері повної непевности щодо стану, як рівно ж незнання німецьких намірів. Американці були тієї думки, що німці будуть на Мозелі ставити слабий опір і що американцям пощастить сфорсувати річку без поважних боїв. Для виконання цього завдання американці призначили 7 панцерну дивізію, яка розпочала акцію без ґрунтовного підготування, в надії, що вона без жодних труднощів опанує той чи інший міст. Насправді німці були міцно рішени боронити Метц по обидвох берегах Мозелі. Для цього вони створили боєздатну групу з старшинських і підстаршинських кіл і обсадили форти, які американці вважали перестарілими й безвартістевими.

Німецький резерв у силі одного панцерного полку випадково був розміщений недалеко від того місця, де американці мали замір переправитися через річку. Про це все американці не знали, вони не мали на своїй мапі форту Дріянт, який своєю артилерією з західнього берегу, флянкував місце переправи. Така оцінка стану американців постала в наслідок фальшивих донесень. У штабі американського корпусу від довшого часу панувала думка, що частини 7-ї панцерної дивізії ще пополудні 7 вересня переправилися на другий бік річки й утворили там мостовий причілок; насправді розвідка намагалась човнами переправитися, але була німцями відбита. В наслідок фальшивої оцінки не було координації наступу, а лише плутанина й замішання. Частини 7-ї панцерної дивізії й 11 піхотний полк одержали один і той же відтинок для наступу. Біля форту Дорнот один курінь 11 полку натрапив на курінь 7-ї панцерної дивізії, який мав те саме завданння й той самий відтинок. Табори цих куренів затарасували дороги, поперемішувалися між собою, й треба було багато часу й зусиль, щоб навести порядок; врешті, курінь 7-ї панцерної дивізії, який змалів у наслідок дотеперішніх бойових дій підпорядкувався командирові куреня 11 полку. Завдяки цьому всьому наступ розпочався з досить великим спізненням. Наступ цей, і знову ж припадково, натрапив на два німецькі курені, що були недалеко розташовані. Спочатку наступ ішов пляново, американці створили мостовий причілок і в силі двох сотень швидко посувалися в напрямку форту Ст. Блезе. Наступаючі вже бачили каземати форту, але вогню звідти не дістали. Командир наступу не відважився атакувати

форт без артилерійського підготування, а тому відтягнув свої відділи назад на 400 метрів і зажадав артилерійського вогню. Коли артилерія відкрила вогонь, то багато стрілен влучило у власні відділи, які зазнали страти вбитими й пораненими. Відтягнення сотень назад і зажадання артилерійського вогню зовсім було непотрібне, бо фактично форт на той час не був обсаджений німцями.

В короткому часі німці відкрили сильний вогонь з гармат і мінометів, і німецька піхота вдарила в крило й плечі американців, що наступали. І тут знову немалу ролю відіграв випадок, а саме: німці думали, що американці здобули місцевість, що була положена на північ від місця переправи, і тому дали завдання сотні панцерних гренадерів відібрати цю місцевість. Коли сотня розпочала наступ, то ствердила, що місцевість в руках власних відділів, і тому вона пройшла цю місцевість і в дальшій своїй дії вдарила в крило й плечі американців, хоч і не мала цього заміру, ані наказу. В цій ситуації американці побачили, що є загрожений зв'язок з мостовим причілком і тому зарядили відступ. Відворот цей тривав три години, хоч віддаль до мостового причілку виносила півтора кілометра, а деякі стрільці повернулися назад аж на другий день ранком.

На мостовому причілку американці були стиснені, і їм не пощастило поширити його, так само вони відмовилися впроваджувати нові сили, щоб уникнути небезпечного змасування війська; рівно ж їм не пощастило збудувати переправи, а зв'язок і постачання, як рівно ж евакуацію поранених, утримували при допомозі човнів. 8 вересня й наступні дні німці завзято протинаступали й дійшли майже до американських становищ. Така близькість німців відстрашувала поранених американців кликати санітарів. Одного разу німці крикнули по-англійськи: «Припинити вогонь!» На щастя наказ цей був виданий з німецьким акцентом, і тому американці зорієнтувалися, що це німецький «підступ», і коли німці сунулися наперед, то дісталися під сильний вогонь і відступили назад. Другий «трюк», якого вжили німці — це стріляння світляними кулями високо вгору, щоб впровадити в блуд американців, що нібито німці не можуть добре стріляти, і тому можна безпечно навіть підноситися і тоді допіру німці відкривали цільний вогонь.

Бій за мостовий причілок тривав 48 годин, і американцям пощастило втриматися на ньому завдяки добрій підтримці артилерії. Гірше було з іншим курінем того ж самого полку, що збудував мостовий причілок коло Дорноту (Dornot) і мусів на третю ніч відступити на другий берег, при чому зброя й приладдя було кинуто у воду, а військо

переправилося в досить зимній воді за допомогою канату, що був протягнутий між обидвома берегами; тільки поранені були переправлені човнами. На обидвох цих причілках американці зазнали великих утрат.

Нарешті німці хотіли завдати американцям нищівного удару і викинути їх з мостового причілка. Наступ мав розпочатися по 45 хвилинах після того, як американці дали наказ до відступу. Визначений німцями час до наступу був просто ласкою для американців, однак і в цих, сприятливих для американцців, умовинах відступ не минув гладко: один відділ, що чекав на відступ, огорнула паніка, декілька човнів було поцілено вогнем артилерії, і вони разом із залогою потопилися. Однак більша частина війська досягнула другого берега поки німці розпочали наступ.

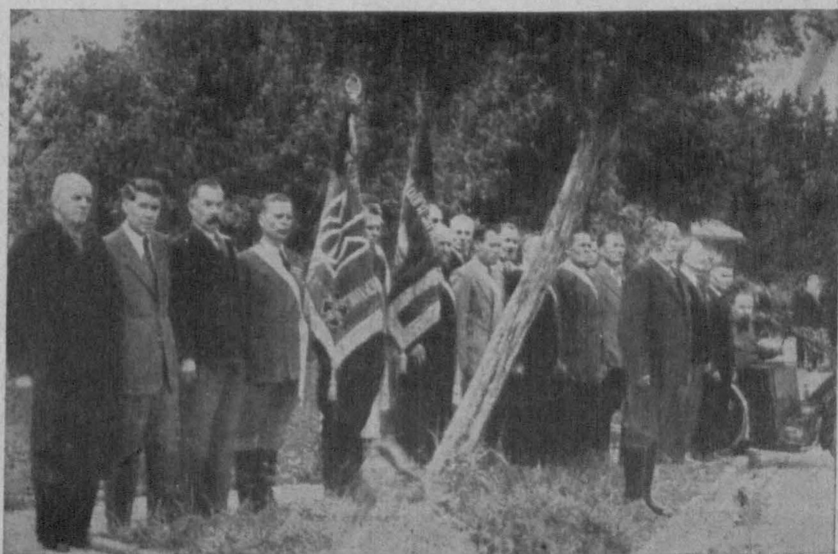
Один американський офіцер залишився на причілку, щоб переконатися, чи часом хто не залишився. Як знак, що причілок опущений, він мав вистрілити зелену ракету, і тоді американська артилерія мала спрямувати сильний вогонь на опущені ними становища. Випадково й німці обрали зелений колір ракети, на знак якої німецька артилерія мала перенести свій вогонь на той бік берега. Коли той старшина перешукував терен, то на своє здивовання і страх побачив вистрелену вгору зелену ракету, але, на щастя, він мав досить часу, щоб опустити небезпечний терен. Натомість, німці, що на той знак вирушили до наступу, дісталися під сильний нищівний вогонь американської артилерії й мусили опустити причілок. Один амерканський вояк, що заснув у «лисій ямі», був дуже здивований, збудившись, що немає власних відділів, натомість, побачив багато німецьких трупів. Але і йому пощастило переплинути на другий берег.

Друга акція, про яку буде зараз мова, відбувалася восени 1944 р. в Апенінах. Під час наступу на Готенлінію, що була міцно розбудована й замаскована на височинах, американці примушені були штурмувати, щоб пробити собі дорогу через гірський перевал. Одно з таких становищ перебувало на Монте Альтуцо, що панувало над гірським перевалом Гіого. Для здобуття Монте Альтуцо був призначений І курінь 338 полку. Під час перебігу цієї акції виникло стільки помилок і «фрикцій», що трудно було б у те повірити, якби не вірогідні докази.

Коли курінь дістав завдання пополудні 12 вересня 1944 р. наступного ранку здобути Монте Альтуцо, то в тому часі, як серед командного складу, так і у війську, панував оптимістичний настрій, викликаний чутками про швидке заламання німецького фронту в Італії, про малу бойову вар-

тість і слабе оснащення ворога, якого мали перед собою. Перед куренем на передполі була сотня 363 полку, яка ще перед полуднем просунулася наперед і мала наступної ночі зробити спробу взяти штурмом Монте Альтуцо. Командир сотні помилково думав, що він восягнув височини 782, що була недалеко від головної височини. Насправді ж сотня перебувала на височині 578, розташованої нижче й досить далеко була віддалена від Монте Альтуцо. Курінний I/338, коли стало темно, не міг у терені показати своїм підстаршинам мету й напрям наступу, а припущення, що сотня 363 полку, що нібито мала бути на височині 782 й у темряві могла ще далі просунутися, ще більше утруднювало плян наступу. В цьому стані командирові куреня здавалося, що йому взагалі не доведеться битися за Монте Альтуцо. Цілу ніч намагався курінний вияснити місце сотні 363 полку, але нічого не довідався; не дав йому потрібних відомостей і III/363, до якого належала сотня. Одного не зробив курінний, а саме: не вислав патрулів і не нав'язав з нею контакту. Таке занедбання тяжко собі пояснити.

Наступ, що розпочався, зробив лише малі успіхи. Ввечері 12 вересня сотня першої лінії просунулася наперед на півтора кілометра при висоті 200 м. Та сотня в певному місці перекрочила навіть німецьку лінію забезпечень, але

Відділ СУВ на збірці

з настанням темноти, мусила відійти назад. Неповодження це сталося, поминаючи теренові труднощі, в наслідок цілого ряду чинників (фрикцій). Радієве сполучення з чотами цілковито завело, піші зв'язкові помилилися в напрямках, які було тяжко виправляти під ворожим вогнем, і на це витрачалось багато часу; замість машерувати при чотах першої лінії, сотенний перебував на своєму обсерваційному пункті й тому не мав жодного впливу на них. Коли вже смеркалося, і він прийшов до першої лінії, то був дуже розчарований, що чоти зробили такий малий поступ, бо він сподівався, що вони перебувають далі. Вже в його присутності один чотовий наказав, без всякої причини, затриматися чоті й не посуватися далі. До цього дійшла ще повна непевність про місце сотні 363 полку; раз припускалося, що вона здобула Монте Альтуцо й перебуває там, другий раз — що її німці відкинули назад, і вона є перед ними. А насправді, по невдалому нічному наступі вона була відкинута німцями й перебувала далеко в долині, на боці від осі посування сотні 363 полку. На другий день, тобто 13 вересня, американці розпочали знову наступ, тим разом двома сотнями в першій лінії, одна обік другої, вздовж головного хребта. І тепер повторилося те саме, що й 12 вересня: радіо завело, телефонічне сполучення не функціонувало, бо нищилося вогнем німецької артилерії, а до цьо дійшло ще помилкове читання мапи. В наслідок цього всього ці дві сотні цілий день не могли знайти одна одну. Коли сотня А в наказовому напрямку посунулася далі, то сотня Б, що займала вихідні становища, в темноті, збилася з напрямку й опинилася 700 метрів на захід від наказаного напрямку. Сотенний вірив до самого вечора, що він на правильній дорозі й ніяк не міг зрозуміти, чому він не має зв'язку з сусідньою сотнею. Цікаве й те, що й у команді куреня не зорієнтувалися, що він подає помилкове, неправдиве своє становище. Помилка виявилася тоді, коли його сотня була обстріляла флянковим вогнем німецької оборони, і він зажадав підтримки своєї артилерії. Вірячи в те, що він перебуває на схід від головного хребта, він подав артилерії, як ціль, координати своєї місцевости й був немало здивований, коли недалеко від нього посипалися стріли власної артилерії, але пояснив він це тим, що артилерія помилилася. Допіру командир куреня, що обсервував вогонь артилерії, зрозумів справжній стан.

У такому стані обидві сотні билися без жодного з собою зв'язку і на власну руку. Сотня, що була на правильній осі, скоро дісталася під сильний німецький вогонь і мусила затриматися. Друга сотня, що була на фальшивій осі, здобу-

че неокреслений, спосіб проблеми, що спричинила техніка. Це, на думку Фуллера, допровадило до нової війни.

Друга світова війна була нагодою до сконфронтування різних воєнних теорій; між ними на чоло висовувались такі:

1) Вартість народу під зброєю, як знаряддя боротьби, згідно з теорією Clausewitz'a.

2) Вартість механічних військ панцерних, згідно з теорією генерала Фуллера та інших.

3) Вартість лініярної оборони, що була репрезентована оборонною лінією Maginota.

4) Вартість бльокади з концепціями британськими.

5) Вартість теорії Doheta атакування промислу і волі народу.

6) Вплив повітряних сил на наземні сили і морські.

Перед розважанням над цими технічно-тактичними проблемами — необхідно розглянути стратегічні рами, що в них були ці проблеми оправлені.

Починаючи розважання над повищими проблемами, треба ствердити, що існують дві стратегії: стратегія знищення і стратегія виснаження. Перша стремить до вирішальної битви, друга — вважає битву одним із багатьох засобів (як маневр, або натиск господарчий), що за їх допомогою осягається політична мета. В сучасному, коли військо залежне є від промислової продукції, стратегія знищення має бути успішно перепроваджена шляхом опанування тих частин краю, без яких противник не може продовжувати боротьбу. Підтвердила це війна Німецько-Польська в 1939 р. й війна з Францією в 1940. Натомість, війна проти Росії в подібний спосіб не могла бути розіграна, а то з причини величезного простору. Совєти це зрозуміли і з самого початку застосували стратегію виснаження ворога, а потім перемінили її на стратегію знищення. Але на таку комбінацію двох стратегій може собі дозволити тільки Росія.

Далі автор переходить до розгляду вищенаведених теорій:

1) Якщо йдеться про вартість народу під зброєю, то вона була підтверджена, але в іншому вигляді, ніж бачив її Clausewitz. Щоправда, держави змобілізували всіх громадян, здібних до зброї, або до праці. Але тільки невелика частина з-поміж них вирушила в поле. Решту поглинули фабрики, міліція, пожежна служба, протилітунська оборона тощо. Clausewitz бачив нарід під зброєю в касарнях, а друга світова війна спрямувала його до арсеналів.

2) Вартість панцерних військ була безумовно доказана. Всюди, де був добре вжитий танк, він виявився зброєю

вирішальною. І тільки у війні проти Росії в 1942 і 1943 рр. успіхи його були обмежені помилковою тактикою німців та відсутністю тереново-транспортних засобів, що, не послуговуючись дорогами, могли б довозити постачання. Засадничою помилкою німців було впровадження в бій проти Росії цілости панцерних сил, без затримання певної їх частини в резерві для підміни з'єднань першого ешелона, — що дало б можливість не послаблювати темпа наступу. Наступаючи в дуже глибокому просторі німці «втратили віддих», і, не маючи більше машин, повернулися до людської сили, а тим самим ще більше закоркували комунікацію і дали змогу совєтській панцерній зброї окружити і знищити малорухливу таку силу.

3) Вартість оборони ліній супроти панцерних військ виявилися не дуже великою. А сталося це тому, що в умовах рухомої панцерної війни, оборона повинна бути більш стратегічною, ніж тактичною, а саме: повинна сильно опиратися на просторі, як на чинникові виснаження противника, ніж на перешкодах, як чинникові спротиву. В подібних діях не існує оборони лініярної, ані незаводної оборони постійно. Натомість, існують тільки дві можливости, що допровадили б противника до такого вичерпання, яке дозволило б вирвати у нього ініціятиву — в наступі — йти вперед, в обороні — відступати. Подібно, як в кожній кінноті, оборона і наступ залежать від рухливости.

4) Вартість морської бльокади є найбільшою, якщо вона позбавляє противника свободи рухів на суходолі. І навпаки, вона тратить своє значення, якщо противник залишить собі можливости здобуття нових джерел забезпечення. Гострота бльокади зменшується рівнож в наслідок щораз більшого застосування синтетичних і заступних матеріялів. Рівно ж щораз більше зменшує вартість морської бльокади — повітряна бльокада, що атакує конвої і бомбардує порти.

5) Вартість теорії Doheta автор оцінює в такий спосіб: «Бомбові атаки на ворожі промислові центри та цивільну людність, як засіб швидкого закінчення війни, були коштовним фіяском. Акція ця не тільки продовжила війну, але захитала підстави майбутнього миру. В 1939-42 рр. кожна велика офензива ясно вказувала, що успіх дій, а тим самим швидке закінчення війни, залежить від інтегрального пов'язання сил — суходольних і повітряних. Помимо того, від 1942 року британці й американці поклали головний натиск на те, що називалося «стратегічним бомбардуванням». Наслідок був такий, що замість одної скоординованої офензиви, провадилося дві окремі битви — одну на сухо-

долі, з недостатньою літунською силою, а другу — проти ворожих міст з надмірною кількістю середників. Шкоди культуральні, страти в людях і забудованнях були величезні. Рівно ж не був узгляднений факт, що в цивілізації промисловій знищення ворожого промислу повинно безумовно виважити з завіс майбутній мир. Для того, щоб узасаднити назву «стратегічного бомбардування» належало б, після заспокоєння потреб війська, решту бомбових сил спрямувати не проти центрів промислових, але проти джерел енергії і проти комунікації. Якби німецькі копальні вугіля й осередки продукції синтетичного палива знаходилися під постійним бомбардуванням, то німецька тяжка промисловість стала б. Правда, при кінці війни така система бомбардування була застосована і допровадила Німеччину до цілковитого упадку — із-за недостачі палива.

6) Вплив повітряних сил на сили суходільні і морські є величезний. Під час самостійних дій літунства, тактика літунської атаки була так брутальна, як атака колишньої кінноти, а іноді так приголомшуюча, як під час налету на Гамбурґ, в літі 1943 року. Але найбільших успіхів літунство осягнуло тоді, коли співділяло з військом, або фльотою. Доказом цього може служити кампанія французька 1940 року, Британський наступ в Північній Африці в 1942-43 рр. та інвазія на европейський континент. Подібне було і на морі, — дії на Кораловім морі в 1942, і на островах Філіпінських 1944 р.

Однак найбільшого перевороту доконав літак в ділянці повітряного транспорту, як при перевозі військ повітряного десанту, так і при використанні його для цілей постачання.

Якщо йдеться про винаходи, які принесла II-га світова війна, то їх є багато. У великій мірі відноситься це до уліпшення різного роду зброї. Але найбільш революційним винаходом була літаюча бомба та ракета. Спеціяльно це торкається останньої, бо збільшення засягу дії ракети допровадить до того, що її нищівна сила буде ґльобальною. До цього треба додати, що як літаюча бомба так і ракета зредукували фізичний уділ людини до мінімума. Живемо в надзвичайних часах. Війна з кожним днем стає щораз більше змаганням поміж винахідниками і щораз менше — битвою поміж вояками. Це так очевидно, що щораз більше постає потреба шукати «винахідного генія», і то не стільки поміж тими, що винаходять нові середники бою, скільки поміж тими, що, за допомогою сполучення старих і нових середників бою та уставлення їх довкола пануючої зброї, — проектують нові военні організації, винаходять нові ар-

мії та нові фльоти. Оскільки категорія винахідників нових засобів бою є споріднена з уявою (фантазією), оскільки категорія винахідників нових воєнних організацій є пов'язана розумованням.

Людина, що сполучила струною два кінці палиці, винайшла лук. Людина ця була з фантазією. А той, що трапив на думку звести лучників і вояків, озброєних в сполученні групи — був резонером. Прикладом подібного роду винахідности може служити приготування й організація інвазії Нормандії з барками для висадки на пляжах, ущільненими механічними возами та штучними портами.

РОЗДІЛ VII («Нафта II») — це як доповнення і замкнення попереднього розділу.

В цьому розділі автор наводить ряд думок і розважань своїх та чужих на тему війни і її впливу на цивілізацію. Автор доходить до висновку, що як довго машина буде управляти війною і миром, так довго існуватиме блудне коло, а саме: машина викликає безробіття, безробіття зміцнює мілітаризм, мілітаризм, щоб усправедливити своє існування, потребує ворога; політика робить цього ворога, — надслідком чого є війна, що ліквідує на певний час безробіття.

На думку генерала Фуллера, такий процес вже знаходиться в зародку. Щодо питань військових — генерал Фуллер висловлює опінію, що наближається кінець війська, як він називає «війська до всього», а надходить період війська «спеціяльного призначення». Узасаднює він це тим, що кожна важлива воєнна проблема може бути швидко й економічно розв'язана тільки при вжитті спеціяльно для того приготованого інструменту. Військо «спеціяльного призначення» вимагало б передовсім нового типу Головного Штабу — органу, що подібним був би до заряду великого підприємства. Окрема секція цього штабу повинна була б займатися кожною новою проблемою, спеціяльно й безупинно досліджувати її в світлі наукового і промислового поступу та постійно подавати винахідникам умови, яким повинна відповідати зброя, яка потрібна для розв'язування цієї проблеми.

Розважаючи над наслідком II-ої світової війни, автор підкреслює, що Европі загрожує здеградування її до ролі причілка Азії. Є це наслідком того, що Велика Британія і Сполучені Штати відчинили російським ордам браму Східньої Европи.

Остаточною думкою автора є те, що по періоді «Pax Romana» і «Pax Britanica» надходить період, в якому над світом запанує «Pax Americana», або «Pax Sovetica».

В РОЗДІЛІ VIII («Атомова енергія») генерал Фуллер зупиняється над наслідками появи атомової бомби і доходить до таких висновків:

Перше — бомба атомова підтверджує його опінію, що була оголошена ще в 1919 році і наведена в розділі 1-му, а саме: оскільки є можливий винахід властивої зброї, то ця зброя творить 99 процентів перемоги. Стратегія, командування, провід, відвага, дисципліна, постачання, організація та всі моральні й фізичні складники, що співдіють у війні, є нічим в порівнянні з великою перевагою зброї і творять вони що найбільш один відсоток цілости.

Друге: хоч бомба атомова не заперечує «права мілітарної еволюції», — що голосить про достосування військ до оточення, яким є цивілізація, з котрої вони вийшли, — то принаймні наразі відвертає те право, бо робить з війни оточення, до якого цивілізація мусить достосуватися, або згинути.

Третє: бомба атомова підтверджує, але й одночасно заперечує твердження автора, що «і якість б'є кількість, а не тільки більша кількість меншу». Зброя атомова підтримує цей вислів автора, що завдяки **«відпролетаризуванню»** війни, вона валить тепер уже абсурдальнну засаду народу під зброєю та редукує кількість війська, що бере участь у битві, до мінімума. Натомість, завдячує вона вищенаведеному твердженню, бо її нищівна потуга — так велика, що скорше збільшення кількости бомб, а не їх якість, будуть вирішувати про знищення противника.

Четверте: тяжко наразі категорично висловлювати щодо слушности, або неслушности «Сталого права Тактичного чинника», яке каже, що наслідком появи нової зброї є рівно ж поява протисередника. Дотепер завжди так було. Одначе, постає питання, чи в цьому випадку, поки дійде до катаклізму, з'явиться відповідний протисередник на час. Справа не представлялась би так грізно, якби була надія, що людськість знову осягає рівновагу умислу і почне знову трактувати війну, як середник політики, а не виключно, як середник катаклізму. Надії на це дуже малі. Навпаки, заноситься на те, що народи тепер будуть битися за поклади урану, або іншого сирівця, з якого будуть робити знаряддя знищення, так як попередньо билися за золото, залізо, вугілля і нафту. Виходячи з останнього заложення, треба застановитися, який вплив на війну може мати бомба атомова.

Передусім треба ствердити, що останній конфлікт і у відношенні до майбутнього буде зовсім застарілим. Бо як довго метою війни буде тільки нищення, виряд сучасних

збройних сил буде видаватись тільки на злом. У війні поміж лябораторіями не буде потрібно війська, повітряної сили, або воєнної фльоти. Їх місце заступить всемогутня ракета, що буде порушувана атомовою енергією та виряджена в атомову комору ладункову. Одинокою метою цієї ракети буде подмух.

В зв'язку з цим можна собі уявити цілі країни, оточені радаровими станціями, що будуть стало прислуховуватись та очікувати на перший сигнал, що заповідатиме загладу. Недалеко від станцій будуть укриті дві тактичні організації атомових ракет, — одна зачіпна, друга — оборонна. Перші будуть спрямовані на чужі міста в цілому світі тому, що перед вибухом війни — виповідження війни було б божевіллям: жаден нарід не буде знати, котрий з решти народів є властиво противником. Друга організація буде керована радаром. Коли будуть засиґналізовані надлітаючі наступальні ракети, ракетні оборони будуть автоматично викинуті в стратосферу й вибухнуть там у часі, який вирішить радар. Ця, позбавлена шуму, битва поміж подмухом і протиподмухом буде відбуватися на височині сотні миль над землею. Час-від-часу прорветься якийнебудь напасник, і тоді Лондон, Париж або Нью-Йорк обернеться у височенний гриб диму і куряви. Тому ніхто не буде знати, що діється... і хто з ким б'ється, про що властиво провадиться війна.

Війна ця буде провадитись так довго, аж поки буде знищена остання лябораторія. Після цього, якщо на землі лишиться яке-небудь життя, без сумніву буде скликана конференція, що вирішить, хто є переможцем, а хто переможеним, при чому останній буде з місця зліквідований першим, як злочинець війни.

Абсурдальність війни є зовсім ясна, але помимо того, перспективи на майбутнє не є радісні. Бо вже тепер сучасні політики мішають військові середники з політичними цілями. Це автор називає «помилкою черчілевською». Звичайно, можна б цього уникнути, якщо б порадились у Clausewitz, який докладно окреслив, чим повинна бути війна для політики («продовження державної політики при вжитті інших засобів»), а чим для вояка («нічим іншим, як тільки поєдинком на більшу скалю»). Помимо того, що ці два аспекти взаємно доповнюються, цілі політика і вояка є різні і противні собі. А тому ціллю першого повинна бути поміркованість, другого — насильство. Якщо поміркованість буде заслонено насильством — війна із знаряддя перетвориться на пана, що унеможливить поворот до поміркованости, якої вимагає мир.

Усе це ясно представляє Clausewitz в слідуючих словах: «Підпорядкування політичного пункту бачення військовому є противне здоровому розсудку, тому що політика здеклярувала війну; політика є чинником розумовим, війна — тільки знаряддям, а не навпаки. Тому підпорядкування військового пункту бачення політичному є одинокою можливістю».

Тепер постає питання, чи бомба атомова може бути засобом для продовження війни в розумінні Clausewitz'a, а не в розумінні Черчіля. Згідно з думкою автора, це є можливим оскільки, згідно з правом «сталого тактичного чинника» буде винайдений який-небудь контрсередник проти неї. Але якщо цей середник не буде негайно винайдений — війна, після Clausewitz'a, буде неможлива з причини занадто великої нищівної потуги, що посідає атомова бомба.

Одинокою можливістю, що запобігла б цьому — це запанування миру, який би усунув причини майбутньої війни. Це повинно бути доконано після наукового викриття й дослідження причин війни. Автор доходить тут висновку, що причини останніх воєн були натури фінансової і господарчої. Прихід до влади Гітлер завдячував господарчій руїні Німеччини, — що спричинив Версальський трактат, — та безробіттю, що було наслідком накинутого переможцями повороту до золотого штандарту. Започатковане Гітлером відірвання Німеччини від стандарту золота виявилось так відповідно посуненим для відбудови господарчого життя, що створило правдиву небезпеку для господарки держав, що трималися ортодоксальних метод економічних. Для поперття цих тверджень автор наводить опінію британського міністра закордонної торгівлі, голови Вестміністерського Банку, що була виглошена в 1938-1939 рр., як рівно ж факт проголошення в критичнім моменті для Альянтів (1914) Атлантійської карти, що потім, коли перемога Альянтів вже була певна, була заступлена укладом Bretton Wood з його золотим стандартом та укладом в Димбартон Оокс з його пляном господарчого знищеня Німеччини.

Автор не вірить у добровільне усунення народами фінансових і господарчих причин майбутньої війни й висловлює думку, що ці причини будуть автоматично виеліміновані завдяки новим винаходом в ділянці атомовій, що нарешті дасть людині віддавна пошукуваний нею «філософський камінь» та започаткує «Вік Достатку», в якому зникне вартість золота, позички, борги, закордонні ринки, тарифи і т. п.

Але в цілковите виелімінування війни генерал Фуллер не вірить. Натомість передбачає, що буде винайдений якийсь

протисередник, що зменшить небезпеку безпосереднього поцілення атомової ракети. Одначе, завдяки великій нишівній силі атомової ракети, навіть найкращий засіб оборони не вистачить і не забезпечить краю від знищення. Тому відповіддю на напад атомової ракети не може бути така сама ракета, — треба шукати іншого способу до розв'язання цього питання. Таким розв'язанням може бути удар на ворожі злагоди для викидування атомових ракет і знищення їх і в такий спосіб закінчити війну. Такий удар може бути виконанний тільки десантом війська на повітряних кораблях, які порушуватимуться атомовою енергією з швидкістю тисячі миль на годину. Якщо подібний середник буде вжитий, війна може знову стати тим, чим була — знаряддям політики, а не ціллю самою в собі.

Василів Леонід (майор)

Вплив різних, незалежних від людської волі, чиннинів на вислід бою

Військовий теоретик, німецький генерал Кляузевіц, у своїй монументальній праці «ФОМ КРІҐЕ» вираховує чинники, які на полі бою витворюють певну атмосферу, від якої залежить перебіг бою чи певної бойової акції. Тими чинниками є: небезпека, фізичний і психологічний стан, непевність положення, а також припадковість, або нездійснені надії, які покладалися на військо чи поодиноких осіб; ці останні чинники він називає «фрікціонен»*).

На війні дуже часто добрий вислід бою залежить більше від того, чи пощастить виелімінувати фрикції, як від того чи були витягнені логічні внески й узяті правильні постанови. Швайцарський полк. Ернст, з праці якого я користався, каже, що для старшин, які належать до армій, що ніколи не воювали, дуже тяжко уявити собі ту чи іншу подію на полі бою, не беручи в ній участи. Так само можемо сказати й ми, українці, бо ми рівно ж, за винятком нечисельної групи, не брали участи в тій війні. Однак між нами є велика різниця, бо коли взяти назагал, то майже всі українські старшини запізнані з атмосферою бою, бо брали участь принаймні в одній війні, а яка б війна не була, більше чи менше змодернізована, вона має всі ті чинники, про

---

*) З огляду на те, що не можна знайти українського відповідника «Фрікціонен», ми будемо в дальшому викладі називати «фрикція».

Однак, СУВ знаходить можливості, хоч у скромних рамках, провадити позитивну роботу.

Слід тут відмітити працю Відділів СУВ — в **Куфштайні** і **Шпиталі** (Австрія), в **Аделяїді** (Австралія), **Новому Ульмі, Ганновер** (Німеччина) і т. п.

УКРАЇНЦІ Й УКРАЇНКИ!

Завдяки Вашій жертвенності, наші інваліди, які залишилися в Німеччині, мають певну допомогу і за це як вони, так і ми, колишні вояки, дуже Вам вдячні. Однак Ваша жертвенність неповна, бо Ви забуваєте тих, які з тризубом на шапці й з рушницею в руках боролись за Батьківщину в 1917-1921 роках. Після того багато вже минуло часу й ті, які тоді віддавали своє молоде життя за Україну, тепер є переважно немічні й старі, а найгірше те, що ще й забуті. Тому звертаємось до Ваших сердцЬ, щоб Ви при пожертвах на наших інвалідів, давали частку і для старого воящтва — з зазначенням «для старих вояків визвольних змагань, зорганізованих в Союзі Українських Ветеранів».

Маленька Ваша «лепта» спричинить їм велику радість і вщасливить їх на схилі їхнього життя.

Головна Управа
Союзу Українських Ветеранів

ДО ЧИТАЧІВ

Вже так водиться, що кожна редакція закликає громадянство до складок на видавничий фонд. Редакція «Українського Комбатанта» не хоче брати прикладу з інших видавництв і не апелює до Вас з проханням про складки на видавничий фонд, а просить Вас купити один примірник «Українського Комбатанта» для себе, а другий — для свого приятеля. Завдяки цьому ми будемо мати можливість видати в короткому часі наступне число.

Редакція «Українського Комбатанта»

——Не все гаразд з допомогою нашим інвалідам

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

до наших українських організацій і широких кіл свідомого українського громадянства в Америці

Вельмишановні Громадяни!

В останьому часі з Німеччини напливають все більш тривожні повідомлення про невідрадно тяжкий стан старших віком, немічних заслужених ветеранів наших визвольних змагань, що волею недолі опинилися «на німець-

кій економіці» і, проживаючи здебільшого поза притулками для старших, потребують сталої допомоги.

Згідно одержаних правдивих інформацій, не дивлячись на задовільний рівень життя в Західній Німеччині для її громадян, становище чужинців стає з кожним днем все тяжчим, так що навіть фізично здоровим і здібним до праці «діпістам» дістати якубудь роботу з певних причин неможливо. Що ж говорити про старих і немічних? Треба при цім зазначити, що між примусовими залишенцями може найліпше себе почувають зараз наші інваліди, бо на них сиплеться грошова допомога майже з всіх кінців світу. Але, як нам доносять, (а правди нема де діти), бувші активні, нині немічні, старші віком заслужені учасники наших визвольних змагань, не дістають належної їм допомоги в належних розмірах. Така ситуація витворилась завдяки тому, що при існуючому трактуванні інвалідської справи інвалідів визвольних змагань включено в зальну масу всіх хворих ДП, напр., тих, що в 1949 р захворіли на туберкульозу. Тобто — всім, без огляду на те, чи служили вони коли в українській армії, чи ні, зарахували тепер до однієї категорії разом з інвалідами визвольних змагань.

Не бракує також між цими інвалідами, що одержують сталу, або періодичну допомогу, й таких, які придбали собі інвалідство під час служби в чужих і ворожих нам арміях. Все це дуже добре знають і дошкульно відчувають старші віком, немічні заслужені вояки наших визвольних змагань, **особливо козаки, про яких всі забули.**

Згідно повідомлення Головної Управи СУВ-у з дня 10. червня б. р., в сучасний момент в Німеччині є 87 ветеранів наших визвольних змагань, дійсних членів СУВ-у, які конечно потребують допомоги. Отже, підписаний з повною відповідальністю радить, прийти на поміч цим вищезгаданим обездоленим нещасливим людям та в ім'я правди й справедливости справу цю розв'язати в той спосіб, щоб з грошей, які щедрою рукою уділяє наше свідоме громадянство на поміч інвалідам, якусь певну частину їх, бодай 30% відчислити і надсилати безпосередньо до диспозиції Головної Управи СУВ-у в Німеччині на адресу:

„Verbandder Ukrainischen Veteranen", Neu-Ulm, Finningerstr. 32, W. 3, Germany.

Це уможливить безпосередньо видачу допомог старим немічним б. воякам армії УНР і армії УГА. Треба також, щоб про таку видачу допомог квартально оголошувати в українській пресі, подаючи до загального відома поіменні списки тих, що одержали такі допомоги.

Палій Борис

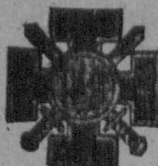
Генерал артилерії; інвалід армії УНР

Замовляти окремі примірники «Українського Комбатанта» (за попереднім надісланням оплати) та вплачувати гроші за одержані без попередньої оплати примірники на таку адресу:

Видавництво «Українського Комбатанта»
W. Tatarskyj, Neu Ulm/Donau, Finningerstrasse 32, W. 3, Germany.

Банкове конто: Sparkasse Neu Ulm/Donau, „Ukrainische Veteranen", Konto № 1583.

Український Комбатант

ОРГАН СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

1955 р. На Чужині Ч 3.

ВІД РЕДАКЦІЇ

Випускаючи в світ друге число «Українського комбатанта», ми знали про ті труднощі, які нам доведеться переборювати, щоб запевнити вихід не тільки третього числа, а й наступних. Труднощі ці ми вбачали в доборі відповідного матеріялу, в здобуванню грошей на оплачення друкарні, експедиції і т. д. Однак на практиці виявилося, що ці труднощі значно легше перебороти, ніж байдужість читача-покупця, надто того, який за океаном. Через це ми спізнилися на кілька місяців із випуском чергового числа.

Сподіваючися що і це число, як і попереднє, буде зустрінуте прихильно, ми віримо, що наше колишнє воящтво, яке в переважній своїй більшости належало до Союзу Українських Ветеранів у Німеччині, а тепер перебуває за океаном, допоможе нам виконати ті завдання, що ми їх собі накреслили: видавання військового журнала, який на еміґрації являє собою нашу зброю.

Видає:
СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Редаґує:
КОЛЕҐІЯ

Відовідальний редактор підполковник ген. штабу
В. Татарський

Druck: Dr. Peter Belej, München 13. Schleißheimer Str. 71, Tel. 37 14 97

І. ЛИПОВЕЦЬКИЙ

Десять років праці під прапорами Союзу Українських Ветеранів

В нашій сьогоднішній еміґраційній дійсності непомітно проходять дні, що заслуговують на те, щоб їх відзначити якоюсь ширшою академією, прилюдними рефератами, або принаймні на мить зцентралізувати на них нашу увагу та теплими і вдячними словами згадати декого серед нашого оточення, хто своєю невтомною працею заповнює наше еміґраційне буття всебічним державно-творчим чином, заповнює його змістом, що в своїй сумі складається на багатий всенаціональний дорібок нашого перебування на чужині.

До таких, мало ким згадуваних сьогодні і належно не відзначених, належить й один з листопадових днів 1945 року, коли чолові представники української військової еміґрації зібралися в Новому Ульмі, в Німеччині, з метою підтягнути, розпорошені 2-ою світовою війною, лави українського вояцтва на чужині і згуртувати його в карних лавах єдиної військової організації, що згодом прийняла назву Союзу Українських Ветеранів.

Хто пригадає собі осінь 1945 року — перші місяці існування унрівських таборів, перші й обережні кроки в організації українського життя на чужині, а одночасно з тим невияснене правне положення українських мас на скитальщині, непевність їхнього завтрішнього дня, безнастанні відвідування таборів совєтськими репатріяційними комісіями, а навіть систематичні «лови» українських скитальників із метою повернення їх «на родіну», той погодиться з тим, що кинутий у цих обставинах клич до організації вояцтва належить до відважних кроків, і він міг вийти лише з уст загартованих в боях українських військовиків, що за 20 років перебування на еміґрації не втрачали своєї організаційної єдности і залишалися вірними своїм, дорогою кров'ю борців за волю України зкропленим, з дорогої Батьківщини винесеним, бойовим прапором УНР.

Організаційні збори Союзу Українських Ветеранів (тоді, на початку, було ужито назви — Товариство Українських Вояків (ТУВо) — відбулися 16. листопада 1945 року. На зборах було присутніх 14 старшин, головував генерал-полковник М. ОМЕЛЯ-

НОВИЧ-ПАВЛЕНКО, з широкою доповіддю про потребу постання ТУВо виступив генерал-поручник П. ШАНДРУК. Збори одностайно схвалили проєкт тимчасового статуту Товариства, запросили ген.-полк. М. Омеляновича-Павленка обняти головування в ТУВо і винесли наступну постанову:

«ТУВо організувати з усіх вояків, що боролися зі зброєю проти ворогів за українську незалежну державу. В лавах ветеранів об'єднати всіх вояків та старшин, незалежно від їх політичних поглядів (крім комуністів), як також незалежно від того, до яких армій вони належали ... Не зважаючи на політичне і правне невияснення нашого положення, роботу по організації ТУВо розгорнути як можна ширше».

Організація ТУВо в швидкому темпі поступала наперед. Вже 26. листопада 1945 року відбулися збори ініціятивної групи по заснуванню філії ТУВо в Новому Ульмі. Збори відкрив і головним доповідачем був полк. А. ДОЛУД. Головував ген.-полк. М. Омелянович-Павленко. На чолі управи філії став підполк. К. ДАНИЛЕНКО.

Слідом за Новим Ульмом пішли й інші еміґраційні осередки і на Першому делеґатському з'їзді ТУВо, що відбувся через півроку — 5.—6. травня 1946 року, — крім Нового Ульму, вже були репрезентовані й Айнштадт, Гаунштедтен, Герсфельд, Інґольштадт, Карлсфельд, Кауфбойрен, Майнц-Кастель, Мюнхен, Реґенсбурґ, Ульм, Штутґарт тощо.

В І-му делеґатському з'їзді ТУВо взяло участь 46 делеґатів. Була присутня Головна Управа в її повному складі, а також і український генералітет: ген.-полк. **М. Омелянович-Павленко,** ген.-хор. **А. Вовк,** ген.-хор. **М. Капустянський,** ген.-хор. **Б. Палій-Неїло,** ген-хор. **М. Садовський** і ген.-хор. **К. Смовський.** На постановах цього 1-го делеґатського з'їзду ще відбивався організаційний період: було заслухано звіт Головної Управи, обрано комісію для розробки проєкту статуту Товариства, обговорено проєкт прапору, комбатантської відзнаки, печатки, а також висловлене побажання провадити далі організаційну працю неослабним темпом, організувати при Головній Управі сектор опіки над полоненими, інвалідами і родинами вояків, організувати бібліотеку, видавництво тощо. Головну Управу на 1-му делеґатському з'їзді очолив ген.-полк. М. Омелянович-Павленко. Ціла низка видатних старшин очолила широко розбудовану мережу окремих референтур при Головній Управі СУВ.

А самий поділ референтур при Головній Управі СУВ (організаційна, пропаґандна, культурно-освітня, опіки над інвалідами, опіки над молоддю, фінансова й ін.) вказував на широкий обсяг запляннованої ним праці. Головування в Головній Управі незабаром переймає ген.-хор. К. Смовський. В грудні 1946 року СУВ приступає до видання квартальника—«Український Комбатант». В січні 1947 року Головна Управа організовує в Новому Ульмі величаве Свято Державности, скликає з'їзд зв'язкових, уфундовує прапор для українських пластунів. Постають щораз нові осередки СУВ на місцях і, виявляючи широку власну ініціятиву, а часом й за вказівками Головної Управи, провадять широко розгорнену всебічну працю на периферії.

27.—28. вересня 1947 року Головна Управа організовує конференцію голів і секретарів відділів СУВ, що зробила підсумок праці як Головної Управи СУВ, так і його вже в цьому часі численних осередків на периферії. В конференції брали участь 41 делеґат, що репрезентували різні відділи і філії СУВ у трьох зонах Західньої Німеччини і в Австрії.

Згадана конференція схвалила дотеперішню лінію в діяльності Головної Управи СУВ в справі розбудови організації та скріплення її лав на загальнонаціональних засадах. Як позитивне явище вона відзначила також набуття авторитету СУВ не тільки серед українського громадянства в Европі, а й далеко поза її межами, а також і те, що організація переборола внутрішні труднощі в акції, скерований на розбиття її рядів, та зберегла себе від ворожого натиску ззовні, гідно боронячи славні історичні традиції з часів української визвольної боротьби, що лягли в основу її ідейної праці.

В організаційних справах на конференції було ухвалено провести часткову реорганізацію структури Головної Управи СУВ, ввести до Головної Управи голів тих філій, що нараховували понад 100 членів, організувати при СУВ верифікаційні комісії для уніфікації старшинських ранґ, звернути особливу увагу на організаційне охоплення колишніх вояків усіх дотеперішніх українських військових формацій, усталити пропам'ятні вояцькі дні та розробити доповіді на теми пропам'ятних днів і розіслати їх по філіях, встановити тісніший контакт з організаціями молоді, з організаціями ветеранів поза Німеччиною, як українських, так і поневолених народів.

В резоляціях конференції також було зазначено:

«Конференція схиляє голови перед лицарями, що полягли в збройній боротьбі за Українську Державу.

До лицарів УПА, що пробиваються з-підсовєтської тоталітарної масакри до Західньої Німеччини, виявити всебічну опіку та дати їм усебічну моральну й матеріяльну підтримку.

Конференція СУВ вітає Головного Отамана Військ УНР А. Лівицького і проводи всіх політичних організацій, члени яких є ветеранами . . .»

В жовтні 1947 року вже було розпочато підготовчу працю по скликанню чергового делеґатського з'їзду.

Другий з'їзд Союзу Українських Ветеранів відбувся 8.—9. травня 1948 року в Етлінґені. Це було імпозантне свято організації, що досягла вже в цьому часі кульмінаційного пункту свого розвитку. СУВ налічував тоді в свойому складі 42 відділи і до 4 000 членів. На з'їзд прибуло 97 делеґатів і понад 100 осіб гостей. Представники філій СУВ в Авґсбурзі, Ділінґені, Етлінґені, Нюрнберзі, Новому Ульмі, Штутґарті, Цуфенгавзені, як і сама Головна Управа СУВ, з'явилися на з'їзд з своїми прапорами.

В програму нарад 2-го делеґатського з'їзду СУВ увійшли: урочисте відкриття з'їзду, віддання пошани пам'яті Головного Отамана Симона Петлюри й усім борцям, поляглим за волю України; зачитання численних привітань, що надійшли на з'їзд з різних кінців Европи і заокеання; доповідь підполк. К. ДАЦЬКА «Міжнароднє політичне положення та завдання Союзу Українських Ветеранів»; доповідь ген. М. КАПУСТЯНСЬКОГО «Міжнароднє військово-політичне положення»; широкий кількагодинний звіт про діяльність Головної Управи СУВ, що його зробив ген. К. СМОВСЬКИЙ; широкі, майже цілоденні, дискусії як над порушеними в доповідях проблемами, так і над звітом Головної Управи; вибір нових центральних органів; схвалення цілої низки резолюцій і багато, переважно організаційного характеру, поточних справ.

На 2-му делеґатському з'їзді було обрано також і Раду СУВ, в склад якої увійшов український генералітет і двадцять один представник українського вояцтва, що їх обрано на з'їзді.

2-й делеґатський з'їзд, на якому головував полк. М. РИБАЧУК, містив у собі багато не лише урочистих, а й зворушливих моментів. До них належать насамперед рапорт Командармові ген.-полк. М. Омеляновичу-Павленкові, який перед початком з'їзду зложив на таборовій площі в присутності всіх учасників з'їзду, місцевої філії СУВ, Пласту й ін., ген.-хор. К. Смов-

ський. До них належить також і саме відкриття з'їзду в гарно прибраній військовими емблемами, місцевій таборовій залі, і зокрема вибір почесної президії з'їзду, до якої, крім українського генералітету, представників церков і деяких поважних громадян, під бурхливі оплески учасників з'їзду було запрошено і представника українського Пласту, як «символ співпраці наймолодших з найстаршими». До цих урочистих моментів належало також і посвячення прапору Головної Управи СУВ, що відбулося 9. травня 1948 року на таборовій площі в присутності українського генералітету, делеґатів з'їзду, місцевої філії СУВ, СУМ, Пласту і численних гостей та місцевих таборян.

У своїх резолюціях з'їзд «виразно задеклярував своє становище як організації, що цілком і повністю підпорядковується нашому **екзильному урядові Української Народньої Республіки».** З'їзд висловив побажання, щоб «центральні органи об'єднали всіх чесних і морально незаплямованих колишніх вояків-українців усіх армій і земель» і щоб започаткували вони організацію **Світового Союзу Українських Ветеранів.** Сама ж організація, згідно з ухвалами з'їзду, мала бути «прикладом організованости і конструктивної праці для українських громадських і політичних організацій.

Другий делеґатський з'їзд СУВ, крім того, схвалив «Відозву до українського населення на чужині», «Відозву до українців-колишніх вояків» і «Відозву до комбатантів усього світу». Протоколи з'їзду, що, разом з прилогами, зайняли до 100 сторінок машинопису, залишаться надовго багатим джерелом думок і чину українського воярства в час його перебуванні на чужині.

Період часу між 2-м і 3-ім делеґатськими з'їздами СУВ — це дальші спроби об'єднати в лавах СУВ українське воярство і працю Головної Управи, відділів, а також й окремих членів СУВ на багатьох відтинках українського життя на чужині.

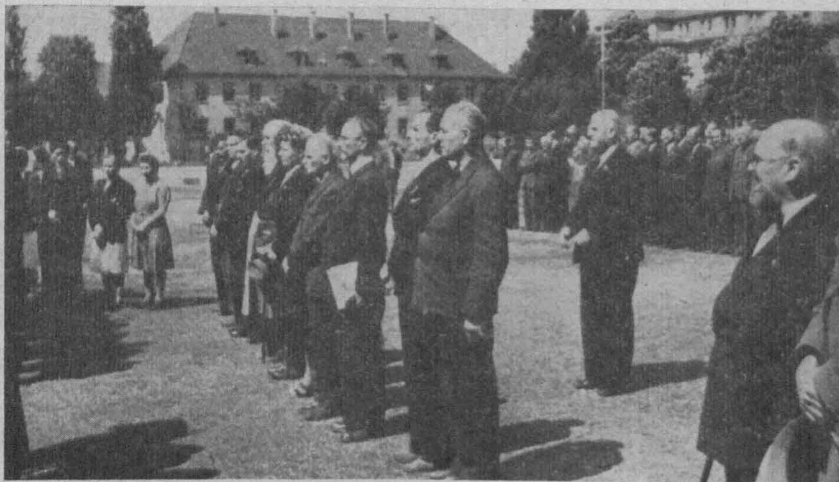
Участь українських ветеранів в організації різних національних імпрез, численні реферати з військовою тематикою на місцях, діяльна участь в організації Товариств Сприяння УНРаді і т. ін. — заповнювали сіре таборове буття, а разом з тим і сторінки історії СУВ в цьому часі.

Третій делеґатський з'їзд СУВ відбувався 28.—29. січня 1950 року в Мюнхені. Присутніх — 50 делеґатів і гості. З'їзд відкрив ген.-хор. К. СМОВСЬКИЙ, головував полк. М. ЧЕБОТАРІВ.

На з'їзді зачитується далеко більше привітань, ніж було їх зачитано на 2-му делеґатському з'їзді. Свідчить це про те, що

СУВ уже встиг розростися, нав'язав широкий контакт із світом і зокрема з організаціями ветеранів поза Німеччиною. Але зменшена кількість прибулих на з'їзд делеґатів від окремих відділів виразно говорила про те, що переселенська акція відбивається також і на кількісному стані членів СУВ-у й уже значно розрідила й його лави. Це знайшло своє відбиття і в резолюціях 3-го делеґатського з'їзду, де, між іншим, читаємо:

«Делеґатський з'їзд доручає Управі СУВ мати постійно на увазі, що, у зв'язку з виїздом колишнього вояцтва на нові місця поселення, Союз Українських Ветеранів триматиме своє провідне становище, як головного організатора українського вояцтва у світі... Тому обов'язком Головної Управи є звузити діяльність як головної централі вояцького руху у світі та розбудувати свої агенди, як централі вояків одної країни. У зв'язку з тим Головна Управа зверне головну увагу на охоплення дослівно всіх колишніх вояків-українців, що залишаться в Німеччині, на створення для них відповідних організаційних рамок, на розбудову морально-культурної опіки над ними та, головно, на те, щоб в рамках своєї діяльности подбати і про матеріяльно-правну опіку для колишніх вояків . . .» А «всіх колишніх вояків-українців, що з тих чи інших причин залишаться в Німеччині, з'їзд закликає

Посвячення прапору СУВ в Етлінґені (Німеччина) 1948 року.
На передньому плані генералітет на чолі з генералом
М. ОМЕЛЯНОВИЧОМ-ПАВЛЕНКОМ.

міцніше згуртуватися навколо Головної Управи СУВ, дати їй моральну і матеріяльну підтримку та зробити з неї справжній осередок українського вояцтва, до якого кожний вояк і в кожній справі та потребі міг би з довір'ям і успіхом звернутися».

В резолюціях 3-го делеґатського з'їзду знаходимо також заклик до українського вояцтва всебічно підтримати Европейську Федерацію колишніх українських вояків та прагнути до організації Світового Союзу Українського Вояцтва.

Вітаючи чолових представників Українського Державного Центру, з'їзд і цим разом підкреслив, що «українське організоване вояцтво буде й далі по-вояцьки твердо стояти при цих репрезентантах нашої державности та виконання ідеалів українського народу...»

На чолі новообраної Головної Управи СУВ став підполк. В. ТАТАРСЬКИЙ. До стату Товариства було внесено деякі зміни, а в тому й про скасування Ради СУВ.

Новообрана Головна Управа розпочала свою працю в дуже тяжких умовах, коли відділи поступово один за одним ліквідовувалися і коли треба було прикласти багато зусиль, щоб організувати нові, які, наслідком ліквідцаії таборів ДП, в свою чергу ліквідовувалися. Такий стан тривав аж до 4-го делеґатського з'їзду.

4-й делеґатський з'їзд відбувся в дуже скромних умовах 24. січня 1953 року в Новому Ульмі. З'їзд цей не вніс нічого нового в структуру керівних органів, за вийнятком виключення двох дотеперішніх членів Головної Управи не тільки з її складу, а й з лав СУВ. Крім цього було ухвалено зареєструвати СУВ у німецькому суді, що й зроблено 23. травня 1953 року. На 4-му з'їзді Союз Українських Ветеранів показав і довів, що він, не зважаючи на змінені обставини і тяжкий матеріяльний стан, живе, діє, а також залишився вірним тим гаслам та вимогам що їх було поставлено й схвалено на 2-му і 3-му делеґатських з'їздах.

Союз Українських Ветеранів, в лавах якого перебуває вояцтво, що пройшло через огонь і бурі української національної революції, через злигодні і славу українських визвольних змагань, що винесло свої прапори й славу Арсеналу, Крут, Вапнярки, Зимового походу, Базару, Львова, Хуста, Бродів, волинських та карпатських лісів на чужину, йде з цими прапорами вперед, цих прапорів не зрадив і не зрадить.

Генерал-поручник О. ЗАГРОДСЬКИЙ

Зимовий похід

6-го грудня 1954 року минало 35 років з того часу, як армія Української Народної Республіки вирушила в запілля ворога, прорвавши фронти денікінський і большевицький, де й перебувала у безнастанних сутичках та переможних боях з ворогом аж до 6-го травня 1920 року. Вздовж і впоперек перейшла вона всю Правобережну Україну і побувала на Лівобережжі — на Полтавщині.

В Зимовий Похід Армія вирушила трьома групами: Запорозька під командуванням Генерал-Полковника Михайла Омеляновича-Павленка, він же й Командир Армії УНР в Зимовому Поході з Наказу Головного Отамана Симона Петлюри; Волинська група під командою Генерал-Поручника Олександра Загродського, та Київська група під командою Генерал-Хорунжого Юрія Тютюнника, який був заступником Командарма в Зимовому Поході.

Разом з Армією в Зимовий Похід вирушили: Прем'єр-Міністер Уряду УНР Ісаак Мазепа та Протопресвітер Армії УНР Митрофорний Протоієрей Отець Павло Пащевський.

Зимовий Похід, що тривав п'ять місяців, був рейдовою (партизанською) формою війни, одначе Армія не втратила характеру реґулярної. Завдяки вмілому керівництву Командирів груп, відважно і вміло маневруючи, блискуче виконавши стратегічно-політичні завдання, Армія на початку травня 1920 року з боями прорвала большевицький фронт і 6-го травня з'єдналася знову з реґулярними частинами Армії УНР і включилася в загальний фронт.

До Зимового Походу Армії УНР дійшло внаслідок ліквідації одного спільного фронту Армії УНР та УГА в листопаді 1919 року. Саме тоді УГА уклала договір з Денікіним про завішення зброї і тим самим звільнила ворожі сили, які були зараз же обернені проти Армії УНР.

Зимовий Похід був конечністю для врятування Української Державности власною збройною силою і був нагодою заманіфестувати перед своїм народом цю силу, віч-на-віч показавши, що

Військо і Уряд УНР не припинили боротьби за здобуття волі своєму Народові. В цьому саме і є найбільше значення Зимового Походу.

Коли було вирішуване питання про вирушення в Зимовий Похід, деякі відповідальні військові чинники дефініювали тодішню нашу ситуацію, в той спосіб, що, мовляв, роля стратегії є закінчена і настає час головну ролю перебрати дипломатам. Інакше думали Командири груп, старшини та козаки, які в той Похід пішли.

Зимовий Похід — це славетна і найсвітліша сторінка новітньої історії наших Визвольних Змагань, позначена великою перемогою української зброї, без тіні трагічних поразок.

Дата 6-го грудня — священна дата для кожного українського патріота, бо нею розпочався героїчній чин українського вояка, який урятував Українську Державність і дав можливість продовжувати збройну боротьбу реґулярним фронтом ще протягом цілого року.

Датою 6-го грудня 1919 року українське вояцтво добровільно заофірувало своє життя на вівтар Батьківщини і цілий світ тоді довідався, що, в перший раз в Европі, понад 6.000 українських вояків добровільно зголосилися віддати своє життя за святу справу — Українську Державність.

Для відзначення Зимового Походу, з наказу Головного Отамана Симона Петлюри, був створений Лицарський Орден «Залізного Хреста», а Рада Республіки — Український Передпарлямент, що після залишення Армією і Урядом УНР 21-го листопада 1920 року, під натиском ворога, кордонів своєї Батьківщини, діяв на чужині, — ухвалила назавжди дні 6-го грудня і 6-го травня щороку відзначати, як Національні Державні Свята.

Цього року, згадуючи про цю величну подію з нагоди її 36-х роковин, згадаймо лицарів Зимового Походу, яким доля не судила повернутися з нього. Згадаймо й тих лицарів, які повернулися, але вже покинули нас навіки, як Генерали Омелянович-Павленко та Тютюнник, Професор Ісаак Мазепа, Протопресвітер Отець Павло Пащевський і багато інших. А всім лицарям Ордену «Залізного Хреста», що є між нами ще й сьогодні, віддаймо належну пошану. Слава Українському Воякові!

В. ТАТАРСЬКИЙ
підполковник генерального штабу

Вплив атомової бомби на тактику

Вже протягом довшого часу на сторінках військової преси, а також і в звичайних часописах обговорюють питання застосування атомової бомби в майбутній війні. Найбільшим супротивникам застосування атомової бомби є комуністичний бльок, не зважаючи на те, що організатор цього бльоку, комуністична Москва також її має. Спокійніше до цього ставляться західні держави, що не мають атомових бомб і які, на випадок війни та застосування атомової бомби з боку большевиків, могли б від неї найбільше потерпіти. Наставу тих і тих можна з'ясувати тим, що під цю пору Америка має перевагу щодо запасу і потужности атомових бомб. Тепер ще трудно сказати, чи дійде чи то під впливом шаленої пропаґанди проти атомової бомби, чи то на конференціях в справі роззброєння до того, що атомові бомби будуть знищені. Покищо ми свідки щораз то нових дослідів із нею та її удосконалення. Можна припускати, що Америка не зречеться так скоро цієї зброї, з якою найбільше рахуються большевики і тому не відважуються відверто до дальших підбоїв. Дехто твердить, що нема, мовляв, чого піднімати галасу відносно атомової бомби, бо її, щоб не викликати відплати тією ж зброєю, жадна з воюючих сторін не уживе. Твердять вони це на підставі того, що в останній війні, властиво боячися тієї відплати, не було вжито ґазів, хоч обидві сторони їх мали. Трудно погодитися з цим твердженням, бо не можна порівняти атомової бомби до газів щодо нищівної сили, способу застосування її та морального впливу і т. д. Як відомо, гази, що їх уперше вжили німці під час 1-ої світової війни на французькому фронті, завдали величезних втрат французьким дивізіям, на відтинку яких ті гази було пущено. Страти ці становили понад 90%. Одначе, на кінець війни страти від газів не перевищували одного відсотка, і тому можна сміло сказати, що застосування газів не мало жадного впливу на вислід війни. Натомість дві атомові бомби, що їх скинуто на два великих японських міста, приспішили кінець війни на кілька місяців.

Ще пару років тому говорилося переважно про атомову бомбу, яка мала б була вжита в запіллю ворога, а тепер говориться і провадять досліди із тактичною атомовою бомбою і з атомовою артилерією навіть на звичайних військових маневрах. Впровадження атомової артилерії, чи тактичної атомової бомби, віді́б'ється насамперед на тактиці суходільного війська, бо, як відомо, такі епохальні винаходи, як, наприклад, винахід пороху, скорострільної рушниці, замкової гармати, кулемета, панцерної зброї і т. д. в першу чергу відбилося на тактиці. Тактична атомова бомба буде застосована для знищення живих цілей і тому, щоб уникнути великих втрат, військо треба розпорошити в терені. Коли, наприклад, розпорошити дивізію в терені, то виникнуть великі труднощі в командуванню розпорошеними підвідділами. Саме тому деякі держави тепер прийняли поділ не на дивізії, а на бриґади, що складаються з трьох куренів, штабу бриґади і допомогових частин. На випадок потреби, ці бриґади можна сполучити в дивізії. Розпорошеність війська вимагає сильних і здібних до швидкого пересування резерв. Завдання цих резерв полягає в стриманні або відкиненні назад ворога, який, використовуючи приголомшення частин у першій лінії після вибуху бомби, вірветься в її становища. Такою резервою могли б бути панцерні частини.

Реасумуючи вищесказане, бачимо, що застосування тактичної зброї вплинуло на:

1. Заміну дивізій бриґадами;
2. Розпорошеність бойових частин у терені;
3. Сильні резерви;
4. Швидкість посування резерв.

Пункти 1, 3 і 4 — не нові і їх легко застосувати. Натомість пункт 2 — розпорошеність бойових частин у терені — натрапляє на великі труднощі, бо дуже тяжко узгіднити розпорошеність із координацією огню, а координація огню — найважливіший чинник в обороні.

Під час атомових маневрів у Далярна, в Швеції, стверджено, що дія атомової бомби не шкодить незахищеному стрільцеві, якщо він перебуває від місця її вибуху на віддалі 3 000 метрів. Звичайний стрілецький рів цілковито забезпечує стрільця на віддалі 800 метрів від вибуху тактичної атомової бомби. Підзем-

не сховище повністю забезпечує його навіть тоді, коли атомова бомба вибухне на цьому сховищі.

Велике значення в обороні проти атомової бомби має задимлення, яке ослаблює дію теплового проміння, що витворюється після вибуху атомової бомби, майже на 50%.

Джерела:

Allgemeine Schweizerische Militär-Zeitschrift, Heft 1.

Die schwedische Landesverteidigung im Zeichen der Atombombe.

Посвячення прапору відділу СУВ у Ділліґені на Дунаї (Німеччина).

Ф. КОРДУБА

Совєтська панцерна зброя

Студіюючи стратеґію і тактику збройних сил СССР в другій світовій війні, зауважується, що в початковій фазі головним аванґардом були масові дивізії піхоти. У війні проти Польщі в 1939 р. піхота червоної армії своєю масовістю здавила польські дивізії. В тому часі панцерна зброя в червоній армії виступала, однак вона не відогравала головної ролі. З вибухом німецько-совєтської війни танкові з'єднання червоної армії, під прикриттям летунства і мас піхотних дивізії щораз більше почали набирати ваги і ставали пострахом для німецького війська. Однак і тоді танкові корпуси ще не творили основної ударної сили, бо нею все ще були масові піхотні з'єднання. Щойно по сильному упливові крови і досвідах, зокрема в перших двох роках війни з Німеччиною, совєтська стратеґія приступила до розбудови сильних танкових армій, навколо яких уніфікувала різні інші зброї суходільного війська. Уніфікацію було проваджено на підставі глибокої і дбайливої аналізи досвідів із перших років війни, при узглядненні всіх чинників модерної війни. І вже в дальших змаганнях із німецькими збройними силами совєти на театрах війни, побіч масових дивізій піхоти, кидали сильні танкові армії. Таким чином серед суходільного війська совєтська стратеґія поступово висовувала панцерні з'єднання на передове місце.

По закінченні другої світової війни совєти в основному доконали звороту у своїй підготові до чергової війни, висовуючи панцерну зброю на передове місце в наземних збройних силах. І тепер, коли приглянутися ближче до совєтського суходільного озброєння, можна зауважити, що панцерна зброя стала основою совєтських збройних сил.

Не зважаючи на те, що сьогодні вже винайдено масові протипанцерні засоби, совєти особливу увагу звернули на масову продукцію танків. Совєтська стратеґія, яка ніколи не числила, що атомовою бомбою можна виграти війну, вийшла з засади, що «панцер притягає панцера», тому перемога в суходільних боях може бути запевнена тільки по тій стороні, що буде краще, під панцерним оглядом, озброєна.

Вже в другій світовій війні танк відогравав дуже важливу ролю в наступі і в обороні й у поборюванні ворожої панцерної зброї. Не виключається тут значення і інших протипанцерних засобів. Однак друга світова війна, яка до історії мабуть перейде як війна танків, залишила доказ, що панцерна зброя належить до однієї з найкращих в обороні. Справді, у війні в Кореї найгрізнішим ворогом танків виявилося озброєне ракетами летунство, при умові повітряної переваги, однак на майбутнє основною зброєю в суходільних операціях, зокрема для нищення ворожої піхоти, залишився і далі танк.

По закінченні другої світової війни по всіх державах світу виринула проблема машин і людей. До цього спричинився дальший розвій мілітарної техніки, зокрема з упровадженням атомової зброї, ракет і інших засобів масового нищення. Совєтське керівництво також завжди вважало, що в кожній війні мусить панувати гармонія людини і машини. Різнородність боєвих дій на театрах війни, розгорнутих нераз на сотні і тисячі кілометрів, вимагають найвищого розвитку всіх родів війська і найрізноманітніших воєнних засобів. Тому совєтська стратеґія, готуючися до завоювання світу, вже тепер переводить всесторонню підготову власних збройних сил, особливу увагу звертаючи на розбудову панцерної зброї, різних родів летунства і воєнно-морських сил. Треба мати на увазі, що совєти вже тепер враховують застосування у війні й засобів масового нищення, зокрема тактичної і страteґічної атомової зброї. Коли йдеться про тактичну атомову зброю (атомову артилерію, ґранати, ракети і т. д.) то вона призначена для нищення піхоти, тоді як панцер на дії цієї зброї відпорний, тому його роля в майбутній війні буде дуже важливою, зокрема при закріплюванні здобутих теренів.

Приступимо тепер до оцінки танкових сил совєтської армії. Для кращої ілюстрації, в якому відношенні дійшло до зросту танкового війська вже в повоєнний час порівнано з станом під кінець другої світової війни, приглянемося то такої таблиці:

	Кількість на кінець війни	Кількість тепер
танкових дивізій	23	63
механізованих дивізій	13	36
піхотних дивізій	520	52
артилерійських дивізій	40	
дивізій «катюш»	5	58

кавалерійських дивізій	34	5
Арктичних спец-дивізій	—	6
Аркт. спец-дивізій танков.	—	1
парашутних дивізій	—	6

Коли порівняти з кількістю на кінець другої світової війни, то на увагу заслуговує зріст танкових і механізованих дивізій на сьогодні. Вже сьогодні совєти мають не менше 65 танкових та 36 механізованих дивізій. На особливу увагу заслуговує також зріст дивізій артилерії. В другій світовій війні в червоній армії виступали танкові корпуси, які своїм складом і кількістю танків дорівнюють теперішнім танковим дивізіям.

Переведім тепер поверховий облік танків активної служби совєтської армії на сьогодні:

64 панцерних дивізій кожна по	220—250 танків	14 080—16 000
36 механізованих див. кожна по	160—190 танків	5 760— 6 840
52 піхотних дивізій кожна по	80— 90 танків	4 160— 4 680
	Разом	24 000—27 520

Військові експерти оцінюють, що совєти тепер в активній службі мають 30—40 тисяч танків.

На підставі повищого підсумку стверджується, що совєтська стратеґія особливу увагу звернула тепер на організацію панцерних з'єднань, впровадивши в механізовані дивізії по два танкові полки, а в піхотні — по одному танковому полку. Органічно в склад механізованої дивізії входять такі панцерні полки:

1 полк середніх танків	60—70 танків
1 полк тяжких танків	40—45 танків
3 танкові сотні	20—25 танків

Разом механізована дивзія налічує 160—190 танків.

Совєтська армія сьогодні користується такими типами танків: Т-34 А, Т-34/85, КВ-1 Л, КВ-85, ЙС-І, ЙС-ІІІ і Т-34.

Крім цього в совєтській армії введено т. зв. самоїздні гармати, таких типів: СУ-76, СУ-122, СУ-85, СУ-152, СУ-100. Згадані самоїздні мармати є штурмові гармати совєтських збройних сил.

Присвятимо дещо уваги тільки деяким важливішим типам танків і штурмових гармат совєтської конструкції.

Стандартним танком совєтської армії ще донедавна був тип танка Т-34, якого за його технічні властивості вважали за найкращий у світі. Тепер цей тип танка вже заступають новішим типом Т-43.

Технічні дані Т-34 такі: вага — 32 тонни, опанцерення боків і переду — 60 мм, вежі — 75 мм, сила мотора — 500 ПС, швидкість по шосе — 55 км/год, в полі — 36 км/год. Озброєння: 1 гармата калібру 7,62 + 2 кулемети.

Найновішим типом Т-34 є означений Т-34/85. Цей танк відзначається великою силою вогня. Його озброєння: 1 гарматка калібру 8,5 + кулемет. Цим танком тепер переозброюють замість старого Т-34. Танком Т-34/85 озброєні панцерні полки панцерних і механізованих дивізій.

В 1948 р. в серійній продукції перебував танк середньої ваги— КВ-1 А, вага якого 43,5 тонни, а озброєння — 1 гармата калібру 7,62 см. Подібні йому є КВ-1 С, з таким самим озброєнням, КВ-8, озброєння якого: 1 гармата калібру 4,5 см + вогнемет, та Йосиф Сталін I і II з гарматою калібру 12,2 см. Згадані типи танків впроваджені в ґвардійські панцерно-штурмові полки для зміцнення піхоти і танкових з'єднань. Танками ЙС-I і ЙС-II озброєні панцерні дивізії.

Середньої ваги танк Т-34 має таке саме опанцерення, як Т-34. Його вага: 26,5 тонни, озброєння: 1 гармата калібру 12,8 см + 3 кулемети. Найбільша швидкість 53 км/год.

Т-34 належить до стандартних танків совєтської армії.

До стандартних тяжких танків совєтської армії належать: ЙС-I, ЙС-III, КВ-85 і ЙСУ-152.

ЙС-I був впроваджений 1944 року, ЙС-II—1945, а найновіший ЙС-III — почавши від 1945 р. Тими типами танків озброєні танкові і механізовані дивізії, а також і малі танкові з'єднання.

Наймодерніший — ЙС-III, тому познайомимся з його технічними даними. Вага — 51 тонна, дізель-мотор сили 500 ПС, опанцерення фронту — 210 мм, а боків — 115 мм. Озброєння: гармата калібру 12,2 см + 1 кулемет калібру 7,62, обслуги 4 особи.

Якісно танки совєтської конструкції дуже добрі. На окрему увагу заслуговує ще легкий танк совєтської конструкції, технічні дані якого не всі відомі. Озброєння того танка — 1 гарматка калібру 7,65 см.

Спеціяльне призначення в совєтській армії мають «самоїздні гармати», означені «СУ». Ці гармати вбудовані на підвозях деяких танків із бічним опанцеренням, без веж. СУ входять етатово в склад панцерних, механізованих і піхотних дивізій в такому відношенні:

на 250 танків панцерної дивізії — 25 СУ-100,
на 160—190 танків механізованої дивізії — 25 СУ-100,
на дивізію піхоти припадає — 15—20 СУ-85.

СУ є охороною скорих і важких власних танків у час сконцентрованого танкового удару й у час наступу піхотнихі частин маразом із танками. В такому ударі використовується скорість, масу і деморалізуючий ефект ворога. Тому, що для танкового удару потрібна безпосередня підтримка важкою зброєю, для нищення ворожих танків і протипанцерних засобів оборони, для таких зокрема цілей застосовують у бою штурмові гармати. Гармати «СУ» стріляють ґранатами і спеціяльною протипанцерною амуніцією з віддалі понад 2 000 м.

Советська армія має тепер дві підставові СУ, що вбудовані на підвозях танків. Головною штурмовою гарматою є СУ-100, що вбудована на підвозю Т-34. Це — змодифікована морська гармата калібру 100 мм, з великою початковою швидкістю і добрими прикметами для поборювання ворожих танків.

СУ-152 вбудована на підвозю танка ЙС. Та гармата трохи гірша від попередньої. Стріляє вона 95 фунтовими стрільнами, тому добре надається для нищення укріплень, бункерів і ворожих танків, але протипанцерними стрільнами.

Обидві згадані гармати — вислід довготривалих дослідів уже повоєнних років.

Но інших типів СУ належать такі: СУ-76, СУ-85, СУ-122, СУ-249.

СУ-76 — основна гармата з дулом калібру 76 мм, зразок 1942. Вона вбудована на підвозю танка Т-70. Цю гармату з великим успіхом вживано в Кореї.

СУ-85 вбудована на підвозю Т-34, і вона є прототипом СУ-100. Ця штурмова гармата має змодифіковану протилетунську гарматку калібру 85 мм, зразок 1939, подібно як танк Т-34.

Нові штурмові гармати СУ мають по два оборотові перископи для вишукування цілей і окремий прибор для націлювання, але з обмеженим полем зору. СУ-100 в порівнанні з СУ-85 має трохи гірше обсерваційне устаткування.

Головною від'ємною стороною штурмових гармат СУ є малий запас амуніції, яку перевозиться при гарматі. Велике дуло на легкому підвозі невигідне для обслуги, зокрема зимою.

Головна увага советських конструкторів зосереджена на такі особливості:

1) Удосконалення танків, щоб вони могли легко зупинятися під гору. Одночасно особливу увагу звертається й на спроможність маршування по кожному терені, тому застосовується збільшеної ширини гусениці і великої сили мотори. Далі зосереджується увагу й на спроможність дій танків при низькій температурі.

2) Упрощується конструкцію, щоб, на випадок аварії, можна було в полевих варстатах чим скорше перевести направу.

На особливу увагу заслуговує й те, що кожний танк обладнаний радіом, чого в другій світовій не було.

Панцерні і механізовані війська СССР підлягають маршалові панцерних військ С. І. Богданову.

Совєтська танкобудівельна індустрія

Перед тим як приступити до обговорення совєтської танкобудівельної індустрії, найперше познайомимся, як зорганізована оборонна індустрія, як цілість.

По закінченні другої світової війни, зокрема по смерті Сталіна, колишні народні комісаріяти заменено на такі окремі промисловості: 1. Літакобудівельна; 2. Зброєнева; 3. Амуніційна; 4. Танкобудівельна; 5. Мінометна; 6. Будови воєнних кораблів.

Вони творять промисловість оборонного призначення СССР, що підпорядкована її міністрові Д. Ф. Устінову. Окремі роди промисловостей підлягають своїм начальникам. Танкобудівельна індустрія входить у склад індустрії по будові важких машин і цю промисловість очолює М. С. Сабуров.

Сучасну танкобудівельну індустрію СССР можна поділити на дві продукційні групи:

1. Окремі танкобудівельні заводи в яких уже тепер продукують на велику скалю.

2. Резервові заводі, які лише по перебудові будуть в стані випускати танки.

Основу для теперішньої танкобудівельної індустрії СССР творять заводи тракторної промисловости. В час другої світової війни майже 70% тракторного парку було віддано потребам війни. Єдиний не знищений воєнними діями тракторний завод у Челябінську відразу майже до половини був перебудований на випуск танків типу Т-34. Крім цього танки продуковано в Ґорькім, Москві, Ленінграді, Свердловську, в Нижньому Тагілі і по інших місцевостях.

Головною метою всієї танкобудівельної індустрії СССР за теперішних умов з'являється не максимальна продуктивність. Вона змагає до того, щоб систематично перевести організаційну підготову для найбільш продуктивних спроможностей на випадок війни. Совєти систематично переводять переорганізацію процесів виробництва, особливу увагу звертаючи при цьому на устійнення плянів розподілу і постачання сировини, потрібної для продукції і виготовлюванні плянів для допоміжних заводів.

Досвід із другої світової війни показав, що майже в кожному машинобудівельному заводі можна продукувати частини до танків. Маючи на увазі те, що, з огляду безпеки перед бомбардуванням, індустрія мусить бути якнайбільше розчленована, совєти вже тепер розробляють усі можливості співпраці і пляни розподілу процесів продукції на стільки заводів, скільки мають до диспозиції, щоб за їхньою допомогою можна було безперебійно вдержувати продукцію танків.

Конструкція і випробування нових типів танків до часу серійної продукції в СССР триває пересічно 15 місяців. Особливу увагу тепер звертають на вдосконалення нових конструкцій середніх і важких танків, на гусениці, ширина яких уже доходить до 70 см. Вежі таких танків уже не склепані, а виливані. Такі танки мають протимагнетну зовнішню помазку. Їхні мотори мають багато більшу силу. Особливу увагу звертає совєтська індустрія на будову швидких і легких танків, з великим радіюсом дій і великою вогневою силою.

Військові експерти Заходу оцінюють, що совєти вже тепер випускають коло 50 000 танків у рік. Така оцінка неправдива з двох причин:

Поперше, відомо, що кожна зброя старіється, тому держави стараються, зокрема в теперішній стадії, обмежено продукувати. Треба припускати, що й СССР, маючи на увазі евентуальну непридатність випродукуваних танків, обмежуються до мінімума в своїй продукції. З кожним роком техніка озброєння щораз більше удосконалюється і це без найменших сумнівів совєти мають на увазі. За найновішими твердженнями маршала Монтґомері, совєти, на випадок війни, спроможні протягом 30-х днів змобілізувати 400 власних дивізій. Треба вірити, що такі можливості совєти мають і для озброєння змобілізованих уже мають готову зброю, в тому числі і відповідну кількість танків. Однак, під оглядом запасу танків совєти вже стоять на доброму рівні. Цього не вільно легковажити.

Подруге, для випродукування середньої ваги танка (30 тонн) потрібна така кількість сировини: сталі — 25 068 кг, хрому — 861 кг, ніклю — 427 кг, олова — 47 кг, бокситу — 2 930 кг, міді — 667 кг, ґуми до — 800 кг.

Пригляньмося тепер до продукції сталі СССР за післявоєнні роки:

1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
19,400	14,600	18,700	23,300	27,300	31,300	35,000	39,200

Разом 202 000 000 тонн сталі.

Для випродукування 50 000 танків, кожний вагою 30 тонн, совєти зужили б 1 253 400 тонн сталі. Але на цьому не кінець, бо потрібні ще інші метали, великим видобутком яких не може похвалитися СССР. На окрему увагу заслуговує ґума, яку СССР мусить імпортувати з країн, що до нього не дуже то прихильно наставлені. Для випродукування 50 тисяч танків у рік совєти мусіли б зужити не менше 40 000 тонн ґуми.

На підставі повищого обчислення сумнівно, чи совєти можуть випускати в рік таку високу кількість танків.

Головними центрами совєтської танкобудівельної промисловости сьогодні є такі місцевості: на першому місці стоїть Урал, зокрема індустріяльна округа Свердловськ—Тагільськ. Наступне місце займає Україна з центрами в Києві і Харкові. До інших місцевостей, в яких продукують танки, належать: Ленінград, Москва, Сталінград, Челябінськ, Чкалов, Орськ, Новосибірськ, Іркутськ і Ростов на Дону.

На підставі совєтських даних, в 1942—45 рр. в СССР пересічно продуковано річно самих тільки танків 30 000 — разом з опанцереними возами. Теперішню продукційну спроможність танків оцінюється на 45—50 000 у рік. На випадок війни совєти спроможні випускати 100 000 танків у рік. Треба припускати, що совєти вже мають розбудовані, тимчасово залишені в резерві, заводи танкобудівельної промисловости. Сьогодні совєти мають понад 20 заводів, що продукують танки.

Теперішню танкову продукцію СССР можна поділити на такі групі:

1. Заводи, що здатні випускати 3 000 і більше танків у рік. До таких заводів належить: завод ім. Кірова в Ленінграді, завод автомашин у Ґорькому, завод ч. 112, завод у Сталінграді, завод у Свердловську, завод у Свердловську II, заводи в Челябінську і в окрузі та завод ім. Сталіна в Кузбасі.

2. Заводи, що здатні випускати 2—3 000 танків у рік. До таких належать: завод ч. 183 в Харкові, завод ім. Сталіна в Ленінграді, завод «Большевик», завод у Колпінську, завод у Брянську, завод у Вороніжі, завод в Орську, завод у Хабаровську і завод у Ростові.

3. До третьої групи треба зачислити заводи з продукційною спроможністю 1 000 танків у рік. До таких заводів належать: завод у Києві з заводами в Комарівці і в Корсуні, завод ч. 104 в Іркутську.

Крім цього для продукції танків або запасних частин уже підготовані заводи у Львові, Маріюполі, Віксі, Читі і по інших місцевостях, як у Ярославі і в Уралмаш.

При обговоренні совєтської танкобудівельної промисловости не треба забувати і про таку ж промисловість по деяких державах-сателітах в Европі. І тут на особливу увагу заслуговують заводи Шкоди у Чехо-Словаччині, в яких уже серійно випускається окремий танк, подібний до Т-34. Крім цього продукцію частин до танків совєтської продукції переводять деякі заводи в східній зоні Німеччини й у Польщі в місцевості Стараховіце.

На підставі переведеної аналізи совєтської танкобудівельної промисловости, а також з уваги на чисельність панцерно-механізованих дивізій, що тепер перебувають в активній службі в СССР, стверджуємо, що совєти з великим розмахом переводять підготову власних наступальних сил. Одночасно на відтинку міжнародньої політики совєтська дипломатія всіма засобами намагається ширити між вільними народами замішання і взаємне недовір'я.

Джерела:

1. Mahnke und Wolf: 1954 — Der Frieden hat eine Chance. C. W. Leske-Verlag, Darmstadt.

2. Dr. Werner Leimbach: Die Sowjetunion.

3. Allgemeine schweizerische Militär-Zeitschrift, Hefte 4 und 6, 1951 (Sowjetische Panzerabwehrgeschütze).

4. Bellona-London I/1953: „Rosyjskie dziala szturmowe samobiezne".
Bellona-London I/1952: „Sprawy panzerne".
Bellona-London IV/1951: „Doktryna pancerna".

5. Wehrkunde, Organ der Gesellschaft für Wehrkunde, Jg. I, II und III.

6. Bericht über die Rüstungsproduktion in der sowjetischen Besatzungszone 1952, Bonn 1953.

7. „Stahl und Eisen", Nr. 9/1953 und Nr. 2 und 7/1954.

8. Europäische Wehr-Korrespondenz, Bonn, Nr. 24, 25 und Nr. 28/1954. (Analyse der sowjetischen Streitkräfte) von Feldmarschall Montgomery.

Майор Я. ДЗЯБЕНКО

Перший український військовий з'їзд

19—22. V. 1917.

(Закінчення з попереднього числа)

По короткій дискусії з'їзд схвалює такий порядок денний:

1) Відношення до сучасних політичних подій — до Тичасового уряду й Совєта Робітничих та Військових Депутатів; 2) Наше становище до війни; 3) Українізація армії; 4) Підтримання дисципліни; 5) Земельна справа; 6) Загальна освіта; 7) Майбутній військовий з'їзд; 8) Поточні справи.

На з'їзд чимало було надіслано привітань як з фронту, так і від військових частин запілля, де вже на той час постали українські військові клітини в тодішній російській армії. Були також привітання і від різних українських організацій, які постали після революції. Як міська Дума в Києві, так і Совєт Військових та Робітничих Депутатів привітання надіслали більше, мабуть, з чемности, а не зі співчуття українському рухові. Але потрібно відзначити, що не було привітання на з'їзд, ані від Київської військової округи на чолі з генералом Оберучевим, ані від міської залоги м. Києва. Та, не зважаючи на несприятливі умови, а також недоброзичливе наставлення з боку високих військових чинників, навіть у самому місті Києві, все ж перший український з'їзд відбувся та мав велике історичне не лише військове, а й політичне значення.

З'їзд відбувався досить спокійно. В день його відкриття й потім під час засідань, можна було сподіватись усяких провокаційних несподіванок з боку російських військових чинників із метою зірвати військовий з'їзд. Та, хвалити Бога, на наше щастя, до цього не дійшло. Вже на другий день з'їзду російська преса в Києві коментувала його дуже неприхильно, так само вона вороже насторожилася до українського питання взагалі. Надто потрібно з натиском відзначити про такий орган як «Кієвлянін», що його редаґував відомий мабуть усій українській спільноті, найчорнішої масти монархіст Шульгин. Російська преса в Києві професора М. Грушевського назвала австро-угорським «аґентом», який, мовляв, приїхав сюди робити революцію і т. д. і т. д.

На з'їзді кожний пункт порядку денного обговорювано досить розважно та ділово й давалося можливість кожному делеґатові, хто забирав слово, висловити свою думку по тому чи тому питанні, не обмежуючи його часом. Через те в спільному обміні думок й у здоровій та щирій дискусії викристалізовувалася на з'їзді й та потрібна істина для української справи в той бще не зовсім ясний ,але разом дуже й відповідальний час. Беручи під увагу обставини військово-революційного часу, а також і великої національної ваги момент, що його принесла російська революція для українського народу, слід ствердити, що з'їзд відбувався в атмосфері великого патріотизму, однозгідности й доброї волі та розважного чину всіх делеґатів з'їзду, незалежно від їхніх переконань. Через те, мабуть, і не було ніяких розходжень протягом усього з'їзду. Тільки, на жаль, мали місце певні невеликі розходження в редакційній комісії, яка опрацьовувала постанови з'їзду. Для полагодження цих розходжень у редакційній комісії брали участь С. Петлюра та В. Винниченко. Після нарад у редакційній комісії взяв слово підпор. М. Міхновський, який зазначив, що, на його думку, між С. Петлюрою та В. Винниченком нема суттєвих розходжень. Після його виступу редакційна комісія знайшла й спільну мову. А далі забрав слово В. Винниченко й жартом висловився: «Я теж, мовляв, був колись вояк Київської залоги й трохи розумію наставлення військових делеґатів, чому вони так підходять до справи, але політична логіка промовляє дещо інше, а тому, на сьогодні, мусимо до цього пристосовуватися, щоб не пошкодити українській справі взагалі».

Не маючи під руками жадних друкованих матеріялів із доби Української Центральної Ради, які б щось насвітлювали й про українські військові з'їзди, що відбулися 1917 року в Києві, не так легко відновити, в своїй пам'яті все, що відбулося десятки років тому. Але все ж шановним читачам подаю тут бодай ті головніші пункти постанов з'їзду, що залишилися у моїй пам'яті.

1) **В справах політичних** «з'їзд вважає за потрібне вимагати від Тимчасового уряду та Ради Робітничих і Військових Депутатів негайного оголошення — особливим актом — принципу національно-територіяльної автономії України, а рівно ж домагатися негайного призначення при Тимчасовому уряді міністра в справах України». Ця резолюція закінчується вітаннями на адресу Української Центральної Ради такими словами:

«Український військовий з'їзд вважає своїм обв'язком вітати Українську Центральну Раду й складає їй велику подяку за її старання та заходи в історичний момент. З'їзд вважає, що своєю працею Українська Центральна Рада провадить відповідним і вірним шляхом. З'їзд також вважає її єдиним і компетентним органом, призваним вирішувати всі справи, що стосуються цієї України і її відносин до Тимчасового уряду».

2) В резолюції про **відношення до війни** з'їзд ухвалює: «Підтримувати всіма силами мир — без анексій і контрибуцій на підставі самовизначення націй».

3) Щодо **українізації армії,** з'їзд приділяє дуже багато уваги цій так важливій справі й схвалює таку постанову: а) в тилових частинах усі українські вояки повинні бути негайно виділені в окремі частини; б) в військових частинах на фронті, таке виділення повинно провадитися поволі. Що ж до фльоти, то з'їзд вважає: а) в Балтійській фльоті деякі з кораблів укомплектувати українцями; б) Чорноморську ж фльоту надалі поповнювати виключно українцями. Всіх стрільців і старшин, що вписані до «Першого українського козацького імени Богдана Хмельницького полку» вважати прийнятими до нього.

4) В справі **підняття дисципліни** в лавах війська з'їзд вважає: за свої народні ідеали українські вояки підуть у бій невагаючися, а хто не піде, то до таких зрадників свого народу застосувати найгостріші мірі військового часу. Дезиртирів в українській армії не мусить бути.

5) Що ж до **земельного** питання, то з'їзд вважає: що цю так важливу для всього українського народу справу визначить майбутній український сойм на підставах справедливости та рівности всіх людей, що живуть на Україні.

6) По питанню **загальної освіти** з'їзд вважає: з осени 1917 р. навчання в школах повинно переводитися в українській мові з забезпеченням прав меншостей інших народів. Але цю справу з'їзд залишає до компетенції Українській Центральній Раді.

8) На завершення розглянутих справ з'їзд виніс ухвалу про скликання Другого військового з'їзду й доручає здійснити це Тимчасовому Українському Військовому Генеральному Комітетові, що його обрано в такому складі:

С. Петлюра, В. Винниченко, підпор. **М. Міхновський,** полк. **Пилькевич,** полк. В. **Павленко,** полк. **Капкан,** пполк. **Поплавко,** сотник **Селецький,** осаул **Полоз,** поруч. **Арс. Чернявський,** підпор. **Аполон Певний,** хорунжий **В. Потішко,** полковий лікар **Лу-**

ценко, урядов. **Горемика-Крупчинський,** моряк **С. Письменний,** чотовий **Ровинський,** стрілець **С. Граждан.**

Після обрання членів Українського Військового Генерального Комітету хтось із делеґатів з'їзду подав думку, щоб кожний обраний член до Комітету показався перед з'їздом на підвищенні, де виступали з промовами делеґати з'їзду. Після цього обрані змушені були показатись перед делеґатами з'їзду.

Першим, як голова створеного Українського Військового Генерального Комітету на підвищенні показався **С. Петлюра.** Як тільки він піднявся з лав президії з'їзду, щоб іти до згаданого підвищення, тисячна маса військових делеґатів, а між ними й цивільних осіб — гостей з'їзду — встала й зустріли безперервними вигуками «Слава». Так само супроводили його, коли він повертався назад до президії. Говорив Петлюра дуже мало — лише дякував делеґатам за їхню спокійну витривалість на з'їзді, а також і довір'я до його особи.

Ще в день, перед закінченням з'їзду, президія оголосила делеґатам з'їзду, щоб вони не розходилися й не роз'їжджалися, бо буде спільне фотографування делеґатського з'їзду, а на ранок будуть видруковані й постанови з'їзду, які можна буде одержати й тоді вже з ними їхати до своїх частин.

Фотографування відбулося на Васильківській вулиці в якомусь занедбаному (з огляду на військовий час) паркові. Це місце для фотографування тисячної маси делеґатів з'їзду було досить добре — там була велика площа з вигідним підвищенням, де можна було захопити апаратом всіх присутніх.

Від Педагогічного музею, де відбувався з'їзд, до місця фотографування на Васильківській вулиці, потрібно було пройти кілька кварталів, і делеґати з'їзду стройовим порядком (як військовики) промарширували по місту. Такий похід тисячної маси військовиків, зробив на прохожих громадян Києва надзвичайне враження, а особливо на свідомих українців. Зате всякі малороси та росіяни, коли побачили організований похід українців військовиків містом, ще більше були подратовані та розгнівані. Того ж таки дня, під вечір, містом ширилась чутка, що «Малоросія хочет отделітся от Росії, а всех русскіх вивезут с Малоросії» і т. д. Чого тільки не виписувала російська преса в українському столичному місті Києві, на другий день, після цього фотографування та походу стройовим порядком делеґатів по місту.

Не можна обминути мовчанкою одну досить важливу спра-

ву, що й після 37-х років не стратила своєї вартсти та яка буде насвітлювати для тих українських «патріотів», які при всяких розмовах і в друкованих українських органах весь час силкуються доказати, що як Українська Центральна Рада, так і Український Військовий Генеральний Комітет виявили мало ініціятиви й праці в ту військово-революційну добу, а через те, мовляв, прогаяли золотий час і не здобули своєї улюбленої батьківщини України. Коли до української справи підходили з думками сьогоднішньої доби, то може такі зауваження й така критика була б і на місці, але коли знати бодай один факт, який стався в столиці України після першого військового з'їзду, то всі ті нарікання на Центральну Раду та Український Військовий Комітет виявляється безпідставними.

Як я вже згадував, Совєт Військових та Робітничих Депутатів надіслав привітання з'їздові більше з чемности, ніж із співчуття українському рухові чи з якоїсь солідарности з здобутками революції на ту військово-революційну добу взагалі.

В останній день з'їзду підоготовлялися резолюції для їх видрукування після закінчення з'їзду вночі, щоб на ранок другого дня можна було їх роздати делеґатам, які для того затримались у Києві, — так оголосила президія з'їзду. Так думалось і так плянувала не лише президія, а й делеґати з'їзду. Але, мабуть, нікому не приходило раніше на думку те, що фактично сталося. Совєт Робітничих та Військових Депутатів у нашому столичному місті Києві категорично заборонив друкувати постанови Першого українського військового з'їзду. Ось хто був тоді в українській столиці Києві «найвищим паном», з яким не завжди давав собі раду й сам генерал Оберучев, командуючий Київською військовою округою. Це вже тоді були зародки т. зв. «диктатури пролетаріяту», під гаслом і плащиком якої пізніше лукава й ненажерлива Москва винищила цілі мільйони невинного українського народу, а найбільше, мабуть, згинуло «за ухил в буржуазном націоналізмє». Що ж було робити після такого несподіваного для всіх вчинку, доконаного з боку згаданого совєту? Іти на них «війною»? Але на кого ж можна було опертися, якби справді дійшло до якогось збройного виступу — тих кілька тисяч багнетів Першого українського імени Богдана Хмельницького полку було безперечно мало! Між делеґатами з'їзду були й такі гарячі та нерозважні, що пішли б і війною, але все ж на таке ризико, на той військовий час, не зважилися. Бо хоч російська революція й уможливила українському на-

родові творити своє життя по своїй уподобі, — як висловився професор Грушевський у своїй промові, відкриваючи військовий з'їзд, але одноразово, в той військово-революційний час було дуже небезпечно зробити якихось промахів, нерозважних кроків у праці, що пізніше могло б стати претекстом для вищих військових чинників тодішньої російської армії про ліквідацію взагалі українського руху в Києві, бо ж тоді була ще війна та й фронт був не так то далеко від самого Києва. І вихід з такого прикрого положення винайшли і то дуже скоро: пан сот. Селецький, дуже енерґійна людина, якого вже тоді було обрано на дійсного члена Українського Військового Генерального Комітету, запропонував видрукувати резолюції з'їзду аж у м. Василькові на Київщині, де якийсь його приятель мав власну друкарню. Для безпечности він узяв з собою чотаря Ровинського, який теж уже був обраний в члени комітету, та автора цих рядків, як випробуваного й надійного співробітника по скликанню згаданого з'їзду. Поїхали ми до м. Василькова й там дуже скоро видрукували резолюції з'їзду й привезли їх до Києва.

Так, шановні читачі, тяжко починалася українська справа в перші місяці після революції в 1917 році в нашій столиці Києві.

Посвячення прапору відділу СУВ у Байройті (Німеччина) на Покрову — 14. 10. 1948 року.

Пам'ятник синьожупанників у Раштаті

Невелике містечко Раштат лежить у Бадені (Німеччина). В першій світовій війні поблизу цього міста був табір полонених, переважно українців, яких тут налічувалося біля 30 тисяч. Старанням українських діячів Галичини і Буковини, «Союзу Визволення України» в цьому таборі було організовано і розгорнено національну культурно-освітню працю серед українців, що дала величезні наслідки: з свідомих українців було сформовано повного складу т. зв. Синю дивізію, готову виступати в бій за звільнення від московського окупанта своєї батьківщини — Україну.

Тяжкі умови перебування в німецькому полоні, брак харчів і ліків призвели до того, що коло 600 вояків, підстаршин і старшин померли в цьому таборі і їх було поховано на цвинтарі міста Раштату. В пам'ять померлих товаришів українці збудували на цвинтарі величавий і великої мистецької вартости пам'ятник, на якому зробили напис: «Синам України — їхні земляки». Наслідком воєнних дій у час другої світової війни пам'ятник зазнав пошкоджень від бомб. Після капітуляції Німеччини москалі, члени советської військової місії, що провадила на цьому терені примусову репатріяцію на «родіну» колишніх громадян з СССР, поховали коло лівого крила цього українського пам'ятника кільканадцять осіб своїх полонених, поклавши на обох крилах самого пам'ятника дві таблиці з іменами похованих, а перед пам'ятником на землі — мармурову плиту з написом: «Жертвам фашистского террора». Одночасно вони наказали в міській управі міста змінити в усіх актах назву «Український пам'ятник» на «Російський пам'ятник», що переможені німці були примушені під їхнім тиском виконати. Так спрофанували москалі пам'ятник на могилі синів України.

Що Синю дивізію формували в Раштаті, — забулося, а що там на міському цвинтарі є український пам'ятник, і то великої вартости, — ніхто з українців не мав жадного поняття. Але щасливій збіг обставин допоміг: мґр. Остап ГУЦАЛО, перебуваючи в своїх правничих справах у Раштаті, довідався від німців про існування українського пам'ятника, зацікавився ним і сам на власну руку перевів у місцевому архіві дослідження документів та добився в міській управі скасування московських поправок на актах, зняття советських таблиць із пам'ятника та одержав обіцянку про усунення мармурової плити, що її поклали москалі. Не маючи власних засобів на направу пошкоджень, що їх

мав український пам'ятник, п. мґр. О. Гуцало звернувся до Союзу Українських Ветеранів, як до організації колишніх вояків, щоб він узявся за цю справу. СУВ щиро відгукнувся і негайно створив комісію для відшукання засобів і переведення відбудови пам'ятника. Пана маґістера О. Гуцала, що був обізнаний із справою і якого знали міські урядовці Раштату, а також якому було легше провадити цю справу, як комусь новому, було запрошено на голову комісії, а на заступника голови призначено пполк. інж. І. ПЕКАРЧУКА, на скарбника — майора Л. ВАСИЛІВА, на секретаря — поручника КОТОВИЧА. Через те, що СУВ не мав жадних засобів для виконання власним коштом будь-що-будь коштовної як на еміґраційні умови в Німеччині, праці, то комісія приготувала відповідну відозву-заклик про пожертви засобів на відбудову пам'ятника, розіслала її до братніх вояцьких організацій у всі країни, де вони перебувають, до окремих осіб та до українських установ у Німеччині, а також оголосила в пресі. З окремим проханням виклопотати субвенцію від УНРади комісія звернулася до керманича її військових справ п. ген .М. Капустянського. Хоч, на превеликий жаль, не всі відгукнулися на відозву (список жертводавців подаємо нижче), все ж було зібрано 787 німецьких марок і 43 пфеніґи, за які й відбудовано пам'ятник. Але наслідком того, що міська управа Раштату не усунула мармурової плити, що її поклали москалі перед пам'ятником, освячення пам'ятника ще не відбулося. Тому що голова комісії п. мґр. О. Гуцало перестав цікавитися справою пам'ятника, решта членів комісії звернулася до члена СУВ майора ДЗЯБЕНКА, що мешкає за 30 км від Раштату, з проханням зайнятися справою усунення плити. Разом із о. протоієреєм Т. ЛУГОВЕНКОМ він відвідав бурґермайстра м. Раштат, який пообіцяв незабаром усунути плиту. Після усунення плити пам'ятник буде освячено і цим самим справу відбудови закінчено.

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ
на відбудову пам'ятника на могилі українських вояків Синьої дивізії в Раштаті

УНРада через п. ген. М. Капустянського	300	нм
Відділ СУВ в Австралії через Головну Управу	233,76	нм
В. ТРЕТЯК (Німеччина)	5	нм
КРАВЧЕНКО „	5	нм
Разом	543,76	нм

Українська Стрілецька Громада в Канаді	10	долярів
Анна ДУБЕНКО через п. Дубенця (США)	26	„
Поручник М. ОПАРЕШКО-АРСЬКИЙ (США)	10	„
Анна ГРИГОРІВА (США)	5	„
Костянтин МІЛОНАДІС, українець-вояк армії США	5	„
Дмитро ВЕЛИЧКО (США)	1	доляр
Дмитро ГАРЯЧИЙ	1	„
Леонтій КВАРТЕРУК	1	„

Разом 59 долярів або 243,67 нм
Разом усього зібрано 787,43 нм

Вельмишановним жертводавцям комісія СУВ для направи пошкоджень пам'ятника на могилі українських вояків Синьої дивізії в Раштаті висловлює щиру вояцьку подяку.

Звіт про витрати на відбудову пам'ятника буде оголошений після усунення совєтської мармурової плити та по освяченні українського пам'ятника.

За комісію — пполк. **І. ПЕКАРЧУК**

У десяті роковини організації Союзу Українських Ветеранів схилімо свої голови перед основоположниками й активними членами СУВ, що відійшли від нас на вічний спочинок.

Генерал-полковник М. ОМЕЛЯНОВИЧ-ПАВЛЕНКО,
старший

Генерал-поручник В. ПЕТРІВ
Полковник С. ЧОРНИЙ
Полковник Михайло ПРИХОДЬКО
Майор Михайло ГУСАК
Майор КУКЛОВСЬКИЙ
Сотник Микола ГАБІТ
Сотник Льонгин КОЗАР
Сотник О. ЛИТВИНЕНКО
Поручник Іван СОКІЛ
Поручник Михайло ШЕВЦІВ
Поручник Борис ЛИСЯНСЬКИЙ
Чотовий Василь ПАЛЬЧИНСЬКИЙ

В. Т.

Фраґмент бою

3-ої сотні 3-го Берестейського полку під м. Шумське на Волині на весні 1919 р.

Після закінчення наших визвольних змагань армію Української Народньої Республіки було інтерновано в Польщі і Румунії, а Україна потрапила під лапіть большевиків, що панують там і до цього часу. Скрізь так було і сьогодні так є, що після програного бою, а в цьому випадку наших визвольних змагань, почали дошукуватися причин програної боротьби за визволення. На еміґрації наші доморослі стратеґи і політики легко знайшли ту причину: тогочасні українські уряди і військове командування не зуміли, мовляв, розбудувати українські збройні сили. На цьому коникові вони їдуть і до цього часу, а тому що він добре галопує, то з поля зору випадають інші причини нашої поразки, однією з яких була мала національна свідомість змобілізованого українського вояка. Як ця свідомість виглядала, побачимо на прикладі. Дотепер ми звикли подавати найкращі епізоди з нашої боротьби, а про кепські і не згадували, забуваючи, що на помилках треба вчитися. Поляки, які в той самий час були більш національно свідомі, теж мали подібні неприємні речі, — як, наприклад, перехід двох своїх полків на бік большевиків. Вони цих фактів не приховували, а, навпаки, зробили так, що доки існуватиме самостійна Польща, доти про цей ганебний вчинок будуть знати цілі покоління: поляки викрислили нумерацію цих полків назавжди.

Після реорганізації штабу помічника командуючого Північно-Західнім фронтом мене призначили до 3-го Берестейського полку, що стаціонував у Рівному. Після невдалого Оскілкового путчу мою сотню, в якій я був молодшим старшиною повантажили на тягарівки й алярмовим темпом перекинули в район м. Корця на Волині, щоб заткати діру, яку зробила частина, що її стягнув Оскілко до Рівного. Після змінних боїв нашу сотню перекинули в район м. Шумське над річкою Горинь, давши нам завдання не допустити большевиків переправитися через цю річку на західній берег. Коли сотня займала становища в приготованих стрілецьких ровах на березі річки, то міст, що сполучав Шумське з

нашими становищами, вже догоряв. Становища ми зайняли в повному порядкові і без перешкод з боку ворога. Але не все було в повному порядку з нашим сотенним, який дивним способом зник, залишивши мені в спадщину сотню, що складалася з двох-трьох десятків учнів різних шкіл і пари десятків мобілізованих, а вірніше — з добровольців-вояків колишньої царської армії, які, зголосившися добровільно до війська під час повстання проти гетьмана Скоропадського, тепер вважали, що їм уже час додому, бо своє діло вони, мовляв, зробили, тобто ліквідували гетьманських недобитків. На моє звідомлення до штабу полку про втечу сотенного я дістав під вечір відповідь, що на сотенного призначають мене і що я маю аж до наказу з полку боронитися на зайнятих становищах.

Ніч пройшла спокійно, але день заповідався гарячим, бо розвідка донесла, що до м. Шумське надходять большевицькі частини, переважно з китайців. Передбачення мої справдилися, бо вже від самого ранку большевики намагалися форсувати річку, але кожного разу ми їх відбивали. Після полудня вони вже не наступали, а обстрілювали огнем однієї гармати наші становища і треба признатися, що досить влучно, бо знищили нам один кулемет, яких сотня мала лише два. Правда, це не було великою заслугою большевиків, бо їхня гармата могла спокійно стріляти з протилежного берега, а для артилерійського обсерватора були чудові становища. Як становище гармати, так і обсерватора ми не могли знищити, бо не мали власної артилерії. Дуже прикре почуття на фронті. Ворожий гарматний огонь дошкульно допікав нам, і я просив командира полку про підтримку сотні гарматним огнем. Жадної відповіді на це я не дістав, навіть більше того — не повернувся піший гінець, якого я вислав до полку. Положення сотні ще більше погіршилося після відходу нашого правого сусіда, розташованого перед тим за кілька сот метрів від нас. Тоді я наказав відступити. Відступаючи, ми натрапили на дорозі на нашого, вже мертвого, гінця, що його було забито осколком гарматного стрільна. Коли я нарешті прибув з сотнею до села, де мав бути штаб полку, мене спіткала велика несподіванка: в селі не було не тільки штабу полку, а й жадного вояка . . .

Від селян я довідався, що військо залишило село біля п'ятьох годин перед тим, — штаб полку опустив село десь о годині 5-ій по полудню. З наступної розмови з селянами я довідався, що наш полк пішов не на Рівне, яке зайняли большевики, а спря-

мував свій рух на північ від нього. Не зважаючи на те, що сотня була перемучена і голодна, я наказав дальший марш у тому самому напрямку, в якому пішов полк. По двогодинному марші ми почули спочатку гуркіт воза, а за деякий час могли вже розпізнати, що в нашому напрямку їде віз, над яким розвівалася великих розмірів біла плахта. Порівнявшись із нами, віз затримався і з нього скочило кілька вояків полку й почали щось шептатися з моїми вояками. На моє запитання, куди вони їдуть і для чого мають ту білу плахту, вони відповіли, що, згідно з постановою полку, їдуть як делеґати до большевиків із пропозицією перейти на їхній бік. Більше від «делеґатів» я нічого не довідався і рушив із сотнею далі. Під час маршу до мене підійшло два моїх вояки і сказали, що всі старшини нашого полку, на чолі з командиром полку, заарештовані і сидять у школі та що «делеґати» намовляли сотню заарештувати також і мене й посадити по приході в село до тієї ж самої школи. На моє запитання, що ж схвалили, вони відповіли, що більшість сотні — проти мого арешту. А сталося це тому, що наймолодші заявили, що вони за жадних обставин не дозволять заарештувати мене. Розмовляючи, ми ввійшли до села.

Саме почало світати. Не зважаючи на ранню годину, в селі на великій площі панував жвавий рух, мов на якомусь базарі. Те, що я побачив, тяжко описати: військо перетворилося на п'яну банду, що продавала селянам полкове майно, — починаючи від зброї і кінчаючи одягом. Вони так були зайняті торгівлею, що навіть не звернули на нас, новоприбулих, уваги. Не затримуючи сотні, я помаршував на другий кінець села, де й зупинилися. Ті самі козаки, які поінформували мене про настрій і постанову сотні, просили мене, щоб я відразу йшов спати, а вони вартуватимуть і уважатимуть, коли повернеться делеґація разом із большевиками. Коли це зауважать, то відразу мене збудять, і ми помаршуємо далі. Якби вся сотня була така, як ці 25—30 юнаків, то я відважився б роззброїти ту банду і звільнити старшин, але, на жаль, старші вояки відразу приєдналися до тієї банди. Не знаю, як довго я спав. Мої вірні хлопці розбудили мене і заявили, що большевиків у селі нема і що делеґація повернулася ні з чим. Після цього полк вирішив звільнити старшин, що й було зроблено. Через деякий час мене покликали на нараду до штабу полку. На нараді командир полку заявив, що в нього була делеґація від вояків, які сказали йому, що делеґація не знайшла большевиків у м. Шумське, бо вони, не переходячи на західній

берег Горині, помаршували далі східнім берегом невідомо в якому напрямку. Після наради полк вирушив у дорогу, і, промаршувавши кілька годин, ми опинилися в розташуванні інших наших частин. По відпочинку було проведено слідство, заарештовано зачинщиків бунту — на жаль, головні проводирі завчасно втекли — і всипали кожному по 25 шомполів, а полк перейменували на 3-й Берестейський. Він добре воював аж до Любарської катастрофи.

Закінчуючи ці спомини, запитаю Вас, дорогі читачі, хто поносить вину за ці події в полку. Гадаю, що дасте таку саму відповідь, як і я: брак національної свідомости і вплив «спільного котелка».

Пполк. Ів. ПЕКАРЧУК

Сумний епізод із наших визвольних змагань

Напад на штаб Південно-східньої групи на станції Бирзула

Подія, про яку хочу писати, відбулася десь у кінці лютого або в початку березня 1919 року на ст. Бирзула, де в двох ешальонах містився штаб Південно-східньої групи, напрямок дій якої був наступний: один — по лінії Вапнярка—Христинівка, а другий — Голта—Єлисаветград. В першому напрямку діяв Запорізький корпус, добре зорганізований, досвідчений у боях, і тому цей напрямок великих турбот штабові не завдавав. Гірше справа стояла в напрямку на Єлисаветград, де фронт тримали різні частини, що між собою не були міцно пов'язані. Крім того, кожна частина мала там свого отамана, а отаман — свою власну думку. Тому з цього напрямку постійно надходили вимоги: «Дайте допомогу, бо не втримаємося!». Отож і цього разу прийшла така вимога із ст. Помішної, і допомогу треба було дати. Воно не штука послати допомогу, а штука де її, ту допомогу, взяти, коли нема резервів. Щоправда, в околицях було кілька полків та куренів, — таких, як, наприклад, курінь із голосною назвою отамана Гаркуші, що складався з восьмох осіб, а отамана дев'ятого.

Всі вони перебували в стані формування і жадної бойової вартости покищо собою не являли. В найкращому стані був Слобідський кінний полк під командою отамана Кіршула, що стояв коло ст. Слобідка, в куті трьох розташованих тут сіл — Тимків, Валядинка та Слободзея, з мешканців яких і рекрутувалися вояки до полку. За даними Кіршула, полк мав 150 чоловік.

У штабі було вирішено відіслати цей полк на станцію Помішну, про що передано телеграфом відповідного наказа на ст. Слобідку. Здавалося б, усе — в найкращому порядку. Полк мав би на другий день повантажитися у вагони ешальону і того ж таки дня прибути на місце. Але не так воно вийшло, як сподівалося.

Ранком, коли полк мав би вантажитися і коли штаб іще спав, під вікнами нашого ешальону розпочалася стрілянина і почулися з російською лайкою вигуки: «Вихаді ! . .» Почувши російське «вихаді ! . .», я відразу зрозумів, що це московські большевики. Але роздумувати не було часу. Я натягнув чоботи на босу ногу, одягнув поверх білизни чумарку, схопив свій маленький австрійський карабін та патронташ (пістоль був у кишені чумарки) і, схилившися, рушив до виходу з вагона. Очевидно, я все зробив дуже швидко, бо коли вийшов із переділу вагона, то на коридорі не було нікого. На щастя, проти виходу з нашого вагона не було ні одного напасника, і це дало мені можливість тихо відчинити двері та зробити кілька пострілів уздовж лівої частини поїзду. Мої постріли були «дуже влучні» — не забили ні одного напасника, які, проте, почувши під своїм носом свист куль, почали тікати. Використовуючи це, з вагонів почали вискакувати озброєні штабовики та стріляти по напасниках, що потроху втікали, але не далеко — до ремонтного депо, звідки відкрили вогонь, через що довелося залягати, що на ранньому морозі не робило приємности людині в чоботях на босу ногу і в чумарці поверх білизни. Біля мене зібралося коло 30 штабовиків — сила, як на тодішні умови, не абияка — і ми повели наступ на ремонтне депо й вибили з нього напасників у поле. Так би мовити, очистили свій напрямок від ворога.

У другому штабовому ешальоні відсіч напасникам організував св. пам'яти ген. Змієнко, тоді заступник отамана Південно-східньої групи, і вибив ворога з приміщення станції, а також і з містечка. Йому навіть удалося захопити полоненних, від яких довідалися, що напасником був Слобідський кінний полк, який вирішив, що нема чого ходити на якийсь там фронт, а краще,

щоб не було кому давати накази, розгромити штаб Південно-східньої групи і сидіти дома.

У цій сумній події проявила себе ще й третя група — отаман Південно-східньої групи Янів, колишній, як твердили злі язики, австрійський фендрих (прапорщик), та штабовий охоронний курінь на чолі з отаманом Черником, також вояк, невідомо якої ранґи з австрійської армії. З кого складався той курінь, сказати не можу. Курінного отамана Черника знав тільки тому, що він любив рядитися в черкески. Отож, коли ми билися з напасниками, то згадали, що маємо ще охоронний курінь і тому послали зв'язкових до отамана Яніва, щоб він нас трохи підсилив своєю частиною. Зв'язковий приніс мені таку відповідь: «Тримайтеся своїми силами, а я з охоронним курінем обійду ворога з запілля, і ми його цілком знищемо».

Ворога ми вибили вже повністю з Бирзули, і він відійшов геть, а удару з запілля все нема та й нема . . . Десь коло полудня ми повернулися до своєї нормальної штабової праці, залишивши на окраях патрулі. Тому що отамана Яніва не було все ще з курінем, вирішили послати на розшуки. Під вечір повернулися кінні розшукувачі й доповіли, що пана отамана наздогнали кілометрів за 20 від Бирзули, — він рухався в напрямку на Рибницю, до Дністра — і повідомили його, що напад ворога відбито. Пан отаман «переможно» повернувся з охоронним курінем на Бирзулу, але вже аж наступного дня. Та й не диво, бо обхід був дуже глибокий.

Після невдалого нападу Кіршул цілковито виявив себе як большевицький ватажок, і через кілька місяців його повністю розгромлено в його гнізді — селі Тимкові.

Юр. СЕМЕНКО

Дискусійне

Національні революції — після вибуху атомових бомб над СССР!

(Відгук на статтю «Атомова бомба чи національні революції?», що її надруковано в органі військово-політичної думки — часописі УНҐ «Наступ»)

Стаття п. О. Гриценка «Атомова бомба чи національні революції?» («Наступ», ч. 2, січень 1955 р.) — типова і тому схожа до інших думок, висловлених на еміґрації в цьому питанні. Всі вони, — як сахарина: солодкі, ніби приємні, наче також нешкідливі, а користи... ніякої. Правда, останнє мабуть не цілком вірне: користь дехто має — продавці сахарини насамперед. Цю сахаринного смаку «правду» про можливості революції в СССР висловлюють найрізноманітніше. В одних «революціонерів» — це 40 тисяч (кілька років тому — 400 тисяч: в повісті одного нашого письменника гайдук, який умів рахувати тільки до ста, хвалився, що за гоління своєї бороди він платить сто червінців) вояків «воюючого краю», в інших також «революціонерів», — «кадри з-під ВКПб», що, як і ті вояки, негайно виборють Україну тільки но їхні репрезентанти чи апологети одержать на чужині відповідні, даремно, мовляв, витрачувані на виготовлення атомової зброї, засоби та ключові позиції.

Хоч вище згадана стаття самою спробою чисто військово-фахового підходу до розгляду спірного питання не має, зрозуміла річ, нічого спільного з демагогічно-спрощувальним тлумаченням застосування у війні атомової зброї і підданням анатемі намагання висловити протилежну думку, інші погляди, які часто розцінюють мало не як зраду національних інтересів, усе ж вона, як уже сказано, має спільну хибну рису з подібними, висловленими в цьому питанні думками. Цю хибну наставу, помилковість, можна зауважити вже в самому заголовку статті: вживання сполучника «чи» («Атомова бомба **чи** національні революції?») означає протиставлення і взаємовиключення зовнішньої сили (атомова бомба), що спрямована проти тоталітарного комунізму і застосування якої може сприяти й облегшити вибух революції в СССР, унутрішнім (в СССР) протикомуністичним силам (національні революції)

Думка статті проста і своїми привабливими висновками викликає враження єдиноспасенного рецепту: Захід, готуючися до оборони супроти нападу з боку большевицької Росії, основний наголос робить на атомову зброю, яка нищитиме, мовляв, насамперед населення, що ненавидить комуністичний режим і яке являє собою «потенціяльних приятелів і союзників Заходу», занедбуючи при цьому «підтримку та допомогу воєнним матеріялом усім тим національно-визвольним рухам, що діють сьогодні за залізною заслоною». «Цей рух спротиву і є резервуар необмежених сил, що завтра можуть стати рушійною силою революції в усьому СССР та сателітних державах. Ці революції поневолених народів, — пише далі автор, — і будуть тією силою, яка завтра зможе замінити атомову бомбу.» Це врятує світ від атомового знищення, катастрофи.

Все зрозуміло, ясно, красиво і щиро. Але чи можна це реалізувати і як обміняти отого прислівникового великого журавля в небі на маленьку, але реальну синицю в руках, — не сказано та й не може бути сказане.

Насамперед, на мою думку, слід мати на увазі різницю в поняттях «спротив», «революція» та не згадане, самозрозуміле «успішне завершення революції». Про існування стихійного спротиву, а також революційних протикомуністичних настроїв в СССР нема ніякого сумніву. Але проти того, чи може спалахнути добре підготована, отже з виґлядами на успіх, революція, а не заворушення, що може призвести до ще більшого обезкровлення народу, ніж вибух атомових бомб, говорить уся історія дотеперішньої боротьби поневолених російським большевизмом народів. Досвід показав, що за саму нелояльність супроти комуністичної Москви большевики застосували нищення цілих народів чи висилення інших з їхніх споконвічних земель — Чечено-Інгушія, Калмикія, татари Криму, німці Поволжя. А на випадок вибуху національної революції вони не завагаються також застосувати атомову зброю для її придушення. Ще в роки, коли большевики тільки зміцнювали свою владу, Троцький сказав, що коли б їх вимусили покинути кермо, то вони, виходячи, грюкнуть дверима так, що задрежить увесь світ. Тепер на чолі комуністів стоять не стільки автори красивих слів, скільки творці кривавих жахливих дій. Підтвердження цьому можна знайти також в останніх подіях в СССР, зокрема в усуненні Маленкова. Як відомо, 7. 3. орган КП СС «Правда» різко заатакувала в своїй передовиці «м'ягкотілість» Маленкова, який висловлював погляд, що

наступна війна принесе знищення всьому світові. «Правда» переконана що наступна війна закінчиться знищенням тільки капіталістичного світу. Повторюючи і розширюючи цю думку, генеральний секретар КП Франції Торез висловив у своїй пресі переконання про потребу застосування в наступній війні атомових бомб, звичайно, спрямованих проти Заходу. Коли ж тоді можна очікувати на вибух національних революцій в СССР, після скинення совєтських атомових бомб і знищення вільного світу?!

Це поперше. А, подруге, як відомо, взагалі існують підстави для переконання, що в СССР революція неможлива: нарід, що мусів би її здійснити, перебуває в умовах такого терору, коли нещадно й масово карають не тільки за саму спробу спротиву, а й за підозріння наявности невдоволення владою*).

Ті ж керівні групи, що мають деякі засоби для боротьби і, може бути, бажання, не можуть розпочати її, боячися, що вона

---

*) Колишній еспанський комуніст Енріка Кастро Дельґадо помістив 1950 року в французькому часописі «Le Monde» серію статтей («Таємне життя Комінтерну») про свою попередню діяльність та свої спостереження. Для всіх тих, хто не знайомий з умовами підготови революцій в СССР з власного досвіду, наводимо про це уривок і ілюстрацію із спогаду Е. Кастро (січень 1941 р.):

«Я бачив Москву, коли німці ледве не війшли до столиці. Я бачив її добре. Страх перед німцями позбавив чиновників будь-якого сорому; страх смерти показав нам в оголеному виді життя цього замкненого в логва народу. Москва в ці дні була містом, що дрижало від страху, який викинув на поверхню цілий світ кепсько зодягнених людей, що мали зголоднілі обличчя і вираз давно приховуваної ненависти в своїх очах. Але це тривало недовго. Люди в одязі кольору хакі повернули місту його попередній вигляд. Вони підходили до кількох осіб, що розмовляли, і запитували:

— Про що ви говорили, громадяни?

Мовчанка.

— Про що ви розмовляли?

— Про війну, товаришу.

— Що ви говорили?

Мовчанка.

— Що ви говорили? Ну, швидко!

— Що становище тяжке, товаришу.

— Хто це сказав?

Мовчанка.

— Хто?

— Я, товаришу.

Різкий звук пострілу. Групу розігнано. Залишився тільки розпластаний на вулиці чоловік, посеред калюжі крови...»

закінчилася б знищенням їх із боку або їхніх дотеперішніх наказовців або, на випадок, успіху, в другій фазі революції — з боку народу чи «закордонних інтервентів». Не говоримо вже про те, що для успішного завершення революції, крім ґрунтової підготови до неї, потрібна ще «підтримка та допомога воєнним матеріялом», на що слушно наполягає також автор статті «Атомові бомби чи національні революції?», та допомога людьми з-за кордону. А це, як показала сумна дійсність, відбувається за участи спритних і всюди сущих Крутіїв та Хорунжих-Мюлерів різних національностей, але одного призначення. І якби **в совєтських умовах** до теперішніх проповідників революції хтось звернувся з закликом розпочинати її там, то вони десятою вулицею обминали б такого аґітатора. Й обминали б не тому, що не хотіли б бути в майбутньому «націоналістами-**революціонерами»**, **«революційними** демократами» чи «національними **революціонерами»**, а тому, що вони остерігалися б — і не без підстав — провокації.

Дотеперішнє незадоволення підсовєтських народів комуністичною системою, спротив їй знаходило свій вияв й оформлення після нищівних ударів чи, говорячи теперішньою термінологією, застосування «атомової бомби» ззовні. Як у час совєтського нападу на Фінляндію червоноармійці не могли реалізувати своїх симпатій до героїчних ворогів комуністичної влади — фінів, так і в перший період німецько-совєтської війни мільйонові маси совєтської армії за всього свого небажання воювати за Сталіна та його систему не змогли б потрапити в оточення й здатися до полону, якби німці не мали боездатних дивізій. Революційно-визвольна боротьба Української Повстанчої Армії по закінченні другої світової війни проти совєтів великою мірою зумовлена також створенням та оформленням її в **несовєтських** умовах. Повстання українських в'язнів на Воркуті й німецьких робітників у східньому Берліні — наслідок прояву «паніки й розгублености» після смерти Сталіна та близькости, в другому випадку, вільного світу й порівняно недавно затягненого мотузка на шиї полонених, — в обох випадках.

Народи СССР, як і вільний світ, зацікавлені не в героїчному спротиві й розрізнених повстаннях, які в умовах тоталітарно-терористичного апарату приречені на поразку, а **переможному завершенні революції,** що можливе лише після нанесення нищівного удару (в другій половині XX сторіччя це можливе тільки за вжиття атомової зброї) військовій силі комуністичної сис-

теми, її потенціялу, перебиття хребта, а тим самим паралізування дії тих, що з наганами чи кулеметами, тепер зарядженими вже мабуть атомовими кулями і спрямованими в потилицю протикомуністично настроєних народів, посилатимуть їх на підбиття світу. Можливо, ця думка потребує деяких уточнень, доповнень, але не заперечення. Сахаринно-солодке бо й популярне серед еміґрації говорення про ставку на революції в СССР — нереальне і, не зважаючи на добрі наміри, може завдати великої шкоди вільному протикомуністичному світові, якщо він замість усеозброєння піде шляхом підпалювання моря чи очікування біля нього погоди. Ця зрозуміла істина знайшла нещодавно своє підтвердження в схваленні в Західній Німеччині закону про створення 12-х дивізій, як згідно навіть із переконанням супротивників озброєння, повинні бути споряджені не гірше американських частин, що, як відомо, мають батерії атомової артилерії. І це в Німеччині, залізна заслона над східньою частиною якої опущена ще не цілком щільно.

Визволенню поневолених комунізмом народів вільний світ може комбіновано сприяти кількома способами: скинення зброї над концентраційними таборами СССР, про що вже давно висловлювався відомий генерал танкового війська Фуллер, скинення могутніх десантних частин, складених із вояків-вихідців з-підсовєтської території, проведення широко закроєної аґітації й т. п. Поряд з іншими діями це може призвести до вибуху революції й переможного її завершення.

Знаючи, що еміґраційні прихильники здійснення революції в СССР, не маючи арґументів для підтвердження своїх думок, можуть спекулятивно грати на «чуйних почуваннях» — патріотизмі та говорити, що їхні супротивники готують знищення українському народові за допомогою атомових бомб, роблячи висновок із сказаного, твердимо, що ми не за скинення атомових бомб над Україною, де нема значних військових об'єктів, а за визволення Батьківщини з-під комунізму реальними засобами.

Ст. ОЛИНЕЦЬ,
поручник

До питання видносин дивізя «Галичина» - УПА

Хто слідкує за публікаціями, присвяченими дивізії «Галичина», може зауважити багато статтей, автори яких, не маючи навіть найменшого поняття про справи основного військового значення, керуючися вузькопартійними інтересами, завдали значної шкоди цій українській військовій формації. Дивізія «Галичина», яка битвою під Бродами записала українську участь у другій світовій війні проти СССР, ще довго буде темою для різних дискусій, які, проте, не зуміють затерти тієї вартости, яку вона — єдина з українських формацій — мала.

Деякі автори вже протягом довшого часу своїми дописами тенденційно намагалися притемнити леґенду дивізії «Галичина», здобуту й записану кров'ю. Послуговуючися різними методами, дехто почав, після 1950 р., зрівнювати цю формацію з УПА, боротьбу якої, зрозуміло, не можна знецінювати. Таким способом ті автори ще до сьогодні намагаються з реґулярної української військової формації зробити додаток до української партизанки, що насправді не відповідає історичній дійсності. Для дивізії «Галичина» не є жадною честю зрівнювання її з партизанкою. Не будемо брати до уваги деяких статтей із збірника «Броди», між якими на цю тему дуже широко розписується о. д-р І. Гриньох, якого, до речі, ніщо не в'язало з дивізією. Не братимемо до уваги і тих статтей, друкованих на сторінках органа Братства колишніх Вояків 1-ої УД УНА в часописі «Вісті», які роблять ведмежу прислугу цій організації, але присвятимо трохи уваги статті проф. Л. Шанковського «УПА й дивізія», що її з незрозумілих причин «Вісті» (ч. 7—8 за липень—серпень 1954 р.) передрукували з «Америки» і яка своїм змістом перейшла межі пристойности. Але заки приступити до обговорення основних, порушених у згаданій статті, питань, коротко з'ясуємо різниці, що були між дивізією «Галичина» й УПА.

Дивізію «Галичина» було продумано й організовувано як відновлення, на випадок розвалу Німеччини й ослаблення СССР, української збройної сили. Під цим оглядом ініціятори творення згаданої дивізії керувалися здоровим розумом, бо не всі ж мали

йти в ліс! А треба мати на увазі ту істину, що історія не знає ані одного випадку, щоб сама партизанка здобула незалежність якійсь країні. Юґославії не можна брати до уваги, бо німецька армія, яка в той час опинилася під тиском переважаючих сил совєтської армії, була змушена до відступу з Балкан. Крім того, в здобутті самостійности Тітові дуже багато допомогли й самі альянти, зокрема Англія. Грецькі комуністичні партизани також прагнули до захоплення влади в Греції, одначе, не зважаючи на їхню силу, проти була Англія, чому їм і не вдалося опанувати положення і здобути владу. Таких прикладів історія дає дуже багато. Дивізія «Галичина», як реґулярна військова формація, відрізнялася від УПА такими основними прикметами: старшинським складом, організованістю, дисципліною, вишколом, різноманітним бойовим спорядженням і озброєнням. До диспозиції дивізії стояло нормальне постачання різних боєприпасів, амуніції, прохарчування і ліків. Дивізія була забезпечена санітарною опікою й усім іншим, що тільки потрібне воякові в боротьбі з ворогом. Дивізія «Галичина» творила одне ціле під одним стратеґічним і тактичним командуванням. Політичні погляди вояків дивізії нікого не турбували — їх єднала одна ціль: боротьба з большевизмом, який не знає пощади.

Пригляньмося тепер, чи непов'язані між собою групки УПА (а треба підкреслити, що було дві УПА, які себе поборювали, так як тепер на еміґрації є не менше три їхніх представництва) відповідали тим основним прикметам, що їх мала дивізія. Без найменшої злостивости й упереджень до учасників УПА, лише в ім'я справедливости доводиться відповісти на це неґативно. УПА не мала єдиного командування, бо сам факт існування двох українських партизанок (не береться тут до уваги їхніх назв), що себе поборювали, виключав його. Далі, як відомо, групки УПА були розпорошені по великих просторах, користувалися примітивними засобами зв'язку (про радіозв'язок не було й мови), не були в стані провадити широких бойових операцій, до яких усебічно приготована дивізія. І, врешті, щоб УПА собою не являла, — це була нереґулярна партизанка для деяких парамілітарних дій, чому її ніколи й не можна зрівнювати з реґулярною армійською силою. Про організацію, дисципліну, вишкіл й інше в УПА не доводиться навіть говорити.

На підставі спогадів вояків-учасників УПА, писаних дуже часто в романтичному забарвленні, без особливого військового

знання, можна зауважити, що український партизанський рух значно відставав від совєтського чи від польської АК*). Ці різниці наявні в організаційній побудові, тактиці боротьби та в іншому: найважливіше, що совєтський партизанський рух, як і АК, були керовані в стратеґічному розумінні власними державними і військовими центрами; підпільні рухи і партизанка СССР та Польщі ніколи не були зрівнювані й уподібнюванні з реґулярними частинами своїх армій, для яких вона була тільки допоміжною силою. Лише в нас сьогодні нема правильного розуміння тих різниць і нерозважно переводиться уподюбнювання одних з одними.

В світлі з'ясованих основних різниць між дивізією «Галичина» й УПА смішними виглядають твердження деяких авторів, які пишуть, що «дивізійники тужили за УПА». Це не тільки не відповідає дійсності, а, щобільше, суперечить здоровому глузду. Те, що в грудях дивізійників билися патріотичні українські серця, не було достатнім, щоб покидати міцно здисципліновані лави товаришів зброї та йти в ліс шукати романтики. Дивізія була підготована до модерної фронтової боротьби, а також і до поборювання партизанів, тоді як УПА ані однієї ані другої підготові не мала. Про вишкіл УПА в лісах не варто говорити, бо це напевно була пародія на вишкіл. При всьому цьому на особливу увагу заслуговує те, що окремі групки УПА, зглядно українського підпільно-повстанчого руху в час другої світової війни поборювали себе взаємно, що їх в основі послаблювало й знецінювало. Про гучно згадувані по різних виданнях певних середовищ бої нема чого багато говорити, бо то були звичайні, без особливого значення, сутички. Хто слідкував за «Документами боротьби УПА» (журнал «До зброї»), міг наочно переконатися, що УПА здійснювала тільки малі наскоки, яких у військовій термінології ніколи не характеризують боями. А автори вихвалювання УПА дійшли в цьому відношенні до абсурду. Так третину «Історії українського війська» І. Тиктора, рік видання 1953, присвячено боротьбі УПА й ані словечком не згадано про важливіші операції наших армій із часу Визвольних змагань. В цій історії проф. Л. Шанковський, між іншим, начислив аж до 1 500 боїв, які звела УПА. Навіть німецькі збройні сили, що мали кілька мільйонів вояків і воювали на багатьох фронтах, не мають записаних

*) АК — скорочена назва «Армії Крайової», як називалася польська партизанщина.

стільки боїв з другої світової війни, скільки проф. Л. Шанковський і деякі інші автори приписали УПА. Таке насвітлювання історії і боротьби УПА тільки компромітує її в очах військових сил Заходу, бо ніхто про такі бої не повірить, а українці виставлять себе цим на сміх.

Отже приходимо до висновку: **дивізія була зорганізована як реґулярна військова формація, як одне ціле, під одним командуванням, з модерним озброєнням і спорядженням. Вона була вишколена до різних родів боротьби. Всі ці елементи дають їй повне право називатися військовою формацією.**

УПА своєю організаційною побудовою, дисципліною, вишколом, озброєнням, та, що найважливіше, не маючи єдиного командування, поборюючи при цьому себе взаємно, навіть мінімально не дорівнювала дивізії, бо була тільки парамілітарною організацією, а не військовою, — в повному розумінні цього слова. УПА могла відогравати певну ролю як допоміжний парамілітарний військовий чинник, — вона ж бо не була всебічно військово вишколена. Думати інакше вільно, але недопустимо зрівнювати дивізію «Галичина» з УПА. Про це вже час голосно сказати, **щоб привернути українську військову думку на правильний шлях.** УПА не має підстав і причин вважати з приводу переведеного порівнання, що тут виступають проти неї.

А тепер дещо про справжню наставу дивізії «Галичина» до УПА. На цю тему писалося вже багато. Але не все написане відповідає правді. В основному дивізійники, що були частиною українського народу, не мали, розуміється, підстав вороже відноситися до УПА, тому між вояками дивізії «Галичина» й вояками УПА могли бути навіть особисті приятельські стосунки, але це ще не дає підстав до твердження, що дивізія була готова перейти на бік УПА. Дивізія «Галичина» в битві під Бродами мала коло 14 000 вояків (старшин, підстаршин і стрільців). Ніхто не повірить, що ці 14 тисяч були пов'язані з УПА (однією чи другою) або були підпорядковані наказам будь-якого українського підпілля. Дивізія мала в своїх лавах багато учасників наших Визвольних змагань 1917—1920 рр., які чомусь обрали дивізію, а не УПА. Було там також багато молоді, яка також добровільно зголосилася до дивізії, а не до лісу. Було коло 40% наддніпрянців, що на УПА дивилися як на щось неповажне. Український командний склад, що був при штабі дивізії, зокрема сл. п. майор Д. Паліїв, майор д-р Л. Макарушка й інші, які ще живуть, абсо-

лютно не були, як нам відомо, прихильниками розсвареної УПА. На особливу увагу заслуговує й те, що покійний підполковник Палієнко, якого вважали за одного з найкращих українських старшин дивізії, командир 4-го дивізіону важкої артилерії під Бродами, також належав до рішучих супротивників УПА. Таких у дивізії була переважаюча більшість, чому загальний настрій дивізії й був проти УПА. Коли мовиться про зв'язкових дивізійників з УПА, то їх було дуже мало, і вони не мали впливу в справах засадничої ваги, зокрема щодо рішення, по якій стороні мала б стати дивізія. Саме через те спогади різних авторів, що сьогодні вихваляються своїми зв'язками з УПА та які нібито мали місію перетягти дивізію в ліс, наївні, бо необґрунтовані ні тією дійсністю, ані тими умовами, з якими була пов'язана ця формація. Треба мати ще на увазі, що на чолі кожного батальйону стояв німецький старшина, який мав у сотнях свою розвідку, — він своєчасно був інформований про все, що він повинен знати. Крім того, дослівно по всіх частинах дивізії були підстаршини-німці, що являли собою очі, вуха і язик німецьких командирів. Отже говорити за таких обставин про перехід дивізії «Галичина» під командування УПА, — неповажно, щоб не сказати більше. Навіть якщо б дивізія відважилася на такий ризикований вчинок, то за короткий час було б по її існуванню, і це потягло б за собою далекойдучі наслідки, чого не враховують ентузіясти УПА, які, до речі, з українською партизанкою мають справу тільки в пропаґандивній, а не в бойовій площині. Сьогодні ми знаємо склад командування однієї і другої УПА, отже можемо запитати, чи вони були здібні попровадити таку дивізію, як «Галичина»? Відверто, без жадного «але», доводиться ствердити неґативно. Чому ж упроваджують в блуд українську громадськість на еміґрації? Кому й яка з цього користь? Робиться це для розкладення української думки та для поширення розбрату в українському комбатантському житті. Відомо ж бо, що більшість комбатантських організацій, що існують на еміґрації, не визнають УПА за військову формацію, а про будь-яке підпорядкування себе партизанці не доводиться навіть говорити. Хоч людина з здоровим глуздом ніколи не повірить, що партизанка здібна керувати реґулярною армійською частиною, все ж на сторінках української преси появляються такі нісенітниці, ба, навіть більше: деяки середовища в демагогічній формі схвалюють їх, а українські вояки на це не реаґують. Чи це підносить повагу і престиж українців перед чинниками Заходу? Такими неповаж-

ними дописами ми тільки зміцнюємо переконання, що українці— примітиви, які не розуміють основних речей, та, що найгірше, своїми твердженнями ми викликаємо недовір'я до себе. Ми хочемо мати власну збройну силу. Хто ж повірить у стійкість такої сили, коли вже тепер її зрівнюють із партизанщиною та роблять неправдиву рекляму дивізії «Галичина», яка ніби мала перейти на бік УПА. Хто гадає, що Захід не розуміє, що таке УПА, той дуже помиляється.

Перейдемо тепер до статті проф. Г. Шанковського «УПА й дивізія», вже заголовок якої говорить сам за себе. Очевидно, для проф. Л. Шанковського дивізія «Галичина» ніколи не заслуговувала, щоб її поставити на перше місце, бо в ній служили, мовляв, «коляборанти Німеччини». Щойно недавно проф. Л. Шанковський зрозумів, що в дивізії були українські патріоти. Своєю тенденційністю і неправильним у засаді підходом до справи заснування й існування дивізії «Галичина» згадана стаття перейшла межі терпимости, тому вона, з уваги на передрукування її в органі Братства кол. дивізійників «Вісті», де, між іншим, її схвалено до друку без згоди всіх членів редакційної колеґії, може довести до зайвих напружень, що тільки послаблять Братство: історичної правдивости в написаному там нема з початку до самого кінця.

Говорячи про наставу ОУН і ОУНр до концепції творення дивізії «Галичина», слід мати на увазі, що вони були проти дивізійної концепції і проти дивізії «Галичина». Документи, на які звик покликуватися проф. Л. Ш., не можуть служити за доказовий матеріял у цій справі. Треба пам'ятати, що ОУН засадничо стояла на тому, щоб німці насамперед зреклися будь-яких прав до України та щоб з українцями говорили як із рівним партнером. Отже вже сама ця постава не дозволяла, щоб ОУН підтримував набір. Подібну наставу мала й ОУНр. Незаперечний факт, що з перших днів набору до дивізії розпочався посилений відхід молоді в ліс. До дивізії зголошувалися прихильники військової справи, ветерани визвольних змагань, а також молодь, що перебувала поза впливами ОУН чи ОУНр, яка (ОУНр) з самого початку розпочала кампанію на розбиття наборової акції і щойно коли цього не вдалося зробити вислала до дивізії довірені особи, щоб розкласти цю формацію зсередини. Одначе, в дивізії прихильників ОУНр була мінімальна кількість. Основний кадр старшинського корпусу творили старшини УНР, які не були прихильними до УПА. Отже, проф. Л. Шанковський свідомо говорить неправ-

ду, коли твердить, що ОУНр не була наставлена супроти дивізії. До чого тут також різні накази Р. Чупринки, на які він покликується?! Про їхнє існуваня дивізійники не знали, а якщо навіть такі накази й були, то вони могли обов'язувати тільки автора і членів ОУНр, а не більшість вояків дивізії.

Над боротьбою УПА, про яку проф. Л. Шанковський уже звик писати, ніколи не маючи нічого спільного з партизанкою, не будемо широко зупинятися, обмежуючися тільки до такого ствердження: УПА ніколи не провадила ніяких боїв із совєтською армією, про що вже, зрештою, багато разів писали самі вояки УПА. Адже відомо, що УПА не брала до полону совєтських солдат і не нищила їх. Якщо мовиться про бої з совєтською партизанщиною, зокрема про очищування лісів від совєтських партизанів, то такого УПА ніколи не переводила, бо, поперше, не диспонувала достатніми силами, а, подруге, не мала відповідного озброєння. Із совєтськими партизанами УПА мали сутички тільки тоді, коли вони на неї нападали. За приклад може служити Чорний ліс, в якому совєтські партизани знищили багато вояків УПА. Акцію прочищування лісів, яка належить до важких військових операцій, можна переводити більшими з'єднаннями, від батальйону починаючи, а не малими групками, якими оперувала УПА.

Проф Л. Шанковського болить голова, що про заснування дивізії «Галичина» Гітлер мав нібито довідатися щойно 23. березня 1945 р., себто через кілька місяців після битви під Бродами. Автор покликується при цьому на спогади Фішера, особистого стенографа Гітлера. Чи Гітлер знав про існування української дивізії, чи ні, для нас неважливо, хоч треба сумніватися з приводу правдивости вищезгаданого твердження Фішера. Адже відомо, що німецька преса писала про заснування дивізії негайно після оголошення декрету про це. Далі: на списку формацій СС дивізія «Галичина» була на 14-му місці, з усіх тридцятьох. Про існування дивізії «Галичина» знав Гімлер, що перевів інспекцію її в Нойгамері, перед вимаршем під Броди. Про цю формацію мусіли також знати різні міністерства «Третього Райху», бо організація дивізії, вишкіл її, озброєння, прохарчування, умундирування і т. д. відбувалися й здійснювалися тільки через міністерство оборони, яке, самозрозуміло, співпрацювало з іншими міністерствами. Про існування української дивізії знали буквально всі органи внутрішньої безпеки, тому слід сумніватися щодо твердження Фішера. Зрештою, ця справа не суттєва. Ди-

візію німці організували нерадо. До організації чужонаціональних формацій, в тому числі й дивізії «Галичина», примусила «не кар'єра доктора Вехтера», а ситуація на східньому фронті: 1942 р. дійшло до заломання німецької армії під Москвою і Сталінградом, де німці зазнали дуже великих втрат, що совєтська армія й використала, скоординовано розпочавши з совєтською партизанщиною наступ на широкому фронті. 1943 року альянти розпочали посилене бомбардування Німеччини, провадячи одночасно наступ в Африці, Італії і Греції. Тяжке стратеґічне становище примусило німців піти на поступки українцям, і вони дали згоду на створення української дивізії «Галичина», намагаючися використати українську людську силу для своїх цілей. Українські чинники до справи організації дивізії підходили з чистим серцем, гадаючи, що через якийсь час німці підуть також і на політичні поступки. Оце з таких причин, а не з тих, про які згадує проф. Л. Шанковський, було створено дивізію «Галичина».

Німці ще до того докладали чимало зусиль, щоб розладувати ліс від партизанки і тому, організовуючи дивізію, вірили, що багато українських повстанців зголосяться до цієї формації, де колишній партизан не буде загрозою для німецького вояка і для німецької адміністрації, тоді як у лісі деякою мірою він являв собою таку загрозу. Отже виключно з практичних міркувань німці не перешкоджали приймати до дивізії українських партизанів. Однак із лісу до дивізії зголошувалися мало.

А тепер до справи перекинення перших частин дивізії до Німеччини, Чехії і Франції, що його здійснено не зі страху перед дезертирством вояків у ліс — на початку до дивізії всі зголошувалися добровільно, отже зголошені могли вибрати і ліс — а тільки тому, що в тих країнах були зорганізовані вишкільні осередки, в яких мусіли перейти вишкіл і наші старшини і підстаршини. Своїм твердженням, що німці боялися, щоб іще невишколені вояки дивізії не повтікали до лісу, проф. Л. Шанковський тільки виставляє себе на сміх. Це в основі підриває будь-яке довір'я до інших його коментарів. Він повинен знати, що дезертирство з самого початку в дивізії було буденним явищем. Причин для цього було кілька. Переважна більшість вояків дезертирували з чисто особистих причин, не маючи сили психічно перенести того морального тиску, що панував у дивізії. До цього дуже часто доводили також родинні відносини: як відомо, німці обіцяли забезпечити родини дивізійників нарівні з німецькими,

але обіцянки не дотримано, чому дуже часто було так, що родина дивізійника перебувала в жахливому положенні. Крім того, з перенесенням дивізії з Гайделяґру до Нойгамеру воякам не видавали відпуск. Групового дезертирства до лісу не було, — спорадичних випадків не береться до уваги. Дезертирства з дивізії не були припинені до самого кінця. При чому тут для вояцтва незнаний наказ Р. Чупринки? На особливу увагу заслуговує той факт, що коли дивізія прибула під Броди, не було групових дезертирств, які чомусь вигадує проф. Л. Шанківський. В той час вояки були по вишколі, отже мали добру нагоду з зброєю «виконати наказ» і пити в ліс. Щойно по розбитті XIII. корпусу, до якого було приділено дивізію «Галичина», деяка частина її вояків загинула безвісти, й УПА почала зачисляти їх — ніби вони перейшли до партизанів, про що покищо однак нема підтверджень від дивізійників. Про зв'язки УПА з дивізією під Бродами не можна поважно говорити, бо якщо вони й існували, то їх мали тільки деяки окремі особи і то не стало, бо після оточення дивізії її частини перебували в постійному русі, під час якого фізично неможливо пов'язатися одному з другим. Незаперечним фактом залишається, що до оточення дивізії з боку совєтської армії не було випадку, щоб більша група вояків дивізії перейшла до УПА, хоч індивідуальні випадки траплялися. Дивізію найчастіше покидали селяни і робітники, а найменше — інтеліґенти.

Неповажно твердити, що коли дивізію перекинули з Словаччини в Каринтію «група ЗП УГВР» «перенеслася із Братіслави до Загребу», щоб «бути близько до дивізії й покермувати нею». Тоді ЗП УГВР ще не було — українське громадянство зустрілося з цією назвою значно пізніше.

В той час дивізія входила в склад Української Національної Армії (УНА). Із 15. березня 1945 р., згідно з наказом ч. 8 Головного Отамана українських збройних сил А. Лівицького, генерала П. Шандрука підвищено до ранґи генерал-поручника, і він очолив УНА в склад якої мали входити: 1 УД УНА, УВВ й українські вояки армії Власова (РОА). В березні 1945 р. засновано Український Національний Комітет, до якого ввійшли представники таких українських середовищ: ОУН, ОУНр (Ст. Бандера), СГД (П. Скоропадський), УНР (А. Лівицький і інші). УГВР у згаданий комітет не входила. Отже при чому тут ЗП УГВР і керування дивізією? Адже тоді мав слово С. Бандера, а не ЗП УГВР!

До відома проф. Л. Шанковського ще й таке: дивізія «Гали-

чина» до самого полону перебувала під безпосереднім командуванням німецького ген. Фрайтаґа, який у час капітуляції німецьких збройних сил застрелився і таким чином ця формація до полону пішла без командира. Ген. П. Шандрук не міг керувати дивізією так, як він хотів. Дивізія підлягала головному командуванню німецької армії. На переведення дивізії з Словаччини в Каринтію ген. П. Шандрук не мав жадного впливу. Німецьке командування перекинуло дивізію туди тільки тому, що совєтська армія в Польщі й в Угорщині перейшла до генерального наступу, отже на відтинку Каринтії була потрібна допомога, зокрема для поборювання партизанів Тіта. Перекинено дивізію сюди тому, що вона не була достатньо озброєна, а в поборюванні партизанів уже мала здобутий у Словаччині досвід. При чому тут усе те, що написав проф. Л. Шанковський і яке хіба йому одному відоме. Ще одна дрібниця: коли дивізія йшла до полону без командира, ген. П. Шандрук не був при ній. До чого тут «безпечне місце», про яке згадує автор у своїй статті.

На закінчення дозволю собі навести один маркантний вислів із статті проф. Л. Шанковського: «Розділ воєнної історії дивізії закінчився з капітуляцією Німеччини». Процитованим реченням він намагається припечатати дивізію і затерти за нею слід, а вояків, які нібито перебувають в УПА або при УГВР, немов благословляє, бо вони, мовляв, іще творитимуть історію. Насправді ж УПА сьогодні вже так розбита, що сумнівно чи дійде до поєднання. Місія УПА, що має претенсії підпорядкувати собі всіх колишніх вояків УПА, що опинилася на еміграції, не користується успіхом. Тепер на еміґрації існує не менше як три повстанчо-партизанські групи, що взаємно себе поборюють. Закликів «воюючої України», на які дуже часто покликується Місія УПА, колишні вояки Української Повстанчої Армії не трактують поважно. Отже виникає питання, хто сьогодні тут, на еміґрації, репрезентує УПА? З дивізійниками справа стоїть інакше: вони об'єднані. Хіба впливи проф. Л. Шанковського поширяться до таких розмірів, що та єдність буде розбита? В цьому напрямку вже проробляються заходи, доказом чого є передрукування аналізованої тут статті в органі Братства дивізійників. Однак треба вірити, що таких, які підуть за вказівками проф. Л. Шанковського, буде мало, бо він не був ані дивізійником, ані повстанцем. Більшість дивізійників зуміє знайти спільну мову з українськими вояками інших військових формацій і теперішніми солдата-

ми совєтської армії, коли для цього надійде слушна пора. Ми не сумніваємося, що вояки дивізії «Галичина» ще таки писатимуть історію своєю кров'ю, а проф. Л. Шанковський залишиться й далі при каламарі з чорнилом. Тому історія дивізії «Галичина», яку в березні 1945 р. перейменовано на 1. УД УНА, не так скоро закінчиться, як собі дехто того бажає в безглуздих статтях.

Історичний календар

Кримська війна

(1853—1856)

Совєтські володарі відзначають царську війну

На початку 1853 р. російський цар Микола І звернувся з пропозицією до Англії погодитися на його охорону придунайських князівств Молдавії й Валахії, а також Сербії, Болгарії і Константинополя (Дарданельської протоки). Англія одержувала свободу дій в Єгипті і на острові Кріт. Одночасно в Константинополі Росія вимагала віддати під її захист понад 16 мільйонів православних громадян Отоманської імперії і укласти союз, за яким султан Абдул Медшід І. став би васалом царя. Англія, вважаючи, що її згода на цю пропозицію ослабила б власні позиції в Середземному морі, підбадьорювала Туреччину до опору російським претенсіям. Поряд став також французький король Наполеон III, який своєю участю у війні хотів зміцнити своє становище і включити Францію, що ослабилася після поразки Наполеона І, до гри великодержав.

У червні 1853 р. російський цар наказав своєму військові ввійти до Молдавії, що перебувала під протекторатом Туреччини, яка у відповідь на це проголосила в жовтні Росії війну. В березні наступного року Англія й Франція уклали з Туреччиною угоду, а у вересні висадили експедиційний корпус (біля 60 тис. вояків) коло Євпаторії, на північ від Севастополя. Після здобуття Балаклави порт Севастопіль було повністю оточено й 8. вересня 1855 р. розпочато переможний генеральний наступ, у якому брали участь також 15 000 італійських вояків сардинського короля Віктора Емануїла II., що своєю участю намагався одержати згодом підтримку союзників у боротьбі з Австрією за Північну Італію. У березні 1856 р. в Парижі було підписано мирну

угоду, за якою Росія відмовлялася від своїх претенсій на Балканах, на Дарданели, а також їй заборонялося мати військову фльоту на Чорному морі. Поразка, наслідком якої, як говорять деякі дані, отруївся в Таганрозі Микола І., не призвела до вирішального ослаблення військової сили Росії. Те що тоді не пощастило здобути цареві, тепер досягли червоні володарі Кремлю: їхні солдати перебувають у Румунії і Болгарії, знову загрожуючи Дарданелам.

В жовтні 1954 року, з нагоди сторіччя висадки брітансько-французького десанту в Криму, комуністичний уряд СССР бучно відзначав у Севастополі, тепер українському місті, царську війну, що провадилася і тоді під гаслом «визволення» за близькі теперішнім можновладцям Москви цілі — поневолення й визиск вільних сусідніх народів.

Юс

Цікаві речі

Засади китайського генерала

Китайський генерал Сун-Тзу, що жив у п'ятому столітті перед Р. Х., говорив, що до правил війни належать наступні засади: якщо ти п'ять разів сильніший від ворога, то оточуй його. Якщо ти сильніший лише в три рази, то наступай на нього, а коли сили рівні, то воюй із ним. Якщо ж ти слабший від ворога, то маневруй і очікуй на добру нагоду побити його, а коли ж ти зовсім слабкий, то тоді не давай ворогові жадної нагоди розпочати війну з тобою!

Смерть генерала Нея

22. 7. 1793 року Наполеон здобув Каїр. В час свого короткого побуту в Каїрі він дістав від каїрського паші три чудові шаблі, з яких одну залишив собі, а дві подарував маршалам — Мюратові і Неєві.

Після повороту Наполеона з Ельби до Франції, Ней (Ney), який перед тим присягнув на вірність королеві, знову перейшов на бік Наполеона. Після остаточної поразки Наполеона, Ней, щоб уникнути арешту, мусів переховуватися. Переховувався він у своїх далеких родичів, в одному замку. Якось він оглядав у гостинній кімнаті картини, що висилі на стінах. Щоб йому було зручніше їх оглядати, він відчипив подаровану йому Наполеоном

шаблю і поклав її на стілець. Почувши несподівано в сусідній кімнаті чужий голос, він негайно сховався. До кімнати, в якій перед цим перебував Ней, увійшов полковник королівської служби, що свого часу був свідком передачі шабель Мюратові і Неєві. Зауваживши шаблю, полковник вигукнув: «Тут мусить бути або Наполеон або Ней!» Полковник наказав зробити обшук замку, під час якого знайшли Нея і заарештували його, а 7. грудня 1815 року розстріляли. Коли екзикуційна чота відмовилася стріляти на улюбленого маршала і не виконала наказ свого командира, Ней крикнув: «Я не потерплю, щоб у французькій армії не було дисципліни! Вояки! На мою команду — огонь!» Цей наказ вояки виконали, і маршал Ней перестав жити.

Доля німецького генералітету

У час вибуху другої світової війни німецька армія нараховувала 1 242 генералів, у тому числі 27 маршалів.

Доля частини генералів така: 231 полягли на фронті, 47 загинули наслідком нещасливих випадків, 97 померли своєю смертю, 80 потрапили до полону або загинули безвісти, 22-х німецькі суди скарали на горло, 58 самі вкоротили собі віку.

Із 27-х німецьких маршалів у день капітуляції на чинній службі було лише 4.

Століття Хреста Вікторії

Під час Кримської війни, в 1854 р. росіяни кинули на один англійський корабель бомбу, запальник якої уже горів. Ляйтнант К. Д. Лукаш схопив димлячу бомбу і викинув її в мире, де вона. через мить вибухла. Цей героїчний вчинок, що врятував корабель і життя багатьом воякам, дав підстави королеві Вікторії запровадити Хрест Вікторії для нагороди надзвичайно хоробрих. Хрест було вирізьблено із дешевого металу — бронзи російської гармати.

Протягом сто років Хрестом Вікторії нагороджено лише 1347 осіб. В останній війні цей хрест одержав острів Мальта. У день двосоттисячного летунського нападу на острів (1942 р.) місцевий часопис «Таймс оф Малта» телеграфував у Лондон: «Повторіть будь ласка результат футбольних змагань, бо наслідком тяжкого бомбардування було перешкоджено одержання попереднього звідомлення».

Хрест Вікторії, на якому вирізбляють ініціяли його власника, єдиний із теперішніх орденів, що його виробляють ручним

способом. Виробляє його тепер та ж сама ювілірна фірма, що виробляла ці ордени сто років років тому.

Подав **Мих. АП-Ь**

ХРОНІКА

З ЖИТТЯ СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Відділ СУВ у Куфштайні (Австрія)

28. квітня 1955 р. тут відбулися загальні річні збори, на яких голова відділу п. ген. Роман ДАШКЕВИЧ зробив звіт із діяльности управи за рік. Із звіту видно, що протягом неповного року управа влаштувала 39 доповідей, не числячи тих, що їх зачитали члени СУВ у час відзначення різних національних свят. До цінних здобутків управи слід залічити організацію бібліотеки. Прочитавши звіт, п. ген. Р. Дашкевич відмовився від керівництва відділом і запропонував обрати іншу особу на начальника відділу. Присутні з цим не погодилися і просили пана генерала також далі керувати відділом. Після його остаточної відмови знову взяти головування загальні збори не закінчено і перенесено на неозначений речинець.

Відділ СУВ у Дорнштадті

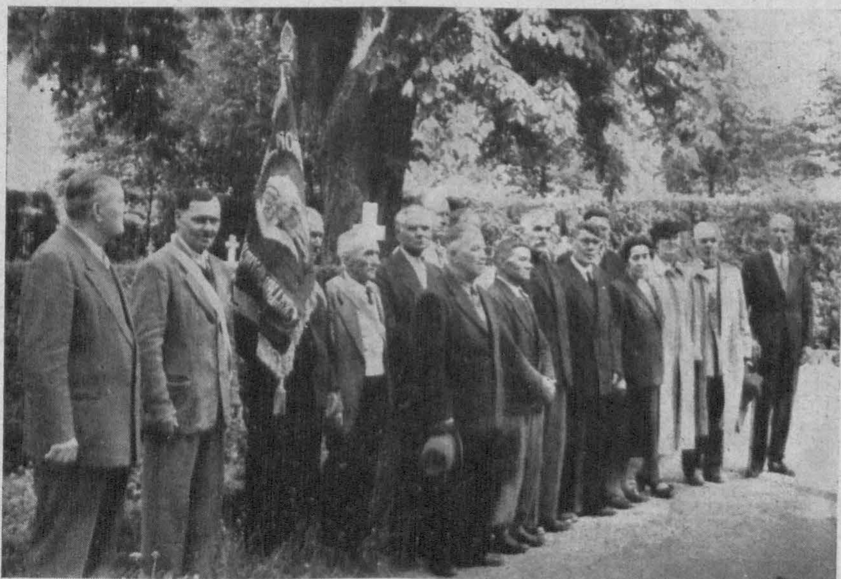
2. квітня 1955 р. на загальних зборах, замість дотеперішнього начальника відділу п. полковника генерального штабу А. СИЛІНА, що уступив із свого становища через хворобу, обрано сотника П. ОХРИМЧУКА.

7. червня 1955 р. тут помер член відділу св. пам'яті сотник Микола ГАБІТ. На похорони з прапором і вінками прибула делеґація від Головної Управи СУВ та від відділу СУВ у Новому Ульмі. Обряд похорону виконав о. протопресвітер Генадій ТИМКІВСЬКИЙ в сослуженню о. Юрія ҐУДЗІЯ. Над могилою виголосив слово пполк. В. ТАТАРСЬКИЙ.

Відділ СУВ у Новому Ульмі

26. травня ц. р. з ініціятиви місцевого відділу СУВ в українській дільниці міського цвинтаря в день смерти св. п. Головного Отамана Війська УНР С. Петлюри відслужено панахиду. Панахиду відправив о. Ю. ҐУДЗІЙ, член Головної Управи СУВ.

29. травня відбулися скромні жалобні сходини, присвячені св. пам'яті С .Петлюри. Доповідь про Голову Директорії УНР і Головного Отамана виголосив запрошений з Авґсбурґу член Головної Управи полк. Микола ШРАМЕНКО. Слід зауважити, що на жалобних сходинах св. пам'яті С. Петлюри не було тих, що створили леґіон його імени.

Відділ СУВ з прапором на панахиді по св. пам'яті Головному Отаману С. В. Петлюрі на цвинтарі в Новому Ульмі 26. 5.1955 р.

В Головній Управі СУВ

На останньому пленумі Головної Управи і Контрольної комісії СУВ схвалили, з огляду на великі кошти, потрібні на організацію з'їзду, відкласти на неозначений час скликання чергового делеґатського з'їзду СУВ.

Присутні на пленумі одностайно висловилися, щоб негайно видати наступне число «Українського комбатанта», а вже після того скликати делеґатський з'їзд. Цю ухвалу пленуму підтримали всі видділи СУВ.

З відгуків про «Український комбатант»

Вихід другого числа «Українського комбатанта» знайшов прихильний відгук на шпальтах української преси. Як зразок, нижче передруковуємо нотатку з «Народного слова» (Пітсбурґ, США) з 3. лютого 1955 року, що там ішла в рубриці «З нових видань». — **Ред.**

Перед нами дуже чепурно й дбайливо видана книжечка під назвою: «Український комбатант», часопис Союзу Українських Ветеранів ч. 2. По справедливості видання треба було б назвати «Збірником», бо там порушені такі широкі та глибокі проблеми, що їх аж ніяк не можна відвести до часописних матеріялів.

Зміст числа складається з таких розділів: Від Редакції, У 28-му річницю смерти Симона Петлюри — К. Смовський, генерал-хорунжий, Нащадок Ярослава Мудрого — К. С. С-кий, Перший український військовий з'їзд, — майор Дзябенко, Озброєння й історія — майор Василів, Вплив різних, незалежних від людської волі, чинників на вислід бою — пполк. В Татарський та ще шість дрібних розділів без зазначення авторів.

Коли приняти до уваги, що часопис видано в Европі в умовах нужденного матеріяльного життя, то треба тільки дивуватись енерґії та завзятості наших бувших військовиків. Нехай же цей приклад буде до наслідування українцям в Америці, що живуть у певному добробуті й могли б видати з себе більше на загальноукраїнські справи.

Часопис мали б купувати в перш усього наші бувші військові. Не зашкодило б познайомитисть з ним ближче і людям цивільним, особливо тим із них, які безпідставно звикли посуджувати покійних вже С. Грушевського і В. Винниченка, що вони були ніби то проти створення українських мілітарних сил у державі, яку вони очолювали. Тих людей ми відсилаємо до цінного розділу п. майора Дзябенка, учасника всіх трьох українських військових з'їздів.

Часопис замовляти на таку адресу:

W. Tatarskyj, Im Starkfeld 18,
Neu-Ulm/Donau, Germany, US-Zone

Ціна одного примірника «Українського комбатанта» в Німеччині — 1 нм, в США — 50 центів, в Австралії — 3 шилінґа, в Англії — 2,5 шилінґа, в інших країнах — відповідно курсу доляра.

Матеріяли до «Українського комбатанта», листування, замовлення окремих примірників журнала (за попереднім надісланням оплати) та вплачування грошей за одержані без попередньої оплати примірники спрямовувати на таку адресу:

W. Tatarskyj, Neu-Ulm/Donau, Im Starkfeld 18.

Банкове конто:

Sparkasse Neu-Ulm/Donau, „Ukrainische Veteranen", Konto Nr.1583

Статті окремих авторів, зокрема статті дискусійного характеру — не є вислів думки редакції «Українського комбатанта».

Український Комбатант

ОРГАН СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

1956 р. На Чужині Ч. 4.

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКИЙ КОМБАТАНТ

ОРГАН

СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

ч. 4

1956

НА ЧУЖИНІ

Видає:
СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ
Редагує:
КОЛЕГІЯ

Druck: Dr. Peter Belej, München 13, Schleißheimer Str. 71, Germany

СИМОН
ПЕТЛЮРА

В тридцяті роковини мученицької смерти
СИМОНА ПЕТЛЮРИ
Голови Директорії і Головного Отамана Військ
Української Народньої Республіки
Українське вояцтво повите смутком схиляє голови
перед домовиною Національного Героя
і Вождя Нації.

Вічна ЙОМУ пам'ять!

«Це був великий Вождь з ласки Божої, що посідав таємницю влади над масами. Він народився і виріс в Вождя свого народу в огні національної революції і в боротьбі за осягнення відвічних ідеалів української нації.

І загинув він на посту зверхнього репрезентанта державної легальної влади, яку вигнав з рідної землі гнобитель українського народу.

Його свята кров ще більше загартує волю нашу до боротьби та ще більше розпалить жагу остаточної перемоги і ще більше зміцнить наші шереги.

Він і надалі лишається Вождем нашим, аж до здобуття незалежної української державности.

Мертвий — він для ворогів наших буде ще страшніший ніж живий.»

Генерального Штабу Генерал-Хорунжий
Володимир Сальський.

2. VI. 1926 року.»

Симон Петлюра — Вождь Нації

(до 30-х роковин трагічної смерти)

25-го травня 1926 р. в Парижи, на вул. Расін, від підступної кулі з рук комуністичного аґента Шварцбарта згинув великий син нашого народу, голова української відродженої держави і Головний Отоман українського війська Симон Петлюра.

Сьогодні ми маємо небагато надійних документальних джерел, що на них можна було б покладатися при вивченні життя й чинів цього великого сина України. Залишаються нам спогади померлих або й живих ще нині учасників нашої визвольної боротьби, що її в 1919-1921 рр. очолював Симон Петлюра.

Чому це так сталось?

Як нас учить історія, наш народ має славну минувшину, але не має багато надій на те, що його трагічна минувщина буде всебічно висвітлена. Жорстока доля відібрала нам щастя бачити стародавні наші будівлі, княжі палати, гетьманські палаци, різні фортифікаційні споруди лицарів Запорізької Січі, бо наші вороги віками нищили скарби нашої слави, нашої історії, нашої культури, обертаючи все те в попіл.

Недавня війна завдала нам нових і дуже тяжких, та навіки неповернених втрат. Уже сьогодні преса відмічає загибель трьох музейних закладів: Історичного Музею в Празі, музею ім. Тарновського в Чернігові, де, між іншим, розтопилась у вогні золота шабля гетьмана Мазепи, та бібліотека ім. Симона Петлюри в Парижі, вивезена німцями до Берліну, яка стала жертвою воєнної завірюхи; тоді ж, правдоподібно, загинули враз із бібліотекою не тільки всі її музейні збірки, а й посмертна маска Петлюри, обстанова його робочої кімнати, всі його рукописи, листи й т. п., неоціненної ваги історичні матеріяли, що стали б у великій пригоді для майбутнього історика; який захотів би вивчати наше недавнє минуле...

Хто ж був Петлюра, що його йменням названо цілу героїчну добу в новій українськой історії?

В незаможній козацькій родині 23.5.1879 р. народився син, названий Симоном. В споминах Василя Королева-Старого знаходимо малюнок, що характеризує малого Симона, як чутливого, гордого хлопця, який находить вихід у тяжких обставинах. Скінчивши блискучо бурсу, С. Петлюра перейшов до Духової Семинарії в Полтаві. Рудичів згадує в своєму спогоді: «С. Петлюра в молодості належить до тих одиниць, що вміють гуртувати коло себе товаришів і впливати на них та відзначався великою енерґією у всяких справах...» Та ось уже із старшої бого-

словської кляси його виключають з так зв. «вовчим білетом», тобто — двері школи були вже назавжди зачинені для нього. За що?

До Полтави тоді з концертом приїхав славний український композитор Микола Лисенко. Юнак Симон не втримався: він відверто висловляв свою любов до творця укр. національної музики, відверто виявив свої українські симпатії, а цього вже вистачало цілком при тодішньому режимі. Зовсім не лякаючись невеселого стану, Петлюра мандує аж на Кубань, де й учителює, але не довго, бо Петербург забороняє йому це робити, як «неблагонадійному».

Добрі люди допомагають Петлюрі влаштуватися на працю над розбором архівів Кубанського Війська й Запорізької Січі. Згодом він їде до Львова, бо там у той час горіло вогнище національного руху; там він слухає лекції в університеті, читані українською мовою. Там же цей юнак вступає до української революційної партії (РУП), яка вишколювала та готувала політичні кадри для української національної революції. Вона гартувала й юнака Петлюру, якому судилося стати вождем цієї революції.

В 1905 р. Симон Петлюра переїзджає зі Львова до Києва вже сформованою індивідуально і політично людиною. Там він працює в редакції газети «Рада» секретарем, а потім редаґує «Слово», але знов таки царська «охранка» з'являється на його слідах.

Петлюра опинився в далекому Петербурзі, бо на Україні для нього місця не було.

Незабаром бачимо його в Москві, де він зупинився на довше й де одружується з панною Ольгою Більською (в Москві народилась у них і єдина дитина Леся).

В Москві Петлюра редаґує журнал «Украинская Жизнь» в московській мові. Уважливе око стороннього об'єктивного глядача запримічує небуденну постать скромного українського журналіста і в дуже виразних словах формулює свою оцінку. Тим глядачем був славний учений, член Петербурзької Академії Наук професор Корш. Одного разу академік Корш висловив свій погляд на Петлюру, сказавши пророчі слова. Зміст цих слів був такий: «Українці не добачають і не доцінюють Петлюру. Він з тієї породи людей, що колись закладали династії. І якщо Україна дочекається колись свого національного відродження, то в ньому Петлюра безпоречно відіграє одну з провідних ролей.

Ці пророчі слова проф. Корша, як знаємо, здійснилися в 1917 р., коли почало формуватись українське військо. Тоді на військових з'їздах висунулася наперед постать Симона Петлюри.

Перший Всеукраїнський Військовий З'їзд 19-22 травня 1917 р. в Києві. Один за одним виступають промовці між ними проф. М. Грушевський, В. Винниченко, але коли на трибуну виступав С. Петлюра, зала шаліла від вигуків «Слава!», схвального брязкоту зброї та оплесків. Вояки відчули в цій невисокого росту, сухорлявій людині — вождя нації.

Симон Петлюра був обраний головою Українського Військового Генерального Комітету.

Почала творитися збройна сила України. На Другий Військовий З'їзд 18-23 червня 1917 р. прибули вояки-делеґати від 1,600.000 озброєних українців російської армії.

Українська Центральна Рада признала Генеральному Комітетові право Головної Команди всіх збройних сил, а Симона Петлюру іменовано генеральним секретарем військових справ (військовим міністром).

Закипіла горяча праця організації свого рідного війська. Цілим рушієм, серцем і душею праці був С. Петлюря. Але С. Петлюра не витримує кабінетної роботи, подається до димісії і формує Гайдамацький Кіш. З тим Кошем, б'ючи по дорозі большевицькі загони, поспішає на Київ, рятувати столицю від большевиків, що вже були захопили частину міста та Арсенал. Вискочивши з вагонів, Гайдамаки зразу ж пішли в наступ. Арсенал, перетворений большевиками на фортецю, тяжко було здобути. Петлюра йде вперед Гайдамацької лави у сірій шинелі з рушницею в руках. Ось він дає наказ: «стріляти з димових набоїв». Коли дим закрив фортечні стіни Арсеналу, Петлюра командує: «вперед прапор». «Гайдамаки вперед!» і сам з рушницею в руках кинувся в першій лаві... Арсенал здобуто: 300 забитих і 300 полонених, багато амуніції й зброї залишилось у його стінах.

Події на Україні розвивалися. Ворог насував з трьох боків. Україна кривавилася у важких боях і ось на кінці 1918 р. ми вже бачимо С. Петлюру членом найвищої головної влади України — членом Директорії Української Народної Республіки.

С. Петлюра, відчуваючи який тягар і яка відповідальність лягають на його плечі, та бажаючи віддати себе тільки державній праці, 11. лютого 1919 р. виступає з лав укр. соц.-дем. партії. Багатогранність його особи вже переростала межі всяких партій. Петлюра говорив від імени цілої України і на таку ж цілість спирався.

Після віходу В. Винниченка з посади голови Директорії, на його місце приходить (з лютого 1919 р.) Симон Петлюра, а дещо пізніше в процесі дальшої заповзятої боротьби з червоним наїздником Петлюра бере на себе також і формальний провід збройними силами Об'єднаних Українських Армій — наддніп-

рянської та галицької, — одержуючи титул «Головного Отомана Військ УНР» (Української Народної Республіки).

Тяжка, нерівна боротьба з червоною Москвою, що посилала на Україну величезні силові резерви, затягнулася надовго. На фронтах перемоги і відступи, і знову відступи і перемоги... В армії брак одягу, харчів та медикаментів, але всеж напівголодні частини укр. війська вміли перемагати ворога й тоді. На лінії тяжких проривів, просто в полі, майже щодня з'являється в сірій вояцькій шинелі між своїм військом Головний Отоман. Він умів терпіти так, як терпіла армія, як терпіли його вояки. Петлюра говорив з вояками просто й щиро; нераз підбадьорював, нераз похвалив, або, коли треба було, то й ганив...

Спільними зусиллями об'єднаних українських армій 30 серпня 1919 р. було здобуто Київ. Столиця радісно вітала свою армію. Адже ж на цей раз у ній були вояки з усіх земель великої вітчизни на чолі з її вождем.

Це була знамення поділя, що золотими літерами вписана в історію України. Та події котилися далі. В наслідок браку забезпечення зброєю, амуніцією, одягом, взуттям та іншими засобами проводження війни, українська армія змушена була не тільки покинути свою столицю, а внедовзі в районі Чорторії попадає з усіх боків в оточення білими й червоними московськими та польськими. В такому трикутникові, за розрахунком ворогів, вона мала згинути. Але армія переходить на новий партизанський спосіб боротьби. З наказу Головного Отомана С. Петлюри і під командуванням генерала М. Омеляновича-Павленка укр. армія йде у великий Зимовий похід у запілля білих і червоних, розбиваючи їхні частини скрізь, де тільки герої цього походу переходили.

Дальші події в другій половині 1919 і в першій половині 1920 рр. розвиваються в ще більш трагічних і несприятливих для нас обставинах. Ми випили, як каже один із наших військовиків до дна і келих бойового щастя та радісних мрій, і келих страждань та розчаровань. У квітні 1920 р. Польща оголошує війну червоній Москві. Українська армія в союзі с поляками скоро звільняє Київ, одначе, під напором московських орд змушена з великими вратами відступити. Польща зраджує свого союзника — армію УНР, і 18.X.1920 р. закінчує бої з большевиками.

Маршал Пілсудський волів ліпше мати сусідом слабу червону Москву (як він думав), ніж незалежну Україну. Тому поляки ще до замирання на большевицькому фронті трималися вичікуючо. В дальшому Пілсудський листується з чекістом Ф. Дзержинським, що почасти спричинився до підписання зрадливого для України польсько-большевицького миру в Ризі.

Українсьа армія залишилася сама проти складу багатотисяч-

ної червоної армії. Двадцять тисяч найвірніших синів України під проводом свого вождя ще по-спартанськєму змагалися на вузькій смузі української землі, але під шаленим тиском переважаючих сил червоної армії 21. листопада 1920 р. змушені були перейти кордон і податися на територію Польщі. З болем у серці і сльозами в очах, загартовані у важких боях, вояки мусіли скласти свою зброю. Не тратили вони однак надії про кінцеву ще перемогу України над своїм кількавіковим ворогом.

На чужині С. Петлюра не занедбує продовжувати розпочату на рідних землях і намічену працю, тому й тут далі виявляє послідовну безкомпромісовість супроти ворога, що її зберіг до своєї смерти. Москва знала, що саме в цій непримиренності Петлюри і крилася велика небезпека для неї, тому вирішила його вбити . . .

Петлюра впав. Але ідея ,що він її втілював у собі, ідея незалежної Української Держави, залишилася жити на віки вічні. Навіть більше: та ідея ще зміцніла і, скроплена священною кров'ю національного героя, розгорілась ясним незгасимим полум'ям. Своїм промінням те полум'я осяює наш шлях у майбутність і надійно веде до найвищого ідеалу нації — Суверенної Соборної Української Держави.

---

25 травня 1926 року

Уривок «з минулого».

Каліш. Станиця Українська. Погожий травневий день поволі наближається до кінця. В відкрите вікно широким струменем вливає віджибча свіжа прохолода, звістуюча наближення вечора. Я сиджу біля стола й пишу. В кімнату долітають ріжні звуки знадвору, але вони мозком приймаються механично. Несподіванно в гаму цих одномантних звуків вривається дещо інше. Щось якби якісь нервові приспішені кроки по хіднику, якийсь, ніби здушений, стлумлюваний плач . . . Але й ці звуки мозок лише механично фіксує й провадить своє далі. Несподіванно відчиняються двері і в хату влітає моя дружина. Стала на дверях, схопившися обома піднятими руками за одвірок. В обличчі ні краплинки крови, волося на голові скуйовджине і сама щось силкується сказати, але не може видобути з горла жадного звуку. Я, зриваюся з стільця й в цю хвилину до моєї свідомости доходять лише кілька слів: «Головного Отомана вбито!» . . . Я не знаю, що відчулаб людська істота, коли б вона опинилася, скажімо, в центрі вибуху якоїсь атомової бомби . . . я не знаю, що

почув би чоловік, як би він на мить усвідомив собі, що земська куля, на якій він знаходиться, несподіванно розірвалася на міліярди окремих частин... Але я лише усвідомив собі після цих слів, що от таке щось сталося зараз зі мною. Для мене перестав існувати світ, перестало існувати все в цілій вселенній, перестав існувати я сам. Я почув, що я сам перевернувся лише в якусь незвичайно малу частинку в всесвіті, для якої перестало все існувати, крім безмежної, безмірної, якоїсь страшної, зловіщої порожнечі... Але це тривало... як довго це тривало, я до цього часу цього не знаю...Лише в якійсь хвилі я зірвався, як звірь, вискочив з хати і... почув звін в нашій таборовій церкві. Зі всіх кінців люди не йшли, лиш бігли, летіли, якби їх вітер гнав... до церкви: довідалися, що Головний Отоман не вбитий, лише тяжко поранений сьогодні о 2.15 в Парижі і лежить в Шпиталі...

Велика церква буквально за кілька хвилин була виповнена вщерть. Страшна вістка блискавицею рознеслася в цілій станиці і все живе кинулося до церкви... Страшні у всіх обличчя... на обличчі жадної думки, крім однієї — просити Милосердного Господа, щоби Він відвернув ту кару, те тяжке, непоправне горе...

Я є певен, що ніхто з присутних тоді в церкві, в станиці не пережив в житті такого глибокого, безмежного горя... я певен, що в найтяжчих годинах свого життя ніхто не плакав такими ревними сльозами, як плакали люди в церкві; я певен, що ніхто з тих людей в найстрашніщі й найтрагичніщі дні в їх житті не молився так гаряче, як молилися ці всі люди в церкві; як з ужиттям усіх сил благали Милосердного привернути здоровья «Боляринові Симонові»... Я певен, що ніхто з тих людей, ніколи в житті з таким чуттям, благанням і вірою не виголошував «Многі Літа Боляринові Симонові»...

Молебень скінчився, але... люди мовчки стоять в церкві далі... ніби чекають якогось чудесного слова... якогось ствердження, що то неправда... заглядають один одному в обличчя, шукаючи десь, у когось щось почути, чи побачити на обличчі... В голову тисне страшна думка: «Невже таки це правда?»... Та іншої відповіді немає...

Старший командний склад без слова порозуміння, як один муж, з церкви направляються до приміщення Правління Станиці. Сідають за стіл... Тут генерали: Кущ, Дядюша, Ярошевич, Вовк, Базільский, Змієнко, Пузіцький, Шепель, Шандрук, Загродський, Яшніченко та полковники — Шраменко і А. Сілин... Глуха мовчанка... На обличчях вираз смертельного болю... Зібралися тут ті, що прийшлося їм перебувати в найтяжчих бойових обставинах... Зійшлися ті, що нераз «заглядали смерти в вічі»... Це були «соратники» Симона Петлюри»,

з яким разом боліли, терпіли, перемоги й поразки переносили спільно... з ним самим... з Головним Отаманом. І зараз всі сиділи безпорадні, як діти, що не можуть зарадити тому великому безмежному лихові, яке сталося...

Починається нарада. Виноситься постанова... виготовляються телеграми... а в голові... пустка... Минає година, друга і несподіванно в кімнату вривається звук... жалібного церковного звону... Всі зразу стали, як на команду... В обличчі кождого не залишилося, а ні крапелинки крови... Мовчки виходять з кімнати і... йдуть до церкви. Ніхто, нікого не питає... Всі знають, що сталося те, — найстрашніше... Церква виповнюється понад міру. Отець Дмитро править панахиду... Як довго тривала та панахида, — тяжко й сьогодні навіть сказати. Чи то була година, чи було цілу ніч, чи то було, може й довше, бо, здається, з тою хвилиною коли вдарив жалібний дзвін,.. здається і час зупинився...

Напів темна станична церква набита людьми... У всіх в руках свічки. Хто може, й як може стоять цілий час на колінях... Хтось, щось читає якись розбитим голосом, хор силкується співати, священник рівнож силкується вимовляти слова молитви, та... над цілістю церкви панує тихий, придушений плач. Тихий плач від безмежного болю. Плакали всі. Плакали воїни. І плакали так, напевно, лише один раз в житті...

Якийсь злобний спостерігач, на такі речі міг би сказати, що «ці люди тільки й уміють плакати», чи щось іншого в тому роді. Та то був би тяжкий наклеп на всіх, бо то були сльози, як я зазначив, від безмежного болю від страти безцінної людини, людини, яка була для всіх тих людей ідеалом і взірцем всіх чесность борця за найкраще свого народу... Ті ж люди, що тут в церкві ревно плакали, готові були зараз же на найбільші жертви, щоб помстити смерть свого Вождя... Скілько постало найріжніших планів в гарячих головах... І скілько зусиль коштувало проводові утримати тих багатьох від нерозважних кроків, які може б і мали якийсь ефект але... втраченого повернути не могли. Сам же ефект, невідомо, чи був би оправданий новими жертвами... Але про це все в іншому місті й іншим разом...

Ранком на другий день всі вдягли жслобу... Жалобу по найдорожчій для них людині.

Почали відбувати засідання всі організації для вшанування пом'яти Високого Покійника...

В станичній церкві протягом девяти днів відправлялась служба Божа та панахиди і церква все була по береги випонена.

Мешканці станиці жили виключно під вражінням насильної смерти Головного Отомана...

Особливо величавою була служба Божа в день дев'ятий, коли до станиці зійшлися люди з усіх околиць...

Приїхав до станиці Воєнний Міністр Генерального Штабу Генерал В. Сальский, що повертав з Парижу з похорону...

Величезна саля станичного театру так виповнена, що «немає де яблукові впасти»... Очі всіх звернені до сцени... На салі мертва тиша.

На сцену виходить Генерал Сальский... Мовчки стоїть... Нарешті збірається з силою й говорить:

«Панове Генерали! Панове старшино! Вояки!... Головного Отомана немає!...»

По цих коротких, уриваних, здушених словах генерала саля, як по команді, як один чоловік, зі страшним стиском... стає на коліна і... починає співати «Вічная пам'ять»...

За довге людське життя доводиться відпроваджувати в «останню дорогу» багато рідних, дорогих і найдорожчих людей. В людській натурі вже є так, що це відпроваджування все є сполучене зі сльозами, жалем непереможним болем великим від страти і т. подібне. І більшим, чи меншим плачем та співом «вічної пам'яти»... Так, як «співали» тоді всі ті тюди, стоячи на колінях вічну пам'ять своєму вождеві, — я ніколи не чув і не бачив за моє життя. Це не був якийсь спів в розумінні якоїсь гармонійно збудованої черги звуків... це був якийсь стогін великої маси людей, яка стояла віч-на вічі зі страшною небезпекою... це був смертельний крик людей за тяжку, заподіяну їм кривду... кривду, яку ніяк і ніколи не можна направити... І ці люди, відчуваючи ту кривду, той жаль неповоротно страченого... стояли на колінях і не співали, а лише тяжко плакали... бо відчували ту страту всім розумом і всім серцем...

Я.

Посвячення надгробка на могилі сл. пам'яти Президента Андрія Лівицького

В неділю 17 червня 1956 року в Мюнхені на Північному Цвинтарі відбулося урочисте посвячення пам'ятника-нагробка на могилі сл. пам'яти Президента Андрія Лівицького.

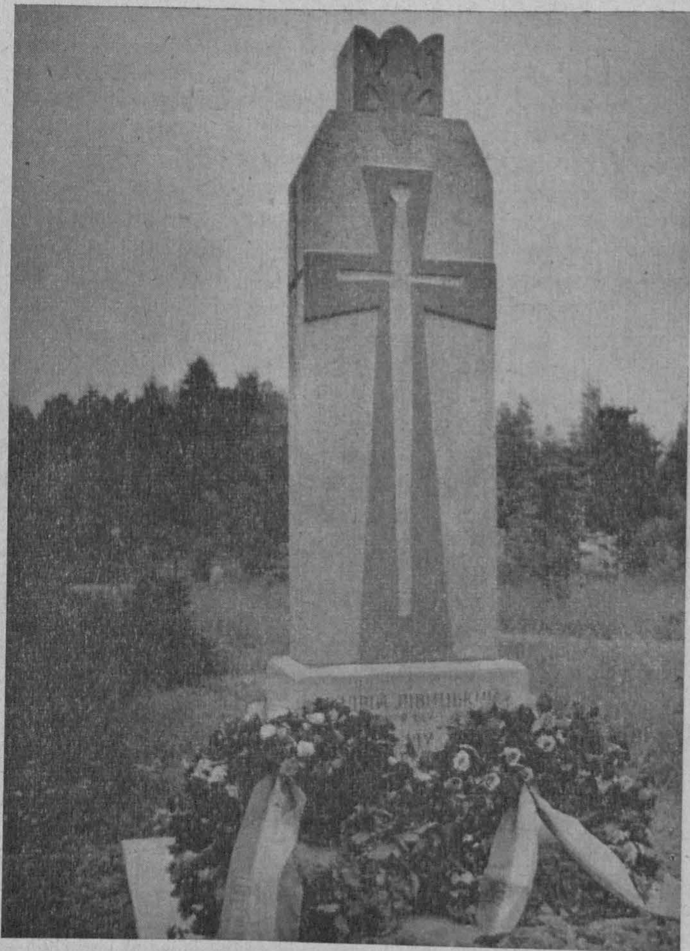
Урочистість відбулася в присутности родини Небіжчика, а то Пані Президентової Марії Лівицької, Редактора Миколи Лівицького та Магістра Михайла Харини.

Панахиду й чин посвячення нагробка відправив Отець Протоієрей Паладій Дубицький в асисті Отця Протоієрея Івана Заяця, та грузинського священика Отця Димитрашвілі.

Прекрасно співав мішаний хар української православної церкви в Мюнхені під диригуванням Сотника Качана.

Не дивлючися на запізнене повідомлення, на цвинтарі зібралася досить чисельна українська громада і то не лише з Мюнхена, а й з інших міст: були заступлені всі політичні середовища УНРади та ВО УНРади.

По закінченні церковного обряду виголосив над могилою про-

мову Отець Протоієрей Дубицький, а потім виголосили промови — з рамени ВО УНРади Інженер Довгаль, та з рамени Паризького Бльоку Редактор Кантемір (північно-кавказець).

Звертала на себе увагу «блискуча відсутність» представників ОУН р та ЗП (чи ЗЧ) УГВР.

Т-й.

Головна Управа Союзу Українських Ветеранів зі смутком сповіщає всіх членів і прихильників Союзу Українських Ветеранів, про несподіванну смерть основоположника СУВ

бл. пам. ГЕНЕРАЛ-ХОРУНЖОГО АРТИЛЕРІЇ

БОРИСА ПАЛІЯ-НЕЇЛА

яка наступила 5 лютого 1956 року в Дітройті, Америка.

Покійний був довший час начельником відділу СУВ, Головою Головної Контрольної Комісії і Головою Головного Товариського Суду Покійник осиротив Дружину і Сина.

Нехай чужа земля буде Йому легкою.

Головна Управа СУВ

К. Смовський, ген.-хор.

Катинь і інші осередки

Морд польских старшин в Катині большевицькими розбійниками обходить не тільки польский нарід, але також і український.

В Катинськім лісі згинуло від куль НКВД біля 200 українських старшин, які служили в польській армії, та підхорунжих резерви, кандидатів на старшин, що перебували в чинній службі, і резерві, а були покликані до армії в початку війни 1939 року.

Мене дивує, що до цього часу ніхто зі старшин українців цього питання не порушив на сторінках української преси. А на еміграції були такі українські старшини, що виконували обов'язки зв'язкових старшин між військовим міністром Української Народної Республіки а польським Персональним Бюром Міністерства Військових Справ.

В польському Персональному Бюрі було напевно відомо, яка кількість українських старшин перебувала в польській армії, наприклад: старшини контрактові з армії УНР служби чинної, резерви та підхорунжих резерви, а також — яка кількість українських вояків з двох річників — 1916-17 і мобілізовані в початку війни з резерви.

Під час війни Польщі з Німеччиною і Советами в 1939 році українські старшини воювали проти німецької і советської

армії. А після капітуляції польської армії, частина українських старшин і підхорунжих резерву потрапила до німецької неволі разом з польськими старшинами і сиділи в різних таборах, а пізніше — українців біля 80 чоловік, грузинів 35 чоловік і білорусів 30 чоловік — звезли до табору Люкенвальд.

До німецької неволі трапило рівнож коло 125.000 українських вояків, — так подавала в січні 1940 року німецька преса.

Друга частина українських старшин і підхорунжих, а також і вояків трапила до совєтської неволі, разом з польськими старшинами і вояками.

В совєтській неволі збірним пунктом старшин спочатку були — Шепетівка (цукроварня) й Славута. НКВД цим полоненим давало їсти солоні оселедці без хліба, а потім води не давали. Від жовтня 1939 року польські й українські старшини були переведені до новозбудованих таборів: Звягель, Гоща і Житомир. Ці полонені до грудня виконували тяжкі роботи, будували автостраду — Рівне, Звягель, Житомир і Київ, де дуже багато згинуло від голоду й перестуди. Це мені подав кол. капітан совєтської армії — українець, що опинився на еміграції в Німеччині, він тоді стояв зі своєю частиною в Рівному. Ця частина охороняла полонених під час роботи.

В грудні 1939 року усіх полонених старшин зняли з роботи й вивезли під Смоленськ до табору Козельск.

Рівно ж Совєти використовували на тяжких роботах кілька тисяч українських вояків з польської армії, що перебували в совєтській неволі. Пізніше цих вояків НКВД перепитало, хто походить з бідняків, а хто з «куркулів». «Бідняків» відпустило до дому, а пізніше забрали їх до червоної армії, а синів «куркулів» відіслали до Сибіру, де їх катували як польсьих прислужників. Це оповідали ті українські вояки, що були в совєтській армії і потрапили до німецької неволі в 1941 році.

В кінці березня 1940 року дружина поручника Федора Раєвського — (брат моеі дружини) — отримала від нього з Козелецького табору поштівку (для полонених) з совєтської неволі, жила вона в той час у Острозі. По одержанні цієї поштівки — дружину моіо швагра було вивезено з іншими жінками військових до Кіргізстану.

На поштівці поручник Раєвський писав, що табір їх у Козельску ліквідують, а їх перевезуть до інших таборів, — уже одна група старшин підготовляється до виїзду, а в якій групі він поїде, не знав.

Було звільнено з табору одного поміщика з околиці Острога, що був в Козельску разом з польськими старшинами, а пізніше він перебував в Казахстані й писав до своїх знайомих, що з

ним в таборі Козельск перебували українські старшини з польської армії, з Острога, і він їх добре знав. Прізвища цих старшин подаю в окремому списку.

Цей поміщик писав, що він виконував працю таборового кухаря, а інші подані старшини чистили картоплю й рубали дрова до кухні.

Коли ж німці розкрили катинську справу, то на списку замордованих як подавала німецька преса, було три прізвища: пор. Федір Раєвський, пор. резерви Неводський Микола, ротм. Данінкович Микола, служби чинної. Отже, коли я знаю 13 українських старшин (синів українського народу), які служили в української армії, і вони походили тільки з одного міста Острога, то таких українських старшин, що були в армії рівнож з решти повітових міст Волині і Галичини, — служили в армії не менше, як я подав з Острога.

Частина цих старшин трапила до неволі під час бою, а частина після капітуляції армії повернулась до своїх батьків, але їх негайно було заарештовано і вивезено до таборів, де перебували полонені, а пізніше всі ці старшини були замордовані в Катині.

Я зверстаюсь через українську пресу до українського громадянства, — що перебуває на еміграції в Америці і в Європі, — з проханням подавати такі списки до преси, чи до ДОБРУС-у, про українських старшин і вояків що походили з інших міст Волині чи Галичини і що служили в польській армії, а тим докажемо демократичному світові, що українські вояки й старшини билися в рядах польської армії проти німців і большевиків за свободу західньої демократії.

На жаль, треба ствердити факти, що польські державні чинники на еміграції, а також польські військові історики умисне замовчують перед світом про те, скільки українського вояцтва перебувало в польський армії. А вже написано кілька книжок про боротьбу польської армії і ніде не згадуєтся про українських вояків, які воювали «за вашу і нашу вольность».

Під час II-ої світової війни й після угоди генерала Сікорського з Сталіном про творення польської армії з решти польських і українських вояків, що залишилися живими в сибірських тайгах, цих вояків було позбирано зі всього Сибіру кілька тисяч, було перевезено їх до Персії, Сирії і Египту, де вони кілька місяців відживлялись. Пізніше з цих вояків був зформований польський відділ і долучений до англійської армії; він брав уділ в боях проти німців у північній Африці.

Коли альянти розбили німців у північній Африці, польські частини були перекинуті до Італії, до армії генерала Андерса. Крім того, до армії генерала Андерса трапили українські вояки з польських дивізій, що формувались у Франції і воювали

проти німців на французькому фронті в Вогезах. Пізніше ці дивізії відступили до Швайцарії, і вояків з цих дивізій було рівнож долучено до армії генерала Андерса.

Після закінчення II-ої світової війни, польська армія генерала Андерса з Італії переїхала до Англії, де тоді було біля 7.000 українських вояків. Ці вояки вийшли з польської армії, перейшли в стан цивільний і зголосились до Українського Громадського Комітету в Англії як українці.

На мою думку, варто українським офіційним чинникам в Америці (УКК) цю справу порушити в сенатській комісії, що переводить слідство Катинської масакри.

ВИКАЗ УКРАЇНСЬКИХ СТАРШИН,

що перебували в польській армії в 1939 році і трапили до советської неволі.

I-ша група:

1. Кап. Писарчук Сергій — служба чинна.
2. Кап. Гайденко Кость " " (Перебував в Румунії).
3. Ротм. Данінкович Микола — служба чинна.
4. Кап. Климович Кость — Старшина Херсонської див. і резерви польської армії.
5. Пор. Раєвський Федір — служба чинна.
6. Підп. Неводський Микола — резерва.
7. Пор. Воскобійник Кость — резерва.
8. Пор. Федорчук Іван — резерва.
9. Пор. Шумбарський — служба чинна.
10. Пор. Глибович Ігор — служба чинна.

II-га група:

Українські контрактові Старшини, що перебували в польській армії і були на війні, а пізніше, з неволі було їх звільнено. А в 1944-45 р.р. НКВД їх розстріляло, або впакувало до концтаборів.

11. Пор. Савченко Сергій — служба чинна.
12. Пор. Турченко Іван — резерва.
13. Пор. Білошистський Степан — резерва.
14. Полк. ген. штабу Пслієнко був тяжко поранений і застрілився під Бродами.
15. Майор Макаревич — розстріляний під Познаню.
16. Майор Цілевич — розстріляний під Бранденбург, Німеч.
17. Майор Пікульський в сов. концтаборі.
18. Майор Войнаровський — розстіляний польською боївкою в Грубешові.
19. Полк. Квітко — розстріляний в Кракові.

20. Сотник Савченко — в концтаборі в Свердловську.
21. Сотник Дмитрусь — розстріляний німецьким Гестапо.

III-тя група:

Генерали і старшини, які служили в армії УНР і перебували на еміграції в Польщі.

22. Ген. штабу ген-пор. Сінклер (бувший шеф штабу Української Дієвої Армії). В січні 1945 р. був повішений в Сосновці.
23. Ген.-Пор. Ярошевич — (бувший командир Волинського корпусу) заарештований в Каліші.
24. Ген.-Пор. Пузицький — (командир 5-ої Херсонської дивізії). згинув під Герсфельдом (Німеччина).
25. Полк. Порохівський — розстріляний в Румунії.
26. Полк. Поготовко — забитий польською боївкою в Варшаві.
27. Полк. Ступницький (з 18-річним сином Юрком) — Знає Штаб УПА, де вони згинули.
28. Полк. Литвиненко Іван
29. Пор. Рафаловський Іван — розстріляний НКВД у Варшаві.
30. Полк. Гришко Михайло — забитий у Києві.
31. Лейтенант Чумаченко
32. Лейтенант Науменко
33. Лейтенант Кишай

(31–33) Українські старшини з советської армії, які не пішли «на родіну», а пішли до французького легіону і згинули від куль червоних індокитайців.

Старшини і вояки Армії УНР, які перебували в Чехії, а в 1945 р. НКВД заарештувало їх і розстріляло:

34. Полк. Сіпко — в липні 1945 р. заарештований в Судетах; розстріляний в Москві.
35. Проф. Добриловський — старшина УНР.
36. Інженер Зоц — старшина УНР.
37. Драгомирецький — син посла Уряду УНР в Болгарії.
38. Мяновський — бувший вояк Армії УНР — з Ліплав.
39. Метельський Методій-старшина УНР.
40. Полк. Ремболович — згинув під Бродами в 14 див. СС-Галичина.
41. Проф. Фещенко-Чопівський — бувший Міністер УНР. В лютому 1945 р. вивезений з Кошовиць до Києва і там засуджений на 10 років Сибіру.

Сот. О. Вдовиченко.

Українська військова еміґрація в Румунії

Українська військова еміграція в Румунії, котра була інтернована в таборах — «Бартоломея» (місто Брашов), «Каспел» (м. Орадеа Маре) і «Фагаш», — нараховувала приблизно 1500 людей, які перейшли румунський кордон в 1920-1921 р.р. Їхній склад був такий: 2-га Кулеметна Бригада полк. Порохівського, частина Запорізької групи ген. Гулого-Гуленка, 4-та Гарматна Батарея сотн. Бенцаля із складу III-ої Залізної Дивізії, повстанчих відділів отаманів: Несторенка, Якубенка, Хмари, Блакитного, Заболотного, Артема, Федорченка. Із цих повстанчих груп окремо треба відзначити групу от. Волинця, яка перейшла кордон під проводом пор. Якубенка, і групу от. Заболотного під проводом сот. Чорненького (обидва отамани окремо перейшли до Польщі до розпорядження Уряду УНР). Група пполк. Несторенка, властиво, не була повстанчою групою, а була частиною нашої регулярної армії, яка 18 листопада 1920 р. пішла під проводом ген. Гулого-Гуленка в запілля ворога. Після поранення генерала під час цього рейду, група розділилась надвоє, частина — під проводом полк. Сірка — перейшла до Румунії, а частина залишилась із полк. Несторенком, протрималась у запіллі ворога до квітня 1922 року; можна сказати — це була остання частина нашої регулярної армії, котра залишила рідні землі. Не зараховую до цієї військової частини 3-го Кінного полку (Фролова), який, хоч і боровся в лавах Української армії (3-ої Залізної Стрілецької Дивізії), в таборі перейшов на бік росіян. Не зараховую сюди також і відділ от Махна (130 людей), хоч більшість людей й цього відділу, на чолі з командиром їхнього полку, пор. Сергієнком, пізніше і влилися в лави організованої української еміграції. Але сюди треба зарахувати тих майже 150 старшин що перейшли до нас уже в таборі «Кастел» із російської групи ген. Чернова. Вони прибули з Галіполі з армії ген. Врангеля. На жаль майже всі ці старшини, за виїмком одиниць, по виході з табору створили собі т. зв. гетьманське середовище.

По ліквідації таборів в 1922 р. і до 1940 р. частина нашої військової еміграції жила організованими скупченими осередками; з них більшими були: Плоешти, під проводом от. Федорченка (біля 200 людей), Джурджу, під проводом сотн. Середи (130), Пітешти (70 людей), під проводом сотн. Олександрова, Чорноводи (70 людей), під проводом полк. ген. штабу Гармаша. Решта нашої еміграції розійшлась по рідних просторах Буковини й Басарабії, там осідали, женились і були ферментом національного освідомлення, особливо в майже зросійщеній Баса-

рабії. Багато з них були дійсно великими, але непомітними героями; вони заплатили тяжкими тортурами, а часом і життям під шовіністичною румунською владою за свою національно-освітню працю. По окупації большевиками Басарабії і Буковини в 1939 році, майже ніхто з них не встиг утекти, бо марш советсьих військ тривав рівно 24 години. Доля їх невідома, і тільки в 1941 році, по відході советських військ у в'язниці м. Бельці знайшли багато до невпізнання замордованих трупів, серед яких із наших людей можна було розпізнати сотн. ген. штабу Олександра Тарана і пор. Терлецького. У в'язницях Кишинева були замордовані: пор. М'яловський пор. Чехович, підстарш. Войтецький і Дейнега.

По окупації Румунії советськими військами в травні 1944 року, у в'язниці «Жилава», біля Букарешту, було ув'язнено кілька десятків наших бувших вояків (мені відомий стан лише до кінця 1946 р.). В літі 1946 року у в'язниці «Жилава» були повішені дуже відомі серед нашої еміграції діячі: хор. О. Карпович, Сердюк і Пілявський (ранга останніх двох мені не знана). Полк. Порохівський був схоплений большевиками в 1945 році в м. Тимішорах і там розстріляний Ген.-полк. фон-Дельвіг утік до Египту і помер у Каїрі в 1945 році.

Характеристичний для російського імперіялізму цей факт, що російська біла еміграція майже не була зачеплена. Врангелівські генерали — Прокоф'єв, Оглуздін і адмірал Медведів, як і тисячі російської біло-гвардейщини, що наводнювала вулиці Букарешту, жили собі спокійно, вітались і братались із своїми червоними братами і всі майже без виключення, знаючи румунську мову і побут, включились і займають зараз різні посади в російській окупаційній адміністрації.

Це короткий огляд про частину тієї нашої військової еміграції, що тримала фронт уздовж румунського кордону і вписала немало світлих сторінок до історії нашого війська, про що, на жаль, не згадує не тільки наша загально-українська публіцистика і література, а навіть наша фахово-військова.

Ф. Кордуба.

Людський потенціял східнього бльоку

А. ЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ В МОДЕРНІЙ ВІЙНІ.

Людина в модерній війні набрала особливого значення, бо без неї кожна навіть найбільш модерна зброя буде лише меншою або більшою брилою обробленого металю з вибуховою

речовиною. Зрештою для продукції різної зброї, амуніції й інших нищівних засобів — потрібна людина, якої ніким ані нічим не можна заступити. В зв'язку з незаступністю людини, вартість її в модерній війні ще більше зросла. Сьогодні у війні бере у часть народ даної країни, або коаліції держав, не тільки в той спосіб, що висилають своїх найкращих синів на війну, не тільки тим, що віддають свою працю для потреб війни. Народи воюючих держав вже сьогодні змушені обмежити свої потреби до мінімуму; крім цього, вони зобов'язані робити розвідку й диверсію в користь власної держави або поборювати подібні дії ворога на власній території. Потреби війни так великі на людські сили, що без постійного допливу їх не можна навіть думати про провадження війни. Збройні сили держави дуже сильно пов'язані з запіллям ,тому воно, як резервуар, є таким самим співучасником війни, як фронтові дивізії різних зброй воящтва, авіяції й воєнної фльоти. Сучасні війни набрали тотального характеру, бо запілля, як головний резервуар людської сили й техніки, є незаступимим чинником для ведення війни. Технізація різної зброї й засобів війни тільки збільшила потребу людського потенціялу. Як відомо, війну проводять не тільки фронтові армії. Ще більше значення для війни мають різні воєнні спеціялісти, без співпраці яких не можна обійтися. На підставі досвіду другої світової війни, американці обрахували, що для обсади всіх галузей воєнної машини на час війни треба не менше 2-х мільйонів різних спеціялістів, якими можна було б обсадити спеціяльні керівні становища воєнного апарату. Ці фахівці — окрема екіпа людей з університетськими або спеціяльними студіями, тому вона творить мізковий трест війни даної держави. Окремо доходять численні кадри командування наземними, повітряними й воєнно-морськими силами. З уваги на згадані вимоги модерної війни так велику екіпу фахівців може виставити щонайменше 70 мільйонів з високою цивілізацією й технікою держави. Менші держави не є в стані виставити самостійно такої кількости фахівців, тому вони не є здібні самостійно провадити модерної війни в цілій її можливій скалі.

Коли взяти на увагу кількість населення окремих держав світу, дійдемо висновку, що тільки чотирі держави за теперішніх умов могли б рішитися на самостійне провадження модерної війни. Цими державами є: 1. США (160 мільйонів населення), 2. СССР (216 мільйонів населення), Китай (610 мільйонів населення) та Індія (368 мільйонов населення). Щоправда, є ще Пакістан з 75 мільйонами населення і Японія з 85 мільйонами населеня, але ці держави на самостійне ведення війни зараз нездібні. Пакістан — це відстала країна, а Японія з сильно розвиненою культурою, цивілізацією і індустрією ще довго

буде переживати сильне економічно-господарське стрясення, що виникло як наслідок другої світової війни. Китай та Індія, під оглядом промисловости й кількости военних фахівців, стоять далеко поза США і СССР. США посідають тепер понад 3-х мільйонів військових фахівців, тоді коли СССР має їх до 2-х мільйонів. Отже, ця обставина висуває на чоло всіх держав світу дві, собі діяметрально протилежні, потуги: США і СССР. Згадані дві потуги на сьогодні є своєрідними центрами, навколо яких гуртуються менші держави, з тою тільки різницею, що держави-сателіти СССР — сильно держані при системі Москви комуністичними партіями, які застосовують супроти населення безоглядний терор, тоді коли при США гуртуються на добровільній базі всі, загрожені большевизмом, вільні народи.

Незалежно від потреби такої великої кількости кваліфікованих военних фахівців, для виконування боєвих завдань в атомовій війні потрібна високовартісна наземна армія, яка мусить бути здібна до стратегічної оборони та кожночасного переходу від неї до стратегічного наступу. Ніколи не вільно забувати про те, що йде підготування до плянетарної війни континентів, а не між двома тільки державами. Така армія мусить протиставитися кількостевій перевазі ворога своєю швидкістю оперативних дій і силою вогню. Наземні сили не можуть обійтися без дорогих армій повітряних сил — тактичної, стратегічної й транспортової авіяції. Такі самі вимоги ставить модерна війна й до якости военно-морських сил, які також не можуть обійтися без авіяції. До цього ще приходять бактеріологічна й хемічна зброя, яка потребує окремих фахових кадрів. При цьому всьому под час війни мусить справно працювати цілий апарат запілля, державна адміністрація від найвищих до найнижчих клітин, різні галузі промисловости, шкільництво, медична й соціяльна опіка, дбаючи про те, щоб культурне життя народу в час війни не відставало. Все це потребує дуже великих фахових кадрів, без яких держава під час війни не може обійтися. На увагу взяти хоч би багатогранну службу зв'язку й льокомоції. Скільки треба фахівців для обслуги телефонів, телеграфів, радіозв'язку, радару й т. д.? Без цього нерву і справного його діяння жодна держава не може обійтися. Все це потребує великих резервів різних фахівців, якими можна було б обсадити опорожнені місця. На окрему увагу заслуговує багатогранна збройова промисловість, серед якої особливо вирізняється літакобудівельна промисловість.

Як відомо, основним елементом модерної війни є енерґетичні засоби, що з них особливе значення має нафта, камяне вугілля й електричний струм. Для продукції цієї, основного значення для війни сировини, також потрібні фізично сильні й фахові кадри.

Далі приходить продукція різних воєно-важливих сировин, які творять основу господарського й збройового потенціялу даної держави. Продукція й постачання цієї сировини мусить бути запевнена і під час війни, бо навіть короткотривалий брак її може катастрофально відбитися на загальнім стані всередині й на фронті.

Не меншу ролю в господарстві держави відограє харчова й текстильна промисловість. — Брак їх може водразу ж заломити навіть високовартісні фронтові сили.

Якщо все це підсумуємо, нам наглядно стане видним значенням людини в модерній війні. Кожна фабрика, завод господарське підприємство, адміністративні пости, — навіть найбільш модерна зброя без людини стають мертвими. Людина залишилась дальше основним рушієм в модерній війні, тому без неї не можна обійтися.

Б. ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІЯЛ СХІДНЬОГО БЛЬОКУ.

Воєнні експерти Заходу постійно наголошують, що СССР разом з державами — сателітами, під огрядом людського потенціялу, творить силу, якій ніколи не зможе дорівняти Захід. Ахілловою п'ятою цілої системи СССР є економіка, яка все ще знаходиться в стадії експериментування і сильного розвитку; людський потенціял вже творить реальну силу, яку можна протиставити навіть провідним потугам Заходу. Слабою стороною людського потенціялу СССР є його багатонаціональна роздрібненість. СССР творять такі різні народи, які окуповані москалями. Росія докладає всіх зусиль, щоб усі підбиті народи зрусифікувати, що виконується т. зв. «совєтизацією». Змагання Росії зводяться до основної цілі — перетворити різнонаціональні народи, які різняться від москалів культурою, звичаями, обичаями історичною традицією й побутовим життям, в один совєтський народ, розуміється, в московському розумінні. Всі ці народи Росія узалежнила від метрополії Москви, експлоатуючи їх природні багатства та використовуючи ці народи як фізичну силу в розбудові власного військового потенціялу. З огляду на це, ще не легкою справою є перетворити психіку різних народів і зробити з них москалів; національне питання, як проблема, навіть в підсовєтській дійсності залишається надалі справою, яка жде свого вирішення. Пригляньмося ближче багатонаціональній мозаїці потуги СССР.

За американським журналом "US News and World Report", населення СССР в 1953 р. виносило[1]):

москалів	111 000 000
українців	44 000 000
білорусів	6 700 000

грузинів	2 600 000
жидів	3 800 000
вірмен	2 200 000
монголів	525 000
різних 168 племен. . .	39 200 000
балтійців	6 000 000
Разом	216 025 000

Перепис населення по виборчим округам з 1954 р. (одна виборча округа — 300 000 населення) дає 212,4 мільйонів мешканців СССР[2]).

У виборах до Верховної Ради СССР 14. 3. 1954 р. взяло уділ 120 727 826 (99,98% виборців). («Вестник Статистики». Орган Центрального Статистического Управления при Совете Министров СССР № 2(54).

Американці оцінюють кількість населення СССР на кругло 216 мільйонів[3]).

При розгляді популяції СССР треба мати на увазі, що населення його зперед 50 років — 106 мільйонів — зросло до 216 мільйонів в 1954 році. Отже за півсторіччя СССР зросло більш як в двоя. З кожним роком населення СССР зростає на около 2 мільйонів. Втрати, які зазнав СССР в часі другої світової війни в людях, оцінені кругло на 25 мільйонів. Сьогодні,, як це видно з подань американців, які мають можливість докладно перевірити кількість населення, СССР під оглядом кількости населення стоїть на поважному місці. На окрему увагу заслуговує й те, що перед першою світовою війною міське населення Росії виносило ледве 11% а сьогодні воно зросло до 44%. Це вплинуло на ріст міського населення по містах з більше 0,5 мільйонів мешканців за останні 20 років, число яких збільшилось з 3 міст на 11[4]).

Населення Москви, Ленінграду майже потроїлося. В містах України населення також дуже сильно збільшилося.

Слід підкреслити, що в РФСР добровільно пересилилось дуже багато осіб різних національностей, які чулися загроженими органами НКВД. Такі добровільні переселенці в РСФСР подають себе за росіян. Визначення себе до російської національности рятує життя цих людей перед арештами й примусовими засланнями до концентраційних таборів. В зв'язку з таким добровільним переселенням, з кожним роком чисельність населення РФСР постійно зростає коштом зменшення населення по різних союзних республіках СССР. В зв'язку з сказаним треба припускати, що між 110 мільйонами росіян є не менше 10 мільйонів осіб різних національностей, які подають себе за росіян, щоб користати з благ, якими користується цей вибраний в СССР нарід.

Приглянься кількости населення 16-ти союзних республік СССР[5]):

Обчислення за виборчими округами (І виборча округа — 300 тисяч.):			
За переписом	17.1.1939:	1950	1954
Російська СФСР	108,8	116,4	121,2
Українська ССР	43 3	40,8	42,9
Білоруська ССР	25,6	26,7	30,0
Узбецька ССР	6,3	6,0	6,3
Казахська ССР	6,1	6,6	7,2
Кіргізька ССР	1,5	1,5	1,8
Таджицька ССР	1,5	1,5	1,8
Туркменська ССР	1,3	1,2	1,5
Грузинська ССР	3,5	3,6	3,6
Азербайджанська ССР	3,2	3,3	3,3
Вірменска ССР	1,3	1,5	1,5
Молдавська ССР	—	2,7	2,7
Карело-Фінська ССР	—	0,6	0,6
Естонська ССР	1,1	1,2	1.2
Латвійська ССР	2,0	2,1	2,1
Литовська ССР	2,4	3,0	3,0
		201,3	210,0
військові формації		3,0	4,0
Разом		203,3	214,0

Цей табель, опрацьований Німецьким Товариством Сходознавства, яскраво відзеркалює популяцію 16 союзних республік СССР. Табель опраіцьований на підставі офіційних, дуже скупих подань урядових кіл СССР[6]).

В зв'язку з таким великим приростом населення в СССР, з кожним роком зростає там кількість чоловіків від 20-34 років, які підлягають рекрутації до армії. В основному в СССР до армії, на випадок мобілізації, покликують до 60 років. Зріст чоловіків від 20-34 років на найближчі роки мав би бути такий[6]):
1950 загальна кільк. чолов. між 20-34 рок. виносила 21,9 міль.

1955	„	„	„	„	„	виноситиме	26,1	„
1960	„	„	„	„	„	„	30,5	„
1965	„	„	„	„	„	„	28,9	„
1970	„	„	„	„	„	„	30,3	„

Повищі дані наглядно свідчать, якими великими можливостями диспонує СССР в організуванні збройних сил. При цьому треба пам'ятати, що в СССР в час війни ополченню підлягають чоловіки до 60 років. З жіноцтва большевики також органі-

зують окремі жіночі військові відділи, які беруть активну участь у фронтовій боротьбі нарівні з чоловіками.

Якщо глянути на цілість населення СССР, з місця кидається в очі кількість росіян, яка вже перевишує 121 мільйон. Одночасно зауважується зменшення кількости українців й інших народів, які є фактично окуповані росіянами. Мабуть, з уваги на повище, США придержуються політики непередрішенства у відношенні до інших національностей, яких насильно окупувала Росія, що приносить шкоду визвольній справі цих волелюбних народів. На особливу увагу заслуговує й те, що дослівно всі міста 16-ти союзних республік СССР — колонізовані службовцями, які виконують надзір над автохтонами різних національностей та переводять експлоатацію природних і випродукованих дібр цих народів. Тому росіяни, які живуть по різних республіках, є нічим іншим, тільки колонізаторами. 216-мільйоновою масою населення СССР керує комуністична партія, яка нараховує 6 013 259 дійсних членів і 868 886 кандидатів[7]), маючи до диспозиції сильний поліційний апарат і добірні збройні сили. Тоталітарна система і колективна відповідальність головних керманичів комуністичної верхівки виключають будь-який демократизм або народовластя. Все відбувається за пляном і по наказам комуністичної партії. На окрему увагу заслуговує й те, що в СССР вже витворена окрема совєтська еліта, яка своїм життєвим стандартом і правами засадничо різниться від основної народньої маси. Ця еліта вважає себе сіллю СССР, тому влада над докраю використовуваним і гнобленим народом переходить дідично по заслугам в комуністичній партії.

Щодо фахових кадрів, то СССР, на протязі свойого існування, особливу увагу звертав на розвиток зокрема металюргічної індустрії. По другій світовій війні СССР запряг до роботи по різних галузях промисловости німецьких фахівців. Знання й досвід цих фахівців большевики використали й на збросневому відтинку, в літакобудівництві, будові підводних човнів, ракетної зброї і т. под. Зараз треба припускати, що знання й досвід німецькких фахівців з різних галузей промисливости перебрали большевицькі науковці, дбаючи про розбудову кадрів. На військовознавчому відтинку СССР також користується досвідом і фахівцями німців. На особливу увагу заслуговує свідома або несвідома допомога наукового світу Заходу, зокрема на відтинку збросння, яку здобув СССР в часі другої світової війни і по її закінченні. Не є жодною таємницею, що американські бомбардувальники й транспортові літаки послужили для СССР за моделі в розбудові й удосконаленні бомбардувального і транспортового літунства большевиків. Сьогодні СССР, при допомозі німецьких фахівців, в літакобудівництві дійшов до досконало-

сти в тому розумінні, що його літаки під якісним оглядом подекуди навіть перевишують американські. Не меншу заслугу для розвитку реактивного большевицького літунства принесли й англійці, які в 1947 році продали большевикам багато моторів.

На відтинку атомової зброї СССР також може завдячити посідання атомової бомби тільки науковцям Заходу. Чейже голосною була справа американця Фукса і товаришів, які доставили СССР таємниці продукції атомових бомб. Голосною була перед кількома роками і справа двох англійських дипломатів, які також були втаємничені в продукцію атомової зброї і які втекли до СССР. На увагу заслуговує й те, що найкращий в світі панцер «Т-34», який належить до стандартних в панцерному зброєнні СССР, є походження американського, а не російського.

Ці факти наочно доводять, з якою великою допомогою прийшов Захід на відтинку зокрема технізації різних засобів війни для СССР. На спеціяльну увагу заслуговують німецькі науковці й різні фахові сили, які ще довго будуть відогравати провідну ролю в різних галузях большевицької промисловости, серед якої збройова промисловість набрала особливого значення.

В зв'язку з цими здобутками СССР, наукові і спеціяльні кадри його з кожним роком зростають, тому ця потуга, посідаючи таку велику масу населення й великі багатства воєнноважливих сировин, є в спромозі самостійно проводити війну, але не на довгу мету.

Тепер щодо людського потенціялу держав сателітів СССР.

У висліді другої світової війни СССР, під контролю СССР попали такі держави, які до вересня 1939 року були самостійними:

	кв. км.:	населення:
Албанія	28 738	1 215 000
Болгарія	110 842	7 250 000
Німецька Демократична Республ. . .	107 173	17 600 000
Угорщина	93 011	9 310 000
Польща	311 730	24 976 000
Румунія	237 752	16 250 000
Чехословаччина	127 827	12 650 000
Разом	1 017 073	89 251 000

По закінченні війни під контролем СССР опинились такі країни:

Китай	9 276 000	582 500 000
Монголія	1 621 201	1 200 000
Північна Корея	123 000	9 000 000
Разом . . . . :	12 037 274	681 951 000

Крім цього під контролем СССР опинилась частина Індокитаю та є сильно інфільтровані комуністичними впливами такі країни в Азії як Індонезія, Бірма, Сіям (Тайлянд). Разом з членами комуністичних партій по всіх вільних державах світу до диспозиції СССР, як центру світової революції пролетаріяту, вже сьогодні стоїть не менше 900 мільйонів населення. В самій тільки Західній Европі по всіх вільних державах нараховується більше 13 мільйонів комуністів[8]). Така велика кількость комуністів розкинена в 16 вільних державах Европи. Найсильніші комуністичні партії є Франції й Італії. Комуністична партія Франції в часі виборів в 1954 році здобула 4 926 530 голосів (25,70%). Кількість зорганізованих членів в 1954 році виносила 506 250. Комуністи у Франції зорганізовані в 2 562 секціях і 19 219 клітинах.

Комуністична партія Італії в часі виборів здобула 6 120 709 голосів, здобувши 143 мандати. Як відомо, разом з комуністами в Італії йде соціялістичний відлам Ненні, який в часі останніх виборів здобув 3 441 014 голосів (75 місць). Разом обидві партії в Італії нараховують 35,5%. Самі комуністи мають зорганізованих членів дуже багато. В 1954 році видано зорганізованим комуністам членських виказок 2 124 027.

---

[1]) "US News and World Report", 1953.
[2]) "Ekonomik Survey Since the War," ст. 40.
[3]) "Ekonomik Survey Since the War," ст. 40.
[4]) Leimbach. D-r Werner. Die Sowietunion, Natur, Volk u. Wirtschaft. ст. 216.
[5]) „Ost-Europa" N 2/4, ст. 120; «Правда», 12. 3. 1954. (дані Мікояна.)
[6]) „Europeische Wehr-Korrespondenz", N. 3/3, ст. 2.
[7]) За даними 19конгресу, компартія СССР в 1952 році мала 6 882 145 членів і 868 886 кандидатів. В 1939 році компартія СССР нараховувала 2 477 666 членів.
[8]) „Corriera della Sera", Травень 1955, „Wehrkunde" 8/III, ст. 281—282.

(продовження в наступному числі)

НОВИНИ З ВІЙСЬКОВОЇ ДІЛЯНКИ

Великий успіх у вживанні Найк (Nіке) на Арктиці

Головна Кватира Канадійської Армії подала, що спроби вжиття протилітакової ракети Найк (Nike) в арктичних умовинах дали найкращі результати.

В. Т.

Моторизація в дії насичености

Знаний чеський військовий журналіст Мікше, який служить в французькій армії в ранзі підполковника, що є також автором книжки «Атомова зброя й військові сили« подав свої думки щодо европейської оборони в майбутній атомовій війні. Думки його в цій справі поважно ріжняться від американських. Американці на підставі дослідів після повітряних маневрів «Карте Бляншe» (Carte Blanche) зробили такі висновки: доля війни вирішиться по парі годин, атомова війна закінчиться в 3—5 днів; головний тягар бою буде спочивати на повітряних силах, — наземні війська будуть мати завдання так довго тримати фронт, поки не прийде вирішення. З цими теоріями полк. Мікше не погоджується, кажучи що на випадок війни можна перепровадити мобілізацію, яка не буде перешкоджена. Далі Мікше каже, що з вибухом війни обидві сторони будуть маршувати одна проти одної, вживаючи для цього свої наземні сили. Однак для цього Захід повинен заздалегідь розбудувати свої наземні сили. Найцікавіше те, що полк. Мікше твердить, що під час атомової війни не будуть змінені ані тактика, ані стратегія, лише збільшиться кількість ріжних військових засобів ужитих у війні, а також збільшиться кількість жертв.

Розглядаючи тези американські й підполковника Мікше, можна дійти висновку, що правда лежить посередині, і тому було б добре, коли б ці розбіжні тези сполучилися, то тільки вийшло б на користь і мало б великий ефект.

Синтеза всього цього для Заходу може бути така: найвища технізація з рівночасною розбудовою великої кількости боєздатних піхотних дивізій і панцерних частин. Мікше жадає великих армій і з простою організацією. На його думку, піхотна дивізія має мати 11 000 вояків. Американська дивізія, яка виносить 18 000 вояків, з яких лише 47% потребує для виконання свого завдання, дає доказ того, що механізація осягнула стадії насичення. На гроші, які видають американці на одну свою дивізію, можна цілком добре оснастити 3 дивізії з простими організаційними формами, й ці дивізії будуть мати перевагу в швидкому рухові, будуть мало вимогливі й більше здатні до опору.

Моторизація частин, які осягнули теперішній склад, має те слабе місце, що вони більше наражені на втрати, бо при теперішньому стані техніки такі частини зможуть швидко рухатися лише при розбудові допоміжних частин, які разом усі взяті творять концентрацію поважних сил і через це наражені на більші втрати.

Думку деяких військових теоретиків оснастити армію більшою кількістю губшрауберів, або організувати цілі дивізії губшрауберів, — Мікше уважає за не рельну з тих причин, що це було б за дорого, подруге те, що транспортова здібність таких дивізій була б зовсім мала.

Як наслідок атомової війни, Мікше уважає розбудову піхоти й піонірів. У майбутній війні піоніри висунуться на перше місце. На думку підполк. МІкше «вкопування» в атомовій війні буде головним девізом вояка в обороні. Завдяки вкопуванню оборонця в землю, він зможе пережити перший штурм ворога й буде здібний до протиакції.

(Закінчення на стор. 64)

На марґінесі

Лиха доля розкидала еміграцію українську по цілій земній кулі: де сьогодні немає нашого брата емігранта? Колись лише в найбільш відважних мріях чоловік «їздив» по швайцаріях, італіях, чи по якихось інших країнах, а тепер ... люди проти власної волі опинилися там, де навіть і в мріях ніколи не бували. Сьогодні не дивницею буде здибати на вулицях міста мабуть любої держави, гурт людей, що розмовляють українською мовою ...

Отже, лиха доля порозкидала людей та ... не всім вона в однаковій мірі дала можливости пристасуватися до життя в тих цілком нових і часами дуже складних обставинах. Правда, в житті все є так, що одного кинь хоч в найгірші обставини, то він не пропаде, дасть собі раду, та ще й іншому поможе, а багато є й таких, що і в найкращих, найбільше сприяючих обставинах все буде «бідолахою», все буде скаржитися на долю, на тяжке життя, та все сподіватися, що ось хтось, чи щось прийде й його порятує. Людина цілковито занепадає на духові, втрачає цілковито віру в усьому й все і ... як то не прикро ствердити, поволі цілковито занепадає й, замість праці для ідеї, для справ, — часто — густо стає тягарем для громади і для суспільного життя: все шукає того, хто про нього має подбати ... Не є метою нашою ганити таких, чи хвалити інших, що змогли пристасуватися до життя в тих обставинах нових. Є бо й серед тих багато таких, що аж надто добре «пристасувалися» до того життя, «вбилися в колодочки», «влізли в доляра», чи в якогось іншого «фунта», а справа для них ... «Та як же! Мушу я купити хату. А коли я маю хату, то мушу мати «кара», чи думаєте, що ходи-

тиму пішки? . . . Ось, дивіться, маю квита, що дав 25 центів для Х організації» . . . А є такі, що й зовсім тікає, коли побачив земляка, щоб, не доведи, Господи, не прийшлося віддати кілька тих центів на якусь там українську справу . . .

Заговорились ми й сердечно просимо вибачення у всіх, хто почувається нашими словами доткненим, бо знову не є нашою метою когось діткнути, чи зробти навмисну прикрість. Подаємо все повище для ствердження загального стану нашої еміґрації, для ствердження прикрого стану упадку духа, а звідси й занепад моралі загальної й національної.

Тут хочемо тепер перейти до основної мети нашого писання і тому хочемо зразу ще установити докладно, з кого ж, властиво, складається ота наша «еміграція»? Які її складові частини? Було б великою помилкою з нашого боку, як що б ми робили таке вияснення на підставі якихось ознак «юридичних», усталених у вільному світі, т. то на підставі того, хто й коли «прийшов на еміграцію», або по нашому «новий, старий, новіший, найновіший» і тд. . . Ще гірше було б як би ми взяли за підставу розподілу на «східняків», «західняків», чи остоточно «католиків» і «православних» і тд. Хочеться вірити, що ми все те в масі вже пережили . . . А вияснити склад нашої еміграції таки треба і то з того боку: є серед «нашої еміграції» багато людей які, в найкращім разі опинилися поза межами своєї батьківщини з чисто, так би мовити, побутових причин, а між ними є й такі, що сами, навіть не знають чому вони тут є. Таки люди в розвитку національного життя не зацікавлені (не кажемо уже про малоросів, яких, хвалити Господа, теж трохи є), вони в масі пристасовуються до обставин, на підставі приповідки «куди вітер віє», і то не є еміґранти то є БІЖЕНЦІ. Не будемо зупинятися над окресленням їхніх обов'язків в стосунку до нас і навпаки — наших до них . . . Йдемо далі. Отже, скинувши, до певної міри, з нашого рахунку частину «еміграції», мусимо далі ствердити, що в числі таки еміграції знаходиться більша, чи меньша кількість комуністичних «агентів» — фактичних (дурні були б комуністи, що б вони не мали серед еміграції своїх аґентів, а зрештою ріжні василаки та крутії, тому доводом) і потенціяльних. Отже, тут рівно ж ми маємо вироблене поняття в стосунку до таких «еміґрантів», а тому мусимо йти далі знову. Залишаються тепер у складі еміграції елементи, які боролися за кращу долю своєї батьківщини, за її волю і славу. І от про цих людей ми хотіли б сказати декілько слів. Це люди, які належать до політичної еміграції, чи за таких себе вважають Часто-густо політичні еміґранти, належать до політичних організацій чи партій, чи є «поплентачами» таких і от тут ми спостерігаємо незвичайне «явище». Є

серед політичної еміграції (ще один поділ) люди, які, як то вище нами стверджено, боролися за долю свого народу, багато терпіли і сьогодні мають багато чи менше рішучости й запалу до продовження тої боротьби, можливими засобами, залежно від обставин, політичної сітуації і т. і. Майже всі такі особи, стукаючи прилюдно себе в груди, розпинаються над долею нашого бідного народу, нашої поневоленої батьківщини, роблять «алярми», кличуть народ до чину і т. і. Одним словом, патріоти своєї знедоленої вітчизни (деякі з таких, попросту, привласнюють собі «патент» на таких єдиних монопольних патріотів) ... Не будемо ми спеціяльно розбирати «тактики», чи способів діяння тих патріотів (без лапок таки), бо то, таки ще раз не є ціллю нашого допису. Хочемо перейти до цікавих спостережень над поступованням декого з таких. Отже, не раз і в пресі, й у прилюдних виступах, а ще частіще у всяких гуртових «політичних» розмовах ви можете почути закиди, чи властиво, погірдливі епітети — «петлюрівські офіцери», «уенерчики», «прийшли з прапором», носять «прапори», «старшини», «полковники» «бутафорські мундури» і т. д., всього й не перелічиш, хоч вистарчає й переліченого, що б з того зробити відповідні висновки. В кого ж вони кидаються, оці погірдливі епітети? Та таки ж в своїх українських патріотів, що в своєму часі мали високу честь із зброєю в руках боротися за славу, волю й долю свого народу. В тих, що першими пішли на крик матері, ті що своїм життям і кровю своєю пробудили «окрадену» націю, та й тих «ура-патріотів» покликали до чину, покликали до боротьби ... в тих, що й далі знеможені ворогом, знедолені мусіли залишити батьківщину й пішли в світ, пішли «голосити цілому світові нашу святу, українську правду», в тих, що забрали таки зі собою оті святі, политі кровью героїв прапори й несплямленими тримають їх міцно у своїх уже може де-що струджених, але ще міцних, руках ... І от стільки погорди для цих людей ... Ворог давав їм самі ріжні епітети, — й «лицарі абсурду» й «петлюрівські бандити», та ще й багато інших. Так тож ворог! А чи ті панове дають собі звіт, що вони тим самим лише ллють воду на ворожий млин. Ми є певні, що сьогодні ворог тим є дуже втішений, коли читає оті пашквілі, які дуже добре надаються до ворожої преси, але які, насправді густорясно можна спіткати на сторінках, таки нашої, національної преси ...

Пишемо це свідомо ми українські комбатанти, ми українські вояки, ми «петлюрівські офіцери», ми, старшини полковники, вояки війська Української Народної Республіки. Не подолав нас ворог, і були ми горді з його злобних вигуків і назв в нашу адресу, — горді ми й сьогодні з того, що нас хочуть зганити

«петлюрівськими офіцерами», бо ми були й є таки вояками українськими, на чолі яких доля поставила нам нашого великого ПЕТЛЮРУ, горді ми з того, що ми таки прапори не віддали ворогові, а несплямленими тримаємо їх в своїх руках. Горді ми з того, що нам доля присудила найбільшу честь бути вояками, старшинами, полковниками і генералами нашої рідної української армії. Комусь не подобається ця «бутафорія». А хто ж нас позбавив того почесного стану вояка„ старшини, полковника, чи генерала? Дістали ми з рук своєї української влади й годі комусь нас деґрадувати, чи робить з нас «бутафорію». Мали ми високу честь, в службі своєму народові заслужити наші ранги, а... чи був колись якийсь правний український акт про нашу деґрадацію? Коли тим, що пишуть, чи говорять такі речі є щось подібного відоме, просимо нам подати. Коли комусь є відомим, що хтось неправно себе називає чи вояком, чи старшиною, чи полковником (бо охочих на це, рівно ж є дуже багато) просимо теж нам подати й ми ту справу готові вияснити через відповідні органи, але... Сором нас палить, коли ми це чуємо, але ще більший сором нам про це писати. Каждий нарід шанує почесний стан вояка, і не дивниця, бо ж то люди, що в своєму фахові, так би мовити, прирекають своїй державі, своєму народові, в разі потреби віддати своє життя. І тільки на нас, українцах, лежить тавро якогось прокляття, тавро рабства, тавро неволі і... тому ми не маємо пошани до своїх цінноців, для нас все своє, то «непотреба»... Ми вимагаємо од людей знання партійних постулятів, партійних «догм», заставляємо виучувати «декальоги»,... а національна свідомість, національний обов'язок... прийде сам. Дуже часто ми сьогодні спіткаємо особу, якогось «...івця». що во ім'я постулятів «...івців» замордує кого їй скажуть, хоч би брата, а на те «...івці» и не звернули до цього часу уваги, що для тої людини вартости загально-національні навіть не відомі. Для них українська влада й цілий світ український є замкнутий лише в тих самих, «...івских» лише постулятах. Одні готові поставити пом'ятника Хвильовому разом з Петлюрою; для других Франко, це «є москаль», а «Качківський — український патріот, бо «в нас були чайні й просвіти» Качківського» (так, так! Э й такі!)... Ще раз стверджуємо, що нам сором писати такі речі, та й не маємо ми на меті, ані вчити когось, ані величатися самим, що ми аж ось які патріоти, чи жадати від когось спеціяльного до нас, комбатантів, ставлення, чи виріжнення нас з загальної людської маси української. Ходить нам лише про одно, щоб ми в своїй партійній неперебірливості мали на увазі те, що для нас українців є й мусять бути теж якість свої національні святощі, які ми не маємо права виставляти на глум ворога. Коли ми

виставляємо ті речі на глум власний, то вороги наші (а їх у нас чимало) з того радітимуть, а приятелі наші в тих випадках (а всі вони на нас дивляться, бо ж ми «амбасодори» свого народу) думають про нашу національну й державну дозрілість. Коли якийсь «хронікус» виписує найгірші пашквилі в адресу УНРади, то тим ллє болото не на неї, а на цілу українську справу, бо ж чи то подобається «хронікусові» чи не подобається, а то є символ української державности, то є уряд українського народу на вигнанні. Коли представники одного середовища в своїй пресі лише тим і заняті, що ллють найбрудніще болото на адресу Петлюри, на адресу цілого УНР, то такі дописи дуже радо вмістила б перша-ліпша червономосковська преса... А автори тих пописів стукають себе в груди й доводять, що вони «теж українські патріоти»... Нас ніхто не буде шанувати, коли ми сами себе не можемо й не хочемо шанувати. Можна не визнавати того чи іншого, можна поборювате те, чи інше, можна не згоджуватися з тим, чи іншим, але в усьому ми мусимо знати міру, мусимо знайти межу, межу так би мовити національно для всіх зобов'язуючу, за яку нам не вільно переходити, бо ж у всіх у нас одна мета й обов'язок зробити все, що б помогти нашому народові визволитися з пазурів ворожих... І от ми, комбатанти, що боролися й будемо боротися за оті наші загальнонаціональні постуляти хочемо сказати нагадавши слова нашого пророка: «Схаменіться! Будьте люди...», бо лихо нам буде.

При кінці хочемо ще зробити одно ствердження. Виступаючи з рамени комбатантів, ми вжили в тексті виразів, якими можуть чутися діткнутими українські вояки, чи навіть українці-вояки, яким доля не дала змоги бути в лавах своєї рідної, української армії, то хай нам вільно буде тут же ствердити, що в наших комбатантських рядах стоять (не лише організаційно) всі вояки українські, і вони всі (ми того певні) є тої самої думки, що висловили ми. Ми є певні, що український вояк, якого лиха доля змусила в чужому мундурі, боронити на полі бою чужі, ворожі інтереси лише чекає на той час, коли «засурмить сурма» і він піде вперед і понесе своє життя на вівтар своєї укоханої Батьківщини.

Ко.

«А найголовнішою з тих традицій буде: пам'ятати про неминучість відновлення боротьби тими самими знаряддями і під тими самими гаслами, що ними користувалися і ними одушевлялися жертви військових подій 1917—1920 рр.»

З «Заповіту Симона Петлюри»

В. Т.

Бій за м. Городок на Поділлі

Під час воєнних операцій української армії в липні 1919 року, Волинська група, в склад якої входила І-ша Північна дівізія, посувалася в напрямку на м. Городок над Смотричем. 18 липня 1919 року м. Городок зайняли червоні. В полуднє того ж самого дня командир 2-го Берестейського полку полк. Т-к покликав до штабу полку командирів куренів, яких поінформував про бойову ситуацію дивізії і після цього наказав полкові здобути м. Городок.

1-й курінь, під командуванням хор. Т-ко, отримав напрямок наступу на цукроварю. Полк мав зайняти вихідні становища вночі з 18-го на 19-те липня і перед світом рушити в наступ без артилерійської підготови, щоб заскочити ворога зненацька.

По отриманні наказу, командир куреня повернувся до своєї частини і, коли почало смеркати, висунувся наперед, аж під самий Городок у супроводі сотенних, щоб запізнатися з становищами, які треба вночі займати. Розвідка терену була дуже вдалою, бо ворог свої польові варти тримав коло самого міста.

Коли добре смерклося, курінь рушив в напрямку на Городок і почав займати становища, що були не далі як 500 метрів від містечка. Зайняття становищ відбулося без жадних перешкод з боку ворога. Десь о 2-й год. вночі, коли було ще зовсім темно, курінь рушив до наступу і зайняв цукроварню й південну частину міста майже без пострілу. Для червоних наш наступ був повною несподіванкою, бо червоноармійці вигідно розмістилися були на ніч поміж мешканцями міста. Багато з них утікало через вікна лише в білизні. В наші руки потрапило багато полонених, зброї й боєприпасу. Найбільше було втіхи з артилерійських набоїв, яких було захоплено чималу кількість. Ці набої були передані нашим артилеристам з проханням, щоб у наступному бою вони добре нас підтримали своїм вогнем і щоб не говорили, як завжди, що у них брак набоїв.

Після впорядкування полку після бою, 1-й курінь був призначений до резерви з місцем постою в цукроварні. На відтинку нашого полку ми не мали стику з ворогом.

Після обіду, десь о годині 4-5-й пополудні, я почув гарматні постріли не на фронті, а в нашому запіллі і саме там, де був штаб нашого полку. Трохи занепокоєний, я сів на свого коня і почав спинатися на гору, в напрямку штабу полку й пострілів. Поруч зі мною, в тому ж самому напрямку, йшов старшина кулеметної сотні, якого напевно так само зацікавили стріли,

як і мене. Тільки що ми видряпались на гору, як побачили трьох вояків на віддалі 50-60 кроків від нас, які вояки скерували в наш бік свої рушниці. Спочатку я подумав, що то якесь непорозуміння, а навіть крикнув: «Не стріляйте! Ми свої!». Однак постріли впали; на моє щастя, ні мене, ані мого коня не трапили. Натомість, одна куля влучила бідного кулеметчика в саму голову, і той був убитий на місці. Поки я обернув свого сивка назад, то по мені стрілили ще пару разів, однак, я вспів зауважити величезну розстрільну, що посувалася на цукроварню; ліве крило розстрільні майже доходило до дороги, якою я міг вивезти свій обоз. Після алярму я вислав дві сотні з завданням стримати ворога, а третій сотні й кулеметній дав наказ зайняти становища на північ від цукроварні, і звідти своїм вогнем уможливити першим двом сотням і обозові відійти з цукроварні. На нещастя куреня, ворог відчув наше катастрофальне становище і перся наперед, щоб не допустити відходу куреня з цукровні. Ворог, що переважав не тільки чисельно, але й посідав кращі бойові становища, скоро збив вислані мною дві сотні і перерізав дорогу відступу обозові. Постало велике замішання, й сотні почали пробиватися на свою власну руку. Курінь не був розбитий, а лише розпорошений; його пощастило зібрати докупи лише на другий день. В полон до червоних попало лише кілька вояків і частина обозу, а решта, під сильним вогнем, ворога, пробилася в північному напрямку.

Як пізніше з'ясувалося, большевики, що під ударом полку відступили на північ ствердили, що на нашому правому крилі постала порожнеча завдяки тому, що УСС-и що були праворуч нас, відступили назад і не повідомили про це наш полк. Користаючи з цього, червоні рушили в наступ в цьому напрямку, забрали село, в якому знаходився наш штаб полку, а звідти рушили на Городок.

Цього всього не сталося, якби:

1. УСС-и при відступі повідомили свого лівого сусіда про це;
2. полк запевнив куреням в першій лінії і резервовому телефонний зв'язок;
3. курені в першій лінії вислали розвідку з завданням нав'язати дотик з ворогом;
4. був зв'язок з сусідами.

Тому в неповодженні полку винні не тільки УСС-и, але й штаб полку і штаби куренів у першій лінії.

«Великий чин наших лицарів вчить вірности ідеалам і умінню підпорядкуватися. Тільки вірність і слухняність творять передумови успіху національної перемоги.»

З «Заповіту Симона Петлюри»

К. Смовський
ген.-хорунжий

Пояснення

Моя місія до аліянтських збройних сил 22 квітня 1945. року. Фелькермаркт (Австрія). Члени Українського Комітету в Зальцбурзі — травень 1945 — Др. Юліян Налисник — Голова, май. Богун — заступник голови, Юрій Пундик — секретар; члени: сотн. Борис Герасименко, Олег Патій, Петро Бутенко, мґр. В. Луцейко, хорунжий Сидоренко, Кирило Левченко і пор. Горчинський.

Всі вони були приявні на нараді, яка відбулася 7 травня в будинку школи на передмісті Зальцбурґа-Гніґль, де містився перший збірний табір українців — утікачів, і на якій обговорювано і апробовано доцільність місії полк. К. Смовського до американського військового командування в Зальцбурзі, а також обрано п. Ю. Пундика, як представника Українського Комітету і перекладача в цій місії.

Моя місія заключалася в тому, щоб з'яснувати аліянтським командувачам, що Українська Національна Армія бореться тільки проти советської армії і що вона не є на службі німецьких збройних сил. Цими вияснениями перед командувачами малося на меті допомогти в правному становищі українським воякам у полоні.

Одержано мною також устне завдання від командувача Української Націон. Армії ґен. Шандрука за всяку ціну навязати звязок з козацькими генералами: ґен. Красновим і ґен. Шкуро, командувачами козацькими військами, які в той час перебували на фронтті в Сталії в районі м. Удіно, пізніше звязатися з 8-ю анґлійською армією, яка наступала на Удіно, а також зв'язатись з командувачем польської армії ґен. Андерсом, до якого я мав коротенького листа від ґен. Шандрука.

31-го квітня я відправив через хор. Ляхоцького, який був при мені, писемного рапорта до ґен. Шандрука про наслідки моєї місії на відтинку італійського фронту, а 3-го травня хор. Ляхоцький привіз мені новий устний наказ ґен. Шандрука до Філлях, де я чекав. Наказ був негайно нав'язати зв'язок з 3-ю американською армією в Зальцбурзі (Австрія). Командувачем її був повний генерал Петон.

7-го травня я прибув до Зальцбурґу, в районі якого ще провадилися бої між американською і німецькою арміями. В місті довідався, що є орґанізований Український Комітет. Я негайно скликав той Комітет і поінформував його членів про моє завдання до американського командування. Члени Українського

Комітету, по заслуханню мого докладу, одноголосно підтримали мою місію і від себе призначили секретаря Комітету п. Юрія Пундика, як перекладача.

8-го травня я з п. Ю. Пундиком зголосився в штабі американської армії, де я вручив свій меморандум в німецькій мові (тут подаю його в українській мові, нотаріально завірений в Міннеаполісі, Мінн.).

Американське кодандування призначило негайно зі штабу свого офіцера, а також зв'язкового офіцера англійської армії, які сильно з нами шукали два дні (на умовленому з ґен. Шандруком місті) українське командування, щоб особисто переговорити з ґен. Шандруком, але штабу ґен. Ш. не віднайдено, і через те моя місія закінчилася для мене траґічно . . .

Про те, як відбувався звязок, а також про наслідки моеї місії до вище згаданих командувачів, буде мною написано пізніше в моїх спогадах.

Меморандум-Протокол

(КОПІЯ)

8 травня 1945 р., в Зальцбурзі. Австрія, полк. Константин Смовський, уповноважений командувачем Української Національної Армії ґен. Шандруком, для ведення переговорів з командуванням західніх аліянських військ, спільно з п. Юрієм Пундиком, уповноваженим Українського Комітету в Зальцбурзі передали командуванню американської дивізії, яка 4 травня 1945. р. зайняла Зальцбург, такий меморандум, підписаний полк. Константином Смовським:

«Наказом ґен. Шандрука, Командувача Української Національної Армії, що входила до складу німецьких збройних сил, мені 22 квітня ц. р. доручено шукати контакту з західними аліантськими частинами з метою розпочати переговори в справі переходу зеднань Української Національної Армії на бік Аліянтів.

Основний склад УНА творить І Українська піхотна дивізія, що на день 22 квітня ц. р., у складі 15.000 вояків перебувала на відтинку Ґрац-Брюк на р. Мур (Австрія). Крім цього до складу УНА входять ще окрема протипанцерна бриґада і запасові частини Армії. Як санітарний, так і моральний стан Армії дуже добрий.

УНА була зорганізована частинно з мобілізованих україн-

ців в Галичини, а частково з добровольців, набраних з німецьких примусових таборів праці, або з таборів військово-полонених.

Не зважаючи на факт існування УНА в складі німецьких збройних сил, вона не була орґанизована під аспектом допомоги Німеччині у війні. Ті українські політичні чинники, які допомагали орґанізувати Армію, або санкціонували її існування, керувалися такими мотивами:

1. Під оглядом політично-військовим УНАрмія мала бути завязком української армії для майбутньої боротьби за визволення України з під російського комуністичного режіму. Сам факт, що УНАрмія була зоформована в моменті, коли поразка Німеччини була для всіх очевидна (кінець 1944 і початок 1945 рр.) свідчить про те, що орґанізатори УНАрмії мали на увазі майбутню війну демократичного світу з Совєтською Росією, у неминучість якої українські політичні чинники вірили, знаючи аґресивні пляни Росії.

2. Одним з засадничих принципів військово-політичного керівництва УНАрмії була передумова, що Армія не буде вжита до боротьби проти Західніх Аліянтів. У таємній інструкції для командування УНА було устійнено, що на випадок, коли б УНА, або її частини опинилися на західньому, проти — аліянтському фронті, вони мають зі зброєю перейти до анґло-американських сил.

3. До часу створення УНА багато українців, колишніх військово-полонених з совєтської й польської армії, були використовувані німцями для поповнення складу їхніх військових частин на західньому фронті. З уваги на випадки переходу чисто-українських військових одиниць на бік Західніх Аліянтів (напр. перехід чисто-українського 3 полку XXX-ої німецької дивізії на бік французських повстанців), німці вживали тактику розділювання українців одиницями між чисто німецькі частини, що унеможливлювало тим українським воякам перехід на бік Аліянтів. Створення УНА дало можливість стягнути велику кількість тих українських вояків з Західнього фронту.

4. Велику частину складу УНА творять примусові робітники в німецькій військовій промисловості, або військово-полонені. Створення УНА дало змогу врятувати тих людей від голоду й поневіряння в таборах примусової праці й відтягнути їх з німецької промисловости.

Від моменту створення УНА її командування мало готовий плян орґанізованого переходу УНА на сторону Західніх Аліянтів, як тільки явиться для цього можливість.

Саме тому, як тільки брітанські війська італійського фронту підсунулися в близьке сусідство до району розташування УНА-Фелькельмаркт, Кляґенфурт, Філлях, — мені й доручено було

згадане вгорі завдання. Не маючи змоги зв'язатися з брітанською армією й довідавшись у між-часі про зайняття американцями Зальцбурґу я, на доручення командування УНА, прибув сюди.
Зальцбург, 8 травня 1945 р.

Підписали:
Константин Смовський, полковник
Юрій Пундик — перекладач.

П. Дорош.

ОБЛУДНА ПРЕТЕНСІЙНІСТЬ

Десят років треба було ждати на те, щоб Місія УПА здумала й опублікувала організаційну структуру УПА в час німецької окупації (гляди «До Зборі» ч. 24 (37) за вересень 1954 р. Ми не маємо заміру на когось безпідставно нападати, не посідаючи на це відповіданих даних. Вже нераз звертали увагу різні середовища на облудну претенсійність Місії УПА, яка є підбудівкою ЗП УГВР на еміграції. Згадана Місія УПА, якої не визнають за своє представництво навіть всі колишні вояки УПА, які в 1947 році пробилися до Західньої Німеччини, має претенсії себе називати «місією-заступництвом» УПА тут на еміграції. Очевидно згадану Місію УПА можуть вважати за репрезентанта УПА тільки наївні, які не визнаються в дійсному стані організації колишніх вояків УПА в державах вільного світу. Учасники кол. УПА, які найшлися у вільних державах, вже від довшого часу не творять одної зорганізованої цілости, вони є зорганізовані аж в трьох окремих організаціях: Легія Українських Повстанців, Братство Кол. Вояків УПА ім. св. Юрія Переможця і Місія УПА. З вичислених організацій колишніх вояків УПА, під кількостевим оглядом, Місія УПА є найменшою, бо її творять заледве кількох кол. упівців. Дві перші організації не виявляють жодних особливих аспірацій, вони себе вважають організаціями кол. УПА, зате Місія УПА своїми претенсіями дійшла до вершка самозадурманення. Місія УПА запретендувала навіть на те, щоб підпорядкувати колишніх вояків регулярних армій. Для підтвердження так вигаданої претенсійности дозволимо собі навести один з відступів з журналу «До Зброї», який є офіціозом Місії, щоб ніхто нам не закидував, що ми безпідставно «присікуємось». В «До Зброї» ч. 10/23 з березня 1951 року є надрукована стаття п. н. «Місія УПА і українське вояцтво на чужині». На сторінці 7-ій згаданої статті таке між іншим читаємо:

«Коли місія УПА стоїть сьогодні перед проблемою поширення своєї діяльности закордоном та проблемою включення у свої ряди вояків регулярних армій, українське воядтво повинно прийняти цей почин і віддати своє знання до розпорядимости УПА».

Коментарі до процитованого є зайві.

Для удокументування того, як далеко зайшла Місія у своїй претенсійності, дозволимо собі зацитувати з «До Зброї» ч 12/25 за вересень 1951 року зі статті п. з. «Принципи воєнної доктрини української визвольної боротьби» такий уступ:

«. . . Головне Командування пильно слідкує за всіма новими стратегічними і тактичними теоріями, як також за новими технічними засобами, що дає йому змогу скоро орієнтуватися та вибирати напрямні для майбутнього плянування у військовій ділянці».

Така претенсійність подібна до давніше подаваних вісток на сторінках «Української Трибуни» про фабрику літаків і зброї УПА в Карпатах. Кожному ясно, про яке тут ходить «головне командування». Воююча Україна, на уповноваження якої стало покликується ЗП УГВР і Місія УПА, в тім випадку не може бути тим «головним командуванням», бо під большевицькою дійсністю на будь-яке «плянування» немає навіть найменших можливостей.

На цьому однак не кінець. Місія УПА претендує заступати назовні українську військово-політичну думку, тому у її офіціозі «До Зброї», на окладинці, читаємо: «До Зброї» — орган української військово-політичної думки». Дотепер знаємо, що на це ще ніхто з українських генералів не реагував. Однак це ще не підтверджує того, що всі військовики з Місією УПА годяться. А треба всім вже раз знати, що на сторінках «До Зброї» появляються статті різних «богорів, могорів» і їм подібних, які спростачують українську військово-політичну думку, часто своїм писанням зводячи її до абсурдности. Далі всім треба знати, що дослівно ані одна комбатантська українька організація Місії УПА не визнає за будь-якого репрезентанта. Української військово-політичної думки не можуть репрезентувати особи, яким бракує потрібної підготовки та відповідного знання. В Місії УПА немає ані одного старшини з закінченою високою військовою освітою. Отже, чи не є це узурпаторство чистої води?

Тепер приступимо до аналізи опублікованих схем організаційної структури УПА в час німецької окупації, щоб доказати Місії УПА її несерйозність і хоровитість на манію великости.

Щойно у вересні 1954 року Місія УПА собі пригадала про існування «організаційної структури УПА під німецькою оку-

пацією». А треба знати, що автор згаданої «структури» п. І. Бутковський, який є «головно-командуючим» Місії УПА, не відважувався відразу її публікувати на сторінкнх свойого журналу. Згадана «структура» була найперше предметом дуже гострої дискусії в час її відчитання, як реферату в крузі малої групи кол. вояків в Мюнхені. Щойно по гострій дискусії і запереченні поважними старшинами регулярних армій існування такої схеми, очевидно з заподанням підстав, п. І. Бутковський відважився її надрукувати, розуміється, узгляднивши, зглядно додавши, доповнення, які наглядно підважували логічність побудови схеми. Таким чином опублікована схема появилася вже «з головою і ногами», бо в час її відчитання вона ані одного, ані другого не мала. Отже, схема постала, як цілість вже в час дискусії. Поки приступимо до детального розгляду цієї схеми, заздалегідь звертаємо увагу, що вона побудована на зразок організації збройних сил в державі, тому така схема не могла бути допасована до організації малих відділів УПА. Схема, яку опублікував п. І. Бутковський, не відповідає вимогам тогочасности, зокрема існування такої схеми заперечує само стратегічне положення на українських землях в час заснування УГВР.

Опублікована організаційна структура УПА в час німецької окупації є розмальована на двох окремих схемах. На першій схемі є розмальована організаційна схема головного командування УПА, в якій на першому місці виступає «пленум» УГВР в такому порядкові зліва вправо: голова, ген. секретар внутрішніх справ, ген. секретар зовнішніх справ, ген. секретар фінансово-господарчих справ й інші. На третьому місці розмальовані на схемі інспекторати і ген. секретар військових справ і краєвих збройних сил. Дальше їм підпорядковані: зв'язок, шеф штабу і центральний технічний зв'язок. Шефові штабу підпорядковані такі відділи: оперативний, розвідувальний вишкільний, організаційно-персональний, тиловий і політвиховний. Оперативному відділові підлягає окремий відділ старшин для тактичних завдань. Тиловому відділові підлягають такі служби: озброєння, постачання і санітарна.

На другій схемі, яку автор назвав схемою територіяльного і тактичного поділу УПА, на першому місці виступає головне командування УПА (головний військовий штаб ГВШ). Йому підпорядковані: УПА-Північ, УПА-Захід і УПА-Схід. Окремі відділи УПА назвав автор краєвими військовими штабами (КВШ). Дальше виступають воєнні округи (ВО) і області ОУН. Таких округ на схемі є розмальованих аж 6. Окремим ВО підлягають відділи воєнної округи-групи. Групам підпорядковані курені, а куреням загони.

Приглянувшись обом схемам, зауважується, що в них бракує найважливішого: служби безпеки (СБ), яка була для «рубанівщини» найголовнішою силою, на якій була оперта влада Миколи Лебедя (Максима Рубана). Вже саме невміщення СБ вказує на те, що з організаційною структурою УПА не все є в порядку. Дальше говориться про області ОУН. В той час офіційна назва ОУН, з рамени якої виступав і діяв Микола Лебідь, була **«ОУНСД», а не ОУН,** як це на схемі подав автор.

Тепер перейдемо до доказів що повищі схеми організації УПА під німецькою окупацією не існували. Найперше звернемо увагу на те, чи згадані схеми були предметом узгіднення Великим Збором УГВР.

В «Історії Українського Війська» видання І. Тиктора, Вінніпеґ, 1953 року, на стр. 708 таке написане:

> «Дня 11 липня 1944 р. на території одної з «повстанських республік» в Карпатах (якої не було — П. Д.) коло с. Недільна в Самбірщині . . . почав свої наради 1. Великий Збір Української Головної Визвольної Ради. У цьому Зборі брало участь 20 осіб, що прийняли мандати до УГВР. Деяка частина осіб, що прийняла мандати до УГВР, не приймала з різних причин участи в Зборі. Великий Збір вислухав звіт Ініціятивної Комісії, доповіді про міжнароднє і військове положення, та доповідь про дотеперішні зносини ГП УПА з другими державами. З черги Великий Збір опрацював Універсал, плятформу і устрій УГВР та усталив текст присяги вояка УПА. 15 липня відбулися вибори Голови Президії УГВР. Після вибору Голова Президії УГВР склав присягу на руки Голови Великого Збору УГВР. Цього ж дня Збір УГВР закрився і делегати роз'їхалися на місця своєї праці. Люди, намічені до ЗП УГВР, зліквідували свої організаційні і особисті справи, виїхали впродовж липня і серпня за кордон».

Повищі «історичні» дані про заснування УГВР подав проф. Лев Шанковський, як учасник загаданого Збору УГВР. Чому автор «історії» постання УПА не подав в «Історії Українського Війська» схем, які опублікував п. І. Бутовський в «До Зброї»? Про них він, як учасник Збору, в той час не знав, бо їх не було. Ми переконані в тому, що коли б проф. Л. Шанковський з будь-якою організаційною схемою був зустрівся на з'їзді, а з'їзд мусів таке щось узгіднювати і схвалювати, він обов'язково був би її використав в історії УПА. А треба знати, що в згаданій «Історії» повиписувано такі нісенітниці про УПА, що вони краще надавалися б до сонника, а не до історії українського війська. В історії подано таку кількость боїв, якої за весь час другої світової війни не зуміли відбути навіть німецькі

збройні сили, що оперували по цілій Европі. Це тільки осмішує українців перед чужинцями, бо історія мусить бути писана об'єктивно. Не сумніваємось в тому, що в новому виданні УГВР про УПА напевно буде надрукована схема п. І. Бутковського з покликаням на якісь неіснуючі «краєві джерела». І тоді проф. Л. Шанковський покличеться і на журнал «До Зброї», «краєві джерела» й інші і напише ще більш «змістовну» для дітей «історію», а не для фахівців, які визнаються на справах партизанської боротьби УПА в час німецької окупації і вміють дати оцінку що може бути правдиве, а що є звичайною еміграційною видумкою. На таку оцінку ані Місія УПА, ані «історики» УГВР не були і не будуть ніколи здібні, бо оцінку дається не для науки на майбутнє.

Над перебігом Великого Збору УГВР не будемо зупинятися, бо і в «історичних» заподаннях проф. Л. Шанковського треба сумніватися, зокрема коли йдеться про «намічення людей до ЗП УГВР та їх «виїзд продовж липня і серпня за кордон». В той якраз час червона армія приступила до шостого сконцентрованого удару проти німецьких дивізій, які находилися у відвороті. Українці не мали часу ані змоги тоді щось плянувати, бо червоний похід котився немов лявіна, про що буде мова далі. П. І. Бутовський на зїзді УГВР не брав участи, тому він не порозумівшись з проф. Шанковським, як претедент на «головного командувача» відважився разом з своїми колегами видумати організаційну структуру УПА в час німецької окупації, щоб перед чужинцями заманіфестувати, що ось він є тим, який диспонував разом з іншими, так сильно розбудованою УПА, — може ще шось вдасться . . .

Перейдемо тепер до дальших доказів, що схеми є витвором буйної фантазії «головного командуваня», — мюнхенської ЗП УГВР.

Коли твориться якусь організацію то вона мусить відповідати своїм організаційним завданням, обставинам часу і всім іншим вимогам. Без узглядненння цих елементів, організація буде не житездатньою, згори засудженою на смерть. Окрему увагу зосереджується при творені парамілітарних організацій, яких завданням діяти в підпіллі. Такі організації під організаційним поглядом мусять бути як найбільш упрощенні, застосовані до вимоги підпілля. Коли ж глянути на опубліковані схеми, кидається в очі скомплікованність побудови УПА в час німецької окупації. Схеми не є допасовані до тогочасної стратегічної дійсности. Якеж було тоді стратегічне положення на землях Західної України? 11 липня 1944 р. коли відбувався І великий зїзд УГВР, фронт пробігав по такій лінії: від Ковля на півночі в майже прямій лінії на південь біля Бродів-Коломия-Підкарпат-

тя[1]). 13-7-1944 р. війська червоної армії, I Українського фронту приступили до шостого сконцентрованного удару проти відступавших дивізій, головний напрям наступу Львів-Перемишль-Санок. В часі того наступу червона армія прорвалася аж до оборонних ліній «Прінц Ойген», відбираючи німцям 27-7 Львів, Володимир Волинський і 610 інших населенних пунктів. 28-7 впав Перемешль, 30-7 впав Сандомір. Червона Армія під кінець липня 1944 дійшла до Вісли на ширині 30 кільометрів фронту. Шостий удар був переведенний військами I українського фронту під командою маршала Конева, в різних напрямках на ширині 270 кіл. фронту. 14-10-44 большевики окупували всі землі України[2]).

На підставі повищиго стратегичного положення бачимо, що по першому ударі червоної армії з березня 1944, більша частина земель Західньої України знайшлася під большовицькою окупацією, а не під німецькою. 15-7-44 в день закінчення нарад УГВР української нарід був під ударом червоної армії. Отже УГВР, яка в той гарячий час щойно «родилася», абсолютно не могла керувати цілою організаційною побудовою УПА, згідно зі схемами п. І. Бутовського. Саме стратегічне тогочасне положення виключає можливість такого керування, отже опубліковані схеми не відповідали вимогам часу. В той час, себто в липні 1944 тільки мала частина Західньо-Українських земель ще знаходилась в німецьких руках.

На тих землях в той час оперували польські і советські партізани, які унеможливлювали розгортання апарату і дій УПА. Це також вказує на те, що в той час таких схем не було.

Організаційна структура УПА, яку змайстрував п. І. Бутковський разом зі своїми колегами є побудована на взір армії. УПА армією ніколи не була, вона була лише українською партізанщиною в другій світовій війні, тому її структура повинна була достосована до партізанки, а не до регулярної армії. Знаємо що чим ширше розбудованний організаційний апарат, тим більше є наражена організація на винищення.

Дальше УПА вже в липні 1944 р. не мала запілля до розбудови різних воєнних округ, областей ОУНСД і. т. д. Вже сам факт, що більшість українських земель Західньої України в липні 1944 була під большовицькою окупацією, виключає правдивість опублікованних схем.

На схемах є розмальовані ріжні секретаріяти і інспекторіяти, а також ріжні штаби і тому мимо волі насувається питання, для чого потрібні всі ці установи, наколи УПА оперує малими відділами.

Про організацію справно діючого звязку вже й не приходиться говорити, бо, по перше, для радіозвязку потрібний був

відповідний виряд і відповідно переведенний довготрівалий фаховий вишкіл. На такий звязок УПА не могла собі позволити, бо не мала радіоапаратів, а ні фахових сил. Звязок при допомозі звязкових на конях, або на інших засобах локомоції, — не вимагав існування окремого реферату для центрального технічного звязку. Телефоном УПА також не користувалася (маємо на увазі власними силами проведенні телефонні лінії — П. Д.). Отож для обсади так сильно роздутого апарату потрібна була відповідно вишколена обслуга. якої УПА в той час не мала.

В часі німецької окупації було аж три українскі концепції: перша концепція виринула в липні 1941 р. у Львові, коли прибув отаман «Поліської Січі» Тарас Бульба-Боровець. Він відбув з пол. Сціборським М., сот. О. Сеником-Грибівським і інж. О. Бойдуником, як представниками від ОУН нараду. В часі наради було вирішено замінити назву «Поліська Січ» на Українська Повстанча Армія (УПА), відвязатися від німців і приступити до самостійний дій проти обох окупантів. Наради трівали до 5-8-1941 р. Після ціх нарад ОУН вислало до УПА старшин і рядовиків. УПА мала діяти тільки малими відділами, не ангажуючи в партізанський рух широких кругів українського населення. Головним завданням УПА в той час було турбувати обох ворогів і хоронити українців перед грабунками. Ця партизанська формація мала служити, як завязок відновлення українських збройних сил, коли надійшла б нагода усунення окупантів з українських земель. Щоб дати сильну базу для УПА, ОУН в січні 1942 запропонувала створити Визвольний центр п. н. Українська Верховна Рада, до якої входили б всі українські полічичні партії і організації включно до ОУНСД (так тоді називали себе бандерівці. П. Д.). В літі 1943 дійшло до остаточної згоди і фіналізації Української Верховної Ради. УВР не розгорнула своеї діяльности з причини переведених гестапівцями арештів.

Друга концепція була бандерівська, яка виринула щойно в жовтні 1942 р. УПА в той час вже діяла. Середовище ОУНСД поставило вимогу, щоб до УПА мобілізувати найширші круги українського громадянства. Така вимога була несприяючою для українців, бо тогочасне військово політичне положення на окупованних землях України і у світі не давало навіть найменьших надій на те, що загально українське повстання може удатися. Дві згадані концепції почали змагатися між собою. ОУНСД підтсупно перемогла мобілізуючи поважну кількість українців в ліс. Правильність першої концепції виявилася щойно пізніше, коли большовики заняли українські землі і УПА мусіла перейти в глибоке підпілля. Масова вербовка українців до УПА виявилася безвідповідальною і шкідливою для загалу українського населення і для самої УПА, яка великою масою не могла від-

разу відійти в підпілля. Наслідків поки що ще не можна оцінити, але вже сам факт скоординованної акції советів, поляків і чехів для ліквідації УПА, говорить сам за себе.

Третя концепція виникнула в 1943 р. від Українського Центрального Комітету (УЦК). Ця концепція базувалася на тому, щоб при німецьких збройних силах були організовані українські військові відділи які б могли служити за основу у відновленні української збройної сили. Отже ця концепція базувалася на кладені основ під українську збройну силу в сістемі німецького вермахту. ОУН була рішуче проти цієї концепції, однак на персвадії пол. Р. Сушка врешті погодилася. Боронячи свою концепцію пол. Р. Сушко, мав на увазі не дати ОУНСД втягнути широкі українські маси в ліс, передбачаючи їх винищення. Розбіжність поглядів, щодо організаційної структури УПА, її дій, паралізувала заміри ОУНСД втягнути ширші круги українського населення в лави УПА. Вербування відбувалася таємно і вербувалися переважно члени ОУНСД, або їх симпатики. Такий спосіб вербування заперечує існуванню якихось военних округів, чи обласних команд, як це дуже гарно і імпонуючо стоїть в організаційній структурі УПА п. І. Бутковського.

Переглядаючи організаційну структуру п. І. Бутковського, бачимо, що вона опрацьована на взір советської партізанщини, яка різнилася від української тим, що мала добре запілля, яке було базою постачання, боєприпасів виживлення і живої сили, а щож мала УПА, — лише організаційну схему п. І. Бутковського.

На підставі переведенної аналізи наглядно видно, що схеми організації УПА, які опубліковані Місією УПА, є звичайним виявом буйної фантазії осіб цього середовища, які захорували на «головне командування».

[1]) С. Голіков. Выдающиеся победы советской армии в великой отечественной войне, Госиздат 1954 г., ст. 137—143 и 168.

[2]) The World of War 1939—1944, A Brief History of the Origin. Military Operations and Belofed Events of World II. ст. 270—273.

Я. Дзябенко, майор Армії УНР.

Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд 18-23.7.1917 р.

В «УКРАЇНСЬКОМУ КОМБАТАНТІ» ч. 2—3 подали ми відомости про Перший Всеукраїнський Військовий З'їзд. Серед друкованих матеріялів за час нашої визвольної боротьби тяжко щось знайти, бодай згадку й про Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд. Ще більше тяжко щось знайти на нашій батьківщині. Молодше ж покоління наше то і зовсім необізнане з нашою визвольною боротьбою

років 1917—1918. Я, як бувший співробітник Українського Військового Генерального Комітету, а разом учасник і Другого Військового З'їзду, згадаю про деякі справи з того часу, яких ще не подавалось на сторінках українських друкованих органів.

Історичні моменти вимагають від нас, учасників і живих ще сьогодні свідків, згадати чи доповнити матеріялами й подати відомости про Другий Військовий З'їзд, що, всупереч забороні т. зв. «Временного Правительства» московського у Петрограді, все ж таки був скликаний і відбувся в місяці червні 1917 року в Києві.

Ще добре не укомплектувався Український Військовий Генеральний Комітет, як найвищий начальний орган майбутнього українського національного війська, що був покликаний на Першому Всеукраїнському З'їзді, а стан річей вже вимагав негайно приступити до переведення в життя постанов згаданаого З'їзду. Необхідно було визначити делегацію від Українського Військового Комітету до Тимчасового Уряду в Петрограді з рішучим домаганням затвердити постанови З'їзду. Була складена делегація від українських військовиків у такому складі: полковник Пилькевич (пізніше генерал), сотник Селецький, осаул Полоз, поручник А. Чернявський та матрос Письменний. Делегація складалася аж з 10 осіб, а очолював її В. Винниченко як голова. В Петрограді делегацію доповнили ще й такими відомими українцями як О. Лотоцький та Неронович, які ще перебували тоді в Петрограді. Вони ж поробили й відповідні кроки для нашої делегації в окремих міністерствах Тимчасового Уряду в Петрограді.

Делегація везла з собою постанови Першого Всеукраїнського Військового З'їзду, а крім того, ще й записку в формі меморандума, в якій дуже обширно й докладно були зредаговані й визначені рішучі національні домагання українського народу. Все йшло так приспішено, що делегація вже в другому тижні після закінчення Першого Українського Військового З'їзду виїхала до Петрограду.

Мабуть ніхто не вірив у те, що нашій делегації пощастить щось «виторгувати» тоді для української національної справи у тимчасового московського уряду й московських «володарів» у Петрограді. Але їхати тоді було потрібно. Потрібно було говорити рішуче й категорично домагатись того, що українському народові належиться. Дехто з наших чільних політичних діячів не схвалювали таких кроків Української Центральної Ради і Українського Військового Комітету.

По приїзді до Петрограду наша делегація зараз же постаралась нав'язати безпосередній зв'язок по прямому кабелю з Києвом. Майже кожного дня делегація подавала до Києва звіти про свою денну працю в Петрограді, або й тоді, коли виникали потреби засягнути якоїсь поради від наших Начальних Органів — Української Центральної Ради та Комітету.

Перші місяці Український Військовий Генеральний Комітет змушений був тіснитись тим часом у Педагогічному Музею, де була розміщена і Українська Центральна Рада. Це робило дуже великі незручности, але в силу необхідности й невідкладности праці, потрібно було з цим миритись. Та, не дивлячись на всі незручности, в Комітеті, вже з перших днів його урядування, розгорнулась дуже інтенсивна, ділова праця в усіх його відділах. Особливо потрібно відзначити відділ організаційний, що очолював його підполковник генерального штабу Поплавко. На долю цього відділу припала й технічна праця скликання Другого Всеукраїнського Військового ських військових клітинах, що вже тоді постали, зараз же поста-З'їзду. Цей відділ через фронтові Ради та Ради в запіллі в україн-рався нав'язувати найтісніші зв'язки з тими частинами тодішньої російської армії, де була переважаюча більшість військовиків українського походження.

Українська делегація, повертаючи з Петрограду до Києва, ще була в дорозі, як в Києві вже все було готове до скликання З'їзду й вичікувалось лише приїзду делегації, щоб Український Військовий Генеральний Комітет міг оголосити про скликання Другого Всеукраїнського Військового З'їзду в Києві.

Можна припускати, що Тимчасовий Уряд в Петрограді був приготовлений на те, що «Малоросія» й без офіційного дозволу «старшого брата» може скликати згаданий З'їзд, про який згадувалось і в постановах Першого Українського Військового З'їзду. Бо лише було оголошено про це в українській пресі, як уже наспіла телеграма з Петрограду від тимчасового московського уряду за підписом Керенського, як військового міністра, з категоричною забороною скликання такого з'їзду.

Заборона Тимчасовим Урядом скликання Військового З'їзду викликало велике обурення серед українців не лише в столичному місті Києві, а виекликала вона таке обурення й незадоволення по цілій Україні. А найбільш помітно було це в лавах військовиків українського походження в частинах тодішньої російської армії, і то не лише в запіллі, а й на фронті. Бо як тільки довідались військовики про цю офіційну заборону, то зараз же почалися приїзди військових кур'єрів до Києва по інформації від Комітету. Це все підсилювало Український Військовий Генеральний Комітет в думці, що зарядження про скликання Військового З'їзду Комітетом було правильне, доцільне, а разом і необхідне для української справи взагалі. Необхідно також згадати, що ця заборона не лише не викликала серед чинників Української Центральної Ради чи Українського Військового Комітету замішання або страху, а навпаки, — така заборона ще більше запалювала й гартувала патріотичні серця українських провідників до чину, з вірою в перемогу за Велику Ідею Українську й визволення нашого народу.

Не дивлячись на заборону, Український Військовий Комітет був певний, що військові делегати і в нелегальний спосіб приїдуть на з'їзд і то, не лише з тилових частин, а навіть і з фронту. Але була небезпека з іншого боку. То ж був тоді революційний час, на фронті ще відбувалися завзяті бої після брусіловського прориву (та й сам фронт був не так уже й далеко від Києва), тому й можна було сподіватись всяких провокацій з боку того ж таки тимчасового московського уряду. Заборонив він скликання згаданого з'їзду, то так само міг дати розпорядження про стягнення з тилу, чи навіть і з фронту, якихось військових частин до Києва й цим унеможливити не лише відбуття військового з'їзду, а навіть взагалі ліквідувати Українську Центральну Раду та Український Військовий Комітет, і цим розгромити український національний рух і по цілій Україні. І якраз на це була звернена Українським Військовим Комітетом належна увага: на випадок можливого збройного зудару з тимчасовим московським урядом. Хоч до розпорядимости наших Начальних Органів був тоді в Києві лише Перший Козацький, імені Гетьмана Богдана Хмельницького, полк, який нараховував у своєму складі всього до 4.000 багнетів, але був цей полк добре вишколений, мав міцну дисципліну та послух до свого командного складу й свобідно міг дати відсіч ворогам, коли б дійшло до якогось збройного зудару. Та на наше щастя, до цього не дійшло.

Зупинився я коротко над цим лише для того, щоб подати про цю так важливого характеру справу в правдивому світлі. Бо, на жаль, ебагато необізнаних з цими справами та, навіть і деякі політичні середовища наші, ще й тепер висловлюють свої нарікання на Українську Центральну Раду і Український Військовий Комітет, що ці наші Начальні Органи мало проявили ініціятиви й праці в 1917 році, а через те, мовляв, не маємо ми на сьогодні й своєї Держави. Але цікавим є те, що ці українські патріоти в своїх неприхильних і необ'єктивних наставленнях до Української Центральної Ради й Комітету, навмисне промовчують про такі речі і справи, як ті, що навів я вище, тому в необізнаного читача про добу Центральної Ради складається таке враження, що чинники Української Центральної Ради сиділи собі за «зеленими» столами, нічого не робили і прогаяли часа, який був найбільш сприяючим до постання Української Держави.

Щоб перейти тепер до Другого Військово-Делегатського З'їзду, до його перебігу і постанов, — необхідно згадати ще про одну досить важливу справу, а саме: про поставу московської преси взагалі і, зокрема, в Києві, до справи скликання з'їзду й до його офіційної заборони тимасовим московським урядом у Петрограді. Московська преса в Києві, як тільки довідались про заборону, то «затрубіла на всі гласи», — чого можна було й сподіватись. З натиском вона одобряла «распоряженіє» Керенського. Особливо ж не можна не згадати

про такі московські органи як «Кієвлянін», на чолі з відомим українській спільноті Шульгіном, та «Кієвськая Мысль», зі своїм, не менш відомим, фейлетоністом Яблоновським. Ці московські органи виписували тоді таке, що не можна й збагнути, як той папір витримував. Шульгін на сторінках свого чорносотенного органу «Кієвлянин» зайшов так далеко, що писав так:

> «Малороссы со своим шовинизмом зашли так далеко, что и сами не знают, что делают» —
>
> або:
>
> «Все усилия необходимо сейчас направить на фронт и победу над нашим общим врагом, а «Малороссы» открывают для него врата і т. д...

Крім того, на вулицях Києва ввесь час відбувалися мітинги цілими днями й ночами. І коли ця мітингова юрба довідалась про скликання українського військового з'їзду, та про офіційну заборону, то це ще більше пожвавило виступи поодиноких ораторів, які і без цього були наставлені до українського питання ворожо взагалі. Тема про заборону українського військового з'їзду так завзято на цих мітингах дискутувалася, що часами між прихильниками і ворогами скликання з'їзду доходило на вулицях до бійки...

Делегати на Другий Український Військовий З'їзд почали приїздити до Києва вже за кілька днів до його відкриття й побачили, що з-за українського з'їзду на вулицях Києва доходить аж до бійки. Поміж делегатами теж знайшлися такі, що й самі взяли участь у цих дискусіях на мітингах і такі виступи військовиків на згаданих мітингах чимало вплинули на вуличну мітингову юрбу, а цим поволі розрядили й ту згущену атмосферу в нашу користь.

І ось серед такого бурхливого революційного моря в запіллі й клекотіння кулеметів і стрілів гармат на фронті — Український Військовий Генеральний Комітет скликає Другий Всеураїнський З'їзд до Києва на день 18 червня 1917 року, не зважаючи на офіційну заборону Тимчасовим Урядом скликання цього з'їзду.

На передодні відкриття з'їзду відбулося таємне засідання Центральної Ради...

Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд відбувався в Оперному театрі на Володимирській вулиці, який був вщерть виповнений вояками, старшинами, матросами й цивільними. На залі були, як гості, Січові Стрільці, які опинились в Києві, як полонені з австрійської армії, але українська революція уможливила їм стати вільними. Взагалі можна сказати, що ввесь театр, від гори до самого низу був так виповнений народом, що не було де впасти і яблукові. Всупереч забороні московського військового міністра Керенського, на з'їзд прибуло до 2.500 військових делегатів, які заступали 1.750.000 вояків українського походження, що перебували тоді в російській армії. Делегати прибули на з'їзд від Північного, Півтенно-Західнього

й Румунського фронтів, як рівнож і від запілля: петроградської, московської, минської, казанської, двинської залог та туркестанських країн. Таож була заступлена делегатами Чорноморська та Балтійська фльота. Більшість делегатів прибула на з'їзд в нелегальний спосіб.

Відкриття з'їзду припало на неділю і вже в ранніх годинах, під дзвони св. Софії, був відправлений молебень на Софієвській площі перед пам'ятником Богдана Хмельницького. Молебень відправляв о. Протоєрей В. Липківський (пізніше Митрополит). Почесну варту на з'їзді ніс Козацький полк імени Гетьмана Богдана Хмельницького. На з'їзд прибула від полку посилена почесна варта з полковим, малинового кольору, прапором, на полотнищі якого, заходами Товариства Клюбу Гетьмана Полуботка, черниці Флорівського манастиря вигафтували на одному боці портрет Гетьмана Богдана Хмельницького, а на другому напис: «Перший Козацький імени Гетьмана Богдана Хмельницького полк». Цей прапор черниці подарували для полку. Під час з'їзду полк був увесь час напоготові.

З'їзд відчинив св. п. С. Петлюра, як Голова Українського Військового Генерального Комітету. Ще тільки підвівся він із-за президіяльного столу, щоб іти до трибуни, як зустріла його буря овацій більше трьох тисячної, маси людей, що заповняла вщерть будинок театру. Заля просто шаліла від безперервного «Слава!» та оплесків. Здавалося, що від гуркоту ось-ось завалиться цілий будинок театру... Як тільки він промовив перше слово, знову овації потрясли цілою залею. Промову С. Петлюра почав такими словами:

«Високий Делегатський З'їзде! Українські Вояки і Шановні Гості!»

Слова С. Петлюри — «Українські Вояки» — так зворушили й вплинули на всіх присутніх, що заля знову повторила те саме безперевне «Слава» і Петлюра знову змушений був зупинитись, аж поки заля заспокоїться.

У своїй палкій, глибоко патріотичній, зворушуючій промові С. Петлюра привітав делегатів Військового З'їзду і гостей на ньому та закликав Делегатський З'їзд, щоб делегати його були спокійними, витривалими та розважними в праці не лише на З'їзді а і в майбутньому. В промові С. Петлюри не було жодного такого слова, в якому відчувалося б вагання, чи я кийсь компроміс в стосунку до тимчасового московського уряду в Петрограді. Навпаки, з натиском підкреслювалося в кожному слові, що час для визволення українського народу цілком дозрів, а тимчасовий уряд московський не хоче цього розуміти; тому пітрібно бути приготовленими до всяких провокаційних несподіванок, аж до збройного зудару включно. Останні слова С. Петлюри так вплинули на всіх присутніх, що знову потрясли цілою залею.

Як ми вже згадували, на З'їзд в більшости прибули делегати в нелегальний спосіб. І коли б сталося так, що на З'їзді почалося якесь вагання, або З'їзд не відбувся, — тоді таким делегатам, що прибули на З'їзд у нелегальний спосіб, зовсім не було можливости повертатись до своїх військових части: фронт тоді ще був досить міцний і «начальство» в частинах свобідно могло б віддати їх під військово-польовий суд «за дезертиство».

До складу Президії З'їзду були обрані такі особи: Проф. Грушевський, як Почесний Голова З'їзду, С. Петлюра, В. Винниченко, полковник Пилькевич (пізніше генерал), полковник Капкан (Командир Першого Козацького пілку імени Гетьмана Богдана Хмельницького), сотник М. Левицький, поручник Кедровський та моряк Письменний. Головою З'їзду був обраний В. Винниченко, але головування на З'їзді відбувалося за чергою. В технічному апараті на З'їзді було три секретарі та два стенографи. Дуже чисельно була заступлена кореспондентами українська преса. На підвищенні, де сиділа Президія, стояв прапор Багданівського полку, а коло прапору ввесь час стояла почесна варта. Порядок денний, що його виготовив Український Військовий Генеральний Комітет, був такий:

1. Відкриття З'їзду.
2. Вибори Президії З'їзду.
3. Привітання.
4. Затвердження постанов Першого Всеукраїнського Військового З'їзду.
5. Звідомлення Комітету.
6. Інформації Делегатів З'їзду.
7. Вибори Комісій: а) Резолюційної і б) Статутової.
8. Справа заборони скликання З'їзду.
9. Південно-Західній фронт та українізація частин російської армії в запіллі.
10. Затвердження Статуту Українського Військового Генерального Комітету та доповнення вибором складу членів Комітету.
11. Наступний Делегатський З'їзд.
12. Резолюції.
13. Внески та запити.

(Продовження в наст. числі)

Атомові бомби проти підводних човнів

На Пацифіку був випробуваний вибух атомової бомби під водою. Американське міністерство оборони подало, що це була проба нової зброї проти підводних човнів. Цими пробами американці хотять осягнути успішности діяння атомової бомби, на глибині від 50 метрів до 150 метрів.

2. **Шрапнель.**

Англійсьий генерал Shrapnel, який властиво під час Наполеоновський війн нічим не відзначився і тому ширше мало кому відомий і був би забутий всіма, якби не винахід, який назвали його ім'ям.

Під час бою під Дюнкірхеном (Dünekirchen) в 1793 році він був ранений і відправлений в шпиталь.

В шпиталі він довго роздумував над тим, якби збільшити дію артилерійських гранат. Під час цих роздумувань йому впала ідея наповняти гранати кульками, які, при розриві гранат, розліталися у всі боки і тим самим збільшували дію гранати. Після впровадження цієї гранати в життя вона дістала назву «шрапнель».

В новочесних війнах шрапнель є вже застарілою зброєю, але під час І-ої світової війни вона вживалася дуже часто й була визнана за грізну зброю. —

Зустріч ветеранів Армій УНР

21 листопада 1920 року о годині 18 останні стежі Армії УНР залишили рідну Землю, — так записано в історії.

На спогад 35-тиріччя цієї болючої дати Ветерани Визвольних Змагань і їх родини в Сейнт Пол-Міннеаполіс влаштували товариську зустріч всіх учасників цих подій.

Зустріч відбулася в суботу 26 листопада в гарно прибраній пальмами і квітами залі готелю «Дикман» в Міннеаполісі. Присутніх було 46 осіб. Зустріч привітальним словом відкрив Голова Ветеранів Ген.-Хор. Смовський К., який в ядерній промові з'ясував значення цієї дати, та коротко переповів про останні бої і про ролю, яку відіграло наше воядтво на еміграції. Після цього однохвилинною мовчанкою зібрані вшанували память побратимів, які полягли смертю славних там за Збручем.

Отець Протоієрей М. Антохій благословив молитвою вечерю, підчас якої забирали слово відомі громадянству, проф. Доманицький, проф. О. Петрів, О. А. Кість, пол. Філонович, інж. Романенко та інші. З особливим пієтизмом згадувалося про друзів, з якими разом переходили Збруч і які рівно через рік в цей самий день 21 листопада, майже в цій самій годині з честю і славою віддали свое молоде життя за Батьківщину.

Цю небуденну імпрезу привітали особисто п. генерал Загродський, п. генерал Садовський, п. сотник Маль-Малюта, та інші. Крім цього надійшло багато телеграм і листів від друзів по зброї, які вітали всіх присутніх. Незабув привітати товаришів по зброї і Союз Українських Ветеранів в Німеччині.

При гарно прибраних квітами столах, зі згашеним світлом і тільки запаленими свічками на хвилину забулися будні дні життя і тільки візія розп'ятої України і 35 років тому назад покинутої Рідної Землі, стала перед очима тих, які не тільки були учасниками тих подій, а і своєю власною кров'ю вписували цю дату в історію нашего народу . . .

Зустріч відбулася в надзвичайно теплій товариській атмосфері. Такі зустрічі варті наслідування.

Сотник **Вдовіченко**

5-й Делегатський З'їзд Союзу Українських Ветеранів, що відбувся 28-29 січня 1956 року в Новому Ульмі, Німеччина

Відбувати Зїзди в Німеччині, будь якій організації досить трудно завдяки бракові грошей і тому з тих самих причин і СУВ відкладав з місяця на місяць свій Зїзд. На пленумі Голов-

Фрагмент зі З'їзду СУВ 28—29. І. 56.

ної Управи СУВ, який відбувся 11 грудня 1955, остаточно постановлено відбути свій Зїзд 28-29 січня 1956 р. Там же постановлено перепровадати Зїзд дуже скромно.

Зїзд розпочався молебном в Свято-Троїцькій парафії, на якому були присутні майже всі делегати, старі ветерани Армії УНР, на чолі з п. генералом Вовком А. Попереду ветеранів стояв почет з двома прапорами СУВ. Молебен відправив о. протоієрей Бурко Демид, член Союзу Українських Ветеранів. О 19 годині Голова СУВ ппол. Татарский відкрив Зїзд, привітав делегатів і гостей і запропонував вшанувати память Головного Отамана Військ УНР С. Петлюру, Головного Отамана і Президента А. Лівицького, Командарма Генерал-полковника Омельянович-Павленка і всіх членів СУВ, що відійшли в вічність.

Фрагмент зі З'їзду СУВ 28—29. I. 56.

На голову Зїзду одноголосно вибрано п. генерала Вовка А., заступником голови п. майора Дзябенка Я. і секретарем п. сотника Піліпчука А. і прийнято запропонований Головною Управою СУВ порядок денний Зїзду. Вибором комісій статутової і резолюційної закінчено перший день нарад.

На другий день нарад, які роспочалися о години 9 рано, Голова Презідії виголосив коротку промову про Крути, річниця яких якраз випадала на цей день, і запропонував вшанувати героїв однохвилинною мовчанкою. Після цього були зачитані привітання від: Пана Презедента УНР доктора С. Вітвицького, Віцепрезидента пана генерала Удовіченка О., Виконного Органу

Української Націонаьної Ради, п. генерала Загродського А., п. генерала Смовського К. Представника ресорту військових справ в Англії п. пол. ген. шт. Мальціва В., Обєднання українських вояків в Канаді, в Мінеаполісі, в Бельгії, в Франції. Від п. генерала Капустянського М. від Комітету вшанования 30 річниці смерти Головного Отамана С. Петлюри, від пол. ген. шт. Сіліна А., від відділу СУВ в Аделяйді, в Гановері, Дорнштаті, від п. сот. Гриценка А., від Українського Вільного Козацтва, від Центрального Комітету Українського Національно-Державного Союзу в Німеччині, від відділу УНДС в Мінеаполісі, від лідера Селянської Партії п. Проф. В. Доленка.

Крім того виголошено було привітання: від Української Національної Гвардії п. сот. Кізімовим, від Союзу Українських Военних Інвалідів п. полковником Стечишеним М., від Українського Об'єднання в Н-Ульмі п. Проф. Дурделлою, від Спілки Українських Журналістів п. пор. ред. Котовичем, від імени Голови УНДС п. ред. Лівіцького М. п. пол. Шраменком М. від відділу СУВ в Мюнстері п. сот. Піліпчуком А.

У всіх привітаннях було підкреслення, що СУВ є найстаршою вояцькою організацією і її заслуги для визвольної справи, як рівнож підкреслювалась потреба об'єднання всього воядтва коло Союзу Українських Ветеранів. Вже сама кількість надісланних і зачитанних привітань говорить за те, що СУВ між всіма вояцькими організаціями здобув собі почесне місце. В свойому звіті голова СУВ пполк. Татарський торкнувся організаційних справ, підкреслюючи всі труднощі, які прийшлося переборювати Головній Управі СУВ в звязку з розвязанням таборів ІРО і масового виїзду членів СУВ за океан; торкнувся він і того, як певне середовище намагалося накинути свою волю Союзові і звести його до ролі партійного війська. Однак СУВ і далі провадить свою користну працю для добра Батьківщини і для воядтва хоть і в багато меньшому розмірі. Що торкається фінансів, то було підкреслено, що головним джерелом фінансових засобів СУВ є членські внески, які члени сплатили після отримання допомог. Найбільше допоміг союзові відділ СУВ Аделяйда (Австралія). Дальше голова торкнувся трошових допомог для старших віком членів СУВ, учасників визвольних змагань, яка не полагоджена і до цього часу, помимо всіх старань і заходів, які поробила Головна Управа СУВ. П. доктор Галан пообіцяв всім старим воякам регулярну грошову допомогу, але того не дотримав, бо не тільке що не прислав жадної допомоги, а навіть СУВ не отримав від нього відповвіді на свої листи. Рівнож справа відчислення від надходящих сум до організації Союзу Укр. Воєнних Інвалідів 15% для старших віком вояків (згідно ухвали делегатського з'їзду СУВІ) зустріллася з дуже

тяжкою поставою Головної Управи СУВІ. В дальшому звіті голова торкнувся видавництва і зазначив, що ця праця тяжка і не вдячна, однак, дуже корисна, бо старе вояцтво має свій журнал, в якому може висловити свої думки, спомини з нашого славного минулого іт. д. Треба зазначити, що це єдиний військовий журнал, де відчувається дух незабутнього С. Петлюри. Журнал міг би виходити регулярно оден раз на місяць, але на жаль наші побратими, які взялися ласкаво його розповюджувати, роблять це дуже поволі, затягаючи розрахунки ще з 1944 року. Упімнення нічого не помагають. Але з другого боку пполк. Татарський згадав таких старших Друзів, як пп. ген. Садовський, ген. Смовський, ген. Палій, отець протоієрей Варварів, відділ СУВ в Аделяйді і. т. д., які розраховуються акуратно і продають всі надісланні ім примірники, за це ім щире вояке спасибі. Далі він зазначив, що не дивлячися на труднощі з «Комбатантом», Гол. Управа СУВ буде його видавати і надалі.

Після звітів Контрольної Комісії і Тов. Суду розпочалися дискусії в яких брали участь майже всі учасники з'їзду. В дискусіях переважно підносилося питання допомог, здобуття фінансів для організації і чисто організаційні справи. В кінці дискусій було подано такий внесок: «Делегатський Зїзд СУВ вважає за конечне справу допомоги для старших членів СУВ, вояків визвольних змагань, поставити так, щоб така допомога була керована до Головної Управи СУВ і нею була лише розділювана. В цій цілі звернутися до заокеанських організацій, які збирають датки для інвалідв і вояків визвольних змагань». Внесок принято одноголосно. Після зголошення димісії керівних органів і уділення ім абсолюторіюм, були зачитані і приняті поправи до статуту СУВ. Найголовніша з поправок та, що керівні органи вибираються не на 1 рік, а на 2 і що Делегатський Зїзд скликується не 1 раз на рік, а 1 раз на 2 роки.

По приняттю статуту приступлено до вибору керівних органів СУВ. До Головної Управи Союзу Українських Ветеранів вибрано одноголосно:

Голова Союзу Українських Ветеранів
пполк. ген. шт. В. Татарський
1 заступник Голови полковник Шраменко М.
2 заступник Голови. ппол. інж. Пекарчук І.
члени:
майор Сумароків П.
сотник Неганів М.

До Контрольної Комісії:
Майор Дзябенко Я.
о. Юрій Грудзій
сотник Зіневич Н.

До Головного Товариського Суду.

пол. ген. шт. Сілін А.
ппор. Туршу М.
майор Хомічевський Г.

Крім цього були вибрані заступники:
До ГУСУВ сот. Пиліпчук А.
До Кон Ком. пор. Кірпа К.
До Суду п. Козачук Т.

Після вибору Керівних органів прийшла на порядок денний справа пол. Чеботаріва, яка, набравши дуже гострої діскусії, на внесок Президії Зїзду була одноголосно знята з порядку денного.

Ще перед точкою 14 були зачитані резолюційною Комісією резолюції, які були приняті одноголосно.

В справах біжучих ппол. Татарский поінформував делегатів про певні заходи, які проробила ГУСУВ в справі набуття власної друкарні. Дискутанти в цій справі вказували на те, що ця справ дуже тяжка і уважають, що її не вдасться перепровадити і радили ліше звернутися до б. членів СУВ, які зараз за океаном про пожертви на видавничий фонд СУВ. Генерал Вовк радив шукати меценатів, які б дали гроші на це добре діло і звернувся до присутніх аби допомогли Головній Управі зреалізувати цю справу.

При закінченні З'їзд подякував Президії З'їзду а зокрема п. генералові Вовкові за взірцеве перепровадження Делегатського З'їзду.

Пізно в ночі співом Національного Гімну закінено обряди 5. Делегатського З'їзду.

Учасник

Резолюції

п'ятого Делегатського З'їзду Союзу Українських Ветеранів в Новім Ульмі 28 і 29 січня 1956 року.

1. Союз Українських Ветеранів, організація колишніх вояків українців, зокрема колишніх старшин і вояків Армії Української Народньої Республіки, — одна з найстарших українських вояцьких організацій, що є носіем традицій визвольної боротьби українського народу, — на своєму V Делегатському З'їзді, особливо на основі свідчень німецьких полонених, що щойно повернулись з СССР, констатує, що:

а) боротьба українського народу за самостійність і незалежність Української Народної Республіки і за демократичний пра-

вопорядок в ній українських землях безупинно провадиться далі і

б) всі учасники цієї боротьби зберегають високу християнську та національну мораль, як ті, що борються на всіх просторах нашої Батьківщини, так і ті, що знаходяться у в'язницях та на примусових працях в большевицьких концентраційних таборах. Високий рівень національної свідомости та моральну стійкість українців зокрема подивляють всі чужинці, що перебували в тих самих місцях ув'язнення, де перебувають і наші в'язні, і які (чужинці) привезли нам привітання наших братів.

2. V Делегатський З'їзд пересилає свій палкий привіт всьому українському народові і передовому його загонові українським революціонерам, що в важких умовах ворожої окупації продовжують боротьбу за здійснення тих самих ідей, що за них колись боролись зі зброєю в руках члени Союзу Українських Ветеранів і які, в змінених умовах, продовжують цю боротьбу й тепер на чужині.

3. V Делегатський З'їзд СУВ пересилає свої щирі привітання Пану Президентові Української Народньої Республіки д-рові Степану ВИТВИЦЬКОМУ, Віце-Президентові пану генералові Олександру УДОВИЧЕНКОВІ, Ієрархам Українських Церков, Голові і Президі Української Національної Радита її Виконавчому Органові та просить Державний Центр УНР прийняти запевнення відданости йому всіх членів Союзу Українських Ветеранів та охоту кожночасно станути під бойові прапори Армії УНР, що були освячені кров'ю найкращих синів України.

4. З'їзд констатує, що сучасний момент, коли ворог веде посилений наступ на організовані ряди української еміграції, вимагає від української еміграці найбільшої єдности, згоди і сконсолідованої боротьби за волю України.

Делегатський З'їзд СУВ вважає, що таким об'єднуючим Центром консолідації української еміграції є Державний Центр Української Народньої Республіки і зокрема його складник — Українська Національна Рада та звертається з гарячим закликом до української еміграції, зосібна до політично організованої його частини, докласти всіх зусиль до об'єднання на ґрунті Україської Національної Ради.

5. Делегатський З'їзд СУВ зокрема звертається з щирим закликом до тих українських політичних сил, що сконсолідовані в Українській Національній Раді щоб вони в можливо найкоротшому часі ліквідували розбіжности в поглядах чи то на біжучу політику чи тактику та створили на широкій базі об'єднаний

Виконавчий Орган УНРади, що мав би й надалі очолювати боротьбу всіх українських демократичних сил на еміграції за волю України.

6. Делегатський З,їзд звертається з своїм побратимським привітом до всіх українських вояцьких організацій, до колишніх вояків всіх українських військових формацій, а також до всіх вояків-українців, що перебувають в розсіянні у всьому світі та висловлює певність, що вони й надалі високо нестимуть прапор української незалежности.

7. Делегатський З'їзд дякує всім українським вояцьким організаціям, установам та поодиноким особам, що зволили надіслати свої привітання З'їздові. Зокрема З'їзд дякує Пану Президентові д-рові С. Витвицькому, Пану Віце-Президентові ген. О. Удовиченкові, Президії і ВО УНРади, генералам О. Загродському, М. Садовському і К. Смовському.

8. Делегатський З'їзд констатує, що багато його членів — це старші віком колишні старшини та вояки Армії УНР, що часто вже втратили працездатність, а тому просить українське громадянство підтримувати морально й матеріяльно цих колишніх борців за державність України.

Зокрема З'їзд вітає ініціятиву Головної Управи СУВ, що відновила видавання органу СУВ журналу «Комбатант», та просить всіх колишніх українських вояків і найширші кола українського громадянства підтримати цю ініціятиву, передплачуючи цей орган та надсилаючи матеріяли й пожертви на його пресовий фонд.

Президія З'їзду.

---

21 цм. атомові гармати

Перші атомові гармати, які вибудувала Америка мали калібр 28 цм. Тепер припинено будову цих гармат, бо вони виявились мало рухливими, а питомий тягар їх був досить великий. Через це не можна було дати їм відповідного опанцерування, бо це ще збільшило б їхню вагу. На місце 28 цм. атомової гармати, Америка випродуковує 21 цм. атомову гармату, яка ліпше опанцерована і вмонтована на самохідному ляфеті.

28 цм. атомова гармата потребувала 20 хвилин на заняття вогневих становищ і стільки ж часу на вимарш з бойових становищ, натомість 21 цм. атомова гармата потребує лише декілька хвилин.

Американська військова фльота, однак має більше зацікавлення 28 цм., як 21 цм. атомовою гарматою.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

В місті Авгсбург (Німеччина — Баварія) 23 червня 1956 року відбулася академія по вшануванню 30-ї річниці трагічної смерти Голови Української Держави Симона Петлюри.

В організаційному Комітеті були заступлені наступні організації:

МПУЕн Авгсбург —	Голова Пан Б. Мусій
Відділ Союзу Ветеранів —	Сотник Н. Зіневич
Відділ Союзу Военних Інвалідів —	Пані Н. Голойда
Станиця Дивізійників —	Пан Д. Сенів
Відділ УСХС —	Голова Пані Г. Хомицька
Делегатура Об'єднання Жінок —	Голова Пані Е. Жук
Відділ ДОБРУС —	Пан І. Коваль
УНҐ-ХС —	Пан Руденко.

Святочний Комітет поставив собі за завдання урядити репрезентаційну академію в цілі представлення чужинецькому світові домагань українського народу, а в зв'язку з цим і усталення чому, ким і як було вбито Симона Петлюру.

Поставлене завдання Комітетом було повністю виконане:

в гарно декорованій салі німецького Колпинг Гауз було виголошено коротке вступне слово в німецькій мові, зачитано реферати — в німецькій мові — п. Б. Мусій і в українській мові — п. М. Шраменко.

Вокальну частину виповнили — чудовим співом співачки київської опери Пані Е. Гавриленко (супровід фортеп'яновий — Пан В. Гавриленко) та прегарно виконаними кількома точками (переважно спеціяльно присвяченими пам'яти С. Петлюри, композиції п. Проф. Отця І. Заяця) українським мішаним хором «Боян» з Мюнхену (35 осіб) під вправним керівництвом В. Достойного Отця Професора І. Заяця.

При відкритті академії Паном В. Гавриленко прекрасно було виконано на фортеп'яні жалібного марша Шопена.

Саля була виповнена переважно чужинцями. Досить була заступлена як чужинецька, так і українська преса, яка пізніше дала (зосібна німецька) дуже культурні рецензії, нав'язуючи до опису академії об'єктивні історичні данні про боротьбу й права українського народу.

Можливість достойно вшанувати трагічну дату 30-ліття трагічної смерти С. Петлюри Святочний Комітет мусить завдячити жертводавцям взагалі і найбільше жертводавцям з-за океану. Стверджуючи це з найбільшою приємністю, Святочний Комітет чується в обов'язкові цією дорогою принести найсердечнішу подяку всім жертводавцям і зосібна високоповажаним: Панові Зелінському Анатолію, що зібрав і переслав 25 долярів, Пані Коваль Василині і Професорові Лисогорові, що зібрали і прислали — 22 доляри, та Панові Креєрові Михайлові, який зібрав і прислав — 17 долярів.

Рівнож приносимо сердечну подяку Панові Томат Паулю, який при вступі на академію склав даток в 50 німецьких марок.

Разом з тим сердечно дякуємо В. Поважаній Пані Е. Гавриленко і Панові В. Гавриленко (з Н. Ульму) та українському Хорові «Боян» і його вправному диригентові Високодостойному Отцеві Професорові І. Заяцю, які своєю ласкавою безінтересовною участю в Академії (всім хористам і співакам була оплачена лише подорож) спричинилися до звеличання пам'яти трагічно згинувшого С. Петлюри.

Діловий Святочний Комітет

Секретар	Скарбник	Голова
(Сстник Н. Зіневич)	(Г. Хомицька)	(М. Шраменко, Полковник)

МОТОРИЗАЦІЯ В ДІЇ НАСИЧЕНОСТИ

(Закінчення з 30-ї стор.)

Модерним дивізіям піхоти повинні бути підпорядковані атомові корпуси. Атом-корпус повинен складатися з 3-х атомових дивізій. Перша дивізія мала б бути артилерійською, озброєною атомовими гарматами, які могли б стріляти на віддаль 35 клм., і атомовими ракетами на відлеглість 150 клм. Друга дивізія була б повітряною, яка мала б бойові літаки з атомовими бомбами. Третя дивізія мала б бути протилітаковою й протиатомовою.

Мікше твердить, що 30-ма атомовими бомбами можна затримати наступ великих наземних ворожих сил і тим самим перша ворожа акція була б загальмована.

За Клявзевіцом, сборона є найсильнішою формою бою, проте вона не дає вирішення й тому Мікше підкреслює потребу розбудови сильних наземних військ.

Подано за «Soldat im Volk».

Цікаві речи.

1. **Гроґ.**

Англійський адмірал Grog (Гроґ), який був противником алькоголю, дав наказ зменшити порцію алькогольових напитків, які видавалися морякам підлеглих йому одиниць. Наказ цей викликав величезне назадоволення серед моряків і, щоб запобігти можливим заворушенням, адмірал наказав, щоб до чаю додавати рому. Така мішанина дуже сподобалсь морякам, а ще більше смакувала, коли до неї додавалося кавалок цукру. В недовгому часі цей напиток прийнявся й по інших морських одиницях, а згодом і в цілому світі і отримав назву grog (гроґ).

Від Редакції.

В одному з попередніх чисел «Українського Комбатанта», ми подали, що не будемо, за прикладом інших збирати на пресовий фонд, натомість просили наших прихильників запропонувати купівлю к-та свойому приятелеві чи знайомому, завдяки чому ми зможемо видавати і надалі наш військовий журнал. Двохлітня практика показала, що при такій постановці справи, ми є в стані видавати і надалі к-т, однак з великою перервою. Щоби запобіти цьому, Головна Управа Союзу Українських Ветеранів, на підставі ухвали 5-го Делегатського Зїзду СУВ, звертається з горячим апелем, до всіх наших членів і прихильників, жертвувати на пресовий фонд. Для цього Головною Управою СУВ розісланні підписні листи до всіх країн, де перебувають наші бувші члени і прихильники. Ми віримо, що воящтво відгукнеться на наш заклик і що не знайдеться б. українського вояка, або прихильника СУВ який не допоміг би нам хоть найменьшим датком.

Ціна одного примірника «Українського комбатанта» в Німеччині — 1 нм, в США — 50 центів, в Австралії— 3 шилінґа, в Англії — 2,5 шилінґа, в інших країнах — відповідно курсу доляра.

Матеріяли до «Українського комбатанта», листування, замовлення окремих примірників журнала (за попереднім надісланням оплати) та вплачування грошей за одержані без попередньої оплати примірники спрямовувати на таку адресу:
W. Tatarskyj, Neu-Ulm/Donau, Im Starkfeld 18.

Банкове конто:
Sparkasse Neu-Ulm/Donau, „Ukrainische Veteranen", Konto Nr.1583

Статті окремих авторів, зокрема статті дискусійного характеру — не є вислів думки редакції «Українського комбатанта».

Український
КОМБАТАНТ

ОРГАН СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

1958 р. На Чужині Ч. 5—6

ЗМІСТ

Ціна цього примірника «Українського комбатанта» в Німеччині — 1 м. 50 ф., в США — 75 центів, в Австралії — 4 шилінґи, в Англії — 3 шилінґи, в інших країнах — відповідно курсу доляра.

Матеріяли до «Українського комбатанта», листування, замовлення окремих примірників журнала (за попереднім надісланням оплати) та вплачування грошей за одержані без попередньої оплати примірники спрямовувати на таку адресу:
W. Tatarskyj, Neu-Ulm/Donau, Im Starkfeld 18.

Банкове конто:
Sparkasse Neu-Ulm/Donau, "Ukrainische Veteranen". Konto Nr. 1583

Статті окремих авторів, зокрема статті дискусійного характеру — не є вислів думки редакції «Українського комбатанта».

УКРАЇНСЬКИЙ КОМБАТАНТ

ОРГАН

СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

ч. 5-6

1958

НА ЧУЖИНІ

Видає:
СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Редагує:
КОЛЕГІЯ

Druck: Dr. Peter Belej, München 13, Schleissheimer Str. 71

Головна Управа
Союзу Українських Ветеранів
з нагоди
РІЗДВЯНИХ СВЯТ ТА НОВОГО РОКУ
пересилає найкращі побажання
Пану Президенту
Української Народньої Республіки
Д-ру С. Витвицькому,
Віце-Президенту
Генерал-Поручникові О. Удовиченкові,
Ієрархам Українських Церков,
Українській Національній Раді
та її
Виконному Органові,
своєму членству,
всім воякам українцям на чужині,
та всім нашим прихильникам і однодумцям
й бажає всім
здоров'я, сили й витривалости.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ РЕСПУБЛІКА
ВИКОННИЙ ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ
РЕСОРТ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ

НАКАЗ
Міністра Військових Справ Української Народньої Республіки

Ч. Ч. 1 і 2

25 березня та 22 травня 1957 року
м/постою

§. 1.

Оголошую до відома всього українського вояцтва на чужині наперебуваючого Наказ Головної Команди Військ Української Народньої Республіки з дня 16 жовтня 1920 року під Ч. 082:

«За цілий час боротьби Українського Війська з ворогами України багато виявилось лицарських вчинків, яких в більшости не відзначено ні наказами, ні нагородами: їх оцінить історія й прославить Український Нарід, як славить він зараз в своїх піснях лицарські вчинки наших лицарів-предків. І слава козача, як правда, не загине, доки світ сонця сяяти буде, бо не нагороди, не особиста користь примусила кращих синів Українського Народу взятись за зброю, терпіти й гинути, а віра в правду та любов до Рідного Краю повели їх на тяжкий шлях боротьби за щастя й волю Самостійної України.

За три роки боротьби майже не було ні нагород, ні підвищень в ранґах, а Військо Українське, як і з початку, з тою-ж силою духу, з тою-ж завзятістю б'ється з ворогом. Твердість духу, безкористливість і непохитність українсьих борців, що об'єднались під рідним прапором для боротьби за щастя й незалежність Українського Народу, роблять велике враження на молодь і до Українського Війська приливають повсякчас нові сили.

ГОЛОВНИЙ ОТАМАН ПЕТЛЮРА.
В. о. Військового Міністра, Генштабу Генерал-Поручник Галкин.»

§. 2.

На підставі Наказу Головної Команди Військ Української Народньої Республіки з дня 16 жовтня 1920 року під Ч. 082 день 9 травня ст. ст. — 22 травня нов. ст. 1917 року **вважається** днем відродження Української Збройної Сили.

§. 3.

Нині, в день 40-ої річниці відродження Української Збройної Сили, щасливий привітати все українське вояцтво у вільному світі перебуваюче й пригадати, що поневолений наш нарід протягом довгих 40 літ ставить чинний опір окупантові і очікує на нашу допомогу.

Нашим обов'язком є гідно відзначити на чужині цю ювілейну дату й довести вільному світові: а) що лишень запекла збройна боротьба Українського Війська й цілої української нації за свою Волю й Суверенність перешкодили московським большевицьким імперіялістам поневолити цілий світ, б) що співжиття з большевиками це значить підпорядкувати себе московсько-большевицькому імперІялізмові і в) що доки існує московсько-большевицька імперія під назвою СССР, доти не буде миру в цілому світі...

§. 4.

Сорок літ біблійних страждань нашого народу в неволі СССР минає. Маймо віру й **будьмо готові** гідно зустрінути грядучі події!

Протягом цього 1957 року впорядкуймо у вільному світі — всюди де перебуває хоч найменший гурт наших вояків — **віча-сходини,** з проголошенням доповідей на теми **збройної боротьби українського народу.**

Згадаймо й ушануймо пам'ять несмертельних героїв воїнів-лицарів, що полягли в боях на полі слави та всіх, що віддали своє життя в боротьбі **за волю України!**

Покажім вільному світові достойні приклади боротьби українського війська й цілої української нації та даймо доказ, що український народ не припинить боротьби з московсько-большевицькою імперіялістичною тиранією, доки не осягне своєї мети — відродження вільної Суверенної ні від кого незалежної Української Народньої Республіки.

Оглянувшись з перспективи сорока літ на пройдений шлях визвольних змагань, шлях устелений колючим терном і скроплений кров'ю борців за Волю України, пригадаймо наших славетніх лицарів Чину які започаткували в році 1917-му відродження Української Збройної Сили, доконали чинів легендарних КРУТ, Зимового Походу, БАЗАРУ, чину героїчної УПА, що невпинно продовжує запеклу боротьбу аж донині, — всі вони належали до одної політичної групи свідомих українських патріотів, готових умерти за Волю своєї Батьківщини... В нерівній боротьбі з відвічним ворогом найхоробріші з хоробрих складали своє життя на полі **бою** зі співом «Ще не вмерла Україна»...

Тіні несмертельних героїв, як живі приклади, стоять перед нами і кличуть нас до виконання обов'язку визволення поневоленої України!

Цей обов'язок виконаємо побідно лишень тоді, коли всі разом станемо під Прапори єдиного Державного Центру УНР, під керму одного відповідального чинника.

Зрозумівши так просту аксіому, ми спроможні будемо виявити наш патріотизм не на словах, а реально в межах можливости.

Зрозуміло, в обставинах перебування на чужині, ми не можемо зараз зі зброєю в руках стати до бою. Але маємо можливість приготовлятися на ту годину, яка неминуче мусить прийти. Маємо можливість усвідомлювати вільний світ про наше право до незалежности. А надто, маємо можливість складати матеріяльну жертву до скарбниці ДЦ УНР на фонд визволення України.

До такої матеріяльної жертви я закликаю всіх побратимів українців вояків, незалежно від їх політичних уподобань і переконань. Не забуваймо, що поневолений наш нарід на Батьківщині ставить опір окупантові і очікує на нашу поміч.

Будьмо гідні обов'язку політичної еміграції.

В цій відповідальній роботі з нами Бог!

Підписав: Міністр Військових Справ

АНДРІЙ ВОВК

генерал-хорунжий

З відозви ВО УНРади

з приводу 40-річчя українських визвольних змагань

ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА!

... Українська Національна Рада, в своїй Декляраціі, прийнятій на IV сесії 21 березня 1957 року, урочисто відзначила 40-річчя з дня утворення першого українського парляменту — Української Центральної Ради й тим самим започаткувала заходи, скеровані на переведення широкої акції 40-річчя Української Національної Революції й відбудови української державности. Ця акція має значення величезної ваги для дальшої духової мобілізації українських визвольних сил. Вона має пригадати всьому українському громадянству у вільному світі ті основні ідейні і політичні засади, які були вихідними позиціями для борців за українське визволення, має зміцнити переємчий зв'язок між визвольною боротьбою, що її провадило покоління української ре-

волюції, й тією, що її провадить сучасне українське покоління. ця акція має показати незмінність наших національних ідеалів та історичних цілей протягом усіх 40 років визвольної боротьби нашого народу, його тверду волю повернути собі державні, політичні, суспільні й духові здобутки української революції 1917—1918 років. Вона має показати українському народові, особливо молодому поколінню на Батьківщині, з усією виразністю і повнотою, за що змагалось перед сорока роками його старше покоління, викрити суть московсько-комуністичних наклепів на визвольні змагання українського народу, викрити ще більшою й повнішою мірою насильницьку антинародню й загарбницьку суть совєтського окупаційного режиму, приховану «революційними» гаслами.

Ця акція має засвідчити перед громадською думкою вільного світу нашу незламність у боротьбі за здійснення історичної мети, проголошеної вже протягом першого року революції.

Виходячи з свідомости виняткової ваги відзначення 40-річчя початку визвольних змагань і відновлення української державности, Виконавчий Орган Української Національної Ради закликає українське громадянство чинно включитись у цю акцію. Виконавчий Орган закликає громадянство по різних країнах утворювати громадські осередки для переведення відзначення 40-річчя української революції в цілому, або окремих етапів її і дат, переводити маніфестації, урочисті збори, доповіді, радіопересилання присвячені цим пам'ятним подіям, вивчати їх, — закликає українську пресу якнайповніше висвітлювати їх розвиток.

Увесь хід подій і визвольної боротьби українського народу протягом минулих 40 років є наявним свідченням того, що засади, проголошені нашою національною революцією, як дороговкази на шляху нашого народу до його вільного й незалежного майбутнього, були в історичній перспективі єдино правильним. Вони не тільки не застаріли, але, навпаки, набрали нового повноцінного значення в наші дні, лишились і лишаються й надалі провідними історичними напрямними, вірність яким наш нарід, у тих чи інших формах чи проявах, засвідчив і засвідчує кожночасно протягом останніх чотирьох десятиріч, відчуваючи, що тільки вони є й можуть бути його ідейною, духовою зброєю в боротьбі за свою Вільну, Самостійну, Соборну, Демократичну Державу.

Завершенням відзначувань ювілейного року Української Національної Революції має бути урочисте, всенаціональне відсвяткування 22 січня 1958 року — сорокових роковин проголошення самостійности Української Народньої Республіки. Свято сорокових роковин завершення Української Національної Революції актом 22 січня буде протиставленням облудним, промусовим святкуванням сорокових роковин Жовтня в окупованій Україні. Це свято найкраще відзначити скликанням і відбуттям

«Світового Конґресу Вільних Українців», що мав би стати могутньою маніфестацією національно-державних прагнень українського народу перед вільним світом і потужним протестом проти поневолювачів України — російськобольшевицьких володарів Кремлю!

Виконавчий Орган Української Національної Ради, виходячи з ініціятивою відзначення сорокових роковин проголошення української державної незалежности «Світовим Конґресом Вільних Українців», закликає всі українські центральні установи — як ПАУК, УККА, КУК тощо — всі інші політичні й громадські українські установи й організації та все українське громадянство у вільнім світі нав'язувати з ним контакт у цій справі, подавати проєкти й активно причинитися до реалізації цього пляну.

Українські громадяни і громадянки у вільнім світі! Ваші брати і сестри в поневоленій Україні не мають змоги відзначити сорокаліття Української Національної Революції. Але в своїх серцях вони носять тіж самі ідеали, що й ми, які перебуваємо поза межами російсько-большевицької тюрми народів. Заманіфестуймо ж гідно перед цілим світом незламне прагнення України до свободи, демократії і незалежности й підтримаймо морально боротьбу українського народу проти російсько-большевицької неволі відбуттям «Світового Конґресу Вільних Українців» у сорокові роковини Свята Самостійности і Соборности!

25. V. 1956 р. — В 30 роковини смерти Головного Отамана С. Петлюри, на його могилі.

Михайло Садовський

Похід Українських Армій на Київ-Одесу і здобуття Києва

(Українському Війську в 40 роковини його відродження)

Перша половина переживаного нами XX сторіччя позначилася важкими світовими подіями.

Україна ж її 46 мілійоновий нарід зазнали чи чи не найбільших страхіть і руїни від двох світових воєн, хоч на цей же саме час припали для неї і радісні хвилини, коли по довгій віковій неволі прийшло визволення з ярма чужого: прийшов час власного державного життя.

Всі старші віком українці пам'ятають, а молодші з історії знають, як в столиці України Києві 22 січня 1918 р. сталася незабутня на всі віки подія, коли після майже 300 річного панування над Україною Москви-Росії, Парлямент України — Українська Центральна Рада — своїм 4-тим Універсалом проголосив: —

«Віднині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, сувереною державою українського народу». — Рівно через рік, бо того ж 22 січня 1919 р. в Києві ж сталася друга, не меншого значіння подія, бо обнародовано Універсал про злуку й соборність всіх українських земель: «Віднині зливаються в одно, віками відділені одна від другої, частини України: Галичина, Буковина, Закарпаття і Придніпрянська Україна, в одну Велику Україну. Віднині є тільки одна Незалежна Українська Народня Республіка». Радощам народу українського по цих подіях не було кінця.

Та вороги наші не спали. Їм не хотілося випускати зі своїх рук землі нашої родючої, наших багатств великих. Вони зразу ж кинулися на Україну, щоб знищити її державність, відібрати волю.

У відповідь на це загреміли українські гармати, полилася кров, — своя і ворожа. Не повелося нам тоді. Цей перший період визвольних змагань кінчився для нас трагічно, бо поділено землі українські аж поміж чотирьох сусідів, а нарід наш знову в ярмі, знову в розсіянні по світі Божому.

Однак у тій, на життя і смерть, боротьбі були і славні часи, були світлі й радісні події, були великі дні слави; були хвилини, в які теж радісно билися серця всіх українців, а непереможне прагнення мати власну державу поривало до чину, до геройських подвигів молоде українське військо.

До таких славних, незабутніх моментів нашої, ще так недавньої історії, належить і славнозвісний похід українських армій на Київ—Одесу в 1919 р. та здобуття від ворога-москвина 30 серпня столиці України. Цей день незабутній був, так би мовити, короною наших успіхів у боротьбі, вершком нашої слави 1919 року.

Щоб усвідомити собі цю важливу подію, — мусимо дещо відійти назад і пригадати тогочасний тяжкий стан в Україні.

Золоті поля галицького Поділля були свідками останніх зусиль Української Галицької Армії в боротьбі з військом польським. Чортківська офензива, що її було проведено з небувалою посвятою і геройством, відкинула далеко на захід польське військо, але скінчилася відворотом Галицької Армії, бо забракло боєприпасів. І 17 липня 1919 р. Галицька Армія, під сильним напором ворога покинула свою тіснішу батьківщину-Галичину й переправилася на східній беріг Збруча.

Армія Української Народньої Республіки в цей час була стиснена ворогом-московином на невеличкому клаптикові української землі, з Кам'янцем-Подільським, як головним центром, де був і штаб Дієвої Армії, і Державний Провід України. За всяку ціну треба було чим скорше поширити простір нашого посідання.

Для цього, в перших числах серпня 1919 р. відбуваєтся незабутня в нашій военній історії останньої доби подія, коли дві незалежні до того часу армії: Українська Галицька й Української Народньої Республіки, злились в одну неподільну Армію.

Верховне командування над ціед з'єднаною Армією, з волі Уряду всієї України, обняв **Симон Петлюра,** як Головний Отаман Війська і Фльоти. Створено штаб, який названо Штаб Головного Отамана, в такому складі: начальник Штабу, найвидатніший генерал генерального штабу, бувший професор російської військової академії ікомандувач у Першій Світовій війні 5-тою російською армією, генерал-поручник **Микола Юнаків.** Його помішником, як оперативний генерал-квартирмайстер, став генерал-четар **Віктор Курманович,** з бувшого австрійського генерального штабу.

Штаб Головного Отамана опрацював, а Головний Отаман Симон Петлюра одобрив і затвердив плян широко закроєної военної операції: похід українських армій на Київ-Одесу, звільнення від ворога всього Правобережжя, та здобуття від червоних московських військ столиці України, Києва. Провід у цій операції дано в руки генерал-четаря **Мирона Тарнавського.**

Яку ж силу бойову ми мали для виконання цього? До з'єднання, Українська Галицька Армія мала три корпуси, які разом числили кругло 50 тисяч живої сили. Армія Української Народ-

ньої Республіки складалася з чотирьох армійських бойових ґруп та двох окремих дивізій, — разом понад 30 тисяч люду.

З авторитетних тверджень генерального штабу генерал-хорунжого Миколи Капустянського, автора книги про ту славну подію, виходило б, що загально, українська збройна сила після злиття в одну армію сягала: 33 тисячі рушниць і шабель, 335 гармат, 1 100 скорострілів, два летунські полки, панцерні потяги, автопанцерники, радіостанції тощо. До армії приєдналися повстанчі загони отаманів **Соколовського, Зеленого, Шепеля** й інших. Це збільшило живу силу з'єднаної армії до 100 тисяч душ.

Всю цю бойову силу поділено на три армійські ґрупи: —

а) Північна армійська ґрупа в команді полковника **Арнольда Вольфа,** яка складалася з II галицького корпусу і відділу Січових Стрільців, мала завдання просуватися в напрямі Шепетівка-Коростень і прикривати ліве крило середньої (головної) армійської ґрупи.

б) Східня армійська ґрупа в команді полковника **Юрка Тютюнника,** що складалася з відділів самого полковника Тютюнника, дивізії під командою **Олександра Удовиченка,** Волинської ґрупи, двох галицьких бриґад і частин Січових **Стрільців, мала** прямувати на південний схід, на Одесу й здобути її.

в) Середня або Головна армійська ґрупа в команді полковника **Альфреда Кравса,** що складався з I і III галицьких корпусів і найсильнішої своїм чисельним складом, випробованої в боях з ворогом, Запорожської ґрупи в команді полковника генерального штабу **Володимира Сальського,** мала завдання наступати залізничним шляхом Жмеринка-Київ, з остаточною метою здобуття Києва.

Що мав ворог проти нас? Ворог наш — московська червона армія, на час розпочаття операцій, на Правобережжі мав проти нас дві совєтські армії — 12-ту й 14-ту, разом 20 тисяч люду. До цього швидко дійшла ще й армія російського білого генерала **Денікіна,** що пішла якраз в цей час на нас війною. Таким чином ворожа збройна сила проти нас начисляла разом до 200 тисяч люду. Отже, була у два рази більшою за нашу.

Стратеґічне положення тоді для нас складалося корисно. Московське червоне командування відтягало з нашого фронту на схід свої головні сили, щоб ужити їх проти білої російської армії адмірала **Колчака,** а на Лівобережжі проти генерала **Денікіна.** Та скоро це сприятливе для нас положення радикально змінилося, коли армія Денікіна виступила і проти нас.

Виконання накресленого бойового пляну почалося боями за вузлову станцію Жмеринка, що їх від 2 серпня 1919 р. вела бойова армійська ґрупа полковника Тютюнника. До тих боїв приступили також I і III галицькі корпуси, які впродовж часу до 8

серпня обложили Жмеринку, а наступного дня взяли її приступом, захопивши велику здобич.

10 серпня Запорожська армійська ґрупа з 1-шою галицькою бриґадою здобула Вінницю з багатющим майном, яке московська червона армія встигла вивезти сюди із Жмеринки.

Це були перші великі перемоги з'єднаної української армії на шляху до Києва. Московське червоне командування вже не в силі було спинити дальшого нестримного наступу нашого війська на цьому напрямкові.

У цей час Північна армійська ґрупа 4-го серпня взяла Старокостянтинів і в ньому два панцерні потяги, але змушена була його опустити, а 14 серпня знову взяла Старокостянтинів, та одним махом і Шепетівку. Підбадьорені успіхом бойові частини цієї ґрупи 21 серпня бравуровим наскоком беруть: II галицький корпус Житомир, а відділи Січових Стрільців Звягель.

Середня, або головна армійська ґрупа нестримно все йде вперед і 18 серпня III галицький корпус бере Козятин, 19-го здобуває Бердичів, а Запорожська ґрупа досягає лінії Погребище.

Східня армійська ґрупа до 22 серпня сягала Христинівки і Уманя. Над Чорним морем, на Херсонщині і в м. Одесі було окружено нашим військом зо всіх сторін 14-ту червону московську армію, яка ніяк не хотіла здаватися і почала пробиватися на північ, але 31 серпня була на голову розбита українськими полками під Вапняркою, де захоплено величезну військову здобич в гарматах, скорострілах, панцерних потягах, автопанцерниках, обозах та взято до неволі силу бранців.

Головна армійська ґрупа нестримно і переможно все прямує на столицю України, Київ. 24 серпня бере вона Фастів і Білу Церкву, 26 серпня Васильків, а 30 серпня розпочинає вже загальний наступ на самий Київ. Бравуровим нестримним ударом ломить вона всі сильно укріплені позиції червоного війська й біля години 3-ої пополудні вривається передніми лавами на передмістя Києва, а вже біля години 8-ої вечора полки ґрупи беруть Київ в цілому.

Шляхами, що ними колись ходили наші славні предки, залізом окуті хоробрі вої князів київських Святослава, Володимира, Ярослава і інших князів наших великих, кудою їздили славні полки козацькі великого гетьмана Богдана Хмельницького марширували тепер хоробрі полки побідні єдиної армії Української Народної Республіки.

І так — сталося! 30 серпня 1919 р. наші славні командири зо своїм хоробрим військом виконали покладене на них Штабом Головного Отамана завдання і Київ здобули.

Здавалося б, що зо здобуттям Києва і успіхами військ полковника Юрка Тютюнника на півдні, — воєнні операції підуть швидким темпом вперед та впреед, і приступлено буде до пере-

провадження дальших намірів Штабу Головного Отамана: звільнення від ворога-окупанта і Лівобережжя України. Та не так сталося, як гадалося. Вже таки ранком наступного дня по здобуттю Києва, тобто 31 серпня появився перед нашим військом новий ворог.

Рівночасно з розвитком бойових операцій українського війська на Правобережжі, біла московська добровольча армія згаданого вище генерала Денікіна, розбила московську червону армію на Лівобережжі. Її частина в команді генерала **Бредова** поспішала через Полтаву на Київ, а корпус генерала Шкуро в околицях Катеринослава перейшов Дніпро і 31 серпня зайняв Цвітково, а передні його частини з'явилися під Христинівкою і Білою Церквою, тобто у нас за плечима. Кіннота Бредова через Дніпро вдерлася 31 ж таки серпня до самого Києва.

На цей самий день було призначено урочистий вступ наших полків до Києва. Все місто вкрилося жовто-блакітними прапорами. Вивішено прапора й на міській думі. Київ ожив, сіяв від радощів. Вступаємо до Києва, — пише учасник вступу полковник Василь Чабанівський. По дорозі незчисленні товпи радіючого народу. Майже всі з квітами. Стільки квітів я ще ніколи в життю не бачив. Квіти давали до рук старшинам і козакам, квіти кидали під ноги коням. Весь шлях усіяний був квітами. скрізь панував веселий, радісний настрій. Та незабаром все змінилося. Колона війська все йде. Вже головна вулиця Києва, — Хрещатик. Якась сестра жалібниця підходить до полковника Сальського, бере його коня за уздечку і веде здовж вулиці. Московське населення Києва, прочувши що до столиці ввійшло і військо російських добровольців, де-не-де повішало і свої трьохбарвні царські прапори. Повішено такого прапора й на будинкові міської думи, поруч з прапором українським.

Колона підходить до міської думи. Велитенські товпи народу. Скільки око гляне — все народ. Як тільки вгледів полковник Сальський на думі російського прапора, зараз же дав команду стати: — «перед московським прапором не будемо парадувати». Полковник Сальський дає наказ свойому помішникові полковникові Олександрові **Загродському** зірвати московського прапора, а той передає його начальникові конвою, сотникові кінного полку Чорних Запорожців **Божкові.** Вмить рванув сотник Божко з кількома козаками й понісся вихорем до міської думи. Підлетіли. Один з козаків зіскочив з коня і миттю подався в середину думи, й за якусь хвилину-другу з'явився на балконі думи. Товпа народу й військо — завмерли. Одним махом зломив козак держало, й жбурнув московський прапор в доли-

ну. на лету схопив його сотник Божко і з ним, у високопіднятій руці кинувся, що витягне кінь, до чола колони, що вже рушила вперед. На повному ходу спиняє коня, який аж сів на задні ноги, й зо всієї сили жбурнув прапора під ноги коня полковника Сальського. Умить вискочили з товпи якісь дві жінки й розстелили прапора, через якого пройшов полковничій кінь, а за ним посунула і колона Запорожців. Товпа люду заревіла від радощів і роздався могутній спів «Ще не вмерла Україна». Водночас роздалися свисти і крики протесту москвинів і спів «Боже царя храні».

Колонна минає міську думу. Раптом розлігся стріл. Біля голови колони несеться невеличка денікінська кінна ґрупа і дає стріли. Одна куля пролетіла біля голови полковника Сальського. Сам полковник і його штаб кинулись в догонку. На ті стріли відповіли наші стріли.

Розгорівся бій, який перейшов у нову для нас війну, вже і з білою імперіялістичною Москвою. Це не довело до добра обидвох воюючих сторін. Москалі червоні, що встигли від поразок опритомніти, підвезли з Московщини резерви, кинулись великою масою на обидві воюючі між собою сторони та вибили їх з Киева.

І щойно аж за рік часу наше військо знова в боях кривавих здобуло Київ, та скоро й опустило його перед багато разів сильнішим ворогом — червоною Москвою, яка й понині панує над Києвом і над усім нашим народом-мучеником...

Оце якраз тепер минає 38 років з того часу, як ті події мали місце. 38 років від найславнішо їв нашій новітній історії перемоги української соборної армії над червоним московським військом, завершеної відібранням від ворога столиці України, Києва.

Багато, багато учасників того славного Походу на Київ-Одесу лягло на полях бою. Ще більше згодом відійшло на вічний спочин — там, на рідній землі, рясно скропленій кров'ю — своєю й ворожою — в боях пізніших. А скільки залишило цей світ від ран тяжких, від хвороб, від тифу... Великі тисячі нових могил безіменних виросли тоді обіч мільйонів могил давніших борців за волю та ліпшу долю України-Матері... Зла наша доля-мачуха схотіла, щоб на сьогодні вже не було серед нас, живих ніколи з отих чільних виконавців незабутнього чину: — Головного Отамана Симона Петлюри, що Його забив у Парижі висланець Москви, Шварцбарт; начальника Штабу Головного Отамана генерала Юнакова, командирів походу Тарнавського, Сальського, Тютюнника, Кравса, Микитки. Багато, багато ін-

ших померли на чужині від ран, понесених трудів воєнних, від злиднів непомірних і виснаження фізичного. Перед їхньою пам'яттю світлосяйною, як і перед пам'яттю багатьох тисяч загинувших у тих боях славетніх — старшин, підстаршин, стрільців і козаків — схилімо побожно голови і хоч ти мвіддаймо їм шану. — Незначні рештки учасників походу, що пережили ті світлі хвилини тріюмфу єдиної української армії на полях слави, живуть ще й нині по всьому світі білому розсіяні

В тій армії знайшлися тоді і брали участь у Поході на Київ-Одесу діти всіх земель українських, Київ здобувала і здобула дійсно Соборна Украіна — від річки Сян, Тиса і по Кубань — і боролася вона разом за всі землі українські і за свою соборну і незалежну Державу українську.

Славний Похід на Київ-Одесу і здобуття столиці ще раз незбитий дає нам доказ, що ми українці таки можемо діяти разом, у повній згоді і спільно, та що тільки в таких спільних зусиллях маємо позитивні наслідки, маємо успіх. Цей Похід яскраво нас навчає, що серед нас не тільки є можлива консолідація усіх національних сил, а вона й конечна, бо тільки тоді ми зможемо і будемо перемагати. Кров борців славного Київського походу, що склали свої буйні голови на розлеглих степах України, як рівнож і кров тих, що ще й тепер кривавляться по всій довгій і широкій Україні нашій, кличуть нас до згоди, до спільної праці, спільного великого Чину. Великі бо діла осягнути можна тільки великими і спільними зусиллями усіх. Ні одна ґрупа, партія чи організація не здобуде нам Держави, не збудує її. Здобуде, збудує й охоронить її тільки вся наша нація в цілому і зусиллями всіх сил своїх під одним Державним Проводом, під однією кермою.

***

У світі білому є закон, є сила справедлвиости, а над ними є справедливий всемогущий Бог. Він кожному посилає за добро — добро, чи нагороду, за зло, за гріх, за злочин — від Нього йде покута й кара. Відноситься це не тільки до одиниць, а й до спільнот, до цілих народів і держав. Прийде ще час, коли й Москва теперішня, червона спокутує свій гріх тяжкий за нас, як спокутувала Москва царська в роках 1917 і наступних. Так бо не буде, як оце сьогодні. Тюрма поневолених Москвою народів таки ж розвалиться і упаде. Уже гряде той час шалено швидким кроком, вже і весь наш український нарід у всенародньому соборному зриві, спільно з великими демократіями світу кинеться у вир борні, як за всесвітній мир, так рівно і за свою волю, за кращу долю, за світле майбутнє, за власну незалежну самостійну соборну Державу свою, а в ній і за свій Київ, з якого вже ніхто й ніколи не усуне народу нашого, й останеться він в ньому на стало, на завжди, на віки.

В. Филонович.

КРУТИ

Історія українського народу містить в собі багато героїчних подій. До них належить і остання наша Визвольна Боротьба рр. 1917—1921. Державні й ідейні здобутки її досить добре і ясно були зафіксовані у відповідних державних актах — чотирьох універсалах Української Центральної Ради, відозвах, хронологічних збірках матеріялів з цієї доби, розвідках і мемуарах.

Не так добре стоїть справа з зафіксованням чинної збройної боротьби, що ту українську ідеологію державну та ідеї армія наша скропила кров'ю своєю, як найбільш переконуючим арґументом права українського народу на свою Волю і Державу. Ліпше були записані події 1919 і 1920 років (хоч на сьогодні, після останньої світової війни, майже все те було знищено). Початки ж творення української мілітарної сили рр. 1917—18, а тим більше перебіг боїв, перемог і поразок наших в більшости лишаються і досі українському загалові незнаними, або малознаними.

Однією з подій цієї доби українських збройних сил, події, що варті уваги й яка щодалі, все більше стає легендарною, але, на жаль, не точно, мало записана й з боку фактичного неусталена, є Крути.

За цих 39 років Крути знайшли собі досить значний в літературі відгук. Про події під Крутами немало писалося; були це поетичні присвяти, мемуари й критичні, політичні, історичні, воєнні й публіцистичні оцінки.

Знаходимо в наших Крутах аналогії зі старими грецькими Термопілами, порівнювали їх психологічно з цесарським Рубіконом, як з рішучим переломовим моментом, у якім виспіла і схилилась наша воля до рішучої боротьби з Москвою. Оцінювали Крути, як перетворення «слова в чин», як перетворення заклику IV-го Універсалу до боротьби за Українську Державу в чинне ділання зброї; описували загибіль нашої студентської молоді в Крутах, як високий хвалигідний приклад рідкої самопосвяти, офірування, мучеництва і мужности; характеризували ще Крутянський бій, як клясичний приклад певного воєнного анафальбетизму з боку наших військових керівників; кваліфікували ще Крутянську невдачу й сумну подію, як безумство, зраду і злочин з боку керівників того бою. Безперечно, що у всіх цих оцінках і майже в кожній зокрема і гуртом, є певна міра рації. Однак, з оцінкою останньою, де говориться про з р а-

ду і злочин керівників бою під Крутами, ніяк погодитися неможна.

Вже увійшло у «звичку», що з цією подією, ніби, як щось невід'ємне, згадується про «зраду», про малодушність старшин, що керували тим боєм, говориться навіть про «втечу» їх з поля бою. Увійшла ця «зрада» в історію і в поезію. Чомусь більшість авторів заміток про Крути не дали собі труду дослідити, з'ясувати дійсний стан — перебіг бою, обставини, в яких він відбувся, з'ясувати, коротко кажучи, правду. А правда та про бій під Крутами цілковито минається зі всім тим, що досі було, за дуже малим винятком, написано чи говорено про цю подію.

Найавторитетнішим джерелом опису бою під Крутами є звіт командуючого військовою частиною, яка вела бій під Крутами — сотника Аверкія Гончаренка[1]). Цей звіт про перебіг бою ми й беремо за основу сьогоднішньої замітки.

В часі виголошення IV Універсалу Української Центральної Ради командував українським військом полковник Капкан. Він ще в грудні 1917 року вислав на оборону надзвичайно важливого залізничного вузла — на ст. Бахмач, старший курс «І-ої ім. Гетьмана Б. Хмельницького Юнацької військової школи» під командою Ген. Шт. сотника Д. Косенка. Ця школа (старший курс) в складі 4-х сотень (по 150 юнаків в сотні), 20 старшин та 18 кулеметів виїхала 8 грудня 1917 р. з Києва на ст. Бахмач.

Бахмач адміністративно належав до м. Чернігова й тут повнив функції військово-адміністративні сотник Ф. Тимченко. Цей останній не мав при собі жодного війська і йому було приділено на допомогу зі складу Юнацької Школи сотника М. Богачевського.

Зразу ж, по приїзді школи, між двома сотниками, Косенком і Тимченком, виникли непорозуміння на тлі підлеглости і влади. Кожен хотів бути старшим. Командуючий військами полк. Капкан мусів був навести тут порядок. Обидва старшини дістали належне упімнення, а крім того, командира школи, сот. Д. Носенка було усунено від керування школою і фронтом, а на його місце вислано було сот. А. Гончаренка, який разом з молодшим курсом — рештою Юнацької школи, 23 грудня 1917 року приїхав на ст. Бахмач. Сотник Д. Носенко, здавши команду, виїхав зі ст. Бахмач.

Становище нового команданта було надзвичайно тяжке. З півночі насувалися азійські орди червоних москвинів; в самому Бахмачі — в депо біля 2000 робітників комуністично розаґітованих; залізничники саботували; довколішне населення, в ліпшому випадку, було «невтральне». Довкола

— самі вороги й жодної надії на допомогу. Це було для командуючого фронтом ясним, бож і сам полковник Капкан, виряжаючи сюди, сказав: «На поміч — трудно чекати . . . »

Активність ворога збільшувалася, бо сили його все зростали. Безпосередній наступ на Юнацьку школу вів «товарищ» Берзін, сили якого складалися з 3000 червоноармійців, 400 матросів та 12 гармат. Коли до того додати червоне запілля з «товарищем» Кудинським та полк. Муравйовим, що 27 січня перенісся вже на ст. Бахмач та тих 2000 робітників з депо, що зрештою повстали проти школи, то сили ворога — фронт і запілля — можна обчислити понад 10 тисяч душ. Під натиском такої сили Юнацька школа примушена була залишити ст. Бахмач і через ст. Пліски відступати на ст. Крути. Безпосередньо в наступі на ст. Крути з боку червоних брало участь 4000 душ.

27 січня 1918 р. о 4-й год. рано приїхав на ст. Крути на допомогу юнакам «Студентський Січовий Курінь» в кількости 115—130 душ під командою старшини Омельченка. Командант фронту, сот. А. Гончаренко, приділив Студентському Куріневі найменш загрозливу ділянку фронту — а то на своєму лівому крилі.

29 січня ранком червоні зімкнутими колонами розпочали наступ; вони, очевидно, були певні, що не зустрінуть спротиву. Коли ці ворожі колони підійшли на віддаль стрілу, юнаки і студенти зустріли їх сильним вогнем цілого свого фронту та 16 кулеметів. Червоні під вогнем почали розсипатися в розстрільні. Мали вони дуже великі втрати, але за першою їх лавою йшла друга, третя і так без кінця . . . Сили ворога росли — вони мали постійне поповнення й зайняли лінію фронту шириною в 5 км. А наші . . . Горстка в 500 юнаків та студентів при 20 старшинах ледве чи й обсадили 3-х кілометровий фронт, та не мали жодного поповнення.

На допомогу нашим прийшла на відкритій залізничній платформі щойно одна гармата сотника Лощенка. Ця гармата влучним вогнем здержувала наступ ворога, але коли червоні почали робити обхват правого крила юнаків, вона, не маючи змоги повернути гармату для стрілу вбік, відійшла з лінії бою.

Щоб допомогти фронтові, сотники Тимченко та Богачевський від'їхали до Ніжина, щоб звідти привезти полк ім. Т. Шевченка, що саме там був, але . . . той полк оголосив «невтралітет» і на фронт не виїхав.

Коло години 12-ї червоні розпочали наступ проти студентів, але попавши під перехресний вогонь, від цього наміру відмовилися та продовжували маневр обхвату право-

го крила. Сили ворога на це їм дозволяли. Уведена була на лінію бою наша резервна сотня, — а то саме на праве крило, яке було найбільше загрожене.

Так трималися наші герої аж до вечера. Треба було відходити. Про відхід дістали наказ перші студенти, потім 2-га сотня і зрештою 3-тя та 4-та сотні юнаків. Перша сотня, яка прийшла з резерву, покривала відступ.

Вже при погрузці до потягу запримітили відсутність багатьох студентів, яких бачили живими. Вислана розвідка донесла, що вони, відступаючи, направилися на станцію Крути, що саме в той момент обсаджували червоні. Ці 32 студенти, а в тім числі і рідний брат Командира фронту, Володимир Шульгін, та другі, попали до полону й були в бестіяльний спосіб замордовані червоними.

Потяг з юнаками й студентами відійшов в напрямі на ст. Ніжин. Тут стояв Шевченківський полк, який замість того, щоб виступити на фронт, перейшов на бік ворога та хотів навіть обезброїти Крутян, та це їм не повелося.

На станції Бровари Командант Юнацької Школи і бою під Крутами, сот. А. Гончаренко, склав свій релятивний звіт Симонові Петлюрі, як Командантові Слобідського Коша, що тоді зі своїми гайдамаками готувавсь до наступу на Київ, на арсенал.

Скінчився бій під Крутами, — біля 250 юнаків і студентів та 10 старшин, а в тому числі і Командант «Січового Студентського Куріня» Омельченко — зложили свої молоді голови, принісши в жертву Батьківщині своє молоде життя, а з тих 32 студентів, що попали до полону, 28 душ, зазнавши неймовірних мук, розшматовані багнетами дикої орди, випили свій страдницький келих до дна, — але не зрадили України. 4-х студентів відвезено було, як тяжко поранених, до Харкова.

Оце є та правда про бій під Крутами. Як бачимо, немає тут навіть сліду зради, немає малодушности старшин, ніхто й нікуди не тікав, а всі разом — юнаки, студенти й старшини — виявили подиву гідний героїзм. Чи можна говорити про «втечу» чи «малодушність» старшин в бою під Крутами, коли з 20-ти старшин полягло смертю хоробрих 10 (десять), тобто половина, а друга половина хоробро трималася аж до кінця й розділила долю й недолю своєї частини. Чи можна говорити тут про «злочин»? Ні! Героїв так не ганьблять, — героям треба віддати те, що їм належиться: пошану і славу, а не ганьбу.

Звичайно, коли говорять про «зраду», то мають на увазі здебільшого 3-х сотників, а то: Д. Носенка, Ф. Тимченка та М. Богаєвського, але . . . сотника А. Носенка було відклика-

но з фронту, віднято у нього команду і він ще з Бахмачу від'їхав до Києва, отже тим самим не може нести відповідальности за бій, яким він не керував і навіть там в часі бою не був. Є правдою однак, що той сотник таки зрадив, але то сталося вже пізніше і не під Крутами, а в іншому місці він перейшов на бік білих москалів. Щож торкається сотників Ф. Тимченка та М. Богаєвського, то вони були в свій час віддані під військовий суд, але суд не міг винести вироку, бо саме тоді стався державний переворот в Україні, однак логічно ці два старшини, які повнили лише військово-адміністративні функції і не мали при собі військових частин і самі не належали до частин, які вели бій під Крутами — тим самим і не можуть відповідати за події на фронті.

Це є формальний бік справи, однак для з'ясування подій під Крутами цього мало. Треба освітлити ті обставини і умови тогочасного життя в Україні, які довели до висилки Студентського Січового Куріня на фронт.

На початках революції в Росії, а тим самим і в Україні, українська етнографічна людність стреміла до якнайширшого і найшвидшого улаштування свого національного життя. Українці-вояки, що були розкидані по широких просторах т. зв. «необ'ятної Росії», а головне на всіх її фронтах, цілком свідомо віддавали себе до розпорядимости Української Центральної Ради, готові були йти на найбільші жертви. Цього моменту Українська Центральна Рада не врахувала. Час йшов і діяв не на користь Україні, а проти неї, бо білі, а особливо червоні москалі використали той час на підготовку своїх сил, вони кинули скрайні демагогічні соціяльні гасла й тим перетворили в Україні революцію національну в революцію соціяльну. Українське робітництво і селянство, а тим самим і фронтовики, поволі відходили від гасел національних та кинулись за гаслами соціяльними — «за фабрики» «за землю» . . .

Молода Українська Держава творилась в бурхливі часи революції; у фокусі її тодішнього державного апарату переплутувались і переплітались різні, відмінні від себе ідеї, відчуття, прагнення і пристрасті краю, які ще до того і загострювались міжусобною боротьбою розбурханого революцією населення. Україна кипіла і бурлила. І ця постійна змінність і неспокій надавали тоді всьому українському життю скрайню многогранність. Цілком вільно і рядом з собою могли тоді укладатись і виявлятись і великі людські та громадські чесности і низька, підла негідність; з одного боку — справжній вияв ентузіязму, зрив мужности, жертвенности, самовідданости, гідности, розуму, волі, стійкости, ві-

ри і любови, а з другого — депресія, страх, самолюбство, амбіції, фальш, брехня, підкупність, брутальність, цинізм, глупота і малодушність.

Саме в такий момент виданий був IV-й Універсал. Військо, стомлене великою війною, розколихане війною, ставало або байдуже-невтральне до ідеї самостійности, а подекуди навіть і вороже. З поведінки полків в Києві росла тривога непевности. Це все спонукало національно свідоме студентство подати ініятиву створення організаційного комітету, який би перевів організацію надійної озброєної сили для захисту молодої Української Держави. Це випадало на ті часи, коли св. п. С. Петлюра відійшов з посади Генерального Секретаря військових справ та був замінений М. Поршем. Симон Петлюра добре розумів і бачив небезпеку, яка загрожувала Україні й тому розпочав він формування свого Слобідського Кошу, тобто тої надійної мілітарної сили, до якої також закликали й студенти.

Організаційний Комітет оголосив у пресі відозву до академічної молоді. У відозві зазначалося, що надії на українські полки завели, що треба братись до того студенству. Відозва ця була повна свідомости всього загрозливого стану суворої дійсности. Студенти почали вписуватись до «Українського Студентського Січового Куріня». Спочатку цей курінь мав нести лише службу при охороні Української Центральної Ради, але... коли червоні загрозили безпосередньо столиці України — Києву, той курінь відправлено було на допомогу Юнацькій Школі, що займала тоді фронт на ст. Бахмач.

Так необстріляні в боях, не обсмалені в пороховому димі світової війни, досвідчені вояки приїхали того сивого, зимового, морозного ранку на Крутянську землю...

Ні... Це приїхала молодь, студенти, гімназисти, що ще так недавно сиділи в школі і вивчали, як щось цілком теоретичне, як щось цілком історичне, далеке від життя, що «dulce et dekorum est pro patria mori» — ці учні, майже ще діти, мусіли тепер скласти тут справжній іспит зрілости, довести, чи можуть вони добре перекласти на мову рідну, на мову українську це латинське твердження й чи можуть вони застосувати його зі сторінок історії до життя сучасного.

І коли прийшлося мати діло зі справжнім ворогом, коли навкруги з'явилися кров і смерть — не розгубилися ці юнаки. І хоч у кожного з Крутян було велике бажання жити, жити в своїй щойно повсталій державі, працювати в ній і для неї — вони свідомо йшли на смерть за Батьківщину, бо ця ж сама Батьківщина вимагала від них найтяжчої жерт-

ви, вимагала від них скінчити своє, зовсім ще не розпочате життя, далеко від власного дому, родини, близьких, на холодному снігу біля Крут.

І ніхто з тої молоді не затремтів, ніхто не кинув бою, відважно ставали на герць з неймовірно численнішим, неймовірно сильнішим ворогом. Багато з них зложили свої молоді голови на крутянській землі, рясно її окропили своєю дорогоцінною українською кров'ю.

А у великій книзі історії України постала нова золота сторінка, назва якої є Крути.

Щож до самого бою під Крутами, з точки погляду воєнного, то нічого в ньому особливого немає. Бій, яких наша армія за час боротьби і до Крут і після них мала немало. Були бої навіть кривавіші, були й знущання над нашими переможними вояками. Але бій під Крутами увіходить в нашу історію, як зразок офірности, мучеництва і героїзму.

Кажуть звичайно, що Крути — це українські Термопілі, подібні до грецьких, під яким поляг смертю герой спартанський, цар Леонід зі своїми 300 вояками, стримуючи в році 481-му до Р. Х. навалу військ царя перського Ксеркса в 1. 900. 000 душ. Цей бій під Термопілям на протязі 2. 500 літ до Крут був для всіх народів світу зразком жертвенности для Батьківщини, не занесений, як перлина мистецької творчости генія військового до історії військового мистецтва. З цього боку він нижче не лише творчости Епамінонда при Левтрах р. 371 до Р. Х., а навіть і творчости Мільхіяда під Маратоном року 491 до Р. Х. — Однак Термопілі є зразком і перлиною для історії людської офірности й самопосвяти для Батьківщини й її незалежної державности. З цього боку дійсно є схожість поміж спартанцями Леоніда і нашою Крутянською молоддю. Однак таке шабльонове порівняння, коли порівняти самопосвяту й силу жертвенности духа та відданости наших героїв Крутян, не є на місці, бо не треба забувати, що:

1. Спарта в часі подій в Термопілях була вже 300 літ не лише самостійною державою, але й гегемоном над іншими державами тодішньої Греції, а Україна, до часу Крут, 264 роки була в неволі, в якій стратила навіть ім'я своє.

2. У Спарті цілий уклад життя, побут був мілітаризований. У Спарті вже від 9 років життя хлопці вчилися вправам військовим. У Спарті матері і сестри, своїм синам, братам й нареченим, випроваджуючи на війну, висловлювали бажання: «зо щитом або на щиті». А на Україні . . . На Україні плач за новобранцем у народніх масах, та й література наша від тих народніх мас не відстає: у Винниченка сол-

дат — це тільки той, що розстрілює революціонерів, або — як його «боротьба» — просякнута відразою і нехіттю до військової штуки. Теж саме бачимо у Кобилянської в творі «Земля» і т. д.

3. У Спарті цілий нарід був за Леонідом з його спартантанцями, чекав від нього героїзму, як чогось звичайного. Цілий ґеній народний був з ним. А на Україні розагітоване багатотисячне військо оголошувало нейтралитет. Залізничники і нарід не лише не були з Крутянами, а навіть були ворожі до них.

4. Спартанці в Термопілях використали непереможну природу, місцевість їм сприятливу, а Крутяне опинились у чистому полі.

На тлі оцих обставин, що були за Спартанців і рішуче проти Крутян, — Крути є далеко вищі по героїчному напруженні й офірности ніж Спартанські Термопілі.

Не бракує жалів і від провідників Української армії на те, що даремно, необачно вислали на загибіль юнацтво українське, що його жертва занадто висока і нічим її оплатити, віддячити. Уряд і провід військовий можуть собі дозволити на ці жалі. Бо і від них немало залежало і залежатиме, щоб Крути вже не повторювалися . . . Але Україна має ще так дужого ворога, світ ще такий байдужий до наших змагань і волі, що — чи то товаришам, полеглим під Крутами, чи то сучасній молоді — треба бути завжди готовими до Крут. Коли треба буде, коли не найдеться інших виходів і можливостей — Крути мусять бути .Треба вічно про це не забувати. Менш буде прикрих несподіванок. Бо Крути — це символ нашої вічної непідготованости, символ вічної нашої самітности в обличчі фатальної небезпеки і то не завжди тільки з нашої вини.

Недовго на цей раз тяглася окупація москвинами України — їх вигнали з ннашої землі і 19. III 1918 р. тіла замордованих Крутян було розшукано й привезено до Києва. Березневе українське сонце пестило вкриті червоною китайкою домовини — то українська столиця, молода Українська Держава урочисто ховала перших своїх Героїв, які гордо, за лицарським козацьким звичаєм, душу й тіло поклали за самостійність, за незалежність, за волю Батьківщини.

Поховали ці українські гордощі недалеко від могили першого українського князя — біля Аскольдової могили.

І капотіли щирі сльози на сиву довгу бороду першого Голови Української Держави, коли він тремтячим голосом казав:

«Стримайте ваші сльози. Ці юнаки поклали свої голови за визволення Вітчизни і Вітчизна збереже про них вдячну пам'ять навіки. —

«Dulce et dekorum est pro Ukraine mori»!

А в сьогоднішню 39-ту річницю їх смерти, відчуваючи докір, що не всі ми були разом і рядом з Крутянами в судний для них день, але ж з гордощами національними, що Український Народ має, нехай і трагедію, але Крути, — схилимо голови свої в глибокій пошані перед світлою пам'яттю їх.

Група генералів, старшин і козаків в Таборі «Станиця Українська при м. Каліші» (Польша).

В. Д.

Перший український «репатріянт»

(Передрук з українського «Народного Слова», Пітсбург, 28. II. 57 р.)

Багато з нової української еміґрації добре пам'ятають роки срапатріяції на «родіну». Роки, коли по західній Европі свавільно гуляли численні московсько-большевицькі «місії», завданням яких було за всяку ціну вирвати всіх тих, які не хотіли повертатися в царство сатани. Ми не були перші з тих, хто мусів покидати рідні землі. Першими українськими політичними еміґрантами були наші предки ще на початку 18 століття, після траґічної битви під Полтавою. Найбільш траґічною постаттю тодішньої так званої Мазепинської еміґрації був Андрій Войнаровський, небіж та вихованець гетьмана Мазепи, та близький приятель і співробітник Пилипа Орлика.

У вересні, 1716 р., в дорозі до Швеції, Войнаровський прибув до Гамбурґа. Гамбурґ тоді був політично-економічним центром. Тут зустрічалися представники багатьох націй, партій, тут нав'язувалися ріжні знайомства, тут плянувалися всякі політичні інтриґи. Гамбурґ — вільне місто — мало тісні взаємини із Швецією і було приязно наставлене до неї в часі її північної війни з Росією. Це і було причиною, що цар Петро І. прийняв у лютому 1709 році на дипломатичну службу Німця Йогана Фрідріха Беттіґера, іменувавши його своїм резидентом у Гамбурзі. Одною з перших функцій нового резидента й було «нищити всі шкідливі й безчемні для Росії пасквілі».

Саме в той час появився в Гамбурзі Войнаровський. Гамбурґ заговорив про молодого, освіченого й елеґантного племінника Мазепи; відновилися спогади про шведсько-український союз проти Москви. Войнаровський зустрів у Гамбурзі багато знайомих. Між ними і давню свою подругу з Дрездену, ґрафиню Кеніґсмарк. В сальонах ґрафині бувала вся політична еліта Гамбурґу. Войнаровський ставши одним з частих гостей ґрафині, нав'язав там близькі зносини з англійським представником Матесоном, настроюючи його відповідно до царя Петра І., який саме тоді перебував зі своїми головними міністрами в Копенгаґені.

Взаємини Войнаровського з гістьми ґрафині Кеніґсмарк стали скоро відомі Беттінґерові, який сповістив про це цареві. На борті царського корабля відбулася таємна нарада з участю князя Василя Долгорукого, посла в Данії, ґрафа Толстого, віцеканцлера Шафірова та інших. Вирішено було схопити Войнаровсь-

кого силою, використовуючи ситуацію, що Гамбурґ був надто слабий, щоб виступити збройно; московське військо стояло в Мекленбурзі на віддалі одного дня маршу від Гамбургу.

4-го вересня, 1716 року Беттіґер дістав доручення схопити силою Войнаровського. За це йому обіцяно побіч його платні видавати ще щорічно до смерти 500 рублів як окреме «жалування». На допомогу йому цар вислав до Гамбурґу сотника ґвардії Рум'янцева і кількох старшин. Змовники почали своє злодійське діло. Вони зорганізували собі до помочі велику шпигунську мережу, завданням якої було слідкувати кожного кроку Войнаровського. Нагляд за Войнаровським пішов так далеко, що навіть підкуплено його покоївку, яка доносила на нього особисто до сина Беттіґера. Войнаровський дуже скоро дізнався, що за ним шпигують, але вважав, **що оскільки він не був російським підданим, Москалі нічого не можуть йому зробити.** Тим часом виявилося, що він хоч і не був підданим царя, і правно не могло йому нічого статися, право поступилося перед шантажом і силою . . .

12-го жовтня, в білий день, на Войнаровського, який повертався в повозі з обіду у ґрафині Кеніґсмарк, напав з 16-ма озброєними людьми Беттіґер, який примусив Войнаровського, як арештованого, їхати до його дому. Там при Войнаровським ставлять варту складену з московських кіннотчиків. З уваги на те, що Войнаровського ув'язнено в екстериторіяльній московській резиденції, гамбургський маґістрат не мав туди права вступу. В маґістраті відбуто нараду, в наслідок якої навколо московської резиденції — амбасади — **було виставлено варту для того, щоби захоплення Войнаровського Москалями, викликало обурення серед дипломатичних кіл і тодішньої преси.** За винятком прусського представника в Гамбурзі, всі дипломатичні особистості щиро співчували Войнаровському й робили заходи перед своїми урядами, щоб інтервенювали в справі його звільнення. «Через інтервенцію трьох міністрів город не дозволяє мене вивезти. Таким способом я сподіваюся з Божою поміччю дістати свободу» — писав Войнаровський своїй дружині.

Довідавшись про дипломатичну акцію, цар Петро переслав гамбургському маґістратові гострого листа, погрожуючи, що він сам прийде «у добрій компанії» забрати свого »бунтаря, що командував в Україні трьома полками й дезертирував . . . ». Отже московський цар намагався за всяку ціну дістати Войнаровського, відрекомендувавши його як дезертира, а не як старшину вільної Козацької Держави. Та Войнаровський не піддався, заявляючи рішуче, що він не царський підданий та що цар не має до нього ніякого права, чим ставив гамбургський маґістрат у прикре становище.

5-го грудня, 1716 року, з нагоди іменин цариці, цар хотів влаштувати у Гамбурзі велике прийняття. Одначе на заваді стояла занадто голосна справа Войнаровського. Тому цар вирішив її якнайшвидше полагодити.

День перед тим прибула в Гамбурґ гофмайстерка цариці, нібито, щоб підшукати для неї приміщення. Вона негайно відвідала ґрафиню Кеніґсмарк і запевнила її в тому, що коли Войнаровський добровільно з'явиться в день янгола цариці до царя, то він не дозволить Беттінґенові вивезти арештованого з міста. Цар простить йому все й не буде карати за Полтаву... Ґрафиня щиро повірила, й порадила Войнаровському погодитися на таку розв'язку справи. І Войнаровський дав переконати себе своїй добрій знайомій. Він дозволив маґістратові видати його цареві, що й сталося. Дня 5-го грудня, о год. 4,ій ввечері, під охороною гамбургських драгунів у замкненій кареті Войнаровський виїхав в Альтону, звідки вже ніколи не повернувся до Гамбурґу.

8-го грудня Войнаровський вже був висланий на допит у Байсенборґ головну московську кватиру, де супроти нього застосовано жорстокі тортури . . . Сім років тримали незломного Войнаровського опісля в Петропавлоській фортеці, звідкіля «репатріювали» його на Сибір, де він загинув серед нелюдських катувань та нужди.

Траґедія Войнаровського, це траґедія шляхетної натури, що, не розрахувавши сили московської провокації та підлости, впала її жертвою. «Репатріяція» Войнаровського відбулася понад 200 років тому, а методи і способи московських провокацій та підлих підступів для осягнення своїх цілей до сьогодні не змінилися, лише набрали більшої рафінованости та масового їх застосування.

Трагедія Войнаровського повинна бути наукою для тих, які ще досі довіряють москалям, вважаючи, що не вони, а якісь, ближче неокреслені, большевики є спричинниками всього лиха на нашій Батьківщині. Український народ вже належно зрозумів хто є його ворогом і саме тому по всій Україні несеться грімкий клич: «Геть з московськими наїздниками!» І не поможуть москалям ріжні їхні провокації і інтриґи. Народній гнів вимете їх з України враз з їхніми прислужниками. Цей час наближається скорим ходом, і ніяка сила не зможе його здержати чи відвернути.

Ф. Кордуба
пор.

Сучасність і наші завдання

5. травня ц. р. минуло 12 років від закінчення жахливої своїми наслідками другої світової війни. Не зважаючи на так довгий час, по сьогоднішній день ще не має бажаного народами миру. Світ находиться в стані провізорії і в перманентній війні, яка ведеться засобами холодної війни. Країни світу, які під державно-устроєвим оглядом творять різноманітність, в основному можна поділити на такі окремі бльоки: 1) країни, які творять оборонну систему Заходу (ОПАП, СЕАТО і реґіональні бльоки), 2) країни Східнього Бльоку і 3) країни, які заявили свій невтралітет щодо Заходу і Сходу. Країни оборонної системи Заходу і ті, які заявили свій невтралітет в протиставленні до країн Східнього бльоку мають різні державні устрої і багатий вахляр ідеологічно-політичних напрямків. Східній Бльок, який находиться під ідеологічно-політичним впливом і військовим керівництвом сучасної Росії — це комуністично-тоталітарна система т. зв. соціялістичних «демократій», які під формально-правним доглядом є з собою пов'язані договорами приязні і взаємної допомоги. Провідну ролю в цій системі відограє СССР. Система Східнього Бльоку не зносить інших політичних напрямків і їх не визнає, фізично зліквідувавши в орбіті своїх впливів навіть найменший прояв будь-якої програмово-політичної опозиції. Тепер ця система з найбільшою докладністю охороняє свої народи перед впливами Заходу, ізолюючи їх перед ідеями вільного світу т. зв. залізною заслоною. Діяметрально протиставні світи — Схід і Захід — з причини безперебійної аґресії головного аґресора Східнього Бльоку, Советського Союзу, находяться в стані холодної війни, яка за 11 років прибирала то гостріші, то лагідніші форми. До цього ще слід додати спроби Сов. Союзу фізичною силою окупувати решту Кореї, вдала операція, за інспірацією СССР, в Індокитаю, сильна комуністична інфільтрація в країнах Півд. Східн, Азії (Бірма, Індонезія, Маляї), та останньо поведена господарська офензива в Індії, Афганістані і в 7-ох країнах Арабської Ліги. **Відбувається боротьба двох світів, культур і способів життя, наразі в політичній, психологічній і господарській площинах. Основна ціль боротьби — заламати волю противника до фізичного спротиву на випадок збройного зудару.** Рівночасно додержує кроку ґіґантне озброєння обох сторін на землі, в повітрі і на морях.. **Змагання в умовій сфері,** це політична війна дипломатій Сходу і Заходу, які докладають всіх зусиль, щоб намічені генеральною стратегією цілі здобути засобами мирного співіснування (коекзистен-

ції) собі ворожих світів. **В сфері почувань** провідну ролю відограє пропаґанда, яка застрашуванням і частим пропаґуванням «миролюбних ідей» для людства змагає до заламання в основах передусім моральних сил противника і викресання спротиву до власних урядів, передусім у вільних країнах. В цій політичнопсихологічній війні на особливу увагу заслуговує озброєння в засоби масового нищення, серед яких передову ролю відограє атомово-ядерна, біологічна і хемічна зброї, які своєю нищівною силою переросли всі дотепер стосовані клясичні зброї. Ракетні стрільна і різні роди реактивного летунства ускладнюють оборону країн. З уваги на це, ще ніколи в історії людства не була так актуальною римська девіза «сі віс пацем, пара беллюм», (якщо хочеш миру, готуйся до війни) , як оце є сьогодні. І в цьому нічого дивного, російський імперіялізм при допомозі комуністичних гасел поставив собі за ціль завоювати цілий світ, щоб його вільні країни влити в світовий союз соціялістичних республік. З уваги на таке завдання Сов. Союзу, в майбутній війні буде вирішуватися доля цілого світу на довгі віки.

Пов'язаність зусиль політично-психологічної і господарської війни які зводяться до основного завдання, здобути намічені генеральною стратегією цілі засобами, які виеліміновують кровопролиття, зокрема по другій світовій війні прибрали гострих форм. В час першої світової війни держави Антанти були застосували бльокаду щодо Німеччини, сьогодні товарове ембарґо на военно важливі сировини застосоване провідними потугами Заходу щодо Сов. Союзу, але не вдержане до тієї міри, як це було колись. Навіть деякі країни-члени ОПАП-у (Голляндія, Данія, Норвегія і інші) торгують з СССР, незважаючи на зобов'язання. З країн Півд. Східн. Азії відбувається постачання сирівцю ґуми, кавчуку і інших военно-важливих сировин багатотонними переправами через Китайську Народню Республіку. Крім цього Сов. Союз постійно пропаґуючи свою «мирну настанову», настирливо докладає багато зусиль, щоб й це обмежене товарове ембарґо знести, щоб ще більше здобути й на торговельному відтинку можливість своєї розкладової пенетрації країн Заходу.

Збройна або гаряча війна, це найсильніша і найкоштовніша форма зусиль держави або союзу держав. Щоб зважитись на такі зусилля, треба бути на всіх відтинках державного життя досконально приготованим, тому господарсько-психологічні елементи в стадії підготовки стали відогравати дуже важливу ролю. Пов'язаність згаданих елементів з організацією збройних сил, до завдань яких належить передусім боротьба з аґресором і їх співзалежність були і вони залишились. Багатство різних военно важливих сировин і добре розвинена промисловість країни належить до основних факторів організації армії. Рівно-

часно чим сильніші і модерніше озброєні сили країни, тим більше вони вможливлюють провадити нагальну офензивну дію дипломатії на вище згаданих трьох відтинках — політичному, психологічному і господарському. Модерно озброєні і вишколені сили додають тільки заохоти власній дипломатії якнайдовше переслідувати противника засобами холодної війни. Маючи це на увазі, стає зрозумілим, чому Сов. Союз по другій світовій війні знаходиться в безперебійній дипломатичній офензиві, тоді, коли провідні потуги Заходу незважаючи на їхні природні багатства різних воєнно-важливих сировин і на широко розбудований промисл, все ще знаходяться в дефензиві. Причина лежить у тому, що життєва динамічність провідних потуг Заходу старіється, його ідеї і гасла вже втратили свою притягаючу силу, тоді, коли комунізм, як свого рода релігія в глобальному аспекті, завдяки спритові совєтської дипломатії, розрісся до великих розмірів. Не має сьогодні навіть найменшого закутка нашої планети, де комунізм не проявляв би своєї розкладової дії, тоді, коли, зокрема, в провідних потуг Заходу зауважується байдужість до поневолення Сов. Союзом різних народів і до його системи. До сьогодні не має сміливого спротиву вільного світу сучасному російському колоніялізмові, навпаки, деякі великі країни роблять різні заходи та подекуди навіть йдуть на дальші уступки Сов. Союзові, щоб тільки відвернути хоч на деякий час його вістря аґресії. В цьому відношенні на окрему увагу заслуговує промова кол. прем'єр-міністра Великобрітанії Вінстона Черчіля, яку він виголосив в Аахен з приводу передачі йому Карлової нагороди за заслуги в користь европейського об'єднання. Черчіль у своїй промові між іншим висловився, що вже сьогодні Росія зріла до того, щоб стати повновартним членом европейської спільноти. В промові ані словечком не має згадки про жахливу тоталітарну систему підсовєтської дійсности, під тиском якої перебувають різні поневолені народи, в тому числі і український. Таким чином Черчіль, до голосу якого прислуховуються різні провідні політики Заходу, остаточно погодився на поділ світу на дві частини — комуністичну і демократичну. Для нас, що знаємо, що собою уявляє сучасна Росія, бажання Черчіля видаються більш як безвідповідальними. І треба дивуватись, що цього визначного брітанського політика ще до сьогодні нічого не навчила російська імперіяльна політика, яка в 1955 р. вже потрапила поробити відповідні ходи у виключній дотепер домені впливів Великобрітанії, зокрема на Близькому Сході.

Совєтський Союз, який під військовим поглядом вже сьогодні перевищує Захід, з того рода бажань тільки радіє, а це в не меншій мірі впливає і деморалізує малі вільні країни, які самостійно не є в спромозі ставити спротиву совєтській офензиві. Роз-

ходження і різні протиріччя між членами-партнерами ОПАП-у, слабість оборонної системи СЕАТО і країн Багдадського пакту, майже неіснування Балканського пакту, невтральність країн Арабської Ліґи — дуже сильно підважують оборону вільних країн Заходу. В зв'язку з цим головна дія совєтської дипломатії тепер є спрямована на країни Скандинавії, яка зводиться до основного завдання відтягнути з ОПАП-у Норвегію і Данію, і разом з Швецією створити невтральний бльок держав Півн. Европи. Перші заходи в цьому напрямі вже було вжито, бо, як відомо, Норвегія і Данія вже уклали з Сов. Союзом торговельні договори, крім цього парляменти цих країн схвалили, що не дозволяють на стаціонування чужих військ на своїх національних територіях під час миру. Подібну ухвалу виніс і парлямент Ісляндії, з приводу чого американці будуть змушені залишити цей під стратегічним поглядом важливий острів.. В зв'язку з цією ухвалою дійшло до послаблення північного крила оборонної системи ОПАП-у, бо відкрито большевикам морський шлях на Атлянтик, що для них є дуже важливе на випадок війни. До цього ще доходить політика теперішнього уряду Франції, яка зводиться до того, щоб ОПАП звести до організації політично-господарського значення, позбавляючи цю оборонну систему її основного мілітарного елементу (виступи французьких представників на конференції ОПАП-у в квітні ц. р.). Все це відбувається незважаючи на щораз частіші перестороги таких провідних стратегів Заходу, як марш. Монтгомері, ген. Ґрюнтера, ген. Нордстетта і інших. Над світом зависла смертельна загроза большевицької тоталітарної системи, бо до сьогодні Захід не спромігся перевести між собою мобілізації сил, якими вже диспонує Східній Бльок. Про сміливу контрофензиву наразі не приходиться говорити, бо кожна з країн Заходу боїться ризика гарячої війни, надіючись, що система Сов. Союзу сама завалиться, коли буде продовжуватися співіснування, не звертаючи уваги на це, що СССР по смерти Сталіна ще більше зміцнів внутрішньо, та що його дипломатія з ще більшим спритом реалізує намічені нею імперіялістичні цілі, за стратегічними вказівками Леніна: «... Найбільш правильною є така стратегія, коли відкладається операції до того часу, коли внутрішній розклад у ворога не доконає таких поступків, що спрямування смертельного удару виявиться і можливим і правильним».

Провідні потуги Заходу, за виїмком США, шукають можливостей коекзистенції, погоджуючись навіть на совєтскі пропозиції створення зони невтральних країн, яка була б загороджувальним вало між Сходом і Заходом. На особливу увагу в Европі заслуговує поділена Німеччина, до об'єднання якої мабуть дійде тільки тоді, коли Захід піде назустріч вимогам Сов. Союзу, які зводяться до основоної вимоги, щоб Німеччину залишили

американські війська. Німеччина, як одна з найважливіших европейських проблем належить до запальної точки в стратегії СССР,тому треба сумніватися, щоб мирним шляхом дійшло до її об'єднання. П'ятьсоттисячна армія Союзної Німеччини, яка находиться в стадії організації, не зможе встоятись перед готовими до наступу силами Сов. Союзу, які находяться в Демократичній Німецькій Республіці. На побільшення цієї армії, сумнівним є чи погодитсья зокрема Франція, яка озброєної Німеччини боїться. Отже Сов. Союз поставивши собі за головну ціль в другій світовій війні знищити мілітарну потужність Німеччини в Европі і Японії в Азії, як головних заборол комунізму, при допомозі альянтів зумів довершити свойого стратегічного пляну. А треба пам'ятати, що Сов. Союз, який був спричинником другої світової війни, вважав другу світову війну за переходову фазу, після якої мав наступити розріст світового комунізму. Постале вакуум по капітуляції Німеччини в Европі і Японії на Далекосході відкрило шлях для дальшої комуністичної пенетрації і поширення російського імперіялізму, тому розрахунки СССР виправдалися, завдяки далекоідучим уступкам західніх альянтів. Сьогодні советська дипломатія докладає якнайбільше зусиль, щоб позискати симпатії колишніх колоніяльних і залежних народів Азії і Африки. Вже Сталін в орбіті своїх впливів мав не менше 900 мілн. людства; його наслідники тактикою співіснування плянують завербувати по стороні СССР Індію (368 мілн. населення), Бірму (19 мілн. нас.), 7 країн Арабської Ліги (40 мілн. нас.), Афганістан (10 мілн. нас.) і Індонезію (78 мілн. нас.). Коли вдається советській дипломатії здійснити шляхом коекзистенції цей плян, Сов. Союз здобувби коло 515 мілн. населення, якого країни заховали б невтралітет на випадок третьої світової війни в Азії. До цього окремо ще доходять кольорові народи Африки, яких самостійні стремління підтримує СССР. Згадані країни Азії і колоніяльні країни Африки, це важливі бази воєнно-важливих сировин Великобрітанії і Франції, тому по зневтралізації їх, можливості оборони Заходу ще більше послабли б. Західні потуги вважають, що відкладення збройного зудару з Сов. Созом допровадить до еволюції і послаблення цілої советської системи внутрі СССР. Советський Союз також розраховує на конечно йому потрібдий час, який сприяє поглибленню розходжень і розкладу внутрі країн оборонної системи ОПАП-у, СЕАТО і регіональних бльоків. В чию користь працює час, ми дали відповідь у вище проаналізованому політично-військовому положенні сучасності.

На окрему увагу заслуговують всі розброєневі конференції, в яких Сов. Союз остаточно погоджується на безконтрольне розброєння, при цьому він застосовує тактику зменшування своїх збройних сил, яке не має жадного практичного значення, бо вій-

ськова повинність в СССР і його сателітних країнах є побудована на цілком інших засадах повинности, як це є в країнах Заходу. В СССР всі чоловіки до 60 років і жінки до 50 років підлягають перманентній військовій повинності, тому вони в резерві відбувають кожного місяця військові вправи пов'язані з одноразовими в рік маневрами. З уваги на повище населення Сов. Союзу находиться в постійній готовності до наступу. Жадна країна Заходу не має так широко впровадженої мілітаризації, як це є в ССССР, тому всякі зменшення збройних сил в Сов. Союзі не мають практичного значення. До цього ще доходить перехід збройних сил СССР на тактику атомової війни яка не вимагає так великих мас наземних військ, які дотепер вдержував Сов. Союз під зброєю. Тактикою зменшування збройних сил, Сов. Союза намагається примусити й провідні потуги Заходу до подібних зменшень і в пропагандивній площині ще більше впливати на послаблення боєвої готовності вільних народів світу.

На окрему увагу заслуговують клопоти господарського характеру Великобрітанії, пов'язані з справою Кіпру, який є останньою брітійською воєнною базою на Близькому Сході і клопоти Франції в Альжірі.

Україна, як політичний фактор на фоні повищої сучасної ситуації в міжнародній політиці не виступає. Як один з сателітів Сов. Союзу вона змушена окупантом Росією виконувати її волю на всіх відтинках життя. Тільки час до часу в українській справі забирають голос американські політики, і своїми виступами в конгресі, святкування дати 22 січня 1918 р. по окремих стейтах, статтями по газетах і трансмітуванням українських національно-державних святкувань через радіовисильні «Голос Америки» і «Визволення' пригадують цілому світові, що під російською окупацією находиться багатомільйоновий український народ, який жде дня свого визволення. З приводу таких пригадок, державно свідоме українство радіє, бо сьогодні не має багато держав на заході, щоб цікавились поневоленням України. Ці пригадки американців підтверджують, що Україна, як і інші поневолені народи Сов. Союзом важливими проблемами в системі сучасної Росії, тому вони підлягатимуть остаточній розв'язці. Щораз частіші появи на американському книжковому ринку видань про поневолені Росією народи в тому числі і про Україну, статті на повищу тему по різних журналах не виключаючи і військових, та в газетах свідчать, що одинокі США глибоко аналізують підсоветську дійсність і до дальшого її існування ставляться скрайнє нагтивно. На окрему увагу заслуговує

«Інститут для вивчення СССР», який є фінансований фондами Американського Комітету Визволення від Большевизму. В згаданому Інституті на початку працювали тільки росіяни, насвітлюючи під власним кутом бачення підсоветську дійсність. Від кількох вже років в цьому Інституті працюють секції різних поневолених Росією народів, які розкривають підсоветську дійсність згідно з інтересами власних народів, що росіяни ще до сьогодні у своїх виданнях стараються промовчувати, або фальшиво насвітлювати. З рамени цього Інституту видаються «Український Збірник» статтей, які перевидаються і в англійській мові. З уваги на повищі позитивні потягнення потуги США, яка очолила хрестоносний похід проти советської агресії і поневолювання, змагаючи своєю твердою поставою змусити володарів Росії до відвороту, сумним явищем треба вважати виступ деяких українських середовищ проти АКВБ, і намагання, щоб з цим комітетом зірвали українці всякі зв'язки, часто послуговувались видемагогічними аргументами у своїх публічних виступах. Всі видання Інституту, українського відділу тільки пропагують українську державницьку справу і не приносять українській самостійницькій справі жадної шкоди, але рівночасно вони ще не є вистачальні. З уваги на те, що збройний зудар наразі є відкладений на довгі літа, безперебійне пропагування української державницької справи у вільному світі належить до найважливіших справ нашої еміграції. Для цієї цілі треба використовувати всі можливості. Сл. п. Головний Отаман Симон Петлюра, якого 30-ліття геройську смерть всі солідарно відсвяткували, особливу увагу у своїй творчості звернув на завдання еміграції пропагувати у вільному світі українську державницьку справу. Тому, ми всі, які покинули рідний край все ще дальше живемо тим всім, що з собою винесли, часто не враховуючи всіх тих перемін, які заіснували і тепер відбуваються в Україні, мусимо мати постійно на увазі повищі завдання. Наша Батьківщина Україна, колишня сільсько-господарська країна на протязі років індустріялізації СССР здобула великі промислові центри, які експлуатує Росія; український народ набув тисячні кадри добрих фахівців з різних галузей промисловости, фахових військових командирів, кадри державної адміністрації, науковців, широко розбудоване шкільництво і т. д. Русифікацією на протязі від 1920 р. до сьогодні не вдалося Росії вбити національні почування українців. Серед твердої підсоветської дійсности вирощуеться тип українця з реалістичною настановою, який є здібний керувати державою, бо він весь час є впряжений у впорядковану державну систему. Тоді, коли під кол. царською і польською укупаціями українці не могли набувати всіх тих знань, в СССР, який поставив собі між іншим за ціль «догнать і перегнать запад», Росія не могла застосовувати такої політики до українців

і до інших поневолених народів, яку примінював колись царат. Самостійницьких бажань українців не вдалося знищити Росії ані голодом в 1933 р., ані масовими розстрілами. Не має сьогодні місця на Валуївське «не било, нет і не будет». Українська література, культура, звичаї і обичаї, не зважаючи на різні переслідування росіянами, вдержалися, прогресують і по всіх сателітних країнах з сцен і радіовисилень час до часу лунає українська мова, українська мелодійна пісня. Підсовєтське українство, позбавлене романтики, керується твердою дійсністю і реальним підходом до всіх проблем власного державного життя. Дуже часто ми на еміграції не хочемо навіть чути за ці переміни, вважаючи, що тільки ми, розсварені на всіх відтинках, можемо відбудувати наше національно-державне життя. Часто обдурюючи себе революційною романтикою, не здаємо собі справи з того, що за умов, в яких живе український народ, є безглуздям навіть думати про будь-яку революцію. Зрештою, досвід з минулих років дає багато прикладів, що всякі т. зв. «революційні» акти спротиву, служили ворогові тільки на причину, щоб біологічно **винищувати український нарід. Пролитою кров'ю українського народу не переймаються потуги заходу, тому найвищий час, щоб була застосована стратеґія ощадности пролиття української крови. Основою існування України є її українська біологічна маса — народ, який мусить перебути сучасну російську тоталітарну систему, і тільки в моменті збройного зудару цей народ буде міг приступити до відбудови власної національної держави.** Така переміна може обійтися без крикливої революції, під тиском зовнішніх потуг тільки в час збройного зудару собі протиставних світів. Про слабість і загальний розклад в Совєтському Союзі по детронізації Сталіна не приходиться говорити. Як ще ніколи, Сов. Союз внутрі, по переведенні різних перемін тільки скріпшав. Злагіднення системи у відношенні до населення, яке наступило по ліквідації Берії, амнестія і інші переміни доказують, що теперішній совєтський уряд почувається самопевно, пануючи справно над цілим складним апаратом великої державної машини СССР. Не сумніваємося в тому, що культ Сталіна ще довго буде вдержуватись в ентузіястів ери цього кровожадного вождя. Однак, як колись Сталін потрапив приборкати всяку опозицію, так й сьогодні колективне керівництво, яке має різні випробувані методи кожночасно зуміє розправитись з будь якою ребелією*). Само тільки потрясення по детронації Сталіна не завалить сучасної Росії і не створить сприятливого грунту під будь-яку революцію. Боротьба за владу керівної верхівки є поділена на окремі групи, з яких найсильнішою є група Хрущова і Булганіна, яка спирається на партію і на армію. Ця група і серед МВД-МҐБ має великий авторитет, що є ґарантом не скорого її повалення.

Маючи на увазі підсовєтську дійсність і всі зміни, які зайшли і безперебійно відбуваються на нашій Батьківщині, українська еміграція і зокрема ветерани наших Визвольних Змагань і комбатанти зобов'язані слідкувати за всіма проявами життя українства в підсовєтській дійсності, бути співучасниками мільйонів українців, рівночасно на чужині поборювати всякі шкідливі для української спільноти прояви. На шкідливі негативи політики Росії у відношенні до України мусимо зорганізовано, вміло і мудро реагувати, щоб таким способом поглиблювати серед чужинецького світу опінію, що ми є дійсно дозрілою нацією до самостійного державного життя. Лайкою ми будемо доказувати своє убожество і культурність. На військовому відтинку ми не сміємо дивитися на збройні сили Совєтського Союзу легковажно. Військова сила СССР є сьогодні дуже поважна і реальна, з якою рахуються дослівно всі провідні потуги Заходу, часто приписуючи її навіть під деякими оглядами вищість. Совєтську військову справу ми повинні студіювети, її аналізувати, а не легкодушно переходити до порядку дня. Нам треба слідкувати за різними статтями в чужомовній пресі, в яких обговорюється, або коментується справа Сов. Союзу і на підставі таких студій виробляти свій погляд і висновики. Нам треба вміти розрізнити дійсність від пропаганди, тому, з наших студійних метеріялів ми мусимо уміти відділити пропагандивні елементи від дійсности і науки.

В контакті з Батьківщиною, при одночасному студіюванні підсовєтської дійсности, мусимо стояти на сторожі історичної тяглості української визвольної боротьби за свою самостійність, і не дозволити на те, щоб цю боротьбу започатковувано від якогось епізоду. Боротьба за незалежність і соборність України, це справа всього українського народу, а не будь якого одного політичного середовища.

У своїй праці ми мусимо бути приготовані на довгу перспективу часу і пристосуватись до вимог часу.

До дуже важливих справ українського комбатантського сектора належить зорганізованість на еміграції. До сьогодні в нас не має на цьому відтинку належного порядку. Роздрібленість українського комбатантського життя на еміграції є жалюгідна. На еміграції існують комбатантські організації заледви з кількох членів, не проявляючи навіть найменшої діяльности, і вони виступають тільки тоді, коли приходиться репрезентувати і то самім себе. З цього балясту українські комбатанти чимскорше повинні позбутися і приступити до створення Світової Федерації Українських Комбатантів.

Кол. ветерани і комбатанти мусять стояти на сторожі нашої з кожним роком щораз поглиблюваної денаціоналізації на еміграції, особливу увагу звертаючи на наше молоде покоління.

Зорганізованістю і працею на всіх відтинках нашого еміграційного життя готовім національно свідомі і державно зрілі нові кадри, які були б тільки доповненням нашого національного масиву на Батьківщині. В свідомості своїх національно-державніх стремлінь і наших завдань на еміграції, будьмо готові служити Богові і Україні.

В. Т.

Атомова бомба чи людський потенціял

В останніх часах багато говориться про зменшення військових сил англійського королівства в Німеччині, мотивуючи з одного боку заощадженням певної квоти фунтів стерлінґів, а з другого боку заміною зредукованих дивізій, чи особового складу дивізій, новочасною зброєю, а саме — атомовою зброєю.

Ідея малої армії, але добре озброєної, не нова, — ще генерал Сеект говорив, що добре озброєна 100.000 армія може виконати завдання чисельних армій. Але друґа світова війна показала, що то була лише теорія, так само як теорією було твердження французів, що лінія Мажіно врятує Францію перед німцями, або що артилерія в новочасній війні стане королевою зброї, відбираючи цей титул від піхоти.

Практика другої світової війни показала, що лінія Мажіно зосталася лінією, яку німецькі дивізії легко перервали і що піхота й надалі залишилася королевою зброї. Ідея генерала фон Сеекта залишилася утопією, бо друга світова війна показала, що для вирішення війни на свою користь потрібні були мільйонові армії.

Припустимо, що генерал Сеект диспонував би такою армією, що вона, володіючи величезною перевагою матеріяльних засобів, прорвала б оборонну ворожу лінію і без перешкод маршувала б на її запіллю. Щодалі в ліс, то більше дров, щодалі в запілля — то дальше від своїх баз. А що значить бути відірваним від своїх баз, нема що доказувати, бо це було доказано у війнах до наполеоновського часу і в часі наполеоновських війн. Дехто на це може сказати, що часи не ті і що в новочасних війнах забезпечення армій може переняти на себе летунство. З цим ми могли б погодитися, але й тут приклади останньої війни показали, що на це не можна розраховувати. Подаємо тут, як приклад, 6-ту німецьку армію: якби німці мали сильніше летунство ніж большевики, то тоді можливо, що забезпечення німець-

кої армії за допомогою летунства було б доконуване належно — і то при наявності німецьких летунських баз недалеко від фронту. А як же виглядало б, коли будь-яка добре забезпечена армія прорвалася б на ворожі тили, вглибину сотні кілометрів, — де вона мала б тоді свої летунські бази, бази забезпечення армій. Отож, для таких операцій потрібні не стотисячні армії, а мільйонові, — що й показала остання війна.

Наступ генерала Роммеля в Африці з порівнюючи малими силами на початку приніс німцям величезну славу. Але коли альянти здобулися перекинути більшість своїх сил, то талановитість генерала Роммеля нічого не помогла і він мусів відступати — і то так скоро, як скоро наступав.

Приступаючи до другої світової війни, як одна сторона, так **і друга диспонувала тією самою зброєю, ліпшою чи гіршою,**
і друга диспонувала тією самою зброєю, ліпшою чи гіршою,
більшою кількістю чи меншою, — це не грає ролі, бо в перебігу війни кожна зі сторін старалася удосконалити її і побільшити. Як одна сторона, так і друга мала запаси ґранат і бомб, наповнених страшними газами. Але чи ці гази були вжиті? Ні, бо кожна сторона, а насамперед Гітлер, боявся їх уживати, бо — наступить відплата . . .

На нашу думку, американці не скинули б атомової бомби над Гірошимою, якщо були б переконані, що таку саму бомбу мають японці, і що японці у відплату можуть скинути таку ж бомбу, наприклад, над Нью-Йорком . . .

Секрет поводження кожної армії — це застосування незнаної до цього часу зброї: так було ужиття англійцями танків у першій світовій війні, а німцями — газів. Наслідки для ворожих сторін були страшні, але не децидуючі, бо як одна, так і друга сторона знайшли засіб для самооборони.

З чим же виступлять армії в наступній війні, якої не хочуть ані західні держави, ані Совєтський Союз? Ці армії будуть диспонувати атомовою чи водородною бомбами, — отже, це не буде заскочення ані одної, ані другої сторони.

Якщо війна розпочалася б відразу ж після скінчення альянтсько-совєтської ідилії, то тоді можна було б припускати, що західні держави мають зброю, якою не диспонує Совєтський Союз і що тоді можна було б говорити про редукцію своїх збройних сил на користь тієї чудової зброї. Але тепер, коли Совєтський Союз також її має, говорити про редукцію — це ховання голови в пісок . . .

Щоб усправедливити своє зредукування сил, англійці заповідають, що вони число дивізій не змінять, натомість змінять чисельний стан тих дивізій. Отже в практиці вийде, що шість англійських дивізій залишиться, але замість 80.000 вони будуть мати 40.000 чоловік, зате будуть вони озброєні атомовою бом-

бою... Таке рішення було б добре і успраледливлене, коли б большевики не мали також атомової бомби. Але, як усім відомо, большевики в цій ділянці «не пасуть задніх»...

Пишучи про це все, ми не обізнані якслід про новочасну зброю, але я, як активний старшина, на практиці пережив і переконався, що теорія далека від практики. Вишколюючи кулеметну сотню перед другою світовою війною, я мав враження, що коли вона виступить на фронті, то не може бути й мови, щоб під її вогнем ворог міг підняти голову. А що показала війна: ворог не тільки піднімав голову, але й наступав; або — перед маршем сотні німці подали сотенному, що висилають два панцерних вози, які очистять дорогу сотні; і дійсно — ті вози нанесли великі страти ворогові, але поки дійшла сотня, вони оправилися і ставили їй вирішуючий опір. Отже, як бачимо, теорія одне, а практика — друге. В теорії — зменшення брітанських збройних сил, що стаціонують в Німеччині, а також, як ходять чутки, й американських збройних сил на користь атомового озброєння, вирівняє це зменшення. Але на практиці може це виявиться дуже фатальним. Бо як англійці, так і американці або забувають, або легковажать той факт, що Совєтський Союз має також ту чудову зброю, — атомову чи водородову бомбу. Не може бути сумніву, що, наприклад, 100 совєтських дивізій, озброєних атомовою зброєю, є сильніші від 30-ти дивізій НАТО, також озброєних тією зброєю. А ті совєтські дивізії будуть ще сильніші у випадку редукції дивізій НАТО... Отже жонглювання атомовою зброєю — це лише слабкість альянтів, що, зрештою, доказано двома війнами, які, в кінці-кінців дали їм імпульс до напруження всіх сил і ресурсів, але не перед тим, але в часі цих війн; а чи не було б простіше зробити це перед тим, — це заощадило б стільки початкових поразок і жертв.

Не забуваймо, що світ поділений тепер на два табори: західній, демократичний, і комуністичний з 800 мільйонами населення, рахуючи тут лише комуністичний Китай і Совєтський Союз. А що означає Китай, то в цьому переконалися Об'єднані Нації, що викинувши північних корейців з полудневої Кореї і майже з двох третин північної Кореї, напіткалися на китайських добровольців, під тиском яких мусіли відступати на ту нещасну паралель, яку після вибуху війни мали замір знести. Нехай про це все не забувають ті, хто хоче редукувати свої сили... Для всіх ясно, що країна, яка приготовляється до війни, повинна мати якнайбільше розбудовану армію і якнайкраще забезпечену в новочасну зброю. Це доказане в другій світовій війні: альянти виграли завдяки переважаючій чисельності армій їх і їх технічного забезпечення, а Гітлер програв завдяки бракові технічних ресурсів і людських резерв.

Про політичні помилки тут не згадуємо.

Павло Сумароків
Майор

В оточенні під Бродами

ПРОРИВ 2-го КУРІНЯ 30-го ПОЛКУ У. Д. ГАЛИЧИНА

Минула вже не одна річниця трагічного бою Української Дивізії «Галичина» під Бродами, який освітлюється в залежности від партійних чи групових переконань.

Українська Дивізія «Галичина» була запланована, як частина майбутньої Української Армії.

І всі мусять признати, що Дивізія була найкраще зорганізованою українською формацією під час 2-ої світової війни.

До складу УД «Галичина» зголосилося дуже багато старшин Армії Української Народньої Республіки — ще з часів збройної боротьби 1917—1921 років, з великим військовим досвідом. Дивізія мала повний стан старшин і козаків і перейшла добрий перевишкіл по всіх родах зброї.

Перед виїздом на фронт, Дивізія ще мала остаточний тактично-військовий маневр, при співділанні всіх родів зброї, на теренах Нойгамера. Молоде вояцтво показало повну підготовку до збройної боротьби.

Дивізія однострій мала з українською відзнакою «Льва», а пізніше і свій національний прапор. Відносини між українськими старшинами і стрільцями поза службою були найкращі — товариські, а під час виконання сложбових обов'язків — дисципліна і безперечний послух.

Тут треба згадати, що Військова Управа, яка займалася формуванням дивізії, не виборола від німців, щоб на всі командні становища визначено старшин українців, і тому українські старшини мали призначення лише до командирів сотень, а всі вищі становища в Дивізії були обсаджені німецькими старшинами, — навіть до сотень призначалися німецькі підстаршини. Такий стан від'ємно відбивався насамперед на українських старшинах і на взаємовідносинах між українцями і німцями.

В такому стані і виїхала на фронт під Бродами УД «Галичина», яка була добре забезпечена у все те, що потрібне до провадження новочасного бою. Під Бродами наша дивізія була приділена до другої бойової лінії, яку мусила сама собі приготовити.

***

Після цього короткого вступу перехожу до властивої теми, а саме — до бойових дій 2-го куріня 30-го полку, в якому я ко-

мандував 6-ою сотнею і брав участь у всіх боях під Бродами, включно до прориву під селом Княжево.

В книжці «Броди», яку видала Управа Братства Дивізії «Галичина», я із здивуванням прочитав, що мене **важко раненого винесли з бою під селами Луковці і Колтів**. Не знаю, з яких причин так подав полковий звітодавець п. пор. Підгайний — чи з необізнаности (тоді книжка «Броди» тратить вартість, як матеріял), чи може це зроблено з метою вивищити молодих старшин, а понизити старшин визвольних змагань, як це робилося на перевишколі в Лишанах. В кожному разі, ані одно, ані друге не виходить на користь правдивого висвітлення подій.

Як уже я зазначив раніше, оборонну лінію наша дивізія мусіла сама приготовити. З огляду на гарячі дні, робили ми це з перервами, вечорами і ранками, що в значній мірі впливало на скоре викінчення уміцнень і нарешті по тяжкій праці оборонна лінія була готова, з чого надзвичайно тішилося все вояцтво.

Пару днів по викінченні оборонної лінії навіть не відчувалося, що ми є близько фронту, тому вояцтво мало нагоду в неділю піти до церкви до сусіднього села, а там і пожартувати з місцевими красунями, чи поговорити з бійцями УПА, які приходили до нас.

Десь, недалечко, чути було сильні вибухи гарматні, а кулемети, мов сороки, дражнилися між собою. Але нас то не турбувало.

Не забувало про нас і вороже літунство, яке, мов би нехотячи, час-від-часу кидало свої бомби на наші «фортеці». Але наші гармати не спали, і своїм влучним вогнем відганяли непрошених гостей.

Одного дня, о годині 8-й вечора, зв'язковий приносить мені наказ з куреня: приготовити сотню до вимаршу і разом забрати сотенний обоз; збірка сотень при Штабі куреня на дорозі, а вимарш куреня о годині 9. 30.

Я зарядив збірку сотні, скоро все наладував на сотенний обоз, о годині 9. 05 увечері покинув оборонні становища і вирушив до Штабу куреня. По короткій інформації, уділеній прибулим командирам сотень, курінний майор Віттенмаєр сказав, що командир полку наказав негайно зайняти оборонну лінію в Темному лісі, між селами Лукавці і Колтів: переважаючі ворожі сили прорвали фронт і невідомо де находяться тепер. На тому відтинку фронту був вермахт. З останніх звітів відомо, що для нас призначена оборонна лінія фронту, між селами Лукавці і Колтів, яка є зараз вільна від ворожого наступу, та що там перебуває відділ Вермахту, який чекає на наше прибуття. Після цього наш курінь вирушив в наказаному напрямку в порядковій черзі сотень, а обоз — з тилу, під охороною кулеметної чоти 8-ї сотні.

Марш наш заповідався невесело, бо курінь не мав жодної охорони, ані проти ворожого літунства, ані проти танків. Ворог від самого ранку громить відступаючі частини Вермахту, а разом і нас, що поспішаємо рятувати положення на фронті. Вороже літунство чинить спустошення на дорогах, переповнених військом і обозами. Наші хлопці проклинають утікаючий Вермахт. По цілоденній спеці, під градом бомб і кулеметного вогню з ворожого літунства, нарешті дісталися ми в пізніх годинах до місця нашого призначення. Старшина Вермахту з малим відділом чекав на наше прибуття і в поспіху пояснив, як стоїть справа та показав наші нові окопи, після чого шибко рушив у запілля. З трудом далося нам розмістити сотні на призначених становищах.

Нові становища занято було в слідуючому порядку: поручник Малецький 7-ою сотнею зайняв становище в окопах на правому крилі бойового розположення куреня. 5-та сотня зайняла окопи посередині, а моя, 6-та сотня — на лівому крилі, до дороги, яка йшла від Лукавців десь на північ; наліво від нас не було жодних інших частин. Поручник Макаревич зі своєю 8-ою тяжкою кулеметною сотнею розмістився десь в запіллі, між 7-ою та 5-ою сотнями. При 8-ій сотні, у землянці — Штаб куреня, а при дорозі — обоз.

Ніч була дуже темна, так, що нічого не було видно, не кажучи вже про ліс, через який проходили наші стрілецькі рови. Як обстріл, так і обсервація були погані, тому були прийняті міри для забезпечення від ворожого нападу. Ніч щасливо проминула.

Дійсно ніч проминула щасливо, але мені вона зостанеться довго-довго в пам'яті. Треба тільки зрозуміти з якою напругою ми виконали поспішний марш: ніч, день і ніч — без жодного відпочинку і під сталою загрозою ворожого літунства. Були страшенно перевтомлені і голодні, і тому, коли ромістилися в окопах, позасипали як забиті. Прийшлося провіряти варти самому і скрізь я знаходив на варті сонних стрільців, а кулеметчик Б. сидів при кулеметі в окопі і руками тримався за спуск, готовий до стрілу, а сам спав як забитий...

Щоб і собі не заснути, я телефонував до Штабу куреня і отримував відповідь телефоніста, який мельдував мені, що всі відпочивають, лише він вартує при телефоні. Телефоную до 8-ої сотні, — відповідає сотенний, поручник Макаревич, який скаржиться на перевтому та мусить контролювати, а властиво — сам вартувати, бо все поголовно спить... Треба було дякувати Богові, що не допустив ворога на нас в цю ніч, — мало кому вдалося б вийти з окопів.

З тою думкою, мов би прокинувся від сну, я помалу переходив окопами з правого крила сотні до лівого та переглядав кулеметні становища і поле обстрілу. Раптом через далекозор я

зауважив, на віддалі одного кілометра, збройну групу, яка посувалася спішно лісом до наших окопів. Я негайно дав наказ сотні приготовитися, а вогонь відкривати лише на мою команду. Телефонічно пов'язався зі Штабом куреня і повідомив про це командира куреня. Одночасно пов'язався з 8-ою тяжкою сотнею, щоб своїми бомбометами допомогла, коли зайде потреба. Тимчасом група наблизилася зовсім близько до наших окопів і виявилося, що то були німці. Підпоручник Вермахту з 40-ма вояками повідомив, що повертається з застави, яка була поставлена на лівому крилі полка. Він нам подав, що за ним, приблизно 3 км. посувається ворожа група під прикриттям трьох танків. Дивлючись на цього старшину і його вояків, можна було судити, до якої міри були здеморалізовані частини німецького Вермахту, що навіть заставу покинули совєтським партизанам без жодного бою. Приділивши свого зв'язкового, я попросив його зголоситися до нашого Штабу куреня, щоб докладніше дати відомости і отримати докладний марш відступу зі своїми частинами. Одночасно поспішив забезпечити ліве крило сотні від ворожої піхоти і танків. Секретні пости, висунуті наперед сотні для нічного забезпечення, переніс до окопів.

15-го липня 1944 року, о 8-й год. ранку, большевики розпочали свій перший наступ на наш курінь. Про цей наступ звітодавець 30-го полку п. пор. Підгайний чомусь згадав дуже мало і недокладно, чим зробив кривду всім бійцям 2-го куреня. В своєму звіті він пише:

«Під час атаки сот. Малецький був ранений, поручник Макаревич забитий при кулеметі, а пор. Павла Сумарокова винесли з поля бою тяжко раненого» — і на тому крапка.

З цього виходить, що згадані старшини уже в дальших боях не брали участи. Рівнож той самий звітодавець надав ранги старшинам, які брали участь в тім бою, по свойому уподобанню, роблячи кривду старим воякам визвольних змагань. Треба сказати, що на перевишколі в Лішанах майже всім старшинам Армії УНР обнизили ранги, а старшинам УГА залишили ті самі, або й підвищили, — це залежало від знання німецької мови. Наприклад, підполковникові Барвінському, який був підполковником в польській армії аж до війни, обнизили рангу до сотника, а п. Палія іменували сотником.

Залишилася мені в пам'яті дуже прикра згадка ще з часів перебування на старшинському перевишколі, де молоді старшини відокремлювалися від старшин старої ґенерації. Але вояцтво в частинах більше горнулося до старих старшин, а не до молодих, бо відчувало, від кого можна набути більше військового досвіду і знання . . .

Ранком 15-го липня 1944 року, по год. 8-й, большевики відкрили сильний кулеметний вогонь на правому крилі куреня, де

була 7-ма сотня поручника Малецького. Вогонь щораз ставав сильніший, чути бмло частий вогонь з крісів і розрив ґранат наших ґранатометів 8-ої сотні. Вогонь щораз потужнішав, після чого посипалися ручні ґранати, а по кількох минутах розлеглися крики «Ура» і «Слава»...

Хочу пов'язатися зі Штабом куреня, але ніхто вже мені не відповідає. В цей час прибіг блідий і перестрашений сотенний зв'язковий з куреня. Бій так вплинув на нього, що він спочатку не міг виговорити ні слова. Нарешті він замельдував слідуюче: на світанку несподівано показалися три густих ворожих лави, які посувалися одна за другою, на праве крило 7-ої сотні, під сильним прикриттям гарматного вогню. Застава, яка була спереду для забезпечення правого крила сотні, була ворогом збита і ворожі бійці вдерлися з тилу до окопів 7-ої сотні. Поручникові Малецькому залишилося тільки одно: або перейти в контрнаступ і на багнетах викинути ворога з окопів, або залишити решту окопів і відійти до іншого становища. Поручник Малецький вибрав перше рішення, але його протинаступ не увінчався успіхом, бо ворог уже опанував і уміцнився в частині окопів, крім того — стрільці були здеморалізовані понесеними стратами, а нарешті тяжке ранення самого поручника Малецького під час переходу в наступ, примусило 7-му сотню відступити до 5-ої і 8-ої сотень і таким чином відкрила ворогові дорогу до становища 8-ої сотні. Командир 8-ої тяжкої кулеметної сотні, поручник Макаревич, керуючи сам вогнем ґранатометів і тяжких кулеметів, не сподівався такого висліду бою 7-ої сотні, а ще більше — наступу большевиків на його сотню.

Вогонь ґранатометів, тяжких кулеметів та стрілецьких крісів, скерованих на наступаючого ворога, був такий удалий, що ворожа лава заломалася і в поспіху почала відступати, залишаючи забитих і ранених на полю бою. Поручник Макаревич без перерви обстрілював відступаючого ворога і був переконаний, що ворог уже поконаний, але переконання це зникло, коли інша ворожа група, яка вночі дісталася в наше запілля, виконала напад на 8-му сотню і Штаб куреня. Дійшло до рукопашного бою. Скоро большевики оточують хороброго командира сотні поручника Макаревича, який знаходився на коню, від його куль падає декілька комуністів, але він скоро падає сам з коня під ударами комуністичних багнетів. Так героїчно закінчив життя поручник Макаревич, учасник визвольних змагань. 1917—1920 рр. — В наслідок цього бою большевики забрали курінний обоз, а командир куреня зі своїм ад'ютантом ледве вирвалися босі і роздягнуті.

Ворожий же наступ групи, що напала з тилу, продовжувався далі, і був би він скінчився розгромом куреня, якби не 5-та і 6-та сотні, командири яких діяли по своїй ініціятиві, бо зв'язок зі Штабом куреня був порваний.

Рятуючи складну ситуацію 7-ої та 8-ої сотень, 5-та сотня зміняє своє становище, фронтом до наступаючого ворога, а я займаю становище 5-ої сотні своєю 3-ою і 4-ою чотою і спільно з рештою стрільців 7-ої і 8-ої сотень переходимо в контрнаступ. Твердим і рішучим ударом розпорошуємо ворожу групу і беремо до полону кілько комуністів. Командира 8-ої сотні, поручника Макаревича, зовсім не було, видно — ворог забрав його з собою. Розпорошена ворожа група поспішно скрилася в гущині лісу і здавалося, що загроза для нас уже не передбачається. Але та передишка була не надовго: три ворожі танки, про які зголосив підпоручник Вермахту, показалися на краю лісу з малим відділом піхоти і дуже обережно посувалися по дорозі в напрямку наших окопів. Один танк дуже скорим темпом під'їхав до наших окопів, може на яких сто метрів і зупинився. З величезним напруженням слідкували ми за кожним рухом ворожих танків, а особливо за тим, що так «бравурово» під'їхав до наших окопів. Сотня ужа була до бою готова, — все було скероване проти ворога, тільки вичікувалося на кращий момент. Ворог так само чомусь не відкривав по нас вогню, а щораз ближче і ближче підступав до нас. Нараз — ворожа піхота стала перебігати до пригорка, що був проти наших становищ і який панував на цьому терені. Заняття ворогом цього пригорка було для нас дуже небезпечне, а тому я наказав відкрити кулеметний вогонь по піхоті. Огонь був дуже дошкульний, бо ворожа піхота стала тікати назад до долини, залишаючи забитих на полю. В цей час танк, що був біля наших окопів і при самій заставі, розірвався і став горіти... Знищила його наша застав, не давши йому зробити ані одного пострілу. Інші зробили по кілька стрілів по наших окопах з гарматок і поспішили від'їхати в укрите місце. Видно було, що ворог не збирається зараз наступати, бо не знає якими силами ми диспонуємо до бою, а може він вирішив наступати вночі, що було б для нас повною катастрофою. Наступила мала перерва бою, з чого я скористав і відступив в район 5-ої сотні, де зайняв нові становища, наліво від неї. 7-ма і 8-ма сотні відступили ще далі — в ліс для перегруповання. Так закінчилося перше бойове хрещення 2-го куреня 30-го полку УД «Галичина».

2-й курінь мав страти величезні. Командир 7-ої сотні, поручник Малецький, вийшов зі строю від тяжкого поранення; командир 8-ої сотні, поручник Макаревич — закатований багнетами; командир 5-ої сотні — невідомо де дівся під час бою. Трьох підстаршин і дванадцять стрільців замордовано багнетами і коло двадцяти осіб ранено. Курінь стратив всі ґранатомети і увесь обоз з частиною людей.

Ворог так само дуже тяжко поплатився за свій невдалий наступ. Не дивлячись на те, що ворог наступав на 2-й курінь силою приблизно одного полку, але свого завдання не виконав,

бо 2-го куреня не розбив, лише покрив поле навколо наших становищ трупами своїх вояків, а найважніше те, що по так завзятих боях — поле залишилося нічиє. Ворог відступив, а ми отримали наказ зараз же відійти на нове становище. Одночасно прибув і командир куреня з ад'ютантом, і о годині 8-й вечора 2-й курінь відмаршерував на друге становище.

Ми часто зміняли свої становища, навіть в один день кілька разів і завжди мали збройні сутички. Такі сутички доводилося нам провадити не тільки з реґулярними частинами совєтської армії, але і з совєтськими партизенами, які оперували в передфронтових лісних теренах для деморалізації німецьких і наших військ.

По залишенні перших, побудованих нами, окопів під Бродами, 2-й курінь завжди мав від полку окремі бойові завдання, під час яких ніколи не мав жодної допомоги від полку. Я залишився тільки один старшина на цілий курінь, і Штаб полку приділив до нашого куріня двох підпоручників: одного до 5-ої, а другого — до 7-ої сотні. Командир куреня, майор Віттенмаєр зовсім не показувався до нас, тільки телефонічно, або на письмі передавав мені накази. Так виглядала справа на той час під Підгірцями. Воярство від перевтоми і голоду та від нічних походів і боїв лежить поміж гробовищами, мов неживе, не звертаючи уваги ні на дощ, ані на гарматний вогонь. Бої в Темному Лісі та інші бої призвачаїли воярство сміло дивитися смерті в очі. Хіба знали добре, для чого пішли до війська і чому опинилися під Підгірцями, та що їх чекає... І тому спали солодким сном, — часами лише мріяли про щасливий вихід з цього мішка, а одночасно і не знали, що готовить для них німецьке командування.

При цій нагоді хочу сказати пару слів про відношення німецьких старшин до наших вояків і старшин.

Німецькі старшини на вищих постах користали з необмежених прав у відношенні до нашого воярства і українських старшин. Часто і густо давалися накази, в наслідок яких непотрібно гинули сотні наших вояків. Для прикладу хоч би взяти бій 2-го куреня в Темному Лісі. Не маючи жодного забезпечення з полку, 2-й курінь кривавився з далеко більшими і краще озброєними ворожими силами. Не даючи жодного відпочинку і поповнення для куреня — кидають його знову до нового і нового бою. Німецькі старшини крутяться без жодної функції при штабах, а в сотнях бракує старшин. За бойову невдачу відповідальність падала на українських старшин. Такий випадок стався з новопризначеним до 5-ої сотні підпоручником М., якому Командир полку загрозив польовим судом, але той суд не відбувся, бо підпоручник М. застрілився сам... Мені рівнож загрозив польовим судом Командир полку підп. Форстер, коли я відмовився виконати його наказ наступу вдень на село Підгірці. Пізніше, коли

я йому подав, що вдень вояки не будуть наступати на добре уміцненого ворога, який має все до своєї диспозиції, а курінь не має ані мінометів, ані артилерії, ані в достатній кількости амуніції до крісів, — він свій наказ відмінив і згодився зі мною, що наступ ліпше перевести вечером. Однак був дуже злий на мене і сказав мені, що моя справа — невиконання наказу — буде передана польовій жандармерії.

Вогонь ворожої артилерії і танків, що розмістилися поміж деревами в садках, та кулемети — не давали нам можливости утриматися на поверхні землі, — так міцно дошкуляли. А наша артилерія мовчала, мов би її і не було. Коли я запитав гарматчика, чому наші гармати мовчать, то він відповів, що камінням стріляти не будемо, бо ґранатам доходить кінець ... І тільки пополудні обізвалися наші гармати, пристрілюючись по різних пунктах. в с. Підгірці. Надзвичайно вдалий був один стріл, просто в дзвіницю церкви, де примістився ворожий кулемет, який не давав нам носа висунути, — але добре дістав, бо більше вже не одзивався ... Стріляння по танках теж було знамените: по кількох стрілах — горять два танки, а решта поспішно втікала з садків. Як підносить на дусі наше вояцтво таке добре і мітке стріляння гармат.

Перед 9-ю годиною вечора наші гармати розпочали влучний вогонь по ворогові, після чого мав наступати наш 2-й курінь. Ворожа артилерія і танки, шукаючи становища наших гармат, підняли таку стрілянину, що я думав — земля трісне ... Надходила 9-та година; покриваючись димною заслоною городи с. Підгірців, сотні скорими перебіжками дістаються під саме село Підгірці і на сиґнал ракети — переходять з криком «Слава» в рукопашний бій. Борог не сподівався такого завзятого і ґвалтовного наступу, почав в безладді утікати з Підгірців, залишаючи масу забитих, багато зброї і амуніції. 6-та сотня забрала до полону 17 бійців і 2-ох лейтенантів совєтських, а при церкві знищила два танки.

Бойове завдання 2-й курінь виконав як слід: свої страти в людях були мінімальні — 3-ох забитих і 11 ранених. Ворог кілька разів, аж допізна, переходив в контрнаступ, під прикриттям великої кількости танків.

О годині 1-й ночі ворог проривається в різних пунктах нашої лінії коло с. Підгірців і дістається навіть до головної застави при церкві. Стрілянина і вибухи ручних ґранат підняли на ноги всі резервові частини на ноги. Ніч була дуже темна, одяг маскований і подібний до большевицького, тому трудно було розрізнити ворога від своїх.

Коли я біг за одним підстаршиною до головної застави при церкві, мене хтось схватив за горло, а далі — за скоростріл і закричав не своїм голосом: «Отдавай пулемет, ілі смерть тебе». Я був цілковито заскочений несподіваним нападом, — пістоля

не міг дістати з кобура, бо в руці був скоростріл, а тут треба було ще відбиватися від нападу. Скоростріл при шарпанні стріляв у всі боки, а його не міг зачепити. Як довго продовжувалася б наша тяганина, трудно сказати, але, на щастя, підскочив на допомогу мені підстаршина: він так «від серця» приложив йому прикладом по голові, що той осунувся помалу на землю і попрощався навіки зі своїм життям і моїм скорострілом... Після цього я з сотнею відступив на край с. Підгірців, займаючи вигідні становища, на яких протримався до рана.

На світанку знову вибили ворога з Підгайців при допомозі кулеметної сотні 1-го куреня нашого полку. Кулеметна сотня наступала зі східньо-полудневої сторони Підгірців і з'єдналася з нами при церкві.

Командир кулеметної сотні 1-го куреня, поручник Постоловський, в надзвичайно доброму настрою привітався зі мною і почав жартувати:

— От, якби я не прийшов з допомогою до тебе, то та комуністична сволота добре застукала б тебе із сотнею...

В короткій розмові ми багато дечого собі пригадали — і про школу старшинську в Лішанах, і про Саґан та Нойгамер, а також і про теперішню ситуацію. Говорив він якось нервово і в поспіху; нараз — міцно стиснув мені руку, і, прощаючись промовив:

— Чуєш, що там проклятуща, комуністична сволота робить. Знову натискає і я зараз мушу спішити на те місце...

І дійсно кулемети міцно перекликалися з двох сторін. Поручник Постоловський скорим кроком, не укриваючись від ворожого обстрілу, поспішав до кулеметів своєї сотні. Але не судилося йому, бідному, ще бачити свою сотню. На пів дороги трапила його ворожа куля в серце. Стрілець, що був з ним, прибіг до мене і зголосився, що його сотник є забитий — «он там лежить»... Я поспішив на те місце і, дійсно, він лежав з розкинутими руками — неустрашимий старшина, Стара Ґвардія Визвольних Збройних Змагань — поручник Постоловський... Очі відкриті, заплили сльозами, а кров і далі сочилася з рани... Довголітньому борцеві за Україну віддали останню товариську пошану — під гуки стрілів своїх і ворожих, накрили замість китайки — чорною українською землею...

Це був останній день наш в Підгірцях: ворог з незрівняно більшою силою піхоти і танків примусив нас Підгірці залишити і відступити аж під ліс, на старе становище, на цвинтарі. Останнього дня можна було бачити з Підгірців, без далековида, по широко розкинутій долині на північний схід від Підгірців на яких 5 кілометрів сильне скупчення ворожих військ, а особливо — панцерних. Одна колона до яких 500 танків стояла табором, а друга до 50 танків посувалася долиною на захід. Ворог панував цілковито в повітрі і на землі, і сміло робить перегру-

повання вдень, знаючи добре, що ми не маємо не тільки літунства і танків, а навіть гармат і амуніції для своєї власної оборони... Ворог знав, що ми маємо лише незламного духа, якого жодна зброя зламати не зможе, і тому, маючи всі можливости знищити нас, однак дуже обережно наступав. Видно було, що ворог готовиться до нової і рішучої офензиви, бо щораз ближче підводить свої панцерні сили, оточивши наш полк в лісі.

Тільки однією дорогою можна було вирватися нам з цього мішка: це — глуха, запущена дорога, через ліс, на полудне, до головного окруження. Про це уже знали в полку як старшини, так і вояцтво, і всі постановили краще згинути з честю, ніж скапітулювати...

Ворог перейшов у наступ на 30-й полк, оточивши танками та піхотою з трьох сторін. Постало правдиве пекло, чути було то в однім, то в другім напрямку лісу: «Слава» і тяжкі вибухи ворожих танків. Посвята вояцтва для Батьківщини переборола всі ворожі зусилля. Перемога була за нами: ворог відступив, залишаючи кількадцять знищених танків і багато забитих бійців. Але ми так само до нового подібного спротиву не були здібні. Ми мали також величезні страти в людях; деякі наші ранені, що не могли власними силами відступати, відбирали самі собі життя, аби живцем не дістатися ворогові... І ось, користаючи з нагоди, що ворог наступ припинив і що до нас прибув на допомогу один панцер «Тиґрис», командир полку дає наказ негайно відступати. Обози з раненими й амуніцією вирушили під охороною 1-го куреня, а панцер «Тиґрис» і 2-й курінь, — для прикриття боків і тилу. 30-й полк залишив с. Підгірці з його лісом та чимало забитих наших борців і помандрував вищезгаданою глухою дорогою. Цілу ніч маршерували ми, щоб якнайдалі відступити від ворога, який наразі нас не переслідував.

На світанку полк затримався в одній лісовій долині на відпочинок; долина ця захищала нас від ворожого літунства, що стежило за лісовими дорогами і часто обсипало ґранатами. Командир полку дав наказ для 2-го куреня зайняти й обсадити висоту, що панувала над цим тереном, і негайно зайняти оборонну лінію. Тут можна було сподіватися ворога на кожному кроці, бо ми уже дісталися дуже близько до головного тракту доріг — Підгірців, Сасов і Золочів, по яких проходили сильні з'єднання ворожих військ, що замкнули в кільце німецькі дивізії і нашу дивізію. Окруження це отримало назву — «окруження під Бродами». Тоді сотні, хоч і не мали змоги навіть рушитися з місця від голоду і втоми, з великою обережністю помалу посувалися на гору. Кожна сотня уже наперед мала свій визначений район і до нього посувалися в розгорнутому ладу. Коли ми вже дісталися на саму гору, ворог несподівано обсипав нас частим огнем з ґранатометів. Одно стрільно упало тут же при мені, і повітрям

від розриву ударило мене об дерево так, що я стратив притомність. Від болю в плечах я опритомнів і зауважив, як вояки сердечно і спішно поралися при моїй рані в плечах і обв'язували її. В цю хвилю розривається нова серія ґранат і двох стрільців падає забитими, а одного ранило в голову. Мене ж поранило знову в ліву ногу, вище коліна, а на правій нозі розпороло черевик, не ранячи ноги. Охопила мене злість, бо сам мусів бандажувати свої рани, не маючи на це сил . . . Нікого при мені не залишилося, всі пішли в бій. Не було кому і сотню передати, — цілий 2-й курінь залишився без старшин, навіть і командира 2-го куреня, майора Веттенмаєра, ранило в шию шрапнелем, і то дуже сильно, так що він разом зі мною виїхав лісною танкеткою до Почапів, де правдоподібно мав бути пункт. Ворог, видно, сподівався нашого приходу на ту гору, а тому і зробив на нас засідку, але наші неустрашимі сотенні лави, не чекаючи на команду, самі одразу переходять у бій і гонять ворога від наших становищ. Далеко чути було по лісі невмируще «Слава», з яким я і покинув ту гору. Цей день, 19-го липня 1944 року, надовго залишиться мені в пам'яті.

Лісна танкетка привезла нас до Почапів і тут залишила, а сама знову поспішила до лісу за новими жертвами. Але трудно було повірити, що ми приїхали до Почапів, бо з них нічого не залишилося: хати — розвалені і горять, чути крики і стогін та благання про поміч по тих хатах, — і немає жодної здорової людини, щоб прийшла їм з допомогою. Навколо — дороги завалені машинами, знищеними літунством. Видно було, що деякі машини були Червоного Хреста, наповнені раненими: всі ці ранені надіялися в Червоному Хресті знайти рятунок, а знайшли смерть. Комуністично-совєтське військо не признавало жодного міжнароднього права щодо недоторкальности Червоного Хреста. Совєтське літунство засипало бомбами дороги, запружені возами, машинами, кіньми, роблячи з них одну «м'язґу» . . . Так виглядали Почапи.

Далі нам в Почапах неможна було залишатися, бо вороже літунство кожної хвилини могло надлетіти. Тому з останніми силами посуваємося ближче до фронту. По дорозі, недалеко від Почапів, вправо і вліво від дороги, напотикаємо на знищений обоз, — певно був нашої дивізії, це ми пізнали по недогорівших нових валізах, які були видані нам перед виїздом на фронт. Величезні скрині розбиті — і всюди на полі лежить маса пляшок «Шампана», папірос, цукерків, — але нікому нічого непотрібно...

В дорозі під час руху війська десь мені загубився майор Веттермаєр і мені довелося далі «шкандибати» самому . . . Довго блукав я по полю між раненими і забитими, аж поки дістався до с. Княжево. Перше, що мені впало в око, це наші дивізійні «гав-

биці» в болоті, — тільки люфи видно та частина коней в упряжі, — все це топилося в болоті...

Нарешті дістаюся в саме село Княжево і тут бачу впрост кошмарні речі: щораз заповнюється село різного роду зброї військом, кожний з вояків — якийсь несамовитий: одні зривають всі відзнаки і нараменники, кидають військові книжки («Золдбухи») в малий рівчак, який уже був загачений ними, і стараються прийняти образ «невинних» і віддатися до полону ворогові своєму... Це була німецька піхота і панцерні частини. Інші з зброєю в руках об'єднувалися і готові були кинутися ще раз на прорив, — це були переважно дивізійники і німецькі «СС». Ворог щораз стискав перстень оточення, а вогнем обкладав з усіх боків. Я щораз слаб на силі, сон мене обгортав, — ось-ось, здавалося, згублю панування над собою, думаю: «та все рівно тут уже буде кінець, іншого виходу немає...» Витягнув з кобури пістоля, перевірив чи є в порядку і готовий був лягати «до сну»... Нараз чую, що до мене хтось звертається на українській мові; відкриваю очі, а переді мною стоять мої вояки, що були при обозі другого порядку. Підняли мене на ноги, десь відшукали другі черевики, обули, дали їсти і шампану попити... Де не взявся і наш лікар полковий, зробив докладну перев'язку моїх ран і я ніби наново народився... Лікарь в поспіху сказав мені, що збираємося до прориву, — ґен. Фрайтаґ так ніби говорив. І дійсно, не довго треба було чекати: щось наше військо заметушилося і за село поспішало. Я також, за допомогою лікаря і вояків дістаюся за село. Як тільки можна оком охопити — без команди і строю рушила ця сила війська до прориву, а спереду — кілька генералів і наш командир дивізії Фрайтаґ. В одній руці він тримав пістолю, а в другій шолом і кричав не своїм голосом: «Форт, форт» (вперед, вперед). При боці його поспішала його донька та сестра Червоного Хреста. Я також скоріше «пошкандибав» за ними, бо лікар і вояки, на моє домагання, залишили мене самого, а самі поспішили до прориву...

Довго я чекав — може хтось інший опише прорив під с. Княжево, але, на жаль, ніхто до цього часу цього не робив. Тому я дозволю собі описати цей прорив.

Совєтська армія понесла величезні страти в літунстві, в панцерних частинах і в людях в часі окруженнях німецьких частин під Бродами, і була певна, що всі, хто там знаходиться, достануться до полону. Вона не сподівалася, що німецькі частини і УД «Галичина» під Княжевом рішать прориватися, хоч би то коштувало величезних страт в людях.

І от, 19-го липня 1944 року, в найкритичнішу годину, коли вояки німецькі, переважно Вермахт, зривали свої відзнаки, «петлиці» і нараменники та кидали зброю, збираючись капіту-

лювати перед ворогом, — в другому кінці села, до 10-ти генералів рішилися прорватися, хоч би то коштувало загладою всіх учасників прориву.

О годині приблизно 4-й по обіді стало напливати більше частин до с. Княжево і на команду «В наступ» — всі як один вийшли за село «в прорив». Поле наступу перетинала залізниця, яка мала прокоп до 3-х метрів вглибину, і по ній ходив панцерний потяг та обстрілював цей прокоп з кулеметів і гармат. Далі, на яких 70 метрів проходило шосе — головна дорога: Броди, Підгірці, Сасів, Олекси і Львів і по цьому шосе їздили танки і обстрілювали наступаючі лави. І остання перешкода була на яких сто метрів від шосе: скелистий, стрімчастий уступ гір, зарослий диким ялівцем. По скелистих узгірях ворог добре окопався і здавалося, що тяжко буде його звідти викинути. До цього — з усіх кінців окруження був скерований вогонь всіх родів зброї на місце прориву. Між залізницею і шосе та скелистими горами, по рівному полю ворожі танки їздили просто по вояках, що крилися від вогню. Щось з п'ять танків було знищено «Панцер-Фавстом» — і вони горіли; таким чином інші танки уже близько не підходили. Але й так був страшний вогонь, впрост «Содома і Гомора». Але то не стримало наступу. 5 ґенералів падають забитими, а тисячі трупів нашого вояцтва застилають цей шлях, — поки не дістаємося до ворожих окопів. Під таким «бравуровим» наступом совєтські бійці не витримують в окопах і кидають їх, а частина попадає до полону. Всіх огорнула надзвичайна радість, коли довідалися, що найгрізніша перешкода до прориву дісталася до наших рук. Прорив робився щораз ширший, а спротив ворога щораз слабший і частини в поспіху виходили з того окруження, забираючи з собою ранених. Шлях був вибраний до прориву такий, що неможна було взяти з собою будь-яку машину або танка: все покинули в селі Княжево, а бралося лише те, що можна було взяти на себе.

Я помалу посувався наперед сам, з трудом перебирався по трупах вояків на залізниці, а пізніше часто припадав на землю від запорового ворожого вогню, поки не дістався через шосе. До лісу залишилося яких сто метрів, але я так ослаб на силі, що кожний крок рахувався мені за кілометр, потом заливало очі, в роті пересихало... Коло мене пробігали і падали, і знову вставали та далі бігли, а я, як спутаний, стояв на місці і не міг рушитися наперед. Я уже далі не падав на землю, боявся, що не встану, а все помалу посувався до скелястих гір.

Під обривом гір я не міг утримати рівноваги і повалився на землю. Я чув, як моє серце страшно билося; здавлося, що зараз трісне... Стараюся все це перебороти, прикладаю всі зусилля піднятися на ноги і далі вгору мандрувати за своїми. Я

вже був при вузькій стежці, по якій пробігали вояки до гори, між заростями ялівця, — кожний тут старався укритися від ворожого обстрілу, а я чекав черги: може хтось допоможе мені вилізти на гору . Хвилини здавалися годинами для мене, а ніхто навіть не звертав уваги на мене. Я починаю сам на руках і ногах лізти до гори, але рани починають страшно боліти і я прошу про поміч тих, що хвилево зупинилися коло мене. І от — що за радість: якісь два вояки обв'язують мене шнуром в поясі і кажуть, щоб я помалу йшов за ними, а вони будуть тягнути мене за собою. На самій горі вони звільнили мене від шнурів і побажали найкращої дороги, а самі вернулися назад, — з мови було видно, що вони були українці.

Коли я вже був на самій горі, то мимоволі зупинився і став оглядати пройдений мною шлях. Трудно мені все докладно подати, що я міг на свої очі бачити з такої висоти перед собою на полю кривавого побойовиська: с. Княжево і простір від с. Княжева до берегів гір, де я стояв . . . Поле було застлане людськими трупами, — с. Княжево навколо і всередині завалене різного роду машинами, гарматами, танками; вози і коні — покидані на полю; коні ходять по полю з великими ранами: то бік вирваний, то цілковито без одної ноги, а деякі ще кидалися на ноги стати, але ноги були поламані. Село Княжево горіло в кількох місцях, а гасити не було кому, бо гарматна стрілянина не припинялася по відступаючих наших частинах, а одночасно і по селу. Я стояв і думав над поляглими цими героями, — що кому не судилося тут умерти, щасливо вийшов з цього пекла. До них належав і я. По схилій дорозі між деревами, я пішов за другими до другого лісу, де була зроблена перевірка старшин і козаків, німців і українців, та сформовані нові бойові групи до боротьби проти советських партизан. Так ми проривалися, ніч і день, аж поки дісталися до першої німецької оборонної лінії. І тут мене негайно скерували до лазарету.

На цьому і кінчаю свої спомини, присвячуючи їх полеглим героям.

Гей же, хлопці, січові сини України,
Чому ж розбрилися по лісі в запіллі,
Бо час вже надходить до помсти й заплати,
Збирайтеся до сотень, козацтво завзяте.

Аж сонце сховалося від жалю за хмари,
Що кров'ю вже политі стрілецькії лави;
І ніхто не згадає про них навіть в пісні,
Лише матенька плаче десь дома в затишші . . .

Я. Дзябенко
майор Армії УНР.

другий Всеукраїнський Військовий З'їзд 18–23. 7. 1917 р.

(Докінчення з минулого числа)

Делегатський З'їз й гості з ентузіязмом і безперервними оплесками зустріли появу на підвищенні проф. М. Грушевського, який в імени Української Центральної Ради перший виступив з привітанням. В своїй промові проф. Грушевський привітав Делегатський З'їзд, та побажав успіху й ділової праці й закликав делегатів З'їзду до спокою і розважних кроків у постановах З'їзду. Згадав також і про те, що Центральна Рада завжди є в найтіснішому контакті з Українським Військовим Комітетом і свою працю й тактику щодо тимчасового московського уряду узгіднює з Комітетом.

Чимало було надіслано привітань у письменній формі від українських інституцій і організацій, що вже тоді постали по цілій Україні, а рівно ж наспіли привітання і від українських частин тодішньої російської армії, як з фронту, так і з запілля. Від Місцевої Думи м. Києва офіційного привітання не було надіслано, але поодинокі члени Думи (звичайно українці) виступали з привітанням усно. Характеристично, що ані від Совєту Робітничих та Військових Депутатів, ані від Місцевої Залоги м. Києва привітання на З'їзд надіслано не було.

Звіт про працю Українського Військового Комітету робив С. Петлюра, як Голова Комітету. В своїй промові він висловився, що члени Комітету були цілком свідомі того, що доведеться зустріти й натрапити у своїй праці на всякі несподіванки та перешкоди з боку московського тимчасового уряду, але не приходило надумку, що московський уряд безсоромно відкине на бік демократичні принципи і толерантність і піде аж так далеко, що заборонить і скликання Українського З'їзду. Під час звітування С. Петлюри Делегати З'їзду ввесь час переривали його промову бурхливими оплесками, а на останні слова його промови — з місць посипались вигуки: «Ганьба Временному Правительству!», або «Без автономії і на фронт не поїдемо!»*)

Звертався такіж С. Петлюра до Делегатів З'їзду, щоб вони затвердили постанови Першого Всеукраїнського Військового З'їзду, а рівно ж і Організаційний Статут для Українського Військового Ко-

---

*) Слово «автономія» тоді не робило в українських масах великої різниці зі словом «самостійність», а ходило лише про те, щоб московський уряд не робив перешкод до впорядкування життя в Україні по своїй вподобі.

мітету, який мав бути зачитаний після прийняття і схвалення його Статутовою Комісією.

В доповнення до звідомлення про працю Українського Військового Комітету, а зглядно про поїздку української делегації до тимчасовогі московського уряду в Петрограді, робив звітування В. Винниченко. Хоч поїздка його, як голови згаданої делегації, і не увінчалася успіхом, але, як тільки він появився на трибуні, то переповнена заля зустріла його теж бурхливими оплесками, які повторювалися і під час його промови.

Уже з перших днів перебування нашої делегації в Петрограді можна було сподіватись, що нічого позитивного вона не привезе до Києва з Петрограду. Майже цілий тиждень потрачено було лише на те, щоб нарешті Тимчасовий Уряд зміг прийняти українську делегацію, хоч відповідні кроки для цього були пророблені заздалегідь.

Делегація наша пробула в Петрограді більше двох тижнів, і зі всіх тих візит по окремим міністерствам і розмов з окремими міністрами тимчасового московського уряду, можна було зробити такий висновок, що всі вони (мабуть крім Керенського) ніби «розуміли» домагання української делегації, але, як соціяльне, так і національне питання може бути розв'язане лише Всеросійськими Установчими Зборами, до часу скликання яких потрібно почекати, зараз уся увага мусить бути звернена на фронт і «победу над нашим общим врагом» і т. д....

У звітуванні сноєму В. Винниченко з обуренням підкреслював ті моменти, що нашій делегації довелося довго чекати, поки нарешті було її прийнято московським урядом у Петрограді. Далі подав коротко про всі розмови з окремими міністрами, та згадав і про те, що вони делегацію посилали, як кажуть, «від Анни до Кайафи» — себто від одного міністерства до другого. Але все це були порожні розмови. Все зводилось до того, що національне питання буде розв'язане Установчими Всеросійськими Зборами.

В кінці доповнив своє звітування В. Винниченко тим, що наші військовики на прощання в Петрограді таки дуже гостро і ясно говорили, але все рівно це нічого не помогло.*)

З'їзд відбувався в атмосфері діловитости, великого патріотичного піднесення, розважности й будування плянів праці на майбутнє. Спокійна була постава делегатів на З'їзді, а з тим і цілого укра-

---

*) Тут потрібно було б згадати того, що так гостро говорив у міністерствах тимчасового уряду в Петрограді — це був осаул М. Полоз. Він в одному з міністерств бив кулаками по столі й говорив, що «український народ сьогодні домагається від вас мінімального, приймаючи під увагу військовий час, але ви і в цьому категорично відмовляєте. Та прийде час, коли ми вас і питати не будемо, а самі візьмемо те, що нам належиться»... і т. д.

їнського громадянства в нашому столичному місті Києві. Рівно ж спокійне та витривале було реагування української преси на всі події, що відбувалися тоді в Києві. А все це просто бісило російську пресу в Києві. Але як вона не іритувала, та як не силкувалась чим-будь спровокувати українців взагалі, — всі ті намагання були даремні. Делегатський З'їзд за ввесь час засідань (протягом майже цілого тижня) відбувався спокійно, а на Володимирській вулиці, перед будинком, де відбувався З'їзд, несли посилену варту козаки Богданівського полку, які ходили спокійно навколо будинку оперного театру, а це, мабуть, ще більше дратувало московську пресу.

Найбільше було витрачено часу й енергії на З'їзді в дискусіях по звітуванні голови делегації В. Винниченка про поїздку української делегації до московського уряду в Петрограді. Рівно ж багато часу забрали інформації делегатів З'їзду з фронту й запілля, а також справи, які в'язалися з забороною З'їзду. Натомість опрацьовані комісією резолюції З'їзду були прийняті майже без дискусій з невеликими поправками.

Зважаючи на те, що до розпорядимости моєї не було жодних матеріялів з того часу, то не так легко відновити в пам'яті й все те, що відбувалося вже десятки років тому. Але сподіваюсь, що порядок денний, як і постанови Другого Всеукраїнського З'їзду, які тут подаю, не будуть далеко відбігати від оригіналів постанов.

1) Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд без дискусій затверджує постанови Першого Всеукраїнського Військового З'їзду та одноразово доручає Генеральному Військовому Комітетові опрацювати докладніший плян переведення українізації війська у організацію Вільного Козацтва.

2) Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд висловлює повне довір'я, та найактивнішу підтримку Українській Центральній Раді в усіх її заходах і праці та закликає весь організований український народ одностайно й непохитно виконувати всі її розпорядження.

3) Приймаючи на увагу, що Українська Центральна Рада робить велике державне діло, З'їзд вимагає, щоб Українській Центральній Раді були з Державної Скарбниці асигновані кошти.

4) Підтримуючи постанови Першого Всеукраїнського Військового З'їзду, Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд постановляє вимагати від тимчасового московського уряду, щоб обсадження амінистрації в Україні було переведено за національним принципом, пропорційно до всіх народів, що тепер проживають в Україні.

5) Тимчасовий московський уряд у своїх поступовання не розуміє національних відносин на Україні, тому й не доцінює належно великої стихійної сили української демократії, що пробудилася у революції.

Таким нерозумінням й опором домаганням української демократії тимчасовий український уряд загострює національні конфлікти

на Україні, робить перешкоди великій організації праці українського народу і цим породжує анархію всіх національностей в Україні.

6) Якщо тимчасовий московський уряд дорожить здобутками революції взагалі, а зокрема спокоєм народніх мас на Україні, то першим кроком для цього є одміна постанов уряду в справі домагань, які були предложені Українською Центральною Радою та негайнае їх визнання.

7) Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд одноголосно затверджує Український Військовий Генеральний Комітет, як першу й найвищу установу для всіх українських збройних сил.

8) З'їзд установляє обов'язок українських вояків та військових організацій слухати наказів і розпоряджені Українського Військового Генерального Комітету.

9) Приймаючи на увагу, що Південно-Західній фронт проходить по території України, Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд постановляє:

а) домагатись від тимчасового московського уряду про цілковиту українізацію цього фронту та поповнення його надалі лише українськими вояками;

б) у тилових частинах повести якнайширшу українізацію, а всіх мобілізованих українців, після їх вишколення, надсилати тільки на Південно-Західній фронт.

10) З'«зд своєю постановою затверджує Статут Українського Військового Генерального Комітету з правом доповнення складу членів Комітету.

11) Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд виносить постанову про скликання Третього Всеукраїнського Військового З'їзду й доручає здійснити це Українському Військовому Генеральному Комітетові.

Після затвердження З'їздом Статуту Українського Військового Генерального Комітету, для доповнення його складу було обрано наступних членів: генерала Кондратовича, полковника Жуківського, полковників: Сливінського, Матяшевича; сотників: Білецького, Левицького, Глібовського; поручників: Кедровського, Скрипчинського та стрільця Колоса. Рівночасно на Делегатському З'їзді було обрано Тимчасову Всеукраїнську Раду Військових Депутатів (так її назвали) в кількости 130 членів, яка ввійшла, як фракція військовиків, до Української Центральної Ради, а одноразово була ця Рада Військових Депутатів, як допомоговий апарат для Українського Військового Комітету. Члени Всеукраїнської Військової Ради несли (в випадкові потреби) зв'язкову службу поміж Комітетом та украіськими українізованими частинами на фронті і в запіллі. На чолі Військової Ради була постійна Президія, до якої входили такі осо-

би: стр. Гермайзе, підстарш. Войтенко, стріл. Березняк, пор. Куцяк, пор. Панченко і хор. Врублевський та Паливода.

З'їзд надіслав телеграми: Головнокомандуючому ген. Алексєєву, Командуючому Південно-Західнім фронтом ген. Брусілову та Начальнику Штаба Київської Військової Округи ген. Оболешеву. Такі телеграми надіслав З'їзд з таких міркувань: при ставці Головнокомандуючого ген. Алексєєва був ще перед Першим Всеукраїнським Військовим З'їздом наш полковник (пізніше генерал) В. Павленко, який на Першому З'їзді подавав інформації, що ген. Алексєєв відстоює принцип національних частин, та навіть і цілих армій, бо вони є більше боєздатні. Ген. Брусілов теж не був так уже вороже наставлений до українізації частин тодішньої російської армії, навіть затвердив існування сформованого Богданівського полку і не був проти формування за національним принципом і далі українських частин у запіллі. Що ж до генерала Оболешева, то надіслана була йому телеграма більше з чемности, бо між Оберучевим, як Командуючим Київською Округою, і Оболошевим, як Начальником Штаба згаданої Округи, існували оіби великі розбіжности щодо українського питання в Києві, а через те й була надіслана йому телеграма. Треба ще сказати, що Оболешев був ніби радикального напрямку, а Оберучев лише прикривався демократизмом, а в дійсності був реакціонером.

По вичерпанні порядку денного Президія З'їзду вперше відчитала Перший Універсал Української Центральної Ради, що проголошував автономію України. Коли серед урочистої тиші пролунали перші слова Української Державности: «Народе Український! Народе селян, робітників, трудящого люду!» — ввесь З'їзд піднявся та по відчитанні Універсалу всі присутні на залі, серед небувалої радости та ентузіязму, відспівали навколюшки «Заповіт». У Президії З'їзду десь узявся старий вже, майже дідусь, кобзар Кравченко з бандурою, який в коротких словах вітав Військовий З'їзд такими словами: «Таки дочекався український нарід своєї волі, а я думав, що вже й не дочекаюсь тієї свободи». І заграв на бандурі та заспівав (здається) думи на слова Шевченка.*)

Це був тоді найвищий порив до чину й боротьби українського народу за визволення. Це була величава демонстрація українського

---

*) Кобзар Кравченко за російських часів, іще далеко до революції, був зв'язковим поміж українськими громадами: Київською, Харківською, Полтавською та ін., а постійним його осідком був Січислав (Катеринослав). Катеринослав був його сталим осідком, бо там за старих часів чимало було свідомих українців. За відомостями від українців з нової еміграції, цього старого Кобзаря Кравченка большевики замордували в тюрмі на Холодній Горі в Харкові — вже зовсім сліпого.

національного руху при дуже піднесеному настрою ворожости до московського тимчасового уряду в Петрограді.

В цей час показався на трибуні для промови С. Петлюра. Переповнена заля зустріла його ще більшими оваціями ніж при відкритті З'їзду. Заля просто шаліла від безпорервного «Слава!», тупотіння ногами й рясних оплесків так довго, що Петлюра змушений був чекати з прмовою, поки делегати З'їзду заспокоються. Так само робили йому овації під час промови та супродили його безконечними оваціями по скінченні промови.

В своїй короткій промові С. Петлюра дякував делегатам З'їзду за їхню витривалість на З'їзді і рівно ж дякував гостям за участь на з'їзді українських вояків. Далі він говорив:

> »Тепер уже Делегати З'їзду повернуться до своїх частин не як «дезертири», а таки, як справжні українські вояки, на яких Українська Центральна Рада й Ураїнський Військовий Комітет покладають великі надії як на тих, що завжди будуть боронити Велику Ідею Українську й боротися за кращу долю, боротися за долю поневоленого українського народу. Час не зовсім ясний. Коли делегати повернуться до своїх частин на фронті чи в запіллі, то мусять переказати своїм колегам по зброї все, що тут чули й бачили на власні очі протягом З'їзду, щоб і вони були поінформовані. Завжди щоб тримали якнайтісніший зв'язок з Києвом, бо від цього буде багато залежати для спільної справи».

Коли С. Петлюра закінчив свою промову, Делегати З'їзду і всі приявні в залі сильно й дуже довго його оплескували. Делегати З'їзду після промов С. Петлюри й цілої його праці на З'їзді, душею й промотором та керівником якого був С. Петлюра, ще більше пізнали й відчули в його особі не лише Провідника, але одноразово й сміливого та одважного воїна, який не побоявся скликати З'їзд всупереч забороні його московським урядом, та який в критичну хвилину зможе сам взяти рушницю в руки і в передніх лавах повести українські збройні сили в бій за визволення українського народу з-під московської неволі.

Після останньої промови С. Петлюри, Президія З'їзду оголосила, щоб Делегати З'їзду не роз'їджалися до другого дня, бо на другий день мало бути урочисте проголошення на Софієвській площі Першого Універсалу Української Центральної Ради, який щойно був відчитаний на З'їзді. На цьому й було замкнення Другого Всеукраїнського Військового З'їзду...

На другий день, 23 червня 1917 року на Софієвській площі, перед пам'ятником Богдана Хмельницького, після відправлення молебня, був дуже урочисто проголошений Перший Універсал Української Центральної Ради. Ціла Софієвська площа була виповнена по бе-

реги народом, і то не лише українцями, але й іншими національностями. Це, історичне для українського народу свято, було, як вислід рішень Другого Всеукраїнського Військового З'їзду, що спонукали Українську Центральну Раду видати Перший Універсал до Українського Народу. В Універсалі цьому говорилося:

> «...Тимчасове російське правительство відкинуло всі наші домагання, відштовхнуло протягнуту руку українського народу. Правительство не в стані створити для нас правопорядок... Від нині ми самі будемо творити наше життя... Хай буде Україна вільна!»

Другий Всеукраїнський Військовий З'їзд, з репрезентацією 1.750.000 вояків українського походження, став підпорою для Української Центральної Ради в боротьбі за визволення українського народу від його поневолення Москвою.*)

Зважаючи на те, що в році 1917 відбувалися в Києві чисельні конгреси і з'їзди: селянські, робітничі, кооперативні та інші, — військові з'їзди, а особливо Другий, мали дуже велике значення в національному відродженні українського народу. Після відбуття Другого Всаеукраїнського Військового З'їзду заіснувала переломова доба і українська проблема взагалі набрала для тимчасового уряду такої гостроти, що в тому уряді стала із-за цього урядова криза і князь Львов, як голова уряду, подався до демісії — і так звані кадети вже до уряду нового складу не повернулись. Отже відбуття Другого Всеукраїнського Військового З'їзду, всупереч його забороні, мало велике значення і то не лише військового, а й політичного характеру. Сучасному українському поколінню, яке народилося між двома війнами, треба знати, що в році 1917-ім всі свідомі українці, що створили Українську Центральну Раду, без різниці політичних партій чи особистих переконань, СТАВИЛИ СВОЄЮ МЕТОЮ БОРОТЬБУ ЗА ПОВНУ САМОСТІЙНІСТЬ УКРАЇНИ. Що Центральна Рада ніби проволікала з проголошенням самостійности України, то були для цього причини: національна і політична свідомість українських мас потребувала ще великої й організованої підготовчої праці. В довід того потрібно згадати про те, що потрібно було професорові М. Грушевському видати таку брошуру: «Що таке українці

---

*) Після проголошення Першого Українського Універсалу на З'їзді, — в місті, того ж таки дня, почались ширитись чутки: «Малоросія» хочет спешно отделиться от России, а всех русских вывезут із Малороссіи; забывают они о фронте і нашем общем враге»... і д. т.

Як звичайно, в передових лавах цієї ворожої кампанії стояли тіж російські органи: «Кіевлянин» та «Кіевская Мысль».

й чого вони хочуть», Тому то Українська Центральна Рада організовувала цілий ряд мітингів, конгресів — місцевих і всеукраїнських. Такі конгреси, як українські національні військові з'їзди, селянські, робітничі — завдяки, мабуть, довголітній праці українських революціонерів, стали на шлях визвольної боротьби українського народу. І лише після такої підготовчої праці вже можна було б виступати з одвертим і категоричним гаслом самостійности України. Бо й без такої відвертости тимчасовий московський уряд підозрівав Українську Центральну Раду в «сепаратизві» і коли б Центральна передчасно, не маючи опертя на свідомі національні кадри, прогосила самостійність, то московському урядові не тяжко було б ліквідувати як Українську Центральну Раду, так і всі українські інституції, що постали їх заходами. А це й були ті головні причини ніби «якогось проволікання» з боку Української Центральної Ради щодо проголошення самостійности УКРАЇНИ, т атактики «якоїсь толерантности» до тимчасового московського уряду в Петрограді...

Не будемо тут зупинятись і перелічувати всіх тих страхіть і мільйонів невинних жертв українського народу, що принесли на своїх багнетах в Україну червона сарана з півночі після т. зв. жовтневої революції в тодішній Росії, бо про це все українському громадянству відомо. Але необхідно згадати лише про те, що з приходом большевиків до влади в Петрограді, сталася повна анархія та повний хаос і розвал фронту — і розагітована большевицькою пропагандою солдатська сіра маса (сірі російські «шинелі») кинула фронт і лавиною поспішала додому «ділити землю». Поспішали додому «землю ділити» й українські вояки українізованих частин на фронті та й «забули» не лише про Українську Центральну Раду, як Найвищий і Законний Начальний Орган, а й про те, що потрібно було її збройно боронити. А «забули» вони й те, що на тій дідіввській і прадідідівській чорній землі українській, лінивий і лукавий північний наш сусід-москаль, так глибоко вкорінився через цілі століття свого панування на ній, що потрібно було раніш багнетом відвоювати її від нього, закріпитись на ній, — і лише потім впорядковувати й свої соціяльні справи, та й то не по рецепту й програмі «старшого брата»-москаля, а «після своєї вподоби», як висловився проф. М. Грушевський, відчиняючи Перший Всеукраїнський Військовий З'їзд у місяці травні 1917 року в Києві. Боронючи Українську Центральну Раду від большевицької навали на Україні після жовтневої революції в тодішній Росії, цим самим боронили б і ту свою рідну землю українську, на якій мріяли переводити парцеляцію. На нещастя та трагедію українського народу так не сталося, а це й привело до трагічних Крут, Лицарських Зимових Походів, Базару, та не було б, може, і пізніших Бродів, бо мали б ми свою Незалежну Українську Державу.

Відомості про трагедію в Катині

(Про замордування большевиками полонених старшин і підстаршин та жовнірів польської армії в м. Катинь 1940 року, в якій армії були рівнож і українські старшини та козаки).

Свідчення Алекса Бат-Гусаїма, що був Капрал-підхорунжим 2-го Льотничого Полку Польської Армії, що стаціонував в м. Кракові.

Після розбиття німецькою моторизованою армією польської армії, частини 2-го літунського полку польської армії відступили до Румунії. Але тому, що в частинах відступаючої армії був хаос і не була вияснена ситуація, що буде далі з вояками польської армії, то Алекс Бат-Гусаїм, який відступав зі своєю частиною, повернувся назад до свого Краю, де він жив перед війною. Це було восени 1939 року в жовтні місяці. З ним верталося 7 вояків. Один був із Старого-Олексінця (недалеко Почаєва) на Волині, один з Луцька і т. д.

Коли ми прийшли до м. Збараж, то там уже була советська влада (большевицька) і нас, коли зустрінули советські військові поліцаї (НКВД), то заарештували ще перед самим Збаражем, коли ми входили в це містечко. Ніч ми переночували в Збаражі в тюрмі НКВД, а на другий день ранком нас відправили «траком» (тягаровим автом) до Тернополя, де був збірний табір полонених польської армії. Там було кілька тисяч людей (може п'ять тисяч, а може більше) і кожного дня привозили нових арештованих польських вояків (старшин і жовнірів). В тому таборі не давали нам їсти, ми пили лише воду.

Третього дня вночі нас заладували в потяг (ешальон) і повезли до Підволочиська, а там переладували в новий, другий потяг, що стояв на ст. Волочиськ (з «русского» боку, що мав широку колію). Погрузили нас у вагони («теплушки» — для худоби) і повезли нас під Київ, де був великий табір коло цукроварні. Яка то була місцевість — не знаю, бо не було написано, і ніхто не казав. Там були ми п'ять днів. Тут нам давали їсти часом суп, зварений з головок солених оселедців та трохи чорного хліба.

П'ятого дня вночі заладували транспорт і потягом відправили далі, на північ . . . Їхали ми ночами, а днями потяг наш ставили у відкритому полі, під сильною охороною навколо потягу, щоб не вийшов ніхто. Охорона мала машинові карабіни і гранати та карабіни. Їхали ми чотирі доби. Їхали через білоруські ліси на північ до Смоленська. Перед Смо-

ленськом затримався потяг, стояв цілий день, а вночі привезли нас до лісу — в Катинь. Там серед лісу були якісь ями, вали старовинні і під будинками — під землею — були вибудовані бункери. Ті бункери були поділені на окремі камери, мали вузькі коридори з залізними дверима, а навколо дверей були гумові обручі, так, що коли зачинять двері, то ані повітря, ані вода туди не проходили. Зараз же вночі нас стали вигружати з вагонів. Вигрузку робили так: з кожного вагону брали по два чи три чоловіка і під конвоєм вводили нас у ті камери малими групами. В кожній камері (в одну з них і я попав) було до 70 чи 80 чоловіка, а сама камера була розміром приблизно 12×16 футів. Нас було набито так, що ми стояли притиснувшись один до другого дуже тісно. Ніхто не міг ані сісти, ані повернутися свобідно. Там стояли ми так сім днів і ночей без їжі. Там були зроблені рури і большевики напускали холодної води до камери так, що вода заливала стоячих там людей до шиї. Дехто топився, заслеснувшись водою, а ми один другого піддержували — рятували. Холодна вода дуже вимучувала нас, виснажувала на силах. По дво-трьох годинах большевики випускали воду, бо рура була така, що витягувала ту воду. Ми були в темноті і не знали часу. Але то було кілька разів; у моїй камері було чотири рази. Потім нас стали брати ночами на «следствіє». Наша одежа була мокра, багато з нас не могли стояти на ногах, дехто помер.

На допит НКВД викликало так: кликали, хто має прізвище (фамілію) на букву, скажемо, «Б», чи «Д», щоб вийшов.

З камери часом на ту букву (літеру) вийде чоловіка три чи чотирі большевики вели їх до окремої слідчої кімнати і там по одному брали на допити.

Мене допитували так: ввели мене до кімнати НКВД в підвалі і там було три НКВД-істи в цивільній одежі. Мені сказали сісти на стільчику (на табуретці) і я не мав права рухатися. Передо мною один НКВД-іст сидів на столі, а другий сів за мною ззаду, а третій ходив, маючи руки в кишенях.

Став мене питати той, що сидів переді мною, як моє ім'я, де родився, що робили мої батьки, яка моя професія, якої віри, чи багаті мої родичі і т. д. Я сказав, що я резервовий вояк, призваний до війська по мобілізації, що я віри православної і не є поляк. Той, що допитував мене, став мене лаяти, що я «польский собака» а другий, той, що ходив, кинув перед мене папіросу: «Беломор-канал папіроси» — сказав: «Он хороший человек, он расскажет все». Я не міг рухатися і папіроси не взяв. А той, що допитував, що сидів пе-

реді мною, кинув перед мене на стіл Нагана (револьвера військового) так, що той револьвер був присунутий до мене, і сказав: «Что ему папіроси давать, вот он возьмет Нагана і тебя застрелить». Але я не брав того Нагана. Тоді пізніше той НКВД-іст забрав того Нагана назад до себе. (Потім я подумав, що той Наган і не мав набоїв, але то була провокація НКВД, щоб мене убити зразу). Коли я сказав, що я сільський робітник, то НКВД-іст розпитував мене, коли сіють жито, пшеницю, овес, коли збирають і т. д. — взагалі розпитував про господарство. Я то знав. Так «доходження» було приблизно одну годину. Я не бачив, щоб хто записував мої відповіді, хіба за другою стіною, за другими дверима. Потім відправили мене знов до камери, але вже до другої, до незнайомих мені других вояків польської армії. Таке слідство (доходження) наді мною було перепроваджено чотирі рази і кожне доходження робили інші НКВД-істи, що були також у цивільній одежі. Підчас тих доходжень ще якісь НКВД-істи входили з другої кімнати і дивилися на мене. Під кінець п'ятого разу, після слідства, написав щось НКВД-іст і сказав, щоб я те підписав і щоб я пам'ятав, що коли я даю підпис свій, то щоб ніде і нікому не говорив, що я тут був, бо коли вони довідаються, що я сказав, то я заплачу своєю головою. Те, що я підписав, я не читав і мені не читали. Тільки НКВД-іст сказав мені, що «ти пойдеш на хорошую работу».

Завели мене до зовсім іншої камери і стали давати їсти: зупи і хліба чорного раз вдень. Хліб був печений з дерев'яними опилками (тирса). Так допитували і других, але подробиць ніхто не мав можливости оповісти. По цілих ночах чули ми стріли, коли НКВД-істи розстрілювали наших вояків. Кожне слідство надімною робили вночі. Пізніше, коли скінчилося моє слідство, третього дня посадили мене з другими вояками (17 чоловіка) в товарові вагони, дали двох охоронників з коротенькими ручними машиновими карабінами («фінки') і так зробили цілий ешелон (потяг). Потяг цей був збірний — з лісом, різними нагрузками. Повезли нас до Архангельстка, на півночі (коло Білого моря). Там нас виладували уже вдень і попровадили до табору, де було кілька тисяч різних людей, що були примушені рубати ліс. Були там чехи, мадяри, румини й українці та всякі інші народи, що попали під владу Совєтів. Нас примістили в дерев'яних бараках; щоночі миші лазили по наших головах, — «ледве голову не од'їли... Їсти давали нам більше, але все — солоні оселедці і чорний хліб. Тримали нас окремо від тих робітників, але не вільно було вийти з бараку; табір був огороджений дротом, варта мала сторожевих собак. Могли го-

ворити з другим якимсь невільником, як спіткаємося в лісі і коли конвоїр не зауважує. На цій «хорошій роботі» був я 15 місяців. Здоров'я моє, як і других, пропадало...

Через 15 місяців приїхав я до табору. Польський старшина, поручник Лєщик, від генерала Сікорського (де були воєнно-полонені польської армії), за дозволом совєтської влади запитував, хто хоче вписатися назад до польської армії. Записався я і ще один, що був недалеко мене, а через тиждень забрав нас совєтський лейтенант на залізничну станцію Архангельськ. Там я застав уже групу польських старшин і вояків (7 душ). Нас везли до Лєнінграду (Петроградy), де вже була більша група бувших полонених польської армії — 273 чоловіка. Погрузили нас на пароплав «Адмирал Баторий» і повезли до Англії. Це було восени 1942 року. Приїхали до порту «Савттемптом». Там я перейшов лікарську комісію і після того призначили мене до польської армії у 8-му компанію 2-го Корпусу (Запасового полку). Цілу зиму переходили ми військовий вишкіл, а в березні місяці 1943 року мене було відправлено з маршовим батальйоном до Італії, до армії генерала Андерса і призначено до піхотного полку 2-ї дивізії. Ми пішли в бій проти німців-італійців під горою (Манастирем) МонтеКасіно і дев'ятого дня, як стали ми на позицію (до бою), я був поранений. Був сильний бій, наші не змогли мене й інших забрати, а наступаючі німці забрали мене й інших до полону і відправили до шпиталю — у Веймар. Там був я один місяць, мені зробили операцію і після того переслали мене до концентраційного німецького лагеря Бухенвальд, де я був на тяжких роботах аж до капітуляції Німеччини — до травня 1945 року, аж коли прибула американська армія і нас визволила.

Тоді я переїхав до польського табору в Німеччині (під американською владою) в Авгсбург, в табор «Ді-Пі», де був до приїзду до Америки. Всякими способами в тім таборі так звана Совєтська Комісія намовляла їхати «на родіну», але я, знаючи з гіркого досвіду, що означає та «родіна», тікав від тої «родіни» і Богу дякувати та добрим людям, я приїхав до Америки, де живу як вільна людина.

Мушу додати, що коли мене везли до Катині, тоді були зі мною такі польські старшини: капітан Малькєвіч (він з Пінської фльотилії), полковник Лєвандовський — з Кракова, з 2-го полку літунського; ксьондз з Варшави —прізвища не пам'ятаю, і був князь — («грабя») Юзеф Радзивілл — молодий підхорунжий, сержант, «Спортовий Стрелєц Платовцовий» на самольотах «Р ІІ»-Пі — одинадцять — так звалися самольоти польські. Він був зі мною в тій самій

камері, коли мене ще не брали на слідство. Ще був Командир Зайончковський — Пінської річної фльотилії. Всі вони були зі мною в одній камері, але, коли мене викликали на слідство, то я їх вже не бачив.

Скільки точно в Катині було полонених польських старшин і вояків — докладно не знаю, але ми думали, що їх було кільканадцять тисяч. Катинський ліс на пісковій землі, сосновий малий ліс, дикі порослі.

То — все що було зі мною і з тою групою, що я бачив. Від мого арештування в Збаражі до того часу, коли я побував в Катині і попав до Архангельська на каторжну роботу, пройшло коло шести тижнів. Пам'ятати дні точно не можу, бо ми були невільниками, жили дуже бідно, тяжко, під жорстоким обходженням. Кожний із заключенних заростав бородою, ходив у рваній одежі, виглядав так страшно, що переставав бути подібним до чоловіка. Боже, спаси нас від нещастя попасти під владу комуністичну.

Свідчу: Алекс Бат-Гусаїм.

*) Повище свідчення зробив б. вояк Польської Армії Алекс Бат-Гусаїм в присутности генерала К. Смовського й настоятеля Української Православної Парафії Св. Юрія Переможця в Міннеаполіс (ЗДА) й стверджено останніми підписом і церковною печаткою.

Командарм передає прапора Голові Головної Управи.

Ю. К. Тамарський.

Симон Петлюра у Вадовицях

(Розділ з книги «Шляхлми Відродження»)

Проміння теплого весняного сонця піднесли на дусі знесилених інтернованих українських вояків. Всі надіялись, що загальна політична ситуація зміниться в бік загострення відносин з червоною Москвою (РСФСР) і для розв'язки цих відносин буде покликана сила, а з нею і Українське військо, що боротиметься за звільнення свого Краю.

Надії на якусь зміну збільшилися, коли ще прийшла вістка про скорий приїзд до табору Головного Отамана Військ УНР — Симона Петлюри.

— Батько має приїхати! — переказували один другому козаки й старшини, і в дивізіях розпочалася ретельна підготовка до приїзду Головного Отамана.

Старшини, до генералів включно, з особливою увагою та пильністю переводили підготовку та огляд підлеглих їм частин. Козаки знали, що Головний Отаман обов'язково загляне і до бараків, а тому всіляко намагалися бодай зразковою чистотою прикрасити свої злиденні життьові умови.

Страшно змарнілий і худий молодший старшина Юрко, відбуваючи варту по полку, похожав у проході між нарами. Козаки мали вільну від військових навчань годину і, як школярі під час перерви, гомоніли на всі голоси. Цей галас ніби не перешкоджав групі кулеметчиків, які згуртувалися на нарах коло свого хорунжого — Бориса Кореніва. З настирливістю і терпеливістю диктував Коренів і виправляв рукописи своїх дорослих учнів. Уперте дряпання олівцями по паперу було разючим контрастом у побуті кулеметчиків, коли пригадаєш їх серед галасу смерти на знаменитих тачанках, що вихром літали назустріч ворогові.

До Юрка наближувався з цигаркою в зубах замріяний юнак Чернявський. Його щоразу обступали козаки, як бджоли мед, і не дивно, бо скручена з якогось зілля цигарка розповсюджувала невимовний сморід, але цей сморід був для курців надзвичайно приємним.

— Дивний цей Борис, — заговорив Чернявський і, ще раз глибоко затягнувшись, передав докурити цигарку Юркові, — він уперто навчає голодних козаків письменности.

— Письменність Коренів вважає за зброю не меншу, ніж кулемет, — відповів Юрко, так само з приємністю затягуючись димом з цигарки Чернявського, — і дійсно, воро-

га можна зрізати іноді швидше написаними словами, ніж кулею.

Вста-ати!! — раптом залунав голос дневального.

В дверях бараку несподівано з'явився генерал-хорунжий Іван Омелянович-Павленко.

Стр-р-рунко! — на всю силу легенів скомандував Юрко і, як вартовий по полку, поспішив з рапортом: «Пане Генерале, під час моєї варти по Першому кінному імени Максима Залізняка полку, випадків ніяких не трапилось!»

Прийнявши рапорт, генерал Омелянович-Павленко пройшов до середини виструнченого перед ним полку і привітався:

— Слава Залізнякам!

— Слава Україні, Слава! — як один відповіли козаки на привітання.

Генерал почав оглядати козаків. Одяг на них був полатаний, чоботи хоч старі і подерті, алеж почищені, бороди і голови добре поголені. Всі козаки в Окремій Кімнаті Дивізії мали на головах знамениті козацькі чуби — «оселедці», як старі традиції доби Козаччини.

Задоволений оглядом, генерал Омелянович-Павленко перейшов до Другого Запорізького полку, що містився в тому ж бараці.

— Слава Запорожцям! — було чути вітання генерала.

— Слава Україні, Слава! — аж дзвеніли вікна від відповіді запорожців . . .

В день приїзду Головного Отамана, рано вранці, до полків поспішали полковники, сотники, поручники, хорунжі, які мешкали в старшинському бараці. Полки виводилися на таборову площу, де шикувалися і вже дивізіями переходили за дроти до великої асфальтової площі, перетятої залізничними коліями.

Виходила з табору до загального місця збору і знаменито вишколена молодь Спільної Юнацької Школи. Струнко, як один чоловік, переходили колишні середньошкільники та студенти, а тепер майбутні молоді старшини піхоти, кінноти та артилерії. За ними йшла Запорізька Дивізія, а з нею й легендарний кінний полк Чорних. Герой Визвольних змагань, не знаючий страху полковник Петро Д'яченко, поранений у ногу, шкутильгав на чолі свого знаменитого і пам'ятного большевиками полку.

Полкові й дивізійні прапори блакиттю та золотом світилися на сонці. Багато з них були прострілені кулями та подерті разривами ворожих гарматнів. Старшини, відповідно вишикувані перед своїми частинами, виблискували відзнаками та шитими золотом тризубами на рукавах. Добірні по кольору башлики, ніби згорнуті крила, звисали з плечей.

Панувала виняткова тиша.

Стр-р-рунк-о! Панове Старшини! — прорізала тишу команда і всі завмерли в напруженому очікуванні.

Десь далеко заграла оркестра.

Ніби хвиля морського прибою прокотилося в повітрі гучне українське «Слава!» Це вітало військо свого Головного Отамана і Національного Героя — СИМОНА ПЕТЛЮРУ.

Слава-а-а! Слава-а-а! — все ближче і голосніше котилося палке вітання.

— Батько йде! Батько йде! — тішучись як діти, попереджали козаків сивоголові старшини і голосне безперервне «Слава!» залунало з новою ще більшою силою.

В цивільному одягу, у супроводі військового міністра генерала Петріва та численних вищих старшин, обходив вишикувані дивізії Головний Отаман.

Боєві прапори схилялися перед ним і ніби просили вести за собою знову визволяти рідні землі, рідний Край.

— Веди нас, Батьку! Веди нас в бій з проклятим ворогом! — не витримували перемучені в таборах козаки, — але їх благання заглушувалися гучним «Слава!», яке щоразу перекочувалося міцними хвилями серед старшин і козаків, щасливих бачити свого Головного Отамана . . .

Ще будучи Вільним Козаком, Юрко бачив Симона Петлюру в Києві. Бачив його і на портретах в таборі. Але ж на цих портретах Симон Петлюра виглядав молодо, а в дійсности, — ось він обходить Окрему Кінну Дивізію: невеликого росту, з грубою палкою в лівій руці, з посрібленою сивим волоссям головою та такими знайомими і близькими рисами обличчя, на яких були відбиті переживання відповідальности і за долю інтернованого українського війська.

Юрко був переконаний, що тільки зброя може вибороти і захистити право української нації на свій розвиток і державну незалежність. Симон Петлюра на цей шлях вказав і по цьому шляху весь час ішов, ведучи за собою своїх однодумців. Юрко був гордий, що стоїть в лавах Українського Війська і ентузіястично вітав зі всіма свого національного і військового Провідника . . .

Це була офіційна частина, після якої Головний Отаман, оточений козаками, переходив з бараку в барак, знайомившись з побутом та бажаннями інтернованих. Він попросту розмовляв з козаками, сідаючи з ними на нарах і щоразу давав відповіді на пекучі питання:

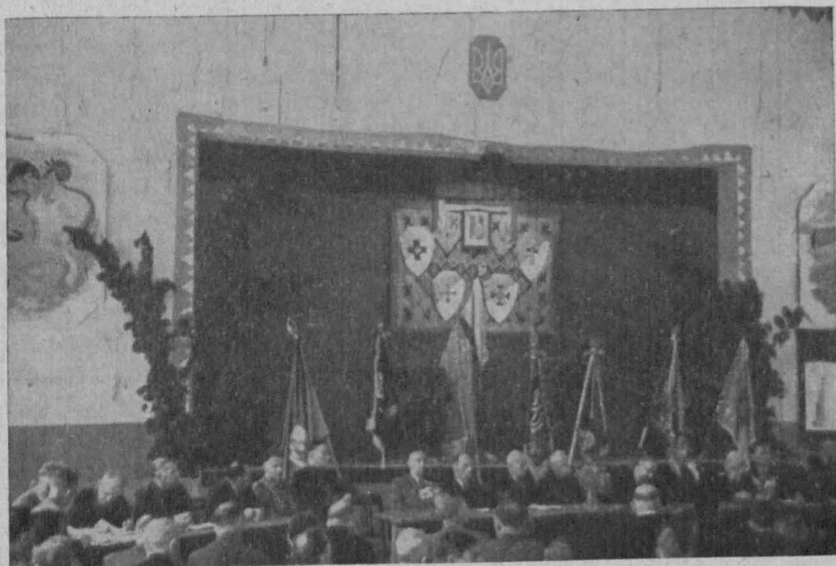
. . . . «Наша боротьба сказала світові про Україну і її національне та державне відродження. А ще більше сказала українському народові, національна свідомість якого була приспана загарбницькою Москвою. Москва не лише перекрутила, а й вкрала славну українську історію. Доба Княжа

— це історична доба українського, а не московського народу, як і наступна пізніше доба Козаччини. Підписаний з Богданом Хмельницьким у Переяславі договір Москва зламала, але ж не зламала нашої нації, яка зберегла себе в мові, думках і піснях, в убранні, в будівлях, у звичаях і традиціях невмирущого українського народу . . . .

. . . . Свобода для народу сама не приходить і чужинці її також не приносять. Свобода народу здобувається МЕЧЕМ! Факт існування Української Армії, бодай інтернованої за дротами, — не дає спокійно спати нашим ворогам. Боротьба ще продовжується і виграє лише той, хто виявить більше витримки, свідомости й самопожертви . . . .

. . . . Наша боротьба на Україні проти червоного московського імперіялізму не припиняється і Армія Української Народньої Республіки мусить бути напоготові, щоби в потрібний момент виступити для паралізування діяльности пекельної большевицької машини і тим захистити не лише український нарід від загибелі, а й загальну людську цивілізацію і культуру, які є також загрожені» . . .

— Спаси Господи людей Твоїх і борони Україну Твою! Перемоги Христолюбивому козацтву нашому на ворогів подай і борони Хрестом Своїм землю Твою! — відспівали козаки, як звичайно увечері молитву, але зміст її був піднесений словами Симона Петлюри про незвичайну місію багатостраждального Українського Визвольного Війська.

Президія З'їзду СУВ в Етлінґені (Німеччина).

М. Ш.

«Дипльоматична подорож», а може... спроневірені можливості

Як відомо, українська армія в кінці 1919 року, після тяжких боїв з ворогами «на всі боки», опинилася в т. зв. «Трикутнику Смерти» (район: Староконстантинів, Любар, Чортория) і після наради Команди Армії з Урядом У Н Р в м. Чортория, вирушила в запілля ворогів, в т. зв. І-й Зимовий Похід.

Не є моїм завданням описувати ані обставини, які спонукали до того походу українську армію, ані перебіг самого походу, бо про цей похід написана вже велика література, але, натомість, хочу поділитися з читачами одним фраґментом з цього походу, учасником якого я був.

Отож українська армія, вирушивши 6 грудня 1919 року з м. Любар, прорвала фронт добровольчої московської армії в околицях Хмельника (ген. Денікіна) і опинилася в запіллі добровольчої армії. Наслідком вдалих дій частин української армії все запілля «денікінців» на Правобережжі було зруйноване і ціла добровольча армія на Правобережжі мусіла стрімголов відкотитися аж на чорноморське побережжя. Армія українська мусіла тепер прориватися знову вже через подвійний фронт, бо слідом за відступаючими частинами добровольчої армії, сунула вже знову орда червона. Тож після вдалих маневрів і боїв, армія українська опинилася на запіллі червоних, де й провадила досить успішні операції, винищуючи скрізь ворога. В половині березня армія діяла в околицях Єлисаветграду (теперішній Кировоград)...

Одного дня мене викликано до штабу армії. Прийняв мене Командарм Генерал Омел'янович-Павленко Михайло й видав мені наказ вирушити до Одеси (по території, скрізь занятій ворогом). Завданням моїм було відшукати штаби повстаньчих сил на півдні, ввійти з ними в контакт, відповідно організувати й уплянувати їхні акції, маючи на увазі, що українська армія приходить на чорноморське побережжя... В допомогу мені було приділено, як політичного референта Пана М. Левицького (завзятого с-дека, у якого **всі люди** начиналися з с-деків і кінчалися на с-деках, наслідком чого я мусів мати з ним пізніше багато клопоту) та сотника Бібика, як зв'язкового старшину, та старшину «для доручень»... Особисто я ніколи в подібних акціях участи не приймав і тому пробував було «намовити» Командарма поручити цю акцію іншому, але зустрів у Командарма різкий спротив. Отже хочеш, чи не хочеш, а їхати треба...

Дістали нам якесь старенькe вбрання й дали нам «документи». Я особисто мав виступати в характері вчителя, що їде з Києва до Одеси, а мої колеґи обидва мали документи «кооператорів». Домовилися ми на всякий випадок, що один одного ми цілком не знали, припадково запізналися в дорозі, а через те, що тут скрізь «петлюрівські банди», то для зручности ми мали подорожувати разом. Сам я був забезпечений в документи, як «представник і уповноважений Головної Команди Війська У Н Р», які були написані на машинці на тонесенькому шовкові, підписані Командармом з відбиткою печатки. Одно уповноваження було військове, а друге політичне, — обидва з широкими повновластями в рамках мого доручення. Обидва ці уповноваження дуже зручно були кравцем зашиті в поясі моїх кальсонів, що пізніше принесло мені велику користь. Колеґи мої не мали ніякиі «компромітуючих» їх документів. Відповідно до «місії» були ми забезпечені відповідною кількістю грошей...

Отже, коли я одержав уже повний «інструктаж», то остаточно треба було вирушати. Але тут треба пригадати, що українська армія була цілий час чи в боях, чи в маршах, але ніколи не мала запілля: скрізь (на дальшій, чи ближчій віддалі) ми мали ворога. Ми були навколо оточені, так би мовити, ворогом озі всіх кінців. Ворог бу вскрізь, як не в постаті війська, чи озброєних якихось поліційних відділів, то скрізь уже була агентура, чека і т. п. і тому «відірватися» від армії, від своїх частин і непомітно пройти в вороже запілля, — це була ціла проблема, маючи на увазі завдання. І тому ми переїхали до відділів Чорних Запорожців (Командир Полковник Д'яченко П.), які цілий час «рухалися» в аванґарді наших частин. Пробув я при штабі Запорожців кілька днів, аж нарешті одного дня по обіді приїхав один роз'їзд запорожців з розвідки і замельдував, що в м. Х.,де зараз був цей роз'їзд, ворога немає, немає нікого й з українських частин, отже ніби там «нічий кра»й. Ми з того скористали і зразу ж вирушили пішки до того містечка.

Тут мушу ще пригадати, що при Штабі Армії у нас був вироблений орієнтаційний план подорожі і я дістав від Штабу (тримав в голові) цілу низку прізвищ наших зв'язкових, яких обов'язком було виказати нам всебічну поміч в пересуванні до визначених пунктів. От тут воно і почалося.

Але тут мушу зробити ще один відступ. Відступ дещо психологічний, а саме: я є певен, що коли людина опиниться несподівано (законспірованою) в оточенні ворожому, то вона є подібною, як не до зайця, який опинився в оточенні стрільців, які на нього полюють, то в кожному разі та людина почувається дуже зле й у неї складається враження, що на неї всі дивляться, дивляться до того особливо, і нідозрівають її, що вона не є

тим, за що вона себе видає. От таке сталося тоді й з нами, а зосібна зі мною.

Тож рушили ми до містечка. Пройшли без значніших пригод десяток кілометрів і ввійшли в містечко. Поки ми йшли в містечкові бічними вулицями то все було добре. Аж ось повертаємо ми на головну вулицю і... от тут я з місця почув, що я є той «заєць«: з-за рогу виїздила напроти нас сотня червоної кінноти. Червоні бинди на шапках і на грудях, кулеметні стрічки навхрест через груди, при поясі ґранати і т. д. У мене відразу складається враження, що вони всі на мене дуже пильно дивляться, слідкують за мною, підозрівають уже мене і т. п. І... я не витримав і звернув у першу вуличку, яка попала мені на очі. Мої колеґи пішли за мною...

Ціла подорож наша аж до Одеси і назад мала багато самих ріжних, більших, чи менших, пригод і щоби все то описати, то, очевидно, треба булоб писати не коротку статтю. Але при всьому тому, не можу бодай коротко, подати тут кілька маркантних випадків, які нам трапилися.

В тім першім містечку знайшли ми «зв'язкового», повечеряли і вирушили на ніч підводою, яку нам вистарався «зв'язковий», в дальшу подорож. До наступного пункту було треба нам проїхати 25 кілометрів. Проїхали ми цей шлях без пригод і десь по 11-ій годині ночі під'їхали до містечка А. Тут же при в'їзді до містечка ми подякували селянинові, що нас привіз, заплатили йому гроші й казали вертати до хати, а самі в містечко пішли пішки. В містечкові А. був теж наш «зв'язковий». Був то керівник містечкової школи. Пройшли ми по містечку й вибралися на майдан. Тут нас спіткала «варта»: кілька дядьків, озброєних в ціпи, вила і т. і. Одразу запити: хто, що, куди і т. д. Ми вияснили, що ми учителі й, переїжджаючи через містечко, хотіли б переночувати й тому просимо, щоби вони показали де тут є школа, бо ніби ми знаємо тутешнього керівника школи й завітали б до нього. «Варта» нам показала школу, яка тут же знаходилася на горбку на майдані. Подякувавши, ми направилися до школи. В вікнах школи від вулиці жадного світла не було видко й ми зайшли в подвірок. В тильних вікнах світилося. Ми підійшли до дверей і я застукав в вікно. Через хвилину почулися кроки в сінях і якийсь голос запитав: «А хто там?». Я відповів, що ми вчителі, є в дорозі й хотіли б переночувати, то чи не булиб господарі такі добрі й дали змогу нам переспатися якійсь так клясі. Говорив я при цьому українською мовою. Двері широко відчинилися й якась постать з темного передсінка щиро гукнула: «Просимо, просимо! Десь таки знайдеться місто для своїх людей! Просимо до хати»... й відчинив двері до освітленого приміщення. Ми зайшли. В кімнаті родина керівника школи — жінка, сестра; стіл накритий: видно вечеряли,

чи що. Господар зразу щирим голосом командує: «Жінко, приготов зразу яєшню для гостей, а потім десь там постелимо їм переспати» . . . Ми привіталися й я зразу ж звертаюся до господаря хати (таки українською мовою) й питаю, чи він є керівник школи **пан Петренко.** Господар зразу здрігнув, глипнув скоро на дружину й відразу відповів мені **російською мовою:** «Ні я не є Петренко, а я є Владіміров. А Петренка у нас уже немає» . . . (Пізніше ми довідалися, що Петренко був в той час уже заарештований Че-Ка, як «петлюрівський бандит».) . . . Така відповідь керівника школи зразу ж мене насторожила й я відчув, що ми «вскочили» . . . Я починаю перепрошувати, що потурбували, бо Петренка, я знав і т. д. та й кажу, що ми не будемо тоді їх турбувати, а підемо десь в містечкові найдемо можливість переночувати. Господар пильно дивиться на нас всіх, та й питає, звідкіля й як давно я знаю пана Петренка (розмова вже цілий час іде в російській мові). Я відповідаю, що з ним запізнався в Києві на учительському з'їзді і т. д. і настирливо дякую, та хочу виходити. Але не менше настирливо господар починає нас намовляти таки переночувати у нього . . . Сталося. Повечеряли ми, трохи посиділи й господар проводить нас до якоїсь дальшої кімнати. Простора кімната, трохи меблів і троє ліжок. Поставив нам лямпу, побажав доброї ночі й пішов. Я відразу й кажу: «Панове, ми втьопалися й нам треба відціля тікати». . . Підійшов до вікна: виходить на вулицю. Заглянув в двері: коридор і двері на вулицю. Стало трохи легше. Але в цю ж хвилину почули ми якийсь стук у ті двері, якими ми прийшли до хати. Якась пошепки коротка розмова й . . . все затихло. Я заряджую всім лягти в ліжко, не розбіратися й трохи почекати. Але не пройшло й 10 хвилин, як ми почули тихий стук в ці двері, що були на коридорі й виходили на вулицю. На стук почули ми, що хтось тихо перебіг по коридору й відчинив. Ми лежимо в ліжках і . . . «спимо». Раптом відчиняються двері в нашу кімнату і зразу «ввалює» четверо озброєних до зубів людей. Спереду якийсь молодик в офіцерській «шинелі» (військовий плащ), а за ним три особи з рушницями, скерованими на кожного з нас. Цей, в офіцерській шинелі, глянув на нас і почав кричати: «Вставать!» Я зірвався на ноги, протираю очі й повишеним голосом починаю обурюватися, що не дадуть навіть в ночі спокою. Але той не слухає моїх протестів й каже, щоби ми забрали всі свої документи **й гроші** й йшли з ними. На мій запит: куди, чого й т. д., я дістав відповідь, що там побачите. Й таким робом ми опинилися в містечковому Че-Ка.

Зразу ж нас поодинці взяли на допит і . . . протримали цілу ніч на допитах і на обшуках до години десь 9-ї ранку . . . Описувати цілий перебіг тих допитів займе багато місця, а тому скажу лиш коротко, що я тримав себе на цьому допиті дуже

«нахабно». Я, не кажучи цього просто, удавав, що я є партієць і як приїду до Одеси, то вони тоді дістануть в шкуру і т. д. (До речі, я таки в шапці мав зашитий документ в тому, що я партієць і є в службовій командіровці, але цей документ мав інше призначення й тому користати з нього тут я не вважав за потрібне. Документ, як і всі документи інші були в нас всі орігінальні, лише на інші прізвища, якими ми користали). Все таки зробили вони досить докладний трус, розбіраючи до «кальсонів», перешукуючи всі складки, всі шви в одежі й білизні і т. д. Але в ті часи, та ще й на «провінції» таке Че-Ка не мало ще таких «фахівців», якими вони розпоряджують тепер, та до того вони шукали **паперів,** а в нас підозрілих паперів не було, як я вже зазначив на початкові. Але мушу й тут признатися, що коли мене докладно обшукували, то я таки добре потерпав, коли той агент, перебіраючи руками вздовж матерії по кальсонах, зупинився на якусь мить пальцями на моєму поясі в кальсонах і почав прощупувати... Правда, на той випадок, як би дійшло до тих моїх документів, то я вже заздалегідь уложив план: на столі стояла лампа, й лежав револьвер і кілька гранат. Отже я й вирішив, що в останню хвилину бахну по лампі, зхоплю револьвера й гранату, кину, чи стрілятиму й скочу в вікно. Це був план на ближчу мету в тій обстановці, а далі думав уже діяти залежно від обставин й ситуації...

Ціла історія з цим Че-Ка остаточно скінчилася тим, що нас десь коло 9-ї години відпустили «поспать», але документи й гроші залишили у себе. Це вже, принаймні, був «вихід з ситуації». Але скоро вони покликали через того «офіцера» нашого сотника Бібіка (який, до речі, зовнішнім виглядом, як грецького походження, був трохи подібний до «еврейчика») й запропонували через нього, щоб ми дали дали їм «взятку» в 25.000 карбованців, бо «з нами не все в порядкові», «вони мусять будуть перевіряти все через Одесу, а це нас затримає» і т. д. Бібік нічого прирікати їм не міг, а сказав, що він порадиться з іншими...

Річ очевидна, що дати ці гроші, це не складало спеціяльних труднощів, щоби вибратися з тих тарапатів, але ... якщо то є провокація? Я, який мав спеціяльно важливе завдання і ціль, не міг резикувати, тим більше, що в мене були документи, які могли в кожній хвилині коштувати мені голови, а інші панове були від цього цілком вільні. Отже ми вирішили, що гроші ми дамо (все одно всі наші гроші залишилися в Че-Ка) але лише від двох осбі: я, мов учитель, і грошей не маю багато, а вони обидва «кооператори». Так і сталося. Сам, той що мене допитував, приніс нам документи і гроші і запропонував нам, щоби ми підписали підписку, що ми «пожертвували на сооружение местного красного отряда 25.000 карбованців». Я спротивився під-

писувати, але той так «сердечно» почав доказувати, що він не знає, хто ми, й він не знає, що ми зможемо йому зробити, коли приїдемо до Одеси, що я щиро розсміявся й... чуть не розписався своїм правдивим прізвищем: написав уже півтори літери свого прізвища, але схватився й виправив. І так... ми на волі. Звичайно до керівника школи ми навіть і не пішли більше (до речі: ніхто з родини тої за цей цілий час навіть носа до нас не показав), а вибралися на містечко шукати підводу. І ось з нами знову стався уже «курйоз»... Несподівано в містечку ми зустрічаємо засапаного того самого чекіста, що мене допитував, а потім і гроші взяв від нас. «Що Ви тут робите? Ви ще не виїхали відціля? Та Ви знаєте, що сюди направляються банди... якийсь чорний петлюрівський полк. Ми зараз уже від'їзджаємо!»... Можна хиба уявити собі наше положення: я багато давби за те, щоб цю «компанію» тут затримати, аж поки надійдуть чорні. Я й питаю його: «А як вони далеко?» Він відповідає, що вони отримали телефонічне завідомлення, що чорні вирушили в напрямку нашого містечка з містечка Х. (з якого ми приїхали сюди) і деь будуть тут під вечір, а тому він радить найскорше відціля вибіратися. Я йому кажу, що ми не маємо змоги дістати якусь фіру, бо всі люди зараз з кіньми є зайняті на полі. І от цей чекіст пропонує нам вирушити з ними, що вони готові підвезти нас яких з двадцять кілометрів таки в нашому напрямку. Ми радо скористали з того й проїхали доброю бричкою з тим чекістом, аж остаточно вони повернули на схід, а ми мали потребу їхати на південь...

Отже вся ця пригода змусила мене цілковито відмовитися від послугування нашими «зв'язковими» й ми уже далі рушили, так би мовити, цілком власними засобами, т. то підшукували підводу, ночівку, платили гроші за все, розмовляли лише російською мовою й поводилися залежно від обставин.

Подорож продовжувалася з більшими, чи меншими пригодами, про які не маю змоги писати, але ще одну пригоду мушу списати.

На Херсонщині, як відомо, заселені пункти лежать один від другого на більшій віддалі, а часами можна їхати дорогою 15-20 кілометрів і не побачити села. Подорожувати по Херсонщині в тій порі поночі, не радилося, бо ви могли наразитися на несподівані цілком прикрі річі, й тому ми установили такий спосіб пересування, що коли ми за дня попадали до якогось населеного пункта, то на вечір уже далі не вирушали, а заночовували й вирушали раненько в дальшу дорогу. Одного дня під вечір ми дісталися до невеличкого села (може 15-20 хат) і вирішили тут заночувати. Село невелике, посередині через село переходить одна вулиця. Ввійшовши до першої хати, ми запитали де тут живе голова сельради (фактично, це був той наш колишній

староста в селі). Нам показали хату, до якої ми й направилися по вулиці і (як то на селі) звернули увагу, що майже коло кожної хати «до перелаза», чи до брами підходить якийсь чоловік, чи жінка, стає й пильно стежить за нами (нові люди на селі появилися!) Підійшли ми до хати голови сільради, а той уже чекав на нас коло брами (бездротний телеграф!). Ми йому витлумачили, що, мов, йдемо в «службовій справі», нам треба переночувати й просимо, щоб він нам дав приміщення. Той почухав потилицю, щось подумав, поглянув по вулиці (люди коло перелазів, чи коло брами при цьому почали відвертати свої голови в інший бік) і нарешті звернувся до якогось чоловіка, що стояв коло своєї хати напроти нас: «Сидоре! А йдино сюди!». Той повернувся й дуже неохоче підійшов до нас. «Сидоре! Ти от візьми переночуй у себе от цих «товаришів». Вони тут їдуть службово й потребують переночувати». Дядько погірдливо знизав нас очима з голови до ніг і вицідив через зуби: «Маєш! Я оце тобі маю всяку **наволоч** брати до хати! Хочеш, то й бери до себе, а я не візьму!» Дядько сплюнув, повернувся й потиху посунув до свого подвіря. Мені такий вичин дядька (нашого українського селянина) страшно заімпонував, бо в нас він бачив представників тої кляси, яка його вже гнобила (ми говорили по російськи) і я готов був цьому селянинові сильно стиснути його правицю, але... я не мав права вириватися зі своїми чуттями, а, навпаки, мусів рятувати справу. Тому підвищеним тоном я закричав до цього селянина, що як він сміє в такий спосіб про нас висловлюватися й т. п. Але селянин, навіть не обернувшися, посунув далі... Голова сільради розгубився, але звернувся до якогось іншого, а потім і ще іншого. Відповідь всіх, до кого він звертався, хоч по формі була дещо інша, але скрізь погірдливо-відмовна. Голова сільради остаточно запропонував нам іти до його хати й переночувати у нього. Слава Тобі, Господи! Нарешті чоловік відпочине...

Заходимо до чистенько, свіжо побіленої хати; стіни заквітчані рушниками; в ріжкові повно образів. Сіли за стіл. Господар зразу приніс нам кілька кулів свіжої, гарної, пахучої соломи, розіслав її на підлозі й накрив чистим полотняним простиралом. Я зразу скинув чоботи й з великою насолодою розтягнувся на соломі.

Не встиг я на соломі примоситися, як несподівано відчиняються двері й на порозі стає молодиця (як виявилося — жінка голови сільради). «А це що таке в мене в хаті?», почувся її грізний оклик. Господар хати пробує їй витлумачити так, я квін це тлумачив і іншим, що ось «товариші їдуть» і т. д., але та не дає йому договорити (стоїть на порозі, руки в боки) й кричить: **«А щоб мені зараз не було в хаті, а ні, то я сама дам раду з цими товаришами».** Я цією молодицею просто захоплений, але...

кричу до неї: «Як ти, жінко, можеш в такий спосіб з нами поступати? Та ти знаєш, хто ми? (удаю з себе «владу»)... Не встиг я до кінця цього й договорити, як молодиця підскочила до печі, схопила довжелезну кочергу і, якби я не підскочив, то була б мене оперезала цією кочергою з криком: «Геть мені з хати, голодранче, бо я тобі голову розвалю кочергою, та знову до мене. Я мусів рятуватися тим, що заховався за стіл. Але в цій критичній хвилі несподівано за її плечима став якийсь чоловік, схватив її за руки з криком: «Що ти робиш, навіжена?» Молодиця з криком: «геть і ти мені разом з ними з хати» пробувала вирватися з рук того чоловіка. Чоловік, схвативши її в оберемок, заявив, що він цих людей забере до себе. Жінка почала поволі заспокоюватися, і цей чоловік пропросив нас до себе. Це був секретар сельради. Ми скоренько зібрали свої манатки й під охороною цього секретаря перейшли через подвірок, до сусідньої хати, де й мешкав секретар сельради. Сам секретар сельради був вдовець і мав двох старших дівчат. На його команду дівчата кинулись з хати, принесли соломи, намостили, за пів години на столі стояла курка й самогон і нас запросили вечеряти. Але, попавши в таку ситуацію ,мушу признатися, що я просто боявся за дальшу свою долю, бо, думаю, напоять, накормлять і або отруять, або в ночі десь прибють і знать ніхто не буде, де чоловік подівся. Тому, не дивлючися на припрошування, ми відмовилися від вечері, а спали, маючи «одно око відчиненим».

Але переспали ми цілком спокійно. Раненько на нас чекав сніданок, а коло хати стояв віз запряжений в пару добрих коней. Коли ми вже мали від'їжджати, то несподівано появився голова сільради й, чухаючися в потилицю, попросив, щоб ми виставили йому посвідку, що з нами в селі **добре** поводилися й виказали всяку **допомогу.** Я щиро розсміявся й радо написав їм таку посвідку...

Привів я нарочито цей випадок, бо це був надзвичайно вимовний, який показував всю ненависть до гнобителів нашого народу. Перед моїми очима ще й сьогодні стоїть ця горда постать молодиці з огнем в очах, червоними від гніву поличками й дріжачими губами. Горда постать володаря української землі, що бачить перед собою гнобителя-окупанта. Постать гордої дочки українського народу, правнуки запорізького воїна, що колись так само боронив свою землю...

Нарешті після всяких інших пригод одного дня дісталися ми до одного з визначених нам пунктів. Було це одно село, в якому я мав спіткатися з повстанчим штабом. Було відомо мені прізвище людини, до якої я мав удатися. Запитав я в селі, де мешкає У. Мені показали досить гарну хату, з гарненькою загородою й квітником перед вікнами. Ми ввійшли до досить ве-

ликого подвіря й побачили, що під клунею сидить якийсь непоказний чоловік в драному вбранні (мабуть робітник, майнуло мені в голворі). Я запитав його, чи є дома пан У. Той чоловяга встав і пішов до хати, попросивши нас іти за ним. Ввійшли. Цілком урядження міської хати, навіть на підлозі якісь килими. Чоловік попросив нас зачекати, а сам вийшов в другу кімнату. Пройшло кілька хвилин і ввійшов той самий чоловік, тільки дещо перебраний, помитий і говорить, що він є той, кого я питаю. Я був здивований, бо цілком інакше уявляв собі цю особу (це був старшина генерального штабу). Довго ми з ним говорили, поки таки не договорились, уживши в розмові певних слів, які служили до розпізнання. Остаточно цей чоловік дуже зрадів довідавшись лише загальниково хто я, зараз казав нагріти «ванну» (й така була в нього в хаті). Ми викупалися, діставши чисту білизну, добре попоїли, а тим часом на подвірю вже стояв гарний «фургон», запряжений в пару добрих коней і ми всі разом з цим паном виїхали безпосередньо до Одеси. Приїхали ми в Одесу без пригод і ту ніч я за довгий, довгий вояцький час виспався в гарній, чистій постелі, бо донька господаря дому (студентка), в якому я вже був зразу закватирований, настирливо домагалася, щоби мені дали її кімнату. Коштувало це довгих переконувань мене, але остаточно мені не було іншого вибору і я мусів погодитися на надзвичайно щирі упрошування цілої родини. І так я там залишився на кілька днів.

Тепер читач має право сподіватися від мене докладного справоздання за всю пероблену мною роботу за той час в Одесі і в інших місцевостях Чорноморя. Але, на мій найбільший жаль я не можу задоволити цікавости читача в цій лише статті, бо то є матеріяли, які до цього часу опубліковані не можуть бути, аби десь-когось не наразити на нещастя. Натомість схематично можу подати такі річі лише, які нікому не пошкодять.

За кілька днів явже зв'язався з відповідними людьми й почав інформуватися й провіряти цілий стан річей на Чорноморі, а зосібна на самій Херсонщині, як оперативному терені нашої армії.

Я вже мав кілька помешкань, в яких я перебував під ріжними (в кожному) прізвищами. До мене з'являлися люди з докладами, одержували від мене вказівки й доручення, часами цілковито мене не знаючи, бо я сам сидів далеченько з боку, а приймала доклад цілком інша особа за мене і докладаючий був цілковито переконаний, що він має безпосереднє дочинення якраз з «представником Головної Команди Української Армії»... І тому з тих, з ким мені прийшлося діло мати, багато знали, що в Одесі зараз перебуває той представник Головної Команди, але поняття не мали, як він виглядає, яке має прізвище і де він

живе, хоч були певні, що вони бачили й говорили з самим «представником». Такий спосіб заховання все таки, хоч і не на всі 100 відсотків, гарантував забезпечення від можливостей розкриття нашої акції ворожою агентурою. Хоч всі люди, з якими мені довелося мати діло, були, ніби, цілковито віддані нашій справі, але... береженого й Бог береже.

Не подаючи багато докладних річей про ту, направду, велику роботу, яку довелося перепровадити на тих теренах, все таки в загальних рисах мушу ствердити певні річі.

Вирушив я на ці терени, як про це згадано на початку, для організування спільної, координованої акції активних на тому терені наших сил, маючи на увазі, що українська армія приходить на чорноморське побережжя. З місця мушу ствердити, що на цих теренах я найшов багато активного нашого елементу, сильно організованого й готового на всяку акцію, окриленого ще й тим, що сюди, «до них» приходить своя, українська армія. Настрій був чудовий і мені не раз доводилося стримувати «гарячих» людей від нерозважних кроків...

Українська армія, просовуючися з більшими, чи меншими боями на південь, ставила собі завдання чисто, так би мовити, «маніфестаційні», виказуючи присутність на українській землі української влади в постаті її збройного рамени — Української Армії. Очевидно, як заступник української влади, армія рунищила всіх ворогів, де лише могла. З такими завданнями рушила вона й в південному напрямку, маючи на увазі, що на цих теренах довший час панувала ворожа біла чи червона влада й народ уже був навчений поведінкою ворога й «тужив» за своєю владою, а тому командування армії сподівалося на можливости більшої акції на цих теренах, за допомогою активних елементів...

Виконуючи поставлені мені завдання, я ввійшов в контакт з багатьома добре організованими повстанчими групами, відбув кілька спільних нарад зі штабами цих груп. В тих «масах знаходилося багато досвідчених вояків до найстарших ранг, які зголосилися до мене й цілковито віддали себе до моего розпорядження, як представника головної команди української армії. Зголосився до мене навіть один генерал генерального штабу чужинець, який рівнож безуслівно віддавав себе під мої накази.

Остаточно було вироблено спільно плян, що при наближенні частин української армії, терен побережжя захоплюється повстанчою акцією. З підходом армії, повстанцями організується «фронт-заслона» від Дністра (Тираспіль) до Миколаева. Українська армія розташовується на чорноморському побережжі, запроваджуючи зразу на цілому терені українськ увладу, яка через Чорне Море, через Дністер дає цілому світові звідом-

лення, що на півдні України панує українська влада. Сама армія, відпочиваючи за спиною повстанського фронту, переорганізовується, провадить мобілізацію і т. д. В кожному разі представлялися великі можливости...

Підготовча акція в зазначеному пляні розвивалася надзвичайно добре. Підпільні організації мали скрізь у всіх большевицьких установах, в армії, в командуванні червоної армії, в штабах, в чека і т .д. більшу кількість своїх людей. Залізничий і інший транспорт находився цілковито в руках своїх людей і кожної хвилини міг стати до цілковитої розпорядимости української команди...

Тим часом українська армія провадить бої з ворогом з початку в районі ст. Долинської, а потім скеровується на Вознесенськ. Про кожний найменший рух української армії я мав негайне «офіційне» звідомлення, бо в штабах червоної армії, от ті свої люди зразу ж (часами зразу приносили цілу стрічку з телеграфічного звідомлення про операції «петлюровських банд», або про пересунення своїх частин і про самий перебіг боїв з тими «бандами» й розпорядження командування чевроних штабів. І я не раз навіть робив «коректу» чи в звідомленнях, чи в розпорядженнях), передавали всі найдокладніші відомости.

Українська армія переможно посувалася, розбивши остаточно дуже сильну ворожу заслону в Вознесенську.

В штабах і червоних установах починається паніка. В Одесі заряджена евакуація. До мене що хвилі прибігають або з донесеннями про настрої, про зарядження, або про евакуацію тих, чи інших установ, або з проханням наказа розпочати акцію... Прибігають, приміром, залізничники з гарячими обличчями й докладають, що зараз на спіх грузять на залізницю золото з банків... «Та як?.. Та чи можемо на це позволити? Просимо розпорядження і все це зараз буде в наших руках...» Я стримую їх і кажу зачекати, бо в ці йже хвилині дістаю звідомлення («офіційне») що українська армія раптом після Вознесенська змінала маршрут і «форсовним» маршем попрямувала на захід... В місті все реве, але...

Я негайно висилаю «кур'єра» до головної команди української армії зі звітом і за інструкціями... Проходить два дні. В Одесі починає все поволі заспокоюватися, евакуація припинилась, евакуовані повертаються, українська армія все далі й далі скоро пересовується на Захід. У мене немає жодних відомостей. Я висилаю знову «кур'єра». Відповіді не має. Я остаточно, поробивши зарядження на місті, сам зриваюся з Одеси на вздогін української армії.

З більшими, чи меншими пригодами догнав я частини нашої армії аж під Гайсином. Приїхав до своєї частини пізно в ночі й вирушив далі шукати Головну Команду. Цілком пізно я

був в команді й зробив доклад про все й запитав; чому українська армія несподівано повернула на Захід? .. Дістав я в відповідь, що на Заході нас потребують: Польща вступає в війну з советами й ми маємо творити спільний фронт. Українська армія після короткої реорганізації наступатиме на правому крилі. Йдемо на Київ ... Мої аргументи про конечну, тим більше в цій цілком новій ситуації, потребу використати стан на півдні (ми мали змогу одним ударом звільнити ціле Правобережжя), на мій найбільший жаль, наслідків не дали. Я одержав наказ вернутися негайно до своєї частини ... Через кілька днів м из боями прорвали вже червоний фронт (проти польсько-української армії, бо на тилах в Польщі було відтворено вже 3-тю Залізну дивізію й 6-ту Січову) і з'єдналися з своїми частинами...

Дальший перебіг війни 1920 року відомий. Відомий і кінець. Але я й до цього часу все розважаю над питанням: чи не спроневірили ми тоді дуже великих можливостей.

Президент УНР Андрій Лівицький в супроводі генерал-полковника Омельянович-Павленка обходять фронт комбатантів.

В. КРЕХ

Наукова дезінформація

(Замість рецензії)

«Стара перська казка, в якій прохожий, тільки-що пограбований розбійником, і сам розбійник, який його пограбував, стали разом захищатись від напавшого на них барса, — знайшла своє повторення в Росії в роки Другої світової війни», — так починається книжка В. Карова «Партизанський рух в СССР в 1941—1945 рр.», видана Інститутом дослідів СССР в 1954 році.

Цей вступ має на меті підготувати читача сприйняти зміст книжки так, як це хочеться авторові, а саме, що комуністичний партизанський рух в СССР у минулій війні був явищем стихійним (в великій мірі виявом патріотизму), до якого большевики зовсім не готувалися і який тільки пізніше було використано (і то не повністю) в своїх цілях. Іншими словами: населенню окупованих німцями територій СССР не було іншого виходу, як іти в комуністичні партизанські загони, щоб разом з «кращим» розбійником захищатись від «гіршого».

Наскільки таке твердження розходиться з дійсністю, говорять факти. Деякі з них хочу тут привести.

Советський уряд з партизанської боротьби в часи т. зв. громадянської війни зробив досить реальні висновки, бо ця боротьба показала, що т. зв. мала (партизанська) війна є дуже сильною зброєю, яка може бути з добрим результатом вжита як при захопленні влади комуністами в тій чи іншій державі, так і в випадку війни між СССР та іншою державою. Саме тому, ще задовго до II світової війни, в Москві існувала школа «Диверсії и Саботажу», яка підготовляла фахівців партизанської війни. На початках ця школа підготовляла виключно фахівців «малої війни» для інших держав (напр., Еспанії). Починаючи ж з 1936 року школа була поширена і в ній почалась також підготовка керівників партизанської боротьби вже для потреб самого СССР на випадок війни. Разом з цим, в тому ж році в Академіях Генштабу РККА і інших військових школах у програму навчання було введено вивчення методів партизанської боротьби. Наскільки советський уряд приділяв уваги цій програмі, говорить той факт, що вивчення її приблизно в тому ж часі, було введено навіть в програму перевишколу середнього командного складу РККА.

Підготовка кадрів для партизанської боротьби проводилась у двох напрямках: активних партизан і робітників підпілля. Перша категорія майже повністю набиралась з членів та кандидатів партії, або ж активістів. Друга ж майже виключно скла-

далася з т. зв. безпартійних большевиків — людей, які хоч і не були членами партії, але були відданими советській владі. Вся підготовка проводилася таємно, за виключенням тієї, яка проводилась серед червоноармійців. Утримання таємниці в містах було справою не тяжкою, а от підготовка кадрів для сільських місцевостей робила багато труднощів. По селах бо кожний знав всіх своїх односельчан і зникнення тієї чи іншої людини на кілька місяців зразу ставало відомим. Тому большевики використали для цього інший метод, який вони найбільше провели в життя в часі «єжовщини». Під час масових арештів, разом з «контрреволюціонерами» були також арештовані призначені НКВД й парткомами кандидати для партизанських шкіл. Це не викликало ніякого підозріння і залишалося в повній таємниці. Такі люди через якийсь час поверталися назад з посвідками про звільнення з в'язниці, що ставило їх автоматично в ряди репресованих, тобто ворогів большевизму . . .

Таким чином про стихійність комуністичного партизанського руху в СССР в минулій війні, не може бути мови. Цей рух був наперед підготований і лише його практичне виконання зазнало деяких перешкод у зв'язку з швидким просуванням німецької армії на Схід.

Практично організація комуністичного партизанського руху почалася з днем 22 червня 1941 року. Основним у цій підготовці стало таке:

а) В часі масової мобілізації Воєнкомати видавали певним людям посвідки, як не здібним до воєнної служби. Цими людьми були в першу чергу ті, що пройшли підготовку, а також такі, яких НКВД чи парткоми рекомендували, як відповідних та благонадійних.

б) Одноразово з цим були створені т. зв. істребительние отряди, ніби для боротьби з німецькими шпигунами й диверсантами. В дійсності ж вони мали стати збройним ядром партизанських загонів. До цих загонів вже входили члени та кандидати ВКП(б) та активісти, які були відомі населенню і не могли працювати в підпіллі.

До першої категорії входило також багато молодих жінок та дівчат, які знали німецьку мову. Тому ця категорія призначалась більше для праці в підпіллі — обняття постів місцевого адміністративного апарату на окупованій території.

Одноразово з цим в лісах робились склади зброї, харчів та іншого майна, потрібного для партизанської боротьби. Призначення таких складів не завжди було однаковим. Дуже часто ці склади служили навіть тим, що давало змогу большевикам провести на керівні адміністративні посади своїх людей. Так, напр., біля села Крехаїв на Чернігівщині в лісі під назвою Городище, був заложений склад зброї. Як тільки місцевість була окупова-

на німцями, один з безпартійних большевиків, Яків Шевченко, якому було дане завдання за всяку ціну обняти пост старости села, видав цей склад німцям, чим здобув їх довір'я і посаду старости. Такі випадки були в багатьох інших місцевостях, де залишені НКВД люди, подібними способами, здобували становища старост, командантів поліції, перекладачів і т. д. Для жінок же та дівчат, які знали німецьку мову, здобуття посту перекладача не було жодною проблемою. Так виглядала «стихійність» повстання комуністичного партизанського руху.

Тільки під кінець 1942 року в комуністичні партизанські загони почало напливати місцеве населення, яке було змушене до цього обставинами. Але ці обставини знову ж не були виявом патріотизму, як це твердить п. В. Каров. Партизанська війна виключає невтралітет індивідума на охопленій цим рухом території. Не багато можна знайти таких характерів, які маючи вибір між фізичною ліквідацією й співпрацею з партизанами, вибрали б перше. Звичайно, що невідповідне поступовання з боку німецької окупаційної влади також відогравало в цьому не малу ролю, але це поступовання аж ніяк не можна зарахувати на конто самих німців. Вже весною 1942 року в руки українського національного підпілля попали деякі інструкції НКВД призначені для комуністичного підпілля й партизан. Головним пунктом цих інструкцій було «створити на окупованій території життя нестерпним». І треба признати, що всі ті старости, перекладачі та інші урядовці, які, з волі окупаційної влади та по наказах НКВД, ці онструкції проводили в життя, добились виконання їх.

Зокрема при цьому зверталась увага на репресованих совєтською владою. Та це й зрозуміло. Ці люди могли стати на стороні німців і наробити большевикам багато шкоди, тому їх треба було якщо не примусити боротись на своїй стороні, то, принаймні, паралізувати їх дії. Так, напр., в 1943 році до села Червоногригорівки на Нікопольщині повернулись дві колись розкуркулені й вислані родини. Вони почали вимагати, щоб їм повернули відібрані большевиками господарства. Староста села Ручиця (член комуністичного підпілля) їм відмовив. Але селяни доводили, що якщо повернули господарство підлабузнику голови райуправи Литвинову, то вони, принаймні мають право користуватись хоч своїми стайнями і переселились до стаєнь своїх дворів ... Тоді Ручиця звернувся до голови райуправи, а той до крайсляндвірта Гарлахінґа. Що він говорив крайсляндвірту — невідомо, але про це красномовно говорить результат розмови: обох селян було арештовано і завезено в кацет в Томаківку, звідки вони ледве врятувалися. Таких і подібних прикладів можна навести тисячі.

Коли говорити про патріотизм, то він виявлявся тільки серед російської національності, що зрештою визнає і п. В. Каров (стор. 11 і 46). Наприклад, серед комуністичного підпілля в Києві 99% становили росіяни, тоді як населення міста складалося з 32 національностей між якими росіян по перепису на 1 квітня 1942 року, було тільки 14,2%, а українців 80%. Але це не є дивним, бо росіяни навіть на еміґрації заявляють, що вони в майбутньому будуть на стороні большевиків, якщо бачитимуть, що поразка большевиків принесе з собою свободу поневоленим Москвою народам («Російскій демократ» ч. 2, 1954).

Це одна сторона фальшивості книжки п. В. Карова. Другою ж проблемою, яку п. В. Каров взагалі обходить мовчанкою, є проблема національних партизанських рухів на території СССР, зокрема на Україні.

В розділі «Партизанський рух і національні стремління окремих народів СССР» він тільки старається переконати читача, що й національні партизанські формації також були організовані, або ж керовані Центральним Штабом Диверсії з Москви, та що ті загони були неґативним явищем. Одначе, на цю тему навіть не варто з п. Каровим сперечатись. Як видно з книжки, він людина, для якої кожний національний рух є ерессю. Тому він не міг поступити інакше, як подати в згаданому розділі тільки про ті «національні» партизанські загони, які були в дійсності комуністичними і служили провокативними групами для підриву національно-визвольної боротьби. Про національні ж партизанські формації, які не тільки в часі війни, але й довго по закінченні її проводили збройну боротьбу проти большевиків, зокрема Українська Повстанська Армія, білоруські національні форманції й багато інших, він навіть не згадує ні словом. І саме це є цікавим. Бо тут п. В. Каров замовчує те, чого **не можуть замовчати навіть большевики.** Коли полковник НКВД Д. Медведєв в своїй книжці «Сільниє духом» «присвячує» понад 40 сторінок Українській Повстанській Армії, називаючи її своєю назвою —

«І УПА нам путі уступаєт,
Без оглядки бандіти беґут.
Фельджандарми і бульбовци знают,
Что «медведи» без промаха б'ют . . .»

— то замовчування УПА п. В. Каровим є більше ніж страх зробити рекляму «сепаратістам». Це є **свідоме фальшування історії національних партизанських рухів.** З якою метою це робиться — не тяжко догадатись.

Але здається найбільшою перлиною праці п. В. Карова є винахід партизанських загонів, які боролися «за совєтську владу

тільки при умові деяких змін советської системи», за советську владу «без комуністів». До таких загонів п. В. Каров зараховує загін (бриґаду) Науменка на Київщині.

Єдиним, що є правдою в розділі про бригаду Науменка, є місце розташування його загону та те, що Науменко до війни служив в різних советських установах. Все ж останнє цілковито не відповідає правді. Науменко народився в селі Ошитки (а не Ощитки), Вище-Дубечанського району на Київщині. Був активістом і кандидатом комуністичної партії. Свою бриґаду почав організувати вже весною 1942 року. Організація бриґади аж не була наслідком зробленого ним перевороту в районі, тільки наслідком того, що Науменкові не вдалося замаскуватись і працювати в підпіллі, для чого його було залишено. Ні голови району, ні команданта районової поліції (район знаходився на хуторі Пірнов, 2 км. від села Вища-Дубечня) він не арештовував і не розстрілював. Єдиною його жертвою впав заступник команданта районової поліції Володимир Коломієць, якого Науменкові партизани вбили в пуховському лісі, коли той з групою поліцаїв вів у Київ арештованих советських аґентів і комуністів.

Вже під кінець літа 1942 року Науменко нав'язав зв'язок з Москвою та отримував звідти зброю, медикаменти й інструкторів. Десь в кінці серпня 1942 року советські літаки скинули для Науменка двох інструкторів та кілька тягарових парашутів з амуніцією, ліками та харчами. Як це часто бувало, советські пілоти, замість скинути парашути на сиґнальні вогні партизан, скинули їх на вогні майдану недалеко Вищої-Дубечні. Двоє селян, які доглядали майдан, не знаючи що сталося, перелякані прибігли до села та повідомили поліцію. Одначе поліційна акція не дала наслідків. Були лише знайдені парашути, а інструктори втекли.

Крім зв'язків безпосередньо з Москвою, Науменко стояв у близькій співпраці з комуністичними партизанськими загонами Київщини та Чернігівщини, а також з советським підпіллям у Києві.

Ось так виглядає «некомуністичність» Науменка.

Повертаючись знову до книжки п. В. Карова, можна тільки сказати, що шкода, що гроші, призначені на наукову працю по висвітленню дійсного обличчя комунізму, а тим самим і вивчення методів боротьби з ним, викидаються на дезінформаційні фальшивки на зразок цієї книжки.

П. Надежденко

Дещо з методів совєтської розвідки

В 1936—1937 роках по всьому СССР переведені були арешти, заарештовані були так звані вороги народу і велика кількість антисовєтськи настроєних громадян СССР; в тому числі були заарештовані заслужені і надійні комуністи і комсомольці; між ними було багато дівчат, які були заарештовані з батьками разом або окремо. До третьої групи заарештованих належали червоні партизани громадянської війни, які були віддані совєтській владі. Останні три групи були відправлені замість до в'язниці — до спеціяльних шкіл НКВД до таких міст: Новочеркаськ, Куйбишев, Харків і Уфа. В цих школах вони були розбиті на три категорії: до першої категорії належали найздібніші урядовці: секретарі обкомів, райкомів, працівники НКВД, директори МТС і т. д. До другої належали старі партизани, ковалі, слюсарі, теслі. До третьої категорії належали дівчата. На цьому курсі вони докладно запізналися з радіофонією, мовами тих держав, які були сусідами їхніх республік. Зокрема дівчат учили фліртувати і поводитися в товаристві мужчин, а також з таємницями шпигунської праці. Такий курс тривав три роки. Вищезгадана перша група також проходила радіофонію, шпіонаж і партизанську боротьбу; курс розвідки тривав три роки. Друга категорія проходила короткий курс, бо він тривав лише шість місяців і на цьому курсі слухачі запізнавалися з радіостанціями малої потуги. На випадок війни вони мали старатися дістати затруднення по своєму фаху в окупованій ворогом совєтській території, і мали завдання збирати відомості про ворога і передавати їх совєтській армії. Всі учасники курсів отримали засвідчення від НКВД, що вони були заарештовані як контрреволюціонери по 58-й статті УК.

По поверненні до своїх республік всі ці люди отримали посади в своїх областях і районах, але нижчі посади*) Всім цим вишколеним шпигунам і диверсантам не прийшлося довго чекати в новонабутому фаху, бо в 1941 році розпочалася війна між Совєтами і німцями. Підчас евакуації всі вони залишилися на місцях, і коли прийшли німці, то вони майже перші, яко «репресовані», зголосилися до німецької влади на працю, показуючи свої документи. Можливо, що в перших часах німці не орієнтувалися о що ходить і тому майже всіх їх прийняли на працю.

*) Різницю оплати між становищем бувшого директора МТС і становищем наприклад Завхоза — доплачувало НКВД.

Для прикладу подамо декілька фактів. В Лохвицькому «ґебіті» на працю на найвищих посадах прийнято 64 комуністів, а крім них в «ґебіті» на 27 перекладачок було аж 24 советських шпигунок, що пройшли вищезгадані курси. В місті Старобільському 17 курсантів з першої групи були розкриті і заарештовані італійцями. В тому ж Старобільському районі в 32 селах були розкриті по декілька осіб диверсанти і шпигуни, зорганізовані згаданими курсантами. В районі Бєльська була зорганізована в лісі партизанська група в 1600 чоловік. Вся ця група забезпечувалася харчами з місцевих сіл під керівництвом залишених курсантів. В місті Міллєрово (Дон) в літі 1942 року штаб італійської армії почав формувати 1-шу Кубанську козацьку дивізію. Дивізія не скінчила формування, як їй довелося відступати разом з німцями. При відступі дивізії удалося викрити коло 40 осіб шпигунів і диверсантів; не викритим диверсантам і шпигунам удалося втекти з групами вояків 1-ої Кубанської козацької дивізії, яких вони намовили до цього і з якими пізніше прийшлося вести тяжкі бої, бо згадані диверсанти забрали з собою зброю, муніцію і транспорт. Одній вишколеній 28-й річній шпигунці удалося ввійти в довір'я до командира дивізії, полковника П. В. Головка, який з нею пізніше оженився. Використовуючи своє становище, вона викрала всякі документи і зникла. Інші диверсантки і шпигунки задовольнялися старшинами менших ранґ в італійській і німецькій арміях; і ці диверсантки і шпигунки в дивний спосіб часто зникали без сліду разом зі своїми приятелями-старшинами. Особливо добре працювали диверсантки при відступі німецьких армій, висаджуючи залізничні і дорожні мости в повітря, не дивлячись на пильну охорону тих мостів.

Крім вищезазначених комуністів-диверсантів, в запіллі залишилися комуністи і комсомольці, які не мали жодного завдання від советської влади і які добровільно зголосилися до праці в німців і працювали для них віддано, щоб вони не були знищені червоними партизанами; був виданий советським командуванням спеціяльний наказ, який забороняв карати своїх урядників. До таких комуністів часто з'являлися парашутисти, або вишколені диверсанти і наказували їм працювати для партії і червоної армії і за це мали простити їм їхню провину. Праця згаданих курсантів принесла німецькій армії величезні страти як в людях, так і в матеріялах. Можна припускати, що большевики застосовують ці методи і тепер, маючи численних своїх агентів в рядах еміґрації. Ми цього не повинні забувати. —

Посвячення прапору СУВ.

Суецький канал

Суезький канал сполучує Африку й Азію, довжина його біля 112 кілометрів. Дякуючи йому скорочувалася дорога до Індії на 9.000 кілометрів, яка проходить біля мису Доброї Надії.

Винахідником ідеї будови каналу і керівником його був французький дипломат і інженер Фердінанд фон Лесепс (Ferdinand von Lessens). Канал розпочато будувати 25 квітня 1856 року. Початково було обраховано, що будова коштуватиме 200 мільйонів франків. Однак, в часі будови виявилося, що кошти будови майже подвоїлися. У восьмому році будови малощо ціла праця над будовою каналу не пішла надармо, завдяки забороні турецького султана, який в той час був зверхником будови, але Наполеон III цю справу полагодив і праця провадилася далі.

Будова каналу відбувалася в тяжких умовинах: було так, що корито каналу засипувалося піском, так що треба було наново будувати. З 10.000 феляхів, яких Саїд Паша дав до праці, 3.000 згинуло. Нарешті в листопаді 1869 року Лесенс на яхті вплив до каналу.

Завдяки будові Суезького каналу інженер Лесенс став національним героєм Франції, але будова Панамського каналу, яку він розпочав в 1879 році, була упадком його слави і коштувала йому п'ять років в'язниці, на підставі вироку французького суду, за спричинення страт Франції і французьким ощадникам, що вложили всі свої ощадності в будову Панамського каналу.

Ф. Лесенс вмер, маючи 90 років. Коли члени Французької Академії (Academie France) довідалися про його смерть, то піднялися зі своїх місць, щоб ушанувати пам'ять його. Рівнож і нарід французький простив йому його провини, що постали не з його волі.

В, Т.

Повітряна обсервація

Від довшого часу багато говориться і пишеться про мир, який можна забезпечити загальним роззброєнням і забороною ужиття атомової зброї. Це питання не трудно розв'язати, а трудніша справа — як припильнувати, щоб ця постанова виконувалася. На Женевській конференції президент Айзенгауер запропонував обосторонню повітряну обсервацію, однак Булганін на це не погодився. Щойно в останніх часах Совєти на це погоджуються, але при тій умові, що така обсервація має обіймати простір 800 кілометрів в глибину від лінії стаціонування сил НАТО і Варшавського пакту. Ця пропозиція Совєтів дає змогу далі провадити розмови на цю тему, але не дає розв'язки, бо за цим совєтським пляном Совєтська Росія і Америка не підлягають повітряній обсервації і тому Захід на це не погодився. На перший погляд може кожного здивувати, чому Совєти бояться повітряної інспекції, адже вони диспонують величезним простором, на якому можна укрити фабрики, панцерну зброю і цілі маси війська. Але воно так не є, бо новочасна фотографічна камера, вбудована в літак, все занотує, не тільки підземну фабрику чи замасковані танки, але навіть найдрібніші речі. Від 1942 року повітряна обсервація зробила величезні поступи, наприклад, за допомогою ряду приладів, як оптичне шкло в один метр в діяметрі, під час одного лише польоту обсерваційного літака, може зробити знимку простору, що має 780 кілометрів вширину і 4300 кілометрів вдовжину, при чому такі знимки можна робити як при добрій, так і при злій погоді і як вдень, так і вночі.

Американський RB—47 має прецізну камеру, що спростовує кожному завданню і працює автоматично. Такий літак, під час польоту від горизонту до горизонту, може робити знимки під шости різними кутами, а з висоти 12.000 метрів в трьох годинах робить знимку простору 2,6 мільйонів квадратових метрів. Од-

нак, як такі знимки не були добрі, вони ще самі по собі не виявляють таємниць знятого терену. Щойно в лябораторії спеціялісти, так звані встановлювачі картин, за допомогою інших фахівців, розкривають таємницю сфотографованого терену.

Для праці спеціялістів, крім доручених знимок, потрібно знати висоту, з якої робилися знимки і силу об'єктиву. Маючи ці дані, спеціялісти приступають до своєї праці.

Для нічних знимок летуни вживають світляних бомб, які витворюють сильне ясне світло, що уможливлює фотографування терену.

Завдяки цій повітряній інспекції є виключений наступ чи напад зненацька, для того Совєтам це не на руку і тому вони відмовляються погодитися на пропозиції Айзенгауера. —

З листів до редакції

Щоб не ширилось баламутство

Серед української політичної емиґрації завелося вже здавна, що користаючи з преси, одни другому шукає можливости пустити якусь «шпичку», а при тому іноді норовить таку шпичку пустити, щоб вона попала, як «під дев'яте (чи якесь та мінше) ребро». Оскільки така шпичка є нормована формами й етіки й пристойности, та до того ж не розминається з правдою, то, здавалося б, що то є річі нормальні, бо тяжко знайти двох людей (а про ріжні політичні середовища, то вже й говорити не приходиться), які **цілковито** (в буквальному розумінні) мали однакову думку про всілякі справи, а зосібна про всі політичні. Вважаю, що таке яквище треба приймати, як нормальне, та, навіть, і позитивне, бо людина все є лише людина й є вона кожна не «непомильна» (хоч у нас і є такі, що вважають себе за таких, але... до них треба підходити з поблажливістю й вирозумінням...)

Але серед тої української політичної еміґрації є одно середовище, яке в своїй «пресі» единим позитивом вважає виливання болота на УНР і на всіх, хто з тим був, чи є й сьогодні, пов'язаний. Виливається скільки найбруднішого, найнепристойнішого, що я, особисто, навіть не зустрічав такого й в такій кількости в ворожій московській пресі: чи то червоній, чи чорній, чи ще якійсь іншій. На честь старої української ґвардії, а з нею й всіх інших, що пішов чи з тою ґвардією, чи пішов в її сліди, треба признати, що всі мовчки проходили й проходять, не реа-

гуючи на цю зливу нечистот. Але коли такі людці починають кидати на людей ще й страшні наклепи, то людина не витримує й одповідно реагує, залежно від обставин і темпераменту...

Попав мені припадком в руки такий «бюлетень», виданий в Новому Ульмі (Німеччина), автором і редактором якого є Сергій Сидоренко. Боже! Яких то тільки найбрудніших річей не понавиписувано в тому зловонному шматкові. Папір і той, мені здається, червоніє від сорому. Понавиписувано на всіх наших найбільших мужів, яких признає український народ, як найліпших своїх синів. Вилито болото й на св. п. Симона Петлюру й ... та на всіх, чиє ім'я прийшло в голову «авторові».

Серед культурного світу на такі речі не звертають уваги, а удаються до психіятра, щоби той дав якусь допомогу такій людині. Але у нас, на жаль, діється інакше, бо ... знаходяться люди, які оплескують» такі річі, та, мало того, дають гроші на це й розповсюджують таку літературу».

В цьому брудному листкові, поряд з тими нашими славними мужами, пан Сидоренко згадав і мою скромну особу. Щоправда, згадав лише коротеньким обзацом, заявивши, що в «полковника Шраменка руки в крови людей, що загинули під Базаром» в 1921 році. А то все через те, що я сьогодні працюю в Інституті.

Мушу ствердити, що як я лише перечитав написане п. Сидоренком, то вирішив удатися відразу до преси, але ... однопартійці пана Сидоренка почали мене просити, щоби я нічого не робив, що вони вплинуть на те, щоби то було гідно спростовано. Минув довший час, жадного (не тощо гідного) спростовання не поступило, то ЩОБ НЕ ШИРИЛОСЬ БАЛАМУТСТВО, я цим таки звертаюся до преси ...

На самім початку моїх вияснень, мушу ствердити, що я був один з промоторів того славного «II-го Зимового Походу Української Армії» й багато потратив я сили на його організацію, але ...

Отже коли дійшло вже до зреалізування самого походу, частини були переправлені в відповідні пункти й після пляну, мали приступити до виконання поставлених завдень.

Коли перед вирушенням в похід відбулася остання нарада старшого командного складу, то з інформацій генерала Тютюнника всі присутні довідалися про незвичайно несприятливий стан для цієї цілої акції. Я поставив кілька питань генералові Тютюнникові й переконавшися з його відповідей, що справа є цілковито **безнадійною,** виступив з гострою критикою й склав рапорта, **що я складаю з себе обв'язки командира й не беру на себе жадної відповідальности, як за життя людей, так і за цілість акції, в тій мірі, яка на мене припадала.** Тютюнник закинув мені, що я «струсував». На це я йому відповів, що коли по-

хід відбудеться, то я піду першим, але піду, не, як командир, відповідаючий за людей, а лише «як Микола Шраменко з рушницею в руках, як рядовий козак». З тим я залишив нараду.

Коли я повернувся до місця розташування своїх частин то, як виявилося, дуже скоро всім стало відомо, що я «відмовився». За якоїсь може півгодини прийшли старшини й попросили позволення зібрати зібрання старшин, а потім попросили на це зібрання й мене. На зібранні мене запитали, чи відповідають дійсности поголоски ніби я склав з себе обов'язки. Я це підтвердив і подав їм цілий стан річей так, як він є. Мене запитали, чи я остаточно це вирішив, я знову сказав, що так і, що я як і піду в похід, то лише я, як я, а не, як їхній начальник... Чи даю я їм наказа йти. На це я їм знову відповів, що з того, що я сказав витікає, **що я нікому жадного наказа не даю...** З тими словами я залишив зібрання...

Через годину ординарець привіз наказа про пересунення частин в другий пункт. Я закликав начальника штабу й дав йому того папера. Через кілька хвилин з'явився до мене начальник штабу й заявив, що цілий штаб відмовляється приймати дальші зарядження Штабу групи. Після нього зараз зголосився командир 30 куріня й доложив те саме; те саме доложили гарматчики... Я тяжко терпів від всього того, але зміняти той стан не мав ані права, ані бажання.

Про повищий стан було завідомлено штаб ген. Тютюнника. Зразу від штабу Тютюнника приїхав генерал Янченко і попросив вишикувати на пляцу всі частини. Коли це було зроблено, ген. Янченко вийшов перед вишикуваний фронт і зголосив, що в похід підуть **«лише добровільці» й поіменно перепитав всіх вишикованих старшин і козаків, зачавши ві дмене. Я тут ще раз підтвердив, що йду як Микола Шраменко й нікому ніякого наказа не даю.** Перепитування скінчилося. Більше половини старшин і козаків, майже всі гарматчики і т. д .відмовилися виступити в похід й повернулися до місця свого сталого перебування...

Безпосередньо по цьому до мене прибула делегація старшин Січової дивізії за виясненням і інформаціями. Я їм подав. Чи Ви йдете в похід, запитали мене. Я їм притакнув. Чи нам даєте наказ чи раду йти, чи не йти. Я на це їм відповіді відмовив...

І так, залишені були скоро переформовані й вирушили....

Прийшов Коростень. Не буду описувати операції, бо це не є моїм завданням... Після нещасливого бою я забрав полковника Отмарштейна, забрали ми разом генерала Янченка й пішли до генерала Тютюнника. Я Тютюнникові чуть не в ультимативній формі поставив справу негайного повернення з партизанки. Тютюнник на це стукнув сильно кулаком по столі й заявив, що до

того часу поки ми не зруйнуємо всіх ворожих тилів, ми нікуди невернемося. «...Коли нарешті наша група опинилася в оточенні ворожої кінноти, а зі своєю кіннотою (група полковника Чорного) ми розійшлися, то після злощасної перперави через Тетерев, на марші Тютюнник кинув мені: Отже ми повертаємо на Захід!».. Я йому на це відповів: боюся, що буде запізно»...

На другий, чи на третій день прийшли «Міньки», Звіздаль, а за ними й Базар...

Коли я повернувся з того походу, ми разом з полковником Отамрштейном зложили великі рапорти до Головної Команди, вимагаючи слідства і, після цього я майже два роки відмовлявся співпрацювати з генералом Тютюнником... Більше: перед «вирушенням» його в 1923 році в «нову партизанку» він до мене прислав кур'єра з дорученням за «всяку ціну» намовити мене «вирушити з ним». Я відповів, що вважаю ту цілу справу «за авантуру» й цілковито відмовився. Наслідки того всім відомі... За ІІ-й Зимовий похід» я дістав спеціяльне відзначення від Головної Команди.

Отже подаю кілька «голих» фактів, а читач... нехай сам розбере де є правда...

На закінчення представлених мною фактів, хочу ще ствердити, що ІІ-й зимовий похід з його наслідками, як всім відомо, став легендою для українського народу й ввійшов до історії українських визвольних змагань, як один з найславніших чинів, як найяскравіший довід незломної волі українського народу... З боку загальнолюдського цілий той похід з його кінцем, то є трагедія... для мене ж особисто то є найбільша трагедія, якої я до сьогодні пережити не можу, бо там, тоді склали свої голови мої найліпші, найвідданіші вояки. Пішли добровільно, свідомі того, що їх чекає й свідомо з погордою для ворога склали свої голови на вівтарь батьківщини. Отже не скверніть істини»...

Пішли добровільно, свідомо, свідомо склали голови... А деж був в той час, пан Сидоренко, що тепер своїми брудними руками затроює спокій поляглих і розвереджує ще незагоєні рани? Щож робив тоді пан Сидоренко, чим же він помагав своїй знедоленій батьківщині? Може тим, що в той час він секретарював» при бувшій «Фрейляйн двора її величности»? Може тоді, коли він вбірався в вбрання Сапорая Сидоренка, єдиного головнокомандуючого всіма озброєними силами України» (хай пригадає його відповідні летючки)! А може тоді, коли він наказом головної команди Української Армії був відданий під суд? А може він боронив українську справу на **чужому** терені, порядкуючи **чужими** маєтками, на чужій землі, за що господарі його підстрелили (хотіли вбити)? А може, нарешті, він причинився до слави для українського народу тоді, коли з загоєними рана-

ми після пострілу з забраними у чужих людей, в чужій землі табуном коней, під ворожою охороною, «виемігрував» на Захід і ще довго гандлював цими, чужими кіньми ? . . .

Сором мені було писати ці всі річі, але . . . нехай це буде **осторогою** для всіх тих, що «пишуть», для тих щцо дають на це гроші, як і для тих, що це «писання» розповсюджують.

Микола Шраменко

Зіставлення пожертв на видавничий фонд СУВ

1. Член СУВ п. Гуленко Іван — 5 н. м.

2. Член СУВ пор. Котович Павло — 4 н. м.

3. Пан Генерал Смовський по збірковій листі — 83.72 н. м.

Листа ч. 8а. Цю суму зложили: 1. Проф. Ґловінський Є. — 5 мар. 2. Д-р Юрченко О. — 5 мар. 3. Ред. Семенко Ю. —5 мар. 4. Ред. Ковальський М. — 5 мар. 5. Ред. Добрянський 2 мар. 6. Проф. Вакуленко — 3 мар. 7. Пор. Котович П. 2 мар. 8. Проф. І. Бакало — 5 мар. 9. Проф. Борис Мартос — 5 мар. 10. Д-р Хробак — 2 мар. 11. Проф. Курінний — 3 мар. Разом 47 марок.

5. Збіркова листа ч. 5. збірщик п. Гуленко І.: Цю суму зложили: 1. Лялькович Т. — 2 мар. 2. Коваленко М. — 1 мар. 3. Худий І. 1 мар. 4. Гуленко І. 1 мар. Разом 5 марок.

6. Збіркова листа ч. 2. Збрщик п. майор Шпірук П. Цю суму зложили: 1. Сот. Маль-Малюта — 1 дол. 2. Пан Заленський Ю. — 1 дол. 3. Пан Богданів В. — 1 дол. 4. Пан Кулій В. — 1 дол. 5. Пан Приходько Є. — 1 дол. 6. Пан Дмитренко Д. — 1 дол. 7. Пан Зубенко А. — 1 дол. 8. Пан Івасишин З. — 1 дол. 9. Пан Прихода М. — 1 дол. 10. Пан Шпірук П. — 6 дол. Разом 15 дол. або 62. 57 н. м.

Збіркова листа ч. 17. Збірщик полк. Івченко. Цю суму зложили: 1. п. Івченко Г. — дол. 2. п. Полішко Й. — 1 дол.3. п. Коваленко В. — 1 дол. 4. п. Шкільний А. — 1 дол. 5. п. Суржко М. — 1 дол. 6. п. Бондаренко О. — 1 дол. 7. п. Медвідь І. — 3 дол. 8. п. Мороз Л. — 1 дол. 9. п. підпис нечительний — 1 дол. 10. п. От. Данеленко К. — 1 дол. 11. п. Бойчук Б. — 1 дол. 12. п. Сущук А. — 1дол. 13. п. Яценко В. — 1 дол. 14. п. Кононенко Н. — 1 дол. Разом 16 дол., або 65. 37 марок.

8. Збіркова листа ч. 19. Збірщик полк. Лазуренко.

На цю листу зложили: 1. ген. Крат М. — 1 дол. 2. полк. Лазуренко І. — 1 дол. 3. п. Федоренко Ф. — 1 дол. 4. п. Тимошенко — 1 дол. 5. п. Дорожко — 1 дол. 6. п. Снитко — 1 дол. 7. п. Іван Кравченко — 1 дол. 8. п. Миколенко — 1 дол. 9. п. от. Биковець О. — 1 дол. 10. п. Салій В. — 1 дол. 11. п. А. Гаріщенко

— 1 дол. 12. п. Бабенко І. — 1 дол. 13. п. Криворучко І. — 1 дол. 14. 15 п. підписи нерозбірчиві по 1 дол. Разом 15 дол., або 62 марки 56 фен. Зубенко А. — 1 дол. Ветеран Левітський О. — 5 н. м. Ветеран Гуленко І. в день свого 45-ліття 25 н. м. Разом 369 мар. 40 фен.

Збірщик п. Валентин Волошко. 1. Валентин Волошко — 1 ф. 2. Казимір Чернецький — 1 ф. 3. Григорій Тимченко — 1 ф. 4. Михайло Мирза — 1 ф. 5. Ларко Зозуля — 1 ф. 6. Анатолій Карташевський — 1 ф. 7. Іван Матвійчук — 1 ф. 8. Борис Карпенко — 10 ш. 9. Артем Красночуб — 10 ш. 10. Василь Матяшевський — 10 ш. 11. Юрій Скібенецький — 10 ш. 12. Яків Закревський — 10 ш. 13. Григорій Яковлів — 10 ш. 14. Кирило Закревський — 10 ш. 15. Северин Григорців — 10 ш. Разом 11 ф. Всім збірщикам і жертводавцям Головна Управа СУВ сердечно дякує.

Скарбник Головної Управи
Союзу Українських Ветеранів
О. Юрій Гудзій

Зауважені помилки, які просимо виправити:

Ч. 2 «Українського Комбатанта»:

в статті: Перший Український Військовий З'їзд», на сторінці 9-й написано, що .... З'їзд відбувся 25—28 червня»; треба виправити на «в днях 18—23 червня 1917 року» ....

там же на сторінці 12-й 5-й рядок з гори написано «північного фронту»; треба виправити на «північно-західнього фронту»;

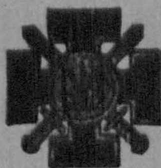
там же на сторінці 13-й написано «чотар Роніс»; треба виправити на «чотар Ровинський».

Ч. 4. «Українського Комбатанту» на сторінці 48-й в наголовку про «Другий Український Військовий З'їзд», що він відбувся 18—23 липня 1917 року»; треба виправити на 18—23 червня 1917 року»;

там же стаття: «Симон Петлюра — Вождь Нації» не є редакційною, а автор її є Сотник Никанор Зіневич.

Редакція.

Український КОМБАТАНТ

ОРГАН СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

1958 р. На Чужині Ч. 7

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКИЙ КОМБАТАНТ

ОРГАН

СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Ч. 7

1958

НА ЧУЖИНІ

Видає:
СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Редагує:
КОЛЕГІЯ

Druck: Dr. Peter Belej, München 13. Schleissheimer Str. 71

Наказ
Міністра Військових Справ Української Народньої Республіки ч. 5

25 червня 1958 року
м. постою.

§ 1.

Оголошую до відома українського вояцтва на чужині перебуваючого, що в пам'ять сорокових роковин (1917—1957) відродження Українських Збройних Сил, законом, схваленим Президією Української Національної Ради, дня 8 березня 1958 року, встановлено пам'ятковий знак на орденській стрічці під назвою:

«ВОЄННИЙ ХРЕСТ»

§ 2.

В параграфах Статута Воєнного Хреста, який (Статут) є невід'ємною частиною схваленого закона, зазначено:

§ 3. Право одержання й ношення Воєнного Хреста мають ті учасники збройних визвольних змагань, що залишилися до кінця вірні українській державній ідеї і не заплямували вояцької чести ніякими негідними вчинками. Це право стверджується відповідною грамотою.

§ 4. Для пам'яти майбутніх поколінь про боротьбу українських збройних сил за українську державу Воєнний Хрест призначається як спадщинна реґалія для родів відзначених ним вояків усіх станів (рядового, підстаршинського й старшинського) і передається їхнім нащадкам обох статей.

§ 6 Воєнний Хрест надає Президент Української Народньої Республіки на підставі писемного внеску Міністра Військових Справ, опертого на ухваленні Головної Ради Воєнного Хреста.

§ 7. Надання Воєнного Хреста оголошується в Наказі Війську Української Народньої Республіки.

§ 8. Знаки Воєнного Хреста та грамоти на них заготовляє й підписує Міністерство Військових Справ і безпосередньо доручає відзначеному воякові.

§ 9. Видатки, зв'язані з заготовленням знаків Военного Хреста й грамоти поносять відзначені вояки, які належні квоти пересилають до Міністерства Фінансів на конто Міністерства Військових Справ.

§ 3.

За учасників українських збройних визвольних змагань уважається:

а) українських вояків, що брали активну участь у визвольній боротьбі проти ворогів української державности в складі Армій Української Народньої Республіки (Дієвої Наддніпрянської й Галицької), в часі від 9 травня 1917 року до 21 листопада 1921 року;

б) українських вояків , що на теренах України брали активну участь у збройній боротьбі проти московської окупаційної влади в часі від 21 листопада 1921 року до 22 червня 1941 року, в складі українських повстанчих відділів різних найменувань, що діяли самостійно з власної ініціятиви чи на підставі директив Державного Центра Української Народньої Республіки;

в) українських вояків, що на теренах Карпатської України брали активну участь у збройній боротьбі за її державну незалежність в часі від 4 листопада 1938 року (проголошення державної незалежности Карпатської України) до 1 вересня 1939 року (початок німецько-польської війни) в складі легальних відділів Карпатської України і повстанчих відділів різних найменувань, що діяли самостійно з власної ініціятиви чи на підставі директив української державної влади Карпатської України;

г) українських вояків, що на теренах України брали активну участь у збройній боротьбі проти московсько-комуністичної та гітлерівсько-нацистівської окупаційних влад протягом часу від 22 червня 1941 року до 9 травня 1945 року в складі українських повстанчих відділів різних найменувань, що діяли самостійно з власної ініціятиви чи за директивами Державного Центра Української Народньої Республіки або відокремлено в тісному контакті з українською Повстанчою Армією чи як її організаційні частини;

ґ) українських вояків, що на теренах України чи інших чужих державних теренах брали активну участь у збройній боротьбі проти московсько-комуністичної збройної сили в часі від 15 лютого 1944 року до 9 травня 1945 року в складі реґулярних формацій Української Національної Армії

(1-ша Українська Дивізія і Протипанцерна Бригада) в оперативному зв'язку з чужими військами чи самодільно;

д) українських вояків, що брали активну участь у збройній боротьбі на теренах України проти московсько-комуністичної влади після 9 травня 1945 року в складі українських повстанчих відділів різних найменувань, які діяли самостійно з власної ініціятиви чи за директивами Державного Центра Української Народньої Республіки або в тісному контакті з Українською Повстанчою Армією й виконували накази її командування.

§ 4.

Для виконання Закону про надання Военного Хреста визначаю такий порядок:

а) Кожний вояк, управнений до одержання Военного Хреста, складає до своєї комбатантської організації чітко виповнений формуляр «Внесення», по формі, що додається до цього (додаток ч. 1).

б) Управа комбатантської організації всі виповнені формуляри «Внесення» передає Краєвій Раді Военного Хреста, яку покликує при своїй організації в складі двох старшин і одного підстаршини чи рядового. Склад Краєвої Ради подається до Канцелярії Міністерства Військових Справ на затвердження.

в) Краєва Рада Военного Хреста розглядає внесення, перевіряє докладність виповненого формуляра проходження служби й бойових чинів, на підставі чого творить свою опінію, яку вписує до формуляра кожного вояка й пересилає всі формуляри до Канцелярії Міністерства Військових Справ.

г) Канцелярія МВС одержані від Краєвих Рад формуляри передає до Головної Ради Военного Хреста на остаточний розгляд і ухвалення.

ґ) Головна Рада Военного Хреста, затверджена Президентом Української Народньої Республіки, розглядає, перевіряє всі формуляри внесення, вписує до них свої ухвали й пересилає їх Міністрові Військових Справ для остаточного оформлення надання Военного Хреста.

д) Головна Рада і Краєві Ради Военного Хреста при виконанню своїх функцій керуються Інструкціями доданими до цього (додатки ч. 2 і ч. 3).

§ 5.

Приступаючи до виконання Закону про Воєнний Хрест пригадую усім учасникам Збройного Чину, що Мета за яку хоробро й мужньо Ви змагалися на побойовищах слави, ще не осягнена. Бій триває далі! . . . .

Най же пропам'ятний Воєнний Хрест буде для всіх Вас не лишень символом довершених Вами героїчних чинів, жертвенної самопосвяти за світлу ідею Державности України але й пригадкою Ваших Обов'язків супроти поневоленої Батьківщини.

Будьте вірні до кінця світлим заповітам Лицарів, що впали на полі бою, але не зрадили України!

Міністер Військових Справ

Андрій Вовк,
генерал-хорунжий

З ориґіналом згідно:

Начальник Канцелярії
Міністерства Військових Справ

М. Стечишин,
полковник

Додаток ч. 1.
до Наказу МВС ч. 5, § 4, т. «а»

ВНЕСЕННЯ

до Міністерства Військових Справ Української Народньої Республіки вояка українських збройних визвольних змагань на одержання Воєнного Хреста в пам'ять сорокових роковин (1917—1957) відродження Українських Збройних Сил

I. ЗАГАЛЬНІ ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ.

1. Прізвище, ім'я й по батькові:
2. Дата (день, місяць, рік) і місце народження?
3. Віровизнання:
4. Вояцький стан (подати старшинський ранґ або підстаршинське звання чи рядовий ступінь)?
5. Рід зброї чи служби?

6. До якої комбатантської організації належить (подати повну назву) і чи має комбатантську відзнаку (подати її нумер)?

7. Чи був судово караний і якщо так, то коли (день, місяць, рік), де (назвати місцевість), яким судом (точна назва), за що і яким виміром кари?

8. Родинний стан (одружений, неодружений, вдовець' розведений; якщо має дружину й дітей, то подати роки їх народження)?

9. Місце теперішнього замешкання (вписати виразно латинкою ім'я, прізвище й поштову адресу, на яку має бути вислано Воєнний Хрест)?

II. КОРОТКИЙ ПЕРЕБІГ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

10. а) Коли (день, місяць, рік) і в якій українській військовій частині (подати повну назву) розпочав первісно українську військову службу? б) місце її постою (назвати місцевість)? в) хто був її командиром (ранґ, прізвище, ім'я)?

11. а) Коли (день, місяць, рік) і з якої української військової частини (подати повну назву) був звільнений у безтермінову відпустку чи зовсім від служби? б) де саме (подати її місце постою)? в) хто був її командиром (ранґ, прізвище, ім'я)?

12. а) Чи брав участь у боях проти ворогів України і яких саме (назвати)? б) коли (місяці, роки)? в) де (назвати місцевости чи райони боїв)? г) в складі якої укр. військової частини (подати повну назву)? ґ) хто був її командиром (ранґ, прізвище, ім'я)?

13. Які має відзначення за службу в укр. чи неукр. війську і за якими нумерами: а) орденські (назвати)? б) пам'яткові (назвати)?

Стверджуючи правдивість пооданих мною в розділах I і II відомостей словом вояцької чести і власним підписом, прошу про надання мені Воєнного Хреста, як вояку українських збройних визвольних змагань.

(назва місцевості)..... дня «....» 195 року.

(власноручний підпис)

III. ОПІНІЄДАВЧЕ СТВЕРДЖЕННЯ КРАЄВОЇ РАДИ ВОЄННОГО ХРЕСТА

Краєва Рада Воєнного Хреста в (назва місцевости й країни) в складі: 1. Голова, 2. Член, 3. Секретар, перевіривши персональні й військовослужбові дані в розділах I II та пе-

ребіг життя кандидата на одержання Воєнного Хреста, СТВЕРДЖУЄ:
. . ., дня 195 . . р. підписи: голови, члена і секретаря.

IV. УХВАЛА ГОЛОВНОЇ РАДИ ВОЄННОГО ХРЕСТА

Головна Рада Воєнного Хреста в складі: 1. Голова, 2. Заступник Голови, 3. Член, 4. Член і 5. Секретар, розглянувши зазначені в розділах І і II персональні й військовослужбові дані та опінієдавче ствердження Краєвої Ради Воєнного Хреста в розділі III-му,
УХВАЛИЛА:
. . . дня 195 . . р. підписи: голови, заступника голови, підписи двох членів і секретаря.

Додаток ч. 2,
до Наказу МВС ч. 5, § 4, т. «д»

ІНСТРУКЦІЯ
для Головної Ради Воєнного Хреста

§ 1. Головна Рада Воєнного Хреста, покликана на підставі § 5-го Статута Воєнного Хреста, в складі п'яти старшин Армії Української Народньої Республіки, одержує від Начальника Канцелярії МВС виповнені фоормуляри «внесення» вояків учасників збройних визвольних змагань, розглянені попередньо Краєвими Радами В. Хр. (де такі покликано), розглядає ці внесення, складає на кожного вояка свою опінію і вписує її до відповідного розділу формуляра «внесення».

§ 2. Свою функцію Головна Рада В. Хр. виконує на спеціяльних засіданнях, які, в міру потреби, скликає Голова Головної Ради в місці осідку Виконавчого Органу УНРади.

Засідання вважаються правомочними в приявності Голови, або його Заступника, одного Члена і Секретаря Головної Ради В. Хр.

Про кожне засідання списується протокол, до якого додається або вписується список вояків, внесення яких розглянено й опінії схвалено. Протокол підписує Голова і Секретар.

§ 3. Головна Рада Воєнного Хреста при розгляді формулярів внесень звертає особливу увагу на:

а) проходження укр. військової служби й бойові чини в часі за Укр. Центр. Ради, за гетьманату, за Директорії, за Укр. Національн. Ради;

б) назви укр. військових частин чи повстанчих відділів, в яких вояк брав участь у збройних визвольних змаганнях. Прізвища командирів тих військових частин;

в) одержані вояком відзначення за бойові чини й за службу (орденські чи пам'яткові).

г) моральні якости вояка, як на одну з важливих умов, що їх ставить § 3-й Статута Воєнного Хреста: — «що залишилися до кінця вірні українській державній ідеї і не заплямували вояцької чести ніякими негідними вчинками».

На підставі матеріялу, поданого у формулярах вояків і опінії Краєвих Рад Головна Рада Воєнного Хреста схвалює свою опінію і в стислій формі заносить її до протоколу та внесення вояка:

(достойний одержати Воєнний Хрест, або — відхилити внесок з причин . . . подати причини: бо честь укр. вояка заплямував негідним вчинком, або — зрадив українську державну ідею, перейшов до ворожих московських організацій . . .).

§ 4. У випадку, коли Головна Рада В. Хр. при розгляді внесення знайде його не достатньо виповненим чи перевіреним Краєвою Радою, то робить внесок до Канцелярії МВС про докладнішу перевірку чи доповнення формуляра.

§ 5. Після кожного Засідання Головної Ради В. Хр. представляє Міністрові Військових Справ копію Протокола враз з розгляненими формулярами внесень і записаними до них своїми схваленими опініями, для остаточного оформлення надання Воєнного Хреста.

Міністер Військових Справ
Андрій Вовк
генерал-хорунжий

Додаток ч. 3.
до Наказу МВС ч. 5, § 4, т. «д»

ІНСТРУКЦІЯ
для Краєвих Рад Воєнного Хреста

§ 1. Краєві Ради Воєнного Хреста є допоміжними органами Головної Ради Воєнного Хреста й покликаються, в міру потреби, згідно Наказа Міністра Військових Справ ч. 5, § 4, комбатантськими організаціями, в складі двох старшин і одного підстаршини або рядовика.

§ 2. Краєві Ради В. Хр. одержують від своїх комбатантських організацій формуляри внесення, виповнені вояками учасниками збройних визвольних змагань, розглядають їх, перевіряють докладність вписаного, звертають особливу увагу на:

а) проходження укр. військової служби й бойові чини в часі за Укр. Центральної Ради, за гетьманату, за Директорії УНР, за Укр. Національної Ради;

б) назви укр. військових частин чи повстанчих відділів, в яких вояк брав участь у збройних визвольних змаганнях.

Прізвища командирів тих військових частин;

в) одержані вояком відзначення за службу й бойові чини (орденські чи пам'яткові);

г) моральні якости вояка, як одну з важливих умов, що їх ставить § 3-й Статута Воєнного Хреста: — «що залишилися до кінця вірні українській державній ідеї і не заплямували вояцької чести ніякими негідними вчинками».

§ 3. На підставі матеріяла поданого в формулярі вояка Краєві Ради схвалюють свою опінію про кожного вояка і вписують її до відповідногоо розділу формуляра внесення.

§ 4. Свою функцію Краєві Ради В. Хр. виконують на засіданнях, які скликає Голова Краєвої Ради в міру потреби в місті свого перебування.

Про кожне таке засідання списується протокол, до якого вписується усі прізвища вояків, внесення яких розглянено і коротке схвалення: (достойний одержати Воєнний Хрест, або — відхилити внесок з причин . . . подати причини: — бо честь укр. вояка заплямував негідним вчинком, або — зрадив українську державну ідею, перейшов до ворожих московських організацій . . .).

§ 5. Протокол підписаний Головою і Секретарем враз з формулярами внесень, розгляненими Краєвою Радою і записаними до них схваленими опініями, негайно пересилається до Канцелярії Міністерства Військових Справ для дальшого полагодження.

Копії протоколів залишаються в Краєвих Радах до закінчення перегляду усіх зложених вояками внесень, після чого передаються до Управ своїх комбатантських організацій, якими Краєві Ради були покликані до чинности.

Про закінчення чинности Краєві Ради списують протокол, який пересилають до Канцелярії МВС.

Міністер Військових Справ
Андрій Вовк
генерал-хорунжий

В. Филонович.

Судовий процес Шварцбарта

(Спогад)

В Парижі розпочато антиукраїнську кампанію виступами в пресі та телевізії, в яких тенденційно, провокативно і брехливо насвітлюється фільм: «Процес С. Шварцборта».

У відповідь на це українська еміґрація, розкидана по цілому світі, спонтанно запротестувала, одностайно ставши на захист честі свого Президента й Головного Отамана УНР — св. п. Симона Петлюри. Все це відновило в моїй пам'яті, як учасника судового процесу-свідка зі сторони цивільного позиву, деякі моменти з того процесу і саме з приводу них я хочу тут дещо сказати.

По тяжкій боротьбі українска армія, разом зі своїм Головним Отаманом св. п. Симоном Петлюрою змушена була залишити рідну землю і опинилась на еміґрації. Армія була інтернована в Польщі та Румунії, а Головний Отаман, по короткому перебуванні в Тарнові, Варшаві і Будапешті, осідає на стало в центрі світової політики, в Парижі.

Боротьба продовжується, міняються лише її форми. Досвід збройних змагань показав, що при непоінформованости і байдужости Заходу до нашої справи, ми своєї боротьби успішно не закінчимо. А Захід був байдужий, бо для нього Україна, її прагнення до Волі, її боротьба не лише за себе, а і за той же самий Захід були абсолютно чужі. Захід нічого не хотів знати за Україну, та, навіть не уявляв собі для нього самого, тої небезпеки, яка надвигалась зі Сходу і проти якої вела боротьбу Україна.

Таку непоінформованість, таку байдужість треба було зрушити. Тож С. Петлюра розпочинає новий етап боротьби, боротьби, на полі політичних впливів та широкої пропаганди української ідеї серед чужинців та найширшого інформування їх про небезпеку зі сходу.

Ця робота дала дуже позитивні наслідки, які непокоять комуністичну верхівку в Москві й Москва рішається на скрайню міру: знищення ідеї Самостійности України і, в першу чергу, знищення носія тої ідеї — Симона Петлюру.

Головний Отаман жив в Парижі дуже скромно, я б сказав навіть дуже бідно. Кристально чесна людина, маючи змогу заздалегідь забезпечити себе матеріяльно, завдяки своїй чесности й ідейности цього не робить. Він і його родина примушені в

цілях економії ходити до скромних ресторанів на обід. Він також відкидав думку про охорону його особи і сам не дбав про самоохорону. Все це використовують коммуністичні агенти і одного дня, коли С. Петлюра сам без родини пішов на обід, рішили виконати свій, детально розроблений плян атентату.

Пообідавши в одному з ресторанів, С. Петлюра вертав додому. На розі С. Міхшельського бульвару на вулиці Росіні була книгарня, яка виставляла свої книжки на столиках біля крамниці. Біля цих столиків часто зупинявся він і роздивлявся книжки. Так сталося і в цей трагічний день.

Коли Головний Отаман зупинився біля тих столиків, через вулицю перейшов якийсь чоловік, підійшов до Головного Отамана і запитав його чи він є Петлюра? Діставши підтверджуючу відповідь почав в Петлюру стріляти з револьвера. Перша куля пробиває праве плече і, від несподіванки і болю, С. Петлюра падає. Вбівник стріляє вдруге, вже в лежачу жертву свого атентату: куля попадає в праве підборіддя, третя і четверта кулі попадають в живіт; п'та куля пробиває легені і серце а шоста і сьома кулі попали в брук. Зі всіх ран лише п'ята була смертельна і вона викликала смерть Отамана після перевезення його в шпиталь . . .

По перших стрілах люди розгубилися й поховалися, але потім накинулись на стрілявшого й хотіли його лінчувати й лише зусилля п'яти поліцістів урятували вбивци.

Вбивник, доконавши свого ганебного вчинку, назвав себе Самуїлом (Шолом) Шварцбартом. Слідство виявило, що Шварцбарт є жидівського походження, натуралізований француз, народився в 1886 році в Смоленську. З дитячих років жив в Балті, в Україні. В році 1905 нелегально переходить до Австрії. В 1908 р. ограбував у Відні касу, був пійманий і засуджений на 4 місяці каторжної тюрьми. В 1909 р. піймався знову на недоконаній крадіжці в Будапешті і за це був висланий з краю. В 1910 р. він є в Парижі і вступає до чужинецького леґіону, а в часі війни переходить до регулярної франц. армії, в якій був ранений і демобілізувався. В 1917 р. пливе він на пароплаві «Мельбурн», як політичний російський еміґрант, до Росії. На тому ж пароплаві, за большевицьку пропаґанду був заарештований. Діставшись до Росії вступає до червоної армії, стає командиром якогось большевицького відділу та за його власним признанням Добковському, переводить екзикуції на селянах. В Червоній армії є він цілих три роки. В 1920 р. повертає до Парижу, організовує тут нелегальну «явочну квартиру» анархістів, та нав'язує, в цілях аґентурної роботи, широкі знайом-

ства з людьми ріжних політичних течій, а серед них і з російськими та українськими еміґрантами.

Як мотив вбивства, вбивник виставляє помсту за жидівські погроми в Україні. Ці погроми, по його заяві, робились ніби з наказу Головного Отамана С. Петлюри. Отже, мотив вбивства тим самим мав би бути політичним, а це вже згори по традиціям французького суду боронило вбивника від гільотини.

Розпочалося судове слідство, яке тяглося аж цілих півтора року. Це пояснюється тим, що потрібні свідки були розкидані в ріжних державах і їх треба було привозити до Парижу.

Акт обвинувачення з малоприхильного для нас, під силою доказів української сторони, поступово мінявся і, зрештою, в останній редакції, поданій на суді, був дуже добрий. В ньому ясно і правдиво була подана історія визвольної боротьби України і роля в ній С. Петлюри. Детально були зафіксовані обставини вбивства, та жорстокість вбивці. Дуже добре передано і діяльність Шварцбарта, аж до дрібних деталів, та подано належне їх насвітлення.

Переглянувши всі докази, за і проти, обвинувачення прийшло до висновку, що С. Петлюра не лише не робив погромів сам, не наказував їх робити своїм підлеглим, не терпів їх, а навпаки, увесь час боровся проти погромів всіма силами і засобами, які були в його розпорядженні. Документально константовані чисельні заходи, прийняті урядом С. Петлюри проти погромів, свідчать про розсудливість та лібералізм цього уряду. Я докладно не пригадую цілого переліку цих документів і тут згадаю лише ті, що ще залишились в моїй пам'яти:

1. Закон про автономію жидів від 17. 4. 1919 р.
2. Закон про утворення спеціяльної комісії для дослідження погромів.
3. Розпорядження Ради Міністрів від 18. 8. 1919 р.
4. Накази вищого командування армії.
5. Вислови довіря від жидівських громад та організацій Кам'янця-Подільського, Бердичева, Могилева, Проскурова і др. міст.
6. Листи А. Марголіна, Жаботинського, Цінгвіля.

Прокурор Рейпод в своєму обвинуваченні сильно натискав, посилаючись саме на ці матеріяли, які зібрав слідчий суддя.

На чолі суду став відомий старий суддя Франції — Фром. Адвокатами з боку цівільного позиву були Капмпінчі і Вільм. Їм допомагав, без права голосу, як дорадник наш старий правник Проф. А. Яковлів. Комітети оборони чести С. Петлюри в Празі та Парижі звернулися були про допомогу до української адвокатури у Львові. В цій цілі було написано лист на ім'я Голови

Союзу Українських адвокатів Д-ра Дмитра Левіцького. На жаль, той Союз не лише не дав згоди помогти, а навіть не відповів на листа в цій справі.

Адвокат обжалованого — оборонець Шварцбарта був Анрі Торез, жид з походження, комуніст.

Свідків було дуже багато. Наша сторона представляла декілька десятків — пригадую з них: Генерали Генерального Штабу — О. Удовиченка, В. Сальського, Дельвіга, В. Куцâ, ген. хор. Миколу Шаповала, прем'єрів — В. Прокоповича, І. Мазепу, здається був і Мартос. Проф. О. Шульгін, Токаржевського, І. Косенка, П. Феденка, полк. О. Доценка, Сот. Падалку, В. Филоновича, д-ра Безпалка.

Жиди виставили свідками пару сот душ. Були ці жидівські свідки двох категорій: — свідки, які бачили погроми, т. зв. «фактіческіе свідетелі», а таких большевики назбирали більше сотні, і як «жертв погромів» надіслали їх до розпорядимости Торезові. Та ж Москва надіслала і двох бувших наших старшин дезертирів, що в свій час утекли до большевиків — був держ. інспектора Запор. Дівізії Гавришка та Овчаренка. Другою категорією жидівських свідків були т. зв. «моральние свідетелі» т. то ті, які жодного поняття про погроми не мали і їх не бачили: це були французькі впливові політики, письменники, професори. Пригадується з них Ланговіна, Піоша. Такими ж, по суті, свідками були російсько-українські жиди: Темкін, Моцкій, Сльозберг, Гольдштейн, Грінберг, жидівський «історик» погромів І. Чериковер і, з рештою, наш В. Виниченко.

Погроми. Сам Шварцбарт говорив про погроми дуже загально. Видно було, що він мало що про них знав. «Історію» погромів видвинули Комітет оборони Шварцбарта і його адвокат А. Торез. Вони спинялись на погромах — в Проскурові, Житомирі і Копай Городі. Для ясности зупинимось трохи саме на цих погромах.

Погром в Проскурові вчинив «отаман» Самосенко. Цей отаман мав тенденцію нікому не підлягати. Коли наші частини опускали місто, туди приїхав зі своєю частиною Самосенко і по його козаках хтось декілька раз стрілив. Самосенко разпочав погром та за цей вчинок був відданий під військовий суд.

Погром в Житомирі стався в березні 1919 р. Українське командування в цілях самоохорони жидівського населення організувало т. зв. «резерв міліції», що складався виключно з жидівської молоді і їм були видані рушниці старого франц. зразку — т. зв. «Гра». З тактичних мотивів командування видало наказ залишити м. Житомир. Моя частина була в арієргарді. Виходячи з міста, ми залишили жидам їх зброю. За пару днів відступ був

припинений і я дістав новий наказ — наступ на Житомир. Цей наступ розпочався 2-ма групами: центр під моєю командою і ліве крило під командою Ген. Шт. ген. хор. (тоді ще полковника) В. Петріва. Коли центральна група підійшла під місто, то їх сильно було обстріляно з міста. Це не були большевики, то жидівський «резерв міліції» обстрілював нас з рушниць, які ж ми їм дали. Це стримало наступ. Місто було взято не як плянувалось — увечорі, а лише на розсвіті другого дня. Большевики, залишаючи місто, випустили з в'язниці 300 уголовних злочинців. Останні, користуючись з того, що в місті не було жодної влади, розпочали погром з ціллю грабунку. Цілу добу вони громили жидів. Понад 800 душ було вбито. Ранком, займаючи місто, ми вже бачили повно жидівских трупів. Отже, погром вчинили з волі большевиків уголовники, а не українська армія і про це саме я свідчив у слідчого судді і мав свідчити на процесі.

Погром в Копайгороді. Цей погром вчинили денікінці і про це ясно пише жидівський письменник Чериковер, який, між іншим писав в тій же своїй розвідці про погром й таке: «отношеніе українськой власті к насіліям над еврейскім населеніем вполне определенное: она питалась с німі бороться всемі імеющіміся у нее средствамі, как питалась вообще остановіть анархію в крае». Однак, коли його як свідка про це і про погром в Копайгороді запитував наш адвокат Вільям і послався на його ж книжку, та показуючи йому цю книжку, вказав на те, що він писав не те що свідчить, та, що Чериковер свідчив під присягою, що погром в Копайгороді вчинили українці, і нарешті запитав його коли він говорить правду: тепер, на суді, чи тоді коли писав в книжці, — то Чериковер сказав: «Правдою є те, що я зараз свідчу, а не те, що я писав у своїй книжці».

Ціллю наших свідків було доказати неправдивість тверджень Шварцбарта і це було зроблено: цілий ряд свідків представив факти і документи, які спростовували наклеп на Головного Отамана та Українську Армію. Однак, головне о що нам ходило, — ми мусіли доказати, що не погроми заставили Шварцбарта стріляти в св. п. С. Петлюру, а те, що він був аґентом комуністичної Москви і з її наказу виповнив атентат. Ми мали спочатку одного дуже важливого свідка, який мав докази організації атентату большевиками: ним був ген. Микола Шаповал.

Щож знав ген. М. Шаповал і що він зізнав, як у слідчого судді та й під час процесу?

Ген. М. Шаповал був рідним братом лідера партії соціялістів-революціонерів Микити Шаповала. Належав до тої ж партії. В Парижі був в опозиції до уряду УНР. Видавав свій друкований орган «Український Робітник». Як людина лівих поглядів,

мав зв'язки з чуженецькими соціялістичними колами. Тісні зв'язки мав він і з анархістами. Особливо тісний зв'язок мав з росіянином, який видавав себе за анархіста — Михайлом Володіним. Тому, що Володін відігравав дуже важливу ролю в підготовці атентату, я дозволю собі ширше зупинитись на цій особі.

Михайло Володін приїхав з Сибіру до Чехії. Потім переїздить до Галичини, вештається серед москофільських кіл, переводить розвідку на користь совєтів, та веде большевицьку пропаґанду серед українського війська. В 1922 році є він в Берліні, виступає, як російський анархіст та знайомиться з колишнім большевицьким підкомісаром Добковським. До Парижу, як твердив М. Шаповал, Володін приїхав 8. 8. 1925 р. Тут він на конґресі якоїсь французької соціялістичної партії знайомиться з ген. М. Шаповалом, та переходить до останього на помешкання. У М. Шаповала мешкав він 2 місяці, переїздить потім до готелю й за якийсь час зникає на цілих 4 місяці з Парижу. В січні 1926 року Володін знову є в Парижі і скоро потім знайомиться при посередництві Добковського з С. Шварцбартом.

Знайомство переходить в «приятельство». Володін буває у Шварцбарта майже щодня. Шварцбарт шукає адресу С. Петлюри. Тим часом ген. М. Шаповал міняє квартиру, та замешкує дуже близько мешкання С. Петлюри. На новому мешканні Шаповала почав дуже часто відвідувати Володін, а за 2 місяці перед атентатом буває у нього майже щодня. Розпитує Шаповала про С. Петлюру, та питає адресу останього. В день вбивства Володін прийшов до генерала дуже рано й вийшов від нього коло години десятої. За С. Петлюрою слідять большевицькі аґенти. Це знає С. Петлюра, однак, не припускає найгіршого. Ці аґенти побачивши, що С. Петлюра вийшов сам, — повідомили про це Володіна й Володін викликав по телефону Шварцбарта. О годині 1-й на вулиці Расін зустрічаються Володін і Шварцбарт. Володін попередив Шварцбарта про те, що С. Петлюра є в ресторані, бере від Шварцбарта відомого листа до жінки, якого при трусі мешкання знайшла поліція, та по доконанні атентату опускає його до пневматичної пошти. Після цього Володін пішов знов до генерала й зустрів його на вулиці. Генерал зайшов до якоїсь крамниці і там почув, що вбито якось «генерала». Вийшовши з крамниці він сказав про те, що чув в крамниці Володіну, а Володін поденервовано сказав: «це певно Петлюру». На другий день по атентаті Володін знову є у М. Шаповала й на одинці сказав йому, що він знав Шварцбарта і часто у нього бував.

М. Шаповал знав, що Володін має зносини з ріжними московськими політичними колами, починаючи від монархістів і

кінчаючи анархістами. Знав і про те, що Володін має зносини з большевицькими чекістами. проте не поривав знайомства з ним, а навпаки: він далі з ним зустрічався, разом в дуже інтимній позі з ним фотографувався, та містить у своєму журналі статті Володіна. **Ці всі відомості я тут передаю зі слів самого ген. М. Шаповала.**

Отже, цих інформацій було досить, щоб зробити з того певний висновок — Володін є аґентом большевиків і безсумніву є замішаний в атентаті на С. Петлюру.

Такий висновок зробив і сам ген. М. Шаповал, але... він не знайшов потрібним про це все своєчасно повідомити, ані нашу комісію оборони С. Петлюри, ані прокурора. Сам М. Шаповал каже, що про все це він інформував Прагу-брата та «деяких осіб»(?) в Парижі. Само собою напрошується питання: чому ж М. Шаповал не поінформував про те, що він знав, кого слід? Він давав тричі зізнання у слідчого і двічі на самому суді і за ці 5 разів не сказав усього, що він знав про вбивство С. Петлюри. Він затаїв важливі факти, які далиб змогу притягти Володіна, як співучасника атентату, а тим би виявилася і роля ГПУ і розсіявся б міф про погроми.

Недоговорюючи всього, ген. М. Шаповал тим самим дав змогу Торезові оганьбити себе, як свідка і людину, і тим самим дискваліфікувати себе, як свідка.

Торез у вічі Шаповалові сказав таке:

«Шаповал вже при першому зізнанні у слідчого судді доніс на Володіна, що він грав підозрілу ролю, але тоді він не сказав, про ту розмову, що мав з Володіним в день атентату, по обіді. Про це він сказав лише 12. 3. 1927 р. Кажуть, що Володін большевик. Нічого подібного — це приятель свідка Шаповала! Через кілька тижнів після зізнання у суді, в серпні 1926 р. Шаповал фотографується з Володіним на одній фотографії. Ось ця фотографія — це доказ! Дивіться! Яка інтимна поза! Большевик Володін і Шаповал! Але ось ще більше яскравий доказ: у вересні 1926 р. в журналі, який редагує Шаповал, публікується стаття Володіна! Це дійсно якийсь виключний свідок, який прийшов сюди обвинувачувати чоловіка, що він є більш-менш замішаний в убивстві С. Петлюри, і який в той же час дає цьому чоловікові сторінки свого журналу й фотографується з ним! Володін є друг Шаповала, який доніс на Володіна поліції, після чого фотографується з ним і бере його співробітником до свого журналу!»

На ці дискваліфікуючі закиди Тореза Шаповал відповів так:

«Я з перших же днів був переконаний, що Володін був одним із спільників в убивстві С. Петлюри, але не зібравши ще всіх

відомостей про це, вирішив не поривати з ним добрих зносин, щоб знайти спосіб добути точніші відомости. Володін настоював на більш дружніх відносинах, які нас в'язали. Через те я фотографувався з ним і опублікував його статті. Під час цих, все більш тісних відносинах, які я мав із другими особами з оточення Володіна, я упевнився, що роля Володіна в убивстві С. Петлюри є більш важлива і тоді я лише порвав з ним всякі зносини».

Вже після оправдання Шварцбарта М. Шаповал виложив на письмі біль-менш своє зізнання, яке мав намір подати прокуророві. В цьому зізнанні М. Шаповал вияснив одверто і категорично заявив:

«Головна формула мого зізнання в справі вбивства С. Петлюри Шварцбартом полягає в твердженню, що: головним фактичним організатором вбивства С. Петлюри 25. 5. 1926 р. є Михайло Володін, спеціяльно для цього прибувший до Франції в 1925 р. Що торкається самого вбивці Шварцбарта, то він або свідомий співучасти одної задуманої справи з Володіним, або став сліпим знаряддям в руках Володіна. До свого глибокого переконання, що головним і фактичним організатором вбивства С. Петлюри є Володін, дійшов я після ряді дрібніших чи більших фактів, які довелося спостерігати мені в часі, як перед вбивством, так і після вбивства».

На жаль таке зізнання було зложене запізно.

Другим свідком, який доказував участь Володіна був згадуваний вже бувший большевицький підкомісар Добковський — жид з походження. І з цим свідком мали ми майже те саме, що і з ген. М. Шаповалом.

Добковський у слідчого заявив, що він знає багато, але... він боїться Володіна і большевиків. У листі до прокурора 18. 10. 1927 р. Добковський писав, що скоро по вбивстві С. Петлюри Володін признався йому, що він допомагав цьому вбивству. Добковський твердив, що Володін і в Парижі і в Празі був аґентом ГПУ. Цей лист був зачитаний на суді.

Торез, як адвокат знав про цей лист і тому вжив відповідних заходів, — він повідомляє про це Жидівський Комітет оборони Шварцбарта. Жидівський свідок Сльозберг їде до російського викривача аґентів провокаторів В. Бурцева, бере у нього листа, в якому В. Бурцев твердить, що Добковський є аґент-провокатор. Сльозберг зачитує того листа в суді. Ясна річ — вірогідність такого свідка була підірвана і тим Торез і цього свідка дискваліфікував.

Добковський вже по процесі писав листи до В. Бурцева і до «Ліги Оборони прав людини» в яких домагався доказів від В.

Бурцева. На цей лист В. Бурцев відповів так: «Я ніколи Добковського не вважав за аґента-провокатора, лише, довідавшись, що Добковський має виступати на процесі, як свідок обвинувачення, чим міг би спричинитися до засуду Шварцбарта, а це було б на руку інтересам українським сепаратистам, тільки тоді він постановив остерегти суд, щоб той Добковському не вірив.

От Вам справедливість і честь московського інтелігента В. Бурцева — свідомо кинув фальшиве обвинувачення в провокаторстві, Добковського, і не соромиться признатися в своїй брехні посилаючись на свій московський патріотизм. Не урахував одного лише В. Бурцев — він сам став провокатором.

Для нас, людей звикших до певних норм судового процесу, багато було нового і на нашу думку негативного, в традиціях і звичаях французького суду. Так, наприклад, у нас присяжні, будь в якому судовому процесі від першого до останього дня процесу були ізольовані від будь якого на них впливу: вони залишалися в будинку суду і не могли мати будь з ким жодних зносин, жодних розмов. У Франції цілком навпаки: всі присяжні кожного дня по судовій розправі йшли спокійно додому, де могли бути зацікавленими особами «оброблятись» так як цим останнім хотілось . . .

Так само поведінка адвоката, оборонця Шварцбарта дуже далека від нормальної. Він накидався на свідків і впрост їх тероризував. Коли додати до того і те, що більшість свідків не знало французької мови, то вплив Тореза на свідків був дуже негативний.

Наші свідки йшли на суд і свідчили чисту правду. Ми всі свідомі були того, що наша справа була чиста, так само, як всі ми мали чисте сумління. Однак, з тим сумлінням ніхто не рахувався — тут не йшло о правду, як таку, тут була боротьба і во ім'я тої боротьби, во ім'я того «виграшу» — всі засоби були добрі: і інсинуації, і провокаторство, і брехня. Цими засобами аж до огиди залюбки користав і сам Торез і всі жидівські свідки, всі оті Сльозберги, Томкіни, Зінберги свідомо говорили брехню; їм йшло за всяку ціну виправдати свого «местника» всі засоби для того були добрі». Все це так огидно і брутально виглядало, що один з оборонців обжалоби — адвокат Вільм не витерпів і сказав їм: «Кожна нація вибирає своїх героїв, де хоче і як хоче. Жидівська нація вибрала собі Шварцбарта. Нехай же буде певна, що на такого «героя» **ніхто** інший не заявить претензій».

Не ліпшим був і Торез. Був один цікавий момент в суді при свідченні лікаря д-ра Поля, який вскривав тіло С. Петлюри.

Цей останній, на підставі проходження куль в тіло покійного твердив, що Шварцбарт стрілив 4 рази вже в лежачу свою жертву. Торез хотів збити таке твердження: він доводив, що лікар «помиляється» бо «тоді, мовляв, треба було б стріляти з такої висоти», при тому виймає з кішені брауніг, кладе на стілець і показує як то треба було стріляти, «щоб кулі пройшли так, як то твердить лікар». Доктор Поль, призирливо подививсь на Тореза й сказав, що Торез є правником, а не лікарем і не розуміє, як проходять кулі, коли стріляють в лежачого, чи стоячого чоловіка.

Я вже вказував на те, що жидівська оборона мала не лише свідків, які щось бачили, а і т. зв. «моральних» свідків. Ці останні, один за одним з великим запалом і «обуренням» осуждали погром, малювали неймовірні страхіття і жорстокости українців і т. ін.

Мені прийшлося недавно читати в часописі статтю: «В обороні чести В. Виниченка», в якій, між іншим, було написано й таке: «В. Виниченко не був допущений до того процесу після того, коли оборона Шварцбарта довідалася, що Виниченко збірається свідчити на користь С. Петлюри». Таке твердження явно розходиться з правдою і то тому, що оборона Шварцбарта не знімала зі своєї листи свідків Виниченка. Останього було викликано на 7-мий день процесу. Виниченка не було в кімнаті свідків і тому він не свідчив. Вже той факт, що Виниченка було викликано є доказом того, що він на **листі свідків був** і саме цей факт є і другим доказом того, **що Виниченко дав згоду бути свідком зі сторони жидів і проти С. Петлюри.**

Як саме міг Виниченко свідчити «на користь С. Петлюри» кожен, кому то цікаво, може судити сам на підставі друкованих праць В. Виниченка: «Відродження нації», «Поворот на Україну», а ще ліпше — «Українська державність». Можна боронити В. Виниченка, як письменика, як діяча, але боронити його за той час, коли він відійшов, як діюча політична особа з України, — це щонайменше . . . дуже невдячна справа.

В той же самий день були викликані і бувші українські старшини, які дезертирували з армії та перебігли до большевиків: Гавришко та Овчаренко, але і їх саме тоді не було в кімнаті свідків і вони також не свідчили.

Осьмий день взагалі був дуже багатий на несподіванки. Несподівано Торез робе внесення: припинити допит свідків, бо, мовляв, їх є ще дуже багато і процес затягнеться на декілька місяців. Суд, і особливо наші адвокати, таким внесенням були заскочені, однак, наш адвокат, по короткій нараді, дає свою згоду і свідків далі не питали, а суд дав присяжним 5 питань,

на які вони мусіли дати відповідь. Присяжні відходять до своєї кімнати на нараду і по якомусь часі викликають туди Голову Суду і Тореза. Вони хотіли вияснити: якщо присяжні дали негативну відповідь на перше питання (виправдання Шварцбарта), то чи мусять вони відповідати на дальші 4 питання? Вже той факт, що викликаний був і Торез,—був для всіх покажчиком того, що Шварцбарта виправдають. Так і сталося. Тільки у французькому суді могло статися, щоб підлого вора, злочинця і підступного вбивника могли виправдати.

Ми програли процес перед Парижським Судом, але не програли його перед світовою опінією: світова опінія була на нашому боці і в супереч виправдуючому вирокові знала і ясно заявила свою думку про дійсний стан справи. Це добре знають і жиди і ще ліпше знає це Москва. Комуністична Москва помилилася у своїх розрахунках — вона вбила тіло С. Петлюри, але не вбила і ніколи не вб'є Його Духа, Його Ідеї. Смерть С. Петлюри тісно зв'язала нас до купи і, як за життя Великого Покійника, ми не вагались і боролися за нашу Святу Волю, так і тепер ми завжди і повсякчас готові до чину і в тому тепер не має сумніву, що наша Правда переможе!

Сьогодня, в 40-ліття відродження України, українська справа набрала великого значіння. Світ пізнав вже Україну. Світ вже знає за що ми боролися і боремось і це знову занепокоїло Москву і як наслідок цього є провокаційні виступи в телевізії і пресі Франції. Москва хоче ще раз доконати атентат, вже на духову спадщину по С. Петлюрі, та дарма . . .

Наш гонор і обво'язок покликують нас незбочуючи витримати на позиціях, кров'ю Отамана политих, і **ми витримаємо!**

Ми йшли разом з С. Петлюрою, ми живемо його їдеєю і ми, зрештою, підемо разом з його ім'ям на Україну.

«В українську державність ми віруємо, українську державність ми ісповідуємо, в її неминучості ми переконані. Для нас вона є живою реальністю, бо ідею її ми носимо в серці, бо її духом, потребами овіяне все життя . . . Дух боротьби овіває націю і нас, частину її, що перебуває на чужині, та згідно з законом розподілу національних сил працює в органічній єдності з нею для звільнення отчизни. Ми занадто живо відчуваємо цей дух боротьби, щоби перейти до порядку дня над засобами найдоцільнішими для успішного її закінчення; ми занадто шануємо ціну крови, яку пролили наші незабутні і яка без перестанку до наших днів ллється на Україні, щоби не схилитися перед їхніми могилами й не додержати тих заповітів, що їх вони перед своєю смертю, або фактом самої смерти — найбільшої жертви для отчизни — переказали нам». *Симон ПЕТЛЮРА.*

Генерал Томас С. Повер

Людина, якої найбільше боїться Кремль.

Тугий, наполегливий американський генерал Томас С. Повер притягає тепер велику увагу Совєтської Росії; він став центральним пунктом совєтських протестів.

Генерал Повер керує Стратегічною Повітряною Командою (Стратеджик Ейр Коменд). Серед даних обставин, СПК із своїми людьми та бомбардувальниками є одинокою силою в світі, яка стримує Кремль від ядерного (зн. атомовими бомбами) підбою. І Совєтській Росії це не подобається.

Коли виявилося, що якесь число бомбардувальників СПК перелітали через Арктику в напрямку кордонів Росії, Кремль зразу запротестував проти цього. З початком червня ц. р. (в оригіналі «минулого тижня») він зажадав від З'єдинених Націй припинення цих справ. Нічого Кремль не досягнув. СПК і генерал Повер існують далі, як бастіон Заходу.

Частина генерала Повера складається з понад 2 000 бомбардувальників і біля 230 000 літунів розміщених по всьому світу. Частина цього літунства є безперервно в повітрю, інша частина готова піднятися із землі за коротким попередженням. Кожний бомбардувальник несе атомову бомбу і кожному призначено певну ціль в Росії — так на всякий випадок. Далекосяглі ракети мають бути також частиною виряду СПК.

Завданням СПК є вдержання миру. Ця збройна сила функціонує як постійна й відстрашуюча пригадка для Кремля, що атака на Захід зпровокує негайний і нищівний удар з боку літаків та вояків генерала Повера. Справа виконання цього завдання серед усіх умов і в кожному часі є дуже складною та болючою проблемою для генерала.

Обережний генерал. Сам генерал Повер почуває повну відповідальність своєї місії. «Це є моє, добре обдумане, переконання», сказав він недавно, «що Совєти нас заатакують так скоро, як вони вважатимуть, що атака буде успішна, та коштуватиме їм порівнюючо мало втрат . . . Нема — й далі не повинно бути — ніякого сумніву в совєтських головах, що ніщо не стримає СПК, щоб відповісти на совєтську аґресію відплатною атакою, яка спричинить совєтам дуже неприємні шкоди».

Завданням генерала Повера є тримати СПК в такому стані, який дозволяв би такі шкоди Росії спричинити.

Якщо прийде війна. Проблем є багато і вони вирішальні. Якщо прийде до війни, Росія вдарить перша. Її ціллю було б, витрутити СПК із змагання негайно. Першим завданням СПК є забезпечитися, щоб достатнє число бомбардувальників пережило таку атаку, та завдало негайного відплатного нищівного удару Росії.

Є небезпека, що тільки ті літаки, які в часі ворожої атаки будуть у повітрю, останугься непошкодженими. Тому генерал Повер зосередив свою увагу виготовленню програми, що дозволяла б підвищити число бомбардувальників літаючих у повітрю ввесь час без зупинку. Його ціллю є мати в повітрі завжди 600—700 літаків. Поступ, що його зроблено в тому напрямку, та число літаків, що завжди в повітрю, є таємницею СПК.

Другою метою є, — мати ще одну групу із 600—700 літаків, що була б готова піднятися із землі за попередженням у 15 хвилин. Це вважається тепер максимальним проміжком часу для попередження, якщо Росія пічне атаку далекосяглими атомовими ракетами. Стан готовости до піднесення в повітря досягається в той спосіб, що їх безперервно тримається засобленими в пальне, вміщеними на кінці довгих стартівників (стартових доріжок).

Також виринає питання, чи на випадок війни СПК не буде позбавлено користування багатьма його заморськими базами. Бо якраз із тих баз бомбардувальники середнього розміру (В-47) мусять діяти. Існує рівнож непевність щодо зросту російської спроможности до перехоплювання та нищення атакуючих бомбовиків.

На всякий випадок із шести чи семи сотками бомбовиків у повітрю, та з таким самим числом бомбовиків готових до злету за 15-хвилевим попередженням є надія, що принаймні третина ударної сили СПК переживе, щоб почати негайний протиудар. Тренування й плянування є другим завданням СПК.

Головна квартира: завжди в зв'язку. Генерал Повер діє з головної квартири, що вміщена глибоко під землею в летунській базі у місцевості Офет, біля Омаги, Небр. Складна комунікаційна система тримає головну квартиру в зв'язку з базами СПК у цілому світі. Місце перебування, місія та призначення кожного літака СПК є записувані щохвилини.

Готові накреслені воєнні пляни постійно переглядаються і справляються. Вони сперті на всякі можливі до передбачення методи й напрямки російської атаки, та на всяких можливих видах пошкодження СПКоманди першим російським ударом.

Коли є час на те, щоб віддалитися з головної квартири, генерал Повер відлітає звичайно на інспекційний огляд.

Гартування літунів. Тренування, що його наглядає генерал Повер, є дуже суворе, як фізично так і умово. Люди СПКоманди це переважно ветерани Летунських Сил, дещо старші віком, які одначе мусять бути фізично придатні.

«Виправи бомбовиків» і кидання до цілі продовжуються весь час. Напр., група літаків, із західнього побережжя, за пляном, має «заатакувати» якесь місто на східньому побережжі. Несучись на висоті 45 000 футів (б. 14 км.) без керівних вказівок із землі літун має запровадити свій літак за допомогою повітряних керівних приладів до пункту віддаленого 15 миль (б. 24 км.) від призначеної цілі. Після цього радар перебирає керівництво. Не конче потрібно виділи ціль. На землі чекають групи обслуги, що з допомогою електронічних приладів визначають ступінь акуратности «удару».

Або інший випадок: бомбардувальникові видано наказ стрічі з літаком-танкером (постачальником пального) у якомусь віддаленому місці. Отже поновне постачання пального літакам у повітрю і є тою таємницею, що дозволяє бомбардувальникам СПКоманди долетіти до цілі й повернути назад до бази. Мається шістьсот літаків-танкерів. З джерел СПК довідуємося, що поновне засоблення літаків паливом у повітрю триває три і пів хвилини.

Акція над Арктикою. З баз на далеку північ — до Аляски, Лябрадору, Ґренляндії — відбуваються часті драматичні польоти. Часом лінія «Далекого Вчасного Попередження»-(Дистент Ерли Уорнин), що йде через північну Канаду й Аляску, зловить на свойому радарі якийсь предмет, що його не можливо легко визначити чи пізнати. В тому моменті СПКоманда висилає свої ревучі бомбардувальники в напрямку російського кордону. Вони знають, яке їхнє призначення й ціль. Вони несуть атомові або водневі бомби, що їх ядерні зарядні частини відлучені від стрільна. Вони летять до визначеного пункту. Коли до того моменту вони не отримають твердих інструкцій летіти далі, то вони завертають. Це називається системою «фейл сейф» (несправджена певність?). Якраз цього роду польоти заставили Совєтську Росію запротестувати перед З'єдиненими Націями.

Тільки президент США може видати наказ щодо вжитку атомових бомб проти ворога. Коли команда бомбардувальника отримає наказ летіти до своєї цілі, то вона може бути певна, що генерал Повер оцінив ситуацію та видав на-

каз в зв'язку з президентом, якого завжди можливо досягнути за допомогою ручного радія — навіть в часі його гри в ґольфа або при ловлі риби.

Багато людей вважають, що з огляду на обмежений час у воєнній обстановці президент буде менш-більш примушений прийняти оцінку генерала. В такому випакові не буде часу на дискусію про ріжні альтернативні теорії заіснувавшої ситуації.

Старий літун. В такий спосіб ген. Повер прибирає додатково на вазі, як людина, що матиме багато до діла в питанні атаки на Совєтську Росію, якщо це станеться конечним.

Генерал, що тепер доходить до 53 року життя, народився в місті Ню Йорку та виховався на Лонґ Айленд. У 1924 році він закінчив т. зв. Підготовчу Школу, та пішов до праці. Але в міжчасі він зацікавився дією літунів-піонерів на летовищах Лонґ Айленду. Незабаром молодий Повер вступив до Летунського Корпусу та відвідував його Летунську Школу. В 1929 р. він отримав ранґу підпоручника, а в наступному десятилітті виконував різні призначення. В часі 2. Світової Війни він керував бомбовими рейдами в Північній Африці, а пізніше в Японії.

На сході він стрінув славного генерала Кертиса І. Лемея, який після війни став начальним командувачем СПКоманди. Сьогодні вони оба згідні, що небезпека війни зростає.

В 1954 р. генерала Повера назначено Командиром Відділу для Досвіду й Розвитку Літунства. І так він прийшов на свою теперішню роботу минулого року із знанням проблеми ракет, що незабаром мають стати частиною озброєння СПКоманди. Три ескадрилі призначено до озброєння ракетами так скоро, як тільки будуть вони приготовані до дії.

А тимчасом головним завданням генерала Повера є, мати СПКоманду завжди на вершку боєздатности — а це робота, що ніколи не кінчиться. Військовики вважають, що протест Росії означає признання для досягнень генерала — до цього часу.

Розвиток СПКоманди довгий і поступовий. Вона може мати ще довгу дорогу для розвитку, а вже тепер СПК є головною обороною Заходу перед російськими атаками. Генерал Повер та його вояки, з огляду на їх завдання відстрашування, також називають себе «забезпеченням миру».

(Переклад із «U. S. News & World Report», 10. VI. 58.)

Ярослав КУРДИДИК

Ракети і атомові бомбовики

Хоч як намаються фахівці і науковці приспішити вдосконалення ракет, цієї одинокої зброї майбутнього, що має цілковито виелімінувати в бойових діях артилерію й бомбовики, вдається це їм дуже повільно, куди повільніше, як передбачає теорія. Особливо тепер, коли приходиться переставляти все на новий лад, виходить на яву, що це надзвичайно складне питання, здійснювання якого натрапляє на щораз нові труднощі й перешкоди. Очевидно, що така ситуація породжує приспішену виміну думок передових воєнних фахівців, при чому виявляються дуже цікаві погляди.

В сучасному понятті «ворожий напад» слід розуміти так: большевики атакують вільний світ сотнями бомбовозів і невідомою кількістю ракет водночас з кількох або з одного зосередженого пляцдарму. Це означало б знищення ряду більших міст і неуявну руїну цивілізації. Коли, теоретично міркуючи, большевикам удалося б успішно перевести такий напад, то це означало б також капітуляцію вільного світу, після чого контролю над ним перебрали б комуністичні верховоди.

Те, що під сучасну пору виключає таку можливість — це постійне бойове поготівля ЗДА, у яке багато людей у світі не вірили, а свої думки змінили щойно тоді, коли почули дебати в Об'єднаних Націях між ЗДА і СССР в справі контролі над арктичними просторами. Невідома нікому кількість американських «атомовозів», що ширяють над тими обширами вдень і вночі, як висловився один кореспондент, «є затисненим атомовим п'ястуком, що може вдарити по СССР, скоріше, як він того сподівається . . . »

Большевики, які погрожують ЗДА своїми далекосяжними ракетами, добре знають, що в разі будь-якого нерозважного з їх боку поступку, на їхні голови впаде негайна відплата.

Ми ось тут наближаємося до основного питання: хто має, висловившись нескладною мовою, взяти на себе переведення цієї «відплати»? Відповідь на те така: під теперішню пору ніхто інший, як далекосяжні бомбовики, які ще на довгий час, всупереч твердженням деяких фахівців, залишаться незаступною зброєю відплати.

В користь далокосяжних джетових бомбовозів промовляють такі дані: Вільний світ не має покищо міжконтинен-

тальних ракет і ледве чи матиме змогу у найближчих п'ятьох роках випродукувати їх таку кількість і такої якости, щоб можна було спертися на них, як на стовідсотково певну зброю.

Найбільший недолік далекосяжних ракет — це дуже довга підготова до їх вистрілу і надзвичайна скомплікованість т. зв. самоконтрольних апаратів. Один такий самоконтрольний механізм зложений з багатьох тисяч прецизних дрібниць, і несправність у котрійсь із тих дрібниць позначається на точності удару. Найменше відхилення далекосяжної ракети від призначеного курсу, при 4—5 тисячах миль віддалі, становитиме 100—200 миль відхилення від цілі. Те саме відноситься й до пального, яке може горіти скоріше або довше, рішаючи про засяг ракети.

Приготування до вистрілу далекосяжної ракети забиратиме навіть у далекому майбутньому пересічно 3-4 години — час, протягом якого бомбовики можуть досягнути цілі. Найважливіше при цьому те, що бомбовики із заінстальованим у них радаровим приладдям, не відхиляючись потрапляють до цілі.

Проблема, яку вважається за основну, це — перехід від бомбовиків до далекосяжних ракет. Розв'язуючи цю проблему, треба в найближчому часі розпорошити наявні скупчення далекосяжних бомбовиків, відносно яких СССР напевно має дуже точний плян знищення. Особливо стосується це скупчень, розташованих поблизу СССР.

Для розв'язки цього питання пропонують : 1. Приступити негайно до будови нових баз, а з теперішніх баз, які мають пересічно 40-50 далекосяжних бомбовиків, частину їх перенести на такі, які мають не більше, як по 15-20 штук; 2. залишити їх у такому стані, в якому вони зараз, але приступити негайно до будови сотень літаючих джетових танкерів, при допомозі яких можна буде вдержувати постійно у повітряних просторах, хоч би третину бомбовиків, які будуть забезпечені від ворожого знищення на землі.

Котресь із цих двох рішень треба буде прийняти і негайно розпочати здійснювати, бо від справности в цьому залежить не тільки запевнення у переході від бомбовиків до ракет, але що важливіше, це є одинокою запорукою у відстрашуванні большевиків від нападу на вільний світ.

Компетентні чинники реформу цю мають перевести так, щоб не надто струснути бюджетом ЗДА. Але ще важливішим від матеріяльних втрат є час, якого не можна гаяти.

(«Свобода», дня 14-го червня 1958 р.)

*** 21. V. 1894 р. — † 21. VIII. 1958 р.**

Головна Управа Союзу Українських Ветаранів
зі смутком спов'щає всіх членів і прихильників СУВ
про несподівану смерть Пполковника Війська УНР Інженера

Сл. пам. ІВАНА ПЕКАРЧУКА,

яка наступила 21 серпня 1958 року в м. Ульмі. Німеччина.

Покійний був одним з основоположників СУВ і приймав цілий час чинну участь в житті організації: цілий час був на керівних становиськах, довший час був членом Головної Управи, потім членом-секретарем, а пізніше Заступником Голови.

Покійний осиротив свого вірного друга Дружину Пані Тіну

Нехай чужа земля буде Йому легкою.

Головна Управа СУВ

Похорон сл. п. пполк. інж. Івана Пекарчука

Сл. п. Підполковник Іван Пекарчук хорував вже від довшого часу і смерть заскочила його несподівано 21 серпня б. р. о год.2-й.

В день похорону на цвинтарі зібралася, як на наші сьогоднішні відносини, велика кількість людей так, що простора каплиця на німецькому цвинтарі не могла вмістити всіх бажаючих віддати останню пошану померлому.

Похоронну відправу провадив о. Протоієрей Бурко, в супроводі церковного хору.

Коло трумни зібралося чимало бойових товаришів небіжчика, що поприїздили навіть з дальших околиць, аби відпровадити товариша в останню путь-дорогу. Заступлені були колеги небіжчика: Головна Управа Союзу Українських Ветеранів, абсольвенти Падебрадської Академії, Друзі по спільній праці в УНДС, Інвалідська організація, і мабуть всі члени СУВ з терену Ульм/Дорнштадт.

Багато вінків, а ще більше квітів. Було багато людей, а особливо жінок і дітей, які поприносили китиці квітів.

Над могилою, не дивлячися на дощ, виголосили прощальні промови: Отець Протоієрей Бурко, Генерал А. Вовк — від Ресорту Військових Справ УНРади та від Спілки Українських Воєнних Інвалідів, Проф. Є.Гловінський — від ЦК УНДС і абсольвентів Падебрадської Академії, та Полковник М. Шраменко від українського вояцтва й Головної Управи СУВ . . .

Люди підходять до ще відкритої могили й кидають по черзі землю на трумну . . . Тихо крапає дощ та барабанить по листях, гуркотить земля, падаючи на мокре віко трумни . . . а на душі сум і безмежний біль. Лютий ворог посів Батьківщину, а її кращі сини, тиняючися по світові, складають свої кістки на чужій-чужині . . .

Присутній.

Фраґмент з похорону сл. п. Пполковника І. Пекарчука.

Ф. КОРДУБА

Людський потенціял східнього бльоку в аспекті модерної війни

(Закінчення)

На окрему увагу заслуговує комуністична акція, спрямована на розклад Західньої Німеччини з середини. Німецький нарід, по прогрі двох світових воєн та повній ліквідації тоталітарної системи почав відбудову власної, дуже сильно зруйнованої діями другої світової війни, батьківщини на демократичних засадах. На політичну арену виступило багато політичних партій з різними соціяльно-політичними програмами серед яких одною з найменших є комуністична партія Німечини (КПД). Не зважаючи на те, що комуністична партія Німеччини є найслабшою, проросійські впливи серед німців є дуже великі. Багато німців є тої думки, що Німеччина як цілість може вдержатися тільки в тісному союзі з Росією (розуміється, нерозчленованою на окремі національні держави). Ця концепційна орієнтація німців, яка походить від Бісмарка, все ще далі панує серед більшости німців, не зважаючи на те, що німецький нарід заплатив дуже великою даниною крови у двох світових війнах з Росією, та на всі ті жахіття, які приходиться переживати тим німцям, що попали під окупацію СССР. Орієнтація на велику Росію спричинюється до витворення відповідного політичного клімату, який сприяє зростанню російського питання. На особливу увагу заслуговує рухливість російської еміграції, яка своїми зв'язками з німцями тільки підтримує цю концепцію, часто гостро виступаючи тільки проти тоталітарної системи СССР. Незалежно від леґальних форм діяльности росіян у Західній Німеччині, на особливу увагу заслуговує конспіративна діяльність різних сил п'ятої колони, які отруюють німецьку громадську думку пацифізмом. В Західній Німеччині сьогодні діє коло 150 таємних комуністичних організацій які мають до диспозиції коло 450 різних комуністичних часописів, наклад яких перевищує 1,2 мільйона[9]). Всі ці організації, які виступають під різними, часто невинними назвами, як от «Прихильники миру», «Організація жінок» і т. под., поступово розкладають знутра німецький нарід, підкопуючи його мораль. На сторінках часопису «Дер Штальгельм» ч. 8/22 річн. з серпня 1955 р. надрукована стаття п. н. «Die östliche Gefahr», в якій між іншим пишеться, що московських прихильників можна знайти у всіх «урядах», багато їх є і між колишніми вояками. Большевицько-московська інфільтрація вже пішла так далеко, що для воячтва видаються

в Німеччині такі органи, як «Internat. Militär. Korrespondenz». На видання цих органів витрачається дуже великі суми, які пливуть зі Сходу. Такою літературою розкладається знутра нарід, який за час 10 років мирного і високостандартного життя вже призвичаївся до «демократії», не звертаючи уваги на те, що цей процес повільного, але систематичного розкладу немилнуче доведе до катастрофи. Перед очима поглиблюється повільний розклад, однак це не відстрашує більшости німців від проросійської настанови. Це є дійсність, тому співпрацю з США треба трактувати як коньюнктуральне явище, подиктоване конечністю, яка виплила як наслідок з програння другої світової війни. Німців притягає велика Росія, тому російський комунізм на цьому терені під прикриттям провадить дуже велику для росіян роботу.

Не меншими успіхами можуть похвалитися комуністи й у вільних країнах Південно-Східньої Азії. Симпатії, індійців, індонезійців й інших народів цього району Азії й велика прихильність до Росії, — все це випливає з ненависти до Великобританії, яка використовувала ці народи. Несвідомість тих народів пщодо того, що саме уявляє собою російський колоніялізм, прикритий гаслами комунізму, в більшості несвідомо приваблює ці знедолені, що перебувають на низькому культурному рівні, народи які вірять, що через комунізм веде шлях до повного соціяльного визволення.

На підстави повищих загальникових даних наглядно видно, яким великим людським потенціялом диспонує сучасна Росія, яка веде глобальну політику, не залишаючи поза своїм бачним оком дослівно ані одного закутка континенту. Є це загроза, якої нікому легковажити не можна. Друга світова війна виказала, що націоналізмам, які застосовували були такі самі нищівні методи, якими користується Росія, не пощастило знищити Росії. Противно: вона зросла в просторі і в кількості населення. Тепер Росії потрібен перепочинок для устабілізування економічних відносин та для ще більшого поширення розкладу зсередини вільних народів. Щоб цей перепочинак одержати, російська дипломатія докладає всіх зусиль, змагаючи до якнайдовшого вдержання стану співіснування Сходу з Заходом. Час працює тільки в користь СССР, тому, хто свідомо чи несвідомо попирає співіснування, того можна вважати за такого, який не визнається ,що з собою несе комунізм та для якої цілі він намагається використати час мирного співіснування. Комунізм, що по другій світовій війні не устабілізувався, а противно — ще з більшим тупетом приступив до своєї експанзії, не може бути сприйманий легкодушно. Людський потенціял, яким диспонує тепер вже

СССР по різних країнах вільного світу, та понад 800-мільйонова маса населення, що знайшлася під обухом безоглядної комуністичної системи, є найкращою пересторогою для провідних потуг Заходу, щоб негайно приступити до реальних протидій, особливу увагу звертаючи, передусім, на визволення тих народів, які тепер є предметом винищування новітньою Росією.

Одною з дуже слабих сторінок СССР, безпосередньо пов'язаною з щоденними потребами всього населення, є прохарчування. Життєвий рівень окупованих Росією народів застрашаючо низький. Населення СССР в основній своїй масі, за винятком, розуміється, росіян, живе в нужді й голодує, або йому не вистарчає харчів для заспокоювання своїх потреб. На окрему увагу заслуговує дуже низький життєвий рівень Китаю, населення якого знайшлося тепер під комуністичною системою в багато гіршому положенні, ніж знаходилося за Гоміндану. Однак, завжди треба пам'ятати, що найвірнішим союзником системи СССР є якраз нужда й голод. Коли людина голодна — їй нічого не в голові, нею можна легче керувати, вона стає безвільною, нездібною на будь-яку реакцію або спротив. Знаємо з часів голоду на Україні в 1933 році, що голодуючі маси не здобувалися на відвагу, щоб напасти й ограбити заповнені різними продуктами магазини, які були призначені для комуністів і для НКВД. Кожний пересічний громадянин СССР живе з дня-на-день в безупинній праці, користає з приділеного йому пайка, або дуже низької заплати за трудодні. І цим керівний апарат СССР не переймається, застосовуючи до мас засіб нужди, щоб обезволену масу можна було легше держати в руках тоталітарної системи.

Дальшою від'ємною сторінкою під стратегічним оглядом є дуже слабо розвинена залізнична й колова сітка. Брак шляхів уже в часі другої світової війни дошкульно давався відчувати в систематичному підвозі воєно-важливих сировин зброї й різних боєприпасів. Сьогодні під цим оглядом в СССР немає покращання тому, на випадок війни, транспорт для большевиків буде й надалі найбільш слабою сторінкою.

Додатньою сторінкою СССР є великість його одноцілого континенту (22 270 250 кв. км.), по якому розкинені багаті природні багатства важливих для війни сировин. Крім цього СССР — від Заходу і на Далекому Сході (Китай, Монголія) — оточений сателітами, які впряжені до воза большевицької тоталітарної системи і є звичайнісінькими колоніями Росії. Під стратегічним оглядом, таке положення Росії — дуже сприятливе для оборони. Заламання офензиви проти Росії — Наполеона в 1812 році і Гітлера у війні в 1941-1945 рр. — між іншими мало свої причини в спеціяльній відпорності цієї потуги, головні продукційні бази

й сили якої заслонені від Заходу великим простором. Подолання цього простору є утруднене через брак добрих шляхів, льокомоції і через гострий клімат (зиму), які є природніми елементами оборони СССР. Наполеон і Гітлер в своїх виправах проти Росії змагали до знищення живих сил противника, чого ані одному, ані другому не вдалося доконати. Перешкодою для здійснення цього пляну був великий простір, що уможливлював доповнення сил з глибини Росії. Окупування великих просторів СССР, без знищення живих його сил, доведе до розпорошення сил противника і виставить його армії на знищення. Атомова бомба, що є допоміжним засобом в стратегічному розумінні, не розв'яже цілої проблеми бо таких великих мас, якими сьогодні диспонує СССР, вона не зможе знищити. Найбільшу оборонну відпорність має Росія від заходу, тоді коли від півдня вона постійно була найбільш загроженою. В зв'язку з таким станом Росії — намагання її, щоб зневтралізувати або перетягнути на свою сторону Туреччину й Іран — це передумова дальших її успіхів.

Якщо глянути на етнографічну мапу Росії, то побачимо, що вона оточена перстенем підбитих й силою триманих народів. На Заході і Далекім Сході, по закінченні другої світової війни, дійшов ще другий перстень — сателітів. Північна частина Росії — майже не заселена і відгороджена від Північної Америки океаном і льодовою пустинею. 5/6 частин населення Росії — скупчені на коло 1/6 цілої поверхні цієї потуги, зокрема в европейській частині. Така конфігурація народности Росії доводить, що кожний удар по цій потузі зі сторони континенту натрапляє на грубу верству народів, що є вороже наставлені до свойого окупанта. На особливу увагу заслуговує те, що неросійські народи цілого колоса СССР творять половину, а коли до цього додати кількость населення сателітних держав — агресивні росіяни залишаться меншістю.

Холодна війна, яку провадить СССР з великим спритом, одночасно намагаючись показати себе народам світу за покровителя миру, подиктована внутрішніми трудноцами цієї потуги, на які ми вже дещо звернули увагу. СССР пропагує мир не тому що його хоче, а тому, що до того змушують його внутрішні обставини й труднощі. Посідаючи від Заходу й Далекого Сходу перстень сателітних держав, СССР своїми дипломатичними маневрами в теперішній стадії змагає добитись окремого перстеня невтральних держав, одночасно вимагаючи, щоб Европу й Азію залишили американці. Якщо пощастило б Росії досягти таких поступок від провідних потуг Заходу, Західня Европа стала б відкритою для большевицької агресії. Тому треба сумніватися,

щоб США й Великобританія пішли на такі поступки Росії, яких вимагав Булганін на конференції голів держав у Женеві в липні 1955 року. Чи Росія поступиться у своїх вимогах, також треба сумніватися.

Загальна тенденція російської національної політики така, щоб у всіх союзних республіках російський елемент переважав. Росіяни живуть скупченою масою в центральній Росії і в меншому змішанні з іншими народами вздовж сибірської залізниці. По другій світовій війні росіяни почали переселюватись на землі України й Білорусі. Сьогодні росіян можна зустріти навіть у Східній Прусії. Це переводить Росія не тільки в зв'язку з національною політикою, але тут чи не найважливішу ролю відограє безпека держави перед визвольною настановою народів згаданих країн. Росіян-експлоататорів можна знайти найбільше по містах, зокрема по більших і менших індустріяльних центрах.

На окрему увагу заслуговує розміщення по цілому СССР воєнноважливих сировин, зокрема родовищ нафти, камінного вугілля, залізної руди, манганця руд різних кольорових металів, бакситу і т. д. Під стратегічним оглядом таке розміщення є дуже важливе. Вже в часі другої світової війни СССР користав з пального г. зв. Другого Баку, яке розбудував на Уралі. Подібно малася справа з камінним вугіллям і залізною рудою. Одночасно на велику увагу заслуговують розбудовані промислові осередки в Сибіру, який на випадок війни відограватиме дуже важливу ролю.

З уваги на додатні й від'ємні сторони СССР, серед яких від'ємні переважають, дипломатія большевиків змушена була змінити тактику свого поступовання з Заходом. По смерті Сталіна дійшло ще суперництво за владу між комуністичною ґієрархією Кремля. Сьогодні мусимо ствердити, що зміна тактики в большевицькій політиці по смерті Сталіна деморалізуюче вплинула на оборонну поставу Заходу, не зважаючи на те, що теперішнє поводження Кремля не означає нічого іншого, як тільки бажання зискати на часі, щоб ще більше підготовитися до сильнішого удару. Людський потенціял — 216 мільйонів — і великі простори СССР — 22 270 250 кв. км. — це проблема, легковажити якої не можна. Крім цього, ніколи не можна легковажно переходити до порядку дня над справою держав-сателітів СССР, народи яких нібито є насторожені проти Росії. Завжди треба пом'ятати, що понад половину населення Росії постійно були наставлені проти свойого головного окупанта. Ці народи пролили море крови, змагаючись за свою незалежність від Росії, однак до сьогодні боротьба цих народів не увінчалась успіхом. Ще краще мається справа з державами-сателітами, що під кож-

ним оглядом є контрольовані центром світової революції — Москвою, яка в зародку винищує навіть найменші зародки спротиву. На випадок війни, особливу ролю можуть відограти поневолені Росією народи в поваленні цієї великої тюрми народів, — що повинні мати на увазі провідні потуги Заходу. Одночасно всі поневолені Росією народи, об'єднані спільною ціллю боротьби за своє національне визволення, повинні знайти взаємне зрозуміння і компромісово підходити до розв'язки спірних питань. Тільки об'єднаний фронт всіх поневолених Росією народів, при підтримці провідних потуг Заходу, зуміє повалити цього великого сфінкса, яким є сучасний СССР. Роз'єднаність поневолених народів пособляє винищуванню їх Росією. Агресивної 110-мільйонової російської маси не вільно легковважити, при цьому завжди треба пам'ятати, що кожний росіянин, без ріжниці на його політичні переконання, одобрює імперіяльну політику большевиків Росії, виступаючи тільки з нешкідливою критикою політичної й соціяльної системи СССР. Повалення тюрми народів СССР і побудування на його руїнах вільних ні від кого незалежних, національних держав забезпечить довготривалий мир на европейському континенті і це буде той вимріяний мир, якого прагнуть всі народи, серед яких на особливу увагу заслуговують всі ті, що були винищувані Росією за панування царів і від перших днів постання російської большевицької системи. Атомова бамба своєю нищівною силою національної проблеми поневолених народів не разв'яже; вона, замість визволення, може перевести тотальне винищення периферій СССР, що принесло б тільки користь Росії в дальших її воєнних діях. Поневолені народи СССР, при підтримці провідних потуг Заходу, посідають більшу силу від атомової зброї, бо вони, набувши досвіду в большевицькій системі, зможуть бути корисною моральною силою в дальшому ліквідуванні світового комунізму.

З часів Визвольних Змагань

По повороті Української Армії з Зимового Походу в травні 1920 р. наказом армії була зформована Окрема Кінна Дивізія з 4-х кінних полків і гарматного дивізіону під командою ген.-хор. Омеляновича-Павленка Івана. 28 серпня відбувся один з найславніших боїв О. К. Д. в якому 1-й Кінний Лубенський ім. Максима Залізняка Полк відіграв не останню ролю.

Командир Окремої Кінної Дивізії одержав наказ від штабу Укр. Армії ударити по резервах червоних військ, що

займали позиції на північ понад Дністром: м. Зелене Устя, Поплавник, Богушів, Димянів, Бурштин.

Коло 5-ї години ранку 1-й Кінний Лубенський полк вирушив з містечка Зелене Устя, як авангард О. К. Д. Не успів він своєю чоловою — 2-ю сотнею — наблизитися до Мар'янполя, як ворожі стежі, почали відходити на Мар'янполь, де стояв невеликий відділ піхоти 364 совєтського полку. Одночасно вислано вздовж річки горожанки 3-ю сотню, як бічний авангард.

Частина чолової сотні спішилась і ув'язалась в бій. Частина в кінному ладу, через несприятливу місцевість, не могла продертися на ворожі крила, бо шлях, що провадив від Зеленого Устя до Мар'янполя, був дуже нерівний і перешкоджав у русі. Все ж 3-я сотня вибила ворога вогнем ручних кулеметів з села Межигірці. Ворога тиснено вперто і під Мар'янполем заатаковано.

Ворог почав відходити лавами вздовж шляху Мар'янполь—Водники. Спішені 1 і 2 сотні з ручними кулеметами посувалися крок у крок за червоноармійцями 364 і 366 совєтських стрілецьких полків 60-ї сов. дивізії, не даючи їм ані на хвилину спинитися. Перед селом Водниками показалися 367 сов. стр. полк і сотня школи червоних курсантів, що надійшли з с. Ланів. Ці відділи мали замір перейти в контр-атаку, хоч бачили решту дивизії, яка йшла на віддалі один, півтора кілометра за полком. Ворожа артилерія не так дошкуляла фізично, як впливала морально безперестанною стрільбою, бо старалаь підтримати свою піхоту, яка, не зважаючи на допомогу гармат, не могла встояти перед силою наших лав.

За Тустанем лави легше відідхнули, бо побачили місцевість, придатну до акції в кінному ладу, хоч та можливість наразі була не дуже велика, бо кулемети червоних так густо обсівали просторінь, що коні приходилось тримати на значній відстані і в укритому місці.

2-га сотня полку, що наступав на містечко Болшовець біля села Хоросткова, відтяла шлях відступу двом большевицьким гарматам, що обстрілювали полк. Сотня гальопом кинулася на них і обслуга пообрубувала посторонки, залишила гармати на позиції і втікла вздовж Гнилої Липи на північ.

Коли авангард полку вибив червоноармійців з Болшівця, ворожа піхота зайняла пасмо висот між річками Нараєвкою і Бібелкою, займаючи там окопи, що залишились з часів І світової війни. Довкола окопів валялися звої колю-

чого дроту, і багато було вовчих ям, а це все було дуже небезпечне для кінноти. Послано донесення до штабу дивізії, що авангард далі не може посуватися і просить допомогу для дальшого наступу в напрямку на Бурштин.

Авангард полку, в спішеному ладу, вів бій з 368 сов. стр. полком, який надійшов з Бурштина. Сюди прибула в той час з бічного авангарду 3-тя сотня. Козаки і старшини стомлені довгим бойовим маршем від Мар'янполя до Болшівця і 5-ма атаками, розмістились по обидвох боках шляху Галич—Бурштин. Не занедбано одначе виставити охорону. В цім часі ворожий відділ, що втік з бою під Болшівцем, не чувши більше стрілянини, рішив пройти скрито збіжжям та кукурузою, щоб перейти річку Гнилу Липу, але наскочив на нашу охорону: зробився сполох, і в одній секунді всі сиділи на конях.

Командир полку наказав 3-й сотні заатакувати червоних курсантів, які наступали на праве крило полку з відстні 300-400 метрів. Поведена на ліве вороже крило атака, за браком кулеметів (що попсулись в боях) не мала успіху. Увесь вогонь червоні курсанти зосередили на сотню. До того вони стріляли розривними кулями. Сотня, використавши нерівности місцевости, укрилась за горбком і таким чином уникла втрат від кулеметного вогню. Спішившись сотня зайняла позицію за залізницею і стала обстрілювати червонх курсантів, які дійшовши до фільварку Корнеліна почали обстрілювати ліве крило 1-ї та 2-ї сотень. Ці сотні під Бовшем вели бій з ворожою піхотою, яка обсадила пасмо узгіря. В цьому місці зібралися рештки школи червоних курсантів. Червоні дошкульним вогнем кулеметів примусили відступити наші частини на село Кукільники і таким чином звільнити північно-східню околицю Болшівця.

Червоні курсанти помандрували ще далі на північ і там прилучилися до піхоти, що вела бій з полком годину перед тим. Ці всі відділи готовились до протинаступу в районі сіл: Кукільницьке Загіря, Яблонів і Кукільники, маючи в резерві 369 сов. стр. полк, що стояв в селі Скоморохах і Жоліборах. Цей відділ пізніше поранив полк. Дяченка, командира Чорних Запорожців.

Полк ім. М. Залізняка, стеживши пильно за ворожим рухом, стягнувся з позиції під Бовшем на північну околицю Болшівця в двох кільометрах від нього. Роз'їзди вели нагляд за лівим крилом від станції Бурштина в секторі с. Кунашів, Жилібори-Залужжя, Кукільники. Штаб дивізії, два кінні полки і батерія чорних запорожців були в Бол-

шівцю. Після сутичок окремих сотень полку з червоноармійцями і школою червоних курсантів минуло більше ніж година.

Ще всі сотні не зібралися, як прискакав гонець від штабу О. К. Д. з наказом до командира полку ім. М. Залізняка полк. К. Смовського з наказом негайно продовжувати наступ по шосе на Бурштин, а полку чорних запорожців наступати на село Кукільницьке Загір'я—Бурштин з правого боку полку ім. М. Залізняка. Артилерія дивізії має обстрілювати совєтську піхоту перед селом Кукільницьке Загір'я, а коли почнеться наступ, артилерія переносить вогонь по резерві совєтської піхоти.

1-й курінь полку чорних запорожців розгорнувся в лаву і повів наступ на піхоту, яка окопалась під селом Кукільницьке Загір'я і боронилась при підтримці 4-х гармат і значного числа кулеметів. В цей час надійшла решта дивізії.

Пролунало могутнє Слава і далеко понеслося понад Дністром. Полк ім. М. Залізняка та Чорні Запорожці пішли в атаку. В цім часі большевицькі гармати, що стояли на північ від села Загір'я відкрили вбийчий вогонь по лавах наступаючих полків і кілька ворожих прапнельних куль влучили полк. Дяченка. Командир дивізії зараз же заступив його другим курінем під командою поручника Броже, а також додав на допомогу частину 3-го кінного Чигиринського полку. Ці частини і далі вели атаку на правім крилі полку ім. М. Залізняка. Ворога було приперто до річки Нараївки. Наші гармати б'ючи прямою наводкою, змітали москалів, які топились в болотистій річці Нараївці, стараючись перейти річку в брід, або здавались до полону.

Бій закінчила Окрема Кінна Дивізія десь майже о півночі. В Бурштині залишено розвідчу сотню, а дивізія відійшла до Бовшів, де стала на відпочинок, виставляючи довкола свого району тільки стежі. Ворога близько не було і решта ночі минула спокійно.

Дивізія пройшла за цей день до 50-ти кільометрів, а полк ім. М. залізняка перевів з упертим ворогом бої на просторі від Мар'янполя до Болшева, мав 5 кінних атак, а в пішому ладі виказав знання і уміння боротися проти багнетної атаки ворога.

Все це свідчило про вишколення на полю бою козаків, які хоч не перходили рекрутської науки, бо не було часу, але відразу здобували ту науку практично, при боці старих козаків, які були загартовані в кривавих боях І-ї світової війни.

Успіхи свої в боях Окрема Кінна Дивізія завдячує хороброму свойому командирові ген.-хор. Іванові Омеляновичу-Павленкові, а також бойовому і досвідченому складу старшин, які були національно свідомі і загартовані в І-й світовій війні.

У висліді цих боїв полк ім. М. Залізняка мав таки трофеї: 2 гармати (без коней), 5 ручних кулеметів, два важких кулемети, оперативну канцелярію 369 стр. колку, кілька возів з кіньми, санітарний віз з двома сестрами і санітарним фельдшером, 200 штук крісів та набоїв до них, було взято в полон більше сотні червоноармійців, серед яких був ротний командир 366 стр. полку.

Втрати полку були слідуючі: було ранено пор. Ізвощика, козака Стецюка і козака Вернигору, забито 3 коні і 5 поранено.

По заняттю Бурштина О. К. Д. було здобуто польовий шпиталь 60-ї сов. дивізії; це була велика палатка з польовими ліжками і все урядження і медикаменти були англійські, як видно здобуті у Денікіна.

Закінчуючи короткий опис бою 28-го серпня 1920 року, подаю витяг із телеграми Головного Отамана Військ УНР з 10. IX. 1920 року:

> «Я горжусь тим, що можу разом із цим висловити від імени Батьківщини подяку Кінному Полку Максима Залізняка, 3-му Кінному Полку та Полку Чорних Запорожців за нове славетне діло . . .
>
> Підкреслюю, що не вмер дух лицарів в рядах борців за визволення Батьківщини.
>
> Головний Отаман Військ УНР Симон Петлюра».

Бувший Командир І-ї Кінної Бригади О. К. Д.
Ген.-хор. К. Смовський

Міннеаполіс, 1957 р.

В. Т.

Нищівна зброя

Півтора століття тому назад армії Наполеона проторювали собі дорогу в Европі таким самим темпом, як 1800 літ тому назад армія Цезаря. Це вказує на те, що в такому великому відступові часу не було таких епохальних винаходів, які б відріжнили похід тих двох полководців. Коли ж ми порівняємо відступ часу, який ділить першу світову вій-

ну від теперішнього часу (40 літ), то побачимо величезну різницю, як в способі провадження війни так і в озброєнні. Тому сміло можна сказати, що пройшло не 40, а 4000 літ, як сказав Президент Айзенгауер кадетам військоової академії в Вест Поант.

Підставою для такого вислову Президента Айзенгауера є винахід атомової і водородної бомби, які зробили революцію в військовій ділянці.

Від часу промови Президента наука зробила такі поступи, які зміняють цілковито спосіб провадження будучої війни. Науковці і техніки цілий час дають до диспозиції війська нові винаходи, які випробовуються, продукуються, а пізніше відкидаються на бік, бо в міжчасі винаходиться щось більше нищівне. Ледви було сконструйовано бомбовика, який розвивав швидкість більше, як скорість звуку і міг підноситись на значну височінь, завдяки чому не був вразливий на ділання протилетунської оборони, — коли на сцену з'явилася ракета, яка під кожним поглядом його перевищувала.

Від того часу, а саме протягом одного-двох років почали будувати малі, середні і на кінець великі ракети, які можуть осягнути кожний пункт на землі.

Одначе на цьому не кінець, бо почали застановлюватися над наповненням ракети атомовою субстанцією і таким чином постали атомові ракети. Великі держави, а в тому числі і СССР, розбудовують повітряні бази, вивіновуючи їх замість бомбовиків ракетами.

Одночасно змінилися відомі з другої світової війни повітряні винищувачі, які приняли тепер цілком інший вигляд і подібні скоріше до стрільна, як до літака. Англія заповіла, що вона взагалі не буде більше продукувати винищувачів, а заступлять їх протилетунськими ракетами озброєними атомовою головкою.

Ракети вистрілюються зі спеціяльних рамп; такі рампи легко замаскувати і тому вони наражені на знищення менше від великих летовищ для бомбовиків. Однак, коли ворог застосує атомоову зброю, то вони можуть бути знищені разом з тереном, на якому вони стоять, тому Америка працює над будовою ракет, які можна було б вистрілювати з підводних човнів. Підводний човен може зближатися до ворожих берегів, вистрілити атомові ракети і повернутися назад до своєї бази. Завдяки своїй рухливості і необмеженності часу плавання, як показав американський підводний човен Наутілус, ракети на таких човнах дуже тяжко знищити і то-

му американці інтенсивно розбудовують фльоту підводних човнів, порушуваних атомовою енергією.

Як кожна зброя має свої хибні сторони, так має їх і підводний човен: хибність ця полягає в тому, що під час вистрілювання ракет човен повинен нерухомо стояти на місці, і повинен докладно до сантиметра вияснити своє місцоположення. Але науковці і техніки мають надію ці хиби усунути.

Завдяки такій нищівній зброї, вразі війни світ може бути цілковито знищений, а тому деякі військові авторитети є тієї думки, що з цих причин до зудару між Заходом і Сходом не дійде, а конфлікти будуть продовжуватись, обмежуючись до льокальних війн, в яких головну ролю будуть відігравати панцер і літак.

Чи справдяться ці передбачення, покаже майбутність.

З німецького.

СУВ на чолі з ген. Смовським в Міннеаполісі і запрошені гості вітають голову ВО М. Лівицького

АНДРІЙ ДОЛУД

Зимовий Похід 1919—20 рр.

Згідно з Наказом Головного Отамана Симона Петлюри, 6-го грудня 1919 року, Командуючі Дивізіями з'їхалися до Нової Чорториї на нараду. Прем'єр-міністр Ісаак Мазепа змалював тодішню ситуацію і передав останні розпорядження Головного Отамана і оповів про причини його від'їзду закордон та про рішення Уряду продовжувати дальшу боротьбу за самостійність Української Народньої Республіки. Передав останній Наказ Головного Отамана від 5. XII. 1919 року ч. 101 про призначення Отамана Михайла Омеляновича-Павленка Командуючим Дієвою Армією, а його заступником — Отамана Юрка Тютюнника.

Одержавши згадані Накази, Командуючий Дієвою Армією, яка вирушала в Зимовий Похід, на цій нараді звернувся до присутніх з такими словами: «Ми йдемо на Україну, як кадри Української реґулярної Армії, котрі мусять розвернутись там і розпочати наново наступ, алеж на деякий час мусимо скористуватися нашим старим історичним способом війни партизанської. Тепер, Панове Старшини, ідіть до своїх частин і вдихніть в слабих духом бадьорість, надію і з твердою вірою у світле будуче, рушаймо на Україну!»

Армія Денікіна в першій половині грудня стояла на лінії: Київ—Козятин—Старокостянтинів—Проскурів і далі на схід від Кам'янця. Обороняла вона цю лінію головним чином броневиками, маючи більші залоги тільки в містах.

Головні сили Червоної Армії на Правобережжі займали тоді Новоград-Волинський—Житомир—Бердичів. Їм було поставлено завдання захопити Козятин і перерізати лінію Київського фронту, щоб облегшити собі здобуття Київа, зайнятого денікінцями.

Наша Українська Армія перед вирушенням в Зимовий Похід глибоко вірила в перемогу над ворогом. Військо знало, що Головний Отаман Симон Петлюра, не зважаючи на катастрофічність моменту і тяжкий стан Армії, яка опинилася в так званому **Трикутнику Смерти**, твердо стояв на позиції дальшої боротьби за Державність і Незалежність Української Народньої Республіки і його віра в остаточну перемогу передалася в козацькі лави. Армію УНР перед вирушенням в похід було поділено на чотири Групи:

1-ша Запорізька збірна Група, під особистим командуванням Командарма Михайла Омеляновича-Пав-

ленка. До тієї Групи входили всі частини Запорізького Корпусу, за винятком гайдамацької бригади жалюгідної пам'яти отамана Волоха.

2-га Київська збірна Група, що складалася з частини 5-ої та 12-ої Селянських Дивізій, Полку морської піхоти, частин 9-ої Залізничної Дивізії, — під командою Отамана Юрка Тютюнника.

3-тя Волинська збірна Група, під командою Отамана Олександра Загродського, що складалася з 1-го полку ім. Симона Петлюри, 2-го збірного полку, який складався з частин 2-ої Дивізії — «Запорізької Січі», 4-го полку Сірожупанників, 2-го Кінного ім. Максима Залізняка полку, Кінного полку ім. Гетьмана Івана Мазепи та Волинської гарматної бригади.

4-та Група — 3-тя Стрілецька Дивізія та Спільна Юнацька Школа.

Українська Армія, що вирушила до Зимового Походу, налічувала до 7 тисяч вояків.

Ще на нараді в Новій Чорторії, 6. XII. 1919 року, Командуючий Армією Отаман Михайло Омелянович-Павленко відчитав свій детально розроблений плян прориву, що зводився до слідуючого:

1. Лінією прориву мав служити район розташування Галицької Армії в смузі Козятин—Гайсин—Вінниця—Хмельник.

Полковникові Долудові було доручено негайно виїхати до Вінниці, — осідку Начальної Команди Української Галицької Армії і порозумітися в тій справі з Командуючим цією Армією генералом Микиткою, передавши йому особистого листа Командарма Омеляновича-Павленка.

Всі частини, що мали брати участь у поході, мусіли відійти від позицій зайнятих польськими військами і зосередитись у південно-східній частині трикутника: Шепетівка —Миропіль—Любар та зайняти вихідну позицію.

2. Між 7-12 грудня перейти через райони, зайняті частинами Галицької Армії, а 10-11 грудня почати форсувати залізниці між станцією Голендри (біля Козятина) і Гулівці (біля станції Калинівка).

3. Після форсування залізниць, Армія мала зосередитися в районі сіл: Прилуки—Вахнівка—Вівсянки. Для успіху наміченої операції, плян цей мав бути переведений швидко і несподівано.

7. XII. 1919 року, о 12-ій годині вночі, Армія розпочала рух.

Пішки йшов за колоною і Пан-отець протопресвітер Української Армії Павло Пащевський, який безмірно тішився симпатіями всього козацтва і був правдивим порадником і духовним Отцем всього війська.

Виконуючи Наказ Командуючого Армії, в ніч 7-го грудня 1919 року, з кінним козачим відділом, в кількости 40 чоловік, вирушили ми в напрямку м. Хмельник, цілий район якого був зайнятий повстанськими відділами Отамана Якова Шепеля. До ранку був установлений зв'язок з повстанчими відділами і за особистою допомогою Отамана Шепеля вдалося установити зв'язок з Командиром 2-ої Галицької Дивізії сотником Шашкевичем. Цю Дивізію я особисто орґанізував і нею командував в складі Галицької Армії на протязі цілої Галицько-Польської війни, займаючи фронт від Львова до Рави-Руської.

Довідавшись про мету дальшої боротьби за Волю України, сотник Шашкевич виконав всі мої диспозиції, як свого бувшого безпосереднього Коменданта. Негайно цілий мій відділ було переодягнуто в уніформу Галицької Армії, наряджено спеціяльний потяг «Хмельник—Вінниця» і видано наказ, що відділ цей від'їздить негайно через Вінницю до Староживотова, де має обняти охорону залізниць і всіх прилягаючих до цього району стратегічних пунктів.

Переїзжаючи вузькоторовою залізницею, в районі станції Калинівки, під нами під мостом переїздив ешелон денікінського війська. Козаки, дивлячись з вагонів свого потягу вниз, жартуючи говорили: «А все ж таки ми зверху!»

В дві години дня наш відділ, разом зі мною, при повному озброєнні, переходив вулицями Вінниці до місця перебування Начальної Команди Галицької Армії. По дорозі, назустріч нам попадали денікінські старші офіцери зі Штабу їхньої 12-ої армії, який був розміщений в Вінниці. Коли б вони знали, що то була за частина, пошану якій вони віддавали! . .

Генерал Микитка, прочитавши лист Командарма Омеляновича-Павленка, розвів руками і сказав: «Такі речі, як оце ви зробили у білий день, пробравшися у вороже розташування з цілою озброєною частиною, направду могли виконати лише очайдушні козацькі голови!» Негайно було усталено порозуміння між обома Командантами Українських Армій. Ні один стріл не пролунав, ні одної краплі братньої крови не було пролято. Більше того, — галицькі частини,

наприклад, у м. Пикові, де стояла галицька артилерія, замінили Київській Групі старі гармати на нові і ще «позичили» десяток коней, які мали повернути при першій зустрічі. Так само багато разів шпиталі галицьких частин приймали наших тяжко ранених козаків та старшин на лікування.

Отаман Омелянович-Павленко в проекті листа до Начальної Команди Галицької Армії, 5. I. 1920 року (с. Рогова) писав: «Сталося те, що мусило статися. Я особисто в тім глибоко був переконаний».

Виконавши наказ, 15. XII. я вже з відділом був в районі Липовець—Староживотів, ставши до звіту Командарму про виконання його наказу. З цієї хвилі мене було призначено до виконання обв'язків Начальника Штабу Армії.

Від 11-го грудня 1919 року до 6-го лютого 1920 року, Армія знаходилася в запіллі Денікіна, нищучи його бази і службу зв'язку, забираючи денікінські штаби та окремі відділи до неволі.

День 5-го лютого 1920 року був знаменний в історії Зимового Походу тим, що до нашої Армії прилучилася повстанча група, в районі Єлисавет—Знаменка на Херсонщині, під командою Отамана Андрія Гулого-Гуленка. Побачення відбулося в селі Клинці, і з того дня Отаман Гулий-Гуленко зістав призначений Командиром 1-ої Запорізької Групи, до складу якої увійшов і цілий його повстанчий відділ. В цих днях і в цій місцевості, переважно в районі Чорного Лісу, відбувся перехід денікінсько-большевицького фронту через розположення нашої Армії. Всі дальші військові операції, аж до кінця Зимового Походу, відбувалися в запіллі вже не білого, а червоного московського загарбника.

Для поширення ідеї збройної боротьби на всіх землях розлогої України, Командування Армії вирішило перейти ріку Дніпро на Лівобережжя в район Полтавщини, використавши час, коли Славута-Дніпро був скований ледом. Подія ця відбулася між 13 і 16-им лютого 1920 року. Коли ми переходили Дніпро, старі сивоусі рибалки радили нам недовго гуляти в степах Гетьманщини, бо дуже скоро прокинеться зі сну старий Дніпро і рушить до своїх порогів, а тоді буде всім нам велика робота, бо через Дніпро тоді конем не перескочиш.

Населення Лівобережжя радісно зустрічало наші війська. В зайнятих місцевостях були скликані зібрання селян, виголошені відчити про Самостійність Української Народньої Республіки і дана була широка інформація про діяль-

ність Головного Отамана і Уряду за кордоном. Було також переведено орґанізаційну роботу для відновлення партизанських відділів по селах. В цей час Штаб Армії дістав відомости, що Троцький (Бронштайн) вислав велику кількість аґітаторів, яким дав такі завдання:

1. «Нє навязивать украінскому крестьянству комуни до тех пор, пока наша власть там нє окрепнет».
2. «Осторожно заводіть комуну в бившіх імєніях, — под названіем артєлей ілі товаріществ».
3. «Утвєрждать, что в Росіі нет комуни».
4. «В протівовес самостійніку Петлюрє і друґім, ґоворіть, что Росія тоже прізнаєт самостійность України, но с советской властью і что Петлюра продайот Україну буржуазним государствам».

Радив Троцький своїм аґітаторам ще говорити українським селянам, що большевики проти Петлюри не воюють і, поки не розіб'ють Денікіна, розпускати чутки, що советська влада є в союзі з Петлюрою! Троцький далі казав: «Ні на одну мінуту нє забивайтє, что Украіна должна бить нашей, а нашей она будет только тоґда, коґда будет советской».

Ставлячи своїм аґітаторам такі завдання, сам Троцький признавав, що: «Труднеє дєло обстоіт с Петлюрой, так как украінскоє крєстьянство только на неґо і надєется».

Маючи на руках такий ревеляційний документ, наше Командування вирішило його передрукувати, додавши до десяти заповідей Троцького своїх дванадцять, і розповсюдити між населенням. Так появилася відозва: «Народе Український!», яка мала надзвичайно великий вплив на населення.

Установивши зв'язки і передавши розпорядження і директиви нашого Командування і Уряду місцевому українському населенню та партизанським відділам, Армія знову повернулася на Правобережжя.

В цей час вороже командування сконцентрувало великі сили в районі Черкаси—Єласавет з метою знищити Українську Армію. Маючи на увазі брак набоїв і зброї, Командуючий Українською Армією, після наради з Командирами Груп, постановив піти на південь і вдарити на місто Вознесеньск, щоби там здобути зброю від ворога.

Добре забезпечивши себе з півночі, Армія мала швидким ударом захопити 16-го квітня на світанку місто і двірець Вознесеньск, залізничний міст біля міста та інші переправи і, опанувавши та забезпечивши за Бугом досить значний терен, переправитись на другий бік річки.

Початок атаки на Вознесеньск призначено на третю годину ранку 16. IV. 20 р. Ліве крило забезпечувала Волинська Група. Київська Група мала наступати на Вознесеньск вздовж залізниці, захопивши головний двірець.

Головний удар на Вознесеньск мала перевести Кінна Бригада з чотирох полків під моєю командою та при піддержці Запорізької Групи, під командою Отамана Гулого-Гуленка і Кінно-гірного Дивізіону полковника Алмазова. О третій годині ранку, використавши темноту ночі, всі чотири кінні полки були сховані і замасковані на обох крилах ворожого розположення і тільки невеличкі дуже слабо озброєні частини піхоти, з метою демонстрації, були скеровані до безпосереднього наступу на місто Вознесеньск.

Ворог вже знав про наближення Української Армії і відповідно приготовився до її зустрічі. Ґарнізон Вознесеньска, скріплений двома військовими школами з Миколаєва і Херсона, окопався перед Вознесеньском. Два броневики охороняли Вознесеньск з боку залізниці. Саме в той час у Вознесеньску відбувався комуністичний з'їзд і треба було чекати, що всі учасники з'їзду стануть до зброї і цим збільшать кількість ворожого ґарнізону.

Настав час наступу.

Коли наші піші частини підійшли на 600 метрів до ворожої позиції, подув вітер і розвіяв густий туман. Перед нашими очима раптом з'явилися ворожі укріплення і місто Вознесеньск. Ворог відкрив сильний кулеметний вогонь. Наші частини залягли в степу, в глибоких борознах. Бій тривав не довше десяти хвилин і на умовлений знак, наша піхота почала поволі відступати. Ворог, захоплений нашим відступом, негайно залишив свої окопи і перейшов до наступу. Ворожі кулемети були зняті зі своїх гнізд, покладені на тачанки і вирвались переслідувати наші «відступаючі» частини. Нам тільки цього й треба було. На умовлений знак, мною були випущені дві червоні ракети і . . . як вихор, ніби з під землі з'явились і кинулися на ворога чотири полки нашої безстрашної кінноти. Ворог став як зачарований. В цю хвилину із-за найближчої могили вдарили шість гармат Кінно-гірного Дивізіону полковника Алмазова. Стрілами прямої наводки, всі ворожі тачанки з обслугою були в один мент знищені. Отаман Гулий-Гуленко з цілою своєю Запорізькою Групою кинувся за нами до атаки, як головна наша резерва. Розпочався жорстокий бій за місто Вознесеньск.

Літопис Зимового Походу Армії Української Народньої Республіки, записаний ад'ютантом Головного Отамана Симона Петлюри — полковником Олександром Доценком, цей

момент описує так: «Кінна Бригада, під командою полковника Долуда, в кінному строю збила ліве крило ворога і так хвацько почала рубати, що на лівім крилі з ворожого відділу втікло лише 15 кінних, а піхота і решта кінноти, все загинуло під ударами тяжких козацьких шабель».

Ад'ютант командира Київської Групи старшина Ващенко пустив на ворожі броневики паровоза і змусив їх утікти на двірець Василинова—Києвці. Це помогло Київській Групі захопити Вознесенський двірець.

Місто Вознесенськ і переправа через Буг за короткий час опинилися в руках Української Армії. На полі бою лежали понад 300 трупів і до 400 ранених большевиків, забиті коні та різне військове майно. З нашого боку було забитих лише двох козаків, п'ятеро ранено і поранено декілька коней. Було захоплено 2 000 000 рушничних набоїв і 32 000 гарматних, 2 важкі гармати і 18 легких гармат, 8 гірських і 12 мітральєз, 5 000 рушниць, 48 кулеметів, 4 ешелони військового майна, 4 000 возів ворожого обозу, 10 000 000 совєтських грошей і багато цінного господарчого та технічного майна, продавши яке населенню, Армія виручила великі гроші, чим забезпечила себе на довший час. Одягли й обули козаків, бо в ревкомі захопили багатющий склад одягу та взуття.

Тимчасом Кінна Бригада вже була по той бік Бугу, з боєм захопила станцію Васелино та розпорошила цілий ешелон комуністів, що йшов з Одеси на допомогу ґарнізону міста Вознесенська.

Таким чином, після взяття Вознесенська, Армія Української Народньої Республіки стала господарем положення на величезному терені.

День перемоги під Вознесенськом, Командуючий Армією генерал Михайло Омелянович-Павленко назвав днем «Нагороди нашому козацтву за довгий, тяжкий і славний Похід».

Перейшовши Буг, Українська Армія підійшла до м. Ананєва. Розвідка донесла, що ворог з Одеси, Уманя і Ольвіополя направив три спеціяльні відділи силою до 5 000 багнетів для ліквідації нашої Армії. В триденних боях Українське Командування ужило тактики ліквідування ворога по частинах. Невеличкі відділи затримували спершу дві групи ворога, а третю групу Українська Армія в одноденному бою цілковито знищила. За ніч, перегрупувавши свої сили, Армія розбила другу большевицьку групу. На третій день, при допомозі повставших селян і Чорноморського відділу

Вільного Козацтва, під командою полковника Пчельника, була знищена остання большевицька група.

В дальшому марші на з'єднання з Головним Командуванням і новоорґанізованими Українськими Дивізіями, Армія в днях 1-го 2-го травня вступила в район розположення частин Галицької Армії коло м. Балти. Першою прилучилася до нас Кінна Бригада в складі двох полків під командою сотника Шепаровича. В днях 3-го і 4-го травня наша Армія перевела остаточний прорив большевицького фронту в районі Тульчина—Ямполя, взявши до неволі велику кількість полонених.

В рапорті від 6-го травня, Командарм разом з Командуючими групами писали на ім'я Головного Отамана: «Сьогодні 6. V. з особливим почуттям висилаються роз'їзди для зв'язку з Вами. Після п'ятимісячного роз'єднання, Армія Української Народньої Республіки, виконавши даний їй Наказ, щаслива знову вітати Головного Отамана і, знаючи фактичні обставини на Україні, переконана в остаточній перемозі Українського Народу над всіма його ворогами.

Хай живе вільний Український Народ!

Слава Головному Отаманові!»

10-го травня я мав шану особисто виїхати з військовим почотом на зустріч Головного Отамана, який прибув до місця постою Штабу Армії в м. Ямполі над Дністром. При в'їзді до самого міста, представники місцевих селян також вітали Головного Отамана Симона Петлюру та по старовинному українському звичаю передали Йому хліб і сіль.

Так закінчився 1-ий Зимовий Похід.

Полковник С. Бунчук.

З недавнього минулого

За останні два роки гетьманська преса з піною на вустах конкурує з пресою Комітету Міхайлова в атаках на українські демократичні організації. Гетьманська «Батьківщина» з дня 12. IV. ц. р досягла вершка в тому напрямку. Ця газета найбільше приділяє місця для гетьманських малоросів, що як скажені обливають помиями покійного Головного Отамана Симона Петлюру, який боровся і життя своє віддав за волю України. Натомість бувшого Гетьмана П. Скоропадського і його про-російську політику стараються виправдати та представити його як «героя». Щоб дати правдиве насвіт-

лення цієї «історичної» постаті та показати, хто є правдивим національним героєм, я дозволю собі зробити витяг зі спогадів генерала Ярошевича, не тільки «якогось там» генерала УНР, як казали б наші малороси, але також і бувшого царського генерала. Витяги беру із збірників «За Державність», що тепер є свого роду унікатом, бо в продажу їх нема і майже ніхто на еміґрації їх не бачив.

Генерал Ярошевич та ген. П. Скоропадський кінчили разом Пажеський Корпус та служили в Царській Гвардії: Скоропадський у Кінному Полку, а Ярошевич у гвардії піхоти. Після закінчення Академії Генерального Штабу ген. Ярошевич, як капітан, був призначений начальником штабу 12-ої армійської дивізії, з якою перебував у боях проти німців у Сх. Прусах. Підвищений до ранги полковника, став командиром полку, а далі, як генерал обняв командування 12. дивізією піхоти на румунському фронті. В осені 1916 р. був призначений командиром XI. Корпусу, з яким прибув з Румунії до Кам'янця-Подільського в лютому 1918 р. Гетьман призначив ген. Ярошевича командиром 2. Подільського Корпусу.

Я подав коротенько інформацію про військову службу ген. Ярошевича, який колись був близьким приятелем ген. Скоропадського й написав свої спогади про його гетьманування. Отже гетьманці, а зокрема полк. Яворський та його братія, не зможуть сказати, що спогади написав «якийсь там соціяліст». Додам, що ген. Ярошевич після російсько-українськоої війни весь час перебував у Польщі в таборі у Каліші. В 1945 р. його або вивезли на Сибір або прямо «зліквідували», як це вони зробили з ген. Сінклером, якого правдоподібно повісили на площі в Сосновці на Горішньому Шлезьку. в Польщі.

Про момент приходу Скоропадського до влади пише ген. Ярошевич: «2. квітня появилось оголошення про «обрання» українцями Гетьманом Павла Скоропадського». Думаю я: цеж мій товариш однокашник по Пажеському Корпусу, не зробить помилки свого прадіда. Гетьман, так Гетьман! Але чому ті, що підготовляли вибори гетьмана, не повідомили про це ні український народ, ні українські частини, що вже були розміщені по гарнізонах. Це все мені особисто видавалось якимсь дивним явищем . . . ».

Про одну поїздку до Києва: «Їду до Києва, іду до Військового Міністра; каже, що він не знає, що робити. Іду до Гетьмана. Доповідаю про становище об'їзду частини, а також про

затяг до Добровольчої Армії. Гетьман відповідає: «Це все нічого, нехай». Ну, нехай, так нехай: Гетьманові видніше. Порущую справу про заарештування старостами деяких старшин. Гетьман відповідає: «Я добре не знаю». Іду до дружини Гетьмана, бо вона найбільше знала, що діється на Україні. Після наших розмов дружина гетьмана запросила мене на сніданок, тільки в родинному оточенні . . . Я повернувся до Винниці: думаю — погано . . . »

Про молодих українських старшин: «Десь у липні був перший випуск вихованців Київської Інструкторської Школи Старшин. Після розподілу їх по частинах усі командири полків стали доносити, що це не старшини, а цілковиті незнайки. Треба знати, що командири полків були запеклі москалі, або таки наші малороси, яким вже патріотизм молодих українських старшин не йшов на руку. Правда, ці старшини були слабенькі, як інструктори до перевишколу кадрів по частинах, але-ж багато з цих старшин були в російській армії на фронті і мали бойові нагороди. Крім того, більшість із них були селянські діти, які й багато світу не бачили, але-ж вони були нащадки славних запорожців.

Я проєктував зібрати цих молодих старшин до штабів дивізій, призначити персонал учителів і розпочати навчання й муштру. Пишу про все до Київа, але з Київа цілком несподівано вийшов наказ: звільнити усіх старшин зі служби незалежно від того, що вони скінчили Інструкторську Українську Школу. Цей засіб не був державно продуманий ні Гетьманом, ні його оточенням. Молоді старшини, що мали стати засновниками демократичної армії, зі старшинського становища знову повертали до дому і більшість з них до коней, волів і інших господарських зайнять. Натурально, це їх озлобило й тому в майбутньому вони дали для повстання Директорії добрий матеріял».

Щоб допомогти принаймні деяким із цих старшин, ген. Ярошевич зформував старшинську сотню, що мала теж охороняти ріжні склади державного майна. В звязку з цим покликано ген. Ярошевича телеграмою на початку листопада до Київа, до міністерства військових справ. Далі ген. Ярошевич описує в своїх спогадах розмову з Військовим Міністром, з гетьманом Скоропадським та з Міністром Внутрішніх Справ, Рейнботом. Військовий Міністер, старий генерал Рогоза, прийняв пояснення ген. Ярошевича, що він зорганізував старшинську сотню за згодою Ген. Штабу. Гетьман зробив на Ярошевича пригноблююче враження; він ходив по кімнаті та повторяв: «Такі заплутані політичні справи, та-

кі заплутані . . .» З одного боку кімнати була велика завіса при стіні. «Я відразу відчув, що там хтось сидить і підслуховує нашу розмову», пише ген. Ярошевич. На питання Гетьмана: «Що Ви там, пане генерале, формуєте?» дав ген. Ярошевич таке вияснення, як і В. Міністру і здавалось, що Гетьман цим задовольнився. Однак справи не закінчив, а післав його до міністра внутрішніх справ, Рейнбота, бувшого прокурора Петербурзького Окружного Суду, що втік від большевиків та прибув до Києва. Говорив, звичайно, до генерала російською мовою. Його говорення розлютило ген. Ярошевича і той дав Рейнботові гостру відправу. Після чого Рейнбот змяк та сказав: «Вот відіте, как хорошо, что Ви прієхалі, ми поговорілі і дело виясніловь, только я Вас очень прошу не препятствуйте, чтоби Полковник Гусаков снова бил повітовим старостою, ето відіте лі брат моей жени і ему там очень хорошо». Ось тут і була собака закопана. Пише ген. Ярошевич про того плк. Гусакова, що «хабарі ледве що не з бліх здирав і знущався над українським населенням. Тому . . . я усунув хабарника полк. Гусакова, але його знову було призначено старостою . . .»

Перебуваючи кілька днів у Києві в своїх знайомих, ген. Ярошевич вже завважив, що там щось підготовлялось. В поворотній дорозі до Винниці ген. Ярошевич роздумував над тим, що бачив і чув. Він пише:

«Гетьман бачив, що «політична ситуація заплутана», то треба б було не піддаватись до заплутання, а хотьби один раз добре крикнути, що Україна для Українців, а не для німців і Москви, а опертися на українських патріотів, хоч і не досвідчених у будові держави, алеж «Рим не зразу збудували». Припустимо, що за тверде поставлення Гетьмана проти німців і москалів його могли заарештувати або усунути з гетьманства. Тоді б він зробився українським — Богданом Хмельницьким . . .»

«Передбачалось організувати на Україні вісім корпусів, то пощо ж треба було усувати з армії більше трьох тисяч молодих українських старшин, які вже закінчили курси, і тих, які були кандидатами на перевишкіл, а москалів, які втікали від большевиків на Україну, призначати до українських частин? . . »

«Але в тій «скрутній ситуації» ролю для України відогравали дружина Гетьмана і дружина фельдмаршала Ейхгорна (якого було забито); це були рідні сестри, доньки багатого московського купця. Отже, дружина гетьмана тягнула Україну до московського воза, а друга сестра до німецького, щоб

Україна була німецькою колонією. Я вже вище подав, що дружина Гетьмана втручалась в політичні справи свого чоловіка. На мою думку Гетьман зробив велику помилку, що не простудіював добре історії України і її гетьманів . . . »

«Користуючись початком розкладу німецької і австрійської армій, йому треба було почати повстання згори, самому для цього увійти в контакт з українськими національними партіями, що творили революцію на Україні, свій уряд розігнати під три чорти, а наставити, хоч і менше працездатний, але суто-національний (фахівці за гроші залишились би, тимчасово, як допомогачі) . . .» Далі ген. Ярошевич вираховує, що треба б було гетьманові зробити . . .

Коли 18. листопада вибухло у Винниці повстання проти гетьмана, ген. Ярошевич пристав до повстанців та вислав частину військ до Києва. До цього спонукали його, як він каже в своїх спогадах: «руйнуюча діяльність москвинів-бюрократів, якими було обсаджено головні адміністративні посади»; «безправні арешти українських патріотів у тому числі і Симона Петлюру»; «хабарництво, безсилість самого гетьмана, крутійство німців, і остання крапля, що переповнила мою чашу терпіння, це моя візита у Міністерство Внутрішніх справ Рейнбота, запеклого москаля з німецького роду».

Друга сторона медалі.

Про «другу сторону медалі», себто про Головного Отамамана С. Петлюру, читаємо в спогадах ген. Ярошевича:

«Дістав я телеграму, що приїжджає до мого гарнізону Головний Отаман С. Петлюра. В телеграмі зазначено, щоб зустрічі не робити. Увечері тогож дня я мусив представити Головному Отаманові ті частини, які залишилися у Винниці. Був темний, туманний листопадовий вечір. Я заїхав за С. Петлюрою і ми автом з одним осаулом поїхали за місто, де були касарні. В темній свитці, смушковій шапці, малого росту, щуплий, з трохи горбатим носом, з мутноблакитними очима, С. Петлюра з першої хвилини не зробив на мене враження. Дорогою мовчали. Під'їхали до майдану, де стояли військa: я наказав шоферові направити проміння прожекторів авта на Петлюру і весь час тримати його в промінні електричного світла; як герой по майдану серед військ йшов Симон Петлюра. Різка й красива картина. Обійшовши війська, зупинився недалеко від них і сказав кілька слів. Виразний голос, надзвичайно красива дикція, проста полтавська мова — враження робили чудове.

Потім наказав звести усіх до якоїсь великої салі. Еге! .. поміркував я собі про невеликого ростом Петлюру, що з кожною хвилиною виростав у моїх очах. Коли всі перейшли до салі, С. Петлюра зібрав їх навколо себе і почав говорити голосом притишеним, але дикція його була остільки чудова' сама конструкція промови остільки проста, що кожне слово так і **вліплялося в ухо.** Почав з життя села, про утиски гетьманської адміністрації. Голос його кріпшав. Про відібрання землі, переданої Універсалом їм, селянам, про карні експедиції. Голос усе кріпшав. «Шомполів багатьом із вас давали?» — «Усім давали, усім!», кричала ціла саля. Кричали і ті, яким певно не давали. Коли Симон Петлюра скінчив промову, наелектризування слухачів дійшло до краю. Я крикнув: «Слава Головному Отаманові!» — «Слава! Слава!» — вирвалось з усіх грудей, і козаки як пушину підняли його на руки й понесли до авта; понесли й мене.

Отже це була моя перша зустріч з Головним Отаманом Військ УНР, Симоном Петлюрою. Пізніше багато разів зустрічалися на фронті й у таборах інтернованих у Польщі. Після від'їзду Симона Петлюри з Винниці, бувало запалю цигарку, сяду тай думаю: Гетьман йшов з московськими панами і за панів, тому його народ усунув, а С. Петлюра йшов з українським народом, тому Петлюра залишився в серцях українського народу на віки вічні — **Героєм нації!** А гетьман України, генерал Павло Скоропадський, на віки залишився зрадником українського народу, бо в останню хвилину свого урядування він знову запріг український народ до московсьгоко воза» . . .

Стільки з спогадів генерала Ярошевича. Ще додам: в «Свободі» ч. 77 від 24. квітня ц. р. є оголошення, що Громадський Комітет Українських Організацій в Нью-Йорку — Відділ УККА, святочно відзначує 40-ву річницю відновлення традиційної Української Гетьманської Держави — Гетьманом Павлом Скоропадським в 1918 р. (?!).

Але цьому Комітетові треба було видати інше оголошення і подати до «Свободи», а саме: 14. листопада ц. р. сповнилося 40 років, як Гетьман України Павло Скоропадський видав свою грамоту, що він знову Україну віддає під опіку москалів, а сам утікає до Німеччини.

І до цього часу ні бувший гетьман ні бувший «гетьманич», ні гетьманські малороси так Гетьманську Грамоту і не анулювали!

Дмитро КРИХ

Так було

В 1900-их роках українці Галичини вступають у нову фазу свого національно-політичного себевиявлення, леліяного й плеканого найкращими синами й доньками народу впродовж століть.

Ці роки, як передсвітанок відновлення власної держави, дуже багаті змістом й, на мою скромну думку, як одного з тих, що тоді виростали, мають велике значення для докладнішого пізнання подій, що розвивалися в краю й поза ним.

Що національно-політична свідомість українців Галичини розвивалася тоді дуже швидко, доганяючи під цим оглядом поляків і чехів, то вона не прийшла сама від себе. Праця над нею не була легка, й не була «мрійницьки гурра-патріотична», «славо-чи користолюбива». Щоб врешті станути «в народів вольних колі», вона мусіла бути й була основна, систематична, всестороння у всіх ділянках, вповні жертвенна, а в парі з тим дуже інтенсивна рівночасно згори ведена керівниками політичного, культурного й господарського життя, та з долини чимраз то численнішою патріотичною й високоідейною, повною посвяти, інтеліґенцією в усіх українських організаціях і установах та товариствах: в тов. «Січ», «Сокіл» та університетською молоддю, що з фанатичною любов'ю й самовідреченням (т. зв. «залізні» студенти) «йшла в народ», як тоді говорилося.

Партійної гризні тоді не було. Праця була скоординована, себе взаємно доповняюча і давала помітні здобутки. Особливо видатний вклад у ту працю дала «Просвіта» своїми книжечками, календарями й організацією читалень у найбільш відсталих, загулюканих, та в додатку баламучених москвофільством, місцевостях, бо в угоду з поляками вже ніхто не вірив. Асуспільне, негідницьке явище «хруня» находить зростаючий, різкіший осуд мас й зачинає заникати.

Чимраз то ширші круги українського населення включаються активно в боротьбу за свої людські, національні й політичні права. Навіть школярі народної школи дістають «двійки» й злі ноти з «поведінки» за те, що пишуть у своїх шкільних задачах «руський», а не «руский», «Чайковський», а не «Чайковскі», «Кульчицький», а не «Кульчицкі» і т. д., добиваючись цим пошани, а не перекручування й польонізування народньої мови.

Польська шляхта й польська адміністрація краю звикла зовсім іґнорувати тих «Грицьуф з чарним поднебєнєм», «тих хамуф», «тих бидлякуф псякревскіх», — як звикли казати; загострює риґор супроти українців; і... ллється кров селян й українських студентів Львівського університету. Але у відповідь на те, — гине від кулі студента Львівського університету Мирослава Січинського намісник, (а заразом й зверхник польської адміністрації Галичини), граф Андрій Потоцький.

Стара засада «смирного теляти, що дві мами ссе» — втратила всякий глузд і відійшла до історії.

Вся праця в краю мала на меті здобути й приготовитись до автономії для Галичини, Буковини й Закарпаття (домагання українських послів), як етапу до створення української самостійної держави (відозва «Народнього Комітету» до народу з дня 5 січня 1900 р. і студентське віче у Львові з того ж року).

І тій титанічній праці треба завдячувати, що з вибухом війни в 1914 р., на заклик Головної Української Ради й Бойової Управи («український цісар і український Генеральний Штаб', — як говорив др. Ковшевич, штабовий лікар австрійської армії в Бережанах), — з віками окріпачуваної, ще недавно, здавалося, безнадійно інертної маси — около 35 000 добровольців зголосилося до військової служби в рядах Українських Січових Стрільців, як першої військової частини майбутньої української держави, яка мала вирости із зачатої війни (весь майже актив національно-політичного відродження був мобілізований до австрійської армії). Цілий край по-мужньому й гідно зносить всі тягарі війни, а головне інтриґи поляків (концентраційні табори), варварське вішання старців на придорожніх вербах мадярськими жовнірами, намагання русифікації краю Росією, — у сильній вірі, що війна довго не потриває й напевно принесе волю українському народові.

Але, як показали відтак часи польсько-української війни й повоєнні роки, нам бракувало в Галичині ще найменше 10-15 літ такої інтенсивної праці, щоб власний державницький спосіб думання постав ліпше вглиб мас й інтеліґенції. А це було б нам таки придалося й нині.

Згадуючи це коротенько в сорокріччя проголошення Центральною Радою в Києві Української Народньої Республіки самостійною, суверенною незалежною Державою Українського Народу, хочу торкнутися справи гербу й на-

ціонального прапору Галичини згаданих в горі років і гербу та державного прапору, ухвалених Центральною Радою.

Співаючи колись, тобто в ті давні часи, українські патріотичні пісні, вчилися ми розуміти й цінити свій герб Галичини (другі народи, особливо поляки, були для нас добрим приміром). І жовтий лев на синьому тлі прикрашував в середині, а деінде й зовні, народні доми, читальні «Просвіти», «Руські Бесіди», а навіть мешкання свідоміших громадян. Такі ж герби різблено, відливано в ґіпсі й металі, вишивано, роблено з кораликів і т. п. Лишень з чергуванням барв національного прапора бувала часом й смішна ситуація. Правда, ми співали в пісні: « . . . а краска стягу жовтий цвіт на синім полі як блакит»[1]), але звичайно всі всюди казали «синьожовтий» прапор, подібно як казали на польський національний прапор «червонобілий», а не «білочервоний», але вже на австрійський ніхто інакше не казав як «чорножовтий» (чорний двоголовий орел на жовтому полі), до того вчили в школі й при війську. І коли, ми гімназисти, носили (я зачав від першої кляси в 1906 році) маленьку синьожовту стяжечку на шапках під «G», хтось з часом звернув увагу, що вгорі має бути жовта барва, а під нею синя. Тоді ми носили ті стяжечки вертикально, а коли директор школи заборонив носити того роду відзнаки, (учні-поляки теж носили свої національні відзнаки), тоді ми вшивали в шапках синьожовту підшевку, а знімаючи з голови шапки, ми ставили їх все підшевкою догори, щоб було видно «хто ми і чиї ми діти». Тут чергування барв нашого національного прапора переставало бути для нас проблемою, якої ніхто авторитетно не пояснив й не усталив. Так було аж до 1914 року. Під час всіх більших національних свят і маніфестацій та здвигів 1908-1914 років, все було таке ж обертання прапорців і лент, бо все був хтось, що твердив, що першою барвою є жовта, а інші переконували, що таке чергування барв прапора мають шведи, отже у нас не може повторятися. З таким чергуванням барв нашого національного прапора еміґрували наші селяни за океан, де й по всіх клюбах, народніх домах і церквах фундували національні прапори із синьою барвою вгорі, а жовтою вдолині. Таку ж відзнаку «носив понад ухом» й УСС (незнання стало традицією). Синьожовті прапори можна було бачити й на Україні в 1917 році, аж Центральна Рада ухвалила й впровадила в ужи-

---

[1]) Пісня зачиналася: «Гей там дітвора руська йде . . .»

вання герб і державний прапор Української Народньої Республіки та виразно означила чергування барв прапора.

Щоб дальше не ширилося баламутство, що «... зображування великого і малого гербу», виконані М. Кричевським і затверджені Центральною Радою, не означували ні барви тризуба, ні не вмістили його на барвному щиті. Справжнім гербом стався тризуб, щойно в двадцятих роках нашого століття, як українська суспільність стала його зображати виключно золотою барвою на виключно блакитному полі, себто традиційними національними барвами, — та що «... сучасний геральдично правильно оформлений герб, яким користується українська суспільність, себто золотої барви тризуб, з хрестом і без нього, на блакитному полі, не був ніколи установлений законами, він установився на основі загального національного вжитку, вікових традицій європейської геральдики та зусиль українських гербознавців ...» [2]) — твердажу для історичної правди:

Справа державного гербу й державного прапора була предметом нарад кількох сесій Центральної Ради. Із предложених внесків я затямив:

1) золотий плуг і сніп пшениці на голубому тлі неба;

2) зоряний прапор, на зразок американського, (кількість зірок = кількості губерній);

3) прапор на зразок французького із золотими буквами «У. Н. Р.»;

4) як герб — козак з мушкетом;

5) врешті прийнятий й ухвалений Центральною Радою як **герб** — золотий тризуб Володмира Великого (тризуб без хреста) на блакитному тлі, а барви державного прапора: головна й перша барва — жовта, як заступна барва золотого гербу, а другою з черги блакитна барва тла гербу.

Барви чергуються згори в долину; як вертикально, тоді від держака — перша барва гербу, — а як в круглій формі — тоді від середини назовні.

Той і так ухвалений герб (дарма, що «не був уміщений на щиті») і державний прапор уведено зараз в армії і всіх державних установах, а всі державні й військові печатки були з тим же гербом без хреста й уживано тільки «жовто-блакитного» прапора.

---

[2]) Др. Роман Клімкевич: «Християнська символіка державних інсиґній України». Календар «Провидіння» на рік Божий 1958, стор. 107 і 110. Видавництво Союзу українців-католиків «Провидіння». Філадельфія, 1958.

Про це писали тоді часописи і цього факту не можна заперечувати, наколи ходить про об'єктивну правду, а не «позитивне» чи «неґативне» ставлення до Центральної Ради, та чи в протоколах з ухвальних засідань «пропущено» вище вписане пояснення про чергування барв прапора.

Було б добре, якби ті, що справу добре знають, а в першу чергу члени Центральної Ради, доповнили ці мої свідчення, щоб уже в повному виданні Енциклопедії українознавства були зазначені ті об'єктивні дані.

До часу ухвалення гербу і прапора, як описано вище, тобто ще в зимі 1917/18 р. у Києві був поширений Київський герб з ахристратигом Михаїлом, що мав на щиті й галицького льва. Цей герб був дуже гарно виконаний (не знаю ким), а носили його на шапках і Січові Стрільці (СС).

По акті злуки українських земель в одну Українську Народню Республіку (22. I. 1919 р.), герб і прапор, ухвалені Центральною Радою, стали всеукраїнськими знаками Соборної Суверенної Української Народньої Республіки і змінити їх може тільки з волі всього українського народу обрана законодатна влада звільненої від окупації України.

В чужих займанщинах ми віддавали шану державним гербам і прапорам, але ніколи не затрачували глибокого почування байдужности до них, бо вони були знаками нашого поневолення. Від часу утворення суверенної держави, котру її тимчасова законодатна влада, тобто Центральна Рада, впровадила й поставила в ряди других суверенних держав, у нас віджило почування державницького народу.

Вороги й противники української державности уживали й далі уживають всіх способів, щоб знову зробити з нас збайдужнілу масу, легко податну на «переконуючі арґументи» про наші недоліки, як недержавницького народу («дух степу»), про національне питання, чи пак національні держави, як романтичний пережиток, про наростання сотень державних новотворів з різних національностей, про універсалізм і т. п. Тому уживали збройної сили, осмішували ту державність, навіть у формі періоду т. зв. Визвольних змагань, тобто I—III унівесалів Центральної Ради, не кажучи вже про очорнювання й поборювання встановленої IV-им універсалом державної суверенности. До тих засобів поборювань належить теж й приманливі та співчуваючі пропаґандивні маневри: так звана українізація в Україні, за яку стільки видатних людей заплатило життям і час «ікри», який в Галичині організував большевицький консул у Льво-

ві Лончинський й т. п. «самовизначення з правом на від-окремлення».

Безперечно, Центральна Рада робила великі помилки на протязі свого 13-місячного існування, алеж бо й відомо, що й причин було багато, що корінилися десь дуже глибоко, як вибранці народу не оминали їх. Проте — котра влада та котрі держави не роблять й тепер помилок зі шкодою для своїх громадян?

Маємо за собою й перед нашими очима багато досвіду. Використовуймо його, щоб чим скоріше помогти Батьківщині звільнитися з-під окупації.

Від Редакції.

Вміщуючи цінну статтю шановного автора, вважаємо за потрібне «щоб не ширилося баламутство» подати деякі вияснення.

Українською Центральною Радою по довгих дебатах дійсно було ухвалено вважати національний український прапор, як «жовтоблакитний», але . . . в виконання тої ухвали було прийнято скрізь **і, зосібна, у всіх частинах Української Армії,** «жовто-блакитний» прапор з таким чергуваням фарб: синя (чи блакитна) вгорі (українське блакитне небо) й жовта знизу (золоті українські лани).

Таке чергування барв не викликало ні в кого заперечень, аж, нарешті, ОУНм вважало за потрібне признати таке традиційне чергування національних барв не відповідним, а до того ж вважала за потрібне змінити й прийняту форму державного гербу «Тризуб св. Володимира», замінивши середне вістря тризубу мечем.

На цьому полі піднялася колотнеча і остаточно ця справа стала предметом дебатів на II-й Сесії Української Національної Ради (49 р.)

По довгих дискусіях сесією УНРади було ухвалено вважати чергування українських національних барв в такому порядкові: синя — згори (як перша фарба, хоч то і не відповідає вимогам геральдики), а жовта здолини. Рівнож сесією було ухвалено вважати Державним Гербом України «Тризуб кн. Володимира» без меча і без хреста.

В складі УНРади були тоді заступлені **всі українські політичні середовища,** за виключенням СГД (Гетьманців) і таким чином виданий в цій справі закон **обов'язує всю політичну українську еміґрацію** і його може змінити лише правний український парламент в вільній Українській Державі.

Ю. К.—ТАМАРСЬКИЙ

В маєтку під Варшавою

(Розділ з книги «Шляхами Відродження»)

...Юрка цілу ніч трясла пропасниця і хідники, які позбирав з підлоги Малиновський та понакривав ними хворого приятеля, ніби і не гріли. Юрко трясся під цими хідниками і йому було чомусь соромно, ніби не його, а він когось виганяв на вулицю.

Лише стало розвиднятися, як Юрко, перемагаючи загальну слабість, встав і пішов геть з ресторану Чижевського. Далеко він не зайшов. Кров посилено билась у висках і шум у голові перемішувався з болем. На краю вулиці, серед садів, де довга алея вела до якогось маєтку, він зупинився, глянув вздовж алеї і помітив дерев'яну лавку, заховану серед кущів. Юрко попрямував до цієї лавки і сів на неї, хоч вона і була добре змочена нічним дощем. Мовчазні досі дерева прокинулися, зашелестіли листям та закивали гіллям. Теплий вітерець обгорнув Юрка і цей мирний куток на землі заспокоював загнаного в безвиходдя скитальця. Він ліг на лавку, закрив очі і непомітно для себе заснув.

Як довго спав Юрко, — невідомо. Добрий сон діє завжди сздоровлююче. Звиклий спати в конюшні полку на соломі, де не треба було скорчуватися і де можна було вільно простягнутися, Юрко на цій дерев'яній лавці також простягнувся і... гримнув на землю.

Пронизливий крик пролунав у повітрі. Це закричала перелякана панна, яка в цей час переходила по алеї та якій раптом щось впало під ноги. А впав їй... Юрко. Він прокинувся, скочив на ноги. Панна ще більше перелякалася та знову закричала не своїм голосом.

— Не бійтеся, прошу пані! Я вам нічого лихого не заподію, — звернувся до неї Юрко.

У панни голос ніби віднявся. Вона дивилася на застрашуючу постать обірванця, вся дріжала і щось безупинно перебирала губами.

На несамовитий крик панни збігалися з городів та з саду маєтку робітники. Давати будь які вияснення не було як і не було коли, а тому Юрко вирішив піти геть. Але тут з усіх боків підступили до нього озброєні лопатами, сапами та граблями люди.

— Хто ви? Що вам тут треба? — нарешті промовила, підбадьорена присутністю людей, панна.

Юрко не знав що відповісти. Якщо виправдувати свій непоказний вигляд, — потрібно було довго розповідати, а що йому тут треба, то він і сам не знав, бо потрапив сюди припадково. Але ж відповідати треба було і то якнайшвидше, бо натовп ставав загрозливішим.

— Я студент! — раптом випалив Юрко і ця відповідь розсмішила перелякану було панну.

— Студент?! — перепитала сміючись панночка. — А якого університету, чи інституту, прошу пана?

— Київського Комерційного Інституту!

— А кого з професорів цього Інституту, шановний пан знає?

Юрко подав кілька прізвищ.

— А яку дисципліну викладав проф. Сльозкин?

— Товарознавство.

— А як виглядає професор Синопійський-Трофимів?

— Він досить грубий і в окулярах, бо короткозорий.

— То, пан, справді студент! — вже серйозно вигукнула панна. — Матко Боска! Та я також вчилася в Київському Комерційному Інституті.

До натовпу підбіг схвильований елеґантно вбраний, середнього віку чоловік. Розіпхавши цікавих, він опинився перед панною і був здивований, що вона тисне руку якомусь обірванцеві.

— Що сталося, панно Маріє?! — переводячи духа, звернувся він до панночки.

Замість відповіді, панна Марія представила Юрія.

— Прошу познайомитись! Мій колеґа, студент київського комерційного інституту, пан Єжи . . .

Юрко не зрозумів. Він же себе назвав Юрієм, а ця панна перекрутила і називає його якимось Єжим.

. . . Плєханов — управитель маєтку.

Плєханов вирячився було на Юрка, а потім подивився здивовано на панну Марію. Усміхнене обличчя Юрка і серйозна постава панни Марії привернули Плєханову відповідну ввічливість і він, вклонившись Юркові, наказав людям повернутися до праці. Цікаві до пригод люди неохоче розходилися так і не довідавшись про причину крику панночки.

(Продовження в наступному числі)

Пекуча справа

Нав'язуючи до похорон сл. п. Пполковника І. Пекарчука, один з поважніших наших громадян надіслав нам листа, якого подаємо тут в дещо скороченому вигляді.

«. . . мої зауваження з приводу дуже актуальної пекучої проблеми в справі утворення фонду для старих та немічних вояків. . .

Не тільки мені, а й Вам відомо, що організації, які опікуються бувшими вояками Армії УНР, зараз не мають можливостей зробити більше, як вони зробили й роблять. І встає питання: а щож буде далі зі старими й немічними вояками? Невже ж таки вони не заслужили пошани перед нашим українським громадянством? Невже ж українське громадянство не несе навіть моральної відповідальности за цих людей? Людей, які віддавали своє життя за вільну самостійну соборну Державу. Це ж не є якась окрема партія, члени якої залишаються під опікою своєї партії. Це ж вояки, які під українськими прапорами на чолі з славетнім Симоном Петлюрою здобували свою Державу! Це ж вояки славних героїчних походів проти наїздника! Це ж ті, що з мечем здобували волю своєму народові, а по відступові на чужину дали змогу владі нашій і цілій українській еміґрації продовжувати боротьбу за нашу вільну Батьківщину. В ці чорні дні для нашого народу, для нашої знедоленої Батьківщини, ми, як ніколи, **повинні загострити це питання перед цілим українським загалом.** Пробудити громадянство до патріотизму та жертвенности й тим показати: за що ми боролися й боремося. Показати, що ми оберігаємо кожну людину, яка віддала все на Вівтарь своєї Батьківщини. Пам'ять про цих людей повинна бути вічною.

Пройшли століття, та не вмерла слава Богдана Хмельницького, Мазепи і інших славних борців за кращу Долю свого народу, — не вмре й слава Симона Петлюри, та Його славного героїчного війська

Отже **не тільки теплим словом будемо згадувати цих людей на могилах**, а доведемо ділом, доведемо, що ми піклуємося за їх долю, долю їх жінок, та дітей.

Киньмо клич до всіх, кому дорога наша Батьківщина, кому боротьба за нашу справу не є порожній звук.

Позовімо на це святе діло і церкву нашу. Хай же Вам Бог, та щирі серця допоможуть в цій справі . . .»

Короткий лист, але в цьому листі зачеплена дійсно пекуча справа. В часі українського зриву 40 мільоновий український народ не дав бодай кілька мільйонів вояків, які б стали на захист своєї Батьківщини, бо він був розбуджений «окраденим» з свого національного «Я» і тому «будити» й боронити народ пішло лише

кілька десятків тисяч відважних. Це були люди, які залишили батька й матір й кинулися в вир боротьби за свободу й добробут поневоленої Нації. Багато з них склало свої буйні голови в повній свідомости, що вони віддають своє молоде життя за попрані й поругані ворогом права Батьківщини. Багатьом Доля не поталанила, бо вороги були сильніщі й . . . вони опинилися на еміграції, поза межами своєї укоханої України. Опинилися на еміграції з тим, в чому стояли на полі бою: в подраних мундурах вояцьких, але з гордим відчуванням сповненого ними обов'язку. Боролися вони й опинилися на еміграції, не тому, що вони спасали свої «срібні ложки», чи скрині набиті килимами, чи якимись іншими цінноцами, які вони хотіли врятувати. То були борці, за якими навіть вороги признали право «Лицарів». І ось уже майже 40 років вони й далі не складають рук в боротьбі. Та оті майже 40 років сильно надщербили здоров'я цих героїв і вони, підтримувані чужими суспільними опіками настільки, що лише не можуть з голоду померти, поволі конають, чекаючи смерти. А щож на це еміграція? Правда, нам скажуть, що **певна частина тих немічних вояків дістає аж по 40 н. марок на 4 місяці.** Так є. А щож наші КУК, УККА, ЗУАДК, Жіночі організації, вояцькі організації, Церква та ще багато інших? А що ж на те українська політична еміґрація? Мільонна українська еміграція! Та якби каждий емігрант раз на рік, без жадної шкоди для себе, дав не одного доляра, а бодай 1/2 доляра, то цим людям Ви заспокоїли б старість, дали їм відчути, що вони не самітні, що вони таки направду боролися за свій народ, і той народ на еміграції не забуває про них. про тих, що їх самих вони розбудили в «окраденій Україні». Сьогодні українська еміграція дає щедро на ріжні «визвольні фонди» з яких люди користають, роз'їзджаючи в самоходах, живучи в добрих приміщеннях і т. д., а чи відомо українській політичній еміграції, що коли захоріє хтось з тих вояків, то, як товариші сами не поможуть, то чоловік і Богові душу віддасть? А чи відомо, щ о ось зараз уже більше як півроку Полковник Ген. Штабу лежить розбитий на параліч і ніхто йому не доможе? А чи відомо, як відомий славний козак Божко не мав грошей, на прожиття, та пішов в ліс і . . повісився? . . І таких прикладів безліч . . .

До цієї теми ми ще повернемося,, але сьогодні звертаємося з гарячим закликом до всієї української еміграції, а перед усім до Преосвященних Ієрархів Церков Українських, до УККА, КУК, ЗУАДК, СЖУ, вояцьких організацій і до всхі кому лежить на серці сповнити свій обов'язок в стосунку до бувших Вояків УНР. **Це є Ваш обов'язок! Це є честь Нації!** **Головна управа СУВ**

Редакція «Комбатанта» звертається з гарячим закликом до всіх учасників Визвольних Змагань, де б, в яких часах, в яких формаціях вони не були, — надсилати до редакції свої спогади про події, в яких вони приймали участь.

Зосібна зараз зайшла потреба в оригінальному насвітленні подій під Крутами в 1918 році. Потрібні оригінальні матеріяли від особи, яка безпосередньо приймала участь в операціях під Крутами. З переказами, чи з компіляціями просимо не звертатися, бо то не буде «оригінальним» матеріялом.

Ціна цього примірника «Українського комбатанта» в Німеччині — 1 м. 50 ф., в США — 75 центів, в Австралії — 4 шилінґи, в Англії — 3 шилінґи, в інших країнах — відповідно курсу доляра.

Матеріяли до «Українського комбатанта», листування, замовлення окремих примірників журнала (за попереднім надісланням оплати) та вплачування грошей за одержані без попередньої оплати примірники спрямовувати на таку адресу:
W. Tatarskyj, Neu-Ulm/Donau, Im Starkfeld 18.

Банкове конто:
Sparkasse Neu-Ulm/Donau, "Ukrainische Veteranen". Konto Nr. 1583

Статті окремих авторів, зокрема статті дискусійного характеру — не є вислів думки редакції «Українського комбатанта».

Український КОМБАТАНТ

ОРГАН СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Ч. 8

МЮНХЕН

Березень 1962 р.

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Після видання «Українського Комбатанта» ч. 7., по довгій перерві, яка тривала майже три роки, випускаємо наступне число 8. Ця перерва була викликана багатьма причинами, як: браком добрих матеріялів, браком доброго редактора і саботованням одного з членів дотеперішньої Редакційної Колеґії. Зараз всі ці недомагання усунуті і нова Редакційна Колеґія приступила до праці, започаткувавши її випуском чергового 8-го числа «Українського Комбатанта». Якщо Шановні Читачі підтримають нас морально і матеріяльно, то наш військовий журнал буде виходити не один раз на 3 роки, але чотири рази до року.

Головна Управа СУВ.

Ціна цього числа восьмого «Українського Комбатанта»:

в Німеччині	1,50 н. м.
в США	0,75 дол.
в Австралії	4,00 шіл.
в Англії	3,00 шіл.

в інших країнах — відповідно курсу амер. доляра.

ВИДАННЯ «ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА»

«Історію Українського Війська» часів Центральної Ради, Гетьманату та Директорії видає Український Військово-Історичний Інститут у США

На нараді, скликаній Інститутом 14 січня 1962 р., було обрано президію видавничої комісії в складі: голова ген-полк. **О Загродський;** заступники голови — проф. полк. **К. Дацько,** полк. **С. Єфремов,** полк. **М. Курах,** проф. полк. **І. Цапко**· Нарада відбулася в приміщенні Української Вільної Академії Наук у США.

Організації, установи та особи, що цікавляться «Історією Українського Війська», просимо звертатися на адресу Інституту, що знаходиться в будинку Української Вільної Академії Наук:

U. W. H. I., 206 West 100 Street,
New York 25, N. Y., USA.

УПРАВА УВІІ

Д-р Дмитро Куликовський

Під священним прапором Пророка

Шляхи Божі незбадані...
Як славний наш Господь у Своїх ділах!

То були часи апокаліптичні...

Нарід, колись славний і могутній, вмирав, якщо вже цілком був не вмер, бувши знесилений тисячолітніми наїздами диких і кровожадних азійських та евразійських орд. На вічну пам'ятку по нім була вже написана граматика його мови!

Погляд був страшний і катастрофальний: довкруги розлоге та сумне цвинтарище з напівзакопаними в гробах і ще з напівживими конаючими людьми. Кругом мертвецька безнадія!..

І ось на саме дно цієї злидноти, в пітьму смертельну прилітає Промінь Ласки Божої, приносячи на крилах своїх Спасіння. На самім дні неволі, в хатині, повній безпросвітної темряви і безнадії, від Батьків-Невільників, народжується Він, Тарасик, Вибранець Божий, якому дано силу спасти від смерти й заглади народ свій. Він промовив своє огненне слово і воно страшною громовицею пронеслось по цвинтарищі. «І о, диво! Трупи встали і очі розкрили, і брат з братом обнялися, і проговорили слово тихої любови на віки і віки!»

В молодості сам невільник, позбавлений майже всіх життєвих вигід, Він, однак, з печаттю на собі Духа Святого піднісся на незримі ще за життя його та недосяжні висоти і став Вічним і Єдиним Володарем свого народу!

«Щоб образ був, бодай згрубшого, повний мусимо тут сказати ще про один поділ національного суспільства, який, одначе, вимикається з показаного нами ряду і, таким чином, займає цілком окрему, надрядну позицію*). Ми думаємо, що не кожне національне суспільство його має, а лише деяке і саме те, над яким спеціяльно спочиває рука Божого Провидіння. Цей образ поділу уявляється нам так: із надрів та нетрів національних виросши і високо понад них піднявшись, майорить над ними Велетень і втілення Духа Нації, Геній і то Добрий Геній Нації, Primus post Deum, Найвищий Духовий Володар Нації, яка, щодо Нього, є послушним Його народом зо всіма своїми складниками й атрибутами. В Біблії ця категорія визначається формулою: «Мойсей (Закон) і Пророки». Її позиція в людськім суспільстві найвища і над нею стоїть тільки Бог Один. В Україні цю найвищу людську інстанцію неподільно займає Великодух усіх українських віків і найбільший Велетень усього людства Тарас Шевченко. Одначе формула, що визначає Його потужність, ширша, ніж згадана біблійна: — Тарас є не тільки в одній особі Мойсеєм-Ви-

зволителем і єдиним Пророком, але й Спасителем від смерти свого українського народу.

Український народ глибоко вдячний Богові за надіслане Ним йому в найтраґічнішім моменті **Спасіння**. І з того часу воскреслий народ росте-виростає і здобуває все вище й повніше зрозуміння свого Сальватора, а коли цілком зрозуміє всі Його Заповіти і буде послушним усіх Його наказів, тоді досягне найвищих ступнів своїх життєвих: щастя, слави та сили і одержить повну винагороду за всі свої тисячолітні прикрощі й злигодні. Вже нині бачимо, як український народ під високим і непоборним проводом свого Сальватора здобуває світ, який у постаті окремих націй та їх потуг схиляє свої голови перед Маєстатом нашого Великодуха і свого Велетня. А це ж лише початок!

Дозріваймо ж нестримно та інтенсивно далі, усвідомлюймо собі добре Заповіти й Веління нашого Сальватора, ступнюймо зо всіх наших сил свою послушність Його Наказам: — і тоді світ буде наш, і прийдемо тоді із заходу на Україну-Русь нашу, бо тоді і Дніпро наш Славута, послушний наказу **Батька-Тараса**, «понесе з України у синєє море кров ворожу!..» І дасть тоді Бог щастя Україні і спокій Душі Сальватора нашого, яка піде тоді «до Самого Бога молитися»*).

---

*) Частину цієї статті, взятої в знаки наведення, автор узяв із іншої своєї праці п. н. «Про троє і до всіх поколінь», уміщеної в січневім числі «Визвольного Шляху» 1962., стор. 111-112. Лондон. **Автор.**

ВІД РЕДАКЦІЇ

Вихід у світ ц. 8-го числа «Українського Комбатанта» після майже трьохрічної перерви затримався вже тепер ще й тим, що попередня Редакція довго отягалася з переданням редакційного матеріялу, без якого згубилася б тяглість журналу. Перебравши, нарешті, згаданий матеріял і приготовивши 8-е ч. «УК» до друку, ми сповнені найкращою волею поставити появу дальших книжок журналу на нормальний ґрунт: випускати їх реґулярно, наповнюючи солідним змістом.

Спершу хочемо просити ВШановних Авторів писаних праць і дописів, уже раніш надісланих до Редакції і ще непоміщених, мати вирозуміння і не розчаровуватися, бо частина з них уже надрукована в 8-ім числі, а друга поміститься в ч. 9-ім, яке хочемо внезабарі теж видати.

З огляду на це, як рівнож і на наш намір збільшити обсяг журналу, просимо всіх українських громадян ласкаво надсилати нам свої праці для надрукування їх в «УК». Це можуть бути:

писані твори на воєнні і військові теми, ріжні спогади, твори красного письменства та поезії, наукові статті і розвідки, а тому, що ми відкидаємо аполітичність людини взагалі і аполітичність вояків зокрема, просимо надсилати нам теж статті на теми світової та української зовнішньої і внутрішньої політики.

Звертаємося з цими проханнями, думками та побажаннями до цілого українського громадянства тому, що український вояк є частиною його і належить усьому суспільству, усьому народові, а не поодинокій політичній партії. Тому вважаємо, що «Український Комбатант» має бути і буде понадпартійною українською національною, в найширшім і в найшляхетнішім розумінні цього слова, трибуною, з якої завжди нація зачує голос правди кожного українського патріота.

Одначе, всім нам відомо, що і найкращі ідеї, думки і задуми залишаться нездійсненими мріями, якщо вони не матимуть матеріяльних середників для свого зреалізування. Не інакше стоїть справа і з видаванням «Українського Комбатанта». Щоб забезпечити реґулярний вихід журналу і щоб здійснити всі свої найкращі пляни та побажання, зазначені щойно вгорі, не вистачить, коли Редакція посідатиме гойність надісланого від своїх співробітників писаного матеріялу, але конче потрібно ще і те, щоб Видавництво мало до своєї диспозиції і інший, однаково важливий, фактор — це фінансові засоби, без яких кожна праця стає неможливою. Цю фінансову базу «УК» має збудувати все Українське Громадянство шляхом: а) масових заяв про бажання стати підписчиком журналу, б) збірками на Пресовий Фонд «УК» і взагалі пожертвами та в) широким платним розповсюдженням журналу, кольпортажем.

Живемо в надзвичайно важливій добі світової і нашої національної історії. Старі, спорохнявілі будови імперій розвалюються: — Рука Божої Справедливости проходить довкола нашого світу і несе загладу всіх імперій та колоніялізмів, як кару за поневолення народів іншими народами. Вона розметає на всі вітри останній бастіон невільництва — Московську в'язницю народів. Звідціль випливає, що сучасна нам доба, хоч і тяжка, але одночасно є і багатонадійна, бо несе Україні довгождану не лише державну, але і тотальну волю.

Та кожний з нас помилився б, коли б думав, що ця воля, немов спілий овоч, самочинно впаде до наших рук, або що її хтось чужий нам милостиво подасть. Національно-державну волю треба конче в боротьбі здобувати, її треба хотіти всіми фібрами своєї душі, за неї і за свої права треба тяжко боротися і аж до загину, якщо в цім виникне потреба, отже словом, — щоб здобути свободу, треба бути гідним її! З цього ясно випливає, що поневолений народ, який прагне бути вільним і паном у своїй

власній державі, мусить встати до боротьби з ворогом за свою волю, як один муж, мусить, як велить Пророк України: «Громадою обух сталить, щоб заходитись вже будить хиренну волю!»

А тим часом дійсна зовнішня ситуація і внутрішній стан, в яких знаходиться тепер українська справа, є дуже тяжкі. І хоч, з одного боку, в вічі кидається, як позитив, той факт, що на сьогодні майже всі українські землі знайшлися в одній соборній сукупності і навіть зо спізненою, а проте все ж таки додатньою, коректурою на наш історичний прогріх (Крим), то зате, з другого боку, весь наш нарід опинився в тотальній неволі: землю нашу ворог немилосердно грабує, а нарід наш усіми засобами намагається цілковито, навіть і фізично, знищити. Тому сьогодні перед українським суспільством стоїть єдине завдання, як категоричний імператив: невтрачаючи нічого з позитивних надбань, якнайшвидше і за всяку ціну стреміти скинути з себе ворожу неволю, одночасно будуючи свою власну державу.

І так із цього бачимо, як з найяскравішою ясністю виступає поперeду всього ґрандіозне, попросту історичного значення й відповідальности, неповторне завдання для цілої кількамільйонової української еміґрації без ріжниці віровизнань, політичних ідеологій та всіляких інших можливих і неможливих «ізмів». Українська мільйонова еміґрація, яка тепер, слава Богові, в щасті, здоров'ї та добробуті споживає всі добра і вольности вільного світу, мусить, як цілість і як кожний окремий осібняк, глибоко і з цілою повагою усвідомити собі ту ролю і завдання, які на неї поклали історія та Пророк Тарас, наказуючи: «Свою Україну любіть, любіть її во время люте, в останню тяжкую минуту за неї Господа моліть!» Нехай кожний український еміґрант згадає і слова великого Франка: «Кожний знай, що на тобі мільйонів стан стоїть і що за все мусиш дати ти отвіт!»

А тим часом погляньмо, в якім стані, скажемо так, національної моралі перебуває ця наша мільйонова еміґрація? Такого розбиття, такої розсварености, як це є між нами, мабуть, не знає жодна іншонаціональна людська суспільність! Соромно про це не тільки писати, але й говорити, а проте мусимо і будемо!

Які є пишні ми всі, коли на всіляких зборах, урочистих академіях та в своїй пресі називаємо себе, еміграцію, репрезентантами свого поневоленого народу або ще краще, коли кваліфікуємо себе попросту амбасадорами української нації! Та зараз же при цім забуваємо абож просто не усвідомлюємо собі тієї основної правди та засади, що функції і ролі репрезентації, а особливо посольські (амбасадорські) наскільки гонорові, настільки ж є і обліґаторні (зобовязувальні).

Українська еміґрація вже десятки літ живе в ріжних державах вільного світу, і є там, дійсно, немов репрезентантом свого

народу, якого той чужинний світ, завдяки нашим злигодням і нашому ж недбальству, так мало знає, зате пізнає його, приглядаючись, а може й пильно студіюючи його репрезентацію, себто нас, еміґрацію свого українського народу. І тут ми якраз прийшли до висновку, якого робить чужа держава про нас, а тим самим і про наш поневолений нарід, бож ми його «репрезентуємо». Ми, на жаль, не посідаємо жодної анкети про це, але думаю, що чужинці кажуть про нас: «Вони високо-витривалі партійці, але слабенькі громадівці!» А мало б бути як раз навпаки, — скажемо від себе. Утворюючи собі, на підставі своїх над нами спостережень, ось таке уявлення про нас і про наш нарід, чужина потроху починає переконуватися в нашій національній нездібності до утворення своєї суверенної держави, а що їй у цім ретельно і зо всіх сил допомагають наші вороги-гнобителі, — ані на хвилину в цім не сумніваймося!

І дійсність нас у цім найкраще переконує: чужина здебільшого нам не допомагає і нас не визнає. Думаємо, що було б щастям для нас, коли б ми всі швидше зрозуміли, що наші нарікання за це на чужину не завжди мають повну рацію, бо тоді ми швидше додумалися б до потреби поглянути в корінь речей і шукали б причини зла не в чужині, але деінде. У нас тоді швидше прокинулася б політична мудрість, яка, спираючись на нашу расово-кровну національну спорідненість, привела б нас до скалопевного переконання про життєво-необхідне творення нашої національної єдности за кожних обставин, як єдиної запоруки нашої національної екзистенції і як ґрунту, на якім виростуть наші національні сили, що визволять наш народ із неволі та збудують величний храм його суверенної держави.

Що ще до цього треба сказати? Ми звертаємося з гарячим закликом і апелем до політичної мудрости всіх українців-еміґрантів, щоб вони, не пориваючи ані в найменшій мірі своїх членських зв'язків зі своїми теперішніми ідеологічними, професійними, культурними чи якими іншими організаціями, самі особисто і спонукуючи свої організації творили всюди в місцях свого прожитку загально-національні українські об'єднання, які відтак мають творити свою централю в кожній країні, а вже ці останні створять Національний Союз Українців. Останній і станеться основою існуючого Українського Державного Центру на еміґрації.

Починаймо знизу і кожний на своїм місці. Творімо організовану національну єдність. Сходьмося всі до одного спільного столу, предкладаймо свої думки, обговорюймо всі важливі справи. Тут можемо один одного переконувати, дебатувати, навіть сваритися, але, як одна родина, ніколи не сміємо покидати гурту і йому шкодити!

Нарешті, звертаємось ще зокрема до всіх українських побратимів-вояків-ветеранів у всіх місцях їх перебування і закликаємо їх до творення у себе місцевих клітин-організацій і зв'язуватися організаційно з Централею Союзу Українських Ветеранів (СУВ) у Німеччині.

Ще раз: Національна єдність здиференційованого українського суспільства — ось наша програма, яку ширитимемо на сторінках «УКРАЇНСЬКОГО КОМБАТАНТА».

В Єдності Сила, а з Сильним рахується Світ!

За Редакцію: Д-р Дмитро Куликовський

НАКАЗ

**Міністра Військових Справ
Української Народньої Республіки**

Ч. 7
30 жовтня 1958 року
м. постою

(По Головній Раді Хреста Симона Петлюри)

§ 1

Призначена Наказом Військовому Міністерству і Армії Української Народньої Республіки, з дня 15 лютого 1946 року, за Ч. 2 §1, Головна Рада Хреста Симона Петлюри, виявивши похвальну діяльність в 1947-1948 рр., від другої половини 1949 року стала нечинною. До того спричинилася: а) вибуття зі складу Головної Ради померлих: Голови її, бл. пам. ген.-хорунжого флоти Савченка-Більського Володимира (Франція) та Заступника Голови бл. пам. полковника Петлюри Олександра (Канада) і б) еміґрація переважної більшости членів Головної Ради на постійний побут у позаокеанські країни (Північна Америка, Канада, Нова Зеландія) й розселення їх там на далеких віддалях.

З огляду на повище, здекомплектовану і нечинну Головну Раду Хреста С. Петлюри, в тому складі, з нинішнім днем розв'язую.

Всім членам її за працю висловлюю в імені служби щиру подяку.

§ 2

У виконання Наказу Головної Команди Війська і Фльоти Української Народньої Республіки, з дня 22 травня 1932 ро-

ку ч. 1 §3, призначаю Головну Раду Хреста С. Петлюри в новому складі:

Полковник Стечишин Микола — Голова Головної Ради Хр. С. Петлюри,

Сотник Д-р Д-р Савицький Петро — Заступник Голови Гол. Ради ХСП,

Сот. Доцент Інж. Зінченко Яків — Член Гол. Ради ХСП.,

Хорунжий Д-р Сулятицький Степан — Член Гол. Ради Хр. С. Петлюри.,

Чотовий Інж. Д-р Ковальський Іван — Секретар Гол. Ради Хр. С. Петлюри.

Місцем осідку Головної Ради ХСП є місце перебування Державного Центру Укр. Народн. Республіки.

У випадку потреби призначення Місцевих Рад ХСП, в місцях більшого скупчення українських вояків, Головна Рада представить мені на затвердження відповідний внесок з особовим складом Місцевих Рад у кількості трьох осіб.

§ 3

Порядок діяльности Головної і Місцевих Рад ХСП, встановлюю такий:

а) Засідання Головної Ради скликає, в міру потреби, Голова Гол. Ради.

Для правосильности засідання потрібна присутність не менше трьох членів Гол. Ради, в тому — Голови або його Заступника і Секретаря.

Ухвали приймаються звичайною більшістью голосів присутніх.

Примітка: цей порядок стосується і в Місцевих Радах ХСП.

б) Вояки одержують від Головної або Місцевої Ради ХСП формуляр анкети, усталеного взірця, виповнюють її і пересилають до відповідної Місцевої Ради, а де такої нема — до Головної Ради ХСП.

в) Місцеві Ради перевіряють правдивість поданних в анкеті даних, стверджують право вояка на одержання Хреста СП, і пересилають анкету зі своїм висновком до Головної Ради Хр. СП.

г) Головна Рада остаточно полагоджує справу признання Хреста СП, дбає про виготовлення хрестів і стрічок до них, провадить нумерацію хрестів, зоготовляє Грамоти і пересилає їх разом з призначеними хрестами заінтересованим воякам.

ґ) Всі ухвали Головної Ради про надання Хреста СП Гол. Рада представляє Міністрові Військ. Справ для оголошення в Наказі Війську.

д) По закінченні всіх справ признання Хрестів Головна Рада пересилає всі дотичні матеріяли до Канцелярії Мініст. Військ. Справ, а остання — до Персональної Управи МВС.

Персональна Управа заносить до загальної картотеки всі видані хрести, а матеріяли зберігає у свойому архіві.

§ 4

Кошти виготовлення Хреста СП., Грамоти, стрічок, листування й пересилка їх по призначенні покриває заінтересований вояк, пересилаючи належну квоту до каси Міністерства Фінансів, на конто Міністерства Військових Справ.

З ориґіналом згідно:
Начальник Канцелярії
Міністерства Військових Справ
М. Стечишин
полковник

Міністер Військових Справ
Андрій Вовк
генерал-хорунжий

ПОСТАНОВА
Союзу Українських Ветеранів
9 липня 1961 року

Керівні Органи Союзу Українських Ветеранів на спільному засіданні дня 9 липня 1961 року в місці осідку Головної Управи Союзу, обговоривши справу затяжної кризи в Державному Центрі Української Народньої Республіки в екзилі, постановили:

1. Союз Українських Ветеранів — організація активних патріотів Української Нації, які в збройній боротьбі, з року 1914 почавши, неустанно виконували на полі бою політичну Волю України до свого життя Державного, нині, в годину грізну, коли над цілим світом тяжить примара заглади самого життя Людини, звертається до всього Українського Народу, в діяспорі перебуваючого, з палким закликом об'єднатися коло Державного Центру УНР в екзилі й підтримати його всіми засобами, пам'ятаючи, що наш нарід в поневоленій Батьківщині перебуває в тяжких кайданах, що єдиним управненим виразником Волі поневоленого народу є Державний Центр УНР в екзилі.

2. Стоючи перед фактом затяжної кризи в Державному Центрі УНР в екзилі, яка (криза) загрожує важкими наслідками, Союз Українських Ветеранів чується зобов'язаним закликати всі політичні партії, які входять у склад Української Національної Ради, відкинути суто-партійні інтереси, догми, амбіції й урази, —

та знайти спільний національно-державний критерій для полагодження важних проблем, щодо визволення України з московсько-большевицької неволі.

Рація Української Державности наказує негайно полагодити кризу шляхом відбуття П'ятої Сесії УНРади в місті дотеперішнього перебування Державного Центру УНР.

Час бо грізний не терпить зволікань!

3. Зважаючи на сучасну напружену міжнародню ситуацію й тяжкий стан в поневоленій Батьківщині, Україні, — Союз Українських Ветеранів уважає потрібним мати своїх представників в Українській Національній Раді для того, щоб своєчасно можна було висловлювати свої думки в актуальних справах визволення поневоленої Батьківщини, України.

Союз Українських Ветеранів та Українська Національна Рада

Союз Українських Ветеранів (СУВ), який повстав у 1945 році, вже за короткий час після свого заснування нараховував коло 5,000 членства і, завдяки цьому, а також і своїй праці, стався в українськім політичнім та громадськім житті поважним чинником, з яким мусіли рахуватися всі провідні кола обидвох згаданих ділянок нашого еміграційного життя.

У 1948 р. СУВ гаряче привітав утворення УНРади і одночасно склав заяву про прийняття і його представників до її складу. На жаль, прохання СУВ-у не було узгляднене. Як тоді, так і тепер, уважаємо це за велику помилку, бо до УНРади тоді не було допущено тих, які завжди стояли і стоять на плятформі Державного Центру і які, у відміну від політичних партій, завжди стоять на позиціях понадпартійних в обороні і в охороні інтересів державної цілости.

У своїх діях СУВ не був обмежуваний ніким і тому, коли виникла справа організації робітничих сотень, він вислав делеґацію до Американського Командування в Гайдельберзі, а після вибуху війни в Кореї надіслав був разом з Укр. Національною Ґвардією телеграми до през. Трумана, през. Півд. Кореї і Об'єдн. Націй з пропозицією організувати українські військові частини для протикомуністичної боротьби; далі на своїх з'їздах виносив резолюції політичного характеру. В тім часі ніхто — ані с. п. през. А. Лівицький, ані с. п. прем. І. Мазепа не робили СУВ жодних закидів та не ставили жодних заборон.

З бігом часу, коли розпочалася велика еміґрація за океан, склад СУВ-у зменшився на тисячі членів, а в тім числі відїхали добрі працівники та організатори. Тому СУВ мусів переорганізуватися, щоб у змінених обставинах і в менших маштабах все ж таки продовжувати свою працю. Цю працю він провадить і зараз, маючи моральне і матеріяльне підпертя від тих членів, які з ініціятиви Г. Упр. СУВ-у в місцях свого нового поселення організували клітини СУВ-у, утримуючи тісний зв'язок із своєю Централею в Европі.

Одначе зміни зайшли не лише в СУВ-і, але і в Держ. Центрі і то завдяки тим же причинам, а також і в наслідок відходу в вічність старих досвідчених політиків, на місце яких прийшли не лише менш досвідчені, але цілком мало обдаровані до орудування державною кермою люди. Як перший і грізний наслідок чинности цих людей, настала криза в Держ. Центрі. Коли ця криза сталася, здавалось, хронічною і безнадійною, тоді ті люди, що її спричинили, не знаючи, як із неї вибрести, думали, що найкращим виходом із біди була б **утеча за океан.**

Тоді керівні органи СУВ-у вважали своїм патріотичним обов'язком засягнути до справи і голова СУВ-у скликав 9. 7. 1961 р. керівні органи СУВ-у на нараду. (Постанову цієї наради друкуємо на іншім місці ц. ч. «Комбатанту»). Довідавшись про цю нараду, голова ВО п. М. Лівицький запросив до себе голову СУВ-у і вимагав від нього, — або відкликання наради, або зняття з денного порядку точки «Перенесення ДЦ за океан», мотивуючи це тим, що, мовляв, **«вояки не мають права займатися політикою».** Коли голова СУВ-у відкинув ці, нічим неоправдані, вимоги, тоді гол. ВО почав викрикувати погрози, що знищить його, себто голову СУВ-у, а що сам СУВ «розжене». Не хочемо подавати тут своїх ширших коментарів до цього прояву методів гоголівського Тараса Бульби, мовляв: «Я тебе породив, я тебе й вб'ю!», а то тим більш тому, що п. М. Лівицький нічого «не родив», то й «вбивати» не може. Опінію про це зроблять самі читачі, а особливо українське вояцтво!

Після цього були намагання деяких членів із ЦК УНДС вплинути на СУВ, щоб він у майбутнім перед винесенням своїх рішень радше порозумівався з УНДС. Члени СУВ-у, які є одночасно і членами УНДС, зрозуміли ці «суґестії», як намагання партії УНДС **зробити СУВ своєю прибудівкою.**

СУВ рішуче відкинув ці намагання та суґестії і на майбутнє заявляє, що не буде прибудівкою жодної політичної партії, але завжди буде співпрацювати з кожною українською політичною партією або організацією, які стоять на

ґрунті української самостійної та незалежної державности. А щоб не було непорозуміння, подаємо тут, що СУВ не збирається провадити якусь свою окрему визвольну політику, але натомість рішуче заявляємо, що завжди маємо і право і обов'язок, а особливо тоді, коли Державному Центрові УНР загрожує небезпека незалежно з якого боку, брати активну участь в його обороні нарівні з іншими українськими організаціями.

Головна Управа
Союзу Українських Ветеранів.

ЗВЕРНЕННЯ

Союзу Українських Ветеранів до всіх бувш. Вояків Армії УНР та УГ

Після довголітньої кризи в УНРаді, нарешті, відбулась V. Сесія її, яку так довго очікували всі прихильники Держ. Центру УНР, а в тім числі і всі б. вояки українські. Майже у всіх жевріла надія, що V. Сесія принесе замирення між партіями, що складають УНРаду. Та ці наші очікування, на жаль, не справдилися: — до порозуміння не дійшло, а навпаки ворожнеча ще поглибилася. Цей стан речей не може нічого доброго принести ані для УНРади ані для загальної української визвольної справи!

Не звертаючи уваги на Загальне Добро, а переслідуючи лише свої групові амбіції та інтереси, три партії: УНДС, УРДП і ОУНс, запевнивши собі «більшість», ще перед V. Сесією таємно порозумілись і поділили між собою головні становища в ДЦ. В наслідок цього змушений був відійти з дотеперішнього свого становища — віце-президента УНР наш високо-заслужений генерал-полковник Олександер Удовиченко*), а на його місце прийшов І. Багряний**).

---

*) Ген.-полк. О. Удовиченко був: першим співпрацівником Головного Отамана Симона Петлюри на становищі Н-ка Штабу Гайдамацького Коша і акт. учасником боїв у Києві за Арсенал, організатором і єдиним Командиром 3. Залізної Стр. Дивізії, останнім Генер. Інспектором Армії УНР, довголітнім Міністром Військ. Справ, Головою Товариства Вояків у Франції з призначення, а не з вибору і є Головою Европейської Федерації Вояків УНР на чужині.

**) Іван Багряний — це псевдонім, а правдиве прізвище його невідоме.

В нормальних умовах зміна на державних становищах не викликає, звичайно, здивування, а тим більше протестів, але коли три партії, як у нашім випадку, напругою всієї снаги договорюються та не для того, щоб пояснити, нарешті, українському суспільству причини довголітньої ганебної кризи в ДЦ, яку самі ж спричинили, і теж не для того, щоб випрацювати плян оздоровлення повітря і наладнання можливостей корисної для Батьківщини дальшої співпраці в ДЦ, а лише для задоволення своїх групових інтересів, — то в цім випадку українське б. активне вояцтво, зорганізоване в СУВ, змушене гостро запротестувати супроти такого безконечного шлендріяну і то тим більш, що зміна на становищі віцепрезидента не була подиктована політичною доцільністю або необхідністю, а повстала лише, як наслідок «поділу здобичі» між трьома змовленими групами.

Ініціятором цього комплоту проти п. ген. полк. О. Удовиченкові був п. М. Лівицький, який вже від довшого часу вів цю акцію, доказом чого була його пропозиція УНДО про скреслення становища віцепрезидента. УНДО цю пропозицію своєчасно відкинуло. Коли ж до УНРади вернувся надійніший партнер, ніж УНДО, а саме ОУНс, тоді п. М. Лівицький круто змінив «тактику» і вже не налягав на скасування віцепрезидентури, бо в новій «констеляції сил» вона сталася для нього «золотою валютою», якою він заплатив спільникам за обрання на голову ВО своєї власної персони.

Вважаємо за наш обов'язок вояцької чести стати в обороні нашого заслуженого генерала, якого ми рахуємо своїм представником у ДЦ і який став, як бачимо, жертвою більш амбітних як обдарованих політиків і тому звертаємося до всього вояцтва Армій УНР та УГ з гарячим закликом приєднатися до нашого протесту, щоб цим дати сатисфакцію Героєві Визвольних Змагань ген.-полк. О. Удовиченкові.

Писані протести проситься надсилати на адресу Головної Управи Союзу Українських Ветеранів.

Головна Управа СУВ

І. КИСІЛЬ

Сучасна воєнна доктрина СССР

Питання вишколення війська в сучасній атомовій добі турбує не одну державу і стоїть у центрі уваги, як актуальна проблема, всіх армій та їх військових керівників.

Поповнення збройних сил ріжноманітною новою технікою для ведення нової війни роблять її зовсім неподібною до минулих війн.

Сучасні бойові дії повинні характеризуватись надзвичайно великим напруженням, маневровістю та рушійною силою. Перед офіцерами та вояками повстали великі завдання не лише мати витриманість, швидку реакцію в діях, силу волі і моральний дух, але мати також великі новочасні технічні знання.

Совєти ще й сьогодні не відмовились і не відкинули з воєнного боку орієнтуватись на давніших західніх воєнних теоретиків: Клаузевіца, Мольтке Ст., Шліффена, Жофра, Людендорфа, Фалькангайма, Фоша та інш. У воєнних академіях вивчають їх теорію і практику. Основа старої пруської школи за Клаузевіцом залишилась у совєтській воєнній доктрині, як хребет, навколо якого громадяться доповнення новою технікою і новими методами боротьби. Еволюція в совєтській воєнній доктрині почалась ще в період 2-ої світової війни.

«Швидкий і сильний перехід у наступ, є найкращий момент оборони. Хто такого моменту в своїх плянах не передбачає, або ліпше сказати спочатку не включить у поняття про оборону, той ніколи не переконається в перевазі оборони перед другими способами боротьби».
(Клаузевіц. Академия ім. Фрунзе, Стратегическое Развертывание — В. А. Меликов, 1939 г., стр. 511- 512).

Наступальну форму бою Клаузевіц ставив на перше місце, як самоціль, невідкидаючи також оборону, для чого включав одночасно її в плян воєнної кампанії. Це було в період, коли держави мали постійні оборонні кордони. До державних кордонів підтягували армії. Тоді запілля, не маючи повітряного ворога, було спокійне і провадило нормальну мобілізацію резервових з'єднань, дивізій і полків.

Друга Світова війна змусила сучасних московсько-совєтських воєнних теоретиків та уряд корінно перебудувати свою воєнну доктрину.

Гітлер своєю блискавичною війною, що мала перевагу над Совєтами, доброю маневровістю на землі і в повітрі, не дав змоги Москві використати фортифікаційну і рухому оборо-

ну. Цей блискавичний удар по московській армії спричинив великий розгром її і примусив до переходу в полон.

Тим то совєтські військові науковці, штаб і уряд примушені були організовувати ріжного роду «заградотряди» і команди СМЕРШ-у, а свою стару воєнну доктрину, що була однобічною, змінити, перебудувати так, щоб і питання світової революції можна було б вирішувати не лише зброєю, але пропаґандою і просяканням у мирний час, що тепер зветься «холодною війною».

Нова совєтська воєнна доктрина розрахована не тільки на наступ, але також на активну оборону глибокого запілля СССР. Особливо велику ролю сьогодні відограє ракетно-ядрова зброя далекого засягу в просторах і в космосі. Тому Воєнна доктрина СССР є двобічна (як наступальна й оборонна) і формою потрійна, тому що вживає ще й «холодну війну», яку використовує Москва в мирний час з метою захопити впливи для опанування, наприклад, Латинською Америкою, Азією, Африкою, скомунізованою Кубою.

Совєтська ракетно-ядрова зброя, щодо своїх бойових дій, разрахована головно на знищення політичних, економічних центрів, великих міст та населення.

> «Наскок на економічні центри й транспортову систему в часі війни при допомозі ракетно-ядрової зброї передбачає навіть у своїх виступах совєтський маршал І. Баграмян» («Красная звезда», 20. 6. 1961).

Цей маршал каже:

> «Враховуючи ці нові особливості війни, Радянський уряд плянує розташування в СССР заводів тяжкої промисловости і воєнної індустрії, а рівнож сільскогосподарських культур на теренах СССР так, як це потребує сучасна воєнна стратегія».

Отже, головну ролю грає в будові нових об'єктів оборонного призначення та заводів протиповітряна оборона (ППО). Стверджуючи цей фактор у будові, СССР прагне: а) побудувати в ріжних частинах СССР підприємства (дубльори), які повинні виробляти однакову продукцію в усій країні; б) розбудовувати промислові об'єкти та поширювати якомога сільсько-господарську площу; в) перенести центр ваги важливої в воєннім відношенні економіки в східні райони країни. Про це Хрущов каже:

> «Ми враховуємо, що навколо нашої країни розташовані ворожі воєнні бази. Тому ми розташовуємо свою ракетну техніку так, щоб було забезпечене подвійне і потрійне дублювання. Терени нашої країни величезні, тому ми маємо можливість розчленити ракетну техніку і добре замаскувати її. Ми будуємо таку систему, що, коли буде зни-

щена наша перша зброя, тоді для відповідного удару буде введена в дію дублююча техніка, яка знищить ворожі бази з резервових становищ» («Правда», 15. 1. 1960).

Воєнна доктрина СССР звертає особливу увагу на оборонну промисловість у глибокім запіллі, наприклад, на Уралі, що має стратегічну сировину, а також у довколішніх районах, які мають великі поклади ріжноманітних матеріялів воєнного призначення: вугілля Печори й Караганди, нафта Башкірії, Татарії і Емби, кольорові метали Казахстану, Тянь-Шаня і Алтаю. Ці райони в загальнім мають у собі біля 800 ріжних матеріялів мінерального походження, в тім числі понад 85 металів і метальоїдів. Московський уряд особливу увагу звертає на ці райони, як в економічнім, так і в стратегічнім відношеннях. Плянування і розвиток цих районів передбачають перебудову їх у кузню і арсенал совєтських збройних сил. Таке саме значення мають Україна: Донбас, Надніпрянщина й Приазовщина та Кавказ і Сибір.

Московські стратеги далі плянують своїми міжконтинентальними ядровими і балістичними ракетами прямого націлювання вдарити по США через Антарктику з тим, щоб оминути радарний пояс США в північній півкулі, через Арктику. Одночасно СССР пропонує Заходові:

а) ідею побудови безатомових зон у Центральній Европі, в басейнах Балтицького і Адріятицького морів та на Балканах;

б) веде пропаґанду для дискредитації НАТО, СЕАТО і інших воєнно-оборонних союзів, називаючи їх аґресивними;

в) усуґеровує свому населенню, а також Заходові думку, що всі західні військові бази, які розташовані навколо СССР, не мають значної ваги в воєннім відношенні (як це твердить маршал А. Еременко в журналі «Международная жизнь», № 11, 1960 р.).

г) Московський уряд погрожує державам, які входять у склад НАТО за те, що вони дозволили американцям будувати воєнні бази на їх територіях.

Отже, чим більше звужується кільце західніх ракетних баз навколо СССР, **тим дужчою стає реакція Кремлю, бо цим самим відповідно зменшується воєнна ефективність московської ракетної зброї.** У цім, властиво, є не лише воєнне, але й психологічне значення ракетних баз, розміщених Заходом навколо СССР.

Крім ракетно-ядрової зброї, совєтські воєнні вчені враховують у свою військову перевагу також великі простори

СССР. Вони оцінюють, що в ході майбутньої воєнної кампанії розташування совєтських збройних сил і швидкий маневр не принесуть занадто великого знищення для них.

Як пише совєтська військова преса, що в період Першої Світової війни бойові дії охоплювали понад 4 мільйони кв. км площі, а в Другій — понад 22 мільйони кв. км., невраховуючи океанських і морських просторів. Совєтські стратеги передбачають, що в Третій Світовій війні ці простори будуть значно більші. При великих і широких маштабах майбутньої війни совєтська доктрина розраховує на успіх, а маючи ракетно-ядрову зброю, сподівається паралізувати океанські і морські шляхи ворога. Совєтські військові науковці, знаючи, що військовий і економічний потенціял західньоевропейських країн залежить цілком від США, передбачають ізолювати США від европейського континенту і цим ослабити весь західний оборонний бльок («Красная звезда», 25. 4. 1957).

Далі, вони вважають, обстрілюючи океанські і морські шляхи, паралізувати постачання паливом і мазутою збройні сили Заходу, що діятимуть у басейні Середземного моря і в Західній Европі. Таким чином, простори, що відділюють райони стратегічної сировини від районів споживання, потребуватимуть багато часу і коштів на забезпечення успішних воєнних дій. Враховуючи це, совєтські воєнні теоретики передбачають:

а) Значне спаралізування стратегічних можливостей Заходу на головних напрямках театру воєнних дій — зменшення постачання війська та матеріялів;

б) Зменшення продукції воєнного виробництва, бо буде обмежений довіз стратегічних сирівців;

в) Зменшення воєнного тонажу, а також будови підводних човнів і транспорту;

г) Змушення Заходу організовувати великі сили для охорони транспорту, морських причалів та портів.

Совєтська воєнна доктрина вважає, що сила ракетно-ядрової зброї утруднить дії надводної фльоти, авіоносців, транспорту, а тим і подорож океанами й морями буде тяжка й ризикована. Жодна фльота не зможе оборонити терени своєї держави від ракетно-ядрової зброї і стратегічної авіації. Жодна держава не зможе мати ґарантії при охороні своїх берегів від дій підводних човнів, озброєних ракетно-ядровою зброєю («Красная звезда», 14. 8., 10. 9. 1957).

Отже, на підставі таких поглядів у совєтській воєнній доктрині, — Совєтський Союз не є залежним, завдяки свому

географічному положенню, від морських і океанських комунікацій, у той час, коли Захід не може вести военну кампанію без цих важливих водяних шляхів.

Сучасна военна доктрина СССР звертає також особливу увагу на свої «п'яті колони», які, в разі вибуху війни, підірвуть нафтопроводи, що лежать у глибині ґрунту на ворожих територіях. Так Москва плянує захопити Західню Німеччину, Рейнсько-Вестфальський район, а на Близькім Сході найбагатші райони покладів нафти.

Економічна база советської военної доктрини: Сталь. СССР, порівнюючи з іншими країнами до 1953 р., виглядав так в мільйонах тон: СССР — 38,0, Европейські сателіти СССР — 13,4; у той же час США 112,0, Англія — 21,6, країни Европейського Об'єднання вугілля і сталі — 39,7.

Тому, щоб забезпечити свою военну промисловість сталлю, советський уряд розраховує використати промисловість Західньої Німеччини. Для досягнення цього Кремль плянує витиснути США із европейського континенту та підкорити собі цілу Европу. Так плянує Москва в своїх стратегічних плянах ведення майбутньої війни здобути перевагу в сирівцях руди і заліза. (Франція, Саар, Рурський басейн, Швеція і т. д.). В СССР бракує молібдену і вольфраму, а тому він потребує імпортувати річно: із Фінляндії біля 100 т., із північної Кореї біля 100 т., та з Манжурії біля 500 т.

Нафта: Видобуток нафти в 1953 р. в миль. тон: СССР — 52,0, Европейські сателіти СССР — 12,3; США — 318,0; Латинська Америка — 118,0; Близький і Середній Схід — 122,0.

Треба звернути увагу на те, що 50 проц. видобутої нафти СССР походить із Закавказзя та Кавказу (Грозний, Баку, Майкоп, Даґестан, Грузія) і вони легко можуть бути знищені з повітря вже в перших хвилях війни.

Вугілля: СССР — 320,0, Европейські сателіти СССР — 145,0; США — 500,0; Англія — 240,0; країни Европейського Об'єднання вугілля і сталі — 240,0.

Каучук: Індонезія — 805,0 тисяч тон щорічно; Англійські Малаї — 615,0 тис. тон; Цейлон — 110,0 тис. тон; Тайланд — 106,0 тис. тон; інші країни Азії, Африки і Америки — 280,0 тис. тон.

Москва плянує захопити південно-східню Азію, для того, щоб мати каучук та кольорові метали: оливо, цинк, марґанець, нафту та інш.

Транспорт: Слабим місцем являється також транспорт у СССР. Густота залізничних ліній дуже мала, особливо в східніх частинах СССР. Зв'язки між промисловими центрами Уралу, Средньої Азії й Сибіру недостатні. Віддалення між Уралом і Кузбасом 2000 клм., а між Закавказзям і Донбасом та Центральними промисловими районами від 1500-2000 клм. Якість залізничних шляхів у СССР, у порівнянні з Заходом гірша, наприклад, дерев'яні шпали вагою в 43 клг. нездатні пропускати швидкісних паротягів або електротягів. В европейській частині Західнього бльоку та в США вкладені шпалами із металю або бетонові, що мають приблизно вагу 49 клг.

Таким чином, аналізуючи матеріяльну базу Сходу й Заходу можемо ствердити, що воєнна доктрина всякої держави може бути реальною до виконання тоді, коли вона збудована на засадах правильного обрахунку економічної бази. Совєтська воєнна доктрина, як ми бачимо, розраховує на доповнення своєї економічної бази шляхом захоплення чужих територій і баз.

І так, на основі вищезгаданих воєнно-економічних і політичних концепцій, які формуються в плянах совєтської воєнної доктрини та які частинно коментуються в пресі СССР, бачимо повний образ сучасної аґресивної політики, яка так тісно переплітається з московською політичною доктриною марксизму-ленінізму.

Таким чином, пляни закріплення своєї політичної або воєнної влади в якімсь географічнім районі земної кулі, або пляни на ослаблення в тім чи іншім районі становищ західніх держав, являються суттєвою частиною політики, як рівнож і частиною воєнної стратегії Кремля.

Бачимо, що совєтський уряд підготовляє собі позиції, бази постачання та пляцдарми для майбутніх воєнних дій, підготовляє умовини для найкращого використання земних просторів у воєнній кампанії проти Заходу.

Чим більше територій в Африці, Азії, в Латинській Америці та в інших частинах земної кулі будуть в руках або під впливом і контролею московського уряду, тим легше буде совєтській стратегії пляново провадити воєнні операції в боротьбі з Заходом та виграти майбутню воєнну кампанію.

ВОЯКИ СВОМУ ГЕНЕРАЛОВІ

Високодостойному Панові Генерал-Поручникові Командирові 2-ої Волинської Стрілецької Дивізії і лицареві Ордену Залізного Хреста

Олександрові Загродському

«...Твердою рукою поведу до наміченої мети ...»

Витяг з промови командира Волинської Групи з 5. XII. 1919 р. до своїх «Волинців» (Дивись «Зимовий Похід Армії УНР», полк. О. Доценко).

На звороті цього знімка є приписка: «Головній Управі Союзу Українських Ветеранів у 35. Ювілейну Річницю І. Зимового Походу Армії У. Н. Р. Уніформа з 1920 року. Фото з Нового Йорку і з 1955 року. Власноручн. підпис: О. Загородський, Ген.-Пор.

Генерал-Полковник
Олександер Загродський

Ми, Лицарі Ордену Залізного Хреста і вояки Армії Української Народньої Республіки, що опинилися на еміґрації за океаном, у день Вашого 70-ліття, який сходиться з історичною датою 40-ліття відродження Українських Збройних Сил, як живому учасникові великої визвольної боротьби та свому безстрашному Командирові, що твердою рукою вів нашу Стрілецьку Дивізію до перемог, на знак нашої найглибшої пошани вітаємо Вас з цієї нагоди та прирікаємо Вам і надалі свою відданість та послух.

Наша кров, що її пролито за рідну землю, ніколи не засохне! Тіні безсмертних Ґероїв-Побратимів, які полягли на всіх полях бою і в Зимових Походах, кличуть нас із могил довершити подвиг визволення України з-під кормиги окупанта, що вже сорок років її нищить і плюндрує. І нехай ворог знає, що бій ще не закінчений!

Ми всі, що є на еміґрації і наш народ у Батьківщині, стоїмо напоготові і ждемо слушного наказу. Час розплати гряде! Окупант буде знищений!

«І слава козача, як правда, не загине, доки світло сонця сяяти буде!» — як казав наш найбільший полководець, Головний Отаман Симон Петлюра.

У день Вашого славного Ювілею бажаємо Вам, наш великий і дорогий Побратиме-Генерале, щастя, здоров'я і довголіття на добро Україні та на славу Українського Визвольного Війська, яке незабаром відчинить старовинні Золоті Ворота Золотоверхого Києва!

Вам віддані Ваші вояки-побратими в екзилі.

Року Божого 1958., Листопада 1 дня.

Філаделфія, Па, США*)

---

*) Містимо це Привітання з-понадтрьохрічним спізненням з причини спізненого виходу цього числа журналу і просимо ВПоважних Адресата та Адресантів про вибачення **Редакція.**

Додаток до наказу Головної Управи Військ Української Народньої Республіки від 22 квітня 1921 року

Ч. 33

Витяг із службового реєстру на Командира 2-гої Стрілецької Волинської дивізії генерал-хорунжого ЗАГРОДСЬКОГО ОЛЕКСАНДРА ОЛЕКСАНДРОВИЧА а нині ГЕНЕРАЛ-ПОРУЧНИКА, зі старшинством з 30 серпня 1919 року. Складений 9 липня 1923 року. Всього в цьому реєстрі пронумеровано, прошнуровано та державною печаткою скріплено 6 (шість) аркушів. 28 липня 1923 року підписаного Генеральним Інспектором Армії УНР. Генштабу генерал-хорунжим О. Вдовиченком і Начальником Канцелярії Генерального Інспектора Підполковником М. Крижанівським. Ч. 567. Печатка, Генеральний Інспектор Армії Української Народної Республіки, з державним гербом.

Сторінка Службового реєстру 2. Проходження служби в Армії УНР: На Українську військову службу вступив у Вартовий полк у м. Києві на посаду Командира куреня в ранзі підполковника Російської служби 1917 року 10 грудня. Призначений Командуючим двома протибольшовицькими фронтами на Київщині (Козятинським та Жмеринським) грудня 20. По відступі з Києва призначений Командиром І. Куреня Запорожського загону (армії ген. Присовського) 1918 року лютого 9. Призначений Командиром полку імени Петра Дорошенка березня 1. За бої під містом Ромоданом підвищений до ранґи Полковника зі старшинством 19 березня 1918 р. Призначений Командиром Окремої Запорожської дивізії і одноразово Командуючим Військами Харківського Військового Округа листопада 16. Призначений Помішником Командуючого Східнім фронтом лютого 28-1919 року. Призначений Командиром 6-ої Запорожської дивізії при переході через Румунію. Призначений Помішником Командуючого Запорожською групою червня 10-1919 року. Призначений В. О. Командуючого Запорож-

ською групою з 1 по 10 вересня 1919 р. Призначений Командуючим Волинською групою. Вступив в запілля ворога (Зимовий похід Армії УНР) на чолі Волинської группи 6 грудня 1919 р. Армія повернулася з запілля ворога і з'єдналася з Урядом 1920 р. Волинська група переіменована в 2 Волинську Стрілецьку дивізію травня 15 р. 1920.

Під час керування дивізією виконував обов'язки Командуючого Армією УНР. під час відсутности Командуючого. Підвищений до ранги генерал-хорунжого зі старшинством 31 травня 1919 року. (Наказ Війську УНР від 1920 р. ЧЧ. 7 і 23). Керував правою оперативною групою з виконанням обов'язків Комдіва 2. з липня по 28 серпня 1920 року. При наступі Армії УНР із Дністра (м. Нижнів) призначений Командуючим Середньою групою 13 вересня 1920 р. (Наказ Військам Д. А. 1920 р. Ч. 0171 (таємно). Склад Групи: 1-ша Запорожська, 2-га Волинська і 6-та Стрілецька дивізії). Призначений Командуючим Лівою групою в складі: 1-ша Запорожська, і 2-га Волинська дивізії (Наказ Військам Д. А. Призначений Командуючим Групою Армійського Резерву в складі: 2-га Волинська дивізія, Кінна Козача бриґада осаула Яковлева, і Російська дивізія генерала Бобошко (Армія генерала Перемикіна) Наказ Військам Д. А. 1920 р. Ч. 0193) (таємно).

6-та сторінка Службового Реєстру: Перебування в походах та баталіях проти ворогів Української Народньої Республіки. Брав активну участь в походах та баталіях проти ворогів Української Народньої Республіки на протязі всього часу визвольної боротьби, а саме: проти большовиків-комуністів — під Арсеналом в м. Київ, персонально і як Командуючий двома протибольшевицькими фронтами (Козятинським і Жмеринським) з грудня 1917 р. Під Житомиром, Коростенем, Ушомиром та Бучачом 9 лютого 1918 р., як командир 1-го куріня Запорожського Загону. На Бучачі та під Києвом, як командир полку імени Петра Дорошенка в березні місяці. Під час походу на Полтавщину, як Командир полку, в боях: під Гребінкою, під Солонецькою біля Лубень, під Ромаданом, під Єресками березень 17, 19, 02, 28. В Полтаві під Корновкою, Константиноград, Лозова, Барвенково, Славянськ Нікітовка. Під Білгородом, Лопань, Харків, Мерефа, Люботин, Валки, Коломак, Іскірноє, Полтава, Кобиляки, Кременчук, Знаменка, Кам'янка, Сміла, Черкаси, Цвітково, Звиногородка, Тальне, Умань, Хрестинівка, Гайсин, Ладижин, Вапнярка, Балта, як Командир Окремої Запорожської дивізії, Запорожського корпусу. Під Бірзулою, Роздільною, Тирасполем, як помішник Командуючого Східнього фронту. Під Проскуровом, як Командир 6-ої Запорожської дивізії, під Проскуровом, Вінниця, Лятичів, Літин, Сквира, Біла Церква, Васильків і Київ, як Помішник Командуючого Запорожською групою.

Проти денікінців: Козятин, Тульчин, В. О. Командуючого Запорожською групою під Слобідкою, Рудниця, Попелюхи, Крижопіль, Тульчин, Брацлав, Ладижин, Журавлівка, Бар, Деражня, Старо-Константинів, Синява, Пилява, Острепіль, як Командуючий Волинською групою.

Виступив в запілля ворога: 6 грудня 1919 р., як Командуючий Волинською групою. Брав участь у боях: Під Любаром, Махнівка, Вороне, Охматово, Юстиноград, Потаж, Тальне, Білашків, і на південь від Покотилова на Херсонщині. Проти большевиків-комуністів: Звиногородка, Канів, Сміла, Черкаси, в районі Чигирина, Золотоноша, Єреміївка, Жовнів, Ново-Миргород, Умань, Крижопіль, Марківка, Мясківка, Нетребівка, Жугастри, Вербка, де Армія з'єдналася з Урядом УНР. 6 травня 1920 р. Качківка, Шандарівка, Сліди, Немеричів, Вендичани, Балин, Лянцкорунь, Збруч, Скала. На р. Збруч, на р. Серет, м. Тлусте, р. Стрипа, Поток Золотий, Язловець, м. Ніжнів, с. Луки, як Командир 2-ої Волинської дивізії. Під м. Нижнів бої до Збруча, м. Сатанів, Проскурів, Новосілька, Деражня, Комарівка, Волковиці, як Командуючий Оперативними групами. При відступі Армії УНР в боях під Деражнею, Проскурів, Юхимці, Манич, як командир 2-ої Волинської дивізії по 20 листопада 1920 р.

Військово-політичне положення в Африці

Під час II Світової Війни всі зусиля аліянтів були скеровані проти гітлерізму, який після шестирічної війни був знищений. Однак після цього не настав бажаний мир, бо на міжнародню арену виступив не менш жорстокий ворог, московський комунізм, який, використовуючи довір'я і слабість аліянтів, усе далі і далі просувався на захід без жодного гарматного пострілу. Від того часу розпочалася друга війна, вже не гаряча, а холодна, в якій могутню зброю творить господарчо-фінансова експансія і ідеологія.

Одним з теренів, на якім провадиться завзята боротьба між заходом і комунізмом, стала Африка. Як західній світ, так і комунізм зрозуміли значення Африки, яка в останній війні відіграла не абияку ролю в боротьбі проти гітлерізму.

Кінець II Світової Війни став початком деколонізації Африки. Мільйони африканців дістали повну незалежність і були прийняті до З'єднаних Націй. Це робилося таким швидким темпом, що деякі африканські народи дістали повну самостійність, не будучи до цього абсолютно приготовленими, що спричинило великі трудноші для західнього світу, а для большевиків дало нагоду ширити там хаос, який потрібний комунізмові в боротьбі проти вільного світу.

Звільнення африканських народів з-під колоніялізму і допомога їм будувати і зміцнювати новопосталі африканські держави дали можливість вільному світові, який очолюють зараз ЗДА, вибити досить поважну зброю з рук комуністів, однак не зовсім, бо останні зручно використовують стару неприхильність африканів до своїх бувших колонізаторів і тому все таки мають на чорному терені певні успіхи.

В Совєтах, Польші і Чехословаччині, школяться тисячі африканів, яким прищеплюється ненавість до своїх бувших поневолювачів. Ця армія вишколенних аґентів повертається назад до рідних країв і робить своє нищівне діло за пляном комуністів. За урядування горезвісного Люмумби у Конґо працювали тисячі вишколених аґентів, які намагалися цілком скомунізувати Конґо. Як «дарунок» від Совєтів, Люмбумба діставав літаки, тягареві авта, зброю і гроші. І як би не Чомбе, прем'єр Катанґи, якого зараз збройно поборюють З'єднані Нації, змушуючи його повернутися до «единонеділимого» Конґо, то не відомо, чи і Конґо не було б під впливом Совєтів, як Ґвінея під проводом Секу Турі.

Збройно виступати в Африці большевики бояться, натомість вони вишколюють у Румунії старшин летунства, а в Болгарії старшин підводних човнів. Для своєї підривної роботи большевики використовують радіові передачі, а ще більше заглушуючі станції, які перешкоджають африканським народам слухати західні радіопередачі. З другого боку, комуністи стараються перехилити на свій бік (там, де вдасться) африканських політичних діячів великими позиками, урядженням ріжних споруд, доставою зброї, літаків, самоходів, вишколенням військ і т. д. Мала залізнична сітка, низький рівень життя, велика кількість анальфабетів (85%) уявляє для західнього світу досить велику небезпеку, бо, як відомо, комунізм має успіхи там, де люди бідно живуть, а ще до того неписьменні: большевики цей фактор вміло використовують.

До слабих сторін заходу в Африці належить теж нещаслива війна в Альжирі, яку зараз старається зліквідувати Де Ґоль, спір о Бізерту і арабський націоналізм, який з ріжних причин неґативно наставлений до політики Заходу. Захід це все добре розуміє і робить все, щоб ті причини усунути. Де Ґоль старається закінчити війну в Альжірі і полагодити спір о Бізерту, решта аліянтів, а в першу чергу ЗДА, присилають своїх інструкторів до малих африканських армій, озброюють ті армії, стараються підняти рівень життя їх народів, маючи для цього в своїх бюджетах поважні суми.

ЗДА створили спеціяльну організацію, яка має помагати нерозвиненим африканським народам, не тільки фінансово, але і культурно-технічними силами. За прикладом ЗДА пішли і інші

европейські держави, в тім числі й Німеччина. Для безпеки Заходу й ЗДА американці мають в Африці опірні пункти, а на океані стаціонує 6 американська фльота, яка охороняє крило. Більшість африканських держав і державок зрозуміли користі, які дають їм американці і західній світ, тому стоять цілком на їх боці і це дуже важне, бо в разі війни з большевиками Захід матиме великий резервуар, з якого буде черпати мільйони вояків.

В. Татарський

Вшанування світлої пам'яти поляглих Українських Армій

Михайло Садовський

В цей нинішній пропам'ятний день, коли врочисто згадуємо і святкуємо визначний історичний момент відродження державних збройних сил України, — вшануймо належно і незабутню світлу пам'ять тих відомих і невідомих, знаних і незнаних лицарів-вояків армії Української Народньої республіки, які в тяжкій кривавій боротьбі 1917-1921 років квітуче своє життя жертвенно віддали за державність рідного краю, які, будучи вірними законам Батьківщини, віддано виконали прадідівський заповіт козацької чести, які кров'ю своєю святою найславніші сторінки до новітньої історії рідного краю вписали!

Найперше пом'янім і вшануймо незабутню пам'ять Великого Провідника і Натхненика нашої Визвольної Боротьби, Голови Держави і Зверхника Збройних Сил її, Головного Отамана Військ і Фльоти Української Народньої Республіки СИМОНА ПЕТЛЮРИ, що на своїх мужніх раменах виніс найбільший тягар труднощів і боротьби у змаганні, і від руки підступного злочинця впав на варті української державности.

Схилімо побожно голови і згадаймо наші перші жертви в боротьбі з москвинами, — козаків 1-го пішого козацького ім. гетьмана Богдана Хмельницького полку, підступно забитих на Пості-Волинськім під Києвом у році 1917.

Вшануймо безсмертних юнаків-героїв 1-ої Київської Юнацької Школи і сотні Студентського Куреня, що мужньо і хоробро полягли в бою на брамі України під Крутами, на підступах до Києва в 1918 році.

Згадаймо тих, що згинули в лавах добровільних патріотичних військових формацій Вільного Козацтва по всій просторій Україні в 1918 році.

Схилімо голови і вшануймо пам'ять козаків і стрільців, поляглих при одчайдушнім штурмі Арсеналу в Києві під особистим проводом Симона Петлюри в 1918 році.

Схилімо голови перед пам'яттю славних героїв Листопадового Зриву і незабутніх жертв за Львів у 1918 році.

Згадаймо і вшануймо пам'ять усіх жертв і героїв, поляглих у численних боях на Правобережжі і Лівобережжі, зокрема ж лицарів геройського чотирьохкутного бою з червоними і білими москвинами та з поляками й румунами в 1919 році.

Вшануймо хоробро поляглих в боях лицарів блискучого Походу на Крим у 1919 році.

Схилімо в пошані голови перед пам'яттю поляглих в одчайдушнім прориві Трикутника Смерти під Любарем 1919 року.

Вшануймо незабутню пам'ять хоробрих вояків Української Галицької Армії, поляглих у славнозвісній Чортківській Офензиві проти поляків у 1919 році.

Згадаймо і вшануймо відважних борців Армії УНР й Української Галицької Армії, що полягли в боях спільного братерського Походу на Київ і при здобутті столиці України в 1919 році.

Вшануймо незломних завзятих лицарів циклю переможних боїв з денікінцями в Поході на Одесу і в розляглій блискучій операції під Вапняркою в 1919 році.

Вшануймо величню пам'ять геройського славнозвісного і видатного у світовій військовій історії Зимового Походу в команді генерала Омеляновича-Павленка Михайла в 1919—1920 роках.

Вшануймо спогадом вояків 2-го Походу на Київ і всіх тих борців, що рясно кров'ю своєю поросили тяжкий шлях відступу від Києва в 1920 році.

Схилімо голови перед геройською смертю велетнів духа, оборонців Замостя, що своїми грудьми, під проводом ген. Марка Безручка, грізну Червону армію Буденного відбили в 1920 році.

Вшануймо поляглих в буревійному прориві ворожого фронту і в одчайдушнім форсуванні Дністра під Нижньовим.

Схилімо голови і вшануймо геройські жертви останніх запеклих боїв козацтва при відході з рідних земель України і при переході через Збруч.

Вшануймо пам'ять трагічно полягших героїв Української Повстанської Армії ген. Юрка Тютюнника в II Зимовім Поході в листопаді 1921 р., неперевершених велетнів духа — 359 лицарів, розстріляних під Базаром у 1921 році 21 листопада.

Згадаймо і схилімо голови перед тінями відважних вояків-лицарів численних повстанських загонів, що по неосяжних просторах України, у співділанні з Армією Української Народньої Республіки, за державність України змагалися.

Згадаймо і схилімо наші голови теж у знак глибокої шаноби до жертв вояків і їх командирів славної Української Повстанчої Армії, що впали за волю України, продовжуючи боротьбу зо всіма ворогами нашої Незабутньої Батьківщини.

Вшануймо та згадаймо й усіх наших, великих духом і вірних заповітам лицарської чести, командирів і вояків — генералів, полкову й сотенну старшину, підстаршину і козаків, які полягли на полях слави чи підступно були вбиті ворожою рукою, чи в тузі по Батьківщині вмерли на чужині.

УСІМ ЇМ — ЗНАНИМ І НЕЗНАНИМ — ХАЙ БУДЕ ВІЧНА СЛАВА І ПАМ'ЯТЬ НА ВІКИ!

Виголосив на академії в Торонто, Канада
Михайло Садовський

Моя відповідь «Чорному» — Чорних Запорожців

На сторінках журналу «Вісті» за червень 1958. р. Ч. 3-4 «Чорний Запорожець» написав пашквіль на мене, на 1-й Кінний Лубенський ім. Максима Залізняка полк, на Командира Окремої Кінної Дивізії генерала Омеляновича-Павленка Івана, а також і на цілий штаб дивізії і штаби полків: мовляв, штаби повтікали і не було можливості їх знайти . . .

Що торкається полку Максима Залізняка, то вважаю за свій обов'язок ствердити, що все написане в згаданім вище дописі не відповідає правді в найменшій мірі і є ганебним наклепом та передаю докладно перебіг бою, який став темою для пашквіля.

28 серпня 1920 року Штаб Дієвої Армії наказав Окремій Кінній Дивізії вдарити по резервах червоних, які займали позиції на схід понад Дністром. Виконуючи наказ, Кінна Дивізія від Мар'янполя почала наступ, щоб опанувати Бурштин. Полк ім. Максима Залізняка під моєю командою, як авангард, пробивав дорогу дивізії, яка пересувалась на віддалі кількох кілометрів за авангардом. На цім відтинку полк перепровадив на ворога 5 атак в кіннім ладі і кілька разів атакував в ладі пішім і так, з боями, підійшов аж до самого Бурштина (було пройдено коло 50 кілометрів). Під самим Бурштином полк був уже сильно перевтомлений і далі не міг пересуватися.

Совєтська піхота залягла перед Бурштином у старих австрійських окопах з 1-ої світової війни. Перед окопами ще було з 20 рядів дротяних перешкод, які позаростали травою й тим самим були ще більше небезпечними.

Дивізія звернула з головного шляху й зосередилась в двох селах за відтинком фронту, який займав полк ім. Максима Залізняка.

Я вислав донесення командирові Дивізії про загальне положення на моїм відтинку з завідомленням, що мій полк далі посуватися не може.

Командир Дивізії надіслав наказ, з якого було видно, що на схід від розташування мого полку іде в наступ полк Чорних Запорожців.

Через якусь півгодину з села в напрямку Бурштина вирушила кінна колона і скоро вишикувалася в одну лаву.

Лава рушила вперед і, коли вона просунулась з двістітриста метрів, то ворог зустрів її сильним гарматним і кулеметним вогнем, від якого лави Чорних розприснулись у ріжні боки. При тім полк. Дяченко був ранений шрапнельною кулею в ногу . . . Коли 1-й курінь Чорних відкотився, — Командир Дивізії кинув у бій ІІ-й курінь, а коли й це не помогло, то кинув і ввесь 3-й полк, а полк. Алмазов відкрив сильний вогонь аж з 3-х батерій.

Я з полком теж пішов далі на своїм відтинку. Командир Дивізії кинув у бій останню резерву в складі 4-го полку й конвою і, нарешті, пізно вночі Окрема Кінна Дивізія здобуває Бурштин . . .

Полк. Дяченко часто не виконував наказів Командира Дивізії, прикладом чого був бурштинський бій: Командир Дивізії наказав полкові Чорних Запорожців наступати на Бурштин у пішім ладі, бо він добре знав, що ворожа піхота добре усадовилася в старих австрійських окопах, але полк Чорних того наказу не виконав.

Після бурштинського бою Командир О. К. Д. звернувся до Штабу Дієвої Армії з проханням про відрядження полку Чорних Запорожців до Запорожської Стрілецької Дивізії. Це було зроблено: полк Чорних повернув до Запорожської Дивізії, а 2-й Кінний Запорожський Полк під командою полк. Жупінаса приділено до О. К. Д.

Після усунення чорних у Дивізії наступив повний спокій.

К. Смовський

Полк. В. ФІЛОНОВИЧ

Останній Похід генерал-хорунжого Костя Смовського

Генерал-Хорунжий К. Смовський, переїхавши до США насталo, оселився в Міннеаполісі. Зараз же по своїм приїзді він організував Союз Українських Ветеранів та став членом багатьох українських організацій. Тяжка фізична праця досить часто примушувала Генерала лягати до шпиталю на лікування, а то й на операцію, однак, ніхто з нас не думав, що Генерал може відійти від нас так раптово.

Десь наприкінці січня ц. р., вночі, Генерал дістав вирон крові в голові і, як наслідок того, настав параліч лівої частини тіла. Це був перший удар і всі ми були певні, що з бігом часу все мене й ми будемо знову бачити Генерала поміж себе.

8-го березня його відвідали пан-отець А. Кість та ще один наш ветеран. Генерал хвалився їм, що йому стало ніби ліпше, але що він хоче спати і зараз же заснув. Ще відвідувачі не вийшли зо шпиталю, як доглядачка сповістила їх про наглу смерть Генерала. Пан-отець вернувся й прочитав молитву вже над покійним Генералом. Лікарі пізніш ствердили, що смерть настала від тромбози (згусток крові з лівої ноги дійшов до легенів і спричинив наглу смерть).

9-го березня тіло Покійного було виставлене в одній каплиці й увечорі відправлена була перша панахида. Біля труни дуже багато квітів, почесна варта старих ветеранів, багато людей прийшло помолитися за душу «раба Божого Константина».

На другий день знову понахида, квітів ще більше й безнастанно міняється почесна варта ветеранів.

У суботу 12 березня після короткої літії в каплиці тіло виносять на руках ветерани й накривають труну національним українським прапором та перевозять його до церкви св. Юрія Переможця. Знову старі ветерани переносять труну й у церкві виставляють подвійну почесну варту, яку відбували не лише члени

Союзу Ветеранів, а й взагалі ветерани — молоде покоління. Заупокійну літургію відправляли 7 священиків в асисті протодіякона й діякона. По панахиді, в церкві прощають Геннерала отець А. Кість, отець В. Ливицький в імені Товариства Прихильників УНР та голова парафіяльної громади п. Л. Папара. Перед запечатанням труни підійшла до Покійного Генерала Вдова по Ньому і в останнє хрестить свого найдорожчого Друга, з яким прожила більше сорока років. По останнім прощанні підходить до труни голова СУВ В. Філонович і, віддавши пошану Покійному, знімає з грудей Генерала орден Залізного Хреста та Хрест Симона Петлюри. Знімаючи ці найцінніші реліквії Генерала, затремтіли руки в старого старшини, зарясніли сльози на очах та... традиція і закон велять йому це зробити й він, знявши Хрести, урочисто передає їх Вдові Покійного.

Труна, вкрита національним прапором, виноситься з церкви. Формується останній похід Генерала, а за ним їде 96 авт тих, хто провожає в останню дорогу Покійного. Зараз же за містом стоїть розлогий чудовий парк, а в нім цвинтар. Колона авт зупиняється біля розритої могили, труну переносять до останнього місця спочинку. Біля труни знову в почесній варті побратими по зброї, остання Служба Божа, Ветерани піднімають прапор над труною, зачувається команда: «Ветерани, струнко!», горніст грає зорю й труна поволі опускається вниз, а хор співає: «Чуєш, брате мій»... В останню дорогу першим прощав Генерала Голова Союзу Українських Ветеранів пполк. В. Філонович, далі Голова місцевого УККА проф. Грановський і багато інших промовців.

Так відійшов від нас і закінчив свій земний шлях один з видатніших українських військовиків, Генерал Армії УНР, видатний військовий і політичний діяч Кость Смовський.

Протиатомова охорона

Час від часу зустрічаються в нашій пресі статті, які займаються описами атомової війни, але дуже рідко можна зустрінути статтю, в якій подавалися б способи охорони проти ділання атомової бомби на людину, а це найбільше цікавить рядового читача. Перед тим як перейти до цього, треба запізнатися з діланням цієї страшної зброї.

Як відомо, атомова зброя буває ріжна, починаючи від супербомб до малих атомових стрілн, які вистрілюються при помочі ракет чи гармат. Для бажаючих познайомитися з діланням тяжких атомових водородових бомб існує багато праць, які докладно висвітлюють цю справу, натомість ніде не можна зустрінути

опис ділання малих атомових стрільн, бо це атомові потуги тримають у таємниці.

Щоб ліпше зрозуміти силу ділання атомової або водородової бомби, пригадаймо собі, що в минулій війні найсильнішим вибуховим матеріялом був трінітротолуоль (Т. н. Т.). Найтяжчі бомби, які були скинуті у минулій війні, важили найбільше 2 тони і, коли ми порівняємо перші атомові бомби, які були скинуті над Гірошимою і Наґасакі в Японії, то вони відповідали 10,000 бомбам, про які була мова вгорі. Це було в останню війну, а зараз говориться про атомні бомби, які рівняються 50,000 або 100,000 тонам Т. н. Т., але це ще не все, бо були вже випробовані бомби 50,000.000 тон Т. н. Т. Зараз вже переважно рахують на меґатони (1,000.000 тон рівняється 1 меґатона).

При вибусі атомової бомби повстає великий струс, подібний як струс при вибусі звичайної бомби, тільки без порівняння багато сильніший. Він руйнує все на віддалі кількох кілометрів, не виключаючи сталево-бетонових споруджень. Для прикладу подаємо, що вибух суператомової бомби під землею утворює воронку в декілька кілометрів у діяметрі і 1800 метрів у глибину. Не треба бути фантастом, щоб уявити собі, що станеться з усім тим, що знаходиться кілометр-два від місця вибуху бомби.

Під час вибуху повстає огнева куля, в якій на короткий час витворюється температура в декілька міліонів ступнів. Ця куля з надзвичайно великою інтенсивністю вилучує з себе проміння, які навіть на досить далекій відлеглості можуть бути небезпечними для живого організму, якщо він завчасу не сховається від них. Ці проміння не тільки нищуть усе живе, але й спалюють все навкруги. Досвідчення в Гірошімі і Наґасакі показали, що людина, яка знаходилася досить далеко від місця вибуху атомової бомби, коли негайно сховалася за якесь прикриття, менш постраждала, як та, що дивилася на ту огневу кулю.

Одночасно зі страшною спекою, яку випромінює огнева куля, випромінюються нею ще радіоактивні проміння, які так само небезпечні для людського життя. При дальшій відлеглості від вибуху атомової бомби людина може сховатися перед струсом і перед спекою, натомість трудніше сховатися перед радіоактивними хвилями, бо проти них можуть забезпечити тільки грубі стіни або сталево-бетонові сховища. Цим усім не вичерпується ділання атомової зброї, бо, опріч того, людині ще загрожують радіоактивні частинки, які повстають над місцем вибуху атомової бомби, а пізніше опадають на землю навіть за декілька сот, а навіть тисячі кілометрів, при чім вони можуть загрожувати людині безпосередньо та посередньо, затроюючи воду і живність.

В густо заселених місцевостях вибух атомової бомби під землею ділає ріжно на людину, в залежности від того, як вона зна-

ходиться далеко від місця вибуху і в якій ситуації. Якщо людина знаходиться недалеко від місця вибуху, то струс повітря розриває їй легені, але переважно така людина гине під грузами будинків; якщо ж їй пощастило вийти живою після струсу, то вона гине переважно від попалення, яке мало ріжниться від попалення вогнем. Людина, яка знайшлася в обсягу радіоактивних хвиль, гине не відразу, а по деякім часі.

Подавши загально про ділання атомової бомби на людину, перейдемо до можливостей охорони її перед тим діланням. Найпевнішою охороною для людини є якнайшвидша евакуація з терену, де впала бомба, бо чим далі людина знаходиться від місця вибуху, тим має більше шансів на урятування життя. Друга можливість охорони, це використання спеціяльних приміщень, бункерів, а то просто ріжних ровів. Щоби забезпечити себе від грузів дому, в якім мешкається, треба ще завчасу вибудувати під домом спеціяльні сховища, які у стані витримати повсталі грузи з розваленного дому. Якщо людина знаходиться порівняючи далеко від місця вибуху бомби, то перед струсом і спекою можна сховатися за перший-ліпший будинок, а перед радіоактивними хвилями в спеціяльнім приміщенні. Для забезпечення себе проти радіоактивних частинок, найліпше певний час не виходити з приміщення, якщо до цього не змусить брак води та їжі.

Кожна держава усвідомлює потребу будови спеціяльних приміщень, але на це потрібно багато коштів, тому на поміч державі повинні прийти горожани тієї держави, які з власної ініціятиви і на власний кошт збудують для себе такі сховища. Ці заходи можуть урятувати багато людей, але не тих, які знайдуться близько центру вибуху атомової бомби, бо коли б навіть хто і урятував своє життя, трудно було б таку людину знайти у цілковито знищенім терені і евакувати її. В останній війні будували великі протилетунські сховища, в яких могли зміститися сотки, а навіть тисячі людей. Такі сховища для охорони проти атомових бомб не надаються з тих причин, що в разі атомового алярму, людина за 1-2 мінути мусить бути вже в сховищу, а чи зможе в такий короткий час сховатися така маса людей? Тому найкраще будувати малі сховища і то як в місцях праці, так і в місцях її замешкання. Якщо б Европа стала місцем атомової війни, то тоді треба було б більше здатися на ласку Божу, як на ріжні сховища. Для того доктор Р. Кун, німець, якого статтю ми використали для опрацювання цього допису, назвав її «Тільки смерть є певною охороною проти атомової бомби».

В. Татарський

А. КАЧАН
Майор Армії УНР

Перша Українська Школа Старшин в обороні Києва під час наступу Муравьйова

(Спомини)

26 січня 1918 року, після вечірнього рапорту та спільної молитви, вартовий старшина по першій Українській Школі Старшин, сотник Кузьменко подав до відома юнаків, що з Бахмацького фронту завітав до нас Отаман Гайдамацького Коша Слобідської України С. Петлюра, який бажає говорити з юнаками, і наказав юнакам зразу ж зібратися в їдальній залі і чекати там несподіваного високого гостя.

Через 10-15 хвилин після того, як всі старшини і юнаки були зібрані, до залі увійшов С. Петлюра в супроводі начальника школи, полковника Пічети, який представив зібраним високого гостя. С. Петлюра привітавшись з зібранними, звернувся до них з промовою, зміст якої я донині добре пам'ятаю, а саме: «Наша молода Держава зараз є в смертельній небезпеці. З півночі наступає великими силами наш відвічний ворог — Москва. Якщо ми не зуміємо стримати цього наступу, то найдалі за тиждень він займе нашу столицю. Для стримання того наступу необхідно підсилити наше військо на фронті, але всі наші резерви вже вичерпані і все, що можна було взяти з Києва, є на фронті. На фронті вже бореться і І Військова Школа. Для підсилення свого Коша, який сьогодні перекидається з Бахмацького фронту на Полтавський, я отримав дозвіл від нашого Уряду взяти половину з вашої школи».

Після закінчення промови С. Петлюри, всі юнаки закричали: «Всі йдемо на фронт! Не допустимо ворога до нашої столиці!» Після втихомирення юнаків, С. Петлюра подякував юнакам за їх готовість боронити Батьківщину і сказав, що забрати всю школу на фронт він не може, бо в Києві повинні залишитися теж надійні частини для охоронної служби, а крім того Військова школа відкрилася не для того, щоб боротися на фронті, а для вишколення старшинських кадрів і тільки завдяки напруженій ситуації на фронті, наш Уряд дозволив йому взяти половину нашої школи для зміцнення коша.

Після цього С. Петлюра доручив Начальникові Школи призначити на фронт одну сотню (школа складалася з двох сотень, по 200 юнаків в сотні), попрощався і вийшов із залі.

Начальник Школи відпровадив С. Петлюру і, повернувшись назад, запитав юнаків, — котра сотня хоче йти на фронт, на що юнаки відповіли, що обидві. Тоді виступив сотник Блаватний,

командир 1-ої сотні і повторив те, що сказав С. Петлюра, що вся школа не може йти на фронт і запропонував командирові 2-ої сотні, сотникові Василенкові, потягти жеребки: хто витягне жеребок з написом «фронт», того сотня і поїде на фронт. На цю пропозицію не погодилися юнаки, а запропонували зробити 200 квитків чистих і 200 з написом «фронт». Так було і зроблено.

Після цього старшини з начальником школи відійшли на нараду, щоб виділити з-поміж старшинського складу командирів для фронтової сотні. По обміні думок начальник школи призначив командиром фронтової сотні сотника Блаватного, а молодшими старшинами: сотника Кузьменка, сотника Качана, поручника Даценка і хорунжого Неживого. День 27 січня пройшов у формуванні куреня та в приготуваннях до виїзду на фронт.

Після зформування сотні, яка мала в своїм складі 5 старшин і 200 юнаків при 4 кулеметах «Максима», вона була переіменована на «Юнацький Курінь 1. Української школи старшин», а юнаки дали свою назву: «Юнацький Курінь Чорних Гайдамаків» і зафарбували кінці ковнірців своїх плащів чорною фарбою.

Ранком 28 січня курінь заладували на потяг і він вирушив із Києва в напрямку Полтави, а вечором того ж дня прибув на станцію Яготин, де застав увесь Гайдамацький Кіш Слобідської України на чолі з Отаманом С. Петлюрою. При Коші була одна сотня Січових Стрільців (180 багнетів) під командою сотника Сушка Р. Кіш не мав ще контакту з ворогом і ще точно не було відомо, де він є. Вночі Юнацький Курінь отримав наказ вислати вздовж залізниці сильну розвідку в напрямку Полтави для нав'язання контакту з ворогом. Ранком 29 січня чота юнаків (50 багнетів) під командою сотника Качана заладувалася в імпровізований панцерний потяг, який складався з паротягу, одного особового вагону, двох товарових вагонів і чотирьох платформ, з яких дві середні були закриті до половини височини вагона і стіни мали обкладені мішками з піском. На передній зміцненій плятформі була одна гармата, яка могла стріляти лише прямою наводкою, бо не мала кутових прицілів, а на другій було вміщено два кулемети. До чоти приділили шість саперів з відповідним знаряддям для нищення залізниці. Крім цього до чоти добровільно приєдналося двох кінотників, які мали надію «змобілізувати» для себе коні.

Перед вирушенням чота довідалася від залізничників, що наступні два полустанки вільні від ворога, однак, не дивлячись на це, потяг посувався дуже поволі і перед станцією Кононівка затримався перед залізничною будкою, і тут ми довідалися, що на станції Кононівка ворога нема. Під вечір потяг рушив далі і чота обсадила станцію. На станції залізничники мені сказали, що ворог обсадив станцію Гребінку.

Знаючи, де знаходиться ворог, я наказав саперам знищити залізницю за три кілометри від Кононівки в бік ворога і зірвати місток, який був віддалений від станції на два кілометри. Наказ цей виконали сапери при допомозі залізничників ще перед наступом темноти. Про це все я повідомив телеграфічно до Яготина і на це отримав наказ від сотника Блаватного залишитися на станції і збирати дальші відомости про ворога.

Ніч з 29 на 30 пройшла спокійно. Кіннотники, які долучилися до сотні, довідавшись від залізничників, що в околиці станції Кононівка нема ворога, ранком вибралися до хутора, який знаходився яких півтора кілометра на північний схід від станції. Приблизно через півгодини, як вони відійшли на хутір, мої спостережники повідомили мене, що з хутора вийшла невеличка купка озброєних людей, яка провадила двох роздягнених до білизни людей, правдоподібно наших кіннотників.

Я вскочив до паротягу і наказав машиністові виїхати перед станцію (до цього часу потяг стояв так, що його з хутора не було видно), а гарматчики дістали наказ стріляти до будинку на хуторі, покритому зеленим дахом. Гарматня куля пролетіла над головами купки большевиків і викликала в них панічний страх, на що я й розраховував. Вони почали втікати на хутір, а наші кіннотники (були то вони) почали бігти до нас. Через декілька хвилин із хутора вискочило на конях десять большевиків і втікли в бік Гребінки. Моя гармата ще раз вистрілила по них картеччю, але здається їм не пошкодила.

Після цього я вислав на хутір розвідку, яка виявила, що большевицькі кіннотники прибули до хутора досвіта, і що вони не знали, що недалеко від хутіра є станція, і що вона обсаджена нами. Про це я рівнож повідомив Блаватного, який наказав нам і далі полишатися на місці і що в скорому часі вишлють мені зміну, але в сильнішім складі.

День минув спокійно, але якось не приходила обіцяна мені зміна. Коли я запитав командира, коли, нарешті, прийде зміна, то він мені відповів, що чота має залишитися ще на одну ніч і тоді лише прийде зміна. Друга ніч на Кононівці теж уплинула спокійно, але ранком я зауважив, що большевики розпочали наступ по обидвох боках залізниці на станцію Кононівку. Досить великі ворожі лави одна за одною виходили з лісу, який знаходився три, або три і пів кільометра на схід від станції. Ворог маневрував із метою оточити станцію. Крім цього з лісу, де проходила залізниця, було видно дим, правдоподібно, з паротягів. Це могли бути або ешелони, які привезли військо, або панцерні потяги.

Коли ворожі лави по три з кажного боку залізниці і кожна в силі 100-120 баґнетів заняли вихідні становища, приблизно два

кільометри від станції і почали наступ, то я щоб не впасти в оточення, негайно зняв своїх людей з бойових становищ, заладував їх на потяг і опустив під ворожим вогнем станцію. Перед опущенням станції я повідомив про це сотника Блаватного.

Опустив я станцію зі слідуючих міркувань, а саме: я, як командир розвідчого відділу, своє завдання виконав, вступати у бій з переважаючим мене ворогом, не було жодного сенсу, бо він міг мене легко оточити і знищити, чим ослабив би і так слабкі наші головні сили. Ворожі панцерні потяги не показувалися з лісу, а ворожа артилерия почала мене обстрілювати, як тільки наш ешелон вирушив із станції. Вогонь її був скерований на наш потяг і місток, який вони, правдоподібно, хотіли знищити і відтяти нам дорогу. На наше щастя, вони містка не знищили, а також не завдали нам жодної втрати.

В часі відступу чота не відкривала огню на ворога, лише гармати дали пару стрілів картечових по лавах наступаючого ворога. Коли ми відірвалися від ворога кілометрів на п'ятнадцять, я наказав саперам що 2-3 кілометри нищити залізницю. Це поважно затруднювало наш відворот. До Яготина прибули ми надвечір і застали наш Кіш на позиціях перед Яготином. По прибутті до Коша я здав своєму командирові повний звіт, після чого прилучився до свого куреня. (Закінчення слідує)

Ділимося з членами Союзу Українських Ветеранів та українським громадянством сумною вісткою, що в неділю 25 лютого 1962 р. о годині 2.45 (вночі), в старечому домі в Мюнхені при Остервальдштрассе 25, по довгих терпіннях, запричащений св. Дарами, упокоївся в Бозі

бл. пам.

АНДРІЙ ПИЛИПОВИЧ КАЧАН

Майор Війська Української Народньої Республіки,

народжений 28 листопада (ст. ст.) 1887 року в м. Оріхів на Таврії, курсовий старшина Першої Української Старшинської Школи в Києві в 1917 р. і активний учасник збройних визвольних змагань за державну незалежність України в рядах 3-ої Залізної Стрілецької Дивізії на рідних землях, а на чужині довголітній член Союзу Українських Ветеранів і працівник на церковній ниві.

Заупокійну св. Літургію відслужено в день упокоєння в Українській Православній Церкві Св. Петра і Павла в оселі Людвіґсфельд.

Похорон відбувся в середу 28 лютого 1962 року о годині 14,30 в Мюнхені на цвинтарі Вальдфрідгоф.

Головна Управа Союзу Українських Ветеранів

Д-р Права сотн. Д. Куликовський

Спогади

Розділ II

ВІД ЗБРУЧА ДО ЗБАРАЖУ

Спогад на Листопад 1920 р.*)

«Не все золото, що блищить».
Народня приказка

Так, не все, що блищить, є завжди золото!..

Кінчилася боротьба, був перейдений Збруч і, хоч патос бою за Батьківщину ще не кінчився, проте але вже почалися будні — сірі, довгі, деколи брудні та гнилі, як те стояче болото. Вони, ці будні, почалися вже зразу з того моменту, коли ми рушили від Збруча на захід, бувши примушені «союзником» скласти на купи непоборну зброю.

Наша валка довжелезною стрічкою потягнулася пільними дорогами, а іноді й гостинцями, нашої та вже тоді невласної Галицької землі. Ми вже тоді були опинилися «на території Польської держави». «Чудо» з тією «територією» наступило не тільки, як наслідок хворобливо-моцарствово-ненажерливої польської політики та аґресії, не тільки, як наслідок «Чуда з-над Вісли», поповненого непоправними українськими «чудотворцями», але теж завдяки і тим «п'ятьом грошам», які додала до тих двох попередніх речей тодішня і наша «висока політика».

Ніхто з нас певно не знав, куди помандруємо, одначе всім нам стало відомим покищо те, що найближчою метою розпочатої сьогодні нашої мандрівки є місто Збараж.

Наша валка була не тільки довжелезною, але й «імпозантно»-великою. Вона складалася з двох категорій підвід чи фірманок. Одні з них були скарбові, себто власністю нашої дивізії (тим самим і держави), але без усякого труду можна було легко пізнати, що вони колись належали українським селянам. Другі були таки чисто селянськими і зо своїми ж господарями. Вони були по шляху нашого відступу мобілізовані у селах Поділля, везли своїх вояків та їх майно і дуже часто мусіли поділяти і долю їх. Звичайно, по якімсь часі цих селян відпускалося домів, а на їх місце мобілізувалося по дорозі інших. Проте дуже часто такий селянин гинув під час більших навал ворожих і зо своїм

*) Цей спогад є II. розділом заг. споминів автора. I. Розділ під нагол. «7. XI. 1920 р.» був надр. в «Укр. Вістях« (Н-У) ч. 91 (435) з 12. XI. 1950 та у «Гомоні України» ч. 48(602) з 20. XI. 1960 р.

статком, але нерідко бували і такі випадки, коли цей селянин повертав домів пішки і тільки з батіжком у руці.

Коли б мене хто запитав: «А що ж на тих возах було?» Признаюсь без мук і з цілою щирістью, що відповісти на таке питання я себе колись уважав і тим більш тепер уважаю майже некомпетентним. Крім загальних відомостей, нічого мені докладно не відомо. Були там вози мішків із борошном та і з зерновим хлібом, були там вози зо шкірою на чоботи, з сувоями полотна та сукна, з готовими харчами: печеним хлібом, салом, м'ясом, сіллю, тощо. Були вози і зо зброєю та амуніцією але всі вони залишилися на Збручі: зброя з амуніцією пішли на загальну купу, а селяни вернулися з підводами домів. Якщо поширимо цей свій кругогляд відомістю, що між тими возами була чимала кількість і таких, що були під прямим доглядом вищого начальства і таких, які містили на собі приватне майно старшин та вояків, то тоді треба припустити, що обоз містив у собі з усякого погляду дуже ріжноманітне майно. На однім із возів, що належали до моєї частини, було і моє «добро», яке знаходилося в «сидорі» і складалося з пари штук білизни, невеликого кожушка та шпарґалів із нотатками.

У кожнім разі, при посуджуванні таких справ, треба конче мати на увазі наступне. Військо належить державі і держава мусить дбати про своє військо та вона таки, звичайно, і дбає про нього. Одначе, зважаючи на ріжні перипетії й обставини тодішнього тяжкого і, дійсно, трудного життя, держава не завжди ті свої обов'язки могла у задовільній мірі виконувати при всій своїй добрій волі, а тому вони дуже часто ставались навіть проблематичною формальністю. А що воююче військо за якихзавгодно обставин не є формальністю, але найтвердішими реальністю та фактом, то, щоб не гинути з голоду і інших недостатків, воно, військо, у повній свідомості, що складає ретельно своїй державі найвищий зо всіх податків — податок крови, мусіло в багатьох випадках само дбати про себе. І військо дбало про себе і придбання ці якраз були в обозі!

Та ж обставина, що при цім якісь темні сили також робили і свої нечисті діла, — то, здається, є хворобою всіх часів, усіх народів і всіх армій, — хворобою, з якою дуже тяжко боротися.

Дощ, що почав був дрібно падати ще перед полуднем, коли Дивізія, перейшовши Збруч, складала на купи непоборну зброю, тепер, пару годин після полудня, вже таки добре посівав землю, але під вечір раптово перестав. Дорога була розмокла і лише помалу дозволяла нашій колоні посуватися вперед. Ця причина, як і те, що ми добрих пару годин мусіли прогаяти на віддання зброї ляхам на Збручі, спричинилися до того, що цього дня ми далеко зайти не могли.

Смеркалося.

До Збаражу було ще далеченько. Швидка листопадова темрява, розмокла міжсільська дорога та невідома нам країна спонукували до того, щоб на цей день подорож прикоротити. А, головне, почування у всіх було таке, що вже ніщо не змушує нас наглити... Пройшли ще проте кільометрів зо два і в першім селі по шляху зупинилися на нічліг. Не пам'ятаю вже назви села, рівнож нічого не пригадую такого, що було б варте до зауваження у тім селі. Пам'ятаю тільки, що настрій у нас був тоді точнісінько подібний до того, який буває у господаря з його родиною, коли йому щойно згоріло ціле господарство, хоч він зо всіх сил своїх намагався його рятувати, — та даремне було все його силкування, а тепер зрезиґнований, пригноблений ударом долі, прийшов зо своєю родиною до сусіди з просьбою о дозвіл переночувати.

Другого дня, десь коло десятої години ранку, прибули ми, нарешті, до Збаражу. Пригадую собі, що весь обоз наш зупинився на великій площі впрост під старовинними мурами Збаражського замку.

Зо Збаражу ми мали їхати далі на захід, але вже по залізниці. Ця обставина диктувала конечну потребу ліквідації дивізійного обозу і добра, які, з погляду польських господарів, не могли транспортуватися далі залізничним тором. Тому для переведення тієї ліквідації ми мусіли затриматися у Збаражі ще цілих три дні.

На тих три дні нас розмістили у самім Збаражі на приватних квартирах. Сьогодні я вже не пам'ятаю не тільки імени того надзвичайно бідного збаражського міщанина-господаря моєї квартири, але й імени та особи мого українського військового співквартиранта. Та, зрештою, справа не у цім, навіть не у тім, що міщух наш був настільки бідний, що не мав і пригорщі якоїсь соломи чи мерви, щоб нам на ніч міг її постелити на земляній долівці своєї цілком селянського типу хати, а вже й мови не могло бути про те, щоби він дав нам щобудь поїсти. Коли поминути засаду християнської любови до ближнього, реалізація якої у цім випадку була справою, «з природи речі», більше, ніж сумнівною, бо ми були православні — отже «схизматики», а міщух наш був «ревним католиком» і, таким чином, навіть Христос у кожного з нас був «інший», — то треба об'єктивно тут сказати, що виконання таких скрупулів міщуха до нас не було навіть його повинністю тим більщ, що й національністю був він ляхом.

І ось тут і у цей момент уже почала вищіряти свої страшні кливаки споконвічна потвора нашої української «рідної» та «традиційної» злидні, формула якої «Прийдіть... і пануйте, бо... ладу у нас чорт-ма!» У бігу тих трьох днів та ночей велика, ба, — переважаюча кількість вояцтва — старшин і козаків — опини-

лася у цілковито-неозначеній ситуації. Вистачило отого одного струсу: переходу через Збруч, віддання зброї, початків ліквідації дивізійного обозу, — як уся дивізійна організаційна система, наскільки вона й так була маленька, тепер зазнала цілковито катастрофального удару. Нараз, раптом не було нас кому харчувати: і, дійсно, бігом тих трьох збаражських днів ніхто нас не спитав, чи ми маємо, що їсти або, чи ми взагалі що їли? !

Річ натуральна, що люди йшли у першу чергу по харчі кожний до своїх частин, але там не давали їм нічого, — мовляв: «усе розгаратане», «все дезорганізоване» і... «ми самі у такім же стані, як і ви!»

І ось так почали автоматично насуватися чорні, тяжкі, немов ті осінні хмари, думи. Все настирлівіше починало мучити питання: «Чому ж ті, кому то належить, не подумали наперед про налагодження цієї, однієї з найважливіших у війську, справи, — справи харчування?» Це питання й дотепер нерозв'язане! А думи далі вперто снували своє капосне мереживо: «Адже ж ми вояки, які ще вчора воювали тяжкий бій за свою Батьківщину, і як це так могло раптово статися, що вже ось на другий день, а до того немаючи на карку жодного ворога, ми не маємо чого їсти! ?»

Вояцтво цього всього не вміло собі добре уявити ані пояснити. Одні сумно похитували головами, гарячіші з обуренням починали гостро висловлюватися, але у найтяжчім морально стані були ті старшини, до яких підвладні їм козаки зверталися з запитами про те, що вони мають їсти. Ще не було підстав, ще не було відваги і «просто якось не випадало» тим старшинам давати козакам пораду, яку колись був дав польський король сотникові Богданові Хмельницькому, або якусь подібну, хоч би, наприклад: «Помагай собі, як хто може!».

Наше вояцтво вміло терпіти, навіть було вже до того призвичаєне, не раз таке траплялося і під час боротьби, але тоді кожному ясна була причина і, з другого боку, майже у кожній сільській хаті вояк знаходив порятунок. А тут? .. Певно, що про «чорну раду» ніхто й не думав, бо кожний сподівався, що воно якось налагодиться, і то вже — «завтра». Проте всі ті три дні «справа не налагодилася», а що «Голод не тітка», то всі «алчущі та жаждущі» таки мусіли кожний помагати собі, як хто міг. Ті, що мали гріш, купували для себе харч та ділилися з товаришами, які були «безгрішними», а знову іншим таки дали наїстися добрі люди на їх квартирах. Біда була, одначе, ще й у тім, що у нас не було польської валюти, лише своя, українська, яка, річ зрозуміла, у Польській державі не мала ходу. І тільки прикордонна ситуація Збаражу спричинювалася до того, що місцеві спекулянти, сподіваючись у майбутнім покращання Української справи, вимінювали українські гроші на польські, але ці трансакції у

результаті створювали для нас таке положення, що за харчі ми мусіли платити вдесятеро дорожче.

Було б півбіди, коли б наші злидні були тоді на цім і кінчалися, бо щастя людини, з Божої ласки, у тім, що вона при задоволенні свого голоду, зразу починає веселіще дивитися на світ Божий. Та, на жаль, наш голодовий епізод рівночасно тоді був знайшов свою ганебну протилежність. Проходячи вулицями Збаражу удень і вночі, ми бачили, як на деяких квартирах і, головне, у багатьох реставраціях відбувалися надмірно галасливі та великі пиятики певної частини наших же людей, пиятики, від яких людині робилось моторошно, бо вони вражали, «як баль під час чуми».

Очевидно, що не мусимо якось специяльно підкреслювати, так бо це само із себе є зрозумілим, що ці: — з одного боку, страшенна незорганізованість, що йшла в парі або, краще сказати, була причиною такого ж голодування великої частини людей, і, з другого боку, розперезана розгнузданість іншої частини людей тієї ж самої української військової частини, — твердо кажемо, — ці лайдацтва мусіли справляти і на чужих нам поляків і на своїх галицьких людей катастрофальне враження «подвійної репрезентації» — голодової біди та непогамовано-розгнузданої пиятики!

Тому — нічого дивного, що вже на другий день після національної катастрофи у нас до початкової ностальґії почало загостюватися ще й інше почуття, значно страшніше від ностальґії, почуття, яке таїть у собі необчислимі речі, бо дуже часто результує в формі найстрашнішої катастрофи: атомізації, хаосу і цілковитого розпаду даного суспільства.

Та перейдемо до іншої справи, задля якої наша 4. Київська стріл. дивізія була тоді зупинилася на три дні в місті Збаражі. То була, як я вже згадував, справа ліквідації дивізійного обозу.

Я особисто в цій ліквідації участи не брав, бо свого добра не мав, а ліквідувати чуже чи скарбове добро мені тоді ніхто не доручав, а самочинно до такого роду «діяльности» братися не відчував у собі жодної здібности.

Раз чи два в товаристві своїх колеґ був я тоді на площі перед замковими мурами, де був розташований наш обоз. Виглядало то там так, як на добрім українськім ярмарку: море возів, коней, людей, а поміж усією тією масою безупинно сновигали всілякого роду спекулянти і звичайні купці. Були це всуміш люди жидівського, польського та українського походження.

Тут же стало нам відомо, що зо Збаражу далі на захід поїдемо вже залізницею. З цієї причини при ліквідації обозу дбалося про те, щоб було спродане все непридатне до транспортування по залізниці. Тому то продавалися скарбові вози, коні, упряж,

сідла, тощо. Я цілком не знаю, що з обсягу возів продавалося, а що не продавалося, бо в такі деталі я не мав змоги ані потреби заглядати.

Одначе фактом було, якого я тут і стверджую, те, що ліквідація обозу була вповні переведена. Кінцем третього дня нашого постою в Збаражі площа перед Замком була майже до тла випорожнена. Скарбові вози і коні були відведені своїми новими господарями. Селяни-фірмани зо своїми вже порожніми возами були відпущені додому по той бік Збруча і тільки незначна їх кількість була ще полишена на кілька годин, щоб перевезти на залізничну станцію те дивізійне і приватне майно, яке не було ліквідоване і мало їхати далі на захід разом із людьми.

Тепер, дивлячись на те все з тридцятип'ятилітньої ретроспективної віддалі, бачу, що тоді багато з нас, хоч і дивилися на ті збаражські події зблизька, одначе тієї правдивої і жорстокої ліквідаційної механіки не зрозуміли. Ми тоді уявляли собі цілу справу дуже просто, хоч, думаю при тім, що не інакше, як її уявляли б усі цивілізовані та здисципліновані люди на цілім світі, бувши поставлені на наше місце.

Наша 4. Київська стр. дивізія є частиною Української Армії, яка зо своїм Урядом опинилася на еміграції. Все добро, себто маєток, якого посідає наша Дивізія, є добром скарбовим, державним. Гроші, що були здобуті від ліквідаційного продажу того добра, мають піти до загальної державної скарбниці, а звідтіля мають повертатися, в міру потреби, цілій нашій еміґраційній громаді. У найгіршім разі, так ми собі уявляли, ті гроші, оскільки б і могли залишитися в дивізійній скарбниці, то лише для того, щоб у першій черзі були використовувані для потреб нашої дивізії, як певної цілости.

Придумавши собі ось таку казочку-байочку, ми досконалі наївнячки та ідеалісти були тоді готові цілком забути про триденну голодівку і про ту образу, яку було вчинило нашому незіпсутому національному почуттю лайдацтво, що ту голодівку тоді спричинило. Готові були забути їх і перейти до порядку денного над тими розперезаними вакханаліями і пиятиками, які відбувалися на тлі національного нещастя взагалі і зокрема на тлі голодування великої частини здисциплінованого вояцтва, витлумачуючи собі їх, як випадкові вибрики деяких невихованих і нездисциплінованих людців. Ех, як тепер знову перед нами вирізблювалося майбутнє, які то були веселі кольори, зовсім не такі сумні, як були перед створенням згаданої казочки!..

При цій нагоді, хоч і забігатиму в оповіданні трохи наперед, хочу тут занотувати ще одну іншу казочку. Значно пізніше від цих, описуваних нами, подій, коли ми вже були «ульоковані» «гостинним» нашим сусідом у «таборах інтернованих», між на-

шим таборовим суспільством не раз кружляли міркування і розважання, ґрунтовані на досить докладних обрахунках учасників їх, про те, що «ми, українці, властиво, не потребуємо жодної польської альмужни, бо наші дивізії привезли з собою ріжного майна на таку суму (говорилося про великі мільйони «в золоті»), що за неї могли б прожити не менш п'ятьох літ усі: уряд і військо УНР. Розуміється, що це була леґенда, основана скорше на задушевних побажаннях змучених та подразнених українських таборових душ, — проте якась доля правди в ній була, бо вивезене майно було, справді, величезне і мушу тут теж сказати, що було багацько з-поміж тих оповідачів охочих вірити тій леґенді на цілих сто відсотків.

У кожнім разі, ось тут, у Збаражі, багацько з нас побачили навіч та зо всією нагальністю переконалися в тім, що «не все золото, що блищить»... Та, як би там не було, їхали ми з тим зліквідованим добром із Збаражу в залізничній валці далі на захід та, як і належить ще незіпсутій життєвим досвідом молоді, їхали, забувши на момент щойно пережиті прикрості, з більш рожевими надіями для майбутнього.

Одначе вже найближчі два-три дні мали нам безжалісно знову виявити, що багато з того «золота» було золотом, вимріяним тільки в нашій уяві. Відтепер і надалі бачитимемо, що збаражський випадок стався нам початком цілого ряду інших у нашім майбутнім житті випадків, коли ми в них кожного разу в гіркій нашій дійсності переконуватимемося в тім, що багато з того, що ми дотепер уважали за щире золото, в дійсності виявлятиметься нам, лишень як звичайні чортові черепки!..

Довідалися ми, що зо Збаражу їдемо до Тернополя.

Розділ III

В ТЕРНОПОЛІ

До Тернополя ми прибули 11 листопаду (ст. ст.) 1920 року, себто — п'ятого дня після достопам'ятного 7 листопаду, який я мірою своїх сил старався описати в першім розділі цих своїх спогадів. По приїзді до Тернополя нас, тобто нашу 4-у Київську стр. дивізію, перебрало до своєї розпорядимости Польське Управління Тернопольської Военної Округи (Dowódstwo).

Уже докладно собі не пригадую, як довго ми простояли в Тернополі — три чи чотири дні. Увесь цей час ми знаходилися на тернопольській залізничій станції і в тих самих вагонах, у яких і приїхали зо Збаражу.

Нам було вільно виходити з місця нашого постою на відвідини до самого міста. Пригадую собі, що місто Тернопіль зробило тоді на мене приємне враження якоюсь своєю безжурністю, веселістю

і досить великою рухливістью, яка панувала на його вулицях. По страхіттях военного часу не залишалося майже жодних слідів на зовнішнім вигляді тернопільських будинків.

Під час однієї такої своєї прогулянки я зустрів декількох знайомих із Проскурівщини, наприклад, бувшого проскурівського повітового комісаря Т-вича та інших. Всі вони були «цивілями» і в дальнішім житті аж по нинішній день доля їх мені невідома, я більш із ними не зустрічався і нічого про них не чув. Можливо, що «понюхавши» нової еміґраційної ситуації, не злюбили її та повернулись назад до рідних країв*)....

Але вертаюсь до стислішого предмету цих своїх спогадів.

Цікаве знову явище: і під час цього тернопільського нашого постою ніхто і ніяк не цікавився нашим внутрішнім військовим життям та зовсім нами не турбувався. А тут знову і вперто приходило на чергу надокучливе питання апровізації нашої дивізії, як військової частини. Наша українська військова, дивізійна організаційна система ніяк не пробувала виявляти свою екзистенцію. Уся ж турбота польського військового управління в Тернополі тоді збігалася в одній точці: — щоб нас кудись відправити і там «ульокувати». Про таку «дрібницю», як прохарчування впродовж кількох днів кількох тисяч людей, польське «Dowództwo» теж не пробувало сушити свою марсіяльну голову, бо, мабуть, думало, що цією справою має покищо ще журитися сама ж українська військова організація.

І так виходило, що український вояк мав і повинен був бути великим характерником, подібним свому знаменитому попередникові з Запорізьких плавнів і боліт Великого Лугу: не тільки без амуніції і зброї бити ворога, але й вміти обійтися без їжі! У дійсності ця «характерність» виявлялася дуже й дуже прозаїчно: люди ходили напівголодні і проїдали останні свої гроші, якщо які ще мали, або забезцін спродували місцевим жидкам їм самим потрібні речі, або й цілком голодували.

Для поляків проблема з уміщенням свого бувшого «союзника», себто Української Армії, була і неприємна і навіть несподівана, бо, хоч до таких жалісних кінців нашої боротьби з Москвою вони безпосередньо спричинилися своєю зрадою і льогічно могли

*) Кілька літ пізніше, після написання цих спогадів, я довідався (від особи, яка під час Визв. Змаг. ніяк у них не анґажувалася і тому залишилася була під большевиками і навіть зробила там велику кар'єру і в «ореолі» її опинилася після II Св. В. «теж на еміґрації»), що ті всі «знайомі», дійсно, повернулися назад, теж і п. Т-вич, доля родини якого, однак, була траґічна: родина сина його була в Проскурові розстріляна большевиками, а сам Т-вич з рештою родини був убитий бомбою в Австрії після відходу німців, з якими він теж відійшов після II. Св. В.

очікувати відворот Української Армії до кордонів своєї держави, проте думали, що «jakoś to będzie» і що українці самі собі дадуть раду, не турбуючи польського «моцарствового золотого спокою». Та вийшло інакше і Тернопільському Військовому Управлінню таки треба було щось придумати, що робити з 4-ю Київською стр. дивізією.Але тому, що поляки тоді взагалі ще не знали, що з Українською Армією робити мають і де її мають подіти, то й Тернопільському Військовому Управлінню не залишалося нічого іншого до чинення, як умістити нас десь тут у Тернополі або поблизу його.

І воно розв'язало це питання так, що, поки нам взагалі ще польський уряд не підшукав місця постійного ульокування, рішило тимчасово розташувати нашу 4-у Київську стр. дивізію в двох великих селах поблизу Тернополя. Села були чисто українські.

Перше село, назви якого вже не пам'ятаю, було віддалене, як говорилося, яких десять кілометрів від Тернополя. Туди до нього було вміщено одну частину Дивізії, здається, меншу, а на чолі її став перший заступник комдіва, ген. Андрій Вовк. Друге село, Чистилів, сім кілометрів від Тернополя на південь і до нього було вміщено більшу частину Дивізії, а на чолі її став другий заступник комдіва, ген. Янченко. Тут же, в Чистилові, ульокувався і сам «батько-отаман», комдів ген. Ю. Тютюнник і зо штабом Дивізії, на чолі якого був тоді генштабу підполковник Лушненко.

Моя частина була упідлеглена безпосередньо штабові Дивізії, тому я опинився у Чистилові. Тому то і мої дальші спогади з цього часу торкаються майже виключно нашого життя в Чистилові.

З Тернополя до Чистилова їхали ми теж по залізниці і тією ж самою валкою, якою приїхали зо Збаражу. Висідали на полустанку, що зветься Глобучок, а звідтіля пішою ходою дійшли до Чистилова, що віддалений від Глобучка на яких два кілометри.

(Продовження слідує)

Ю. К.—ТАМАРСЬКИЙ

В маєтку під Варшавою

(Продовження з ч. 7.)

— Єжи, — Ґеорґій значит, — промовив після павзи Плеханов.

— Пан Плеханов хоче обов'язково перекласти по російському, — сказала з докором панна Марія.

— А панна Марія по польському, — подумав Юрко, зрозумівши, що Юрій по польському є Єжи.

— Що ж, Єжи також гарне ім'я, — відповів Плеханов, поґоджуючись з польським перекладом панни Марії. — Але ж я не думав, щоб ви так кричали з радощів, зустрівши колеґу. Останнє речення Плеханов висловив трохи іронічно.

— Кричала я не з радощів, а з переляку, — але це вже не є актуальне.

Плеханов продовжував іронізувати: — Погоджуюсь, що можна перелякатися, зустрівши колеґу в такій незвичайній студентській уніформі.

Юрка почали дратувати зауваження і тон Плеханова, він рішив перервати неприємну розмову, а заразом і знайомство. Гостро, але ввічливо, зачав говорити:

— Хочу вас поінформувати, що ця уніформа не є студентською, а військовою і прийняла такий незвичайний вигляд не в наслідок безпечного перебування у затишному маєтку під Варшавою.

Іронічний тон у Плеханова відразу зник і він зовсім серйозно, навіть з повагою звернувся до Юрка:

— Так ви воювали проти большевиків?

— Так.

— Ви русский?

— Ні, я українець.

— Це все одно.

— Ні, не все одно.

Панна Марія помітно усміхнулася і, припиняючи дискусію, запропонувала всім перейти до дому.

Юрко чемно відмовився.

— Ми не звертатимемо уваги на ваше вбрання і мені буде цікаво почути від вас дещо про Київ, — наполягала панна Марія.

— Ви маєте працю? — запитав Плеханов.

— Ще ні.

— А що, як я вам запропоную напочатку бути охоронцем цього маєтку. Ви людина військова, а тому вам можна

доручити і зброю. Матимете мешкання і харч, крім того наперед одержите платню, за яку зможете відразу купити собі одяг і взуття.

Панна Марія вдячно подивилася на Плєханова. Плєханов трохи змішався від цього погляду і відчувалося, що пропозицію Юркові він зробив більше, як жест перед нею.

— Тепер ви вже мусите іти з нами, — сказала панна Марія.

— Тепер мушу, — погодився Юрко, хоч хвилину перед тим не допускав і думки про такий вихід, як здавалося, з безвихідного для нього становища.

Маєток належав московському золотопромисловцеві Переплетчикову, чим і пояснювалось, що управителем був москаль. У маєтку також жив ще один московський еміґрант — офіцер з армії Мілєра, з яким панна Марія ніяк не могла погодити своїх, звичайно, польських поглядів. Цей мілєровець уперто тримався хижих імперіялістичних засад і все твердив, що Польща, як явище тимчасове, врешті-решт зіль'ється з великим державним організмом, ім'я якому є Росія.

Подібні твердження в тількищо відродженій польській державі, зрозуміло, обурювали польку, одначе її обурення не переходило межі звичайної, хоч і гострої полеміки. Стримувала панну Марію її сестра, яка служила в домі, як економка і боялася загубити цю посаду, якщо панна Марія занадто гостро поставиться до москалів, яким був і управитель Плєханов. Панна Марія тепер побачила в Юркові свою допомогу. З його відповіді Плєханову вона зрозуміла, що Юрко, як українець, буде також опонентом зухвалому мілєровцеві і вже наперед тішилася неминучою між ними сутичкою.

Знайомство з офіцером-мілеровцем відбулося в момент, коли Плєханов передавав Юркові револьвер.

— Вже сама присутність представників української і російської армій є достатньою ґарантією безпеки маєтку, — зауважила панна Марія, насмішкувато примружуючи очі в бік мілєровця.

— Невже тут так небезпечно, що для охорони потрібний ще й револьвер? — запитуючи, звернувся до Плєханова Юрко.

— А у вас, в українській армії, хіба не було револьверів, що ви боїтеся його прийняти? — глузливо вмішався мілєровець.

— Були і револьвери, — відповів Юрко, — не було тільки мілєровських офіцерів.

Кров приплинула до голови мілєровця. Він потоптався на місці і, не знайшовши що сказати, пішов геть, супроводжений голосним сріблястим сміхом панни Марії.

— Браво, панє Єжи! — звернулася до Юрка панна Марія. — Перший, хоч і короткий, бій з вашим політичним противником ви виграли.

— Я б не сказав, що це був короткий бій, — швидше, коротка перестрілка, — посміхаючись відповів озброєний револьвером Юрко.

— Боюсь, щоб ця словна перестрілка не перетворилася в збройну, — трохи стурбовано висловився Плєханов.

— Можу вас запевнити, пане Плєханов, що ваш револьвер буде використаний лише в обороні маєтку, певний я також, що для цього не буде потрібна зброя.

Плєханов задоволено посміхнувся, кидаючи закохані погляди на панну Марію. Це помітив Юрко і, під претекстом бажання оглянути кордони маєтку, залишив їх самих.

Обходячи маєток, Юрко подумав, що можна тепер заскочити і до ресторації Чижевського, аби дати знати Малиновському, що він не конає десь там на лавці в алеї, але вже ходить серед садів і городів, маючи також працю. Несподівана і швидка зміна від безпритульного до посади з пансіоном у маєтку, аж підносила тепер Юрка. Йому раптом захотілося скакати, кричати від радости, або... стріляти. Так, стріляти, принаймні для проби револьвера і Юрко, витягнувши з кишені одержаного «бульдога», почав вибирати ціль.

Малий камінь біля дерева видався йому більш трудною, а тому і цікавою ціллю. Але в камінь стріляти небезпечно, бо було близько дому, куди куля могла відлетіти рикошетом. Розуміючи це, Юрко лише прицілився в камінь. Одначе бажання вистрілити і попасти в самий його центр перемогло обережність і Юрко вистрілив. Куля попавши не в центр, а в кут каменя, з характерним для рикошету співом, відлетіла в бік двору. Юрко трохи виждав, прислухуючись, але ж все ніби закінчилося на добре. Заховавши револьвер до кишені, він почимчикував до ресторації Чижевського.

При самому виході з маєтку Юрка наздогнав один з робітників двору і покликав його чомусь до дому. Повертаючись, Юрко побачив коло дому досить велику групу людей. Стара полька щось репетувала, вимахуючи щоразу руками. Плєханов насуплено вислухував її викрики.

— Так, так! Ось і він! Я бачила на власні очі і чула на власні вуха, як цей зайда стріляв! — кричала по польському стара, вказуючи на Юрка.

Юрко насторожився. Невже щось сталося в наслідок рикошету? — подумав він і був уже приготований на найгірше.

— Ви стріляли? — звернувся до Юрка Плеханов.

— Так, стріляв, — відповів трохи зблідлий Юрко.

— Добре стріляєте! — сказав Плеханов і підніс з землі великого гусака.

Куля попала точнісінько в голову.

— Віднесіть цього гусака до кухні, — розпорядився далі Плеханов, передаючи його старій. — А вас, — звернувся він знову до Юрка, — прошу прийти на гусячу печеню.

Після цього стара полька заніміла і лишень дивилася на Плеханова, Плеханов, — сміючись на Юрка, а Юрко — здивовано на вбитого гусака...

Малиновського у Чижевського вже не було. Він, очевидно, стурбований раптовим відходом Юрка, пішов на розшуки, алеж, не знайшовши його, також відійшов з ресторану і, треба думати, що вже сам продовжував подорож до Кишенева.

Юрко з важкими думами про раптову і ще незрозумілу розлуку зо своїм приятелем довго блукав вулицями Праги (передмістя Варшави). Це, як на війні, — подумав він, — ніби йшли разом під кулями, як раптом один впав і відійшов навіки, щоб ніколи вже більше не зійтися. Алеж там на війні розлучала смерть, а тут... Дай Боже Петрові доброго здоров'я і щасливо дістатися до його родичів у Кишеневі, якщо тільки він туди помандрував.

Щось намацавши у себе в кишені, Юрко згадав про гроші, одержані наперед від Плеханова і став шукати крамницю з готовим убранням.

Новий одяг та черевики перетворили Юрка на людину, з якою вже не було соромно сісти за один стіл та їсти смачну гусячу печеню...

— Пане Єжи, адже ви обіцяли використовувати зброю лише в обороні маєтку? — займаючи своє місце за столом, промовила панна Марія.

— Вважати гусака за напасника і то на віддалі більше як сто кроків ніяк не можна, — засміявся Плеханов. — Алеж, яка влучність стрілу з револьвера!

Юрко хотів розповісти, як все це сталося, коли заговорив офіцер-мілєровець:

— Як військовий, мушу ствердити, що в так званій українській армії вчили добре стріляти.

— Чому в «так званій»? — запитала панна Марія, поглядаючи на Юрка.

— Тому, що назва «українська» видумана лише тепер і то німцями, — відповів певний в собі мілеровець.

— Це правда, пане Єжи? — звернулася до Юрка панна Марія.

Юрко радо розрядив би «бульдога» в цього самопевного мілеровця, який брутальну московську вигадку кидає, як правду серед чужинців, алеж розуміючи, що така розв'язка не переконала б присутніх, він удався до зовні спокійної відповіді, хоч в середині у нього кипіло від обурення.

— Я не знаю, чи вчили взагалі чого небудь в так званій мілеровській армії, бо абсурдна відповідь здавалося інтеліґентного офіцера цієї армії, переконує мене в повній його необізнаности не лише з історією, а навіть з російською літературою. Олександер Сергійович Пушкін в своїй історичній поемі «Полтава» писав, наприклад, таке:

. . . «Тіха украінская ночь,
Прозрачно небо, звйозди блещут
Своєй дрємоти прєвозмочь
Нє может воздух, чуть трепещут» . . .

Він же, — Пушкін, не писав: «Тіха малоросійская ночь», а «украінская», тоді чому це назва «українська» видумана, лише тепер і то німцями?

— Я, — заявив Плеханов, — вважаю відповідь пана Єжи за переконуючу, хочу тільки сказати, що нам, руським, назва Малоросія більше відома.

— Історія знає багато прикладів, — зауважила панна Марія, — коли переможці переіменовували чужі країни, алеж ці нові назви не завжди сприймалися переможеними.

— Як Малопольска, наприклад! — раптом додав мілеровець.

Панна Марія почервоніла, як рожа.

— Що ви скажете на це? — вже до Юрка звернувся мілеровець.

— По моєму, — глянув на панну Марію Юрко, — ви ухиляєтеся від попередньої теми.

Панна Марія з полегшою зідхнула.

Мілеровець якось криво посміхнувся, а далі, поклавши до рота кусник печені, зачав її жувати і одночасно говорити.

— Справа, нарешті, не в назві, а в тім, що з назви українці зробили претенсії на власну державу.

— О! Це вже справа інша, — зачав було і Плеханов, але, побачивши нахмурені до нього брови панни Марії, замовкнув. Залицяючись до панни Марії, Плеханов утримувався від прикрих для неї висловлювань і тому ніколи не брав участи в суперечках між нею і мілеровським офіцером. Так

і тепер, щоб догодити панні Марії, він замовк, готовий толерувати гостру полеміку між Юрком і мілеровцем.

— А я думаю, що справа якраз у назві, — заперечив мілеровцеві Юрко, — бо, коли б не було назви, не було б і претенсій, і то тим більше, коли ця назва стосується нації! Щодо претенсій українців на власну державу, то це оправдується двома історичними фактами: по-перше, існуванням української держави, по-друге, законним бажанням звільнитися від «опіки», так званої російської держави.

— Пане Єжи! — не витримав Плеханов, — чому «так званої російської»?

— Це пан Єжи каже в тон своєму опонентові, — бажаючи виправдати Юрка, заговорила панна Марія.

— Не тільки! А тому, що «Русь» і «руський» перероблені за царя Петра І. в «Росія» і «російський», перебрані зо стародавньої української назви держави, яка існувала ще в Княжій добі.

— Це вже стає цікавим, — сказав Плеханов.

— Не цікавим, а абсурдним! — вигукнув мілеровець.

— Вигуки не завжди переконують! — спокійно зауважив Юрко.

— Пане Єжи! — заспокоюючи звернувся до Юрка Плеханов, — я також колись вивчав історію ще в ґімназії і пам'ятаю, що Княжа доба є добою в історії руського народу.

— Цілком правдиво! — ствердив Юрко, — Княжа доба є добою в історії руського народу, а не російського!

— Тоді я нічого не розумію! — розвів руками Плеханов.

Мілеровець голосно розреготався.

— Ні, пане Єжи, я також не розумію, — сказала і панна Марія.

— Це не дивно, панно Маріє, бо ви також вчилися в «російській» школі, алеж поляки не мали потреби, як українці, критично ставитися до пофальшованих «російськими» істориками тверджень.

— Це вже образа! — закричав мілеровець.

— Ні, не образа, а гірка дійсність! — також уже піднесеним тоном відповів Юрко.

Мілеровець раптом знову голосно розреготався.

— Ці суперечки нічого не доводять, — заговорив Плеханов, — і ви, пане Єжи, мусите довести свої твердження, в противнім разі залишиться тільки посміятися.

— Що ж, докази можна знайти в об'єктивних дослідженнях історичних документів минулого, коли, наприклад, держава Володимира Великого простягалася не тільки на українські, а й на білоруські і фінські землі та на теперішні московські — Суздаль, Новгород!

Всі мовчки слухали.

— Безоглядне змагання за владу синів Володимира Великого, — продовжував Юрко, — а далі й внуків, власне, синів Ярослава Мудрого і правнуків, та монгольська навала призвели до занепаду Київської Держави.

— Ви тільки оповідаєте подробиці з руської історії, — зауважив Юркові Плеханов.

— Цілком так, бо я хочу нагадати, що в розвалі Київської Держави, особливо в зруйнуванні Києва, відіграла ролю Суздальщина, — етнічно відчужена і завжди політично ворожа Київу. Те, що на чолі колись завойованої Суздальщини були потомки київських князів, як, наприклад, Андрій Боголюбський, який найбільше спричинився до упадку Київської Держави, — ще не дає права москалям початки своєї історії брати від Києва.

— А чим ви доведете тверджений вами зв'язок між назвами «Русь» і «руський» та «Україна» і «український»? — перервав Юркові запитанням мілєровець.

Юрко пильно подивився на мілєровця, що безперечно навмисне перервав йому, а далі, трохи подумавши, відповів:

— Наш край зветься Україна. Назва ця дуже давня. Слово «Україна» на означення простору, де живе наш народ, зустрічається вже в літописах XII в., але в тих часах уживалася і книжна назва «Русь». Перша була народньою, а друга офіційною назвою і держави і нашого народу. Тривало це аж до пол. XVII в., коли наступила зміна. Тому, що нашу назву «Русь» присвоїли собі москвини, наш нарід почав уживати свою другу стару народню назву «Україна» і «український». Ось чому Україною ми називаємо наш Край, нарід і створену ним державу.

— Чи не совєтську Україну ви вважаєте за створену державу? — відливо запитав Юрка мілєровець.

— Ні, не совєтську, а Українську Народню Республіку.

— А як ви вважаєте, до якої держави має належати Галичина? — знову запитав Юрка мілєровець і тут же додав, поглядаючи в бік панни Марії, — вибачте, Малопольська!

Юрко зробив вигляд, що недочув додатку мілєровця і, витягаючи з кишені свою невеличку досить засмальцовану записну книжечку, попросив дозволу зачитати занотовані там короткі висловлювання відомого подорожника Ґеорґа Коля, що об'їхав Україну в 1838 році:

> «Немає сумніву, що коли, врешті, розпадеться велетенське тіло російської імперії, Україна буде. День, у який це станеться, вже наближається. Українці, це

цілком самобутній нарід, із власною мовою і власними історичними традиціями. Нещастя України це її розбиття. З'єдинена вона була раз тільки, коли в Києві володів Володимир Великий. Тепер частина України по той бік Карпат входить у склад мадярської держави. Друга частина, разом з Галичиною, належить до австрійських провінцій . . . »

— Вибачте! — перервала Юркові панна Марія, — на запитання, кому належить Малопольська, я відповім коротше: Польщі і я певна, що всім присутнім це ж добре відомо!

— Панно Маріє! — роблено заспокоюючє заговорив мілеровець, — адже я не питав, кому належить, а лише, кому повинна належати!

— Панове! — встаючи з-за столу, проголосив Плєханов, — гадаю, що сьогодні ми насперечалися досить. Хочу тільки сказати, що майже півгодинні твердження пана Єжи мною ще не засвоєні.

Юрко також встав.

— Пів години можливо закороткий час для засвоєння, — і, подякувавши за печеню, Юрко, вже відходячи, додав: — Хочу тільки сказати, що майже 200-річні твердження московських істориків українцями також не засвоєні!

Ю. К.—Тамарський

СПРАВОЗДАННЯ ЗІ ЗБІРОК

для старших віком вояків і інвалідів, членів СУВ, які не отримують допомог від Українських Воєнних Інвалідів.

Збірки перепроваджено з ініціятиви пп. В. Волошка і І. Войцехівського, а останню з ініціятиви Управи Відділу СУВ в Аделяїді.

Головна Управа СУВ цією дорогою, хоч і з запізненням, складає сердечну, гарячу подяку всім жертводавцям, а особливу подяку панам, які помимо своєї особистої складки ще взяли на себе й почесний обов'язок перепровадити цілу збірку.

Збіркова листа ч. 1

По **одному (1) австр. фунтові:** п. п. Іван Войцехівський, Ларго Зозуля, Юрій Одлига, Віра Станкевич, Іван Войцехівський Юніор, Анатоль Карташевський, Л. і Ю. Словачевські, К. Каздоба, С. Крицький, І. Сторожук-Вознюк, А. Станкевич, О. Комар, Др.

Я. Лавришко, о. П. Грушецький, М. Мадейк та А. Стрілецький; по **десять (10) австр. шілінґів:** п. п. Гурич Михайло, Т. Кліш, Пасічинський, Цюрак, Ігнатюк, П. Микульський, Пацула, Я. Кулинич, М. Микита. Разом 20 ф. 10ш.

Збіркова листа ч. 2

П. Шевчук Микола. 0,05 Разом 0,05ш.

Збіркова листа ч. 3

По **два (2) австр. фунти:** п. Василь Бурак; по **одному (1) австр. фунтові:** п. п. Ярослав Довбня, Юрій Чорний; по **десять (10) австр. шілінґів:** п. Юрко Бурак. Разом 4 ф. 10 ш.

На три листи чч. 1, 2, 3, зібрано разом 25 ф. 5 ш.

І. Войцехівський (в. р.)

Цим свідчимо своїм власним підписом, що ця копія згідна з ориґіналами 3-х збіркових лист чч. 1, 2, 3.

А. Карташевський (в. р.) **Л. Зозуля (в. р.)**

Аделяїда, Півд. Австралія, 9. 5. 1959 р.

Збіркова листа ч. 7

На Великодню допомогу для старих вояків членів Союзу Українських Ветеранів у Німеччині.

Відділ СУВ Південної Австралії в Аделяїді. Збірщик — Вик. об. начальника відділу — В. Волошко.

По **два фунти й вісім шілінґів (2 ф. 8 ш.): п.** Григорий Тимченко; по **одному фунтові й 10 шілінґів (1 ф. 10 ш.):** п. П. Валентин Волошко; по **одному фунтові (1 ф.):** п. п. Григорій Гриценко, Богдан Соловій, Святослав Чорний, Ілля Мартинюк, Микола Пташник, Теофіл Судомляк, Григорій Василюк, Сильвестр Трусь, Василь Матяшевський, Борис Карпенко, Кирило Закревський, Григорій Яковлів, Іван Прадун, Іван Кравченко, Володимир Білик, Юрій Юнкін, Степан Войцешко, Микола Зінченко, Михайло Рабій, Михайло Безрук, Федір Плодник, Афанасій Сухорада, Павло Чопенко, Олександер Заїка; по **десять (10) шілінґів:** п. п. Ігор Голярник, Володимир Дніпровий, Богдан Матіяшек, Стефан Федчина, Мирон Лапка, Олекса Д'яків, Захарій Бабенко, Петро Ковальчук, В. П-ко (Полішко), Володимир Наконечний, Ярослав Куницький, Михайло Лимар, Олексій Федай, Стефан Кецик, Олекса Гадай, Михайло Гнида, Михайло Теслюк, Микола Голуб, Олег Голубович, Стефан Махник, Іосип Стеца, Василь Іванів, Валентин Янович, Микола Пеленко, Семен Малишко, Зенон Ростек, Омелян Міценко, Василь Ковальський, Григорій Періг; по

шість (6) шілінґів: п. п. Альф Лімберопоулос (грек), Григорій Шарко. Разом 45 ф. 00 ш.

Збірщик: В. Волошко 25. 5. 1959 р.

Збіркова листа ч. 7 (продовження)

На Великодню допомогу старим воякам учасникам визвольних змагань 1918-1921 р. р. — членів Союзу Українських Ветеранів в Німеччині.

Відділ СУВ Півд. Австралії в Аделяїді. Збірщик — Вик. об. Начальника Відділу — В. Волошко.

По **одному фунтові (1 ф.):** п. Анатолій Кизима; по **десять (10 ш):** п. п. Андрій Федоренко, Федір Дрижанов, Іван Ів. Кириленко, Петро Мазур, Михайло Ягодка, Іван Калинюк, Микола Цюрак, Іван Андр. Кириленко; по **п'ять (5) шілінґів:** п. п. Іван Камзьол; по **чотири (4) шілінґи:** п. Давид Шлапак. Разом 5 Ф. 9 шілінґів.

Друга листа жертводавців

Збірку перепровадив п. бунчужний І. Войцехівський. По **одному (1) австр. фунт.:** В. Волошко, О. Заіка, Б. Карпенко, С. Чорний, М. Пташник, І. Калинюк, Г. Яковлів, Ф. Кондратович, Г. Борисюк, Т. Судомляк, С. Трусь, Т. Чубатий, Л. Зозуля, І. Ковальчук, З. Баран, Пасловський, Грибик, Ю. Нестор, К. Каздоба. По **десят (10) австр. шіл.:** п. п. І. Полатайко, А. Станкевич, А. Головченко, А. Богдан, В. Бойко, В. Беркута, С. Сикало, В. Борисюк, Ю. Скибенецький, Т. Прадун, Б. Моравський, С. Цибульський, Л. Ковальський, Б. Борисевич, З. Бабенко, І. Камзіол. По **шість (6) австр. шіл.:** Ю. Муравський; По **одному (1) австр. ф.:** К. Закревський; По**десять (10) шіл.:** С. Решетюк, Бурак, М. Суходольський, Б. Соловій, Т. Василюк. По **восім (8) австр. шіл.** С. Сторожук; По **пять (5) австр. шіл.:** Т. Судомляк, І. Кревнюк, Б. Соловій, В. Ливинська, Л. Вюрак, С. Ваврик, Е. Кіналь, В. Шетюк. По **чотирі (4) австр. шіл.:** П. Біловол, Г. Ганс, Шевчик, Р. Ещан, М. Мацяк, О. Войтенко, М. Митко, Н. (написано нерозбірчиво); По **три (3) австр. шіл.:** Зайва; По **два (2) австр. шіл.:** Ягодка, С. Гален, Д. Проць, М. Білий, В. Перчук, Л. Подорожко , Олена Карабанек, 9 д. Яненко, Т. Мирошніченко, А. Прісе І. Вікерс. І. Бучта. По **одному (1) австр. шіл.:** Г. Яковлів; По **одному (1) австр. ф.:** Я Закревський, Я. Довбня, М. Словачевський, Ю. Словачевський, М. Білик, По **десять (10) шіл.:** Н. Міхайлишин, А. Матвійчук, В. Бубенко, І. Пташник, В. Нагорний. Разом 36 ф. 07 шіл.

Наслідком великого переобтяження працею, друкарня не була спроможна випустити це число 8-ме «Українського Комбатанта» в визначений березневий час і тому воно появляється з місячним спізненням, у кінці цього квітня.

Використовуючи цю нагоду, Головна Управа СУВ, Редакція та Адміністрація «УК» посилають: любій нашій Батьківщині-Україні, нашому дорогому героїчному Народові, всім Українським Церквам, Державному Центрові Української Народньої Республіки на еміґрації, очоленому Президентом УНР д-ром Степаном Витвицьким, усій Громаді Української Еміґрації та всім дорогим Побратимам-Ветеранам свої найкращі, з нагоди Світлої Пасхи, побажання з палким великодним привітанням:

«ХРИСТОС ВОСКРЕС—ВОСКРЕСНЕ УКРАЇНА!»

Д. Куликовський

ВЕЛИКОДНИЙ ПРИВІТ

Співа природа, дзвін гуде:
«Христос Воскрес!» Моя країно,
Кріпись — Вікторія гряде:
Воскреснеш, Мамо Україно!

Впадуть кайдани, кат скона,
Скона доба брехонь, пародій,
Піде в провалля сатана,
Розсипеться «Тюрма народів!»

«Христос Воскрес!» — співаю й Вам,
Побратимко-Сестро дорога;
Хай в ласці Бог дарує нам
Щастя, міць і . . . безвість ворога!

В останнім часі, коли 8-ме число «УК» було до друку вже замкнене, наспіла до нас сумна звістка про смерть добрих наших Побратимів, Ветеранів Армії УНР, а саме:

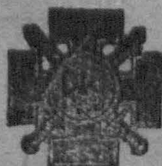
Сергія Мусієнка, підхорунжого Армії УНР,
Сергія Горячка, сотника Армії УНР та
Петра Михайлюка, сотника Армії УНР.

Докладніші дані про Померлих подадуться в наступнім 9 числі «Українського Комбатанта».

Український КОМБАТАНТ

ОРГАН СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

6

УКРАЇНСЬКИЙ ВОЯК Є СЛУГОЮ СВОГО НАРОДУ, А НЕ ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ.

МЮНХЕН

Жовтень 1963 р.

Ukrajinskyj Kombatant

DER UKRAINISCHE KOMBATTANT THE UKRAINIAN COMBATANT

Oktober № 10 1963

Видає Головна Управа Союзу Українських Ветеранів.

Адреса Видавництва та Адміністрації:

Oberst a. D. W. Tatarskyj, 8 München 54, Opalstr. 32/I.
Bundesrepublik Deutschland

На цю адресу проситься звертатися в усіх справах, що торкаються: підписки, передплати, Пресового фонду, тощо.

*

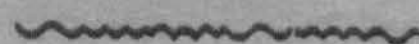
Гроші посилати лише на адресу:
Städtische Sparkasse München Zweigstelle 28
8 München 54, Franz Fihl, Spargirokonto № 7810990.

*

Матеріяли до друку в журналі Ч. 10 затверджені редакційною колегією при гол. управі СУВ.
Редактор полковник І. Кісіль

*

Статті, підписані прізвищем або ініціялами автора, не завжди висловлюють погляди Редакції і за них відповідають самі Автори. Редакція застерігає собі право скорочувати статті і виправляти їх мову, якщо Автори не застерегли собі інші умови. За зміст оголошень Редакція не відповідає.

Ціна цього числа десятого, «Українського Комбатанта»:

в Німеччині	1,50 н. м.
в США	0,60 дол.
в Австралії	4,00 шіл.
в Англії	3,00 шіл.

в інших країнах — відносно курсу амер. доляра.

Fremdsprachendruckerei Dr. Peter Belej, München 13

УКРАЇНСЬКИЙ КОМБАТАНТ

ОРГАН СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ

Жовтень Ч. 10 1963

ЗМІСТ

ВІД РЕДАКЦІЇ

Останнє число нашого Комбатанта (ч.9), читачами було сприйнято по різному. Прихильники п. М. Лівицького кинули на нас анатему і хотіли усунення з посади Голови СУВ полк. Татарського. Персонально п. М. Лівицький в парі з керівником Ресорту Військових Справ, плянують організувати «правдивих» вояків, які на сторінках Н.-Ульмівських «Українських Вістей» виступають теж проти полк. Татарського, як «ворохібника». Правовірний партієць майор Ліповецький, засуджує полк. Татарського, вживаючи при цьому брехні і провокації. Ген. Шраменко інформує вояків, що полк. Татарський буде здеґрадований, бо пан Голова ВО УНРади поставив такий внесок Панові Президентові. Отже, як бачимо, голова ВО і його оточення щось таки роблять, а не даремно отримують гроші, що їх наша жертовна еміґрація збирає на УНРаду.

Цілком інакше сприйняла наш попередній журнал, та частина суспільства, якій ходить про добро нашої визвольної справи і її речника Української Національної Ради. Вони зрозуміли, що Союз Українських Ветеранів і Товариство б. Вояків Армії УНР у Франції, що його очолює Генерал Удовиченко, не є «ворохібниками», а є правдивими борцями за правопорядок в УНРаді, за повну консолідацію в ній всіх політичних українських партій, що визнають УНР і стоять на позиціях за очищення нашого ДЦ, та диктаторства окремих осіб, які загніздилися в УНРаді і провадять там свою «власну» політику, яку треба окреслити, як шкідливу для української справи.

Прихильники СУВ цілком схвалюють нашу лінію і уділяють нам моральну та матеріяльну допомогу, завдяки якій ми маємо змогу випустити це чергове число нашого журналу.

Не бракує і таких з наших прихильників, які радять нам не загострювати «дражливих питань», бо вся наша критика окремих осіб в УНРаді, робить, мовляв, не добру опінію серед чужинців.

Щоб нашим прихильникам було видніше хто саме, займається загострюванням «дражливих питань», радимо уважно прочитати в цьому числі журналу статтю під заголовком: «Наша відповідь ген. А. Вовкові» і тоді шановні наші прихильники переконаються, хто саме, займається «дражливими питаннями», розголошуючи суспільству свою непричісану і цілком неправдиву писанину, яка своїм змістом перебільшує звичайні суперечки, що повстають з розбіжностей в поглядах.

ІВАН КИСІЛЬ

Совєтсько-китайські протиріччя

Після смерти Сталіна в комуністичній партії Совєтського Союзу і в цілому СССР почалась десталінізація, яка охопила теоретичні і практичні діла Сталіна з самої основи під послідовну масову ревізію. В протилежність цьому в комуністичній партії Китаю народились відкриті сторонники захисту старої теорії будови комунізму так звані «догматики».

Поява двох течій — «ревізіонізму» совєтського і «догматизму» китайського, розкололи комуністичний табір в питаннях і формах боротьби з капіталізмом. Протиріччя двох великих комуністичних імперій створили в рядах інших комуністичних партій світу хитання та розгубленість. Почався процес загнивання і розчарування світового комунізму, почався дійсний ІСТОРИЧНИЙ ПРОЦЕС, котрий в майбутньому принесе різні зміни у взаємовідносинах між державами . . .

В грудні місяці 1962 року на сесії Верховної Ради СССР Хрущов виступив з доповіддю про «Стан міжнародного комуністичного руху, а також про зовнішні політичні концепції Совєтського Союзу». Намагався виправдати совєтську політику відступу в Карібському морі аби уникнути збройного конфлікту з Америкою. Намагався переконати компартії своїми доказами, що совєтська політика в кубинському питанні не є відступом від марксо-ленінських концепцій, а «розумний компроміс та спасіння Куби», оскаржував альбанську і китайську компартії, вказуючи на них, як змовників і основних керівників пекінської партійної верхівки, що намагалася штовхнути СССР у війну з Америкою. Такий совєтський компроміс китайці назвали не лише відступом, а «капітуляцією перед імперіялізмом».

Захищаючи політику СССР в кубинському питанні, Хрущов мимо волі виявив існування в міжнародньому комуністичному русі «ортодоксального» і «ліберального» напрямків.

Китайці в своїй пропаганді називають Америку «паперовим тигром», але Хрущов підкреслив, що в цього «паперового тигра є атомові зуби», додаючи, що рішення спірних питань між державами шляхом війни є ніщо інше, як «сумасбродство», що принесе народам лише біду і страждання. Закидав китайським і альбанським комуністам спробу реставрації сталінізму, бо відійшли від постанов 20 з'їзду КПСС, та ленінського курсу. Далі Хрущов додав «що альбанці і китайці намагаються підняти на щит культ особи Сталіна . . . хапаються якраз за те, що було не-

ґативним в діяльності Сталіна. Така послідовність показала їх характерні риси відходу від марксизму-ленінізму . . . » Хрущов дає албанським та китайським комуністам особливу назву, що вони є «опортуністи і сектанти», «бо крикливими гаслами прикривають свою боротьбу проти ленінської політики мирного співіснування з капіталістичним світом, та скотилися на троцькістські позиції, тому китайсько-албанська політика підриває єдність комуністичних сил в боротьбі проти імперіялізму, грає на руку найбільше аґресивним колам західніх держав . . . »

Китайську компартію розгнівало те, що Советський Союз помирився з Юґославією, бо Хрущов раніше, на 21 з'їзд КПСС, називав Юґославію країною, яка не має права називатися соціялістичною, тому, що юґославські комуністичні керівники є «лакеї імперіялізму».

В 1962 році советський комуністичний теоретик редактор журналу «Проблемы мира и социализма» Румянцов також писав, що «комуністичні партії ніколи не підуть на компроміс погоджень з албаньскими догматиками і юґославськими ревізіоністами». Тепер Хрущов почав захищати Юґославію від нападів з боку китайців і албанців, підкреслюючи, що советські взаємовідносини з іншими країнами соціялістичного табору не можна строїти по трафарету, а якщо Юґославія не підпадає під трафарет, то не значить, що вона «відщепенець». Хрущов казав:

> «Дехто намагається доказати, що Юґославія це не соціялістична країна. Дозвольте спитати, а яка ж це країна? Відповідаючи на це питання, потрібно виходити з Маркса-Ленінського вчення, з об'єктивного аналізу загального розвитку даної країни, а також характеру її соціяльно-політичного устрою. Тут не допускається суб'єктивізму. Не можна думати, що хтось, подібно будді перекручує факти та виявляє, або строїть істини, котра країна соціялістична, а яка ні . . . Якщо виходити з об'єктивних законів, та вчення Марксизму-Ленінізму, то не можна заперечувати, що Юґославія є соціялістичною країною. Ми з цього і виходим, будуючи свою політику, та взаємовідносини з Юґославією, як з соціялістичною країною . . . »

Ясний і зрозумілий приходить висновок, що вищезазначені твердження кремлівського лідера ламають марксо-ленінські догми. По суті діла, не теоретичні тези і положення опреділюють советську політичну доктрину, а ситуація в середині СССР, міжнародня кон'юнктура політичних і державних взаємовідносин. Отже сучасні концепції політичної доктрини СССР будуються фактично не на вченнях Маркса-Леніна, а на законах розвитку історичного процесу — процесу відходу від комуністичних догм. Комуністична партія Советського Союзу заплу-

талась в фальсифікації комуністичних догм і шукає серед компартій світу собі прихильників, котрі ще не попали під вплив китайців та альбанців.

На 20 з'їзді Чехословацької компартії, та 10 з'їзді Італійської, китайські представники робили спробу приписати советській комуністичній партії порушення комуністичних догм, що було зустрінуте великим спротивом зі сторони італійських і чеських комуністів.

Коли проходили з'їзди компартій Мадярщини, Чехословаччини та Італії советська преса використала цю нагоду и написала, що советська компартія є найстарша і найбільш революційна, здібна і творча партія ніж китайська. Однако це не мало ніякого впливу на китайських і альбанських лідерів. В грудні 1962 року на прощальних засіданнях, присвячених альбанській делегації «Китайсько-альбанській дружбі» — Нан Хізанг і Петі Чамбіллі поклялись у вірности в боротьбі проти «імперіялізму і сучасного ревізіонізму».

Протиріччя між Пекіном і Москвою крім питань ідеологічних включають також боротьбу за пріоритет і ведучу ролю в світовому комуністичному русі.

Китайці є сторонниками концепції збройної війни, опираючись на своє багатомільйонове населення, лічать себе головним потенціялом в глобальній війні. Їх мілітарний погляд вважає, в можливій сучасній війні не атомові бомби гратимуть головну ролю, а люди, що мовляв, народу є досить, всіх не переб'ють хтось ще залишиться в живих, але навіть якщо згине в війні декілька мільйонів населення, це буде корисне «кровоспускання».

Крім питань ідеології, теорії, та питань війни і революції між Китаєм і Советами існують протиріччя щодо державних кордонів, колись відібраних від Китаю за царської влади бувшої Росії. Китайська газета «Женьміньжібао» від 8. 3. 1963 року написала передову статтю, що китайці мають територіяльні претензії до СССР, а саме: на Далекому Сході, південно-східню частину Сибіру, частину Казахстану, та Киргізію. Ці претензії обґрунтовані тим, що «імперіялістична» Росія захопила ці терени, користаючись «слабістю» тодішнього Китаю. В статті говориться про Айгунський договір (1858 р.), за яким до Росії відійшли приморські терени, та Уссурійський край, завойований ґенералом Муравйовом; Пекінський договір (1860 р.), за котрим Китай відступив Росії терени південно-східнього Сибіру та частину терену, що межує з Сінкіянґом і Туркестаном; Санкт-Петербургський договір (1881 р.), по котрому Росія отримала від Китаю великі та богаті терени долини Ілі, що тепер входять у теперішній Казахстан.

Советський Союз в сучасний момент є сторонником холодної війни, війн льокальних, прикриваючись «коекзистенцією» з

вільним світом, хоче виграти на часі в рівновазі мілітарних сил з Заходом — одночасно він порушив марксо-ленінські догми, бо в комуністичній теорії співіснування ворожих таборів не існує, а існує гасло «пролетарська революція в усьому світі» і як це гасло відкинути, тоді залишається в силі хрущовський ревізіонізм.

Перманентні протиріччя між Москвою і Пекіном можуть поглиблюватись ще більше. Для урегулювання цього питання Пекін намагається скликання з'їзду комуністичних партій світу, цьому зо всіх сил опирається Москва, боючись, щоб вся вина за розкол в комуністичних партіях не впала на Совєтський Союз, що може сильно захитати його авторитет у світовому комуністичному русі, а тим самим високо підняти авторитет його суперника Китаю.

Москва через свій ревізіонізм, та постачання Індії літаків створила ще більше напруження між двома ривалізуючими імперіями. Про це сам Хрущов казав на сесії Верховної Ради СССР слідуюче:

> «Лівосектанська хвороба . . . становиться небезпекою, тому, що вона спрямована проти лінії комуністичного руху, проти головних життєвих питань війни і миру, що торкаються долі всього народу. Неможливо не признавати, що із-за цих причин лівий опортунізм, догматизм і сектанство все більше висовуються як важлива небезпека в міжнародньому комуністичному русі . . . » (Известия», 13. 12. 1962).

Мирне змагання та співіснування по теорії комуністичної партії Совєтського Союзу з одної сторони і військовий конфлікт, тобто негайна війна, яку хоче Пекін з другої — дві різні дороги до перемоги комунізму у всьому світі, завели обидві сторони у сліпий кут, та змусили їх шукати підтримки серед компартій невтральних країн Азії, Африки та Латинської Америки в наслідок там збільшилась підривна діяльність з метою захоплення влади комуністами.

Після того, як Хрущов наказав вивезти свої ракети з Куби, цим самим ще більше загострив взаємовідносини з комуністичним Китаєм, а тому компартія Совєтського Союзу втратила чимало своїх прихильників в комуністичному таборі, що змусило Москву піти на компромісові розмови щодо атомних проб з Заходом.

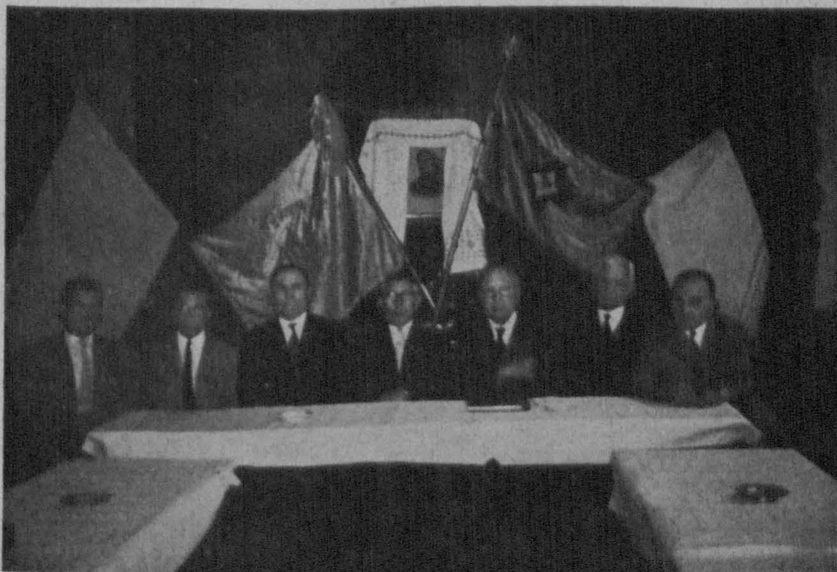
Проведення прямого телефонічного зв'язку між Вашінґтоном і Москвою відіграє в майбутньому ролю більшого зближення і облегчить дальші розв'язання міжнародніх спірних проблем, а тим самим повстане ще більша прірва у взаємовідносинах поміж двома комуністичними імперіями.

XXI-ший З'їзд Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції

В днях 8—9 червня 1963 р. відбувся у м. Вільру-Рюсанж в Ельзасі XXI-ший З'їзд, сфедерованого зі СУВ — Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції.

Для орієнтації читачів «Українського Комбатанта» слід підкреслити, що Т-во б. Вояків Армії УНР у Франції є найстаршою українською еміграційною організацією не лише у Франції, але й в Европі, а коли йдеться про її вояцький характер, то чи не першою в зах. світі, поза межами Батьківщини.

Засноване в 1927 р. військовими емігрантами, що прибули до Франції з ген. О. Удовиченком, — Т-во проіснувало безперебійно до сьогодні під його проводом. Воно перебуло з ним тяжкі роки другої світової війни і окупації Франціїї гітлерівською

Президія З'їзду товариства б. Вояків Армії УНР у Франції

Німеччиною не подаючися ні на мент приманам політичної співпраці з гітлерівською пропагандою, що стільки шкоди принесла українській справі. Завдяки непохитному, в той час становиці,

ген. Удовиченка Т-во зберегло свою позицію по стороні демократичного зах. світу і вільної Франції, що було виявом глибокого політичного розуму.

Коли німці, опечатавши Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі, забрали з неї, зберіганий там прапор Т-ва, — це був ген. Удовиченко, що рискуючи увязненням, дослівно видер з рук ґестапівців це знамя організації, якою жив і для якої поклав безмір своєї праці.

З того часу закріпилися ще більше звязки Т-ва з Французькою комбатантською Національною Федерацією ім. Андре Ма-

Участники-делегати З'їзду тов. б. Вояків Армії УНР у Франції

жіно, яка бачила і належно оцінила поставу Т-ва у найтяжчий для Франції час і ці звязки протривали до сьогодні.

Удар по Т-ві прийшов значно пізніше і то від своїх та саме від цих, що в час великої моральної проби за німецької окупації відійшли від Т-ва і повернулися до Франції щойно з розвалом гітлерівської Німеччини, провівши незавидну для них і шкідливу для справи роботу. І знову ген. Удовиченко був цим, що у своїй вирозумілості заступався за ними і приняв їх назад у склад Т-ва.

Нанесений цими людьми удар, — це глибока криза, що принесла за собою двоподіл Т-ва за почином зовнішніх чинників, в ході політичних інтриг і особистої зависти неробів до цих, що працювали і творили для Т-ва, здобуваючи матеріяльну громадську базу, якою був Український Дім в Парижі.

Розписуватися подрібно про цю розкладову роботу, зайво. Про неї знає хіба досить наш вояцький загал з Бюлетенів по Т-ві, як теж з «комунікатів» всякого роду, що їх розіслала на всі сторони світу група десидентів, яким не вдалося усунути ген. Удовиченка і захопити Т-во у свої руки.

З'їзд Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції був другим після двоподілу і XXI-шим від часу його заснування. Назвати його

Голова СУВ полк. ген. штабу Татарський вручає золоту відзнаку п. Ген.-Полковнику Ол. Удовиченкові

можна консолідаційним. Він був переглядом сил старого членства Т-ва, що осталося вірним традиції, вірним засадам вояцької моралі й вірним свойому Голові з яким протривало десятки років організаційного, побратимського життя. Членство Т-ва було репрезентоване на З'їзді 52-ма умандатованими голосами, отже більше ніж половиною правосильних мандатів критичного і не проведеного до кінця XX-го З'їзду, що спричинив був розлам і двоподіл Т-ва.

У З'їзді взяла участь делегація Гол. Управи Союзу Українських Ветеранів (СУВ) у складі Голови полк. ген. шт. В. Татарського і сот. Орловського, як теж делегат Дирекційної Ради Франц. Нац. Федерації б. Комбатантів ім. Андре Мажіно. Всі вони палко вітали З'їзд, бажаючи йому успіхів у праці.

З'їздом керувала обрана ним Президія у складі: пполк. Володимир Чорноморець — Голова; сот. А. Тарнавський і сот. А. Гахович — секретарі.

Зворушливою була хвилина передачі ген. Удовиченкові золотої відзнаки СУВ полк. Татарським серед рясних оплесків учасників З'їзду. Передаючи цю відзнаку разом з розписаним по мистецьки дипломом, полк. Татарський підкреслив, що нею вшановує СУВ свого Почесного Голову, одного з найбільше заслужених полководців війни в обороні української державности і організатора б. українського Вояцтва на еміграції, лицаря без страху і зразкового, провідного громадянина, Віцепрезидента УНР.

Наради З'їзду тривали два дні й пройшли в дуже діловій атмосфері. Крім звітових та організаційних справ, багато уваги присвячено було справі поширення звязків з іншими організаціями на чужині в напрямі створення центрального, світового, координаційного порозуміння всіх комбатантських українських організацій зі СУВ як базою цілої акції.

З'їзд не міг оминути теж і справи двоподілу Т-ва та діяльности групи б. членів Т-ва як пп. Ковальського, Вержбицького, Созонтова, Солонаря, Бацуци та інш., що продовжують диверсію, присвоюючи для свойого гуртка назву Т-ва. Під цією назвою та обіцянками грошових допомог, ця група притягає до себе без розбору незорієнтованих людей, роздуваючи себе штучно новими «членами» не нехтуючи навіть б. денікінцями. Прикоротити цю пародію можна буде, на жаль, лише франц. адміністраційним шляхом і заходи в тому напрямі вже зроблено.

Гіркі слова впали зокрема по адресі Керманича Військового Ресорту ВО УНРади ген. А. Вовка та його зверхника п. М. Лівицького, які — з причин, що їх ніяк виправдати не можна — заанґажували Держ. Центр УНР в розкольницьку роботу згаданої групи, підриваючи цим самим його престиж серед б. українського Вояцтва.

Резолюції, що їх вміщуємо на кінці цієї короткої звітодавчої статті, відзеркалюють найкраще цю насправді тяжку атмосферу в якій приходиться діяти Т-ву б. Вояків Армії УНР у Франції. Проте дивлячися на бадьорий перебіг З'їзду, заслухавши звітів Управи Т-ва та звідомлень з місць, — годі не виявити подиву для покладеної праці, зразкової солідарности і вояцької правоти всього членства Т-ва в час, коли прийшлося рятувати організацію від остаточного розвалу. Прислухаючися до тієї частини

звіту Управи в якій говорилося скільки дорогого часу витрачено з конечности для протидії розкладовій акції групи Вержбицького-Ковальського, мимохіть насовувалися слова Івана Франка:

Не мовчи, коли гордо пишаючись, 6
Велегласно брехня гомонить,
Коли, горем чужим утішаючись,
Завидь, наче оса та бренить
І сичить клевета, мов гадюка в корчі —
Не мовчи.

о - О - о

Велике моральне вдоволення принесли З'їздові численні привітання, що наплинули з всіх країн українського, вояцького поселення у вільному світі. Їх було стільки, що крім загального перечислення можемо подати лише виїмки деяких із них.

І так, **Президент УНР і Головний Отаман в екзилі, др. Степан Витвицький, писав:**

...Жалію, що не можу прибути на З'їзд. Пересилаю Вам мій сердечний привіт, привіт, який належиться Українським Воякам. Бажаю якнайкращих успіхів у Ваших нарадах, особливо у Ваших змаганнях для обєднання нашого вояцтва.
Бажаю при тому скласти вислів моєї особливої пошани для Голови Вашої Установи Пана Генерал-Полковника Олександра Удовиченка, якого ясна, лицарська постать являється славою і честю Українського Війська.

о - О - о

Архиєпископ Мстислав з США, виправдуючи свою неспроможність прибути на З'їзд:

...Тому, Пане Генерале і дорогі Побратими, тільки цією дорогою маю змогу привітати учасників З'їзду та побажати їм корисних і успішних для Т-ва праць підчас самого З'їзду. Нехай Боже Провидіння дасть Вам усім силу й далі служити ідеалам нашої славної Армії. Я ж душею і серцем завжди з Вами.

о - О - о

Ген.-Полк. О. Загродський:

...З нагоди З'їзду Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції пересилаю щирий вояцький привіт та найкращі побажання в працях З'їзду для здійснення намічених завдань. З'окрема, бажаю Вам, Пане Генерале, і всім пп. Делегатам на З'їзд, міцного здоровля, всякого добра та довгих і многих літ для дальшої, успішної праці для добра поневоленої Батьківщини України.

Ген. М. Крат з Дітройту, США:

...Здалека надсилаю свій щирий вояцький привіт свойому Командирові — Генералові Удовиченкові та Вам Дорогі Товариші минулих боїв за Україну.

o - O - o

Ген.-Пор. О. Вишнівський з США:

Дорогі Побратими Зброї! Завдання, що його покладено на XXI З'їзд Членства Т-ва, є великої ваги. Сердечно вітаючи всіх Членів найстаршої нашої Комбатантської Організації, бажаю Вам завдання це позитивно вирішити і успішно перевести в життя.

Від самого початку свого існування й до сьогодні, Товариство Ваше зберегло чистоту Визвольної Ідеї й вірність тим прапорам, що під ними Армія УНР, на чолі з Головним Отаманом Симоном Петлюрою, провадила Визвольну Боротьбу. Не зважаючи на всі труднощі змагань за життя на еміграції, Товариство Ваше заховало нашу військову традицію, чуття військовости й незмінно-непохитну віру в поновне Визволення України та Її світле майбутнє. У цих чеснотах українського вояка і громадянина, виховуймо майбутніх активних борців за Славу і Волю України — нашу молодь.

Остання внутрішня криза Організації — ще одна проба, що Ви її витримали — уподібнила Товариство до того вікового дуба, що його сухе листя і здегенеровані галузки відпали, а він сам залишився міцним і здоровим... Відпав-відколовся елемент розкладу й деморалізації та ті несвідомі, що їх понесли баламутні хвилі цього елементу; відпали ці духові старці, що ще й досі не в стані зрозуміти відому стару і просту правду: Добро України не будується на розкладі, а Доля Нації не виковується з роз'єднання її членів...

Характерним є те, що ділить тепер членів Товариства від десидентів: перші залишилися Петлюрівцями в повному розумінні цього слова, а другі, — деклеруючи себе «Уенерівцями», пішли за тими, що для них «Хвильовий був теж проти Москви», а те, що через отих хвильових Петлюра згинув, Уенерівці ще й досі на еміграції, а Україна під московським чоботом, — як видно, не є для них перешкодою до зміни «вех»...

Ганебна кампанія духовних старців викликає на екрані моєї уяви рухомі картини з давно минулого часу — української Визвольної Війни. Перед моїми духовими очима з'являється славетна Постать того, проти кого скеровано цю кампанію — Командира 3-тьої Залізної

Дивізії, теперішнього генерал-полковника і недавнього Віцепрезидента УНР в екзилю, — Олександра Удовиченка. Я знову бачу той бойовоий шлях генерала, що вславив не тільки його самого, але й через нього УН Республіку. І завжди, коли згадую ті незабутні часи, почуття гордости і радости наповнює мою душу і я дякую Пану Богові за те, що мені судилося бути одним із командирів полку 3-тьої Залізної Дивізії й наочним свідком величі її Командира — тепер Голови Вашого Товариства.

Крик пігмеїв з табору ново-хвильовистів на адресу Велетня: «Розпни його, розпни його!» та приїзд до Парижу офіційної особи щоб задемонструвати свою, й тих що її післали, — прихильність до пігмеїв і тим самим підтримати пігмейське «розпни!», переносять думки мої до старо-римлян та їх оклику обурення в подібних випадках: «О темпора, о морес! . .»

Дорогі Побратими! Щасти Вам усім Боже на все добре! Слава Україні! Слава генерал-полковникові Олександру Удовиченкові! Слава Товариству б. Вояків УНР у Франції!

о-О-о

Ген. Штабу Ген.-Полк. П. Шандрук з США:

Вам, Пане Генерале, і всім воякам, об'єднаним в Товаристві, пересилаю з нагоди XXI З'їзду найкращі побажання.

З листа ГУ Товариства довідуюся, що на З'їзді буде порушено справу можливостей об'єднання всіх комбатантських організацій у цілім світі на базі УНР. Вважаю, що піднесення справи такого об'єднання є прямо пекучою необхідністю не лише в обличчі світового політичного напруження, але ще й тому, що єдина велика, й тим сильна, наша комбатантська організація буде відповідним опертям для Уряду в його зовнішні та внутрішньо-еміґрантській політичній діяльності.

Не менше значення матиме об'єднана комбатантська організація для виелімінування невідповідних алементів, які на нашому саме терені намагаються утримати в своїх руках провід для цілей особистих, евентуально вузько-партійних і провінціональних, забуваючи, що мають на своєму рахунку приналежність до тих одиниць, які не трималися, як Армія УНР, до кінця, але легко і при тім без найменших підстав, під впливом своїх політиканів, вязалися з білими і червоними москалями — нашим заклятим, потенціяльним ворогом. Знов пізніше

вислугувалися німцям, працюючи в ґестапо та навіть набуваючи німецьке горожанство.

Щасти Боже, щоб заміри перетворити в дійсність.

о - О - о

Ген. М. Садовський, Канада:

...Отже вітаю Вас тут всіх присутніх, а найперш дорогого Побратима, ген. штабу ген.-полк. Олександра Удовиченка...

Від щирого серця бажаю усім здоровля, а на З'їзді спокійного, ділового розвязання проблем вояцьких, що привели б до замирення і об'єднання не тільки на терені Франції, а й у цілому вільному світі, наших побратимів зброї в одну велику ще й по сьогодні, вояцьку родину. Не забуваймо всі ми, що були вояками славного Війська Українського та про Чин великий, якого доконали гідно під зверхнім проводом Головного Отамана Симона Петлюри в часі змагань за Волю і Державність України.

Спомяніть отут про кров і муки Побратимів, що впали в боротьбі. Спомяніть незлим тихим словом молодь нашу, що віддала життя під Крутами та славних лицарів-героїв, побратимів наших, що із співом «Ще не вмерла Україна» підставили свої груди ворогові під Базаром і полягли за Матір-Україну, що впали в Зимовім Поході і взагалі на полях бою. Віддайте всім Їм гідно найбільшу пошану.

Самі ж кріпіться, не здавайте позицій, не сходьте з них. Будьте з Богом, то Бог допоможе Вам перетривати час на чужині та дочекатися нашого щастя вояцького й вернутися до Краю Рідного, Народу-Мученика свого.

Репрезентуйте й далі гідно й з честю нашу боротьбу, наше славне, невміруще Військо. Щасти Боже!

о - О - о

Ген. Др. Р. Дашкевич, Австрія:

...Бажаю успіхів у нарадах З'їзду на добро Української Державности і на славу Вояків Армії УНР.

о - О - о

Полк. В. Филонович і пор. В. Романовський від імені Гол. Управи СУВ в США:

...Щиросердечно вітаємо Вас на Вашому З'їзді. Просимо прийняти від нас наші палкі бажання Вам успіху у Вашій патріотичній роботі, сконсолідованости і спокою. Ми — Ваші побратими по зброї — тут, за океаном, уважно стежимо за життям нашого воєцтва і їх організо-

ваности. Боляче нам констатувати, що серед нас не має єдности, а є розбрат. Всі ми втратили за довгі роки сидіння на еміграції чуйність, вояцьку солідарність і забули заповіт Головного Отамана св. п. Симона Петлюри: «Перемагають лише зорганізовані й нерозпорошені». Час працює проти нас, підступний ворог вмілою рукою сіє розбрат між нами, а слабодухі наші побратими, втративши ту чуйність, радо, не аналізуючи тої чи іншої події в нашому ветеранському життю, допомагають ворогові.

З великим вдоволенням і втіхою стверджуємо, що саме Ваше Товариство належно оцінило ситуацію й не пішло на манівці. Ви твердо йдете по раз наміченому шляху, Ви не піддаєтеся наступові ворога, зберегли карність, субординацію і дисципліну. Сьогодня зійшлися Ви на Вашу нараду аби з неї почерпнути силу й виробити напрямні дальшої роботи — щасти ж Вам Боже на все добре!

Слава нашій Матері-Україні!

Вітаємо Високодостойного Генерала О. Удовиченка!

Вітаємо Всіх Вас, Дорогі Побратими!

o - O - o

Полк. П. Базилевський, Голова СУВ у Вел. Британії:

В імені Управи і всього членства Союзу Українських Ветеранів у Вел. Британії і своїм, — щиро вітаю Вас, Дорогий Пане Генерале, Хвальну Президію З'їзду та усіх Панів-Побратимів членів Т-ва, — бажаючи повного успіху в обрадах. В імені усіх членів СУВ у Вел. Британії і своїм, — запевняю Вас, Дорогий Пане Генерале і усе членство Вашого Т-ва, що ми всі як один, засуджуємо всякого роду диверсії з чийого боку вони не були б скеровані по відношенні Вас і єдности Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції . . .

o - O - o

Пполк. П. Сумароків, Орган. Референт і 1-ший заст. Голови СУВ, Карльсруге, Німеччина:

. . . Хвальному Делегатському З'їздові, від імені всього б. Воящтва Армії УНР в Німеччині, бажаю повного успіху в діловій праці на користь Вашої довголітньої організації б. Вояків Армії УНР у Франції, а рівнож, — непохитно і твердо стояти на старих засадах Вашої організації. Оминати всякі шкідливі політичні й групові підступи, які діють лише на розклад, компромітацію і зневагу Вашої лицарської минувшини. Хай же цей З'їзд ще більше скріпить Вас в залізнім ядрі, під проводом

незламного Вашого провідника, Генерал-Полковника О. Удовиченка . . .

о - О - о

Майор П. Придаткевич з Шікаґо, США:

. . . Від щирої душі бажаю З'їздові нашого славного Т-ва успішного виконання наміченої програми і цілковитого розгрому махновщини (анархії) — яку сіють такі чорні сили . . . (тут подані прізвища провідників групи десидентів з дуже сильними окресленнями їхньої розкладової діяльности).

Майор М. Олійник і пор. Ю. Вірлик від імені Союзу Українських Комбатантів Вікторії, Мельбурн, Австралія:

Вітаючи З'їзд від Управи Союзу наших австралійських Побратимів, згадані старшини пишуть: Нас болить так само як і Вас всіх поведінка деяких несумлінних партійників, які партійні справи ставлять вище від інтересів Нації. Ці партійники, ображуючи Пана Генерала Удовиченка, образили нас всіх . . .

Ми, як Петлюрівці, мусимо не забувати наказів нашого Головного Отамана, а Він казав: «Скупчимося один біля одного з готовістю взаємної допомоги і перестороги і ми витримаємо всі міри і проби незалежно від цього, чи вони походять від якогось інтернаціоналу — чи від його клясичного антипода.»

Прийміть же від нас, Дорогі Побратими, найкращі побажання.

о - О - о

Крім вижче поданих, на З'їзд було надіслано привітання від: Відділу СУВ у Дорнштаті за підписом Голови пполк. І. Сінкевича; Віділу СУВ в Авґсбурґу, Німеччина, за підписом Голови м-ра Н. Зіневича; Отамана Бульби-Боровця з Німеччини; Організ. Бюра Союзу Визволення України в Німеччині; Групи б. Українських Вояків в Голяндії, за підписом пполк. М. Семирозума і пор. М. Брика; Об'єднання б. Вояків Українців у Вел. Британії, за підписом Голови сот. М. Білого-Карпинця і секретаря д-ра Святомира М. Фостуна; Союзу Українців б. Вояків у Вел. Британії (телеграма); Генеральної Управи Союзу б. Українських Вояків у Канаді, за підписом м-ра І. Липовецького і сот. Д. Сачківського; Відділу СУВ в Австрії; пполк. С. Пащенка з Тулюзи; групи б. Вояків Армії УНР в Крезо, Франція, за підписом М. Гаврильця, — та інш.; пор. М. Дідка з Ля Рошель, Франція, — та інш.

о - О - о

З'їзд закінчено схваленням резолюцій і переобранням дотепершньої Гол. Управи Т-ва і Ревіз. Комісії у складі: Голова —

Ген.-Полк. О. Удовиченко; Заст. Голови — пполк. В. Чорноморець; Ген. Секретар — хор. В. Зубенко; Скарбник — хор. В. Ларкевич; члени — пор. Калиніченко, пхор. Яворський, пор. Р. Голіян. Ревіз. Комісія: Голова — сот. А. Тарнавський, члени — сот. М. Поліщук і сот. Гахович.

Окрему подяку схвалив З'їзд Голові Філії Т-ва в Оден-ле-Тіші пор. В. Калиніченкові за покладену працю для відбуття самого З'їзду у Вільру-Росанжі. Згадана Філія під довголітнім керуванням Уповноваженого Т-ва пор. Калиніченка, належить до найсильніших організаційних осередків Т-ва на Сході Франції і є зразком солідарности та відданости її членів великій справі вояцького об'єднання та збереження світлої традиції Армії УНР.

о - О - о

XXI-ший З'їзд Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції залишив по собі сильне враження діловости, вояцької єдности і справжнього побратимства.

Весь його перебіг був сповнений одним стремлінням: — зберегти Товариство в його незміненій організаційній формі, з його традиціями Армії УНР, в його понадпартійнім характері. Ціль його дальшої діяльности: — об'єднання всього вояцтва Армії УНР на чужині й прямування спільними силами зі всіми іншими вояцькими організаціями до створення Світової Федерації б. Українських Комбатантів у вільному світі. **М. П**

РЕЗОЛЮЦІЇ

XXI-го З'їзду Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції що відбувся в м. Вільру, на Сході Франції, в днях 8—9 червня 1963 р.

1

XXI-ший З'їзд Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції вітає Український Нарід на Рідних Землях, виявляє свій подив для його героїчної акції спротиву окупантові й клонить голову перед жертвами його боротьби за державне визволення України.

З'їзд запевняє Український Нарід на Батьківщині, що українське Вояцтво у вільному світі памятає про свої обовязки супроти України так само, як памятало про них в часі боїв за українську державність і в повній готовності до остаточної розправи з окупантом, діє невпинно в об'єднаному фронті визвольних сил свободолюбного і демократичного Заходу проти московського, комуністичного і кольоніяльного імперіялізму.

2

З'їзд вітає Пана Президента Української Народньої Республіки і Головного Отамана Її Військ Д-ра Степана Витвицького,

Українську Національну Раду і все українське Вояцтво на чужині, закликаючи його до об'єднання і спільної, солідарної підтримки Державного Центру в екзилі в його змаганнях за державне визволення України.

З'їзд вірить, що при об'єднаному зусиллі всіх творчих чинників УНРади і вірного ідеї УНР громадянства, Державний Центр у скорому часі переможе внутрішні трудноші й осягне знову повноту свого авторитету в ретельній праці для добра української визвольної справи.

3

З'їзд стверджує, що співіснування у світі двох ідеологічно непримирних політичних бльоків — совєтсько-московського і свободолюбного західнього — не може встановити загального, справедливого і тривкого миру. Доказом цього є безупинні, велетенські збросння обох сторін в атмосфері постійної непевности завтрішнього дня, в обличчі неперуминаючих збройних і політичних міждержавних конфліктів в Европі, Азії та Африці, а навіть у західній гемісфері (Куба), цебто всюди де діє совєтсько-московський імперіялізм.

Розвязку в такій ситуації можуть принести лише дві події: війна, або внутрішнє заломання державних систем совєтського бльоку, а в першу чергу — Москви. В одному і другому випадку справа державного визволення України автоматично з'актуалізується, як основна передумова миру в середньо-східній Европі. У звязку з цим,, перед українською політичною еміграцією стоять весь час величезні завдання пропаганди і підготови до визвольної співдії. Виконати ці завдання зможемо не взаємним поборюванням між політичними партіями, але лише об'єднаними силами всієї української еміграції. Українське б. Воядтво діє нині активно на чільних позиціях у всіх формах нашого політичного і громадського життя на чужині. Це дає йому в руки всі дані, щоби статися основою і рушійним чинником українського еміграційного об'єднання.

Підсумовуючи ці безперечні ствердження, і оцінюючи належно повагу політичної ситуації у світі, — З'їзд звертається до всього українського Вояцтва на чужині з закликом до об'єднання в системі Світової Федерації б. Українських Комбатантів на базі Української Народньої Республіки. Простуючи до тієї цілі, З'їзд звертається в першій мірі до Головної Управи Союзу Українських Ветеранів, що є вже конкретним завязком Федераційної співпраці значної частини б. українського Воядтва — щоби розгорнула якнайширше акцію в напрямі створення Світової Федерації на базі скоординованої співпраці всіх українських воядьких організацій.

4

З'їзд заявляє свою підтримку Державному Центрові УНР як інституції зверхніх органів державної влади самостійної України в екзилі й з вдоволенням стверджує співучасть загалу членів Т-ва у вплатах Національного Податку по біжучий рік включно. Одночасно однак З'їзд жаліє з приводу зайвого і шкідливого загострення взаємин між діючим під цю пору Виконавчим Органом УНРади та українським організованим Вояцтвом, що виявилося з особливою яскравістю на терені Союзу Українських Ветеранів, та Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції. В першому і другому випадку йдеться про вмішування Голови ВО і його Керманича Військового Ресорту у внутрішньо-організаційні й персональні справи українського Вояцтва не з метою об'єднувати його, але розбивання з моментом, коли Управи цих Організацій відмовилися стануть на послуги особисто-партійних інтересів, та плянів Голови ВО.

На підставі неспірних доказів З'їзд стверджує, що з вище згаданих причин було розпочато потворну дискримінаційну акцію проти Голови Т-ва ген. О. Удовиченка для виправдання заміни його особи на становищі Віцепрезидента УНР, покійним І. П. Багряним. Ця акція, безосновна у своїх наклепницьких закидах довела до глибокої кризи в Т-ві б. Вояків Армії УНР у Франції та до його жалюгідного двоподілу. В ній взяв активну співучасть Керманич Військ. Сесорту ген. А. Вовк, анґажуючи до неї Держ. Центр УНР до тої міри, що — за словами «відозви» м-ра В. Солонаря, Уповноваженого Ресорту Військ. Справ на Францію — було обіцяно і дотримано підвищення в рангах цим членам Т-ва, які підтримають акцію проти Голови свого Т-ва і його найближчих співробітників в Управі.

Ці методи розбивання єдности українського Вояцтва у Франції керівними чинниками ВО УНРади продовжуються до сьогодні. Одним з доказів цього є покликання в склад Представництва ВО УНРади на Францію з поміж українського Вояцтва виключно вихідців з Т-ва і організаторів клеветної кампанії проти ген. Удовиченка, а далі: маніфестаційна участь ген. Вовка від імені ВО у Зборах вищезгаданої групи та збойкотування ним затеперішнього XXI-го З'їзду Т-ва на який він був офіційно запрошений, як Керманич Військового Ресорту ВО УНРади.

З'їзд з прикрістю порушує ці справи у своїх резолюціях, але не має ніякої іншої можливости запротестувати проти таких методів праці осіб, яких УНРада втримує на чільних становищах в українському екзильному Уряді, після цього, як усі інші заходи безпосередньої інтервенції не дали ніякого висліду.

Солідаризуючися вповні з Резолюціями 7-го Делегатського З'їзду СУВ, З'їзд з притиском підкреслює, що понадпартійний характер українських вояцьких організацій є основною перед-

умовою для їх координаційного співдіяння і для втримання їх дальшого існування.

В турботі за престиж Державного Центру УНР, який ідеологічно і конституційно є одиноким легітимним продовженням найвищої української державної влади в екзилі й в обороні цілости українського комбатантського руху проти спроб його партійного розчленування, — З'їзд звертається до Пана Президента УНР і Головного Отамана Д-ра Степана Витвицького та до УН Ради в цілому з проханням вглянути в нестерпні відносини, які запанували між Виконавчим Органом УНРади та організованим українським Вояцтвом на чужині.

5

З'їзд заявляє повне довіря Голові Т-ва п. Ген. О. Удовиченкові й всім членам Управи та дякує їм за проведену ними дотепер працю для добра Т-ва. Одночасно З'їзд стверджує категорично, що ніякий легально проведений З'їзд Т-ва ніколи не давав будь якої повновласти б. його членам пп. П. Вержбицькому і М. Ковальському для організування безпідставного, діфамаційного процесу проти Голови Т-ва і його найближчих співробітників в Управі. З'їзд пригадує, що почавши від 18-го З'їзду Т-ва в 1958 р. одобрено було теж на всіх дальших З'їздах акцію Голови Т-ва в справі придбання і втримання Українського Дому в Парижі в руках Комбатантської Спілки. Цей Факт є наглядним запереченням мотивів, якими послуговуються на зверх пп. Вержбицький і Ковальський у своїй діяльности на шкоду доброго імені Т-ва й його маєткових інтересів.

6

З'їзд висловлює недовіря урядовцеві Французького Офісу Опіки (ОФПРА) в Парижі п. Миколі Ковальському, якого — після смерти сл. п. проф. О. Шульгина — за підтримкою Управи Т-ва і ген. Удовиченка особисто, проведено було на цю посаду для помочі в полагоджуванні правно-адміністраційних справ української еміграції у Франції.

Своє становище, яке мусить базуватися на повній безсторонності й на льояльній службі української еміграції, п. Ковальський використовує в той спосіб, що бере активну участь в дезорганізації українського громадського життя у Франції, допровадивши м. ін. до розколу в Т-ві б. вояків Армії УНР у Франції. Зрозумілим є, що при таких методах діяльности п. Ковальського, частина українського громадянства, проти якого він виступає словом і письмом, — не може мати ніякого до нього довір'я, віддаючи йому з конечности для полагодження свої справи в ОФПРА. Це тим більше, що маються докази вмисного затримування і нельояльного полагоджування справ немилих йому осо-

бисто осіб. Вслід за цим, З'їзд доручає Управі Т-ва вжити заходів для спонукання п. М. Ковальського відректися від своєї посади в ОФПРА, що ніяк не погоджується з його сторонничим виконуванням обовязків у цій установі.

7

З'їзд протестує проти зловживань, які від двох років тривають в т. зв. Роздільчій Міжорганізаційній Комісії Допомогового Нанзенівського Фонду. Ці зловживання полягають в тому, що поважні грошові приділи з цього Фонду, які належать Т-ву б. Вояків Армії УНР у Франції, переймає постійно від ОФПРА п. М. Ковальський для своєї групи, підшиваючи її під назву Т-ва. Це діється в час, коли наше Т-во має членів потребуючих допомоги і коли п. Ковальський у т. зв. «Протоколах з засідань» своєї групи повідомляє, що мається до розділу грошові допомоги для цих членів Т-ва, які до його групи зголосяться.

З'їзд доручає новій Управі Т-ва вжити всіх заходів, включно до інтервенції у Франц. міністерстві закорд. справ — якому ОФПРА підлягає — для справедливого полагодження цієї справи.

Установчі Збори б. українських вояків в Гільверсумі (Голяндія)

1 вересня 1963 року в Гільверсумі відбулися Установчі збори б. українських вояків, які знаходяться в Голяндії, для заложення відділу Союзу Українських Ветеранів. На зборах був присутній Голова СУВ полк. ген. шт. В. Татарський. На голову зборів був вибраний пполк. Модест Семирозум, а на секретаря пор. М. Брик. По вичерпанні всіх точок денного порядку, присутні ухвалили резолюції, які подаємо нижче, а пор. Брик зачитав звернення до присутніх вояків, яке вміщуємо після резолюцій.

На Голову відділу СУВ вибрано пполк. М. Семирозума, а на секретаря пор. М. Брика.

Присутній

РЕЗОЛЮЦІЯ

прийнята на Установчих Зборах Відділу СУВ у Голяндії

1. Присутні на Зборах вітають Пана Президента УНР в екзилі Доктора Степана Витвицького і Його Уряд.
2. Присутні вітають непоборного лицаря Української Армії ген.-полк. Олександра Удовиченка. Притому високо цінять Його заслуги у боротьбі за Волю України а також в організаційній праці серед Українських Ветеранів на еміграції.

3. Присутні вітають Головну Управу Союзу Українських Ветеранів а особливо його Голову ген. шт. полк. Василя Татарського.
4. Присутні клонять голови перед тінями упавших борців за волю України.
5. Присутні засуджують розлам у лавах українських ветеранів і пятнують організаторів того розламу.
6. Присутні всеціло підпорядковуються Головній Управі СУВ і обіцяють згідно з статутом виконувати всі закони, які йдуть на добро для української справи.
7. Присутні пятнують московський колоніялізм на Українських Землях і обіцяють по змозі доложити всіх своїх сил в боротьбі проти нього.
8. Присутні вітають Архиєреїв обох Українських Церков і просять їх о батьківське благословення.

Дано 1 вересня 1963 року в місті Гільверсумі (Голяндія).

За Управу Відділу Союзу Українських Ветеранів у Голяндії:

Голова: Модест Семирозум, підполковник

Секретар: Михайло Брик, поручник

Промова пор. М. Брика на закінченню З'їзду в Гільверсумі

Високоповажаний Пане Полковнику!

Дорогі Панове-Побратими! Українські Вояки!

Вітаю Вас усіх присутніх тут на перших Зборах відділу Союзу Українських Ветеранів у Голяндії. Заходить тепер думка: — Чи потрібний нам тут відділ Українських Комбатантів?

Відповідаю: — Потрібний! І то дуже потрібний! Бо цей відділ може зробити те, чого не мають змоги зробити інші організації, що не належить до їх поля діяльности.

Не бажаю говорити тут до Вас гарними або пустими фразами, це не належить до вояків. Необхідно тут сказати тільки одне, не обіцяючи Вам золотих гір. «Кожний з нас хто вступає в лави Укр. Комбатантів мусить собі ясно з'ясувати те, що там жде його велика праця. Можна навіть сказати важкий тягар. Цей тягар, кожний хто вступає в наші лави, бере на себе добровільно. Він мусить підпорядкуватися організаційній дисципліні. Мусить виконувати накази йому дані Управою. Але виконувати і не нехтувати їх.

Не вступаймо отже в члени для паради. Бо це не належить до вояцької гідности. Наше вояцтво на чужині розуміє ролю, яка йому приналежна. Воно повинно бути здоровим ядром. Цементом згоди нашої еміграції. Її національною совістю. Кожен, хто вступає в ряди нашої організації, повинен мати також свою особисту відвагу відповідати за свої вчинки.

Ми, українські вояки, повинні мати довір'я до свого проводу, довір'я до друзів-побратимів. Заступати завжди честь України, честь Українського вояка.

Будуймо на твердих основах. Сіймо чисте зерно. Творім будову, щоб сили пекельні її не захитали. Щоб утрималась вона серед бурі. Плекаймо наші вояцькі традиції. А при тому не забудьмо вказати нашому молодому поколінню вірний шлях, шлях служби нашій Батьківщині Україні.

Наші завдання тут не малі. Вшановуючи пам'ять тих наших братів по крові, які впали на полі бою будучи в інших арміях. (Маю на увазі українців з американської, канадійської і польської армії). І їхні могили до тепер забуті нами лежать тут у Голяндії. Нашим завданням є вшанувати їхню память. Щоб не були вони «Іванами безбатченками». Ось в наступному році буде 20-та річниця битви за Арнгем. Нашим завданням є піти туди. Нехай наш священник відправить панахиду за спокій їхніх душ. Бо ми вояки, також християни. А наш національний прапор, похилившись над їхніми могилами, хай пригадає їм пісню про «Червону калину». Ми сповнимо свій обовязок, як перед ними, так і перед нашою Вітчизною.

Нас жменька. Але нехай та жменька леліє прикладом для інших. Працюймо в повній самопосвяті. Працюймо не за заплату. Найкращою заплатою для нас буде, коли інші братимуть приклад з нас. Не потрібно нам членства, яке вступаючи до організації має на думці тільки розкладову працю. Тих, які ставлять свою партію, свої особисті інтереси вище, як загальну працю для України, нам тут не потрібні.

Дорогі Побратими! І Ви старші і Ви молодші. Покажімо нашу творчу працю. Помагаймо самі собі, а Бог нам поможе.

Схилімо голови перед упавшими нашими побратимами, які зложили свої буйні голови на полі слави.

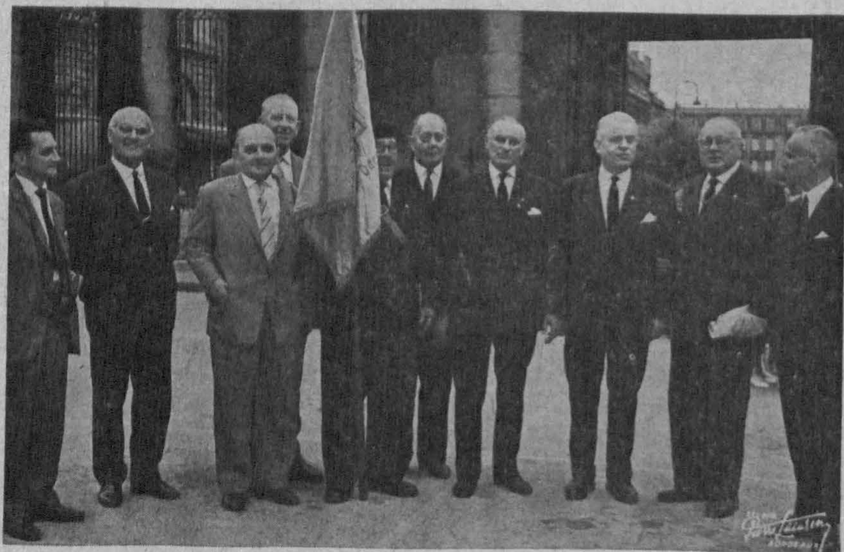
Слава нашій неупокореній Україні!

Поручник **М. Брик**

З життя Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції

Українське б. Вояцтво на Конгресі б. Французьких Комбатантів

В м. Бордо, у південно-західній Франції, в днях 31. 5. — 3. 6. 1963 р. відбувся 39-тий Конгрес Французької Національної Федерації б. Комбатантів ім. Андре Мажіно. Почесне головування в Конгресові прийняв міністер б. Комбатантів уряду Де Ґоля п. Сентені, який спеціяльно в тій цілі приїхав до Бордо. Крім нього вітали Конгрес численні репрезентанти військового і політичного світу Франції, підкреслюючи своєю приявністю тісний

Делегація тов. бувших Вояків Армії УНР у Франції на З'їзді французьких комбатантів ім. Мажіно.

З прапором поручник В. Калініченко, з права другий ген. О. Удовиченко третій зліва пор. Р. Голіян.

звязок, що об'єднує б. Французьке вояцтво з діючими силами відродженої Франції.

Т-во б. Вояків Армії УНР у Франції, яке від 1927 р. є афільйоване до Федерації ім. Андре Мажіно, було репрезентоване па Конгресі делегацією у складі Голови Т-ва ген.-полк. О Удовиченка, пор. В. Калиніченка, пор. Р. Голіяна, хор. В. Лазаркевича та звязкового Гол. Управи на округу Бордо-Ля Рошель, хор. М. Дідока. Наша делегація була зустрінута на Конгресі дуже сердечно з виявами щирого побратимства, що витворилося в продовж десятиліть Французько-українського співіснування в організаційних рямках Федерації. Блакитньо-жовтий прапор Т-ва замаяв знову серед десятків Французьких прапорів підчас де-

філяди перед Памятником Полеглих, клонився з ними підчас Богослуження перед вівтарем бордоської катедри, і пишався серед них на президіяльній естраді Конгресу як свідоцтво української приявности і комбатантської солідарности з б. Французьким вояцтвом.

Крім маніфестаційної сторінки, співучасть нашої делегації в Конгресі принесла також чималу користь в пропагандивній ді-

Зустріч на з'їзді французьких комбатантів ім. Мажіно п. ген.-полковник О. Вдовиченко з командуючим воєною округою Бордо ген. армії Дельтеєм

лянці. На Конгрес з'їхалися делегації зі всіх департаментальних осередків Федерації, що дало нашій делегації змогу не лише відновити старі звязки, але й доповнити їх новими контактами. Практично скріплено таким чином співдію провінціональних осередків нашого Т-ва з дотичними відділами Федерації й запевнено можливість тіснішого опертя нашого б. вояцтва на французькі чинники на місцях, — що в ділянці інтервенції в організаційно-адміністративних, а навіть особистих справах нашого членства має завжди поважне значення.

Цікаві й корисні були зокрема розмови, що їх відбули члени української делегації при різних нагодах з визначними учасниками Конгресу. Між інш., ген. Удовиченко і пор. Голіян мали зустріч з президентом Французького парляменту п. Шабан-Дельма й з командантом військової округи Бордо, армійським генералом п. Дельтеєм.

Конгрес закінчено товариським бенкетом в часі якого, після

промови мін. Сентені, в черзі інших промовців, виступив до мікрофону з привітанням від імені Т-ва б. Вояків УНР у Франції хор. Дідок. Сердечну, вояцьку промову нашого делегата приявні нагородили бурхливими оплесками, серед окликів «Вів Юкрен!» («Хай живе Україна!»).

З Конгресом Французької комбатантської Федерації в Бордо обернулася ще одна сторінка в історії Т-ва б. Вояків Армії УНР

Зустріч української делегації від Товариства б. Вояків Армії УНР: В середині през. французського парляменту п. Шабан-Дельмас. Праворуч п. ген.-полк. О. Удовиченко, ліворуч п. пор. Р. Голіян.

у Франції. Сторінка, що вміщає в собі лише позитивне і корисне для Товариства взагалі й для української справи зокрема. В той самий час українська дійсність на еміграції записує другу «вояцьку сторінку», ні позитивну, ні корисну, від якої віє духом степу і від якої паленіє облична кожного чесного українського вояка і громадянина.

Іван Цапко
Полковник Армії УНР

Клясичний бій кінноти під Сидоровом

По відступі польських військ на північному фронті під тиском Червоної Армії аж до р. Вісли і під Варшаву, в початках липня 1920 р., Українська Армія продовжувала вперто боронити свій відтинок фронту, успішно стримуючи наступаючого ворога. Врешті з 14 липня українське військо заняло позиції на правому, західньому березі р. Збруча — від Дністра до Гусятина.

Тут Українська Армія успішно відбиває всі атаки ворога. Паралізуються всі настирливі спроби ворога сфорсувати ріку Збруч з метою очевидно прорватися в запілля, відкривши шлях червоній кінноті, що скупчувалася в поважних силах перед фронтом для остаточного розбиття Української Армії. Дуже сильні бої провадились в районі Шидлівці-Сидорово, де ворог підтягнув значні сили піхоти та кінноти й майже кожного дня наступав на Збруч, переходячи цю річку.

Відтинок фронту проти цих большевицьких сил займала 3-я стр. Залізна дивізія під командою ген. Олександра Удовиченка. Ця дивізія своїми контр-атаками не тільки паралізувала, але й відкидала ворога знов за Збруч. Ці бої витримувала Залізна дивізія несучи поважні втрати забитими та пораненими, але й ворог мав теж великі втрати. Особливо дошкульними були атаки ворожої кінноти, проти якої при 3-ій Залізній дивізії не було відповідно більших кінних сил.

Між іншими, враховуючи ситуацію на цьому боєвому вітинку, польське командування, як допомогу й для зміцнення фронту 3-ї Залізної дивізії, було надіслало з своєї резерви піхоту — етапові курені. Стався теж випадок, що в одній атаці ворожа кіннота наскочивши на один з цих польських курінів, майже повністю його вирубала.

Ворожі сили, що наступали на фронті Залізної дивізії, скупчені попередньо на лівому, східньому березі Збруча мали коло чотирьох полків піхоти, окрему бриґаду кінноти, та ще один кінний відділ, можливо дивізіон, або полк.

З огляду на загрозливу ситуацію на цьому відтинку боїв, з наказу Командарма, для ліквідації ворожої кінноти, туди було спішно перекинено з армійської резерви Окрему Кінну Дивізію,

якій поставлено завдання, з допомогою кінноти 3-ї Залізної дивізії — знищити ворога.

Окрема Кінна Дивізія на той час мала в своєму складі такі частини: Кінний полк Чорних Запорожців, 1-й кін. Лубенський ім. Максима Залізняка полк, 3-й кін. Чигиринський полк та Окр. кінний курінь ім. Івана Сірка, разом до 1.200 шабель та Кінногірський гарматний дивізіон.

Штаб ОКД своєчасно отримав відомості про ситуацію від командира 3-ї Залізної дивізії. Наперед до с. Кривенького був висланий старшинський розїзд. Коло 8 год. ранку 25 липня, колона Окремої Кінної Дивізії на чолі з командиром ген. Іваном Омеляновичем-Павленком і Штабом — підходила на бугор (схід) с. Кривенького. Чути було сильну стрілянину від Збруча і тут же трохи нижче, спереду села.

Цього ранку ворог, в складі трьох полків 123 пішої бриґади, намагався збити зі своїх становищ частини 3-ої Залізної дивізії, що ставили рішучий спротив нищучи ворога, але всеж більшовикам пощастило захопити Сидорово. Зараз же після цього на відступаючу українську піхоту, що відходила в напрямку на с. Кривеньке, блискавичною атакою кинулась більшовицька кінна бриґада. 3-ій кінний полк та інші кінні сотні 3-ої Залізної дивізії теж відходили перед переважаючими силами ворожої кінноти.

Командир Окремої Кінної Дивізії, зі штабом, підїхав до вітряка коло шляху, а Кінний полк Чорних Запорожців, що йшов чоловим в дивізійній колоні, якраз підходив до того місця де зупинився Штаб дивізії. Майже весь простір до Збруча було досить добре видно. І тут всі при Штабі ОКД зауважили, що прямо з протилежного, невеличкого горба, у віддалі яких 300—400 кроків, в цей бік летіла в атаку група большевицької кінноти коло 400 шабель, з криком «ура», бо вони зауважили якусь українську кінноту, напевно наш старшинський розїзд, що був спереду дивізії. Всієї ж ОКД ще не було їм видно, бо вона підтягалася за горбом через Кривеньке.

Глянувши вперед, командир дивізії ген. І. Омелянович-Павленко крикнув до полковника Олекси Алмазова (що був при Штабі), «Тимчасово прийміть команду!..» а сам на чолі свого конвою до 30 козаків та їх командиром підхорунжим Сулейманом, вихопивши шаблю — кинувся на зустріч червоним, й доскочивши до ворога почав рубати за всіма правилами, в чім був мистец. В цей же час полк. Алмазов дає наказ полк. П. Дяченкові з полком Чорних Запорожців йти з місця в атаку, щоб знищити цей кінний відділ червоних, та підтримати комдива.

Полк. Петро Дяченко, кількома стрибками свого боєвого вороного, вискочив наперед, повернувся в сідлі й скомандував — «Чорні... шаблі геть!.. Списи до бою... в атаку... за мною!»

й понісся карєром вихопивши шаблю. А «Чорні», на скоку розгортаючись, до бою на смерть, як і на прапорі їхньому написано, рвонули так, що за цокотом копит, та лоскоту збитих грудок землі й ворожі стріли заглушили. Зараз же з розгону врубались Запорожці, випереджаючи свого командира полку й почали «розносити» на шаблях ворога.

Між іншим, за полк. П. Дяченком, пролітав коло вітряка в атаку, на чолі якоїсь сотні сотник Дяченко Віктор, брат полковника, старшина високого зросту, у якого ворожа куля певно перебила путлище від лівого стремена і сотник поклавшись на коня, з шаблею в руці галопував на рубку ворогів, часом черкаючи лівою ногою по ріллі . . .

Враз було скінчено з цим кінним відділом червоних, до сотки їх зрубали «Чорні шлики», а решта кинулась назад. Ген. І. Омелянович-Павленко з конвоєм повернувся до вітряка з закривавленою шаблею . . .

Там же стався один характерний епізод, а саме — коли Чорні Запорожці прямо з дивізійної колони, що підходила до вітряка на околиці с. Кривенького, пішли в атаку, з протилежного ворожого боку, через їхні лави, верхи на коні чвалала якась жінка.

З вигляду молода дівчина, в білій блузі й чорній спідниці. Сиділа на коні по мужеськи й проїзджаючи збоку колону Окремої Кінної Двивізії, кричала: «Де є курінь Кармелюка! . . »

Ніхто зі старшин, та козаків такого куріня не знав й не міг відповісти де б він мав знаходитись. Так, та дівчина й проїхала без перешкод в запілля. Пізніше, один сотник оповідав командирові 4-го кін. Ніженського полку, що ця особа таки була медичною сестрою в Українськім курінi ім. Кармелюка. Вона була захоплена до полону большевиками, котрі заставляли її працювати на фронті. Під с. Кривеньким, вона користаючись з боєвої метушні, скочила на якогось що підвернувся коня й під кулями, щасливо втікла від большевиків до українського війська.

Та ось до Штабу ОКД підїхав один старшина з кількома козаками від командира 3-го кін. полку Залізної дивізії полковника Михайла Фролова з повідомленням, де знаходиться його полк, та про те, що 3-а Залізна дивізія відходить зараз в цьому напрямку (на Кривеньке) під захист української кінноти (ОКД).

Кінна артилерія полковника Алмазова бере під обстріл ворожі кінні лави й піхотні розстрільні. Під схвальні вигуки кінноти, «О, гармати наперед!» виїхали ще дві батерії. Малі гірські гармати заскакали як жаби по ріллі, вже є за кущами й лише чути команди хоробрих, гарматних старшин — «Два набої . . . Біглий!» Влучні ґранати розривають ворожі ґрупи, а шрапнелі їх покривають.

Потрібною є швидка, рішуча дія, бо у великій небезпеці опинилася вславлена піхота Залізної дивізії тиснена ворожою кіннотою. Під командою ген. І. Омеляновича-Павленка окрім своєї ОКД була ще кіннота 3-ої Залізної дивізії, разом коло 1.500 шабель.

Командир Окремої Кінної Дивізії дає наказ двом полкам, 1-му кін. Лубенському й 3-му кін. Чигиринському, на швидкому алюрі перейти вправо від с. Кривенького з тим, щоб вийти на ліве крило большевицької кінноти.

Кінний полк Чорних Запорожців веде наступ в чоло червоної кінної бриґади і в той же час кінний полк Залізної дивізії полк. Фролова переходить в атаку з правого крила большевицьких сил. Командир ОКД, з резервою — Окр. кін. курінь ім. Івана Сірка, йде за Лубенцями й Чигиринцями.

Терен на якому в цей день розвинулись боєві операції нашої кінноти виглядав так: правий, західній берег річки Збруча, при самій річці був порослий невеликим лісом і чагарниками. Простір між Сидоровом та Кривеньким це горбиста долина, частинно під збіжжям. На південний схід від села Кривенького був пересілок та чагарники. Цей терен сприяв атакам кінноти. Далі, точно оцінена загальна ситуація й відповідні розпорядження командира ОКД дали позитивні наслідки.

Коло год. 10-ої, вліво від с. Кривенького, враз припинилась стрілянина й залунало могутнє «Слава!» Чути лише гарматні вибухи. Потім ще сильніше чути «Слава!» Це полк. П. Дяченко повів полк Чорних Запорожців в атаку. Ще далі залунало «Слава!», «Ура!» й знов «Слава!» враз із густою кулеметною стріляниною. Там під прикриттям кулеметного вогню, кінна група полковника Фролова, обійшовши праве крило червоної кінної бриґади — пішла в атаку.

Коли підходили Лубенський і Чигиринський полки на визначене їм для атаки становище, то йшовший спереду Чигиринський полк большевики зустріли вогнем. Полк спішив дві сотні й кулеметну сотню й відкрив теж сильний вогонь по ворогові. Червоні заметушились і стали поволі відходити.

Прибувший в цей час командир дивізії кидає ці два полки в рішучу атаку на ліве крило ворога. Замайоріли червоні башлики нашого козацтва, заблищали на сонці сотки шабель... З боєвим покриком «За Україну, Слава!» в увесь мах коней доскакують козаки до червоних лав, дехто вже й поміж ними. Почалася рубанка... Червона кіннота, вкриваючи поле зарубаними й пораненими, кинулась в паніці відступати до Сидорова, очевидно, шукаючи прикриття у своєї піхоти. Командир ОКД з Кінним курінем «Сірків» сам пішов в обхід більшовицької піхоти під Сидорів.

Під Сидоровом залягли в розстрільнах, та легких окопах частини 123 пішої браґади. Наша кіннота йдучи «на хвості» решток ворожої кінної бриґади, вривається в більшовицькі розстрільні й починає сікти піхоту. Майже одночасно, Окр. кін. курінь ім. Івана Сірка, що був надійшов з півдня між Сидоровом і становищами частин 123 бриґади, бере їх під вогонь своїх кулеметів, а потім кидається в атаку, дорубуючи піших і кінних.

Як наслідок цих боєвих операцій дня 25 липня, до 11 години ранку, Окрема Кінна Дивізія вщент розгромила ворога. Була знищена вся ворожа кіннота й два полки піхоти 123 пішої бриґади враз із командирами тих полків. Командир большевицької кінної бриґади був забитий. На ньому в полевій сумці було знайдено посвідку ще з царських часів, що то був ротмістр 10 гусарського Інґерманландського полку. А політичний комісар тієї бриґади, оточений козаками у фільварку коло Сидорова, на заклик здатися — застрілився.

Було захоплено 34 кулемети, 3 полевих гармат, коні й усе військове майно червоних та з 11 санітарних возів (тачанок) з медикаментами й мед. сестрами.

Окрема Кінна Дивізія втратила 2 козаків забитими, було поранених 33 козаків і 3 старшин.

В цьому кінному бою брало участь до 2.500 шабель з обидвох сторін.

Після бою, командир ОКД дав наказ командирові 1-го кін. Лубенського полку пройти з полком над м. Гусятин на Збручі, заняти побережжя з нашого, західнього боку р. Збруча й стежити за можливим там ворогом, до відклику. В короткому часі сотник А. Голуб доніс, що зі своїм полком спокійно заняв крайні будинки Гусятина й надіслав стежі по березі в обидва боки. На протилежному березі в Гусятині присутности ворога не було виявлено.

Штаб ОКД з ген. І. Омеляновичем-Павленком розташувався під лісом на південь від Сидорова, щоб відпочити перед збором всієї Окремої Кінної Дивізії й новим походом.

Прибувшим до Штабу командирам частин, а з ними і полк. М. Фролову, комдив, вислухавши звіти, висловив подяку за славетні боєві дії й блискучу перемогу над ворогом в цьому клясичному бою кінноти.

КОМУНІКАТ

Української комбатанської ради у Великій Британії

Приймаючи до уваги конечну потребу посилення і скріплення українського комбатантського руху в усіх його ділянках, а зокрема в площині студій військовознавства й розрібки необхідних плянів загальної дії українського комбатантського сектора у вільному світі, — представники українських комбатантських організацій на терені Великої Британії визнали доцільним зробити заходи в цілі створення спільного координаційного центру в цій країні.

У висліді підготовки, зустрічей і нарад, представники українських комбатантських організацій у Великій Британії — Клюб Старшин Українців, Союз Українців бувших Вояків, Філія Леґії Українських Повстанців і Симона Петлюри Фронт, які з повним зрозумінням і прихильністю постаеились до заклику Об'єднання бувших Вояків Українців у справі створення комбатантського координаційного центру, рішили покликати до життя Українську Комбатантську Раду у Великій Британії.

Третього березня, 1963-го року редставники таких українських комбатантських організацій: Клюб Старшин Українців, Обєднання бувших Вояків Українців, Союз Українців бувших Вояків, Філія Леґії Українських Повстанців і Симона Петлюри Фронт, — підписали Тимчасовий Правильник Української Комбатантської Ради, а на черговому засіданні, що відбулося 10-го березня, 1963 року, уконстатувалася Президія цієї ж Ради.

Завдання Української Комбатантської Ради:

1. Репрезентація українського комбатантського життя на терені Великої Британії перед українськими комбатантськими організаціями в різних країнах вільного світу й затіснення співпраці з ними, в рамках якої повинна розглядатися можливість покликання европейського, а після й світового українського комбатантського координаційного центру.

2. Репрезентація українського комбатантського життя у Великій Британії у взаєминах із чужонаціональними комбатантськими організаціями в цій країні.

3. Організація спільних комбатантських акцій та заходів у неспірних справах.

4. Студії модерного військовознавства, опрацьовування матеріялів, видавнича діяльність та співпраця з українськими установами, які займаються дослідами в ділянці українського військовознавства.

5. Розглядання можливостей поширення координаційної плтформи та тіснішого пов'язання заступлених в Українській Комбатантській Раді комбатантських організацій.

Українська Комбатантська Рада, в основу якої покладена політично-партійна незаанґажованість, ні в чому не обмежує свободи дій окремих українських комбатантських організацій, які входять до її складу, й діючих згідно з їхніми статутами, традицією та дотеперішньою практикою. До Української Комбатантської Ради не можуть входити комбатантські організації з протиукраїнським або комуністичним забарвленням.

Цей Комунікат підписали в альфабетному порядку:

Клюб Старшин Українців:

Голова Полк. ГШ. В. Малець
Секретар Пор. І. Цікало

Об'єднання бувших Вояків Українців:

Голова Сотн. М. Білий-Карпинець
Секретар Д-р С. М. Фостун

Союз Українців бувших Вояків:

Голова Хор. Мґр. С. Онисько
Секретар В. Хомяк

Симона Петлюри Фронт:

Голова Майор М. Кощук
Секретар Пор. Інж. Г. Кагукало

Філія Леґії Українських Повстанців:

Голова С. Храпливий
Секретар Я. Панасюк.

Згідно з постановую Ради від 5-го травня, 1963 року, цей Комунікат оприлюднюється в українській пресі, й порядком інформації подається до відома всім українським комбатантським організаціям у вільному світі.

За Президію УКРади:

Полк. ГШ. Віктор Малець — Голова
Д-р Святомир Фостун — Секретар

Слово до Укр. Вояків з приводу делеґатського з'їзду Союзу Бувших Укр. Вояків в Канаді

В бюлетені, що його видає СбУВ в Канаді, подані резолюції винесені на З'їзді того Союзу, який відбувся в днях 18-19-го травня 1963 року.

Ознайомившись з тими резолюціями, просто не хочется вірити, що то все винесли ті, які називають себе б. вояками армії УНР і петлюрівцями.

Між двома останніми з'їздами тієї вояцької організації заїснували важливі події і факти, однак про це в резолюціях не знайшлося місця. Це вказує на те, що аранжерам згаданного З'їзду залежало провести партійні резолюції, що їм наказали їхні партійні «вожді».

Нас не дивує поведінка вояків-партійців майорів: Липовецького, Битинського, Федоренка і інших, але дивує нас постанова присутніх на тій асамблеї пп. генералів. Жоден з них, наприклад, не забрав голосу в справі нашого заслуженого генерала Удовиченка, якого вже довший час очорнює купка людей у Франції. Вони також не застерегли З'їзд в справі винесення «подяки» Керівникові Військового Ресорту ВО УНРади ген. Вовкові, що своєю «діяльністю» започаткував розбивавчу акцію серед б. воєцтва та продовжує її і далі.

Генерал Вовк перебуваючи на становищі Керівника Ресорту Військових Справ, був ініціятором Постанови Головної Управи СУВ з дня 9-го липня 1961 року, проти перенесення ДЦ УНР за океан. Власне із-за тієї Постанови і інших подій, і розпочався конфлікт СУВ з п. Лівицьким, який гостро виступив проти неї. Тією Постановою, СУВ в Німеччині підтримав позицію п. Президента С. Витвицького, і нерозважна затія п. Лівицького мусіла впасти.

Ось, що писав п. ген. Вовк в свойому листі з дня 13-го листопада 1961 року до Голови СУВ п. полк. Татарського:

«Нині хочу вернутись ще до Наради СУВ з дня 9. VII. 61 р., яка, на мою думку, була зворітнім пунктом в трагійній ситуації Д. Ц. УНР і урятувала його від руїни».

Отже, за що саме З'їзд б. Українських вояків в Канаді виносить подяку генералові Вовкові? За наведений вище дослівний уступ з листа ген. Вовка до полк. Татарського, чи може за опортунізм, що його виявив ген. Вовк, після 5-ї Сесії УНРади, коли він знов був покликаний на становище

Керівника Військових Справ, і зараз опинився в числі підголосників п. Лівицького, якими є п. п. Я. Закревський в Австралії і редактор «Бюлетеня» майор Липовецький в Канаді?

Чи хоч один з панів делеґатів, які схвалювали ці жалюгідні резолюції підтримав в той час п. Президента, що є і нашим Головним Отаманом військ УНР? Ні! Ті, які свого часу, не забрали голосу ті, що писали до п. ген. Удовиченка листи, в яких обурювалися на той політичний торг, що його зробив п. Лівицький, а таких листів з Канади були десятки. Чи така поведінка пп. делеґатів дає їм право називати себе правдивими вояками? Але перейдимо до деяких точок тієї резолюції.

Точка 3. «З'їзд вітає героїв арсеналу». Це дуже гарно звучить на словах, але чому З'їзд не запротестував проти, того, що деякі вояки, за вказівками згори, очорнюють найбільшого героя того ж арсеналу п. ген. Удовиченка. Навіть подали заяву проти героя нації ген. Удовиченка до чужинецького суду. Чи це не перфідія?

Точка 4. «З'їзд вітає Керівника Військового Ресурту ВО. ген. Вовка». — Того самого ген. Вовка, що впровадив хаос в підвищеннях, підтримує групу Вержбицького-Ковальського, що судиться з ген. Удовиченком, розписує провокаційні і брехливі листи проти Голови СУВ полк. Татарського і проти самого СУВ. В цій же самій точці З'їзд уважає за актуальне змінити назву Бюлетеня СбУВ. З цим ми цілком погоджуємось, але хочемо ще від себе додати, що вже давно нагла потреба змінити не тільки назву журналу, а і зміст його, бо замість того щоб йти разом з життям, редактор Бюлетеня п. Липовецький живе в полоні минулого і пережовує ті події, про які ми всі вже сотки разів читали і самі переживали.

Точка 5. «З'їзд стверджує факт непорозумінь серед українського вояцтва в Европі». Внескодавець цієї точки допустився фальшування дійсного стану, бо в Европі вояцтво давно вже об'єднане на базі СУВ в Німеччині і, лише мала групка п. п. Варжбицького і Ковальського є поза ним. Лише ця групка людей вносить заколот, виступає проти ген. Удовиченка і закидає українські військові організації, пресу і поодиноких осіб своєю жалюгідною писаниною. В тій же точці, З'їзд вітає відділ СУВ в Аделяїді, який підняв заколот проти своєї Централі в Европі, і схвалює його заходи, щодо обєднання вояків в Австралії. Цей уступ не можна назвати інакше як ґротесковим. В Австралії є три комбатантських організації. З них дві, що не провадять партійної політики, хоч і мають у себе декілька партійців, а треття ком-

батантська організація, на чолі з полк. Я. Закревським втратила назву вояцької і переродилася в партійну організацію. Вона за заколотницьку працю розв'язана і на підставі нашого статуту не має права більше називатися відділом СУВ.

Точка 6. В цій точці З'їзд відмічає нібито не військову поведінку деяких старшин армії УНР в Німеччині і категорично засуджує полк. Татарського. Ну щож, кожному вільно робити, що він хоче, коли нема здержуючої сили, коли немає військової солідарности, почуття відповідальности і правдивої оцінки нашої політичної ситуації в УНРаді, що витворилася завдяки «торговельній» політиці п. М. Лівицького. Ця «політика» п. М. Лівицького і змусила вояцтво забрати свій голос в тій справі. Люди, які живуть ще двадцятими роками не можуть правдиво і об'єктивно оцінювати ситуацію в 1963 році. В визвольній боротьбі 1917-1921 рр. Уряд УНР, на жаль, не вжив рішучих заходів, щодо ліквідації зрадницької діяльности українських комуністів, за це армія УНР розплачувалася своєю кров'ю. Ми, українське вояцтво, не можимо допустити такий стан в 1963 році. Тому вояцтво УНР і виступає проти прихильників і глорифікаторів українських комуністів, і їх політичного союзника, М. Лівицького.

Для того, щоб підважити силу Союзу Українських Ветеранів, панове делегати «констатують не військову поведінку» деяких старшин армії УНР в Німеччині. Ні, панове, мова йде не про деяких, а десятки і більше старшин, що разом з вояками, що їх об'єднує СУВ, складаються з сотен осіб, яким Ви насмілилися закинути «не військову поведінку», забуваючи про Вашу власну поведінку, коли партійні уендесівські порахунки п. М. Лівицького з полк. Татарським Ви ставите на порядок денний на вояцькому З'їзді. Засуджуючи полк. Татарського, що має довір'я СУВ, Ви засуджуєте цілу організацію, бо він є Головою тієї організації.

У відміну від Вашого об'єднання, СУВ є військово-демократичною організацією, і тому всі рішення виносяться і запроваджуються в життя не Головою, а Управою, а у важливих питаннях, рішення виносяться З'їздом СУВ.

Не полковник Татарський скерував вістря на розвал Державного Центру УНР, а партійний шеф майора Липовецького п. М. Лівицький, який хотів для рятування своїх позицій, але на шкоду ДЦ УНР, перенести його до США. Як би п. Липовецькому це вдалося зробити, то по певному часі, ДЦ УНР, або перестав би існувати, або в кращому випадкові, став би подібним до інших місцевих політичних організацій

на терені США. Головна Управа СУВ на чолі з полк. Татарським і виступила тоді проти тих несерйозних потягнень п. М. Лівицького і в той спосіб урятувала ДЦ УНР, як про це і писав ген. Вовк.

Пан М. Лівицький, ще більшу шкоду спричинив ДЦ УНР тим, що висунув на Віцепрезидента головного представника УРДП, котрий свого часу на нараді бльоку демократичних партій, що входили до складу УНРади, сказав п. Лівицькому, в присутности багатьох свідків, таке: **«Ви уенерчики, сиділи в тій Варшаві і тільки смерділи».** Ось ці слова колишнього Вашого «Віцепрезидента» і окреслюють його пошану до УНР і його екзильного Уряду.

Українському вояцтву на еміґрації вільно солідаризуватися з урядуючими, чи з опозиційними партіями в ДЦ УНР. Цим разом, ми солідаризуємося з останніми, бо вони так само виступають і борються проти такого «Віцепрезидента» і його протектора, як і ми.

Точка 7. В цій точці вітається прагнення українського вояцтва до поєднання. Вітаємо таке поєднання і ми, але СУВ пішов далі, бо вже започаткував таке поєднання, але воно натрапляє на великі труднощі з боку вояків, які рахують себе в першу чергу партійцями, як це роблять панове старшини Я. Закревський і Липовецький, і які хотіли б таке поєднання обернути на знаряддя якоїсь партії, УНДС, чи УРДП. Правдивий вояк повинен бути чесним і діяти відповідно воядькій моралі, тоді ніколи не буде непорозумінь в воядьких лавах, бо відійдуть ті, які з наказу своїх партійних вождів провадять у їх лавах партійну політику.

В зв'язку з тим, що ДЦ УНР опанували сили, що вважають УНР лише за форму і ті сили, заповнюють ту форму червоним змістом, а Голова ВО п. М. Лівицький пішов на активну співпрацю з тими силами, наш ДЦ УНР, за який ми проливали свою кров, знаходяться в небезпеці, обернувся в «червону квітку».

Тому Головна Управа СУВ, закликає всіх кол. генералів, старшин і вояків армії УНР, все вояцтво, що стоїть на державних позиціях Української Народньої Республіки, поставити перед Паном Президентом УНР в екзилі, Д-ром Ст. Витвицьким, питання про конечну потребу, скликання надзвичайної Сесії УНРади для реорганізації ДЦ УНР на широких демократичних підставах, за участю всіх сил, що стоять на плятформі УНР, і де не було б **«своїх юд-запроданців», як писав сл. пам. Симон Петлюра в свойому ЗАПОВІТІ.**

Головна Управа СУВ.

ВІЙСЬКОВА ХРОНІКА

Політична ситуація у світі, мимо постійних деклярацій про волю до замирення між демократичними державами Заходу та комуністичним бльоком Евразії, — не виходить зі стадії воєнної підготови. Це зрозуміле, бо не може заіснувати мир у світі в епоху безперебійного наступу комунізму, як ідеологічної та мілітарної сили, на вільні ще держави і народи земної кулі. Обі сторони ховаються за гаслом «оборони миру», яке має виправдати загальне озброєння світу, що дійшло вже нині до апокаліптичних розмірів.

Беручи на увагу загальне зацікавлення наших Читачів справами сучасної воєнної проблематики, починаємо з цим числом «Українського Комбатанта» постійну хроніку розвитку воєнної підготови в цілому світі. Матеріяли для цієї Хроніки черпаємо з доступних нам джерел, як: «General Military Review»; Ed. NATO; «Wehrkunde»; «Revue de la Defense Nationale»; «Allgemeine Schweizerische Militärzeitung» та ін.

Сполучені Штати Півн. Америки

Розбудова атомного виряду поширена на всі роди збройних сил США, досягає фантастичних успіхів. Після серії експериментів зменшено вагу бомб і головищ вже до такої міри, що воднева бомба силою 20 меґатонів, важить нині приблизно стільки, скільки важила атомна, заледве 20-кілотонова бомба, що її скинено на Гірошіму. Вслід за цим, величезні бомбардувальники Б-52 можуть забирати по 2 бомби тої апокаліптичної сили. Під сучасну пору головні зусилля спеціялістів керуються в напрямі зменшення ваги водневих головищ аби можна було визброїти міжконтинентальні ракети «Атляс» і «Титан» головицями силою 10 меґатон, а не як дотепер, силою «ледви» 4 меґатон ТНТ.

Після шести невдалих спробах вдалося нарешті вистрілити нову відміну А-3 ракету «Поляріс», якою будуть визброєні атомні підводні кораблі «атлянтійського пулю» (з'єднання). Пакету вистрілено лише на 1.800 миль, в час коли її максимальний досяг має дійти до 2.500—2.800 миль.

З ділянки космічних ракет, обсерваційних та телетехнічних, слід згадати про викинення в космос ракети «Блю Скут», якої призначення тримається в тайні; а також про підготовку впровадження в орбіту землі обсерваційного сателіта «Синкейм», який на віддалі 22.300 миль має «висіти» постійно над одною точкою нашого глобу. З великими труднощами, а проте успішно, проводиться дальше удосконалення іншого обсерваційного са-

теліта «Мідас», що коштувало дотепер 400 міл. долярів. Велетенська ракета «Сатурн», що осінню ц. р. має викинути сателіта вагою 9 тон, пройшла вже свою 4 пробу зі значним успіхом.

Технічних доповнень вимагає ще нова відміна підводної ракети «Поляріс III», якої вистріл вдався вповні лише тричі на 12 спроб в цілому, при чому її досяг все ще тримається на 1.900 милях, замість передбачених 2.800 миль. Зате вповні вдалими були нові досвіди з міжконтинентальними ракетами «Титан» і «Майнютмен», як теж з вистрілом ракети «Еробі» в напрямі сателіта «Експльорер 7». Ген. Фірґасн керівник досвідного центру виявив нещодавно, що мається в підготові новий тип ракет на пересувальних викиднях з досягом до 4.800 кілометрів. Може декого зацікавить вістка, що Пентаґон розписав конкурс на ракетну головицю з телевізійним надайником, що давав би змогу контролювати докладність поцілу.

З дальших надзвичайних осягів слід відмітити:

— зістрілення ракети «Атляс» протиракетною ракетою «Зевес» хоч їхні викидні були віддалені від себе на 4.500 миль, а ще й до цього, ракета «Зевес» не мала атомного голвоища,

— експльодування водневого головища, т. зв. «райдужної бомби» в силі 10 меґатон на висоті біля 350 кілометрів,

— перше в історії освітлення місяця при допомозі т. зв. «оптичного мазера», що його винайшов інститут технології в Мессесушес.

В ділянці охорони воєнних атомних споруд, велике значення має закінчення підземних викидень міжконтинентальних ракет, яких побудова тривала понад 4 роки, при співдії біля 5.000 всяких підприємств та понад 2-х міліонів спеціялістів та робітників. Ці цифри доказують величезний воєнний потенціял США, тимбільше, що крім викидень треба мати ще відповідний запас ракет та атомних головищ. США мають вже понад 40.000 готових головищ і бомб, а вцьому — як це недавно заявив відомий амер. спеціяліст проф. Ляпп — понад 1.000 водневих головищ і бомб та готовий матеріял для продукції в короткому часі дальших 50.000.

В горах Чейн, коло Колорадо Спрінґ, побудовано підземні приміщення для головного штабу протилетунської оборони, коштом 66 міл. долярів.

Морські збροєння: В скорому темпі розбудовується американська воєнна фльота з атомним погоном. В квітні ц. р. вона складалася вже з 26 підводних кораблів, одного супер-літаконосця, 1 кружляка і 1 фреґати, а 56 дальших підводних кораблів з атомним погоном були в будові, або вже затверджені для будови. В травні ц. р. 10 із них спущено вже на воду.

Дуже скоро розбудовується також фльотиля великих винищувачів кляси «Ліґі» в 5.670 до 7.600 тон. Три кораблі цієї кляси знаходяться вже в службі, а 5 чергових закінчують будувати.

Літаконосець «Врайт» перебудовують коштом 25 міл. дол. на «штабовий». В травні ц. р. появився на Середземному морі третій підводний корабель з ракетами «Поляріс». Він заступить з двома іншими, наземні викидні ракети «Юпітер», що їх ліквідується тепер в Туреччині та в Італії.

Найбільший у світі літаконосець і воєнний корабель «Ентепрайз» (85.000 тон) дістав аж 8 атомних реакторів, що керують ланцюговою реакцією поділу важких ядер. Кораблі та літаки призначені для винищування ворожих підводних човнів дістають саме тепер уліпшені атомні торпеди «Астор-Мерк 4» та новий тип ракети з атомним головищем «Саброк», яку можна вистрілити теж під водою на віддаль 30 миль.

Морські сили США понесли тяжку втрату наслідком затоплення підводного човна з атомним погоном нової серії «Трешер». Корабель затонув з невідомої причини на Атлянтійському океані 10. 4. ц. р. з цілою залогою 129 старшин і моряків. Службу почав він в серпні 1961 р. і виконав до липня 1962 р. багато складних досліджень на рекордових глибинах. Після основної перевірки, та поправках в конструкції в Портсмаут в Англії, 9 квітня ц. р. нову серію проб, що вже наступного дня трагічно закінчилися. Корабель лежить тепер на глибині 8.400 стіп, підчас коли навіть теоретично його відпорність не витримувала більше як 2.000 стіп тиску води. Двом іншим підводним човнам тієї ж кляси «Перміт» і «Планджер» обмежено тепер очевидно максимальну глибину занирювання, аж поки вияснится причина катастрофи.

Новий бюджетний прелімінар передбачує на утримання і розбудову воєнної фльоти США 14.360 міліонів долярів та 1.146 міл. на корпус морської піхоти. З цих сум аж 3.075 міл. призначено на придбання нових літаків.

Наземні війська США будуть ще цього року збільшені до 980.000 осіб. Незалежно від цього, секретар оборони Мек Намара наказав сформування летунської пробоєвої дивізії з 460 літаками та гелікоптерами. Штаб війська домагається нових кредитів у висоті 6 міліярдів дол. для закупу продовж 5 років 6.035 літаків та гелікоптерів, хоч має їх вже понад 4.000.

КИТАЙ

Фактом є, що мілітарна сила Заходу на чолі з США стримують збройну агресію комуністичного табору на вільний світ. Після Куби, Москва зміркувала, що риск в цьому напрямі занадто великий. Один лише Китай не дооцінює небезпеки вважаючи, що в обличчі скомунізованої мілітарної лявіни, — заляканий демократичний світ скапітулює.

Справа виглядає куди поважніше. Китай озброюється з надзвичайною послідовністю. На вигляд ген. Н. Твайнінґа, б. шефа

амер. летунства, Китай має вже нині 50 мисливських ескадр і 20 ескадр бомбардувальників. Розбудова летунства провадиться з максимальним поспіхом. Те саме діється з підводною фльотою, яку в широчезних розмірах в минулому започаткувала для Китаю Москва, так що вже нині західні експерти зараховують Китай до четвертої з черги потуги в цій ділянці. Кількісно китайські наземні боєві сили сягають в час миру від 2 до 2,5 міл. осіб, а в час війни наземні сили можуть бути розбудовані до 100 міліонів.

Що буде, коли цей т. зв. «конвенціональний потенціял» скріпиться з нуклеарним потенціялом?.. Китай взявся до творення цього нуклеарного потенціялу ще перед кількома роками, коли в атмосфері ще Москва помагала Китаєві. Пізніше прибули до Пекіну і свої, вишколені в Москві, наукові технічні сили, а китайські вчені повернулися із Заходу. Вчені, починаючи від славетного професора Хен-Гсуех-Шена, який стоїть на чолі атомної програми в Китаї, китайці пройшли свою науку в різних американських високих школах. Самий Хен-Гсуех-Шен аж до 1953 року працював професором і дослідником у Технологічному Інституті в Мессешусес (МІТ), звідки походить багато дорадників през. Кенеді. Цей професор, з огляду на свою високу здібність, був затверджений у склад американської комісії, що досліджувала німецькі осяги в Пенемунде...

Інший спеціяліст від будови ракет др. Ванґ Кунтшанґ теж повернувся з США до Китаю, хоч мав до діла з цілою низкою таємних дослідів і керував ракетною секцією в американському Департаменті Оборони. Сьогодні він є директором Інституту для досліджень атомної енергії в Пекіні.

Чималі послуги віддає червоному Китаєві теж др. Ко-Тінґ-Ші, що працював у Технологічному Інституті в Каліфорнії, а тепер займає в Китаї головне становище на відтинку нуклеарних дослідів.

Згадані китайські науковці, це лише деякі із кількасот атомних спеціялістів, що повернулися з США до Китаю, привозячи з собою цінний дослідчий матеріял та інформації, близькі своїм характером напевно до шпигунської роботи. До цих поворотців треба додати ще тисячі китайських атомних спеціялістів, що закінчили і ще закінчують науку і дослідчу працю в «Міжнародньому Інституті Атомної Енергії» в Дубні під Москвою, де вчаться також фізики з інших країн советського бльоку.

Нині мається вже в Китаї понад 30 всяких дослідних осередків нуклеарної науки в яких вчаться тисячі кандидатів. Крім цього існують там спеціяльні Інститути, як на пр., радіо-хемічний в Нанкіні для витворення ізотопів, та теж термохемічні дослідні інститути. Західні експерти обраховують, що на відтинку атомної бомбової продукції працює в Китаї щонайменше 3.000 науковців з високим стажем спеціялізації. Головну ролю в цій

підготовці відограє спеціяльний військовий інститут для дослідів атомної енергії, що його заснували перед кількома роками совєтські спеціялісти.

Еліта китайських нуклеарних науковців працює в найважливішій ділянці, якою є атомні реактори. Найбільший реактор побудовано недавно в Урумчі, столиці провінції Сінкіянґ де знаходяться багаті поклади урану, перероблюється тибетанську руду. Інший, старіший реактор побудований совєтськими спеціялістами, знаходиться в Пекіні, а таком в північній Манджурії він користається енергією ріки Амур для витворювання плютону, конечного складника для виробу атомної бомби. В останньому часі побудовано теж реактори в провінції Шенсі, близько дуже багатих покладів урану та іншого сирівця.

В парі з поспішною працею для переведення першого китайського атомного вибуху в пустині Ґобі, китайці працюють теж над спорудженням відповідних середників для переношення атомних бомб. В цих умовинах остання заява голови американської делеґації на конференції роззброєння в Женеві А. Діна, що Китай зможе експльодувати свою першу атомну бомбу вже в цьому, а непізніше в 1964 році, — є дуже правдоподібна. Якщо це станеться, то міжнароднія ситуація може статися насправді грізною.

СОВЄТСЬКИЙ СОЮЗ

Офіційний бюджетний прелімінар на 1963 рік передбачує збільшення видатків «на оборону» до 16% цілого державного бюджету, не рахуючи очевидно витрат закритих під всякими формами в загальному бюджеті. За офіційним курсом грошової виміни, прелімінар збройних сил СССР зростає за англійськими підрахунками, до рівновартости 5 міліярдів 560 міліонів англ. фунтів, цебто на цілих 200 мільйон. фунтів більше ніж в мин. році. Коли взяти на увагу безприкладний визиск робочої сили в СССР і удержавлення всіх ділянок господарства продукції, — то 16% загального бюджету на «оборону» зводяться на ділі до ролі пропаґандивного трюку, для протиставлення його американському військовому бюджетові, який виносить понад 50% загального бюджету.

За англійскими джерелами, совєтські збройні сили складаються в цей час із 160 дивізій з яких 100 знаходяться в Европі; з 3.000 морських одиниць в чому 400 до 430 підводних човнів, та біля 17.500 літаків різних типів. Наземне військо має 35.000 модерних човганів (танків) в першій лінії, також стільки старіших човганів у резерві. На скільки ця англійська оцінка відповідає правді трудно оцінити. Немаємо

докладних данних що-до стану ракетної, та нуклеарної зброї, а також протилетунської оборони.

Якщо йдеться про ракети, то за оцінкою «Британського Інституту Стратигічних Дослідів», СССР має всього 75 операційних міжконтинентальних ракет, можливо міг би їх мати куди більше, якщо б не відкладав їхньої серійної продукції до часу дальшого уліпшення головиц. Натомість Совети мають вже нібито ракети виряджені водневими головищами з потужністю до 50 меґатон тротилю, що виглядає на перебільшення. На погляд згаданого Інституту, кількість операційних ракет середнього досягу, що можуть бомбардувати цілу західню Европу, перевищила вже цифру 700. Слід зауважити, що той же самий Інститут оцінював в минулому році кількість цих ракет на 200, оцінюючи зате вище стан совєтських міжконтинентальних ракет. Такі поважні хитання в оцінці, викликають очевидно скептичне ставлення до неї.

Корабельну ракету довжиною на 50 стіп, яку в перше показано підчас останньої жовтневої дефіляди в Москві. Гол. командир сов. ракетної зброї маршал Бірюзов заявив недавно, що в ділянці ракет з атомними головищами СССР з цілою пезністю випередив Америку. Це можливе, якщо йдеться про погонну силу ракет, ставимо під сумнів щоби сов. ракети були одинаково прецезійні й числені як американські та щоби США не змогли вирівняти меншу погонну силу своїх ракет меншою вагою їхніх головищ.

Доведена до найбільшої досконалости таємність збройних сил СССР, взагалі утруднює будь яку певність оцінки та дає широке поле пропаґандивним блефам Москви. В останьому часі перейшла напр. через міжнародню пресу неперевірена вістка, що в СССР побудовано прототип човгана, який забезпечує свою залогу перед радіоактивністю ворожих бомб та атомних ракет . . . Певнішою є друга вістка, що СССР впроваджує — за прикладом США — механічні лопати для копання боєвих шанців.

Особовий стан воєнної повітряної фльоти і морського летунства СССР доходить до 700.000 чоловік включно з старшинами, з цього біля 250.000 на кораблях. За відомим британським статистичним річником Джанеса, сов. підводну фльоту зменшено наслідком елімінації старих типів до 430 підводних човнів, але зате скріплено боєву силу тої фльоти 12-ма човнами з атомним погоном й 18 модерними човнами, що мають у своїх вежах по три викидні ракети з досягом до 350 англ. миль. Також частина наводних кораблів дістала ракети з подібним досягом, крім протилетунських. В Мико-

лаєві над Чорним морем спущено на воду новий корабель-базу «Советськая Россія» в 44.000 тон.

В найвищому командному складі сов. армії зайшли в останніх місяцях чималі зміни, обумовлені мабуть критерієм довір'я Хрущова, та його кліки до сов. генералітету, а саме: ген. Гетьман — командир карпатської военної округи; ген. Кошевой — київської в. о.; ген. Бабатшаньян — одеської в. о.; командиром чорноморської фльоти іменовано віцеадмірала Касетонова.

Цікаво згадати, що сина Сталіна, відомого авантюриста і генерала летунства Василя Сталіна здеградовано і засуджено на 4 роки ув'язнення.

ФРАНЦІЯ

Розбудова французьких збройних сил базується на 5-літньому плані реорганізації армії, затвердженому Радою Оборони Республіки. Плян передбачає максимальну технізацію та спеціалізацію армії при одночасному скороченні часу обов'язкової військової служби з 28 на 18 місяців. Вслід за цим числовий стан франц. збройних сил мирного часу буде зменшений з одного мільйона на 700.000 вояків, але за це вся ця сила буде гарнізонувати на місці в Европі (в самому Альжирі Франція втримувала 440-тисячну армію). Поза двома дивізіями іількома літунськими ескадрами, що знаходяться на території Німеччини під спільною командою Атлантійського Блоку НАТО, решта французької армії зміцнює лише посередньо атлянтійський фронт, залишаючись виключно під франц. командою. Це усамостійнення французької «сили удару (force de frappe) виправдовує уряд Де Ґоля тим, що оборона Франції, а вслід за цим Зах. Европи, не може бути підпорядкована сліпо поза-европейському осередкові в якому зах.-европейські держави не мають рішального голосу (рішальний голос в НАТО має по сьогодні Америка, а точніше США). Іншими словами, франція Де Ґоля стоїть на становищі, що проблема миру і війни не може залежати виключно від цього що диктуватиме оборонна політика Америки, але зах. Европа сама мусить вирішувати про стан свого загроження і час своєї мілітарної оборони.

Згідно з програмою реорганізації, фанцузська армія перебудовується на дві основні категорії: ударні, інтервенційні з'єднання в яких склад м. ін. увійшли вже 4 новостворені легкі й 2 легкопадні (парашутні) дивізії; та територіяльні збройні сили, що призначені виключно для оборони державної території Франції.

Літунство поділено на: стратегічне, тактичне і транспортове. Стратигічне, що має бути ядром «Форс де Фрап», складається покищо з бомбардувальників французької продукції «Мраж 4», що вирядженї Франц. атомними бомбами. До 1969 р. цей виряд буде доповнений балістичними стрілами з атомними головищами. Тактичне літунство складатимесь переважно з Франц. літаків зразку VTO, що можуть стартувати і приземлюватися вертикально. Транспортове літунство буде на 50% збільшене, подібно як і продукція атомного, авіяційного та електронічного устаткування. Продукція ракет має збільшитися шестикратно.

Підписаний в Парижі договір з Німецькою Федеративною Республікою передбачує також затіснення військової співпраці між обома державами. Вслід за цим, начальники штабів обох армій мають зустрічатися щонайменше в два місяці, а військові міністри, що три місяці. Встановлено теж виміну викладовців та учнів вищих військових шкіл. Крім цього в договорі передбачено деташування цілих військових зєднань для маневрів на території союзника та тісну співпрацю для продукції стандартизованої зброї для армій обох держав. Йде підготова для створення спільного французько-німецького інституту для оперативних студій, зближення тактичних і вишкільних доктрин, та кооперацію в ділянці цивільної оборони.

В червні ц. р. відбувся в Майі у Франції, в приява кореспондентів міжнародньої преси, показ «европейського 30-тонового човгана» (танка) французької верзії «АМХ 30», що виявив надзвичайні боєві якості. Човган, що є амфібного (земноводного) типу, перебрів в акції глибину води в 2 метри 20 цтм. стріляючи з канона перед занурення і негайно після переправи з поцілами на віддаль від 800 до 2.800 метрів перебиваючи стрільнами типу «Ґ» бліндажі, інших танків розміщених на цій віддалі, товщиною в 38 цтм. Зовсім легко був передіравлений ним з віддалі 2.800 м. також сталевий бліндаж човгана типу ОТАН товщиною в 152 мм. з наклоном 62,4 ступнів. Завдяки одночасному пристосуванні телеметра СОМ, вистріли поціляють на повних 10 відсотків. Ревеляційною є теж механічна характеристика: силюет довгий і низький, максімум висоти 2 м. 28 цтм (американський Паттон має 3.40 м.), вежа з литої сталі, довгий канон викидає стрільна в 105 мм. з початковою скорістю 1.000 в секунду, відштовх абсорбує подвійна елястична гальма. Загальна вага човна: 32,5 тон, сила мотору — 720 к. с. Сам мотор полікарбурантний, цебто на ґазоліну, нафту, або легку бензину, от-

же однаково практичний як недосяжний до недавна німецький мотор Дізель-Мерцедес.

Дуже успішний був теж показ нового боєвого літака типу «Бальзак» з вертикальним відземним і доземним летом без потреби розбіжної площі.

65-ЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ ГОЛОВИ С. У. В. П. ПОЛ. ГЕН. ШТАБУ В. ТАТАРСЬКОГО

13 березня 1963 року, Керівні органи Союзу Українських Ветеранів відзначили на свойому урочистому засіданні 65-ліття Голови СУВ і 17-ліття його праці на керівних становищах в цій вояцькій організації, в тому 13 літ на становищі Голови СУВ. Після засідання, найстарший віком член організації п. пол. М. Стечишин, Голова Товариського Суду СУВ, вручив ювілятові золоту організаційну відзнаку, а п. пор. Боярський О. зачитав і передав мистецьки виконану грамоту. Урочистість закінчилася скромним прийняттям уряджених старанням Головної Управи СУВ, для присутніх гостей.

Присутній

Вручення золотої відзнаки і грамоти, голові СУВ полк. ген. шт. п. В. Татарському, відзнаку вручає найстарший віком полковник п. М. Стичишин

Щоб було всім ясно

ВІД РЕДАКЦІЇ: З огляду на технічні труднощі, ми не подаємо фотокопій листів ген. Вовка, а друкуємо їх як і лист його до п. пол. Закревського. Оригінали листів п. ген. Вовка знаходяться в Редакції УК і кожний хто хотів би їх прочитати в оригіналі може звернутися до редакції і вона з приємністю піде на зустріч бажаючому.

Як можна було сподіватися, 7-ий Делегатьский З'їзд СУВ і схвалені на ньому резолюції, викликали сильну реакцію в широких колах нашої організації і поза нею. Для більшості б. вояцтва були вони ревеляцією, що відкривала те, що діється поза кулісами Виконавчого Органу УНРади у відношенні до цього вояцтва, яке твердо стоїть на плятформі УНР і є найпевнішою базою Державного Центру УНР серед української спільноти на чужині.

Більшість вояцтва, для якого важним є добро нашої загальної справи, а не особи, які припадково знайшлися на керівних становищах в ДЦ і провадять свою персональну і партійну політику, яка шкодить нашій визвольній справі, схвалили нашу позицію і запевнили нам свою моральну підтримку. Знову ж частина б. вояцтва, яка військовий прапор замінила прапором партійним, осудила нас, бо вони в своїй партійній засліплености не хочуть бачити, чи не бачуть, що партійна політика їх «босів» допровадила УНРаду до того, що вона стала знаряддям партійних експериментів. Як колись сказав визначний російський політик Маклаков: «партії, які всі свої здібности і сили скеровують лише на те, щоб утриматися при владі, не можуть провадити загально-державної політики, бо на це не мають часу». Чи не бачимо ми цього у себе?

Є і така частина б. вояків, яка як той страус, встромила голову в пісок і нічого не хоче бачити. Головна Управа СУВ стоїть на тому, що лише понадпартійний характер наших вояцьких організацій може зберегти їх цілість, і тоді вся їхня праця мусить йти в напрямі консолідації всіх українських політичних сил, а зокрема унрадівських політичних сил, а не розчленування їх, яке ми бачимо зараз.

Будучи генеральним секретарем УНДС і одночасно шефом канцелярії ВО., я мав нагоду придивитися до поступовань п. Лівицького, як голови УНДС і ВО. Більшість з них не йшли на користь загальної справи, а лише своєї особистої,

тому я з тими посуненнями не погоджувався і це йому не подобалось, тому мене було звільнено з ВО, а зі становища ген. секретаря УНДС я сам зрезеґнував. Отож твердження деяких панів, що я розпочав акцію після того як мене звільнено, не витримує жодної критики, бо мене звільнено в наслідок моєї опозиції до деяких посунень п. Лівицького.

Нині УНРада не існує як колектив політичної співпраці. До історії вже належить співпраця всіх партій УНРади, що була за часів с. п. проф. Іваницького, проф. Мазепи, і д-ра Барана, яка була історією справжньої праці по лінії української визвольної політики. Чи треба нині більш як цього факту, що на шість дійсних партій в УНРаді, половина не бере вже жадної участи в працях ВО і Президії УНРади, які опинилися в руках трьох договірних партій, т. зв. біль-

Голова СУВ полк. ген. штабу Татарський здає звіт на 7-м у делегатському з'їзді

шости. В цьому і є трагізм, бо тут вже йдеться про майбутнє ДЦ УНРади.

Чи в такій ситуації, ми був. вояки можемо і чи сміємо мовчати ? . .

Панове на керівних становищах в УНРаді, закидають нам, що ми, як вояцька організація займаємось політикою. На їх погляд, ми не маємо права цього робити, (ми можемо лише слухати, і робити те, що нам скажуть).

Безперечно СУВ як організація не може встрявати в політику, якщо йдеться про партійну політику. Через саме таку політику і постав конфлікт між СУВ і п. Лівицьким.

Абсурдом є забороняти СУВові займатися політикою в державницькому розумінні цього слова. СУВ був і є політичною, національно-державницькою організацією українського б. вояцтва, і як така діє ввесь час політично, як пропаґандистська і матеріяльна підпора ДЦ., СУВ має право вимагати, щоб органи того центру з його голосом рахувалися. Бувше українське вояцтво свідоме своєї ролі й своїх обов'язків по відношенню до Української Національної Ради в екзилі, завжди вимагало, щоб його речники були теж репрезентовані в органах ДЦ. Деякою концесією в цьому напрямку з боку УНРади було становище Віцепрезедента УНР, на яке покликалося вояцтво як на авторитетного представника українського вояцтва. На 5-ій Сесії УНРади це становище «проґандльовано» тому, що нічого спільного не має не тільки з во-

Вручення п. ген. О. Удовиченком відзнаки залізного стрільця пану ген. Р. Дашкевічові на з'їзді СУВ в Німеччині

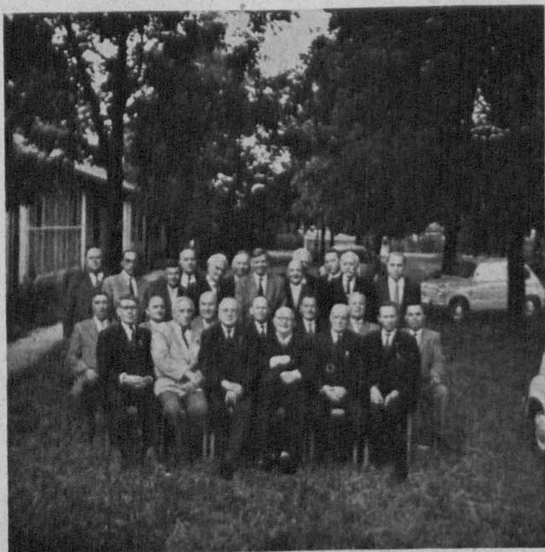
яцтвом, але навіть і з УНР, бо хвильовизм завжди був ворожий ідеї УНР. Як це робилося, і ким, зараз цього не будемо повторювати, бо про це докладно і вичерпуючи писалося в «УК.», ч. 8 і 9.

Серед численних позитивних голосів, що їх отримала Гол. Управа СУВ у відповідь на появу «Українського Комбатанта» ч. 9, були теж деякі листи з побоюванням, чи така прилюдна, хоч і оправдана критика, не пошкодить ще більше тяжкій ситуації ДЦ. Дехто дораджував, чи не можна довести якось до опам'ятання тих, які довели УНРаду до такого стану, шляхом переговорів без потреби оприлюднювання

жалюгідних фактів, за які мусить соромитися вся політична українська еміґрація.

Ці поради є цілком зрозумілі, бо вони керуються добром справи, але практично нездійснені. Нездійснені тому, що речник правлячої трійки п. Лівицький не терпить жадної критики, не бажає жадної консолідації, бо вона могла б обмежити його сваволю. Він намагається накидати своїм партнерам і співробітникам тільки свою волю, не зносить опозиції і чужої думки, до того є зарозумілий і тому, це все виключає будь-які компроміси чи полагодження конфлікту.

Щож торкається шкоди, яку може принести ДЦ критика осіб, які зловживають своїм становищем, — то це побоювання, на жаль, дуже спізнене. Ця прилюдна критика і полеміка, в багато гірших формах, ведеться на сторінках української преси та в публічних виступах політичних партій ще від 1957 року.

Учасники семого делегатського з'їзду СУВ в Німеччині

Промовчуванням і хованням голови в пісок ми дійшли до ситуації з якої є лише один вихід, а саме: повна консолідація на базі УНРади, допущення до неї партій, які вже більш як три роки внесли прохання до прийняття їх в члени УНР, і радикальна зміна на чільних становищах в органах ДЦ УНР. Цього домагається зорганізоване вояцтво в СУВ і в цьому напрямі буде змагатися і надалі.

Можливо, що ця стаття не побачила б світу, як би на чолі Військового Ресорту стояв не ген. Вовк, якого ідеєю є

служити всім тим, що платять гроші, а військовик, який постарався б внести в ряди б. вояцтва заспокоєння і об'єднання всіх військових організацій. Пан генерал Вовк вибрав іншу дорогу, дорогу розкладу вояцтва і очорнення як окремих вояків, так і цілих вояцьких організацій. Таке поступовання генерала Вовка можна пояснити, або старечою неміччю, або вислужуванням з примусу своїм хлібодавцям. Щоб не бути голословними наведемо два листи ген. Вовка до полк. Татарського перед 5-ю Сесією УНРади, коли він був звільнений з становища в ВО і копію його листа до полк. Закревсьокого вже після 5-ї Сесії коли він знову призначений на попереднє своє становище.

ANDRIJ WOWK
Neu-Ulm/D.
Vorwerkstrasse 47
Germany

Дня 7. XI. 1961 року

ВПоважаний Пане Полковнику!

Сталося не так як сподівалося: дня 4. XI. 61. я не був у Мюнхені, бо не одержав від ВО повідомлення, що має відбутися спільне засідання Президії з Вик. Органом. А таке засідання таки відбулося, — лишень без мене... Отже з цього виходить, що мене уже вважають за неповноправного члена ВО!..

Від одного з учасників того спільного засідання довідався я що ОУН-м зголосила уже на письмі повернення до УНРади й то, ніби, без всяких »але»... Але я в те, що без «але» не вірю. Очевидно уже договорилися урядуючі партії з ОУН-м...

Це урятувало наших «диктаторів» і цілком обезброїло «опозицію», хоть вона й так немала жодної зброї, — бо не мала ніякої перспективи, не диспонувала відповідною кадрою й гадала, як купріян каже: «якось то буде»!...

Довідався я також, що УНДС має вже нових кандидатів на представництво в УНРаді, між якими є Павло Зайцев і Михайло Дурдело... ну і О. Юрченко... Тепер і я можу узнати рацію Президентові, який не одобрив Вашого виходу з Президії ЦК...

Тут у нас уже є й чутки про майбутній склад чолових чинників ДЦ УНР... І. П. Багряний — кандидат на віцепрезидента, Бойдуник — голова УНРади, здеґрадованому ген. Удовиченкові — керівництво Рес. Війск. Справ ну і М. А. Л-й лишається надалі необмеженим диктатором...

Хотів би почути від Вас Пане Полковнику, що Ви на це все й що Вам відомо про цілу ситуацію?!. Невже ж опозиція мовчзно все це приймає до відома?!..

Прошу поділитися Вашими спостереженнями, якими диспонуєте...
Прошу передати мій сердечний привіт Вашій Пані Іні.

З привітом і поважанням
А. Вовк

Вповаж. полковн. В. Татарський
Голова Гол. Управи СУВ.
в Мюнхені.

Дня 13. XI. 1961 року
ч. 477/61

Високоповажаний Пане Полковнику!

Вашого листа з дня 8. XI. 61 одержав, дякую за інформанцію.

Ви певно уже з ІнФ. Бюлетеня та інших джерел докладно зорієтований у всіх росправах, що відбуваються між партіями на терені УНРади...Повернення ОУН-м до УНРади, це поважний чин, що «урятував, наразі, ситуацію в ДЦ УНР. Але постава опозиції з вимогою «Ділового кабінету» — стара нереальна й в сучасній ситуації абсурдна. Де кадри на «діловий кабінет» не по партійній лінії?!. Та ж кожний кабінет складений коаліційно з партій ділає «не по партійній лінії»...

Але не будемо гадати над справою як на сесії укладуться міжпартійні взаємини та співпраця...

Нас, вояків, цікавить нині справа, — що станеться після сесеї з Ресортом Військових Справ, чи попаде він знову в руки якоїсь партії, чи й без впливу партій повернеться в попередній стан летаргії?!.

Над цією справою організоване вояцтво мусить поважно зупинитися. В цій справі я уже висловлював мою думку в листі до полковника М. Стечишина; копію листа залучаю Вам.

Нині хочу вернутись ще до наради СУВ з дня 9. VII. 61, яка на мою думку, була зворотним пуктом в трагічній ситуації ДЦ УНР і урятувала його від руїни!.. Розуміється з цим не можуть погодитись фракції УНРади, — бо ж лишень вони наймудріші й непомильні, — дарма що зо своєю пемудрістю заблудили були в сліпий кут для виходу з якого шукали третьої сили для сформування «ділового кабінету...

З резолюції наради з дня 9. VII. 61 між іншим було зазначено, щоби при реорганізації УНРади було допущено до складу УНРади представництво організованих комбатантів...

Отже для того, щоби ця думка не лишилася мертвою, необхідним є щоби СУВ переклав це питання писемно до Президії Сесії УНРади, подаючи одночасно в копії усім лідерам фракції УНРади.

Прошу над цим поважно зупинитись і може при зустрічі й розмовах з представниками фракцій УНРади ще перед сесією дасця збадати погляди на це питання...

Я прибуду до Мюнхену допіру у пятницю перед полуднем, — раніше не зможу, — бо ще зараз переборюю сезонову грипу...

Якщо є цікавого, — то прошу інформувати листовно.

На все добре! З привітом

Керман. Рес. Військ. Справ

Генер. Андрій Вовк

Залучник: копія листа ч. 176/61.

РЕСОРТ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ ВИК. ОРГАНУ УКР. НАЦ. РАДИ

До Управи Союзу Укр. Ветер. в Аделяїді,
Австралія, на руки полк. Я. Закревського

ВИТЯГ
Дня 4. III. 1963 року
ч. 682/63

Хвально Управо!

Потверджую отримання Ваших листів з дня 26. I. 63 і з 14. II. 63. р. зовсіма додатками, пересланих через Уповноваженого п. сотн. Любчика.

Дякую за всі докладні інформації, які я уважно переглянув.

По змісту всього отриманого подаю мої висновки і внески:

1. До листа з 26. I., т. 4: а) позиції 3—8 з касов. книги (допомога старш. воякам) не виправдані полк. В. Тат-м. **(Татарським — пояснення переписувача)**, бо не видані по призначеню, а витрачені ним на цілі і потреби лише (Т-му) знані.

б) На майбутнє на адресу п. Т-го невільно посилати жодних грошей.

До т. 6. тогож листа: 3 липня місяця 1961 р. п. В. Т-й звільнений з праці в ДЦ УНР, як нездара й після звільнення розпочав свою ворохобню проти чільних чиників ДЦ. Користаючи зі службового становища в ДЦ, Тат-й вибрав з картотеки ДЦ адреси для свого ужитку й використовує їх для своєї ребелії... Таким своїм поступованням Тат-й виявив своє правдиве обличчя карьєровича, ворохобника, руїнника.

Нині Тат-й завішений в чиности члена Гол. Ради Воєн. Христа, припинено з Тат-м всякий контакт і заборонено йому доступ до Рес. Військ. Справ.

Одночасно вживаються заходи до уневажнення 7-го З'їзду СУВ та цілковитої ізоляції Т-го від організації СУВ...

2. До листа п. Т-го з дня 23. IX. 62.: В тому листі Т-й пише: «пор. Кордубу з місця відкинули, бо на вояцькому з'їзді не може бути перший ліпший з дороги чоловяга»... Стиль чисто «Татарский». Такий критерій застосовано до пор. Кордуби, який не надавався до «татарської ворохобні». Але на той же з'їзд Тат-й добрав собі на ролю делегатів — «перших», але «не ліпших» з дороги, які ніколи не були членами СУВ, і обдарував їх мандатами. І в цьому поступованні Т-й виявив свою «подвійну» етику й морал.

3. Добре вчинили, Панове, подаючи в листі Вашому з дня 25. X. 62. до пор. І. Грушицького оцінку ворохобників, які змагають в ДЦ УНР в екзилі запровадити «диктатуру по своєму уподобанню» зо всіма їх наслідками.

Пор. Грушицького й інших треба усвідомити, щоб не збилися з глузду й не зблудили на манівці руїницької ворохобні... То не вояцьке ремесло!...

5. Резолюцію Заг. Зборів СУВ в Аделаїді з дня 10. 11. 63. р. приймається до відома. Варто зміст резолюції подати до відома СБУВ в Торонто на адресу І. Липовецького, з яким маєте контакт.

6. При цьому пересилаю до Вашого відома копію резолюції Укр. Комбат. Організації в Перті — Західня Австралія, з дня 9. XII. 62 р. Резолюція зредагована невідповідно, — заклик «створити орден діючого військового штабу»... «українського визвольного фронту»..? Військо без політичного проводу не може діяти, — як і політика без війська — марна справа. Політика і стратеґія мусять діяти пліч-о-пліч для осягнення мети! Прошу зазнайомитись зі звітом Кер. Військ. Справ, поданому в збірнику V. Сесії УНРади стор. 46-49.

Щиросердечно вітаю Ваш добрий почин об'єднання комбат. організацій на всьому терені Австралії й бажаю доброго успіху в так важній роботі.

З вояцьким привітом

(—) АНДРІЙ ВОВК, генер.-полковник

Керівник Ресорту Військ. Справ

Пор. Іван Грушицький, 9 Райнес Рарк Рд. Немптон, Вікт. Австралія

До

Керівника Ресорту Військових Справ Вик. Органу Укр. Нац. Ради Пана Генерал-полковника А. Вовка в Мюнхені.

Високоповажаний Пане Генерале.

Відпис Вашого листа з 4. 3. 63. ч. 682/63 до Управи Союзу Укр. Ветеранів в Аделаїді я одержав і дозволяю собі відповісти Вам в подяку поставлених Вами точок.

До точки 1-шої: Про зміст цієї точки не можу нічого сказати, бо заторкнені Вами справи мені невідомі. Відпис цього листа посилаю полк. Татарському і сподіваюся що він подасть вияснення до цих справ. Одначе, я Вас дуже прошу дати мені відповідь на таке питання: Як можна уневажнити 7-мий Делеэатський З'їзд СУВ, коли він відбувався законно, на підставі статуту СУВ, і на якому Ви, як Керівник Ресорту Військових Справ і Представник В. О. УНРади були два дні присутні і не уважали потрібним з місця той З'їзд уневажнити?

До точки 2-гої: Уведені в цій точці факти мені невідомі, і я сподіваюся, що полк. Татарський зволить дати своє вияснення. Одначе прикрим є те, що Ви, Пане Генерале, не подали прізвищ тих

осіб нечленів СУВ, яких полк. Татарський обрав собі на ролю делеґатів, тим більше, що полк. Татарський увів прізвище того, він (чи точніше З'їзд СУВ) не признав делеґатом.

До точки 3-тьої: Я дуже шаную Вас, Пане Генерале, як старшину високої ранґи і особу старшу віком, але це не відбирає мені права й обов'язку не погоджуватися з Вашими поглядами на засадничу справу національно-політичну і соціяльну плятформу Укр. Нар. Республіки.

Ви, Пане Генерале, похваляєте Управу СУВ в Аделаїді за те, що вона дала мені оцінку ворохобників і радите Управі СУВ, щоб вона мене усвідомила, щоб я не збирався з глузду і не заблудив на манівці руїницької ворохобні, бо то не вояцьке ремесло. Дякую Вам, Пане Генерале, за Ваші турботи про мою вояцьку морал. Якщо погодитися з Вами Пане Генерале, що я і всі ті, що критикують діяльність теперішніх керівників Держ. Центру УНР є ребелянтами, ворохобниками і руїнниками та що ми збилися з глузду, і що це не є вояцьке ремесло — як Ви пишете, — то постає питання, чи бути міністром і допомагати хвильовистам опанувати Держ. Центром УНР не є ребелією проти УНР, і чи є це вояцьке ремесло?

Може Ви, Пане Ґенерале, і маєте рацію в тому, що полк. Татарський розпочав свою «ворохобню» після звільнення його з праці в ДЦ. УНР. Я не знаю полк. Татарського і не знаю тих обставин, але колиб навіть було так, як Ви пишете, то все ж треба бути вдячним полк. Татарському за те, що він став в обороні основних ідей Укр. Нар. Республіки проти тих осіб, що ці ідеї підмінюють ідеями Хвильового. Ребелія Богдана Хмельницького проти Польщі теж була спричинена його особистою кривдою, одначе він для нас став великою і вельмишановною історичною постатю.

Я, старшина Армії Укр. Нар. Республіки, що склав присягу вірности Республіці і Головному Отаманові її військ Симонові Петлюрі, уважаю своїм обов'язком і своєю честю всюди і завжди боронити ідеї УНР, які були узаконені вільно виявленою волею укр. народу. І коли тепер Державний Центр УНР опанували хвильовисти, які підмінюють демократичні, християнські ідеї С. Петлюри тоталітарними, антихристіянськими ідеями М. Хвильового, то моя мовчанка і пасивність були б зрадою святої присяги. А тому я свято переконаний, що ані я не стратив глузду, ані не стратили глузду всі ті, що на 7-му Делегатському З'їзді СУВ стали в обороні волі українського народу — ідеї Укр. Нар. Республіки. Прошу приняти моє щире запевнення того, що я був би дуже щасливим, колиб Ви, Пане Генерале, мали рацію, а не я щодо опанування хвильовизмом нашого Держ. Центру УНР. Ви Пане Генерале, на З'їзді СУВ твердили, що в УНРаді не було і немає хвильовистів. Я дуже радо хочу Вам вірити, але наперед прошу вжити Ваших заходів, а саме: а) Щоб п. Прем'єр М. Лівицький публічно в пресі відкликав і перепросив УРДП і ОУН(м) за такі свої слова «Деякі угруповання, що входять до УНРади, настільки **ідеологічно** далекі від **ідеї** Української Народньої Республіки, що це може навіть мимовільно викликає легковаження УНР і як **тактичного** елементу української визвольної політики, а часом

призводить навіть до заперечування ваги і значення **ідеї** УНР. Мова тут про УРДП і ОУН. Обидві ці оранізації такі зовнішньо відмінні, мають те спільне, що **ідея** УНР, як така, не являє собою цінности ані для одної., ані для другої.

Може саме тому представники цих організацій зійшлися в обороні т. зв. Хвильовизму, що якраз тепер викликає пристрасні поле-міки серед української громадськости Обидві ці організації є в своїй істоті антиуенерівські, бо вони, фактично, якщо не відкидають то осуджують період незалежної УНР з років 1917-21 (Див. «Мета» ч. 7 (55).

б) Щоб п. І. Багряний, як провідник УРДП, відкликав таке твердження: Саме **УРДП**, як партія, є послідовним носієм і продовжувачем ідеї Хвильового і Хвильовизму». (Див. «Наші Позиції» ч. 1 (48).

в) Щоб полк. А. Мельник вождь ОУН відкликав твердження Проводу ОУН(м), який на своїй Надзвичайній Конференції у березні 1959 року заявив, що визнає Хвильового за одного з тих, що тримають вісь націоналізму цієї ОУН. (Див. «Укр. Слово» ч. 8 19 (59).

З вояцьким привітом і належною Вам Пане Генерале
пошаною пор. Іван Грушицький

Мельборн, дня 24. 4. 63.

П. С. Копію цього листа висилаю:

1) Уповноваженому Ресорту В. С. В. О. УНРади в Австралії п. сот. І. Любченкові;

2) головній Управі Союзу Укр. Ветеранів в Німеччині п. полк. В. Татарському;

П. П. С. Прилоги:

1) Мій лист з дня 17. 3. 63. до Управи СУВетеранів в Аделаїді;

2) Відповідь на мій лист з дня 17. 3. 63. від Управи СУВ в Аде-

3) Відпис листа Керівника Ресорту Військових Справ В. О. УНРади Пана генерал-полк. А. Вовка до Управи СУВ в Аделяїді.
ляїді;

Коли додати до цього ще його статю як реагують правдиві вояки на ворохобню полк. Татарського вміщену в «Українських Вістях» ч. 1547-1548 він 21 і 28 квітня 1963 р. паном генералом, то напевно панове військовики дадуть самі відповідну оцінку ген. Вовкові, як Керівникові Ресорту Військових справ при ВО Унради. Один з бувших військовиків п. пор. Грушецький таку відповідь вже дав ген. Вовкові в листі від 24. 4. 1963 р., дослівний лист якого і поданий вище.

ОГЛЯД КНИГ

«Голод 1933 року в Україні». Свідчення про винищування Москвою українського селянства. Упорядкував Ю. Семенко. Видання газети «Українського селянина», Мюнхен 1963.

Вийшла ще одна книга з друку з описанням страшливого голоду і страждань українського народу, а зокрема селянства в 1933 році, що коштувала Україні мільйони жертв. Ця книга має 79 друкованих сторінок з передмовою від редакції в англійській, німецькій, українській мовах і вступним словом Головної Управи ДОВПРУС-у (Демократичне Об'єднання бувших Політично Репресованих Українців з-під Советів), під заголовком «Не забуваймо про ґеноцид українського народу червоною Москвою». В цій книжці вміщено кілька знимків зфотографованих представниками ЗША, що тоді перебували на терені голодуючої України. Ця книжка надрукована у формі 25 оповідань-свідчень наочних свідків і жертв переслідуваних Москвою українців: селян, інтеліґентів, священиків і ін., котрим пощастило пережити всі ті жахіття, етапи і концтабори та залишитись живими, а в наслідок 2-ої світової війни опинитися на Заході. Залишилось їх не багато, але вони являються «прокураторами» і голосом тих замучених голодом, розстріляних та закатованих в підвалах ГПУ-НКВД, які не можуть виставити акту оскарження червоній Москві і оповісти вільному світові про те пекло, що створила Москва на Україні у 1933 році.

Переглядаючи ці свідчення — перед очима читача, як на екрані трагічно-жахливого фільму, поступово відкривається ввесь задум комуністичної влади на знищення мільйонів українців, які проживали не лише в Україні, але на Кубані, Північнім Кавказі і Сибірі.

Свідки страшливих подій розповідають, як свободолюбний український народ не хотів приймати советської влади, особливо наше селянство не бажало йти в рабські колгоспи, в наслідок чого на Україні вибухали масові повстання. Як червона Москва грабувала українське селянство, забравши від нього весь хліб, створивши таким чином нечуваний в історії щодо своїх розмірів — штучний голод. Як вмирали

масово родини чесних, працьовитих українських селян. Як советська влада використовувала для нищення селянства метод поділу селян на категорії, «куркулів», «підкуркульників» і «бідняків», деяка частина останніх складалася з кримінального елементу. Крім спроваджених з Росії «двадцятипятитисячників» необежену владу в нищенні селянства, мали різні садисти та бувші поміщики типу Забєліна, що оповідає в своєму свідченні П. Решетилівський «У тюрмах Полтави». Як масово вивозили українське селянство та інтеліґенцію на далеку Північ до таборів примусової праці, лісозаготівлі та різні «стройки», де в нечуваних умовах непосильної праці, холоду й голоду вони вмирали як мухи. Розділювали родини і відбирали дітей від матерів й батьків, в наслідок чого велика частина дітей вимирали, решта залишились безпритульними та стали кримінальними. Як вмирали голодні селяни на вулицях великих міст України, по шляхах і в придорожніх ровах, описує свідок Михайло Візир в своєму свідченні «Голод на Донбасі», куди голодуюче українське селянство втікало в пошукуванню праці та хліба. Далі, читач довідується, як советська влада приховувала факт існування голоду і переслідувала всіх тих, хто допомагав голодуючим, але ця влада не давала останнім жадної допомоги. На померлих від голоду виставлялись медичні посвідки, мовляв, вмер «від паралічу серця». В наслідок страшливого голоду на Україні в той час траплялись випадки людоїдства. З оповідання народного вчителя-українця з Північного Кавказу, під заголовком «Доля одного з багатьох мільйонів», маємо уяву про нищення української інтеліґенції, котрими були заповнені в'язниці і концтабори червоної імперії і були масово розстрілювані в підвалах ГПУ-НКВД.

Цю книжку рекомендуємо прочитати, а особливо тим, котрі мають ілюзії, що це страхіття було лише при Сталіні, а тепер при Хрущові інакше. Сьогодні на Україні не вмирають з голоду, але наш народ терпить недостатки та далі перебуває у ярмі, а наше селянство тяжко працює в рабських колгоспах за марні гроші. Також й тепер переселюють наш народ на цілину та в інші частини советської імперії, де вони асимілюються, денаціоналізуються в так званий «єдиний советський народ».

Бажано було б, щоб таке видання з свідченнями очевидців виходило періодично, а особливо на чужинецьких мовах, щоб західній світ добре ознайомився з методами жорстокої боротьби комуністичного молоха проти свободолюбного українського народу.

Л. К.

Високодостойна редакціє!

До Хвальної Редакції «БЮЛЕТЕНЬ»
Союзу Українських Вояків у Канаді.

Мелборн 14. 9. 63 р.

Ми нижче підписані, члени Союзу Українських Комбатантів у Вікторії, просимо помістити у Вашому цінному журналі наші дружні побратимські зауваги до 5 і 6-го параграфу Резолюції Надзвичайного З'їзду СБУВ у Канаді.

1) До точки 5-ої Резолюції СБУВ у Канаді, ми заявляємо, що зміст цієї точки Резолюції не відповідає правді. Натомість, правдою є, що бувший Союз Українських Ветеранів в Аделяїді ніякого Об'єднання Українського Вояцтва в Австралії не робить, бо таке Об'єднання було засновано в Австралії уже в 1954 році під проводом його голови п. майора М. Олійника, і досі офіційно, воно не було розв'язане, хоч воно і не проявляє ніякої діяльности з огляду на те, що його члени вояцькі організації підлягають різним політичним центрам.

Бачучи не житевість цього не однорідного, політично розбитого Об'єднання Вояцького сл. п. майор С. Горячко в 1958 році створив однорідне всеавстралійське Вояцьке Об'єднання зі стейтових Союзів Українських Комбатантів в Австралії, яке є діяльним і до сьогодні. Членами СУК є лише ті побратими, які визнають своїм найвищим державно-політичним проводом Державний Центр Української. Народньої Республіки.

Кординаційна Рада Об'єднання Союзів Українських Комбатантів Австралії два рази запрошувала Управу Союзу Укр. Ветеранів в Аделяїді стати членом цього Об'єднання, але все діставала категоричну відмову. Лише після того, як СУВ в Аделяїді порвав свій зв'язок з Головною Управою СУВ в Німеччині, бувша Управа СУВ в Аделяїді виявила бажання стати членом Об'єднання СУКА, і правдоподібно бувші члени СУВ в Аделяїді будуть прийняті під зміненою назвою на З'їзді представників стейтових Союзів Укр. Комбатантів Австралії, який має відбутися 5-6 жовтня ц. р. в Мелборні.

Отже, бувші члени СУВ в Аделаїді хотять стати членами уже існуючого Об'єднання СУКА, а це далеко не є тотожним з творенням всеавстралійського Об'єднання, як сказано в точці 5-ій Резолюції СБУВ у Канаді.

2) До точки 6-ої Резолюції СБУВ у Канаді.

Всі ми перебуваємо в демократичних країнах і всі ми уважаємо себе демократами, а демократія це дискусія. Отже, не лише нашим правом, але й обов'язком є дискутувати наші національно-державні проблеми, і критикувати невідповідне поступовання окремих членів Державного Центру УНРеспубліки.

І тому, коли на 7-му З'їзді Союзу Укр. Ветеранів в Німеччині делегати З'їзду критикували діяльність окремих членів Державного Центру, то вони виконували не лише своє право, але й свій обов'язок, і за це їм належиться честь і шана, а не догана.

Ми не погоджуємося з деякими точками Резолюції 7-го З'їзду, як і не погоджуємося з деякими висловами в журналі «Комбатант» на адресу членів Державного Центру, але це не дає нам право обвинувачувати їх авторів в зраді Українській Народній Республіці.

В точці 6-ій Резолюції СБУВ у Канаді сказано, що діяльність полковника Татарського своїм вістрям направлена на розвал Державного Центру Укр. Народньої Республіки.

Таке твердження ми уважаємо великою образою і кривдою для великого патріота, що все своє життя посвятив службі ідеямУкраїнської Народньої Республіки. Така легковажна образа нашого побратима, боєвого старшини, нас глибоко здивувала, ми з болем в серці приймаємо таке несправедливе наставлення наших побратимів в Канаді до заслуженого перед Україною нашого побратима Пана полковника В. ТАТАРСЬКОГО.

Якщо Ви Побратими в Канаді обвинувачуєте полковника Татарського в зраді ідеям Укр. Народ. Республіки, то цим самим Ви обвинувачуєте і членів 7-го Делегатського З'їзду СУВ, бо той З'їзд виявив своє повне довір'я до полковника Татарського тим, що обрав його поновно головою Головної Управи СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ВЕТЕРАНІВ.

Якщо в журналі «Комбатант» і появилися якісь вислови, з якими дехто з нас не погоджується, то знова, за це треба обвинувачувати цілу Редколеґію журналу, а не одного полковника Татарського.

Нам дуже прикро, що ці точки Резолюції, які розбивають наше вояцьке побратимство появилися в так поважному вояцькому журналі «БЮЛЕТЕНЬ», але ми не обвинувачуємо за це Редакцію «БЮЛЕТЕНЮ», бо очевидно, тяжко було побратимам Редакторам відмовити Управі СБУВ у видрукуванні Резолюції їх З'їзду.

Ми щиро бажаємо Редакції «БЮЛЕТЕНЮ» редаґувати журнал в дусі щирого Вояцького побратимства і бути лучником нас усіх між собою.

З вояцьким привітом, вдячні ВАМ

Майор М. Олійник, Сотн. А. Козачинський, Козак Д. Кондратів, Сотн. В. Толінський, Сотн. Г. Босий, Побр. М. Грищук, Побр. УПА П. Олійник, побр. проф. О. Клюновський, Поруч. І Грущицький, Побр. М. Білзан, Сот. В. Федорко, Стріл. О. Мулярчук, Стр. Ф. Кудринський.

Ще багато інших, що гарантують свої підписи.

Високоповажані Панове!

Як бачу з 9 ч. «Укр. Комб.» все зло, що розвалює єдність укр. вояцтва і яке є причинником затяжної кризи в Держ. Центрі У. Н. Р. лежить в особі п. М. Лівицького. Чи не можете дати відповідь хто є наділі той пан Лівицький? Яка його громадська та політична минувшина, що він робив перед останьою війною і яка була його діяльність під час війни, коли гітлеризм безпощадно руйнував Україну масакрував наш нарід? Чи був мож.е в УПА, або в Укр. Дивізії, щоби діставши в руки зброю, повернути її проти гітлерівського та совєтського окупанта?

В політичному життю кожного народу на чоло вибиваються лише люди, які для цього народу політично боролися. Які мають за собою незаперечні заслуги, добуті тяжким трудом. Нераз через в'язниці, конц. табори, а то й збройну боротьбу.

Думаю, що не тільки мені, але й загалові Укр. Вояцтва цікаво було б нарешті довідатися щось конкретне про політичний шлях пана М. Лівицького.

Буду Вам вдячний за відповідь.

Зостаю з великою пошаною до Вас. —

М. Поліщук

Від Редакції: Сподіваємося, що п. М. Лівицький дасть відповідь на ці запитання які радо видрукуємо на сторінках «УК».

СТАРА ПРАКТИКА

В Мюнхені відбулася академія з приводу 20-ліття організації Дивізії Галичина. На це вояцьке свято пішло багато старшин армії УНР, між якими було декілька полковників і один генерал. Відкриваючи академію, п. Бенцаль привітав лише п. пор. галицької армії Коновальця, решти заслужених старшин армії УНР він просто зіґнорував.

В скорому часі після того в Людвіґсфельді відбулося православне парафіяльне свято. На святі рівнож було декілька українських полковників. Дописувач з «Шляху Перемоги» зауважив на тому святі лише пана маґістра Мельника, який, як він сам відмітив прийшов на це свято неофіційно, і декількох, що були на святі та промовляли, решти пан дописувач не бачив. Правда, про одного полковника він в свойому дописі згадав, але по прізвищу не подав ранґи. Як видно панам з групи «Шляху Перемоги» найбільше імпонують маґістри, а призвіща старшин армії УНР не можуть укластись в їх пам'яті.

Старшина Армії УНР.

Дня 25 серпня ц. р. помер І. П. Баграний, лідер УРДП, якого партійно-політичні обставини винесли в останньому часі на визначне становище Віцепрезидента УНР. Про ролю Покійника в українській визвольній політиці в тяжких потрясеннях що їх переходив в мин. роках Державний Центр УНР в екзилі, — скаже своє вирішне слово історія. В теперішній мент, можемо лише склонити голови перед маєстатом смерті.

о - О - о

Зі смертю І. П. Багряного виникає знову справа переобрання Віцепрезидента УНР. Ми, Українське Вояцтво, вважаємо і домагаємося, щоби на це становище було покликано Партіями УН Ради Ген.-Полк. Олександра Удовиченка. Лише таким чином можна буде ступити на шлях заспокоєння Українського Вояцтва і уздоровлення відносин в Державному Центрі УНР. Найвижчий час покінчити з політикою міжпартійних заговорів, та з інтригами людей для яких сіяння внутрішнього роздору серед української еміграції є рівнозначне з веденням визвольної політики Державного Центру УНР!

НАДІЯ

Минули роки золоті,
І срібні доходять до кінця,
А в серці палає надія,
Вернути у звільнений край.

Доріжки топтали там ноги,
Оціж як ще юні були,
Тепер вже важкі вони стали,
І там може б знову відійшли.

Там сонечко грає тепліше,
Там місяць в вечірній порі
З блакиттю прозорого неба,
Голубить усе до зорі.

Повітря і те незрівняне,
Бо там воно свіже й легке,
Прозоре, як очі дівочі,
Пахуче мов квіти весни.

А навіть як це лише мрія,
Привабно для мене і те.
Бо рідне де зріс і родився,
Залишиться милим завжди.

Невже від усіх ми найгірші?
І жити у приймах, в ярмі,
Бо всі, навіть з джунглів народи,
Панують на власній землі.

Юрій Подоляк

ВІДХОДЯТЬ ОРЛИ

Присвячено с. п. Полковникові
О. І. Барабасові.

Любий наш невтомний Ветеране!
Навік спочив на чужині,
Рідна Кубань живим не привітала,
Чужа земля віко тяжке прикрила.

Роки найкращі юнацькі й молоді
Не завагався віддать нерівній боротьбі,
Скитальщина, праця тяжка
Сили предчасно підірвала.

Відходите від нас орли,
Хоробрі ви і віддані були,
В роках сімнадцятих-двадцятих,
Козацька кровь заграла в жилах.

Спокійно спіть, настане час,
Рідний народ згадає вас,
Могили, що розкидані по світі,
Будуть розшукані, уквітчані в почоті.

Славні діла, бо ви чинили їх
Нашій знедоленій Україні,
Ввійдуть в віки, співатиме про вас пісні,
Об'єднаний народ вільної країни.

Юрій Подоляк.

ЗЛОЖИЛИ НА ВИДАВНИЧИЙ ФОНД С. У. В.

Німеччина: Від Пана П. К. 20 н. м.; П. 10 н. м.

Англія: М. Ляшенко 1 фунт, П. Черех 10 шіл., П. Сердюк 20 шіл. А. Тертин 5 шіл., М. К. 5 шіл., Ш. Т. 5 шіл., В. Федорів 4 шіл., В. Кнушак 5 шіл., Ф. Дкйнека 1 фунт, Міхаляк 3 ш. І. Кудерський 2 шіл., І. Андрюшенко 5 шіл., Д. Мазурук 1 шіл., Ф. Федорчук 5 шіл., М. Хмелько 5 шіл. П. Михайло 2 шіл., П. Шпот 2 шіл., П. Франчук 1 фунт, В. Бальдецький 1 фунт, П. Міхалюк 2 шіл. С. Н. 5 шіл. І. Лаврук 2 шіл., (Не можна прочитати) 3 шіл., Козлів І. 3 шіл. М. Коццук 10 шіл., М. Шуліковський 10 шіл., не чительно 5 шіл., М. Муха 5 шіл., А. далі нечительно 5 шіл., В. Бандура 5 шіл., Ю. Побідаш 4 шіл., О. Кузнеців 6 шіл., П. Гнатюк 5 шіл., І. Бала 5 шіл., В. Павлюк 5 шіл.

Разом 23 фунти і 7 шіл.

Крім цих пожертв, до СУВ надіслав п. Пльонсак 20 дол., які просив зарахувати на покриття членських внесків, які він свого часу не міг вплатити в Німеччині, бо був безробітний. За це Голова Управи СУВ приносить йому щиру подяку.

Америка: Збірку провадив п. А. Плонсак. п. Сеник 5 дол., В. Рудецький 1 дол., Н. Горбач 1 дол., В. Зарицький 1 дол., А. Пльонсак 1 дол., М. Бахер 1 дол., С. Будней 1 дол., М. Суптоля 1 дол., А. Кутий 0,90 дол., (не можна прочитати двох жертводавців по 1 дол.), П. Слобідський 1 дол., А. Гарасим 1 дол., Г. Василев 1 дол., В. Дорошенко 1 дол., А. Д. 1 дол., А. Ярмей 1 дол., С. Зелінський 1 дол., О. Врублевський 1 дол., Я. Вьюн 1дол., Ю. Сабецький 1 дол., Я. Вільхович 1 дол., Я. Новосацький 1 дол., М. Верхогляд 1 дол., О. Калужний 1 дол., Г. Каряка 1 дол., (не можна прочитати) 1 дол., В. Овчарук 1 дол., О. Б. 1 дол., Ф. Ребенко 1 дол., К. Хвостик 1 дол., В. Іращук 1 дол., М., М. Ляшенко 1 дол., Д-р В. Чепко 2 дол., (не чительно) 1 дол., Н. Ткачинський 1 дол., Г. Савин, 1 дол., М. Юзифович 1 дол., П. Малежек 0,50 дол., В. Р. 1 дол., А. Д. 1 дол., Г. Шкребець 1 дол., Р. Годований 1 дол., В. Ганжа 0,50 дол., П. Соломаха 1 дол., Г. Малоок 1 дол., Г. К. 1 дол., А. Новіцький 1 дол., Я. Чернявський 1 дол., о. М. Метушинський 1 дол., В. Дорошенко 1 дол., М. Божек 3 дол., М. Древно 0,50 дол. Пол. Жупінас 2 дол., Майор Неганів М. 3 дол., Д. далі нечительно 1 дол.

Окремо зложили: пол. Цапко 10 дол., П. Г. Голоскевіч 10 дол., п. Карпенко 3 дол.

Разом 84 дол. 40 центів.

Збірщик п. майор Кащук М.

Канада: п. сот. Федоренко 2 дол., п. сот. Мошинський 3 дол.,

Всім збірщикам і жертводавцям, Головна Управа СУВ висловлює своє щиросердечне вояцьке спасибі.